

ARCHEOLOGICKÉ
VÝSKUMY
A
NÁLEZY
NA SLOVENSKU

V ROKU 2022

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED, V. V. I.

ARCHEOLOGICKÉ
VÝSKUMY
A
NÁLEZY
NA SLOVENSKU

V ROKU 2022

NITRA 2025

Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2022

Editori / Editors Klaudia Daňová, Dominika Oravkinová

Redakčná rada / Editorial board Klaudia Daňová, Ivan Cheben, Dominika Oravkinová, Marek Vojteček,
Jiří Doležel, Martin Krenn

Recenzenti / Reviewers Stanislava Bönde Gogová, Michaela Mandák Niklová

Anglický preklad / English translation Viera Tejbusová a autori

Počítačová sadzba / Layout Beáta Jančíková

© Archeologický ústav SAV, v. v. i., 2025

Vydanie a distribúcia / Published and distributed by Archeologický ústav SAV, v. v. i.
Akademická 2
SK – 949 21 Nitra
nraukniz@savba.sk

Tlač / Printed by VEDA, vydavateľstvo SAV, Centrum spoločných činností SAV, v. v. i., Bratislava
www.veda.sav.sk

ISSN 0231-925X

ISBN 978-80-8196-087-1

Za znenie a obsah príspevkov zodpovedajú autori. / Authors are responsible for their contributions.

Na obálke je masový depot ľudských skeletov z obdobia neolitu uložených na dne priekopy pri vchode do sídliskového areálu vo Vrábľoch-Veľké Lehemby.

On the cover is a mass deposit of Neolithic human remains at the bottom of a ditch at the entrance to the settlement of Vráble-Veľké Lehemby.

OBSAH / CONTENT

Mapa lokalít / Map of sites	10
Prehľad lokalít / Overview of sites	11
Tomáš B a b u r a	
Záchranný výskum v Sabinove	17
Rescue Excavation in Sabinov	17
Juraj B a r t í k	
Pokračovanie záchranného výskumu v areáli kaštieľa vo Voderadoch	17
Continuation of the Rescue Excavation in the Area of the Manor House in Voderady	18
Jozef B á t o r a	
Nález hlinenej dózičky lengyelskej kultúry z Rybníka	18
Find of a Miniature Pottery Vessel of the Lengyel Culture from Rybník	19
Peter B e d n á r – Michal Š i m k o v í c	
Jedenásta sezóna výskumu na Vinianskom hrade	19
The Eleventh Excavation Season at Vinné Castle	20
Peter B e d n á r – Tatiana V o t r o u b e k o v á – Michal Š i m k o v í c	
Pokračovanie výskumu NKP hrad Krásna Hôrka	20
Continued Excavation of the NCM Krásna Hôrka Castle	22
Ján B e l j a k – Noémi B e l j a k P a Ź i n o v á – Miloš Č i e r n y – Mária P u t š k o	
Výskum Pustého hradu vo Zvolene	22
Excavation at Pustý hrad Castle in Zvolen	24
Ján B e l j a k – Peter D e b n á r	
Archeologický výskum hradu Žakýl	25
Archaeological Excavation at the Žakýl Castle	26
Ján B e l j a k – Peter D e b n á r	
Výskum na hradisku vo Zvolene-Môfovej	26
Excavation at the Hillfort in Zvolen-Môfová	27
Mário B i e l i c h	
Desiata sezónna archeologického výskumu hradu Hrušov	27
The Tenth Excavation Season at the Hrušov Castle	28
Mário B i e l i c h	
Trinásta sezónna archeologického výskumu Lietavského hradu	29
The Thirteenth Excavation Season at the Lietava Castle	30
Mário B i e l i c h	
Piata sezónna archeologického výskumu Plaveckého hradu	30
The Fifth Excavation Season at the Plavecký Castle	31

Mário Bielich – Petra Dragonidesová	
Nález novovekej dlaždice z Iže pri Komárne	31
Find of the Modern-Period Tile from Iža near Komárno	32
Zora Bielichová	
Archeozoologické nálezy z pohrebiska mezőcsátskej kultúry vo Veľkých Kostolnoch	32
Archaeozoological Finds from the Mezőcsát Burial Place in Veľké Kostolany	33
Peter Bisták – Petra Kmeťová – Peter Grznár – Matúš Sládok	
Prieskum v Holíči v polohe Hrudý	34
Survey in Holíč, Site Hrudý	35
Peter Bisták – Petra Kmeťová – Michal Felcan – Tibor Lieskovský	
Prieskumy sídliskových a výrobných areálov v okolí hradiska Veľký Tribeč	36
Surveys of Settlement and Production Areas in the Surroundings of the Veľký Tribeč Hillfort	40
Peter Bisták – Petra Kmeťová – Tibor Lieskovský	
Prieskumy sídliskových a výrobných areálov v okolí hradiska Žibrica	42
Field Surveys of Settlement and Production Areas in the Surroundings of the Žibrica Hillfort	44
Pavol Bobek	
Keramika z praveku a doby laténskej z Čechyniec	45
Prehistoric and La Tène Period Pottery from Čechynce	47
Pavol Bobek	
Pokračovanie výskumu v polohe Prúdy v Seredi	47
Continuing Excavation at the Site of Prúdy in Sered'	49
Pavol Bobek – Vladimír Mitáš	
Pokračovanie archeologického výskumu v Mojmirovciach	50
Continuing Archaeological Excavation in Mojmirovce	50
András Csuthy – Pavel Paterka	
Nález nákončia z Hurbanova-Bohatej	51
Strap End Find from Hurbanovo-Bohatá	52
Miroslava Daňová – Klaudia Daňová – Ján Rajtár	
Výskum na Dunaji	52
Excavation on the Danube	53
Miroslava Daňová – Ján Rajtár	
Archeologický výskum rímskeho tábora v Iži	53
Archaeological Excavation of the Roman Fort in Iža	54
Marcela Ďurišová – Elena Miroššayová	
Nový nález železnej sekery s ramienkami zo Slovenského krasu	55
New Find of an Iron Trunnion Axe from the Slovak Karst	55

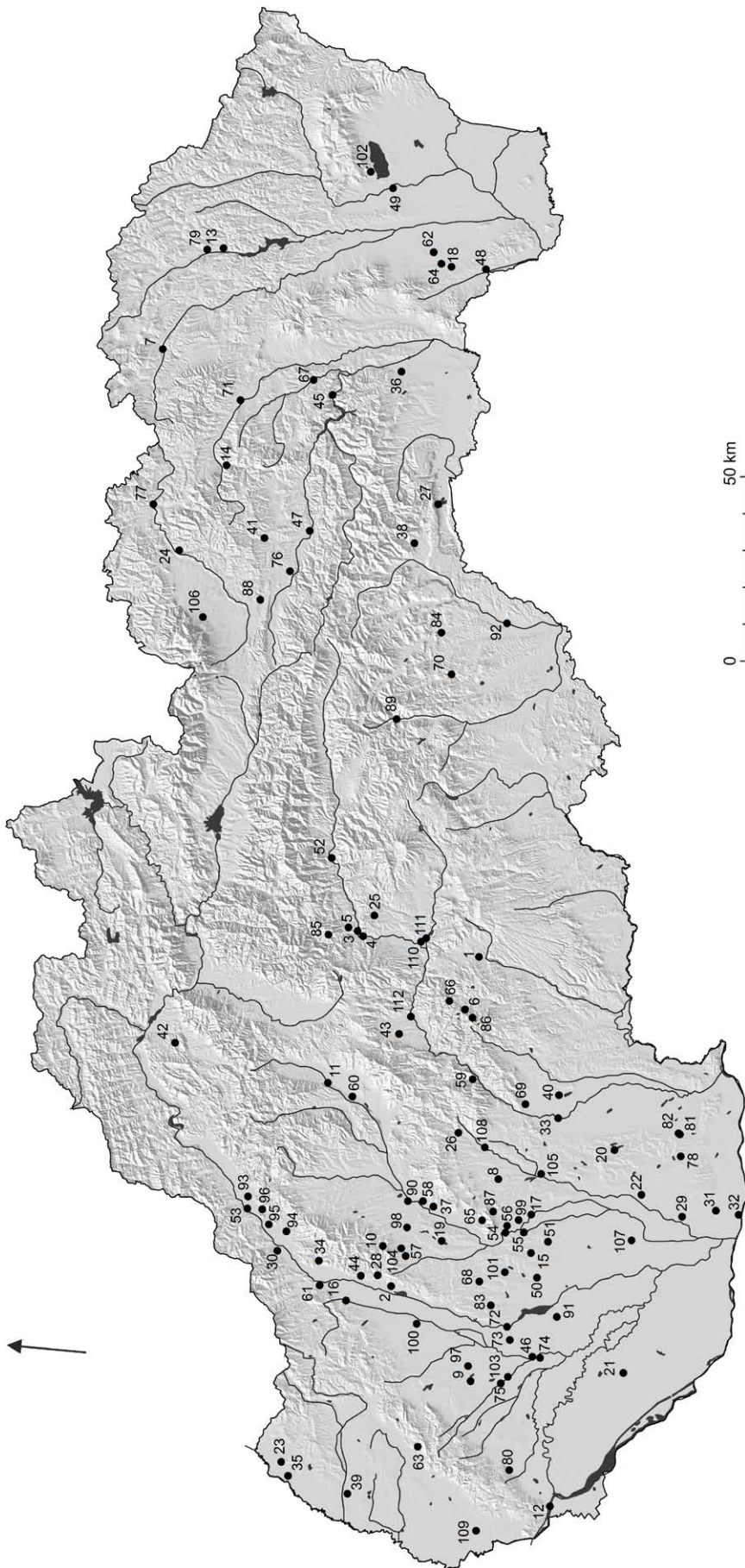
Dominika Rozália Együdová – Martin Kvietok – Veronika Kvietková – Tomáš Molota – Richard Pinter	
Archeologické výskumy spoločnosti Midland Adventure v roku 2022	56
Archaeological Excavations of Midland Adventure Company in 2022	65
Dominika Rozália Együdová – Martin Kvietok – Tomáš Molota – Richard Pinter	
Novoveký cintorín vo Zvolene	67
Postmedieval Period Cemetery in Zvolen	68
Gabriel Fusek – Juraj Javor	
Žiarový hrob vekerzugskej kultúry z Rišňoviec	68
Cremation Grave of the Vekerzug Culture from Rišňovce	70
Jakub Godiš	
Stredoveké nálezy z obce Dedinka	71
Medieval Finds from Dedinka	71
Matúš Hudák – Mária Hudáková – Marek Budaj – Marián Čurný – Radoslav Beňuš	
Archeologický výskum v exteriéri Kostola sv. Martina v Brezovičke	72
Archaeological Excavation in the Exterior of the St. Martin Church in Brezovička	72
Matúš Hudák – Mária Hudáková – Marián Čurný – Radoslav Beňuš – Martin Hložek	
Archeologický výskum v exteriéri Kostola Krista Kráľa vo Švábovciach	73
Archaeological Excavation in the Exterior of the Church of Christ the King in Švábovce	74
Matúš Hudák – Mária Hudáková – Katarína Šimunková – Marián Čurný	
Archeologický výskum meštianskeho domu na Veternej ulici v Bardejove	74
Archaeological Excavation of a Burgher House in Veterná ulica Street in Bardejov	75
Matúš Hudák – Ľuboslav Záhorec – Erika Kostolnáková	
Archeologický výskum v pamiatkovej zóne na Školskej ulici v Markušovciach	75
Archaeological Excavation in the Monument Zone in Školská ulica Street in Markušovce	75
Jozef Chajbullin Košťál	
Predstihový výskum Kostola sv. Imricha v Radaticiach	76
Development-Led Archaeological Excavation near the Church of St. Imrich in Radatice	76
Jozef Chajbullin Košťál	
Predstihový výskum severozápadného bastiónu zaniknutého hradu a kaštieľa Stropkov	77
Development-Led Archaeological Excavation of the Northwestern Bastion of the Castle of Stropkov	78
Ivan Cheben – Alena Bistáková – Martin Furholt – Zuzana Hukelová – Maria Wunderlich – Katharina Fuchs	
Výskum skeletov v ukončení priekopy vchodu 2 na sídlisku vo Vrábľoch	78
Excavation of Skeletons in the End of the Ditch of Entrance 2 at the Settlement in Vráble	80
Lenka Choma Soročinová	
Záchranný výskum v priestore bývalej piaristickej záhrady vo Svätom Jure	80
Rescue Excavation in the Area of the Former Piarist Garden in Svätý Jur	81

Lenka Choma Soročinová – Andrej Sabov	
Záchranný výskum počas výstavby rodinného domu v obci Šalgočka	81
Rescue Excavation During the Construction of a House in the Village of Šalgočka	82
Paweł Jarosz – Eva Horváthová	
Výsledky archeologického výskumu v Novom Ruskove	82
Results of the Archaeological Excavation in Nový Ruskov	83
Zuzana Kasenčáková – Peter Ďurica	
Renesančný kaštieľ v Holumnici	84
Renaissance Manor in Holumnica	85
Petra Kmeťová – Tibor Lieskovský	
Povrchový prieskum archeologického náleziska na svahoch vrchu Marhát	86
Field Survey at the Archaeological Site on the Slopes of Marhát Hill	87
Mária Kotorová – Jenčová	
Nová lokalita v katastri obce Breznica	88
New Site in the Cadastral Area of the Village of Breznica	90
Martin Kvietok – Tomáš Molota – Richard Pinter	
Predstihový archeologický výskum industriálneho komplexu Medený Hámor	91
Development-Led Excavation of Industrial Complex Medený Hámor	92
Martin Kvietok – Tomáš Molota – Richard Pinter	
Záchranný výskum v Novákoch	92
Development-Led Excavation in Nováky	94
Jozef Labuda	
Archeologický výskum šachty Karol na Štiavnických Baniach v rokoch 2021–2022	94
Archaeological Excavation of the Karol Shaft in Štiavnické Bane in 2021–2022	95
Jozef Labuda	
Ukončenie výskumu hradu Glanzenberg v Banskej Štiavnici	95
Final Stage of Excavation of Glanzenberg Castle in Banská Štiavnica	96
Juraj Malc	
Archeologický výskum v Chocholnej-Velčiciach	97
Archaeological Excavation in Chocholná-Velčice	97
Juraj Malc	
Archeologický výskum Prepozitúry Panny Márie v Novom Meste nad Váhom	98
Archaeological Excavation of the Church of the Nativity of Virgin Mary in Nové Mesto nad Váhom	99

Juraj M a l e c	
Archeologické výskumy Trenčianskeho múzea	99
Archaeological Excavations by Trenčianske Múzeum	100
 Juraj M a l e c	
Praveké sídlisko v Trenčianskej Teplej-Prílese	100
Prehistoric Settlement in Trenčianska Teplá-Príles	101
 Adrián N e m e r g u t – Marián S o j á k – Mária H a j n a l o v á – Lenka L i s á	
Archeologický výskum previsu Miriama v Malej Lodine	101
Archaeological Research of the Miriama Rockshelter in Malá Lodina	102
 Martin N e u m a n n – Peter B i s t á k – Tibor L i e s k o v s k ý	
Výskum areálu opevnenej osady v Topoľčanoch v polohe Pod Palandou	103
Field Survey of the Fortified Settlement in Topoľčany, Pod Palandou Site	105
 Karol P i e t a – Miriam J a k u b č i n o v á – Ursula M. S m i g i e l s k a – Jaroslav W ó j c i k – Viačeslav Olehovič Z a b a v i n	
Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2022	106
Excavation of the Early Medieval Agglomeration Bojná in 2022	107
 Marcin M. P r z y b y ł a – Paweł J a r o s z – Eva H o r v á t h o v á	
Geofyzikálny prieskum mohylových násypov na východnom Slovensku v okrese Trebišov	108
Geophysical Survey of Mounds in Eastern Slovakia in Trebišov District	109
 Marián S a m u e l	
Krátky záchranný výskum v Kostole sv. Martina v Banke	110
Short Rescue Excavation at the Church of St. Martin in Banka	111
 Marián S o j á k	
Speleoarcheologické objavy na Gemeri a Spiši	112
Speleoarchaeological Finds in Gemer and Spiš	115
 Marián S o j á k	
Výskum líniovej stavby v Levoči	115
Excavation of the Linear Infrastructure in Levoča	117
 Marián S o j á k – Paweł V a l d e - N o w a k	
Druhá etapa interdisciplinárneho výskumu jaskyne Hučivá diera v Belianskych Tatrách	117
Second Stage of the Interdisciplinary Excavation of the Hučivá diera Cave in the Belianske Tatry Mountains	119
 Matej S t y k – Noémi B e l j a k P a Ź i n o v á	
Tretia a štvrtá etapa výskumu na šachte Althandel v Novej Bani	119
The Third and the Fourth Stage of Excavation at the Shaft Althandel in Nová Baňa	120
 Petra Š i m o n č i č o v á K o o š o v á	
Archeologický výskum NKP Vodnej veže v Bratislave	121
Archaeological Excavation of the NCM Water Tower in Bratislava	123

Kamil Š v a ň a	
Záchranný výskum neolitickej lokality v Košiciach	123
Rescue Excavation of Neolithic Site in Košice	125
Kamil Š v a ň a – Marián Č u r n ý – Juraj T i m u r a	
Záchranný výskum v centre Michaloviec	125
Rescue Excavation in the Centre of Michalovce	126
Jakub T a m a š k o v i č – František Ž á k M a t y a s o w s z k y – Marek Š ú t o r – Daniel J a v o r e k – Bohuslav Š e b e s t a – Michal O n t k o – Peter M a n d á k – Daniela K r a j č i o v á – Miroslav V r a b l e c	
Ďalšie poznatky k pohrebnému a sídelnému areálu v Kopčanoch, poloha Kačenáreň	127
More Information on the Burial and Settlement Area in Kopčany, Kačenáreň Site	130
Tomáš Z a c h a r – Juraj B a r t í k – Vífazoslav S t r u h á r	
Archeologický výskum pravekého sídliska v Hornej Mičinej	130
Archaeological Excavation of the Prehistoric Settlement in Horná Mičina	131
Ondrej Ž a á r – Ľubica Ž a á r o v á – Róbert Ö l v e c k y – Róbert I v á n	
Záchranné výskumy spoločnosti PAMARCH v roku 2022	131
Rescue Excavations of the PAMARCH Company in 2022	137
František Ž á k M a t y a s o w s z k y – Bohuslav Š e b e s t a – Marek Š ú t o r – Daniel J a v o r e k – Miloš B o r d á č – Daniela K r a j č i o v á – Jakub T a m a š k o v i č – Zuzana Z e t o c h o v á	
Sídlisko z doby bronzovej v Zohore	139
Settlement from the Bronze Age in Zohor	140
František Ž á k M a t y a s o w s z k y – Bohuslav Š e b e s t a – Marek Š ú t o r – Daniel J a v o r e k – Peter M a n d á k – Daniela K r a j č i o v á – Jakub T a m a š k o v i č – uzana Z e t o c h o v á	
Sídliskové nálezy z obdobia neolitu vo Veľkých Dvoranoch	140
Settlement Finds from the Neolithic in Veľké Dvorany	142
František Ž á k M a t y a s o w s z k y – Bohuslav Š e b e s t a – Marek Š ú t o r – Daniela K r a j č i o v á – Miloš B o r d á č – Michal O n t k o – Daniel J a v o r e k – Jakub T a m a š k o v i č – Zuzana Z e t o c h o v á	
Neolitické nálezy z lokality Častkovce	142
Neolithic Finds from the Site of Častkovce	143
František Ž á k M a t y a s o w s z k y – Bohuslav Š e b e s t a – Marek Š ú t o r – Daniela K r a j č i o v á – Peter M a n d á k – Michal O n t k o – Daniel J a v o r e k – Jakub T a m a š k o v i č – Zuzana Z e t o c h o v á	
Stredoveké nálezy z lokality Kuklov	143
Medieval Finds from the Site of Kuklov	144
František Ž á k M a t y a s o w s z k y – Bohuslav Š e b e s t a – Marek Š ú t o r – Daniela K r a j č i o v á – Peter M a n d á k – Jakub T a m a š k o v i č – Zuzana Z e t o c h o v á	
Záchranné výskumy v okrese Galanta	145
Rescue Excavations in the District of Galanta	147

František Žák Matyasowszky – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor – Daniela Krajčiová – Peter Mandák – Jakub Tamaškovič – Zuzana Zetochová	
Novoveké nálezy z Mojmíroviec	147
Postmedieval Finds from Mojmírovce	148
František Žák Matyasowszky – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor – Michal Ontko – Daniela Krajčiová – Daniel Javorek – Denisa Diačiková – Peter Mandák – Miloš Bordáč – Eva Šebestová – Jakub Tamaškovič – Zuzana Zetochová	
Záchranne archeologické výskumy spoločnosti ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA v roku 2022	148
The Rescue Archaeological Excavations of the ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Company in 2022	153
Abecedný zoznam autorov / List of Authors in Alphabetical Order	257

Mapa lokalít k prehľadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v roku 2022 (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam v tabuľke na s. 13 – 16).
 Map of the archaeological excavations and finds in Slovakia in 2022 (numbers correspond with the site numbers in the table on pp. 13 – 16).

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v roku 2022 uskutočnili výskumy alebo zistili archeologické objekty a nálezy (poradové čísla zodpovedajú číslam na s. 12).

Overview of the Slovak sites where the archaeological excavations were carried out or the archaeological features and finds were detected in 2022 (numbers correspond with the numbers on p. 12).

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov												Príspevok na strane	
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek					bez možnosti datovania
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6–9. storočie	10–12. storočie	13–16. storočie		
1	Babiná	Zvolen									*				*	56
2	Banka	Piešťany													*	110
3	Banská Bystrica	Banská Bystrica									*			*	*	56, 91
4	Banská Bystrica, časť Radvaň	Banská Bystrica	*			*					*				*	58
5	Banská Bystrica, časť Sásová	Banská Bystrica					*				*				*	58
6	Banská Štiavnica	Banská Štiavnica												*	*	58, 95
7	Bardejov	Bardejov												*	*	74
8	Beladice	Zlaté Moravce			*	*			*						*	131
9	Biely Kostol	Trnava	*			*	*			*	*					132
10	Bojná	Topoľčany				*						*	*			106
11	Bojnice	Prievidza													*	59
12	Bratislava, časť Staré Mesto	Bratislava I									*		*	*		121
13	Breznica	Stropkov					*									88
14	Brezovička	Sabinov									*				*	72
15	Cabaj, časť Čápor	Nitra			*											59
16	Častkovce	Nové Mesto nad Váhom			*											142
17	Čechynce	Nitra							*		*				*	45, 148
18	Čelovce	Trebišov													*	108
19	Čermany	Topoľčany												*	*	132
20	Dedinka	Nové Zámky										*	*			71
21	Dunajská Streda	Dunajská Streda	*				*									149
22	Dvory nad Žitavou	Nové Zámky	*		*	*	*									133, 148
23	Holíč	Skalica			*	*	*		*	*		*	*	*	*	34
24	Holumnica	Kežmarok													*	84
25	Horná Mičiná	Banská Bystrica				*										130
26	Hostie	Zlaté Moravce								*					*	27
27	Hrhov	Rožňava						*								55
28	Hubina	Piešťany					*	*								86
29	Hurbanovo, časť Bohatá	Komárno									*				*	51

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov													Príspevok na strane	
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek				novovek		bez možnosti datovania
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6–9. storočie	10–12. storočie	13–16. storočie			
30	Chocholná, časť Velčice	Trenčín										*	*		*	97	
31	Chotín	Komárno													*	59	
32	Iža	Komárno								*				*	*	31, 52, 53	
33	Kalná nad Hronom, časť Kalnica	Levice													*	149	
34	Kálnica	Nové Mesto nad Váhom												*		59	
35	Kopčany	Skalica	*						*			*	*		*	127	
36	Košice	Košice II			*											123	
37	Kovarce	Topoľčany					*		*						*	*	37
38	Krásnohorské Podhradie	Rožňava												*	*	20	
39	Kuklov	Senica									*					143	
40	Levice	Levice	*		*	*			*						*	133	
41	Levoča	Levoča							*	*			*	*	*	115, 150	
42	Lietava	Žilina											*	*	*	29	
43	Lovčica, časť Trubín	Žiar nad Hronom											*	*	*	59	
44	Lúka nad Váhom	Nové Mesto nad Váhom											*	*	*	60	
45	Malá Lodina	Košice-okolie		*	*	*										101	
46	Malá Mača	Galanta							*							146	
47	Markušovce	Spišská Nová Ves													*	75	
48	Michaľany	Trebišov														*	108
49	Michalovce	Michalovce								*			*	*	*	125	
50	Močenok	Šaľa							*	*					*	134	
51	Mojmírovce	Nitra					*			*					*	50, 147	
52	Nemecká	Brezno													*	60	
53	Nemšová, časť Kľúčové	Trenčín					*									99	
54	Nitra	Nitra													*	135	
55	Nitra, časť Dolné Krškany	Nitra	*							*						151	
56	Nitra, časť Chrenová	Nitra														*	151
57	Nitrianska Blatnica	Topoľčany					*	*								86	
58	Nitrianska Streda	Topoľčany					*		*	*		*	*	*	*	38	
59	Nová Baňa	Žarnovica													*	119	
60	Nováky	Prievidza								*					*	92	

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov													Príspevok na strane	
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek				novovek		bez možnosti datovania
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6–9. storočie	10–12. storočie	13–16. storočie			
61	Nové Mesto nad Váhom	Nové Mesto nad Váhom									*				*		98
62	Nový Ruskov	Trebišov	*			*	*								*		82
63	Plavecké Podhradie	Malacky													*	*	30
64	Plechotice	Trebišov														*	108
65	Podhorany, časť Mechenice	Nitra					*	*							*		42
66	Podhorie	Banská Štiavnica													*		25
67	Radatice	Prešov														*	76
68	Rišňovce	Nitra						*	*								68
69	Rybník	Levice			*												18
70	Rybník nad Turcom	Revúca				*	*				*				*		112
71	Sabinov	Sabinov									*				*	*	17
72	Sereď	Galanta	*						*		*				*		47
73	Sereď, časť Nový Majer	Galanta	*				*										145
74	Sládkovičovo	Galanta	*														146
75	Slovenská Nová Ves	Trnava	*									*	*	*			135
76	Spišské Tomášovce	Spišská Nová Ves					*				*				*		112
77	Stará Ľubovňa	Stará Ľubovňa		*											*		114
78	Strekov	Nové Zámky													*		60
79	Stropkov	Stropkov													*		77
80	Svätý Jur	Pezinok												*	*		80
81	Svodín, časť Maďarský Svodín	Nové Zámky	*														60
82	Svodín, časť Nemecký Svodín	Nové Zámky												*			60
83	Šalgočka	Galanta						*			*				*		81
84	Šivetice	Revúca													*		61
85	Špania Dolina	Banská Bystrica												*	*		61
86	Štiavnické Bane	Banská Štiavnica									*				*		94
87	Štitáre, časť Dolné Štitáre	Nitra						*							*		43
88	Švábovce	Poprad												*	*		73
89	Tisovec	Rimavská Sobota		*													114
90	Topoľčany	Topoľčany			*									*	*		103
91	Topoľnica	Galanta											*	*			152

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														Príspevok na strane
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba			stredovek				novovek	bez možnosti datovania		
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6–9. storočie	10–12. storočie			13–16. storočie	
92	Tornaľa	Revúca					*							*	*	62	
93	Trenčianska Teplá, časť Príles	Trenčín			*	*										100	
94	Trenčianska Turná	Trenčín			*											62	
95	Trenčín	Trenčín	*				*									99	
96	Trenčín, časť Opatová	Trenčín					*									100	
97	Trnava	Trnava	*					*	*							151	
98	Veľké Dvorany	Topoľčany	*		*	*										62, 141	
99	Veľké Janíkovce	Nitra			*											152	
100	Veľké Kostolany	Piešťany	*		*			*		*					*	32, 136	
101	Veľké Zálužie	Nitra													*	136	
102	Vinné	Michalovce												*	*	19	
103	Voderady	Trnava				*		*		*	*				*	17	
104	Vozokany	Topoľčany					*	*								86	
105	Vráble	Nitra			*											78	
106	Vysoké Tatry, časť Tatranská Lomnica	Poprad		*										*	*	117	
107	Zemné, časť Gúg	Nové Zámky								*						63	
108	Zlaté Moravce	Zlaté Moravce											*	*	*	152	
109	Zohor	Malacky					*									139	
110	Zvolen	Zvolen					*						*	*	*	22, 63, 67	
111	Zvolen, časť Môťová	Zvolen										*	*			26	
112	Žiar nad Hronom	Žiar nad Hronom								*				*		63	

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V SABINOVE

Tomáš B a b u r a

S a b i n o v (okr. Sabinov), intravilán, Námestie slobody, predstihový archeologický výskum, stredovek až novovek (13.–17. stor.), 20. stor. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum v Poprade.

Predstihový archeologický výskum bol realizovaný v dôsledku plánovaného osadenia betónového zberača na dažďovú vodu pod úroveň plochy nádvorja meštianskeho domu. Skúmaná plocha sa nachádza v južnej časti nádvorja domu na Námestí slobody 7 v Sabinove. Výskum prebiehal na základe rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Prešov (č. KPÚPO-2022/8318-6/33552/Set z 25. 4. 2022) a pokynov z jednotlivých komisií.

Počas prvej fázy výskumu, ktorá zahŕňala ručný sondážny výkop za účelom preskúmania stratigrafie skúmanej plochy, bola na povrchu zachytená a začistená kamenná podlaha. Tvorili ju prevažne riečne kamene uložené v pieskovom lôžku. Popri severnom priečeli meštianskeho domu pozostávala podlaha z kamenných dosák. Nálezy v pieskovom lôžku boli datované do 20. stor. V priebehu výkopu bola, približne v hĺbke 20 cm pod povrchom, zachytená koruna muriva z lomového kameňa. Samotné murivo nebolo spájané maltou, ale pomocou ílu. Po preskúmaní sme identifikovali dve stavebné fázy. Staršia prebiehala mierne odlišným smerom a jej zvyšky boli základom pre mladšiu fázu. Múr s hrúbkou približne 60 cm sa v rámci zachytenej výšky 120 cm výrazne rozširoval ku svojmu základu, ktorý bol uložený na hline. Zachytené murivá viedli v predĺženej osi s východným okrajom pasáže meštianskeho domu. Mohlo ísť o múrik, ktorý vymedzoval na nádvorí cestu od hospodárskej časti. Toto bolo potvrdené výskumom spodných vrstiev sondy, kde boli zachytené tvarované vrstvy ílovej hliny prekrytej čistým ílom, na ktorých boli priepustnejšie vrstvy slúžiace ako drenáž dažďovej vody z priestoru nádvorja, ako aj časti strechy meštianskeho domu.

V druhej fáze výskumu sme sledovali a dokumentovali práce pri mechanickom znižovaní skúmanej plochy na stavebnú úroveň. Sterilné vrstvy fluvialnych nánosov pieskov boli zachytené približne v hĺbke 180 cm od povrchu.

Počas výskumu sme získali približne 700 kusov keramiky, predovšetkým kuchynský a stolový riad. Pokiaľ vylúčime stavebnú keramiky, kachlice a fragmenty z 20. stor., tak sa vyskytovala aj keramika datovaná od druhej polovice 13. po 17. stor. Keramika bola premiešaná, bez stratigrafickej časovej postupnosti. Počas dlhého využívania nádvorja meštianskeho domu musel byť aspoň raz úplne prekopaný a jeho niveleta upravená podľa potrieb vtedajšieho majiteľa.

RESCUE EXCAVATION IN SABINOV. Sabinov (Sabinov district), built-up area, Námestie slobody square, development-led excavation, Middle Ages to Postmedieval period (13th–17th centuries), 20th century. Finds deposited at: Podtatranské Museum in Poprad. The excavations were conducted in the southern part of the courtyard of the burgher's house at Námestie slobody 7 square in Sabinov. The top layer consisted of the remains of a floor made mostly of rounded river stones, while the section closest to the house was paved with large stone slabs. Within the trench, remains of two phases of a dry-laid wall built from rough stones bonded with clay were uncovered. These walls most likely formed a fence that also served a waterproofing function. The lower layers of the trench were composed mainly of clay, shaped and arranged to create an underground drainage system with permeable layers above it. During the excavation, approximately 700 pottery fragments were found, mostly cookware and tableware. The datable pottery ranges from the mid-13th century to the 17th century. The pottery was largely mixed, indicating that the original stratigraphy had been disturbed by extensive earthworks that altered the courtyard.

Translation provided by the author

POKRAČOVANIE ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU V AREÁLI KAŠTIEĽA VO VODERADOCH

Juraj B a r t í k

V o d e r a d y (okr. Trnava), intravilán, NKP Kaštieľ Zichyovcov, prístavba a park kaštieľa (č. ÚZPF 1155), záchranný archeologický výskum, eneolit (ludanická skupina, lengyelská kultúra), doba halštatská, doba rímska, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: SNM – Archeologické múzeum, Bratislava.

Pokračujúci archeologický výskum formou sledovania bol súčasťou komplexnej pamiatkovej obnovy reprezentačného vidieckeho aristokratického sídla zo 17.–20. stor. V roku 2022 sa k východnej strane hlavnej budovy pristavovali podzemné priestory, tzv. Oranžérie a v parku sa budoval závlahový systém.

Vo vyhlbenom priestore Oranžérie, s plochou presahujúcou 850 m² a s hĺbkou 4 m od súčasného povrchu, sa v dôsledku zásahov z rôznych časových období konštatovala zložitá situácia. Vo všetkých stenách stavebnej jamy sme identifikovali tri vrstvy, resp. ich zvyšky. Od povrchu do hĺbky 1,5 m sa nachádzala vrstva heterogénnej navážky s početnými prímiesami stavebného materiálu. Navážka vznikla v 20. stor. Pod navážkou bola v hrúbke 0,8 m pochovaná pôvodná ornica a podorničná hlina sýtohnedej farby. Pod orniciou a podorničnou hlinou bolo zistené intaktné podložie, tvorené svetložltou alebo svetlosivou jemnou sprašovo-ílovitou hlinou.

Antropogénne narušenia týchto vrstiev môžeme rozdeliť na zahĺbené od súčasného povrchu, a teda prerážajúce aj navážku a tie, čo sú zahĺbené od pochovanej ornice. Do prvej skupiny patria zvyšky zaniknutého tehlového obvodového múru kaštieľa, tehlové základy drobnej stavby (sklad, skleník?) a tri zahĺbené jamy. K starším patrí sídlisková jama vakovitého tvaru datovaná všeobecne do praveku (objekt 1/2022). Výkopom zasiahnutá časť ďalšieho objektu 2/2022 mala v pôdoryse tvar kruhového výseku s dĺžkami strán až 4,5 m a miskovitým prierezom s hĺbkou 1,8 m. Jedná sa najskôr o hliník, ktorý datuje okraj nádoby zaradený do IV. fázy lengyelskej kultúry. Zo 4,5 m širokého a 1,5 m hlbokého objektu 4a/2022 s kompaktným zásypom čiernohnedej farby pochádza keramika pravekého charakteru, ktorú s istou rezervou spájame s dobou halštatskou.

V parku sme zároveň sledovali cca. 500 m lineárnych výkopov. Vo vyhádzanej hline bola nájdená koncentrácia mazanice a keramiky z doby rímskej. Predpokladáme, že pochádza z neidentifikovaného objektu.

Pramene

Bartík 2022 – J. Bartík: *Doplňok k Výskumnej dokumentácii zo záchranného archeologického výskumu na území stavby „Komplexná pamiatková obnova objektu kaštieľa, súp. č. 250, parc. č. 1 vo Voderadoch“ vypracovanej v r. 2020*. Bratislava 2022. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. SNM – Archeologické múzeum, Bratislava, Krajský pamiatkový úrad Trnava, AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

CONTINUATION OF THE RESCUE EXCAVATION IN THE AREA OF THE MANOR HOUSE IN VODERADY. Voderady (Trnava district), built-up area, NCM Zichy Castle, extension and manor park (CLM no. 1155), rescue archaeological excavation, Eneolithic (Ludanice group, Lengyel culture), Hallstatt period, Roman period, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: SNM – Archaeological Museum, Bratislava. The surface layer in the excavations for the orangery extension foundations was 1.5 m deep backfill from the 20th century. Below, three large sunken features were detected. They were dated to the Eneolithic, Hallstatt period, and prehistory in general based on a few pottery finds. A concentration of daub and pottery from the Roman period was discovered in a linear trench in the park.

NÁLEZ HLINENEJ DÓZIČKY LENGYELSKEJ KULTÚRY Z RYBNÍKA¹

Jozef B á t o r a

R y b n í k (okr. Levice), intravilán, Hlavná ulica, náhodný nález, neolit (lengyelská kultúra). Uloženie nálezu: Expozícia histórie Slovenskej brány a obce Rybník, Rybník.

Pri hĺbení ryhy pozdĺž severnej steny domu č. 158 na Hlavnej ulici našiel miestny obyvateľ R. Herc hlinenú dózičku, ktorú poskytol autorovi príspevku na zdokumentovanie. Podľa získaných informácií sa dózička našla v hĺbke 80 až 100 cm a s najväčšou pravdepodobnosťou pochádza z priestoru sídliska.

Opis nálezu:

Dózička v tvare kocky má v strede každej steny oválny pupček opatrený úzkym horizontálnym otvorom o priemere 1 mm (jeden z pupčiek je odlomený). V hornej plochej časti sa v každom rohu nachádza neprevítaný otvor o priemere 1 mm a v strede sa nachádza nádržka s kruhovitým pôdorysom (priemer 20 mm) a oválnym profilom (hĺbka 18 mm). Farba bledohnedá, miestami s čiernymi flakmi. Rozmery: výška 47 mm, šírka 45 × 45 mm (obr. 1).

¹ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0093/24.

Kockovitá dózička reprezentuje drobný hlinený predmet, ktorý sa odlišuje od bežných štandardných nádob a býva v literatúre označovaná ako „lampička“, resp. závesný kubický „kahan“. Kockovité podobne ako aj zoomorfné dózičky patria k špecifikám keramického inventára lengyelskej kultúry a na území Slovenska sa ich najväčší počet, až 25 ks, našiel na sídlisku lengyelskej kultúry v Santovke na Poipľi (Pavúk 1997, 77). Práve podľa výsledkov výskumu na tejto lokalite bola J. Pavúkom vyčlenená prechodná fáza Santovka, ktorá reprezentuje v rámci lengyelskej kultúry jej starší vývojový úsek medzi stupňom Lengyel I a II, ktorý odpovedá fáze Ib kultúry s moravskou maľovanou keramikou na južnej Morave a v Dolnom Rakúsku (Pavúk 1981, 272–274).

To, že sa kockovité dózičky najčastejšie vyskytujú v odpadových jamách na sídliskách, v menšej miere aj v hrobách a ojedinele aj v obydliach, sťažuje jednoznačnosť interpretácie ich využitia. Možno iba predpokladať, že zobrazujú v miniatúrnej podobe nejaký kultový, resp. úžitkový objekt, prípadne zariadenie domu alebo kultové miesto a mohli byť používané počas príležitostných ceremónií (Pavúk 1997, 75). Určite k zjednoteniu ich využitia by prispelo zistenie, čo bolo uchovávané v ich oválnych nádržkách.

Podobná hlinená dózička sa našla aj v katastri susednej obce Čajkov, v polohe Deberča, taktiež na sídlisku lengyelskej kultúry, ktoré je od náleziska v Rybníku vzdialené iba 5 km východným smerom (Ivanič 2002, 79).

Literatúra

- Ivanič 2002 – P. Ivanič: Výsledky prieskumu v Kozárovciach a v Čajkove v rokoch 1999–2001. *AVANS* 2001, 2002, 79, 80.
 Pavúk 1981 – J. Pavúk: Súčasný stav štúdia lengyelskej kultúry na Slovensku. *Památky archeologické* 72, 1981, 255–299.
 Pavúk 1997 – J. Pavúk: Kockovité a zoomorfné dózičky lengyelskej kultúry zo Santovky. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity M 2*, 1997, 65–78.

FIND OF A MINIATURE POTTERY VESSEL OF THE LENGYEL CULTURE FROM RYBNÍK. Rybník (Levice district), built-up area, Hlavná ulica street, accidental find, Neolithic (Lengyel culture). Find deposited at: Exhibition of “Exposition of the History of the Slovak Gate and the Village of Rybník”, Rybník. While a trench was being excavated along the northern side of house no. 158 in Hlavná ulica street, local citizen R. Herc discovered a clay container, 80–100 cm deep. According to the obtained information, the miniature container most probably comes from the settlement area. The cubic container represents a miniature clay artifact different from standard containers and is often referred to as a “lamp” or a cubic hanging “burner”. Cubic and zoomorphic containers are specific features of the Lengyel culture pottery inventory, and the highest number of such vessels – 25 – was found at the Lengyel culture settlement in Santovka, in the region of Poiplie (the Ipeľ River area). Thanks to the excavation results at this site, the container can be dated to the transitional phase of Santovka, which represents an earlier development phase between stages Lengyel I and II in the Lengyel culture. It is possible that the containers, in their miniature shapes, represent cultic or utilitarian artifacts, and they might have been used during occasional ceremonies. A similar clay container was found in the cadastral area of the neighbouring village of Čajkov, Levice district, at the site of Deberča, also at a Lengyel culture settlement, which is only 5 km east of the site in Rybník.

JEDENÁSTA SEZÓNA VÝSKUMU NA VINIANSKOM HRADE²

Peter Bednár – Michal Šimkovič

V i n é (okr. Michalovce), NKP Viniansky hrad (č. ÚZPF 102), záchranný archeologický výskum, novovek (16.–20. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Výskum Vinianskeho hradu pokračoval odkryvom vonkajšieho líca východnej steny západného traktu južného paláca a koruny muriva cisterny. Nadviazalo sa na práce v roku 2021, keď sa odkryla severná stena tohto objektu (Bednár/Šimkovič/Majerčíková 2024). Jeho severovýchodné nárožie prekryval veľký kompaktný blok spadnutého muriva. Ten sme sa rozhodli nerozoberať a ponechať ako súčasť pamiatky. Pre obmedzený čas výskumu a rozsah obnovy sme neodkrývali ani severnú stenu stredného traktu a juhozápadný kút výklenku medzi východným a západným traktom. Z predpokladanej dĺžky steny 5 m sa odkrylo murivo v dĺžke 2,8 m. Stena sa zachovala v podstatnej časti výšky prízemí. Bola prekrytá mohutnou vrstvou stavebnej sutiny. Odkrytá časť bola bez otvorov dverí, okien, či iných architektonických prvkov. Stena sa odkryla iba do úrovne podkladu deštrukcie. V kúte medzi ňou a severnou stenou stredného traktu bola založená na vystupujúcom skalnom podloží, ktoré klesalo východným a severným

² Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0115/22 a 2/0167/24.

smerom. Tu sme v rámci v spodnej časti stavebnej sutiny našli zhľuk stavebných prvkov z kamenného točitého schodiska. Vzhľadom na predpoklad, že ide o deštrukciu ďalšieho schodiska, ktoré by mohlo byť v tomto priestore a potrebu rozšírenia sondy na priestor pri tejto stene, sme výskum prerušili.

Okrem steny paláca sme začali výskum cisterny umiestnenej medzi východným a západným traktom paláca. Tu sa odstránila časť zásypu z výskumu v roku 2012. Odkryli sme východnú stenu so severovýchodným a juhovýchodným nárožím a časťou vnútorného líca a korunou južnej steny. Zistilo sa, že kamenné murivo cisterny, široké približne 45–50 cm, sa nedotýka muriva paláca a je od neho oddelené vrstvou násypu. Východná stena bola nerovná, v strednej časti mierne zalomená a čiastočne zdeštruovaná. Vnútna dĺžka cisterny bola 4,3 m. Šírka sa počas výskumu v aktuálnom roku nezistila a vo výskume sa bude pokračovať v ďalšej sezóne.

Literatúra

Bednár/Šimkovic/Majerčíková 2024 – P. Bednár/M. Šimkovic/D. Majerčíková: Desiata sezóna výskumu Vinianskeho hradu. *AVANS* 2021, 2024, 26, 27.

THE ELEVENTH EXCAVATION SEASON AT VINNÉ CASTLE. Vinné (Michalovce district), NCM Vinné castle (CLM no. 102), rescue archaeological excavation, Postmedieval period (16th–20th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The excavation at Vinné castle continued by uncovering the external face of the eastern wall in the western tract of the southern palace and the top part of the cistern masonry. 2.8 m long masonry of the wall was uncovered. The uncovered part lacked doors, windows, or other architectural elements. The wall was uncovered only down to the level of the subsoil of the destroyed remains. In the corner between the wall and the northern wall of the central tract, a cluster of construction elements from the spiral stone staircase was discovered. Apart from the palace wall, an investigation of the cistern started. Its eastern wall, with the northeastern and southeastern corners, and part of the interior face and top of the southern wall were uncovered. The excavation will continue in the following year.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU NKP HRAD KRÁSNA HÔRKA³

Peter Bednár – Tatiana Votroubková – Michal Šimkovic

Krásnohorské Podhradie (okr. Rožňava), NKP hrad Krásna Hôrka (č. ÚZPF 518), predstihový a záchranný archeologický výskum, stredovek (14.–15. stor.), novovek (16.–20. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V súčasnom roku pokračoval archeologický výskum NKP hrad Krásna Hôrka, vykonávaný v súvislosti s obnovou hradu a jeho zázemia v podhradí. Realizoval sa v dvoch samostatných etapách. V prvej etape v apríli až máji sa dokončil predstihový výskum, ktorý bol súčasťou prípravy projektu obnovy. V druhej etape sa od septembra začal v rámci obnovy dolného hradu a zázemia v podhradí záchranný archeologický výskum.

Počas prvej etapy sa skúmala sonda 9 pri gotickom paláci a sonda 25, umiestnená v kúte medzi severnou stenou prvej kaplnky a západnou stenou prístavby ku kaplnke, na mieste, kde do konca roku 2021 stál stavebný žeriav. V sonde 9 sa pokračovalo vo vyberaní zásypu prévetovej šachty (obr. 3). Vybral sa až po skalné podlažie. To ležalo v hĺbke 390 cm od úrovne podlahy. Šachta mala lichobežníkový pôdorys s rozmermi 120 × 120 cm. Na východnej strane vybiehala pod podlahu a vstup do prévetu. Výklenok pod podlahou bol zaklenutý valenou klenbou. V hĺbke 120–130 cm bol v západnej stene parapet vetracieho otvoru. Druhý otvor bol vo východnej stene. Zostala po ňom kaverna v hĺbke 150–230 cm. Nad skalnatým nerovným dnom sa vo východnej aj západnej stene našli dva otvory, ktoré pravdepodobne využívali na odtok splaškov a čistenie šachty. Zásyp vnútra šachty tvorila v celej výške stavebná sutina. Tá iba v spodnej časti nad skalnatým dnom obsahovala prímies hliny, resp. organického materiálu. Šachta a prévet vznikli súčasne s gotickým palácom. Ten je datovaný do prvej polovice 14. stor. Zánik prévetu a zásyp šachty spájame na základe nepočetných nálezov keramiky v zásype a nálezovej situácie s renesančnou prestavbou paláca a datujeme ho do 16. stor.

V sonde 25 sa pod dlažbou z rokov 2003–2004 a betónovým lôžkom chodníka zo 70.–80. rokov 20. stor. odkryl mohutný násyp obsahujúci stavebný odpad z obdobia obnovy hradu v druhej polovici 20. stor. Po jeho odstránení sme pri severnom okraji sondy odkryli kamenný oporný múr, spárovaný cemento-

³ Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0115/22 a 2/0167/24.

vou maltou. Múr pristavali ku kanalizačnej šachte, postavenej z kamenia a tehál, spájaných vápennou maltou. Šachtu prekryvali veľké kamenné platne a napájal sa na ňu odtokový kanál, prechádzajúci cez prístavbu smerom k parkánu. Okolo týchto konštrukcií bola kvalitná cementová dlažba. Jej povrch klesal k vtokovému otvoru v západnej stene šachty. Neskôr, počas opravy hradu v druhej polovici 20. stor. sem vyústili kameninové potrubie, odvádzajúce dažďovú vodu. Predpokladáme, že šachtu i kanalizáciu vybudovali najneskôr v čase výstavby delovej terasy okolo roku 1817. Obnovili ju a doplnili odtokovým otvorom, ku ktorému zvedli sklonom cementovej dlažby počas obnovy hradu na začiatku 20. stor. odtok dažďovej vody. V druhej polovici 20. stor. odtok použili pre vyústenie potrubia dažďovej kanalizácie. Terén v tomto priestore výrazne navýšili.

Po dosiahnutí úrovne dlažby sme sondu rozšírili severozápadným smerom. V tejto časti sme overili situáciu pod dlažbou. Veľkú časť násypu tu tvorila sitinovo-hlinitá vrstva, nasýpaná k cementom omietutej severovýchodnej stene kaplnky a Rákoczyho paláca. K tejto úprave došlo počas obnovy hradu na prelome 19. a 20. stor. Pod ňou, na skalnom podloží klesajúcom smerom na juhozápad, bolo zachytené torzo muriva s kapsou po armovacom tráme. Murivo zasahovalo pod steny sondy a pravdepodobne ho porušili pri výstavbe severnej steny kaplnky (pôvodne renesančnej juhovýchodnej bašty opevnenia) v 30.–40. rokoch 16. stor. Predpokladáme, že môže ísť o pozostatok neskorogotického opevnenia, príp. vnútornej zástavby neskorogotického hradu.

V septembri začal aj záchranný výskum hradu a podhradia, vykonávaný súbežne s obnovou hradu a výstavbou infraštruktúry. Formou obhliadok boli sledované výkopy stavebných objektov v podhradí (obr. 4). Sledovali sa výkopy stavebných jám pre informačné centrum, odpadovú žumpu, parkoviská, požiarňu cestu na severovýchodnej strane kopca a s ňou paralelný výkop kanalizačnej ryhy. Okrem toho sme počas predstihového výskumu realizovali rez na mieste budúcej tlakovej stanice pre požiarňu vodu. Pri parkovisku pre autobusy sme zamerali priebeh zaniknutých ciest, pričom rezmi bola overená pôvodná profilácia ciest a charakter ich zásypu.

Väčšina výkopov pre objekty zázemia bola negatívna. Vo vrstve lesnej zeminy na mieste informačného centra sa našla železná guľa a motyka. Strmý sklon svahu naznačuje, že ide o ojedinelé nálezy, ktoré sa sem mohli dostať z hradu. Ojedinelý nález novovekého medeného prsteňa sa našiel pri obhliadke prác na mieste budúceho parkoviska pre autobusy. Významnejšie nálezy sme našli v priestore požiarnej cesty. V mieste plánovanej odbočky k tlakovej stanici bola preskúmaná jednoduchá vápenná pec vyhlbená do skalného podložia s plytkou predpecnou jamou na severnej strane. Ďalšiu podobnú pec sme zachytili v ryhe pre kanalizáciu, cca 20 m južne od prvej pece.

V rámci druhej etapy výskumu sme vyhlbili aj zisťovací rez na mieste projektovanej tlakovej stanice pre vodovod. Ten bol plánovaný na vrcholovej plošine nízkeho mohylového násypu na svahu sedla, severne pod hradným kopcom. Rez naprieč násypom potvrdil jeho antropogénny charakter. Tvorili ho vrstvy hliny a drobného kamenia, ktorých mocnosť stúpala severným smerom. Zo sklonu a tvaru vrstiev bolo zrejmé, že útvar vznikol nasypávaním z kopca nad ním. Predstavuje haldu, ktorá vznikla pri banskej ťažbe. Naznačuje to aj väčšie množstvo zvyškov železnej rudy v jednej z nasýpaných vrstiev. Pozostatkom banského diela je ryha v svahu juhovýchodne od násypu.

Súčasne s výskumom v podhradí sa vykonával aj záchranný výskum v suteréne budovy na 2. nádvorí hradu. Budova vznikla v 60.–70. rokoch 17. stor. prístavbou k neskororenesančnej obvodovej hradbe. Pri znižovaní zásypu na vnútornej strane hradby v severozápadnej časti suterénu sa zistilo, že sa v spodnej časti zachovali terénne situácie z obdobia pred výstavbou hradby. Približne 120–150 cm od vnútorného líca hradby sme v stene sanačného výkopu v dĺžke približne 700 cm zachytili rad negatívov po drevených koloch. Koly s priemerom 10–15 cm, vzdialené od seba 90–100 cm, boli zapustené do plytkej staršej vrstvy. Do tejto vrstvy bolo založené aj základové murivo obvodovej hradby. Za kolmi sa zachovala mohutná, cca 100–120 cm mocná vrstva, nasýpaná medzi koly a prudký svah na ich vnútornej strane. Predpokladáme, že ide o zásyp stavebnej jamy tejto drevenej konštrukcie. Na vonkajšej strane, medzi kolmi a hradbou, sa vrstvu nepodarilo identifikovať. Tu však mohla byť odstránená pri stavbe obvodovej hradby. Odkrytý rad kolov interpretujeme ako zvyšok palisádového opevnenia, ktoré chránilo 2. nádvorie hradu pred výstavbou kamennej hradby v druhej polovici 16. stor. až začiatku 17. stor. Zlomky novovekej keramiky zo zásypu na vnútornej strane palisády datujú jej výstavbu najskôr do 16. stor.

Nález renesančnej palisády a ďalšieho úseku staršieho muriva, pravdepodobne neskorogotického opevnenia svedčí o tom, že v hrade možno očakávať ďalšie situácie, ktoré môžu priniesť nové poznatky o jeho vývoji. Výskumom v rokoch 2020 a 2022 sa podarilo identifikovať prinajmenšom dve dosiaľ neznáme opevnenia hradu. Staršie gotické opevnenie, tvorené kamennou hradbou a priekopou, ohraňovalo celý stredný hrad. Okrem neho sa podarilo objaviť aj dosiaľ neznámu fázu renesančného palisádového opevnenia dolného hradu, ktoré predchádzalo kamennú renesančnú hradbu.

Pre poznanie zázemia hradu sú významné nálezy nájdené počas záchranného archeologického výskumu v podhradí hradu. Dokladajú, že v bezprostrednej blízkosti hradu prebiehala exploatacia nerastných surovín. Svedčia o tom tak vápenné pece, ako aj relikty banskej ťažby v sedle pod hradom. Rozsiahlejšiu banskú činnosť naznačujú aj stopy po zaniknutej banskej ťažbe na svahoch susedného kopca.

CONTINUED EXCAVATION OF THE NCM KRÁSNA HÔRKA CASTLE. Krásnohorské Podhradie (Rožňava district), NCM Krásna Hôrka castle (CLM no. 518), development-led and rescue archaeological excavation, Middle Ages (14th–15th centuries), Postmedieval period (16th–20th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. In the current year, the archaeological excavation at the castle of Krásna Hôrka and the catchment area of the castle grounds was renewed. The excavation was conducted in two separate stages. In the initial stage, between April and May, the salvage excavation was completed. It was carried out as part of the preparation for the restoration project. In the 2nd stage, a rescue excavation began in September as part of the renovation of the lower castle and the surrounding catchment area.

During the 1st stage, trench 9 near the Gothic palace and trench 25 in the corner at the northern wall of the chapel were examined. The backfill of a Medieval garderobe shaft was removed in trench 9 (Fig. 3). The shaft and the garderobe were constructed together with the Gothic palace, dated to the 1st half of the 14th century. It became extinct during the Renaissance reconstruction of the palace in the 16th century.

In trench 25, a stone retaining wall from the beginning of the 20th century and a sewer shaft of the storm sewer, built during the construction of the cannon terrace before 1817 at the latest, were uncovered. They restored it and supplemented it with a drain hole, to which they led the rainwater drain by sloping cement paving during the castle's renovation at the beginning of the 20th century. In the 2nd half of the 20th century, this drain served as the outlet for the storm sewer pipe. The terrain in this area was significantly filled. In the northwestern extension of trench 25, a masonry torso with a pocket for a reinforcing beam was detected under the paving and embankment from the turn of the 19th and 20th centuries. We assume that this may be a remnant of a Late Gothic fortification, or possibly the interior of a Late Gothic castle.

In September, rescue research of the castle and its grounds began, carried out in parallel with the castle's restoration and the construction of infrastructure in the grounds. Through inspections, we monitored the excavations of buildings on the castle grounds (Fig. 4). Most of the excavations for the infrastructure buildings were negative. More significant finds were found in the area of the fire road. At the site of the planned branch to the pressure station, we examined a simple lime kiln excavated into the bedrock with a shallow working pit on the northern side. Another similar kiln was discovered in a trench for the sewer approximately 20 m south of the first kiln. As part of this stage of excavation, we confirmed the anthropogenic origin of the embankment in the saddle under the castle. It was a heap from a defunct mining operation. Simultaneously with the research in the castle grounds, a rescue excavation was also carried out in the basement of the building in the 2nd courtyard of the castle. While reducing the basement fill, part of a wooden palisade from the 16th century to the 1st half of the 17th century was uncovered.

The discovery of a Renaissance palisade and another section of older masonry, likely a Late Gothic fortification, suggests that further preserved finds can be expected in the castle, which may yield new insights into its development. The finds found in the castle grounds are significant for understanding the castle's background. They prove that intensive exploitation of mineral resources took place in the immediate vicinity of the castle.

VÝSKUM PUSTÉHO HRADU VO ZVOLENE⁴

Ján Beljak – Noémi Beljak Pažinová – Miloš Čierny – Mária Putško

Z v o l e n (okr. Zvolen), NKP Pustý hrad, Horný hrad (č. ÚZPF 1131), fortifikácia, rezidencia, archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely, mladšia a neskorá doba bronzová, neskorý a vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Archeologický výskum na Hornom Pustom hrade

V aktuálnom roku sme na Pustom hrade vo Zvolene uskutočnili 31. sezónu archeologického výskumu a obnovy. Výskum sme realizovali v štyroch archeologických sondách na Hornom hrade (obr. 5). V centrálnej časti plošiny Horného hradu, v blízkosti východnej línie obvodového opevnenia, v mieste

⁴ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-17-0063 a APVV-20-044. Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 1/0240/21 a 1/0191/25.

rozsiahlej „ťažobnej jamy“ bola situovaná sonda 1/2022. Bola rozdelená 1 m širokým kontrolným blokom na severnú (sonda 1B/2022; obr. 6: 2) a južnú časť (sonda 1A/2022; obr. 6: 1).

Zdokumentovaný objekt v severnej časti (sonda 1B/2022) interpretujeme ako deštrukciu vykurovacieho zariadenia (pece) z obdobia vrcholného stredoveku. Zachovaná časť objektu pozostávala zo širšej rovnej plochy mazanice a jej severná časť bola ohraničená deštrukciou kameňov. V rámci objektu boli objavené črepy z konca 13. a začiatku 14. stor., militárie z vrcholného stredoveku a tiež uhlíky. Sonda 1B/2022 siahala do maximálnej hĺbky 0,9 m, pričom priestor v sonde bol v období vrcholného stredoveku terénne upravený až na andezitové bralo. Samotné bralo bolo približne v strednej časti sondy prudko zasekané kolmo ku dnu „ťažobnej jamy“, ktorú sme zachytili v južnej sonde 1A/2022. V hlinito-kamenistých vrchných vrstvách sondy 1B/2022 bol odkrytý archeologický materiál prevažne z vrcholného stredoveku, militárie (hroty šípov), pliešky na razbu falošných mincí, rôzny kovový inventár (pracky, objímky, kince) a zvieracie kosti. V hlbších vrstvách sa vyskytli aj nálezy keramiky z mladšej a neskorej doby bronzovej.

Rez ťažobnou jamou v sonde 1A/2022 ukázal výrazné zásypové vrstvy z obdobia vrcholného stredoveku, ktoré siahali až po jej dno. Objekt „ťažobnej jamy“ bol od úrovne súčasného terénu odkrytý do hĺbky 5,63 m. V rámci zásypových vrstiev boli objavené nálezy z vrcholného stredoveku (keramika, kince, minca s nečitateľnou razbou, rôzne železné kovania, kince, militária a zvieracie kosti), ako aj keramika z mladšej a neskorej doby bronzovej a štiepaná kamenná industria. Dôležitými nálezmi nápomocnými k interpretácii funkcie ťažobnej jamy v priestore centrálnej plošiny Horného hradu boli kúsky nespracovanej železitej rudy. Získavanie rudy mohlo byť podnetom pre prospektorskú ťažobnú činnosť v tomto priestore realizovanej až po vybudovaní opevnenia stredovekého hradu. Dokladá to aj nálezová situácia odkrytá v sonde 1/2021, kde bol zdokumentovaný vyťažený kameň položený k vnútornému lícu hradby.

V areáli tzv. Dončovho hradu, resp. na jeho spodnej terase pri západnej línii opevnenia, sme preskúmali ďalšie tri archeologické sondy. Sonda 2/2022 sa nachádzala v mieste kontaktu priečného múru tzv. Dončovho hradu so západnou obvodovou hradbou Horného hradu (obr. 6: 3). Po stiahnutí prvej zemnej vrstvy sa ukázala deštrukcia tehál a kameňov, zrejme z ďalšej pece z druhej polovice 13. stor. (*Beljak et al.* 2022, 27, 28, obr. 31) sprevádzaná nálezmi z tohto obdobia vrátane dvoch mincí. Pod touto vrstvou sa nachádzala deštrukcia valu z neskorej doby bronzovej, na ktorom bolo začiatkom 13. stor. postavené opevnenie Horného hradu.

Sonda 3/2022 sa nachádzala v strednej časti spodnej terasy tzv. Dončovho hradu (obr. 6: 4). Jej cieľom bolo doskúmať priebeh kamennomaltového múru s hrúbkou 0,8 m, ktorý bol objavený archeologickým výskumom už v roku 2021. Múr bol odkrytý v západnom profile sondy 3/2022 a pri jej juhozápadnom nároží sme identifikovali ukončenie. Múr sa nachádzal v rovnakej línii ako tzv. „terasový múr“, ktorý v roku 2008 preskúmal V. Hanuliak a pripája sa na škáru k priečnej hradbe tzv. Dončovho hradu. Objavený a v tomto roku doskúmaný múr nebol založený priamo na andezitovom brale, ale na upravenej štrkovo-zemnej vrstve z vrcholného stredoveku. Archeologické nálezy, prevažne črepy a drobné kovové predmety z vrstiev okolia múru, pochádzajú z druhej polovice 13. stor. a z prvej polovice 14. stor., čím potvrdzujú predbežné datovanie múru do prelomu 13.–14. stor. Plnil zrejme funkciu podmurovky pre hospodárske objekty, ktoré tu boli pristavané k západnej obvodovej hradbe.

Sonda 4/2022 (obr. 6: 5) bola umiestnená v severnej časti spodnej terasy tzv. Dončovho hradu s cieľom preskúmať plochu pri západnej obvodovej hradbe tzv. Dončovho hradu, v kontakte s terasovým múrom z prelomu 13. a 14. stor. Nachádzal sa tu nasucho kladený kamenný podzáklad, ktorý zrejme patrila zrubovej stavbe (objektu) z druhej polovice 13. stor. Pri obvodovej hradbe sme objavili aj zvyšky vykurovacieho telesa. Medzi nálezmi bola zastúpená keramika a zvieracie kosti z 13. a začiatku 14. stor. Nálezy dopĺňali militárie a dve stredoveké mince. V južnej časti sondy sme rezom overili aj založenie stredovekej hradby, pod ktorou sa nachádzal val z doby bronzovej (*Beljak et al.* 2022, 38).

Stavebná sanácia bola v aktuálnej sezóne zameraná na obnovu hlavnej vstupnej brány Horného hradu (*Beljak et al.* 2022, 31, obr. 34). Z vonkajšej strany brány sa pri sanácii objavili ďalšie dva zachované stredoveké trámy, ktoré boli odobrané na dendrologické datovanie. Celkovo bolo z brány Horného hradu dendrochronologicky datovaných päť trámov (*Beljak et al.* 2022, 26, 142, tabeľa 5). Tri boli odobrané z vnútornej strany brány, medzi jej 3. a 4. podlažím. Vďaka určeniu vieme, že dreva boli zoťaté presne v polovici 13. stor. Viaz sa k tomu aj písomný prameň z roku 1255, kedy kráľ Belo IV. daroval majetky v neďalekej obci Dubové za „vykonávanie prác na kráľovských hradoch“. V prípade hlavnej vstupnej brány išlo o jej dostavbu, keď k pôvodnej bráne dostávali hranolovú vežu, z ktorej dreva pochádzajú. Pôvodnú bránu a opevnenie Horného hradu (s rozlohou 3,5 ha), aj vďaka archeologickým nálezom, datujeme už na prelom 12. a 13. stor.

Charakter stredovekých nálezov z Horného hradu

Stredoveká kultúrna vrstva s množstvom keramických a kovových nálezov z 13. až 14. stor. sa nachádzala v sonde 2/2022 a 3/2022, ale hlavne v sonde 4/2022, t. j. na spodnej terase tzv. Dončovho hradu. Prevažovali keramické fragmenty z nádob stolovej i úžitkovej keramiky (hrnce, väčšinou vajcovitého a súdkovitého tvaru, spolu s džbánmi, pokrievkami a fľašami), medzi ktorými sa objavili aj značky na dnách. V zdobení dominovala rytá výzdoba v podobe tenších rýh alebo (širších) žliabkov s umiestnením predovšetkým na tele a pleciach nádob. Ďalším identifikovaným typom výzdoby bola vlnovka. Nechýbala ani biela keramika, pričom v sonde 2/2022 sa podarilo objaviť pomerne dobre zachované ústie džbánu. V sonde 4/2022 bola objavená koncentrácia črepov z jednej úžitkovej hrncovej nádoby okrovo-červenej farby. Nádoba bola zdobená horizontálnymi radmi vpichov a čiastočne sa ju podarilo aj rekonštruovať.

K výnimočným vrcholnostredovekým drobným nálezom patrili bronzové ozdobné aplikácie, medzi ktorými sa nachádzala kovová miniatúra v tvare svastiky, fragment kovového prsteňa, kostené polotovary, ale aj hotové výrobky z kostí a parohoviny. Najpočetnejšiu skupinu kovových nálezov tvorili predmety vyrobené zo železa, pričom dominovali militárie, t. j. zbrane a jazdecká výstroj. K dobre zachovaným predmetom patrili čepele nožov, hroty šípov s tuľajkou (a tiež s trňom) a nášlapný ježko.

Prítomnosť mincovníctva na hrade dokladajú mincové pliešky (po štyri kusy v sondách 1B/2022 a 4/2022), ako aj niekoľko falošných mincí s razbou. Dôležité boli predovšetkým nálezy pravdepodobne uhorských razieb viedenského pfennigu Přemysla Otakara II. (1251–1276), ktoré boli objavené v sondách 2/2022 (2 ks) a 4/2022 (1 ks).

Literatúra

Beljak et al. 2022 – J. Beljak/N. Beljak Pažinová/P. Maliniak/R. Ragač/M. Šimkovic: *Pustý hrad vo Zvolene. Výpoved' archeologických a historických prameňov*. Nitra – Zvolen 2022.

Pramene

Beljak/Čierny/Putško 2022 – J. Beljak/M. Čierny/M. Putško: *Zvolen Pustý hrad-Horný hrad*. Nitra 2022. Výskumná správa 20852/22. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

EXCAVATION AT PUSTÝ HRAD CASTLE IN ZVOLEN. Zvolen (Zvolen district), NCM Pustý hrad castle, Upper castle (CLM no. 1131), fortification, residence, archaeological excavation for scientific and documentation purposes, Late and Final Bronze Age, Late and High Middle Ages. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. In the current year, the 31st season of archaeological excavations and renovation was carried out at the Pustý hrad castle in Zvolen, involving the excavation of four trenches (Fig. 5).

Trench 1/2022 was located in the central part of the Upper castle plateau, near the eastern line of the perimeter fortification, at the site of a large "mining pit". The trench was divided by a 1 m wide control block into the northern (1B/2022; Fig. 6: 2) and southern parts (1A/2022; Fig. 6: 1). In the northern part (1B/2022), destroyed remains of a heating device (furnace) from the High Middle Ages were documented. During this period, the area was landscaped down to an andesite rock, which was sharply cut perpendicular to the bottom of the "mining pit" approximately in the middle part of the trench. A section of the mining pit in trench 1A/2022, extending to a depth of up to 5.63 m below the current terrain, revealed significant backfill layers from the High Middle Ages, interspersed with finds of pottery from the Early and Late Bronze Ages. The found pieces of unprocessed iron ore help us interpret the function of the mining pit. The extraction of ore could have been the impetus for prospecting mining activities in this area, which were carried out only after the construction of the Medieval castle fortifications.

Three more trenches 2–4/2022 were carried out in the area of the so-called Donč's castle, or on its lower terrace at the western line of fortification.

Trench 2/2022 (Fig. 6: 3) showed, after the first earth layer was removed, destroyed remains of bricks and stones, probably from another furnace from the 2nd half of the 13th century (Beljak et al. 2022, 27, 28, fig. 31). Below this layer, there were destroyed remains of a Late Bronze Age rampart, on which the Upper castle fortification was built in the beginning of the 13th century. The aim of trench 3/2022 (Fig. 6: 4) was to investigate the course of a 0.8 m thick stone-mortar wall, which had been discovered the previous year. The wall was uncovered in the western profile of trench 3/2022, and its termination was identified at its southwestern corner. The wall was located in the same line as the so-called "terrace wall", which was examined by V. Hanuliak in 2008 and is connected to the transverse wall of the so-called Donč's castle at a joint. It was not founded directly on the andesite cliff, but on a modified gravel-earth layer from the High Middle Ages. It probably served as a foundation for the farm buildings that were built here, attached to the western perimeter wall.

Trench 4/2022 (Fig. 6: 5) was set out with the aim of examining the area near the western perimeter wall of the so-called Donč's castle, in contact with the terrace wall from the turn of the 13th and 14th centuries. There was a dry-laid stone sub-foundation here, which probably belonged to a log building (feature) from the 2nd half of the 13th century. Remains of a heating device were also discovered near the perimeter wall. In the southern part of the trench, a section was also used to verify the foundation of a Medieval wall, beneath which a Bronze Age rampart was discovered (*Beljak et al. 2022, 38*).

The construction renovation in the current season focused on the restoration of the main entrance gate of the Upper castle (*Beljak et al. 2022, 31, fig. 34*). In total, five beams from the Upper castle gate were dendro-chronologically dated (*Beljak et al. 2022, 26, 142, table 5*). The timbers were cut down exactly in the middle of the 13th century, which corresponds to the period when the prismatic tower from which the timbers come was added to the entrance gate. Thanks to archaeological finds, we date the original gate and fortification of the Upper castle to the turn of the 12th and 13th centuries.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM HRADU ŽAKÝL⁵

Ján Beljak – Peter Debnár

Podhorie (okr. Banská Štiavnica), Hrad Žakýl (Brezový hrad), hrad, fortifikácia, archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely, stredovek (13.–14. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Hrad Žakýl sa nachádza približne 1,5 km severovýchodne od obce Podhorie, na vrchole kopca Hrad alebo Brezový hrad (812 m n. m.). Archeologickému výskumu predchádzali nedeštruktívne prieskumy v rokoch 2019 a 2021, ktoré boli zamerané na zistenie a dokumentáciu nálezovej situácie na hrade. Pred výskumom realizoval na hrade I. Murín z Archeologického ústavu SAV, v. v. i., geofyzikálny prieskum s použitím georadaru. Celková rozloha hradu Žakýl je 0,6 ha a vznikol pravdepodobne v druhej polovici 13. stor. Hrad zanikol veľmi skoro, pravdepodobne už na začiatku 14. stor. Písomné pramene z obdobia jeho fungovania nie sú zachované (*Beljak et al. 2021, 55–64*). Na základe georadaram nameraných dát boli v strednej časti nádvorja hradu vytýčené dve zisťovacie sondy s rozmermi 200 × 200 cm (obr. 7: 1).

Sonda 1. Bola vytýčená v mieste napojenia južnej hradby hradu a steny predpokladanej zaniknutej budovy pristavanej k hradbe v rozmeroch 200 × 200 cm. Znižovaná bola po technických vrstvách 20–40 cm. Zásyp tvorili premiešané vrstvy hlíny a kameňa pochádzajúceho z deštrukcie murív. Podarilo sa v nej zachytiť časť vnútorného líca južnej hradby (severné líce), šírku hradby (150 cm), ako aj základovú spáru hradby, ktorá bola zachytená na úrovni skálneho podlažia (801,15 m n. m.; obr. 7: 2, 4). Kamene v líci muriva v západnej časti pri napojení podmurovky mali väčšie rozmery, pričom zmena veľkosti kameňov v líci muriva bola priestorovo zhodná so základom podmurovky. Na hradbu bola kolmo napojená nasucho kladená podmurovka zaniknutej budovy vnútornej zástavby zachovaná vo výške 60 cm a v hrúbke 90 cm. Zdokumentovali sme jej pokračovanie severným smerom mimo sondu. Pod podmurovkou sa nachádzal rozšírený základ, ktorý tiež tvorili nasucho ukladané kamene.

Sonda 2. Nachádzala sa severne od sondy 1, na nádvorí hradu a realizovaná bola za účelom zistenia stratigrafických pomerov a chronologického vývoju hradného kopca. Rozmer sondy bol 200 × 200 cm a dosiahnutá hĺbka 70 cm. Znižovaná bola po technických vrstvách 20 cm. Hornú vrstvu tvoril lesný humus, výrazne prerastený koreňmi. Pod ňou, až po úroveň zvetraného kamenného podlažia, bola sonda vyplnená premiešanou hlinitou vrstvou s vysokým obsahom kameňov (obr. 7: 3). Celé dno sondy tvorilo kamenné podlažie, ktoré bolo mäkké a zvetrané. V sonde neboli zachytené žiadne archeologické situácie a archeologické nálezy tvorila nepočítaná keramika a železné klnce.

Získané archeologické nálezy ako zubadlá, hrot šípu, olovené závažie, ozdobné kovanie zo šiat, kovanie z dverí, fragment noža, väčšie množstvo klnčov a keramické fragmenty potvrdzujú fungovanie hradu v 14. stor. To potvrdili aj nálezové situácie zistené v archeologických sondách.

⁵ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0063-17. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 1/0191/25.

Literatúra

Beljak et al. 2021 – J. Beljak/M. Bóna/P. Maliniak: Hrad Žakýl – Žakýl Castle. In: N. Beljak Pažinová (ed.): *Stredoveké hrady na Strednom Pohroní – Medieval Castles in central Hron region*. Nitra 2021, 55–64.

Pramene

Beljak/Debnár/Murín 2022 – J. Beljak/P. Debnár/I. Murín: *Podhorie-Žakýl. Hrad Žakýl*. Nitra 2023. Výskumná správa 20869/20. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION AT THE ŽAKÝL CASTLE. Podhorie (Banská Štiavnica district), Žakýl castle (Brezový hrad castle), castle, fortification, archaeological excavation for scientific and documentation purposes, Middle Ages (13th–14th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. Two survey trenches were carried out in the central part of the castle courtyard. The trenches had dimensions of 200 × 200 cm (Fig. 7: 1). They were able to verify the course of the southern wall of the castle courtyard, where it reached a width of 150 cm. A part of the foundation of the presumed farm building, which stood along the southern wall, was detected (trench 1; Fig. 7: 2, 4). Trench 2 was able to verify the stratigraphic conditions in the inner space of the bailey (Fig. 7: 3). Overall, we obtained very few movable archaeological finds, consisting of pottery and iron nails. Before the excavation, a geophysical survey was carried out at the castle using a georadar. Before the excavation, I. Murín from the Archaeological Institute of SAS conducted a geophysical survey at the castle using a georadar. The total area of Žakýl castle is 0.6 ha, and it was probably built in the 2nd half of the 13th century. The castle disappeared very soon, probably at the beginning of the 14th century. Written sources from the period of its operation have not been preserved.

VÝSKUM NA HRADISKU VO ZVOLENE-MÔŤOVEJ⁶

Ján B e l j a k – P e t e r D e b n á r

Z v o l e n, časť M ô ť o v á (okr. Zvolen), NKP Hradisko Priekopa (č. ÚZPF 1205), fortifikácia, záchranný archeologický výskum, včasný stredovek (8.–11. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Hradisko Môťová je opevnené šijovým valom a priekopou, vystavané na ostrohe nad sútokom riek Slatiny a Neresnice, pri významnej komunikácii vedúcej z Poiplia na horné Pohronie. Archeologické nálezy a stavebné úpravy opevnenia naznačujú, že hradisko vzniklo už v závere 8. stor., resp. v 9. stor. Prestavané bolo v 10. stor. a následne mohlo byť využité v začiatkoch formovania správnych inštitúcií Uhorského kráľovstva vo Zvolenskej kotline v 11. stor.

Prvé výskumy hradiska v Môťovej sa spájajú so Š. Janšákom a J. Eisnerom, ktorí ako prví uviedli lokalitu Priekopa vo Zvolene do odbornej literatúry (Janšák 1930; Mácelová 1998, 399–404). V 30. rokoch 20. stor. ju geodeticky zameral Š. Janšák. V rovnakom období profesor J. Trnka organizoval na lokalite so žiakmi meštianskych škôl amatérske výkopy a časť nálezov odoslal do Slovenského národného múzea v Martine (Budinský-Krička 1939; Eisner 1935, 80). V rokoch 1988 až 1992 bol na hradisku realizovaný výskum pod vedením M. Mácelovej (Mácelová 1998, 399–404). Ďalší rozsiahly výskum sa uskutočnil v roku 2018 v rámci elektrifikácie záhradkárskej osady (Beljak/Ruttkay/Mácelová 2018, 124–157).

Aktuálny výskum bol vyvolaný zámerom investora stavby vybudovať vodovod a rozvod úžitkovej vody v záhradkárskej osade. Výkopové práce spočívali vo výkope hlavnej línie vodovodu v trase hlavnej komunikácie (v smere SZ–JV) v dĺžke 117 m, v šírke cca 0,3–0,4 m a v hĺbke približne 1 m. Z hlavnej línie smerovali výkopy pre prípojky k jednotlivým vodovodným šachtám označené písmenami A–N v šírke cca 0,3–0,4 m a v celkovej dĺžke 74,1 m. Zrealizovaných bolo aj 16 výkopov pre vodovodné šachty (označené ako jamy 1–16) a výkop samotnej studne (obr. 8).

Jamy 1–4 narušali v horných častiach vrstvu ornice, pod ktorou pokračovali premiešané podložné vrstvy tvorené ílom a zvetranými kameňmi (obr. 9: 1). V jamách 5–16 sa pod vrstvami ornice a navážok nachádzala svetlohnedá ílová podložná vrstva. Výnimkou bol južný úsek hlavnej línie vodovodu, ktorý bol realizovaný v násype komunikácie. Tento násyp vznikol prerazením južného valu a následným využitím materiálu na stavbu južnej časti hlavnej komunikácie v záhradkárskej osade (obr. 9: 4, 5). Počas výskumu neboli na väčšine skúmanej plochy zachytené kultúrne vrstvy. Výnimkou boli len výkopy

⁶ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0063-17. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 1/0191/25.

v jame 13 a v jame 16. Zdokumentovali sme ojedinelé nálezy včasnostredovekej keramiky a jeden kus kamennej štiepanej industrie.

V jame 13 (1,4 × 1,4 m; hĺbka 1,3 m) bola v hĺbke 0,7–0,9 m od povrchu zachytená kultúrna vrstva uložená pod navážkami, ktoré vznikli v minulosti pri úpravách terénu pre záhradkársku osadu (obr. 9: 2). Vo vrstve neboli zistené žiadne archeologické nálezy. Pod kultúrnou vrstvou sa nachádzala vrstva ílu.

Jama 16 (1,3 × 1,3 m; hĺbka 1,3 m) bola situovaná južne od valu, v jeho tesnej blízkosti (obr. 9: 3). Ťažko rozpoznateľná kolová jama bola zachytená v južnom profile jamy. Zapustená bola do ílového podlažia. Západným smerom sme zachytili vrstvu s obsahom plastov. Je pravdepodobné, že kolová jama bola súčasťou konštrukcie vytvorenej záhradkármi v 20. stor., keďže na západnom okraji výkopu sa nachádzalo v čase výskumu kompostovisko.

Výskum potvrdil osídlenie lokality v 8.–11. stor., kedy bolo na ploche cca 1 ha v troch etapách vybudované hradisko s drevozemným valom a kamennou plentou (obr. 9: 6). Pomerne rozsiahly záchranný výskum potvrdil iba veľmi sporadické nálezy a nálezové situácie. Lokalita bola značne poškodená v 60. rokoch 20. stor., kedy došlo k výrazným transportom zeminy a splániovaniu plochy.

Literatúra

- Beljak/Ruttkey/Mácelová 2018* – J. Beljak/M. Ruttkey/M. Mácelová: Hradisko vo Zvolene-Môťovej vo svetle najnovších výskumov. Hillfort Zvolen-Môťová in the light of new discoveries. In: N. Beljak Pažinová/Z. Borzová (ed.): *Stredné Slovensko v stredoveku. Vývoj osídlenia regiónu pred udelením mestských privilégií mestu Zvolen*. Zvolen 2018, 124–157.
- Eisner 1935* – J. Eisner: Prehistorický výzkum na Slovensku a Podkarpatské Rusi r. 1934. *Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti* 29, 1935, 51–80.
- Janšák 1930* – Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska. *Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti* 24, 1930, 50–52.
- Mácelová 1998* – M. Mácelová: Der Burgwall Priekopa in Zvolen und die frühmittelalterliche Besiedlung des Zvolener Beckens. In: J. Henning/A. T. Ruttkey (Hrsg.): *Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel- und Osteuropa*. Bonn 1998, 399–404.

Pramene

- Beljak/Debnár 2022* – J. Beljak/P. Debnár: *Zvolen – Môťová*. NKP Hradisko. Nitra 2022. Výskumná správa 20811/22. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.
- Budinský-Krička 1939* – V. Budinský-Krička: *Zvolen-Môťová*. Nitra 1939. Výskumná správa 29/1939. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

EXCAVATION AT THE HILLFORT IN ZVOLEN-MÔŤOVÁ. Zvolen-Môťová (Zvolen district), NCM Priekopa hillfort (CLM no. 1205), fortification, rescue archaeological excavation, Early Middle Ages (8th–11th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The rescue archaeological excavation of the Môťová hillfort was prompted by the construction of a water supply and utility water distribution systems in the gardening community. The excavation work consisted of excavating the main water supply line along the route of the main road, approximately 117 m long (in the NW–SE direction), 0.3–0.4 m wide, and approx. 1 m deep. Excavations for connections to individual water supply shafts, indicated with the letters A–N, were directed from the main line, approx. 0.3–0.4 m wide and 74.1 m long in total. 16 excavations for water supply shafts and a well were also carried out (Fig. 8). The excavation confirmed the settlement of the site in the 8th–11th centuries, when a hillfort with a wood-earth rampart and a stone wall was built in three stages on an area of approximately 1 ha (Fig. 9: 6). Relatively extensive rescue excavation confirmed only very sporadic finds and find situations. The site was considerably damaged in the 1960s, when significant soil transport and surface leveling occurred.

DESIATA SEZÓNNA ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU HRADU HRUŠOV⁷

Mário Bielič

H o s t i e (okr. Zlaté Moravce), NKP Hrad Hrušov (č. ÚZPF 1539/1–13), archeologický výskum, stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V tomto roku prebehla desiata sezóna archeologického výskumu hradu Hrušov, ktorý leží v severozápadnej časti katastra obce Hostie v okrese Zlaté Moravce, pri ceste z Topoľčianok na Skýcov, na rozhraní Žitavskej tabule a Pohronského Inovca. V rokoch 1928–1930 tu na podnet prezidenta T. G. Masaryka

⁷ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0017/24.

prebehla na svoju dobu rozsiahla konzervácia ruín, počas ktorej sa pravdepodobne uskutočnil aj archeologický výskum, no bez zachovanej dokumentácie (Plaček/Bóna 2007, 138–141). Nové výskumy sa obnovili až začiatkom 21. stor. v súvislosti s iniciatívou OZ Leustach. Posledných šesť rokov výskum realizuje Archeologický ústav SAV, v. v. i., v Nitre (Bielich/Blahová/Bóna 2024).

Výskum sa už štvrtý rok zameriava na hľadanie západnej steny juhovýchodného paláca. V predchádzajúcom roku boli vytýčené sondy 12A a 12B v juhozápadnej časti juhovýchodného paláca pri delovej bašte (obr. 10: 1). Podarilo sa zachytiť priebeh parkánového múru so šírkou 140 cm, ktorý pokračuje severným smerom v dĺžke 600 cm (sondy 12, 12A a 12B). Z nálezovej situácie nebolo jasné, či bol rozobraný pri výstavbe juhovýchodného paláca (obr. 10: 2). V zásypových vrstvách východne od múru sme zistili veľké množstvo archeologických nálezov a drobný strieborný denár z roku 1594 (obr. 10: 4). Keramické nálezy pochádzajú iba z obdobia novoveku zo 17.–18. stor. Dominujú najmä hrnce a hrnce s uškom. Výzdobu tvorí glazúra na vnútornej strane nádob. Najčastejšie transparentná, žltá a zelená. Zaujímavú skupinu predstavuje redukčne pálená keramika s radielkovou výzdobou, ktorá pochádza pravdepodobne z výrobných centier na Pohroní (Brehy) alebo zo vzdialenejších dielní z Ponitria (Tvrdomestice). Je pravdepodobné, že k výstavbe paláca dochádza v druhej polovici 16. stor.

Sonda 13, vytýčená vo vstupe do stredného hradu, súvisela s prípravou elektrifikácie hradu, keďže v mieste brány má byť hlavný rozvod elektriny. V sonde 13 sme zachytili zvyšok vstupného piliera padacieho mosta (obr. 10: 3). Šírka piliera je 80 cm a jeho dĺžka je 300 cm. Severne a východne pri pilieri boli objavené dva opracované pieskovcové bloky, ktoré pochádzajú pravdepodobne z portálu brány. Vznik piliera datujeme do druhej polovice 16. stor. a súvisí s postupným rozširovaním opevnenia. V deštruktívnych vrstvách okolo piliera sa nachádzalo minimum archeologických nálezov, zásyp tvorila hlavne stavebná sutina a malé množstvo drobných predmetov (obr. 10: 5–10). Drobné predmety pochádzajú najmä zo stavebných konštrukcií (železné klince, kovania). V priestore juhovýchodného paláca sme zaznamenali väčšie množstvo bronzových zlomkov plechov (obr. 10: 8, 9), pravdepodobne stavebnej funkcie. Zaujímavým predmetom objaveným v priestore vstupu do hradu je hrot šípu s trňom kvadratického tvaru (obr. 10: 5).

V tohtoročnej sezóne sa v priestore juhovýchodného paláca nepodarilo objaviť vnútornú priečku. Priestor mohol byť zastrešený až po východnú hradbu horného hradu. V sonde 13 pred vstupom do hradu bol identifikovaný prvý vstupný mostový pilier. Výskum bude pokračovať výskumom vstupnej komunikácie do hradu v nasledujúcom roku.

Literatúra

Bielich/Blahová/Bóna 2024 – M. Bielich/S. Blahová/M. Bóna: Šesť rokov výskumu na hrade Hrušov pri Zlatých Moravciach. *Archaeologia historica* 49/2, 2024, 457–486.

DOI: <https://doi.org/10.5817/AH2024-2-2>

Bóna 1994 – M. Bóna: Hrad Hrušov. *Pamiatky a múzeá* 4/1994, 1994, 5–7.

Plaček/Bóna 2007 – M. Plaček/M. Bóna: *Encyklopédia slovenských hradov*. Bratislava 2007.

THE TENTH EXCAVATION SEASON AT THE HRUŠOV CASTLE. Hostie (Zlaté Moravce district), NCM Hrušov castle (CLM no. 1539/1–13), archaeological excavation, Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. In this year, the 10th season of archaeological research at Hrušov castle took place. The castle is located in the northwestern part of the cadastral territory of the municipality of Hostie in the Zlaté Moravce district, east of the state road in the direction from Topoľčianky to Skýcov. The municipality of Hostie lies on the border of the Danube Plain, on the northern edge of the Žitavská tabula mountains and Pohronský Inovec mountains. Between 1928 and 1930, at the initiative of president T. G. Masaryk, extensive monument conservation for its time was carried out at the ruins of Hrušov castle (Plaček/Bóna 2007, 138–141). In addition to the restoration, archaeological excavation was probably also carried out at the castle, of which unfortunately, there is no documentation. New archaeological excavation in the castle premises began only at the beginning of the 21st century in connection with the restoration of the monument carried out at the initiative of the Leustach Community Association. The excavation has been focused on finding the western wall of the southeastern palace for the fourth year. This year, we set out trenches 12A and 12B in the southwest part of the southeastern palace, near the canon bastion (Fig. 10: 1). We managed to capture the course of the park wall, which continues in a northerly direction. Its width is 140 cm, while it is exposed for a length of 600 cm (trenches 12, 12A and 12B). We do not know whether it was dismantled during the construction of the southeastern palace (Fig. 10: 2). A large number of archaeological finds and a small silver denarius from 1594 were found in the backfill layers east of the wall (Fig. 10: 4). It is likely that the palace was built in the 2nd half of the 16th century. Trench 13, which we marked out at the entrance to the middle castle, was related to the preparation of the electrification

of the castle. The main electricity distribution is supposed to be located in the local gate. In trench 13, we captured the rest of the entrance pillar of the drawbridge (Fig. 10: 3). The width of the pillar is 80 cm and its length is 300 cm. To the north and east of the pillar, we captured two worked sandstone blocks, which probably come from the portal of the gate. We date the pillar construction to the 2nd half of the 16th century and was related to the gradual expansion of the fortification. There was a minimum of archaeological finds in the destruction layers around the pillar, the backfill consists mainly of building rubble and a small number of small objects (10: 5–10).

Translation provided by the author

TRINÁSTA SEZÓNNA ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU LIETAVSKÉHO HRADU⁸

Mário Bielič

L i e t a v a (okr. Žilina), NKP Hrad Lietava (č. ÚZPF 1352/1–22), archeologický výskum, neskorý stredovek, novovek (15. – 17. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Výskum sme sústredili na miestnosť vedľa pekárne (sonda 55), priestor vstupu do pivníc horného hradu (sonda 40) a na korunu južnej steny Knižihho paláca (sonda 9C; obr. 11: 1).

V sonde 9C, situovanej na korune južnej steny Knižihho paláca, sa nachádzali dve strieľne a dva výlomy. Na dne bola objavená 10 cm široká železná pásovina neznámej funkcie. Rovnaký výlom sa nachádzal aj na západnej stene. Na severnej a východnej stene výlomy neboli. Steny smerovali do vnútra hradu a do priepasti. Železné predmety sa nachádzali iba v stenách, ktoré priamo mierili na prístupovú cestu do hradu. Ich funkcia a prepojenie na strieľne je neisté (obr. 11: 4).

Sonda 40, pri vstupe do pivníc, odkryla točité schodisko do interiéru paláca. Základy schodiska sú pristavané ku staršiemu gotickému múru s klenbou, ktorý pravdepodobne súvisí s klenbou zachytenou v pozdĺžnej bašte. Šírka renesančného múru schodiska je 60 cm a bola vybudovaná do renesančného zásypu. Gotický vstup bol už nefunkčný. Schodisko malo šírku pri prahu 90 cm a v točení 50 cm. Je nepravidelné a zabezpečovalo spojenie pivníc s podlažiami severného paláca (obr. 11: 2).

Sonda 55 mala pôvodne počas výskumu v roku 2021 formu zisťovacieho rezu 55. Jej cieľom je sanovať východnú stenu tejto budovy. V sonde s rozmermi 100 × 200 cm sme sa dostali zatiaľ do hĺbky 150 cm. V tomto roku sme preskúmali druhú polovicu priestoru, až po skalnú stenu. Nepotvrdili sme vstup do miestnosti situovanej západne od sondy 55. Zásyp tvorila homogénna hneдозem, v spodnej časti začína vrstva kamennej deštrukcie (obr. 11: 6). V sonde sme v severozápadnom rohu zachytili aj menšie množstvo nálezov. Ide najmä o zlomky renesančných komorových kachlíc s geometricko-rastlinnými motívami. Tieto pochádzajú z konca 16. – 17. stor.

Medzi najzaujímavejšie nálezy tejto sezóny patria fragmenty sivej omietky s červenou maľbou objavené v sonde 40 (obr. 11: 3). Súvisia pravdepodobne s deštrukciou prvého a druhého podlažia paláca nad pivnicami, ktorý prechádzal do Podkovovitej bašty. Podobné omietky boli nedávno odkryté aj v Thurzových priestoroch na Oravskom hrade. Omietky pochádzajú pravdepodobne zo začiatku 17. stor. Zo sondy 40, z deštruktívneho zásypu schodiska, pochádza aj strieborný DUARIUS Leopolda I z mincovne v Kremnici (obr. 11: 5). Najpočetnejšími nálezmi vo vrstvách boli keramika a zvieracie kosti, ktoré budú postupne analyzované.

Hrad Lietava bol dominantou Rajeckej doliny a okolia počas vrcholného stredoveku a novoveku, pričom aj po zániku sa dnes pýši veľkým množstvom zachovaných múrov. Systematický archeologický výskum prináša informácie o živote na hrade a pomáha obnove hradu. Všetky výsledky sú postupne publikované a sprístupňované odbornej a laickej verejnosti (Bielič 2019).

Literatúra

- Bielič 2019 – M. Bielič: Predbežné výsledky archeologického výskumu Lietavského hradu v rokoch 2008–2019. In: B. Lofajová Danielová/M. Furman (ed.): *Výsledky nových archeologických výskumov na strednom Slovensku II. a III. Zborník príspevkov z 2. a 3. ročníka konferencie archeológov pôsobiach v oblasti stredného Slovenska. Banská Bystrica 2017 – Oravský Podzámok 2018*. Dolný Kubín–Bratislava 2019, 126–147.
- Šedo 1977 – O. Šedo: Nálezy z hradu Lietava. *AVANS* 1976, 264.

⁸ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0017/24.

THE THIRTEENTH EXCAVATION SEASON AT THE LIETAVA CASTLE. Lietava (Žilina district), NCM Lietava castle (CLM no. 1352/1–22), archaeological excavation, High Middle Ages, Postmedieval period (15th–17th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. In the current season, we focused on the room next to the bakery (trench 55), the entrance area to the cellars of the upper castle (trench 40), and the crown of the southern wall of the Kniž Palace (trench 9C). Trench 9C was located on the crown of the southern wall of the Kniž Palace. There were two loopholes and two openings, which were cleaned during the excavation. At the bottom, we discovered a 10 cm wide iron belt of unknown function. The same opening was also located on the western wall. There were no such openings on the northern and eastern walls. These walls faced the interior of the castle and the abyss. Iron objects were only found in the walls that directly faced the access road to the castle. Their function and connection to the loopholes are uncertain. Trench 40, located at the entrance to the cellars, uncovered a spiral staircase leading to the interior of the palace. The foundations of the staircase are attached to an older Gothic wall with a vault, which is probably related to the vault captured in the longitudinal bastion. The width of the Renaissance wall of the staircase is 60 cm and was built into the Renaissance fill. The Gothic entrance was no longer functional. The staircase has a width of 90 cm at the threshold and 50 cm in the turn; it is irregular and provides a connection between the cellars and the floors of the northern palace. Trench 55 initially had a form of survey cut 55A in 2021. The aim is to renovate the eastern wall of this building. In the 100 × 200 cm trench, we have so far reached a depth of 150 cm. This year, we explored about half of this area, up to the rock wall. We did not confirm the entrance to the room west of trench 55. The backfill consists of homogeneous brown soil, with a layer of stone destruction starting in the lower part. The trench also yielded a smaller number of finds in the northwestern corner, primarily fragments of Renaissance chamber tiles featuring geometric and vegetable motifs, dated to the late 16th–17th centuries. Lietava castle was a dominant feature of the Rajecká dolina valley and its surroundings during the High Middle Ages and the Postmedieval period, and even today, it boasts a large number of preserved walls. Systematic archaeological excavation provides valuable information about life in the castle and contributes to its restoration.

Translation provided by the author

PIATA SEZÓNNA ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU PLAVECKÉHO HRADU⁹

Mário Bielič

Plavecké Podhradie (okr. Malacky), NKP Plavecký hrad (č. ÚZPF 649/1–23), archeologický výskum, neskorý stredovek, novovek (15.–17. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Plavecký hrad sa nachádza na okrajovom vápencovom vrchu Malých Karpát vo výške 500 m. n. m. Archeologický výskum hradu pokračoval v tomto roku piatou výskumnou sezónou, ktorá sa mohla uskutočniť vďaka podpore obce Plavecké Podhradie. Na výskume sa podieľali skautské oddiely z Belgicka pod vedením P. Erga, za čo im aj tento rok patrí veľké poďakovanie (obr. 12: 7). Všetky archeologické práce sa realizujú v súčinnosti so stavebno-historickým výskumom M. Šimkovic (2009). V piatej sezóne sme aktivity zamerali na výskum reliktovej bránovej veže na západnom hradbovom múre horného hradu (sonda 5) a vnútorného priestoru pri južnom parkánovom múre (sonda 6C; obr. 12: 1).

Sondou 5 sa postupne preskúmala južná a západná múra. Šírka múrov bránovej veže dosahovala na južnej strane 70 cm a na západnej 90 cm. Postupne sme odkryli celý priebeh západného múru. V severnej časti je múr lepšie zachovaný a na južnej je základ vypadnutý až po skalné podlažie (obr. 12: 2). V zásype deštrukcie západnej steny veže sa našlo množstvo keramických nálezov a drobných predmetov pochádzajúcich z 18.–19. stor.

Sonda 6C bola situovaná na vnútornej stene južného parkánového múru. Postupne sme odkryli vnútorné líce na východnej strane a pokračovali sme k západnej bráne dolného južného nádvorja (obr. 12: 3). Zásypová vrstva južnej steny bola veľmi bohatá na nálezy. Ide o keramiku z 13.–18. stor., ktorá bola zmiešaná so zvieracími košťami a drobnými predmetmi. Medzi drobnými predmetmi sa nachádza sklo z kruhových okenných terčíkov južného paláca horného hradu. Najpočetnejšími predmetmi sú železné klince, ktoré pochádzajú z drevených stavebných konštrukcií na hrade (obr. 12: 4). Z militárie sa objavili železné hroty šípov (obr. 12: 8) a guľky do mušket. Samostatnú skupinu nálezov tvoria hlinené dvojdielne

⁹ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0017/24.

fajky z konca 17. stor. (obr. 12: 6). K výnimočným objavom patrí bronzový prsteň s piatimi kameňmi, stredový kameň chýba, bočné kamene sú červenej farby. Numizmatické nálezy boli datované do 16. stor. Našlo sa aj viacero opracovaných kostených predmetov rôznej funkcie (obr. 12: 5).

Archeologický výskum Plaveckého hradu, aj napriek svojmu malému rozsahu, prináša mnoho poznatkov o stavebnom vývoji hradu a o živote ľudí na hrade v priebehu stredoveku a novoveku. Najnovšie nálezy sú každoročne prístupné aj na webovej stránke Archeologického ústavu SAV, v. v. i. (Bielich 2024).

Literatúra

Bielich 2024 – M. Bielich: *Plavecký hrad*. Dostupné online na: <https://archeol.sav.sk/files/Hrad-Plavecky-hrad-2024.pdf>
Šimkovic 2009 – M. Šimkovic: *Plavecký hrad. Stručný sprievodca po zrúcanine hradu*. Bratislava 2009.

THE FIFTH EXCAVATION SEASON AT THE PLAVECKÝ CASTLE. Plavecké Podhradie (Malacky district), NCM Plavecký hrad castle (CLM no. 649/1 – 23), archaeological excavation, High Middle Age, Post-medieval period (15th–17th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. Plavecký hrad castle is located on a marginal limestone hill at an altitude of 500 m in the Malé Karpaty mountains, above the village of Plavecké Podhradie. This year, archaeological excavation of the castle continued with the fifth season. It is financed by the village of Plavecké Podhradie. Scout troops from Belgium under the leadership of P. Ergo participated in the excavation, and this year they are also very grateful (Fig. 12: 7). All work is carried out in collaboration with the architectural and historical research of M. Šimkovic (2009). Current season, we focused on excavating the relic of the gate tower on the western rampart wall of the upper castle (trench 5) and the internal space near the southern fence wall (trench 6C; Fig. 12: 1).

Trench 5 gradually unearthed the southern and western walls. The width of the gate tower walls was 70 cm on the southern side and 90 cm on the western side. We uncovered the entire course of the western wall. In the northern part, the wall is better preserved, and in the southern part, the foundation has fallen out to the bedrock (Fig. 12: 2). In the backfill of the destruction of the western wall of the tower, a number of ceramic finds and small objects dated to the 18th–19th centuries were found.

Trench 6C was situated on the inner wall of the southern fence. We gradually uncovered the inner face on the eastern side and continued to the western gate of the lower southern courtyard (Fig. 12: 3). The backfill layer of the southern wall was rich in finds. We documented ceramics from the 13th to 18th centuries, which were found mixed with animal bones and small objects. Among the small objects, there is glass from the circular window targets of the southern palace of the upper castle. The most numerous small objects are iron nails, which come from wooden building structures in the castle (Fig. 12: 4). From the military items, we discovered iron arrowheads (Fig. 12: 8) and musket balls. A separate group of finds consists of clay two-piece pipes from the end of the 17th century (Fig. 12: 6). We also discovered a bronze ring with five stones; unfortunately, the central stone is missing, and the side stones are red. The numismatic finds were dated to the 16th century. We also found several worked bone objects of various functions (Fig. 12: 5).

Small-scale archaeological excavations at Plavecký hrad castle annually yield a wealth of knowledge about the castle's construction development and the lives of people within the castle during the Middle Ages and the Postmedieval period. Every year, we strive to publish new findings on the Institute of Archaeology's website (Bielich 2024).

Translation provided by the author

NÁLEZ NOVOVEKEJ DLAŽDICE Z IŽE PRI KOMÁRNE¹⁰

Mário Bielich – Petra Dragonidesová

I ž a (okr. Komárno), poloha Dievčí hrad, povrchový zber, novovek (16.–18. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Cieľom príspevku je prezentovať náhodný nález z brehu Dunaja pri obci Iža pri Komárne. Počas prehádzky po brehu Dunaja pri rímskom tábore v Iži sa podarilo objaviť fragment renesančnej dlaždice z 16.–18. stor. (obr. 2: 1). Na prednej strane dlaždice sme identifikovali otvorenú ruku a jednoručný meč alebo dýku (obr. 2: 2). Nepodarilo sa nám identifikovať celý motív. Ide pravdepodobne o štvorcový typ dlaždice. Mohlo by ísť aj o heraldický motív zobrazujúci muža s mečom. Na rozdiel od okolitých krajín sú zo Slovenska zdobené keramické dlaždice doposiaľ známe iba zo štyroch lokalít, menovite z hradu

¹⁰ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0017/24.

Devín, z Bratislavy z Dómu sv. Martina, z Holíc z Kostola sv. Petra a Pavla a z Letanoviec-Kláštorská (Nagy/Čurný 2009, 350). Fragment dlaždice z Iže nemá analógiu v doteraz publikovaných nálezoch.

Literatúra

Nagy/Čurný 2009 – P. Nagy/M. Čurný: Stredoveké a včasnónovoveké keramické dlaždice zo Slovenska. *Archaeologia historica* 34/1, 2009, 347–358.

FIND OF THE MODERN-PERIOD TILE FROM IŽA NEAR KOMÁRNO. Iža (Komárno district), Dievčí hrad castle, surface survey, Postmedieval period (16th–18th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The aim of the paper is to present a surface find from the bank of the Danube River near the village of Iža near Komárno. While walking along the bank of the Danube near the Roman camp in Iža, a fragment of a Renaissance tile was discovered (Fig. 2: 1). On the front side of the tile, we identified an open hand and a one-handed sword or dagger (Fig. 2: 2). We were unable to identify the entire motif. It could also be a heraldic motif depicting a man with a sword. The issue of ceramic tiles is addressed by P. Nagy and M. Čurný (2009); unfortunately, we have not been able to find an analogy to the find from Iža in the fragments discovered and published so far.

Translation provided by the author

ARCHEOZOOLOGICKÉ NÁLEZY Z POHREBISKA MEZŐCSÁTSKEJ KULTÚRY VO VEĽKÝCH KOSTOLANOCH¹¹

Zora Bielichová

Veľké Kostolany (okr. Piešťany), ulica Cypriána Majerníka, parc. č. 471/1, 472/1–2, 477/2, 4, pohrebisko, záchranný archeologický výskum, doba halštatská (mezőcsátska kultúra). Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Nespálené kostrové zvyšky zvierat, analyzované v tomto príspevku, boli objavené počas náhradného archeologického výskumu realizovaného v roku 2015 súkromnou archeologickou agentúrou PAMARCH, s. r. o., v obci Veľké Kostolany. Výskum bol vyvolaný budovaním novej prístavby skladu na ulici Cypriána Majerníka, no v čase príchodu archeológov už stavba stála a preto sa uskutočnil náhradný archeologický výskum na vedľajšej zatravnenej ploche (Žaár 2020; Žaár et al. 2023, 188, obr. 69: 1). V rámci neho bolo preskúmaných 31 sídliskových objektov z obdobia stredoveku a novoveku (Žaár et al. 2023). Dôležitý bol nález troch kostrových hrobov patriacich mezőcsátskej kultúre, ktoré reprezentujú jej novú lokalitu na Slovensku (Žaár et al. 2023, 118). V troch samostatných hrobových jamách (objekty 5, 11 a 30) boli spolu s prílohami (nádoby, bronzové krúžky, kostená doštička, kamenná platňa) uložené nespálené kostrové pozostatky 35–40 ročnej ženy (objekt 5), 41 ročného muža (objekt 11) a dieťaťa (objekt 30; Žaár et al. 2023, 190–191, obr. 71, 72). Zvyšky zvierat boli objavené len v hroboch dospelých, a to v rovnakej polohe, nad hlavami pochovaných jedincov (Žaár et al. 2023, 188, 189, obr. 69, 70).

Vzhľadom na výnimočnosť nálezu a plánované komplexné spracovanie hrobových celkov boli kosti zvierat podrobené detailnej makroskopickému analýze (Bielichová 2024). Analýza prebehla v archeozoológickom laboratóriu na Archeologickom ústave, v. v. i., v Nitre v roku 2024 a zahŕňala taxonomickú a anatomicú identifikáciu (Kolda 1936; Schmid 1972) a dokumentáciu nálezov (kresebná, fotografická). Vek bol určený na základe štandardov používaných na odhad veku na základe postkraniálneho skeletu (Habermehl 1975). Pozornosť sa sústredila aj na zaznamenanie stôp po činnosti človeka (Lyman 1994).

Skeletové elementy sa zachovali viac menej vcelku, vykazujúc strednú až silnú eróziu povrchu. Kostí nevykazujú znaky opálenia, sú uniformne sfarbené v odtieňoch bledohnedej (béžová farba). Analýza jednoznačne preukázala, že v hrobe ženy aj muža boli uložené zvyšky dvoch nedospelých (*infans/juvenis*) domácich oviec (*Ovis aries* L.). Obe boli usmrtené v podobnom veku, medzi 3. až 6. mesiacom života (tabela 1). Odhad veku bol založený na stave uzatvárania epifyzárnych štrbín dlhých kostí (prirastená iba distálna epifyza ramennej kosti) ako aj malých rozmeroch dochovaných skeletových elementov. Ak uvažujeme o prirodzenej ruji oviec na jeseň a rodenie mláďat po piatich mesiacoch gravidity, dá sa predpokladať, že jahňatá boli zabité na jar alebo začiatkom leta. Ak bolo do hrobov vložené nekonzervované mäso, do tohto obdobia pripadá aj čas pochovania ženy a muža na pohrebisku.

¹¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0044.

Tabela 1. Prehľad výsledkov archeozoologickej analýzy. Vysvetličky: Sc – scapula; H – humerus; R – radius; U – ulna; St – sternum; Co – costa; Ve – vertebra; Th – thoracica; L – lumbalis; S – sacralis; F – femur; Pa – patella; NISP – počet identifikovaných nálezov; WISP – hmotnosť identifikovaných nálezov (g); RI – reálny počet jedincov.

Objekt	Druh	Vek	Pohlavie	Prezencia skeletových elementov	Kvantifikácia	Stopy ľudskej činnosti			
					NISP	WISP	RI	typ	Lokácia
5	<i>Ovis aries</i>	3–6 m.	?	Sc sin., H sin., R sin., U sin., Co, VeTh, VeL, VeS, F sin., Pa sin.	44	164,8	1	zárez	dve rebrá
11	<i>Ovis aries</i>	3–6 m.	?	Sc sin., H sin., St, VeTh, VeL, Pel dx.	19	136,5	1	zárez	driekový stavec

Vzhľadom na neukončený rast dlhých kostí nie je možné sa vyjadriť k morfológii a veľkosti súvekých oviec. Do hrobov boli uložené len časti oviec. V hrobe ženy (objekt 5) bola prítomná ľavá predná (*scapula*, *humerus*, *radius*, *ulna*) a polovica zadnej končatiny (*femur*, *patella*), časť hrudníka z ľavej strany (*costae*), a výsek driekovej a križovej časti chrbta (*vertebrae lumbalis et sacralis*; obr. 13: 1). Do hrobu muža (objekt 11) bola uložená časť ľavej prednej končatiny (*scapula*, *humerus*), pravá polovica panvy (*pelvis*), výsek driekovej časti chrbta (*vertebrae lumbalis*) a časť prsnej kosti (*sternum*; obr. 13: 2). V kontexte interpretácie kostí ako zvyškov mäsitých hrobových príloh možno konštatovať, že všetky identifikované elementy sú dobre osvalené a predstavujú tak výživovo hodnotné časti zvierat. Viacnásobné zárezy (pravdepodobne ostrím noža (obr. 13; detaily), ktoré boli identifikované na dvoch rebrách (objekt 5) a jednom driekovom stavci (objekt 11) tiež umožňujú predpokladať, že do hrobov boli vložené mäsité porcie spolu s kosťami. Nezaznamenala som iné zmeny anatómie alebo sfarbenia povrchu kostí, ktoré by naznačovali či a ako bolo jahňacie mäso kuchynsky upravované.

V analyzovaných vzorkách 64/2019 a 111/2019 neboli okrem ovce identifikované žiadne iné živočíšne druhy. Výnimku predstavuje predmet objavený v hrobe ženy, ktorý však nebol dostupný na analýzu. Z fotodokumentácie artefaktu (Žaár et al. 2023, 190, obr. 71: 3) sa ale dá usudzovať, že bol vyrobený z parožia, pravdepodobne jeleňa lesného (*Cervus elaphus*).

Literatúra

- Habermehl 1975 – K.-H. Habermehl: *Die Altersbestimmung bei Haus-und Labortieren*. 2nd edition. Berlin 1975.
 Kolda 1936 – J. Kolda: *Srovnávací anatomie zvířat domácích se zřetelem k anatomii člověka*. Brno 1936.
 Lyman 1994 – R. L. Lyman: *Vertebrate Taphonomy*. Cambridge 1994.
 Schmid 1972 – E. Schmid: *Atlas of animal bones*. Amsterdam – London – New York 1972.
 Žaár et al. 2023 – O. Žaár/L. Žaárová/M. Tábiová: Nové pohrebisko mezócsátskej kultúry vo Veľkých Kostoľanoch. AVANS 2019, 2023, 117–118, 188–191.

Pramene

- Bielichová 2024 – Z. Bielichová: *Veľké Kostoľany – Ulica Cypriána Majerníka*. Archeozoologický posudok. Nitra 2024. Výskumná správa 21231/24. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.
 Žaár 2020 – O. Žaár: *Veľké Kostoľany – Ulica Cypriána Majerníka, parc. č. 471/1, 472/1–2, 477/2,4*. Nitra 2020. Výskumná správa 20154/20. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

ARCHAEOZOOLOGICAL FINDS FROM THE MEZŐCSÁT BURIAL PLACE IN VEĽKÉ KOSTOLANY. Veľké Kostoľany (Piešťany district), Cypriána Majerníka street, plots nos. 471/1, 472/1–2, and 477/2, 4, burial ground, rescue archaeological excavation, Hallstatt period (Mezőcsát culture). Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. This contribution presents a brief overview of archaeozoological analysis of partial animal skeletons uncovered in the Early Iron Age inhumation graves in Veľké Kostoľany (western Slovakia). The explored graves of a woman (feature 5), man (feature 11) and child (feature 30) rank among exceptional evidence of the rare occurrence of the Mesócsát culture in southwestern Slovakia. The grave goods of adults included also partial animal skeletons that turned out to belong to a juvenile sheep (*Ovis aries* L.) of similar age of three to six months (Table 1). Sex of the animals remained unknown. The analysis has shown that only selected meaty portions, preferably from the left side of the body (Fig. 13: 1–2) have been deposited next to the vessels situated above the heads of deceased. In both individuals, multiple incisions (presumably) made by a metal blade (Fig. 13; details) were recognised on two ribs and one cervical vertebra, supporting the interpretations of the find as food offerings. Considering the natural autumn *estrus* of the ewes and the five months of gestation, it can be assumed that the lambs were killed in spring or in the early summer. If fresh meat was placed in the graves, the time of the burials would also fall within the same season.

Translation provided by the author

PRIESKUM V HOLÍČI V POLOHE HRÚDY¹²

Peter B i s t á k – Petra K m e ť o v á – Peter G r z n á r – Matúš S l á d o k

H o l í č (okr. Skalica), poloha Hrúdy, sídlisko, povrchový zber, prieskum detektorom kovov, neolit – eneolit(?), staršia doba bronzová, doba laténska, doba rímska, včasný stredovek, vrcholný a neskorý stredovek, novovek, 2. svetová vojna. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Poloha Hrúdy v extraviláne Holíča leží na severe Záhorskej nížiny v nive rieky Moravy (Dolnomoravský úval) v blízkosti Chvojnickej pahorkatiny. Rovinatá, voľná krajina je zo západnej a severozápadnej strany ohraničená tokom rieky Moravy a jej inundačným územím tvoriacim tzv. Holíčske alúvium. Poloha Hrúdy vytvára plochu oválneho charakteru severovýchodno-juhozápadnej orientácie tvorenú vrcholom relatívne nízkej pieskovej duny situovanej v širšej inundácii rieky Moravy. V minulosti bola plocha súčasťou širšieho zázemia barokového areálu Františka Lotrinského nachádzajúcom sa v severnom susedstve komunikácie prepájajúcej Holíčsky kaštieľ s areálom, ktorému dominoval objekt tzv. Kačenárne a pôvodne včasnostredoveký Kostol sv. Margity.

Výskumná aktivita v polohe Hrúdy bola vyvolaná ohrozením lokality plánovanou výstavbou rozsiahleho logistického centra. Prieskum v roku 2022 (Kmeťová et al. 2022) mal za cieľ spresniť rozlohu polykultúrneho náleziska zachyteného počas archeologického aj geofyzikálneho prieskumu v roku 2021 (Felcanová 2021; Žitňan/Horáková 2021), ako aj získať ďalší, predovšetkým kovový materiál na overenie a spresnenie datovania pozostatkov antropogénnych aktivít na nálezisku v súvislosti so spracovaním podkladu na jeho vyhlásenie za národnú kultúrnu pamiatku. Prieskum realizoval Krajský pamiatkový úrad Trnava a odbor archeológie Pamiatkového úradu SR, v spolupráci s dobrovoľníkmi z Občianskeho združenia Hradiská, o. z., a Archeo Moravia, z.s. Územie, na ktorom bol prieskum realizovaný, sa nachádza na poľnohospodársky obrábanej pôde. Väčšia časť, ležiaca v južnej časti skúmanej plochy (bližšie ku Kopčanom), bola čerstvo pobraňená a realizoval sa na nej prieskum s využitím detektorov kovov. Hĺbka nálezov bola max. 10 cm od povrchu. Systematický povrchový zber bol na tejto ploche realizovaný v marci 2021 (Žitňan/Horáková 2021). Na príľahlej, severne sa nachádzajúcej ploche poľa s mladým obilím bol povrchový zber realizovaný počas aktuálneho prieskumu. Nálezy (fragmenty keramických nádob) boli zbierané v pásach a zamerané boli miesta väčších koncentrácií.

Archeologické nálezy získané počas tohtoročného prieskumu predstavujú predmety z kovu, ktoré boli objavené prieskumom detektormi kovov z ornice, ako aj nekovové predmety, najmä fragmenty keramických nádob, pochádzajúce z povrchového zberu. Ide o predmety, ktoré boli narúšané a premiestňované orbou a ďalšou poľnohospodárskou činnosťou.

Najstarším zisteným nálezom sa zdá byť silicitová čepieľka, ktorú rámcovo datujeme do obdobia neolitu až eneolitu, no nemožno úplne vylúčiť ani zaradenie do mladšieho obdobia (doba bronzová). Z tohto rámca by mohli pochádzať aj viaceré atypické fragmenty keramických nádob, a to na základe materiálu z jemnej hliny s výraznou prímесou organického materiálu (plevy a pod.). Zo staršej doby bronzovej pochádza len jeden predmet, a to bronzová (príp. medená) sekera saského typu so zahroteným tylom a s naznačenými bočnými lištami (obr. 14: 1). Podobné exempláre sa na západnom Slovensku vyskytujú v staršej dobe bronzovej v závere nitrianskej a najmä v únětickkej kultúre.

Ďalší s istotou doložený horizont využitia lokality predstavuje doba laténska, zastúpená fragmentmi keramických nádob, zlomkom bronzovej spony (LTB?) a dvomi drobnými striebornými mincami typu Roseldorf/Němčice II (obr. 14: 2, 3), vyskytujúcimi sa v závere stupňa LTC1 a najmä v stupni LTC2, ktoré boli mimoriadne rozšírené na lokalitách koridoru Jantárovej cesty Pomoravím (Militký 2023, 40, 41). Viaceré, najmä bronzové predmety dokladajú osídlenie v dobe rímskej – v staršej aj mladšej fáze. Zastúpené sú bronzové spony, napríklad výrazne členená spona typu Almgren 68 – mladší variant s masívnejším lúčikom a jedným kruhovým otvorom v zachycovači z konca 1. a začiatku 2. stor., či kolienková spona s atypickou úzkou obdĺžnikovou záhlavnou doštičkou z druhej až tretej tretiny 2. stor., príp. 3. stor., ďalej fragment bronzového(?) zrkadla pravdepodobne obdĺžnikového tvaru, obľúbeného hlavne v staršej dobe rímskej, alebo bronzová minca – follis Crispu ako Cézara (316–326), razená v rokoch 322–325 (obr. 14: 4–6; Stoklas 2022).

Viacero nálezov pochádza z včasného stredoveku. Dve drobné bronzové liate kovania z opasku možno zaradiť do neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu (8. stor., Zábajník 2009, 44), menovite prelamovaný závesok, ktorý mohol byť pôvodne súčasťou kovania s gryfom, a nákončie z remeňa zdobené šupinovitým

¹² Prieskum bol uskutočnený s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR v rámci Prioritného projektu na rok 2022 (08T 0103), projekt „Dokumentácia a informačná činnosť, časť a) pamiatkové výskumy Pamiatkového úradu SR“.

motívom (obr. 14: 7, 8). Kovania z neskoroavarského stupňa boli početné aj v neďalekej sídliskovej aglomerácii Mikulčice či na iných slovanských sídliskách najmä centrálneho charakteru a významnejších obchodných strediskách mimo územia avarského kaganátu (Benech 2016, 56–76). Povrchovým zberom boli získané viaceré črepy keramických nádob s charakteristickou výzdobou motívom drobnej viacnásobnej vlnovky a rovných línií, vlnovky a línií vytváraných hrebeňom s početnými zubami, či fragmenty okrajov hrncov, ktoré je možné rámcovo datovať do 8.–9. stor. Črep s hrebeňovanými líniami a šikmými zárezmi radíme rámcovo do 8.–11. stor. Z lokality tiež pochádzajú úlomky zatiaľ neidentifikovaných bronzových predmetov, zlomky bronzových ihliel, zliatky medi alebo bronzu, niekoľko kúskov trosky, či tzv. atypická keramika, ktoré by mohli súvisieť s osídlením v niektorých z uvedených období.

Je evidentné, že mierne vyvýšená poloha lokality Hrúdy na pieskovej dune, chránenej pred záplavami Moravy, mala za následok jej opakované využitie vo viacerých obdobiach, pričom ako sídlisko bola využívaná prinajmenšom v dobe laténskej, rímskej, vo včasnom stredoveku a zrejme aj v rámcovom období neolitu až eneolitu, čo odrážajú aj nálezy keramických črepov, na rozdiel od keramiky z mladších období, ktorá v súbore nebola identifikovaná.

Nálezy z vrcholného a neskorého stredoveku a novoveku zrejme predstavujú stratové nálezy, z ktorých väčšina by mohla súvisieť s cestou medzi Kopčanmi a Holíčom, spájajúcou reťaz dún na okraji nivy Moravy smerom ku Kostolu sv. Margity Antiochijskej, ktorá je na tomto území predpokladaná už v období včasného stredoveku a veľmi pravdepodobne pretrvala aj do vrcholného a neskorého stredoveku (Baxa/Prášek/Glaser-Opitzová 2008, 261, 267, obr. 1), príp. aj s cestou vedúcou od Holíča priamo k rieke Morave viditeľnej na historických mapách. Naznačujú to viaceré nálezy stredovekých strieborných mincí, menovite fenig Přemysla Otakara II. z Rakúskeho vojvodstva (1251–1278), denár Ondreja III. (1290–1301), z druhej polovice 15. stor. pochádza súbor štyroch mincí – grošov Žigmunda Habsburského, zvaného Bohatý (Tirolsko; 1460–1490), ktorý nepochybne predstavuje pozostatky jedného rozoraného hromadného nálezu. Obdobie novoveku je zastúpené nálezmi niekoľkých mincí, olovenej plomby či olovenej sférickej strely.

S udalosťami 2. svetovej vojny súvisí niekoľko nálezov, najmä nábojnice sovietskej výroby, jedna z protitankovej pušky (14,5 × 114 mm) a druhá z guľometu (12,7 × 108 mm), prípadne aj 5 halier Slovenskej republiky z roku 1942.

Literatúra

- Baxa/Prášek/Glaser-Opitzová 2008 – P. Baxa/K. Prášek/R. Glaser-Opitzová: K osídleniu slovenskej časti Dolnomoravského úvalu v 10. – 14. storočí. In: L. Galuška/P. Kouřil/J. Mitáček (ed.): *Východní Morava v 10. až 14. století*. Brno 2008, 261–267.
- Benech 2016 – J. Benech: *Komparácia avarských pásových garnitúr z územia slovanskej a avarskej oikumeny – kvalitatívne funkčné vyhodnotenie*. Bakalárska diplomová práca. Ústav archeologie a muzeologie FF MU. Brno 2016.
- Militký 2023 – J. Militký: *Mincovníctví Bójů a jejich sousedů. Keltské mince z oblasti středovýchodní Evropy ze sbírky Martina Ručky*. Praha 2023.
- Zábojník 2009 – J. Zábojník: *Slovensko a avarský kaganát*. Bratislava 2009.

Pramene

- Felcanová 2021 – Z. Felcanová: *Archeogeofyzikálny prieskum zaniknutého sídelného areálu v k. ú. Holíč, poloha Hrúdy*. Galanta 2021. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Pamiatkový úrad SR, Bratislava.
- Kmeťová et al. 2022 – P. Kmeťová/P. Bisták/P. Grznár/M. Horváth/M. Sládok: *Výskumná dokumentácia z prieskumu archeologického náleziska v polohe „Hrúdy“ v k. ú. Holíč, okr. Skalica*. Bratislava 2022. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Pamiatkový úrad SR, Bratislava.
- Stoklas 2022 – B. Stoklas: *Určenie nálezu rímskej mince pre PÚ SR*. Bratislava 2022. Nepublikovaný rukopis.
- Žitňan/Horáková 2021 – A. Žitňan/L. Horáková: *Výskumná dokumentácia z archeologického výskumu Holíč – Hrúdy/Raňošovské. Povrchový prieskum lokality a zaistenie nálezov*. Bratislava 2021. Výskumná správa 7005-21. AA AVALA, s. r. o., Bratislava.

SURVEY IN HOLÍČ, SITE HRÚDY. Holíč (Skalica district), Hrúdy site, settlement, surface survey, metal detector survey, Neolithic–Aeneolithic(?), Early Bronze Age, La Tène period, Roman period, Early Middle Ages, High and Late Middle Ages, Modern period, 20th century (WWII). Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. Hrúdy site is located on a low sand dune in a floodplain of the Morava River in the north of Záhorská nížina (lowland). The survey (Kmeťová et al. 2022) was indicated by the endangering of the site by planned construction of a vast logistic centre. Its aim was to particularize the area of the site recognized by the magnetic and archaeological field surveys in 2021 (Felcanová 2021; Žitňan/Horáková 2021), and to obtain further material to date human activities at the site, in order to claim the site

as national cultural monument. The earliest finds are a lithic flake, and several fragments of pottery vessels made of fine clay with high proportions of organic material possibly dated to the range of Neolithic to Aeneolithic. A bronze (or copper?) axe, type Saxon (Fig. 14: 1) was typical for the Early Bronze Age, especially Late Nitra culture and Únětice culture. Next horizon of use of the site was La Tène period, corroborated by several pottery sherds, a fragment of bronze fibula (LTB?), and two tiny silver coins of Roseldorf/Němčice II type (end of LTC1–LTC2; Fig. 14: 2, 3). Survey yielded also several finds from the Roman period, e.g. an Almgren 68 type bronze fibula and an atypical knee fibula (Fig. 14: 5, 6), a fragment of oblong-shaped bronze mirror, and a bronze coin – follis of Crispus Caesar, minted in 322–325 in Ticinum (Pavia; Fig. 14: 4; Stoklas 2022). The Early Middle Ages is present by two small bronze belt fittings from the late phase of the Avar Khaganate (Fig. 14: 7, 8), and also by fragments of ceramic vessels decorated by wavy and straight lines typical for Slavic settlements mainly in the 8th–9th centuries. At the site, also fragments of unidentified bronze artefacts were collected, as well as fragments of bronze needles, bronze lumps, and a few pieces of slag, which all could be associated with settlements in the mentioned periods. Finds from the High and Late Middle Ages and Early Modern Era are, on the contrary, most likely loss artefacts associated with a road connecting dunes on the edge of Morava River flat between Kopčany and Holíč, which existed most likely in the Early Middle Ages and presumably also in the later periods, or also with a road leading from Holíč to Morava River visible on some historical maps. Several Mediaeval silver coins were found, such as Viennese pfennig of Ottokar II, the Duke of Austria (1251–1278), denarius of Andrew III of Hungary (1290–1301), or four kreuzers of Sigismund of Habsburg the Rich in Coin (1460–1490) which are most likely part of a single hoard or loss find, later spread by ploughing (Fig. 4: 9–11). Modern Era finds are represented by several small coins, a lead seal, and a lead bullet. Finally, some artefacts evidence the events of World War II – cartridges of Soviet provenience from the rifle and machine gun, and maybe also a coin of the Slovak Republic from 1942.

Translation provided by the authors

PRIESKUMY SÍDLISKOVÝCH A VÝROBNÝCH AREÁLOV V OKOLÍ HRADISKA VEĽKÝ TRIBEČ¹³

Peter B i s t á k – Petra K m e ť o v á – Michal F e l c a n – Tibor L i e s k o v s k ý

Prieskumy archeologických nálezísk na svahoch Veľkého Tribeča v katastroch obcí Kovarce a Nitrianska Streda v okrese Topoľčany (Kmeťová/Bisták 2023) boli zamerané na obhliadku predtým vytipovaných predpokladaných archeologických nálezísk (areály s umelo vytvorenými terasami) a na overenie terénnych reliktov, zistených na základe vizualizácií dát leteckého laserového skenovania (umelo vytvorené terasy, val, úvozové cesty, uhliská atď.). Vizualizáciu spracoval a Pamiatkovému úradu SR poskytol T. Lieskovský (STU Bratislava). Ich súčasťou boli aj geofyzikálne prieskumy, vzorkovanie pôdy a tiež prieskumy s využitím detektorov kovov. K prieskumom detektormi kovov sa pristúpilo s cieľom záchrany ohrozených archeologických nálezov z kovu v areáloch s terasami, keďže na iných náleziskách podobného charakteru v okolí Veľkého Tribeča (koncentrácia terás v polohe Kurňa), obhliadnutých v roku 2021, boli zistené menšie a väčšie jamy po vykrádaní hľadačmi „pokladov“. Detektorové prieskumy boli realizované s väčšou skupinou spolupracovníkov z Občianskeho združenia Hradiská, o. z., a Archeo Moravia z. s., pričom dokumentáciu zabezpečovali prítomní archeológovia Pamiatkového úradu SR, Krajského pamiatkového úradu Trnava a Krajského pamiatkového úradu Nitra.

Jednotlivé polohy boli skúmané postupne. Hĺbka zisťovaných signálov bola max. 30 cm pod úrovňou povrchu terénu (nastavenie detektorov kovov), väčšina nálezov pochádza z hĺbok od tesne pod povrchom do cca 20 cm. Ak boli v zemine výkopov aj keramické črepy, boli vyzdvihnuté spolu s kovovým nálezom. Miesta nálezov boli zamerané pomocou smartfónov (v aplikácii Locus Map Pro) a ručným prístrojom Garmin GPSMap 64, polohová presnosť merania v zalesnenom teréne bola 3–10 m. Takto boli preskúmané areály s koncentraciami terás a inými terénnymi reliktami v polohách Pod Morkou, Lipka, medzi Lipkou a Parkom, Park (k. ú. Kovarce) a dva areály v polohe Bukoviny (k. ú. Nitrianska Streda). Tieto koncentrácie sú súčasťou siete areálov s umelými terasami v blízkom a širšom okolí hradiska Veľký Tribeč a interpretujeme ich ako sídliská (Bisták et al. 2024).

¹³ Výskum bol realizovaný s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v rámci Prioritného projektu na rok 2022 (08T 0103), projekt „Dokumentácia a informačná činnosť, časť a) pamiatkové výskumy Pamiatkového úradu SR“. Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-22-0151.

Počas prieskumov bola ojedinele získaná atypická keramika, príp. malé fragmenty mazanice, ktoré neumožňujú bližšie datovanie lokalít (jedinou výnimkou je črep zdobený žliabkovaním). Tieto fragmenty pochádzali najmä z výkopov pri získavaní kovových nálezov, pretože ide o terén husto zarastený trávou a iným lesným porastom. Bližšie datovanie využitia areálov s terasami bolo možné vďaka nálezom z kovu, získaným prieskumami s detektormi kovov. Vo všetkých areáloch s umelými terasami a v niektorých prípadoch aj mimo nich boli objavené kovové nálezy pochádzajúce z viacerých období. Najstarším je rámcovo mladšia až neskorá doba bronzová, ktorá bola zistená na všetkých polohách prieskumu. Len z niektorých polôh pochádzajú nálezy z doby laténskej, rímskej a stredoveku, prípadne včasného novoveku. Artefakty datované do obdobia novoveku svedčia o využívaní zalesnenej krajiny.

1. K o v a r c e (okr. Topoľčany)

a) Poloha Pod Morkou, sídlisko, prieskum detektorom kovov, mladšia a neskorá doba bronzová, doba rímska, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Rozsiahlejší areál na západnom svahu kóty Morka s umelo vytvorenými terasami oválneho až obdĺžnikového tvaru (obr. 15: 1–5) poskytol rozptýlené nálezy pochádzajúce z viacerých období. Do obdobia popolnicových polí sú s istotou zaradené malá bronzová sekerka s tuľajkou a uškom, pinzeta so zdobenými trojuholníkovými ramenami či závesok v tvare presýpacích hodín (obr. 15: 1–3), ktoré možno zaradiť skôr do mladších fáz obdobia popolnicových polí, a fragment čepele kosáka. Do uvedeného obdobia by mohli byť zaradené aj nálezy atypických keramických črepov. Dve spony pochádzajú z doby rímskej – fragment bronzovej spony so štvorzávitovým vinutím skôr z mladšej až neskorej doby rímskej a neúplne zachovaná železná spona s vysokým oblúkovitým lúčikom z neskorej doby rímskej až začiatku obdobia sťahovania národov (obr. 15: 4). S osídlením v niektorom z uvedených období súvisia pravdepodobne aj nálezy zliatkov a podobných pozostatkov metalurgickej činnosti z medi alebo zliatiny medi. Na základe toho možno vybudovanie sídliskových terás zaradiť do obdobia mladšej až neskorej doby bronzovej, no nie je vylúčené, že na sídliskové účely boli využívané aj v dobe rímskej, prípadne začiatkom obdobia sťahovania národov. Súbor nálezov datovaný do obdobia novoveku (zvieracie zvonce, podkovy, nôž, kresadlo, vrchnák z fajky, gombíky z odevu, sviatostka) veľmi pravdepodobne súvisí s využitím polohy ako lesného pozemku, čo dokladajú aj historické mapy.

b) Poloha Lipka, sídlisko, prieskum detektorom kovov, mladšia a neskorá doba bronzová, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

V rámci menšieho areálu na západnom svahu blízko polohy Lipka sú umelo vytvorené terasy usporiadané do niekoľkých línií nad sebou, približne kopírujúcich vrstevnice. Počas prieskumu bol získaný menší počet kovových artefaktov, menovite zlomok bronzového kosáka datovaný do obdobia popolnicových polí a mariánska sviatostka z novoveku. Z povrchu boli získané aj fragmenty keramických nádob (atypický, skôr mladší pravek) a praslen zhotovený z črepu. Vybudovanie terás spája rovnako s obdobím popolnicových polí.

Najvýznamnejším nálezom z polohy Lipka je bezpochyby súbor hlinených tkáčskych závaží nachádzajúci sa približne v líniovej koncentrácii vo vývrate stromu (obr. 15: 6, 7). Závažia boli *in situ* označené číslami, podľa ktorých boli odoberané a evidované. Celkový počet získaných závaží bol 15, pričom jedno z nich bolo vypadnuté pod vývratom. Závažia v tvare zrezaného ihlanu s otvorom v hornej časti na prevlečenie niti/šnúry sú štíhle a ľahké (81,1–219,5 g, priemerná hmotnosť 144,3 g; obr. 15: 8), čo naznačuje, že sa používali na tkanie jemných textílií (Grömer 2016, 107–117). Z vývratu tiež pochádza viacero fragmentov hlineného estrichu (jedna strana hladká). Mikromorfologická analýza dvoch vzoriek preukázala, že ide o pozostatky podlahy (Lisá 2024). Zistená situácia je teda priamym dokladom, že na umelo upravenej terase stála stavba so zvislými tkáčskymi krosnami, a teda, že sa využívala na sídliskové aktivity. Prinajmenšom časť tejto stavby bola vystavená žiaru/ohňu, keďže jedna vzorka podlahy má znaky prepálenia, druhá nie (Lisá 2024). Prepálené sú aj všetky získané závažia, a to väčšinou na nižších teplotách (mäkší, mierne drobný povrch). Keďže hlinené závažia sa zvyčajne používali nevypálené a zachovávajú sa vďaka neintencionálnemu prepáleniu (T. Štolcová, ústna informácia), nie je vylúčené, že ďalšie závažia z pôvodného počtu sa buď nezachovali (neprepálili sa), alebo zostali v neodkrytých častiach vývratu, resp. v jeho bezprostrednom okolí. Z vývratu boli získané aj fragmenty viacerých keramických nádob, ktoré svojím charakterom pripomínajú keramiku z mladšej až neskorej doby bronzovej, prípadne z doby halštatskej z Tribeča (väčšina nezdobená, črep so žliabkovaným povrchom, okraj s jazykovitým výčnelkom).

c) Poloha Medzi Lipkou a Parkom, val, prieskum detektorom kovov, mladšia a neskorá doba bronzová. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Pri presune z areálu s koncentráciou terás v polohe Lipka ku koncentráciám v polohe Park bol vizuálne overený val, ktorý vo forme neprepojených segmentov obkolesuje širšie okolie Veľkého Tribeča (*Bisták et al. 2024*, 268, 269, obr. 15: b). Z miesta v blízkosti súčasnej lesnej cesty, ktoré nejavilo znaky antropogénnych reliktov, pochádza fragment bronzového náramku s rytou výzdobou pravdepodobne z obdobia popolnicových polí a zliatok z medi alebo jej zliatiny.

d) Poloha Park, sídliská, prieskum detektorom kovov, mladšia a neskorá doba bronzová, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Tri areály s koncentráciami terás v polohe Park (*Bisták et al. 2024*, obr. 6) poskytli len malý súbor nálezov, a to artefakty zaradené do obdobia popolnicových polí (fragment kosáku, zlomok ingotu? a keramické črepy), zliatok a zrejme novovekú pukličku. Superpozícia valu s terasami neposkytla žiadne nálezy.

e) Poloha Veľký Tribeč, hradisko, geofyzikálny prieskum, prieskum antropogénnych reliktov, nedatované.

V severnej časti hradiska Veľký Tribeč sa magnetometrom preskúmali dve plochy s celkovou rozlohou cca 1 ha (*Bisták et al. 2024*, 265, obr. 13). Výsledky meraní indikujú v areáli hradiska prítomnosť potenciálnych archeologických objektov a vrstiev. Premeraný úsek valu hradiska s najväčšou pravdepodobnosťou nezanikol požiarom.

f) Poloha Sparište, výrobný areál, uhliská (milieri), geofyzikálny prieskum, zisťovacie vrty, odber vzoriek, novovek. Uloženie vzoriek: Pamiatkový úrad SR.

Na severných svahoch Veľkého Tribeča, cca 240–280 m od hradiska, bol na základe vizualizácie lidarových dát uskutočnený prieskum piatich potenciálnych uhlísk (pozostatkov milierov) a jedného zahĺbeného objektu (obr. 16: 1), ktoré sa nachádzali v blízkosti dvoch prameňov. Štyri uhliská sa na mierne svahovitom teréne zachovali ako umelé plošiny s rozlohou medzi cca 30–70 m² (obr. 16: 1; objekty 1–3, 5). Vrtmi pedologickým vrtákom približne v strede plošiny do hĺbky 20–25 cm bola overovaná prítomnosť dreveného uhlia. Vrstva drobných uhlíkov a čierneho uhoľného prachu, mocná 14 cm, sa zistila len na jednom z nich (obr. 16: 1; objekt 5).

Najväčšie uhlisko s rozlohou 110 m² bolo vybudované na takmer rovnom teréne a malo tvar nepravidelného oválu s násypom po obvodě (obr. 16: 1; objekt 6). Jeho plocha bola aj s okolím premeraná magnetometrom, pričom výsledky naznačujú, že ide o pozostatok dvoch milierov (*Bisták 2022*, 132–136). V nameraných hodnotách boli zistené viaceré anomálie. Bližšie neinterpretované anomálie uprostred uhlísk boli zistené aj pri meraniach v Českej republike, pričom sa uvažuje o tom, že mohli súvisieť s konštrukciou miliera, tzv. kráľom (*Bobek et al. 2021*, 40). Vo východnej časti útvaru bol vykonaný vzorkovací vrt do hĺbky 30 cm. Zistená bola vrstva uhoľného prachu a drobných úlomkov uhlia mocná 26 cm. Z vrtov v uhliskách 5 a 6 boli odobraté vzorky na dendrologickú analýzu, ktorou sa zistilo, že osem uhlíkov pochádza z buka a jeden uhlík z hrabu (*Hajnalová 2022*). Zahĺbený takmer obdĺžnikový objekt so zaoblenými rohmi a rozmermi 7,8 × 5,5 m, nachádzajúci sa v ich blízkosti, bol pravdepodobne taktiež súčasťou výrobného areálu. Pravdepodobne ide o pozostatok obydľia uhliarov (pozri *Černý 1979*, 64, 65). V priestore oboch prameňov sa nachádzalo niekoľko desiatok fragmentov novovekých kolkovaných tehál, ktoré v okolí dokladajú prítomnosť (murovanej?) stavby.

2. N i t r i a n s k a S t r e d a (okr. Topoľčany), poloha Bukoviny, sídlisko, prieskum detektorom kovov, mladšia a neskorá doba bronzová, doba laténska, doba rímska, vrcholný a neskorý(?) stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

V polohe Bukoviny sú viditeľné dva areály s koncentráciou umelo vytvorených terás, oddelené potokom (*Bisták et al. 2024*, obr. 17). Nie je vylúčené, že tvorili jeden sídelný priestor. V rozsiahlom areáli 1 západne od potoka sú terasy umiestnené na severo-severozápadnom svahu, častejšie usporiadané v „radoch“ nad sebou. Značne menší areál 2 východne od potoka je tvorený niekoľkými líniami terás približne kopírujúcimi vrstevnice. Nálezy z viacerých období naznačujú, že oba areály spolu veľmi pravdepodobne súviseli, a to vo viacerých obdobiach. Na konci roka 2021 bol v oboch uskutočnený geofyzikálny prieskum magnetometrom, ktorého výsledky indikujú v areáli 2 líniovú štruktúru medzi terasami (*Bisták et al. 2024*, obr. 17; *Pašteka/Mikuška 2021*).

Najstaršie doklady využitia lokality pochádzajú z obdobia mladšej až neskorej doby bronzovej, s ktorým bolo pravdepodobne spojené aj vybudovanie terás. Len malý počet nálezov predstavujú celé bronzové predmety (dve dlátky s tuľajkou, pinzeta, hrot šípu s dvoma krídelkami a tuľajkou; obr. 16: 3, 4, 7),

no väčší súbor reprezentujú tzv. zlomkové bronzы (zlomky noža, kosákov, sekeriek, dlátka, hrotu šípu a pod.), ktoré boli bežnou súčasťou sídlisk a depotov z obdobia popolnicových polí. Vo všetkých prípadoch išlo o rozptýlené nálezy. Do rovnakého obdobia datujeme aj dva zlomky plankonvexných ingotov (obr. 16: 8), ktoré môžu byť dokladom kovolejárstva, no mohli mať iba rovnakú funkciu ako zlomkové bronzы (drobná „hotovosť“ bronzы/surovinы; *Parma et al. 2017, 92*). Jedným z najstarších predmetov je aj fragment ihlice s profilovanou hlavicou s priečnymi rebrami, z ktorých hlavica a dve rebrá (striedavo) sú zdobené zvislými zásekmi, a s krčikom zdobeným vodorovnými a šikmými ryhami/zásekmi (obr. 16: 6). Ihlica má najbližšie analógie v ihliciach, ktoré sú buď bez bližších nálezových okolností, alebo sprievodné nálezy neboli chronologicky citlivé. Ako príklad možno uviesť ihlicu z Hornej Poruby, ktorú zaradila M. Novotná do typu Trenčianska Teplá, avšak je odlišná od ostatných ihlíc tohto typu, na základe ktorých bol daný typ datovaný (stupeň Diviaky, teda cca HA1; *Novotná 1980, 138, tab. 40: 896*). Podobný typ predstavujú ihlice s „českou profiláciou“, typ Senička podľa J. Říhovského (1979, 158, 159), ktoré sú datované do staršej fázy stredného lužického stupňa (stupeň Mostkovice; *Říhovský 1979, 158, 159*), teda do stupňa BD. Dlhšie používanie ihlice naznačuje ryhovanie na krčiku, sčasti „zmazané“ tepaním pri zužovaní křička (oprava po odlomení ihly?). Dve bronzové dlátka s tuľajkou a výzdobou plastických rebier (dvojité rebrá v tvare Y na jednom dlátku – obr. 16: 3; rebrá v tvare Y v kombinácii s dvomi rebrami v tvare V na druhom) možno zaradiť do záveru mladšej a na začiatok neskoršej doby bronzovej (HA2–HB1; *Mozsolics 1985, 36; 2000, 58, 59, 66, 78, 79, tab. 56: 2; 47: 6; 96: 16, 17; 97: 5; Salaš 2005, 41; Tarbay 2015, hl. 317*). Väčšina nálezov nie je bližšie chronologicky citlivá.

Prinajmenšom jeden nález pochádza zo strednej doby laténskej. Ide o bronzové kovanie zo ženského refazového opaska – koncový článok s kruhovou stredovou časťou a mierne lichobežníkovou platničkou a tromi otvormi na zavesenie retiazok alebo záveskov, so zachovaným fragmentom výzdoby červeným emailom a puncovaním (obr. 16: 9). Články podobných typov sa na území Moravy vyskytovali v strednej dobe laténskej, v stupňoch LTC1–LTC2, pričom výraznejšie profilovanie – podobne ako kovanie z Nitrianskej Stredy – mali v stupni LTC2 (*Bedáň 2021, 403–405, 412, obr. 249*). Kovanie sa našlo v najnižšie položenej časti koncentrácie terás, kde bolo počas prieskumu pozorovaných množstvo starších jamiek po detektoristoch. Nie je preto vylúčené, že vykrádači sa zamerali na túto plochu práve kvôli nálezom z doby laténskej (predpoklad mincí) a pôvodne tam mohlo byť viac súčasných nálezov. Využitie lokality v dobe rímskej dokladá nález spony zo zliatiny medi. Ide o sponu s podviazanou nôžkou typu Almgren 158, variant s úzkou nôžkou (obr. 16: 10), ktorý sa používal v dlhom období od konca 2. stor. do začiatku 4. stor. (od fázy C1a do stupňa C2; *Zeman 2017, 116, 117, obr. 30: 1–19*).

Jediným nálezom, ktorý môže byť spoľahlivo datovaný do obdobia vrcholného stredoveku, je železný listovitý hrot šípu zo západnej koncentrácie terás (obr. 16: 5). Patrí k typu hrotov s plochým listom, z ktorého cez malé rozšírenie kruhového prierezu vybieha trň, východného – nomádskeho typu, ktoré sa na území Slovenska vyskytovali v období vrcholného stredoveku od polovice 13. stor. a v 14. stor. a sú zvyčajne spájané s nomádskymi etnikami (typ A.IV.a.1.Zb alebo typ A.IX.1 podľa *Holeščák 2019, 36, 37, 48, tab. IX: 5, 6; XII: 6; Farkaš 2015, 279, obr. 19: 1*).

V polohe Bukoviny boli nájdené tri železné ostrohy, ktoré je možné rámcovo datovať do obdobia neskorého stredoveku až včasného novoveku. Všetky patria k typu ostrôh s kolieskom. Z areálu 2 v polohe Bukoviny pochádza aj železný hrot šípu s tuľajkou a krídelkami, ktorá patrí k typu bežne rozšírenému v období stredoveku. V priestore tejto koncentrácie sa našiel aj železný hrot, ktorý pripomína buď menšie jednoduché hroty pravdepodobne primárne určené na lov vtáctva, tzv. „fógle“, ktoré sa požívali v stredoveku, no pre ich jednoduchý tvar sa mohli využívať v rôznych obdobiach (*Farkaš 2015, 276, 277, obr. 18: 37, 45*), alebo hroty do stredovekých ostnatých zbraní – kyjov typu „ranná hviezda“. Koncentrácia stredovekých až včasnonovovekých militárií v priestore koncentrácií terás 1 a 2 v polohe Bukoviny je nápadná. Vzhľadom na pomerne široké datovanie týchto nálezov a ich rozptýlenú polohu (netvorili jednu kumuláciu) je otázne, či ich prítomnosť v skúmanej polohe súvisela s jednou časovo obmedzenou aktivitou (prítomnosť ozbrojených jazdcov v určitom období – „základňa“ či úkryt?) alebo či k ich strate došlo počas dlhšieho obdobia (viac navzájom nesúvisiacich udalostí, opakujúce sa aktivity ozbrojených jazdcov v lese, napr. lov zveri?). Z iných skúmaných polôh však nálezy tohto typu a časového zaradenia neboli získané. Nie je vylúčené, že s nimi môžu súvisieť aj nálezy kvapkovitého kresadla či železného zubadla, no jeho chronologický výskyt bol značne širší. V areáli 1 sa našli aj dve strieborné mince zo začiatku 60. rokov 17. stor. Nachádzali sa len asi 3–4 m od seba, preto je pravdepodobné, že spolu súviseli, resp. že boli stratené/deponované v rámci jednej udalosti. Či súvisia aj s vyššie spomenutými militáriami, resp. minimálne s niektorými z nich, je nejasné.

Časť nálezov je možné zaradiť do mladšieho novoveku a spojiť s bližšie neurčeným pohybom ľudí na skúmanom území. Ide napríklad o vrchnáky fajok, sviatostky, nože, mince nižšej hodnoty (zatiaľ

neidentifikované), zdobenú pukličku, gombík či dva gombíky s erbom. Jeden z týchto erbov patril grófskej rodine Aponi. Skúmané územie bolo v tomto období zalesnené, využívať sa mohlo na lov zveri, čo by mohol dokladať napr. nález olovenej guľky – projektilu či nálezy niektorých nožov. Železné, prípadne medené zvonce by mohli súvisieť s pasením zvierat v lesoch. Viacero nálezov (podkovy, zubadlá) súviselo s pohybom koní na skúmanom území a so spomínaným lovom zvierat alebo s transportom či hospodárením v lesoch. Jedno zubadlo sa našlo v priestore kľukatej úvozovej cesty (staršia vrstva úvozových ciest).

Literatúra

- Bedáň 2021 – L. Bedáň: *Opasky z mladší doby železné ve střední Evropě*. Diplomová práca. Ústav archeologie a muzeologie FF MU. Brno 2021.
- Bisták 2022 – P. Bisták: *Zaniknutá kultúrna krajina tribečského regiónu. Možnosti archeologického výskumu antropogénnych reliktov nedeštruktívnymi metódami*. Dizertačná práca. Katedra archeológie FF UKF. Nitra 2022.
- Bisták et al. 2024 – P. Bisták/P. Kmeťová/T. Lieskovský/M. Felcan/P. Romsauer: High hopes: On settlement strategies in the Tribeč Mountains, W Slovakia. *Študijné zvesti AÚ SAV* 71/2, 2024, 253–281.
DOI: <https://doi.org/10.31577/szausav.2024.71.14>
- Bobek et al. 2021 – P. Bobek/R. Brejch/M. Dejmal/J. Houška: Uhlířství a jeho archeologické doklady – historicko-archeologický pohled na provozování řemesla. *Archeologia Technica* 32, 2021, 31–56.
- Černý 1979 – E. Černý: *Zaniklé středověké osady a jejich pluzžiny*. Metodika historickogeografického výzkumu v oblasti Dražanské vrchoviny. Praha 1979.
- Farkaš 2015 – Z. Farkaš: Středověké opevnění Starý Zámek II při Pezinku. *Zborník SNM* 109, *Archeológia* 25, 2015, 257–297.
- Grömer 2016 – K. Grömer: *The Art of Prehistoric Textile Making. The development of craft traditions and clothing in Central Europe*. Vienna 2016.
- Holeščák 2019 – M. Holeščák: *Medieval archery equipment from the territory of Slovakia*. Nitra 2019.
- Mozsolics 1985 – A. Mozsolics: *Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte von Aranyos, Kurd und Gyermely*. Budapest 1985.
- Mozsolics 2000 – A. Mozsolics: *Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte Hajdúböszörmény, Románd und Bükkzentlászló*. Kiel 2000.
- Novotná 1980 – M. Novotná: *Die Nadeln in der Slowakei*. München 1980.
- Parma et al. 2017 – D. Parma et al.: *Archeologie střední a mladší doby bronzové na Vyškovsku*. Interpretační potenciál plošných záchranných výzkumů. Brno 2017.
- Říhovský 1979 – J. Říhovský: *Die Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet*. München 1979.
- Salaš 2005 – M. Salaš: *Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku I*. Text. Brno 2005.
- Tarbay 2015 – J. G. Tarbay: The reanalysis of the Eponymous Hoard from Gyermely-Szomor and the HaA2 Period in the Territory of Hungary. In: R. E. Németh/B. Rezi (ed.): *Bronze Age Chronology in the Carpathian Basin. Proceedings of the international colloquium from Târgu Mureș. 2–4 October 2014*. Târgu Mureș 2015, 311–371.
- Zeman 2017 – T. Zeman: *Střední Pomoraví v době římské. Svědectví povrchové prospekce*. Olomouc 2017.

Pramene

- Hajnalová 2022 – M. Hajnalová: *Veľký Tribeč – milierovisko: výskumná správa archeobotanická č. 2022/7*. Výskumná správa 2022/7. Nitra 2022. Filozofická fakulta UKF, Nitra.
- Kmeťová/Bisták 2023 – P. Kmeťová/P. Bisták: *Správa o vyzdvihnutí archeologických nálezov počas prieskumov ohrozených archeologických nálezísk v okolí hradiska Veľký Tribeč: v k. ú. Kovarce, v polohách Pod Morkou, Lipka, Medzi Lipkou a Parkom, Park, a v k. ú. Nitrianska Streda, v polohe Bukoviny, obe okres Topoľčany*. Bratislava 2023. Výskumná správa PUSR-2023/18398-1/75725. Pamiatkový úrad SR, Bratislava.
- Lisá 2024 – L. Lisá: *Mikromorfologický posudek Kovarce – Lipka*. Nepublikovaná výskumná zpráva, Geologický ústav AV ČR, v. v. i. pro odbor archeologie Pamiatkový úrad Slovenskej republiky. Praha 2024. Nepublikovaný rukopis.
- Pašteka/Mikuška 2021 – R. Pašteka/J. Mikuška: *Výsledky geofyzikálneho (magnetometrického) prieskumu na lokalite Kovarce – hradisko Veľký Tribeč*. Bratislava 2021. Nepublikovaný rukopis.

SURVEYS OF SETTLEMENT AND PRODUCTION AREAS IN THE SURROUNDINGS OF THE VEĽKÝ TRIBEČ HILLFORT. Surveys of archaeological sites located on the slopes of the Veľký Tribeč Mountain in the cadastral communities of Kovarce and Nitrianska Streda (Kmeťová/Bisták 2023) were aimed at prospection of assumed archaeological sites (areas with artificially formed terraces) and verification of relics recognized on the visualisations of data acquired by airborne laser scanning (artificially formed terraces, rampart-like structures, and holloways). These fieldworks included surveys with metal detectors, magnetic survey, and soil sampling. All the areas with artificially formed (settlement) terraces yielded metal artefacts originating in several periods, starting with the Late Bronze Age (including the Final Bronze Age) in general, recognized in all of surveyed areas. Only some yielded finds dated to the La Tène and/or Roman periods, and to High or Late Middle Ages, or Early Modern period. Artefacts dated to the Modern period in general indicate the use of forested landscape.

1. Kovarce (Topoľčany district)

a) Pod Morkou site, settlement, metal detector survey, Late and Final Bronze Age, Roman period, Postmedieval period. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. Large area on the western slope of Morka ground elevation with artificially formed terraces of oval to oblong ground plan (Fig. 15: 1–5; see *Bisták et al. 2024*, 258–260) yielded scattered finds dating to the Urnfield period (small socketed axe and decorated tweezers made of bronze, a sand-glass-shaped pendant; Fig. 15: 1–3; fragment of a sickle and insignificant pottery sherds), the Roman period (fragment of a bronze fibula, and an iron fibula – Fig. 15: 4; both from the later phases of the Roman period or Migration period), and Modern period finds (animal bells, horseshoes, knife, tinderbox, pipe lid, buttons). According to these finds, the terraces were formed in the Urnfield period and were possibly inhabited also later in the Late Roman period or Migration period. Finds of metal lumps could be associated with some of these settlements. The Modern period finds are most likely evidence of the use of the site as a forest.

b) Lipka site, settlement, metal detector survey, Late and Final Bronze Age, Postmedieval period. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. Terraces within this small area are arranged in several horizontal lines above each other. A small amount of metal artefacts was discovered: fragment of a bronze sickle (the Urnfield period) and Modern period religious pendant, as well as fragments of pottery vessels and spindle whorl made of a sherd (rather late prehistory). Nevertheless, the most significant discovery is an assemblage of 15 clay loom weights found in a wind-throw located on a terrace platform (Fig. 15: 6, 7). Their slim shape and low weight (81.1–219.5 g, in average 144.3 g; Fig. 15: 8) indicate that they were used for weaving fine textiles (*Grömer 2016*, 107–117). Fragments of clay floor (*Lisá 2024*) are evidence that a building (with a loom) once stood on the terrace. Furthermore, at least a part of the building was exposed to fire, indicated by one of analysed floor samples (the other was unburned) and also by preserved clay loom-weights. Fragments of pottery vessels date the structure to the Urnfield or Hallstatt period.

c) Between Lipka site and Park site, rampart, metal detector survey, Late and Final Bronze Age. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. During the movement between two sites, a part of the rampart was visually verified which surrounds the area around the Veľký Tribeč hillfort in segments (*Bisták et al. 2024*, 268, 269, fig. 15: b). A fragment of a bronze engraved bracelet, most likely from the Urnfield period, and a copper or bronze lump was found at the spot without any terrain marks of anthropogenic relics.

d) Park site, settlement, metal detector survey, Late and Final Bronze Age, Postmedieval period. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. Three areas with artificially formed terraces (*Bisták et al. 2024*, fig. 6) yielded only a small number of artefacts dated to the Urnfield period (fragments of a bronze sickle and ingot?, and pottery sherds), and a Modern period metal knob. Visible superposition of the rampart with the terraces did not provide any finds.

e) Veľký Tribeč, hillfort, magnetic survey, field survey, undated. Magnetic survey was carried out in two areas (1 ha) in the northern part of the hillfort (*Bisták et al. 2024*, 265, fig. 13). Its results indicate the presence of potential archaeological features and layers. Measured segment of the rampart was most likely not destructed by fire.

f) Sparište site, production area, charcoal burning hearths, magnetic survey, coring, sampling, Postmedieval period. Samples deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. A survey of five possible remnants of charcoal burning hearths and rectangular structure, based on ALS data, was carried out in the northern slopes of the Veľký Tribeč mountains, situated about 240–280 m from the hillfort and close to two water springs (Fig. 16: 1). Four of these relics were preserved as plateaus with an area of 30–70 m² and a single one as a plateau with an area of 110 m². Magnetic survey indicated that the largest relic represents the remnants of two charcoal burning hearths (Fig. 16: 1; feature 6; *Bisták 2022*, 132–136). Sampling by drilling (depth to 30 cm) carried out in the eastern part of the relic revealed the 26 cm thick layer of charcoal dust and small charcoal fragments. Charcoals sampled in the charcoal burning hearths 5 and 6 come from a beech (8 pieces) and a hornbeam (1 piece; *Hajnalová 2022*). Sunken rectangular structure (7.8 × 5.5 m) situated in the vicinity of the charcoal burning hearths is most likely remains of charcoal-burners' dwelling (see *Černý 1979*, 64, 65). Several tens of Modern period stamped bricks found in the area of both water springs indicate the presence of a building.

2. Nitrianska Streda (Topoľčany district), Bukoviny site, settlement, metal detector survey, Late and Final Bronze Age, La Tène period, Roman period, High and Late(?) Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. Two areas with concentrations of artificially formed terraces, divided by a stream, are visible at the site (*Bisták et al. 2024*, fig. 17). Artefacts dated to several periods suggest that these areas were interconnected. A magnetic survey was carried out in late 2021 and indicated an existence of a linear structure in the eastern area (*Bisták et al. 2024*, fig. 17; *Pašteka/Mikuška 2021*). The earliest finds are dated to the Urnfield period when most likely also terraces were built. Only

a small number of bronze finds are intact artefacts (two socketed chisels, tweezers, and arrowhead – Fig. 16: 3, 4, 7), but several finds are represented by bronze scraps (fragments of knife, sickles, chisel, arrowhead etc.). Also, two fragments of plano-convex ingots were identified (Fig. 16: 8). All finds were scattered throughout the site. Among the earliest finds is a fragment of a pin with profiled head decorated by incised lines on some of the ribs and neck (Fig. 16: 6). It has best parallels in pins without datable find context (Novotná 1980, 138, pl. 40: 896), and is similar to pins with 'Bohemian profilation', Senička type, dated to the early phase of the middle Lusatian stage (Říhový 1979, 158, 159), i.e. to the BD stage. However, partly worn decoration on its neck indicates the pin was used for a longer time and repaired. Two bronze chisels decorated by plastic ribs (double Y-shaped ribs – Fig. 16: 3, and combination of Y and double V ribs) indicate their dating to the turn between Late to Final Bronze Age (HA2–HB1; Mozsolics 1985, 36; 2000; Salaš 2005, 41; Tarbay 2015, esp. 317). At least a single find comes from the La Tène period – a bronze belt fitting from female belt with preserved fragment of red enamel (Fig. 16: 9). Similar fittings occurred in the Middle La Tène period, in LTC1 and especially in LTC2 stages (Bedáň 2021, 403–405, 412, fig. 249). Human activities in the Roman period are corroborated by a fibula made of copper alloy of Almgren 158 type, variant with narrow foot (Fig. 16: 10) used for a long period from the end of the 2nd to the early 4th centuries (C1a to C2; Zeman 2017, 116, 117, fig. 30: 1–19). The only find certainly dated to the High/Late Middle Ages is an iron leaf-shaped arrowhead of eastern – nomadic type (Fig. 16: 5), in the territory of Slovakia occurring from the mid-13th century and in the 14th century (Holečák 2019, 36, 37, 48, pl. IX: 5, 6; XII: 6; Farkaš 2015, 279, fig. 19: 1). Three iron spurs were also found, dated to the Late Middle Ages or Early Modern Era, and also an iron two-winged socketed arrowhead, and an iron point – possible utilized for bird hunting or as a point to 'Morgenstern' weapon. It is uncertain whether these artefacts are remains of a single event and reflect the presence of armed equestrians. The site yielded also two silver coins from the early 1660s. Ultimately, the finds from the Late Modern period most likely reflected the presence of people in the forested area, most likely for hunting, grazing animals, transport or forest exploitation (knives, small coins, lead bullets, horse bit, animal bells, pipe lids, religious pendants, buttons – one of the buttons has the coat-of-arms of count Apponyi).

Translation provided by the authors

PRIESKUMY SÍDLISKOVÝCH A VÝROBNÝCH AREÁLOV V OKOLÍ HRADISKA ŽIBRICA¹⁴

Peter B i s t á k – Petra K m e ť o v á – Tibor L i e s k o v s k ý

Prieskumy archeologických nálezísk v širšom okolí hradiska Žibrica na území obcí Podhorany, Žirany a Štitáre v okrese Nitra, boli zamerané na obhliadku predtým vytipovaných predpokladaných archeologických nálezísk (areály s umelo vytvorenými terasami) a na overenie terénnych relikto, zistených na základe vizualizácií leteckého laserového skenovania (umelo vytvorené terasy, valy, úvozové cesty, vápenné pece; Kmeťová/Bisták/Neumann 2023). S prieskumami bol spojený povrchový zber nálezov. Takto boli obhliadnuté areály s koncentraciami terás a inými terénnymi relikty v polohách Pod Žibricou (Podhorany, k. ú. Mechenice a Žirany) a Panský les (k. ú. Dolné Štitáre). Tieto koncentrácie sú súčasťou siete areálov s umelými terasami v blízkom a širšom okolí hradiska Žibrica a interpretujeme ich ako sídliská. V polohe Panský les sa nachádza taktiež rozsiahly zaniknutý poľnohospodársky areál a v blízkosti prameňa Gáborka výrobný areál – batéria vápenných pecí.

1. P o d h o r a n y, časť M e c h e n i c e (okr. Nitra), poloha Pod Žibricou, sídlisko, hradisko(?), vápenné pece, povrchová prospekcia, mladšia doba bronzová až doba halštatská, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Rozsiahly areál v polohe Pod Žibricou sa rozprestiera na západnom až severozápadnom svahu Žibricy. Zaberá plochu cca 26 ha vzdialenú 250–700 m od hradiska. Tvoria ho predovšetkým umelo vytvorené terasy oválneho až obdĺžnikového pôdorysu, vo viacerých prípadoch usporiadané v líniiach kopírujúcich vrstevnice (obr. 17: 1), ale aj viacero štruktúr pripomínajúcich líniové valy. Ďalej možno identifikovať areál s rozlohou cca 0,4 ha z juhozápadu, západu a severozápadu opevnený valom s dĺžkou cca 130 m

¹⁴ Výskum bol realizovaný s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v rámci Prioritného projektu na rok 2022 (08T0103), projekt „Dokumentácia a informačná činnosť, časť a) pamiatkové výskumy Pamiatkového úradu SR“. Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-22-0151.

(obr. 17: 4), tri batérie a niekoľko osamotených vápenných pecí (spolu 24 reliktovej pecí) a depresiu indikujúcu nádrž na vodu v sedle medzi Žibricou a Vretenom, kde možno pozorovať vlhké prostredie aj v súčasnosti. Umelo vytvorené terasy sú v tejto polohe nezvyčajne veľké – miestami dosahujú plochu až 500 m², najmä na strmých svahoch v severnej časti lokality (obr. 17: 2, 3).

Z tohto priestoru boli zozbierané fragmenty mazanice a keramických nádob, ako aj neúplne zachované hlinené tkáčske závažia ihlanovitého tvaru. V prípade keramických črepov ide väčšinou o atypické črepy najmä z hrubostenných nádob čiernej až svetlohnedej farby, v jednom prípade čierny črep so širokými žliabkami a jemne hladným povrchom. Na základe charakteru ich možno datovať rámcovo do obdobia mladšej doby bronzovej až doby halštatskej. Niektoré z terás sú narušené relikmi vápenných pecí pravdepodobne z obdobia novoveku.

2. Š t i t á r e, časť D o l n é Š t i t á r e (okr. Nitra), poloha Panský les, sídlisko, povrchová ťažba vápenca, vápenné pece, povrchová prospekcia, doba halštatská, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Poloha Panský les (Panská hora) je už dávnejšie známa zo staršej literatúry (*Felcan 2019*, 91–93, obr. 39; 40; *Janšák 1929*, obr. 19, tab. VI; *Romsauer 1985*; 1993, 49, tab. V), no jej rozsah sa ukázal až na základe vizualizácií leteckého laserového skenovania. V súčasnosti sa plocha náleziska odhaduje na minimálne 18 ha. V teréne sú viditeľné jednak dlhé línie valov/medzí približne kopírujúce vrstevnice a vo vyšších častiach polohy, na strmšom svahu, sú viditeľné menšie terasy oválneho až obdĺžnikového pôdorysu. Niektoré miesta sú narušené povrchovou ťažbou vápenca (obr. 17: 5).

Odkrytá zem v krtincoch, pri kmeňoch stromov a pod, obsahovala pomerne veľké množstvo keramiky a fragmentov mazanice. Nesystematickým zberom v priestore medzi dlhými líniami medzí (poľný systém?) boli získané keramické črepy väčšinou atypickej keramiky charakteristickej pre obdobie popolnicových polí až doby halštatskej (keramika väčšinou hrubostenná, v menšej miere tenkostenná, s nezdobeným, prípadne hladným povrchom, čiernej až svetlohnedej farby). Len niekoľko zozbieraných črepov nesie významnejšie znaky ako jemné žliabkovanie povrchu, pretláčanú plastickú pásku, zlomok pásikového uška, fragment kolieska(?), ktoré tiež zodpovedajú uvedenému datovaniu. V priestore súčasnej nespevnenej lesnej cesty vedúcej cez nálezisko bola na úseku cca 10 m zistená väčšia koncentrácia črepov keramických nádob a väčších kusov prepálenej mazanice. Ide väčšinou o atypické tvary z hrubostenných a v malej miere z tenkostenných nádob rovnakého charakteru ako vyššie spomenuté. Menší počet je na povrchu žliabkovaný, opatrený pretláčanou plastickou páskou, jeden črep má plastický kužeľovitý výčnelok. Len jeden neglazovaný črep zdobený rytou vlnovkou možno rámcovo datovať do obdobia staršieho novoveku.

V rámci tejto koncentrácie bola na povrchu lesnej cesty „voľným okom“ objavená aj bronzová loďkovitá spona (obr. 17: 7, 8). Neúplne zachovaná malá loďkovitá spona s kosoštvorcovým lúčikom s dvomi bočnými výčnelkami má medzi výčnelkami na lúčiku jemné priečne rebro, zdobené zásekmi. Veľmi pravdepodobne išlo o sponu s dlhým zachycovačom. Jeden z výčnelkov je mierne oškretý zrejme v dôsledku styku s ťažkým lesohospodárskym mechanizmom. Podobné spony sa vo východoalpskej oblasti vyskytovali predovšetkým v rozvinutej staršej dobe halštatskej (stupeň HC2), s možným presahom do stupňov HC1 a HD1, teda v 7. stor. pred n. l., prípadne už koncom 8. stor. pred n. l. Vzhľadom na dlhý zachycovač ihly (t.j. nie najstarší variant) a stredo európske a italské analógie je možné jej používanie vymedziť najpravdepodobnejšie od záveru 8. stor. do konca 7. stor. pred n. l. (*Eles Masi 1986*, 136–141, tab. 104–110, hl. č. 1257, 1296, 1304; *Novotná 2001*, 82, 83; *Říhorský 1993*, 93, 94; *Trachsel 2004*, 207, 220–242; *Vavák 2015*, 222). Toto zaradenie korešponduje s datovaním nálezov získaných počas záchranného výskumu na inom mieste náleziska v roku 1984 (*Romsauer 1985*). Na viacerých miestach náleziska boli viditeľné jamky pravdepodobne po vykrádačoch kovov.

V juhozápadnom okraji polohy Panský les, cca 50–80 m západne od prameňa Gáborka, sa nachádzajú relikty batérie 15 vápenných pecí pravdepodobne z obdobia novoveku (obr. 17: 6). Na haldách v blízkosti pecí boli zistené prepálené kusy vápenca a fragmenty vypálenej hlíny z výmazu pecí. Odobratá bola vzorka kameňa s maltou a fragment výmazu steny pece. Ďalších päť osamotených vápenných pecí je rozptýlených v rámci vyššie uvedeného poľnohospodárskeho a sídliskového areálu (pece sú zahĺbené do medzí alebo do svahu). S pecami nepochybne súvisia rozsiahle pozostatky ťažby vápenca zistené vo vyššie položených častiach polohy Panský les.

Literatúra

- Eles Masi 1986 – P. von Eles Masi: *Le fibule dell'Italia settentrionale*. München 1986.
- Felcan 2019 – M. Felcan: *Sídliskové aglomerácie juhozápadného Slovenska v dobe halštatskej na rozhraní pohorí a nížin*. Dizertačná práca. Katedra archeológie FF UK – Archeologický ústav SAV. Bratislava – Nitra 2019.
- Janšák 1929 – Š. Janšák: Slovenské hradiská z doby halštatskej. *Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti* 23, 1929, 1–23.
- Novotná 2001 – M. Novotná: *Die Fibeln in der Slowakei*. Stuttgart 2001.
- Romsauer 1985 – P. Romsauer: Halštatské sídliskové nálezy z Dolných Štitár. *AVANS* 1984, 1985, 207, 208.
- Romsauer 1993 – P. Romsauer: K osídleniu Nitry v období popolnicových polí a v dobe halštatskej. In: K. Pieta (ed.): *Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta*. Nitra 1993, 43–63.
- Říhovský 1993 – J. Říhovský: *Die Fibeln in Mähren*. Stuttgart 1993.
- Trachsel 2004 – M. Trachsel: *Untersuchungen zur relativen und absoluten Chronologie der Hallstattzeit*. Bonn 2004.
- Vavák 2015 – J. Vavák: Loďkovitá spona z výšinného sídliska vo Svätom Jure (k otázke výskytu loďkovitých spôn s priečnou lištou). In: J. Bartík (ed.): *Zborník na pamiatku Jozefa Paulíka. Štúdie*. Zborník SNM, Archeológia – Supplementum 9. Bratislava 2015, 221–227.

Pramene

- Kmeťová/Bisták/Neumann 2023 – P. Kmeťová/P. Bisták/M. Neumann: *Správa o vyzdvihnutí archeologických nálezov počas prieskumov ohrozených archeologických nálezísk v okolí hradiska Žibrica: v polohe Panský les, k. ú. Dolné Štitáre, obec Štitáre, a v polohe Pod Žibricou, k. ú. Mechenice, obec Podhorany, okres Nitra*. Bratislava 2023. Výskumná správa PUSR-2023/24312-1/103941. Pamiatkový úrad SR, Bratislava.

FIELD SURVEYS OF SETTLEMENT AND PRODUCTION AREAS IN THE SURROUNDINGS OF THE ŽIBRICA HILLFORT. Field surveys of archaeological sites in the surroundings of the Žibrica hillfort in cadastral communities of three villages – Žirany, Podhorany-Mechenice, and Štitáre-Dolné Štitáre in Nitra district, were aimed at verification of terrain relics observed at the visualisations of airborne laser scanning (artificially formed terraces, ramparts, holloways, remnants of lime kilns; Kmeťová/Bisták/Neumann 2023).

1. Podhorany-Mechenice (Nitra district), Pod Žibricou site, settlement, fortified area(?), remnants of lime kilns, field survey, Late Bronze Age to Hallstatt period, Postmedieval period. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. The spacious Pod Žibricou site (26 ha) stretches in the western to northwestern slopes of the Žibrica mountains. This site was unknown in previous archaeological research. In the area, various anthropogenic relics were identified, such as artificial terraces of oval to elongated oval ground plan, frequently lined in rows (Fig. 17: 1–3), several rampart-like structures not forming enclosure (Fig. 17: 4), roads, lime kilns (24 relics), and also a depression suggesting dam of water reservoir. The survey yielded fragments of clay-daub and pottery vessels, and pyramid-shaped clay loom weight. Pottery indicates the dating to the Late Bronze to Early Iron Age in general. Some terraces were later disturbed by the Modern Era(?) lime kilns.

2. Štitáre-Dolné Štitáre (Nitra district), Panský les site, settlement, lime exploitation, lime kilns, field system, field survey, Hallstatt period, Postmedieval period. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. The site was known also in the earlier research (Felcan 2019, 91–93, fig. 39; 40; Janšák 1929, fig. 19, pl. VI; Romsauer 1985; 1993, 49, pl. V), but its extent (estimated at least at 18 ha) was only recently recognized based on the visualisations of airborne laser scanning. Two types of artificial terraces can be identified there, namely small terraces of oval to elongated oval ground plan and long horizontal terraces of the 'lynchet' field system. The small terraces are preserved in the marginal parts of the site, right under the steeper slopes (Fig. 17: 5). Rather large number of fragments of ceramic vessels and clay-daub were observed on the soil surface of the terraces and the field system. Pottery sherds represent common undecorated types or grooved ones typical for the Late Bronze and the Early Iron Ages in general. In the area of a present-day forest road, a cumulation of pottery sherds and clay-daub was observed, and also a small bronze boat-shaped fibula with a rhomboid-shaped bow of arch cross-section with two side knobs and elaborate decoration on top of the bow, originally most likely with a long foot (Fig. 17: 7, 8). Similar fibulae occurred in the Eastern Alpine Hallstatt region especially in the HC2, with possible overlap in HC1 and HD1 (Eles Masi 1986, 136–141, pl. 104–110, esp. Nos. 1257, 1296, and 1304; Novotná 2001, 82, 83; Trachsel 2004, 207, 220–242; Vavák 2015, 222). The site was most likely a settlement later (Middle Ages?) disturbed by the field system and later (Modern period?) by small limestone quarries and five lime kilns. A group of relics of other 15 lime kilns are present in the south-western end of the site (Fig. 17: 6), dated most likely to the Modern period.

Translation provided by the authors

KERAMIKA Z PRAVEKU A DOBY LATÉNSKEJ Z ČECHYNIEC¹⁵

Pavol Bobek

Čechynce (okr. Nitra), Na Pažiti, záchranný archeologický výskum, pravek, doba laténska, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Záchranný archeologický výskum dokumentoval výstavbu hlavnej vetvy vodovodu a kanalizácie v polohe Na Pažiti v novo budovanej štvrti na západnom okraji obce Čechynce. Skúmané plochy boli situované mimo zastavané územia, na poľnohospodársky obrábanej pôde v blízkosti protipovodňovej hrádze súčasného koryta rieky Nitry. V minulosti bolo toto územie zasiahnuté prácami pri regulácii toku rieky a bola sem tiež vyvázaná zemina a sutiny z výstavby v Priemyselnej zóne Nitra Sever – Mlynárce, ktoré boli následne zasypané vrstvou ornice. Tieto navážky čiastočne pozmenili morfológiu terénu dotknutého územia.

Na haldách vykopanej zeminy sa objavilo celkom päť koncentrácií črepov, všetky v úsekoch v blízkosti súčasného koryta rieky. Vo vzdialenosti asi 80 m severne od rieky bol na halde črep (poloha 1; obr. 18: 1A, 2), zvyšné nálezy sú z úseku výkopu v dĺžke 15 m vo vzdialenosti asi 50 m severne od koryta a 70 m juhozápadne od prvého nálezu (poloha 2; obr. 18: 1B, 3–6; 19). Obhliadky profilov výkopov nedoložili prítomnosť objektov. Na základe sfarbenia hliny na haldách a ojedinelých nálezov drobnej mazačnice v stenách výkopu pochádzajú pravdepodobne všetky z vrstvy hutnej tmavej pôdy s mocnosťou 0,3–0,4 m v hĺbke 0,5–0,8 m (poloha 1), resp. 0,9–1,3 m (poloha 2). Svojim charakterom pripomínala fluvialne sedimenty. Prítomnosť štrkovo-piesčitých pôd spolu pod touto vrstvou môže svedčiť o tom, že išlo o zvyšky starších zaniknutých ramien rieky Nitry (pôvodne Cítenky/Cetínky). Na základe jej absencie medzi uvedenými polohami išlo pravdepodobne o dve rôzne korytá rieky. Vzhľadom na navážky to však nemožno jednoznačne potvrdiť (napr. na základe LiDARu).

Opis nálezov:

1. Črep z okraja a hrdla amfory/hrnca. Okraj je priamy, zaoblený, zdobený plytkými jamkami, hrdlo nepatrne konkávne. Rozmery: hr. max. 1,3 cm (obr. 18: 2).
2. Črep z hrdla a tela amfory(?). Kónické hrdlo je od tela oddelené nevýraznou hladkou plastickou lištou lemovanou úzkymi plytkými žliabkami. Povrch je hladený, materiál jemne plavený. Rozmery: hr. max. 0,6 cm (obr. 18: 3).
3. Črep z hornej polovice nádoby. Povrch je hladený, materiál jemne plavený. Rozmery: hr. 0,6 cm.
4. Črep z ústia misy so zatiahnutým okrajom s obojstranne mierne ovaleným a zaobleným okrajom. Povrch je hladený, keramická hmota ojedinele s prímiesou stredne veľkého ostriva (< 3 mm). Rozmery: hr. max. 1 cm (obr. 18: 4).
5. Dva fragment z ústia misy so zatiahnutým okrajom so zaobleným, mierne zosilneným a ovaleným okrajom. Povrch je jemne hladený, materiál jemne plavený. Rozmery: priemer ústia 18 cm, hr. 0,5 cm (obr. 18: 5).
6. Črep z ústia hrnca so zosilneným ovaleným okrajom so skosenou vnútornou hranou. Hrdlo je mierne kónické, odsadené. Pod hrdlom je vodorovná plastická lišta s jemným presekávaním. Povrch je hladený, keramická hmota jemne plavená, ojedinele so stredne veľkým ostrivom (< 3 mm), vyrobený na kruhu. Rozmery: priemer ústia 24 cm, hr. 0,7 cm (obr. 18: 6).
7. Črep z ústia hrnca so zosilneným ovaleným okrajom. Hrdlo je mierne kónické, odsadené. Telo je zdobené zvislými hrebeňovaním. Povrch je hladený, keramická hmota so stredne veľkým ostrivom (< 3 mm), vyrobený na kruhu. Rozmery: priemer ústia 22 cm, hr. 0,8 cm (obr. 19: 1).
8. Črep z ústia hrnca so zosilneným ovaleným okrajom. Hrdlo je mierne kónické, odsadené. Telo je zdobené zvislými hrebeňovaním. Povrch je hladený, keramická hmota s jemným (< 1 mm) až stredne veľkým ostrivom (< 3 mm), vyrobený na kruhu. Rozmery: priemer ústia 24 cm, hr. 0,7 cm (obr. 19: 2).
9. Črep z ústia menšej hrncovitej nádoby s von vyhnutým, mierne zosilneným a ovaleným okrajom. Hrdlo je kónické. Povrch je jemne hladený, keramická hmota jemne plavená, vyrobený na kruhu. Rozmery: priemer okraja 10 cm, hr. 0,5 cm (obr. 19: 3).
10. Črep z hrdla a tela tenkostennej nádoby. Hrdlo je odsadené. Povrch hladený. Nádoba vyrobená na kruhu. Rozmery: hr. max. 0,6 cm (obr. 19: 4).
11. Črep z tela nádoby zdobený pásom vodorovného hrebeňovania. Povrch je hladený. Keramická hmota ojedinele s prímiesou stredne veľkého ostriva (< 3 mm). Rozmery: hr. max. 0,8 cm (obr. 19: 5).
12. Črep z tela nádoby. V hornej polovici črepu je povrch hladený, spodná polovica je zdrsnená vodorovným hrebeňovaním. Keramická hmota je jemne plavená. Rozmery: hr. max. 0,6 cm (obr. 19: 6).
13. Črep z dna nádoby. Prechod do dna je ostrý, tesne nad ním je vodorovná ryha, dno je rovné. Keramická hmota ojedinele s prímiesou stredne veľkého ostriva (< 3 mm). Rozmery: hr. steny 0,9 cm (obr. 19: 7).
14. Črep z priamo roztvorenej spodnej časti a dna hrnca. Prechod do dna je ostrý, dno rovné. Telo je zdobené plytkými zvislými žliabkami. Keramická hmota ojedinele s prímiesou stredne veľkého ostriva (< 3 mm), tuhá. Rozmery: priemer dna 14 cm, hr. steny max. 1,2 cm (obr. 19: 8).
15. Črep zdobený jemným hrebeňovaním. Povrch je hladený. Keramická hmota ojedinele s prímiesou stredne veľkého ostriva (< 3 mm). Rozmery: hr. 0,7 cm.

¹⁵ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0093/24.

16. Črep z tela nádoby z výrazne zrnitej a piesčitej hmoty. Na povrchu sú viditeľné úzke plytké žliabky. Rozmery: hr. max. 0,8 cm.

17. Črep z tela nádoby zdobený hrebeňovaním. Keramická hmota s jemným ostrivom (< 1 mm), tuhovú. Rozmery: hr. max. 0,7 cm.

18. Črep z dna nádoby. Keramická hmota je jemne plavená, tuhovú. Rozmery: hr. 0,5 cm.

19. 28 atypických črepov z tiel viacerých nádob s drsnejším povrchom. Keramická hmota je piesčitá alebo s prímiesou stredne veľkého ostriva (< 3 mm).

20. 17 atypických črepov z tiel viacerých nádob s hladným povrchom. Keramická hmota ojedinele s prímiesou stredne veľkého ostriva (< 3 mm). Vyrobené na kruhu.

K najstarším nálezom patrí súbor črepov, datovaných do praveku (č. 1–3). Jeden sa objavil na halde mimo koncentrácie (č. 1; obr. 18: 1A, 2), ďalšie sa však vyskytovali spoločne s ostatnými nálezmi (č. 2, 3). Všetky nesú stopy dlhodobého deponovania v podmačanom prostredí a stopy abrázie. Vzhľadom na ich atypický charakter nie je možné jednoznačné datovanie, avšak keramickou hmotou a úpravou povrchu majú blízko ku keramike z eneolitu alebo staršej doby bronzovej, čomu zodpovedá aj výzdoba v podobe jamiek z hornej časti okraja na jednom z fragmentov (obr. 18: 2).

Najpočetnejšia časť súboru nálezov je datovaná do doby laténskej. Všetky sa objavili v polohe 2 (obr. 18: 1B). Z väčšej časti ho tvoria fragmenty hrncov (obr. 18: 6; 19: 1–3, 8). K typickým znakom patria ovalené okraje, nízke hrdlo a telo zdobené zvislým hrebeňovaním (obr. 19: 1, 2, 8). Podobné nálezy sú známe z viacerých lokalít v Nitre a okolí (napr. *Březinová* 2000, taf. 90: 1; 93: 1; *Březinová/Chropovský* 2020, tab. V: 8; XI: 7; XVIII: 20; LIV: 9; LV: 5; LVI: 1, 6; LXVI: 7; LXXIV: 3; LXXXIII: 2). V súbore sa objavil jeden fragment s nízkou presekávanou plastickou lištou (obr. 18: 6). Analogické nálezy sú z Nitry-Šindolky a Mikovho dvora (napr. *Březinová* 2000, taf. 84: 9; *Březinová/Chropovský* 2020, LXIX: 1). V črepovom materiáli boli fragmenty dvoch mís so zatiahnutým ústím (obr. 18: 4, 5). Aj v tomto prípade ide o pomerne typické tvary, ktoré majú viaceré analógie v Nitre a okolí (napr. *Březinová/Chropovský* 2020, tab. V: 11; LVII: 2; LXXVII: 10). Medzi tradičné nálezy možno zaradiť aj črepy s vodorovným hrebeňovaním v plošnej aplikácii na časti nádoby alebo v podobe pásov (obr. 19: 5, 6). Zhodná výzdoba je známa napríklad z Nitry-Martinského vrchu (*Březinová/Chropovský* 2020, tab. IV: 11; V: 4). V súbore sa vyskytli tri fragmenty tuhovej keramiky (č. 14, 17, 18; obr. 19: 8). Uvedené analógie datujú črepový materiál do strednej doby laténskej (LTB2/LTC1–LTC2/LTD1; *Březinová/Chropovský* 2020, 71). Atypické črepy z tiel nádob s drsnejším alebo hladným povrchom zodpovedajú zložením keramickej hmoty nálezom z doby laténskej.

Z blízkeho okolia skúmaného územia sú známe viaceré nálezy z praveku a doby laténskej, lokality však boli zväčša zničené alebo poškodené počas výstavby protipovodňovej hrádze (*Anonym* 1957). Letecký prieskum v roku 1993 odhalil bližšie nedatované sídliskové objekty v polohe Pri Čechynciach/Regina majer (*Hanzelyová/Kuzma/Rajtár* 1995, 56). Povrchový prieskum doložil sídliskové nálezy z neolitu, zo staršej a mladšej doby bronzovej, doby halštatskej, doby rímskej a zo stredoveku (*Hanuliak* 1989, 223; *Janšák* 1931, 42, 43; *Marková/Samuel* 2007; *Samuel* 1996, 158–159). Ďalšie dve polykultúrne lokality boli zistené na južnom okraji obce, vo vzdialenosti asi 1 km juhovýchodne od skúmaného územia (*Samuel* 1996, 154–160). Vzhľadom na navážky a zistenú situáciu však nemožno s úplnou istotou vylúčiť, že súbor nálezov pochádza z transferu zeminy z Priemyselnej zóny Nitra Sever – Mlynárce (*Vojteček/Cheben/Nemergut* 2022; *Vojteček et al.* 2023, 132–134).

Literatúra

Březinová 2000 – G. Březinová: Nitra-Šindolka. *Siedlung aus der Latènezeit*. Katalog. Bratislava 2000.

Březinová/Chropovský – G. Březinová/B. Chropovský: *Sídliská z doby laténskej v Nitre*. Nitra 2020.

Hanzelyová/Kuzma/Rajtár 1995 – E. Hanzelyová/I. Kuzma/J. Rajtár: Letecká prospekcia na juhozápadnom Slovensku. *AVANS* 1993, 1995, 54–58.

Hanuliak 1989 – M. Hanuliak: Nitrany, časť Čechynce. In: D. Bialeková (zost.): *Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. storočia. I. zväzok, 1. časť*. Bratislava, hlavné mesto SSR a Západoslovenský kraj. Nitra 1989, 223.

Janšák 1931 – Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska. Sídliská na terasách pozdĺž riek. *Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti* 25, 1931, 7–65.

Marková/Samuel 2007 – K. Marková/M. Samuel: Keramické fragmenty z doby halštatskej z Čechyncie. *AVANS* 2005, 2007, 139–140.

Samuel 1996 – M. Samuel: Prieskum stredného Požitavia. *AVANS* 1994, 1996, 154–163.

Vojteček/Cheben/Nemergut 2022 – M. Vojteček/M. Cheben/A. Nemergut: Záchranný výskum pri výstavbe železničného terminálu v Lužiankach. *AVANS* 2016, 2022, 158, 159.

Vojteček et al. 2023 – M. Vojteček/K. Daňová/M. Gabulová/M. Cheben/A. Nemergut/M. Kissová/T. Vangľová: Archeologické výskumy v priemyselnom parku v Nitre. *AVANS* 2017, 2023, 132–137.

Pramene

- Anonym 1957 – Anonym: *Čechynce. Poloha Regulácia Nitry – Priehrada*. Nitra 1957. Výskumná správa 478/57. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.
- Vojteček/Bobek 2022 – M. Vojteček/P. Bobek: *Čechynce. Poloha Na Pažiti*. Nitra 2022. Výskumná správa 20769. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

PREHISTORIC AND LA TÈNE PERIOD POTTERY FROM ČECHYNCE. Čechynce (Nitra district), Na Pažiti site, rescue archaeological excavation, prehistory, La Tène period, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. During the construction of the water supply and sewerage system at Na Pažiti site, a newly built residential area on the western outskirts of the village of Čechynce, potsherds dating to the prehistoric and La Tène periods were discovered. The location lies in close proximity to the current course of the Nitra River. The finds originated from a layer of dense, dark soil with characteristics similar to those of fluvial sediments. These were likely remnants of ancient branches of the Nitra River (formerly known as the Čitenka). The oldest sherds date to the prehistoric period, while the majority of the assemblage belongs to the Middle La Tène period (LTB2/LTC1–LTC2/LTD1). Due to the nature of soil deposition in this area, the possibility that the assemblage originated from soil transferred from the Nitra Sever – Mlynárce Industrial Zone cannot be entirely excluded.

Translation provided by the author

POKRAČOVANIE VÝSKUMU V POLOHE PRÚDY V SEREDI¹⁶

Pavol Bobek

S e r eď (okr. Galanta), poloha Prúdy, sídlisko, výrobný areál, predstihový archeologický výskum, pravek, doba halštatská, doba laténska, stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Predstihový archeologický výskum bol vyvolaný pokračujúcou výstavbou v polyfunkčnej zóne Prúdy v meste Sered'. Stavbu tvorili cestné komunikácie, príslušné spevnené plochy a prípojky inžinierskych sietí. Skúmaná plocha sa nachádza severne od mesta, medzi mestskou časťou Stredný Čepeň, Strednočepenskou a Šulekovskou ulicou (obr. 20: 1). Tvorí ju mierne zvlnený terén, vytvorený dnes neexistujúcimi bočnými ramenami rieky Váh. V minulosti boli zistené archeologické situácie severne aj južne od skúmanej plochy (Daňová 2023; Daňová/Kissova 2021; Kovár 2024).

V prvej etape výskumu bol realizovaný detektorový prieskum v celom rozsahu stavby. Z neho pochádzajú ojedinelé nálezy, datované prevažne do novoveku. Druhá etapa výskumu pozostávala z nepretržitej plošnej skrávkovej ornice v celej šírke a dĺžke stavebných objektov. Celková výmera výskumu dosahovala 5928 m². Preskúmaných bolo 60 objektov z doby halštatskej, laténskej, stredoveku, novoveku a 20. stor., časť z označených objektov bola prírodného pôvodu (obr. 20: 2).

K najstarším dokladom osídlenia patrí objekt 27 na severnom svahu miernej vyvýšeniny. Išlo o zásobnú jamu menších rozmerov, zachytenú skrávkou iba čiastočne. Jediný atypický črep z jej výplne ju datuje iba všeobecne do praveku.

Na lokalite boli zachytené dva rozmerne objekty zo záveru doby halštatskej. V rámci rozsiahlej superpozície objektu 18 (A–C) možno na základe nálezov z výplne a stratigrafie do tohto obdobia s istotou zaradiť objekt 18A. Ďalšie nálezy pochádzajú zo zásobnej jamy, označenej ako objekt 19, nad ktorou bola v profile v ornici zistená pomerne silná a priestorovo rozsiahla kultúrna vrstva, tvorená popolovitou zeminou s obsahom uhlíkov, črepov, drobnej mazanice a pod. Do rovnakého obdobia možno datovať aj sústavu stĺpových jám (objekty 20–26, 28–33), resp. otláčkov dien týchto jám severne od objektu 19. Nachádzali sa na temene miernej vyvýšeniny. Vzhľadom na sporadické nálezy z ich výplne možno iba predpokladať, že spolu súviseli a tvorili bližšie nešpecifikovanú stavbu. Severne od nich, na miernom svahu ku korytu zaniknutého vodného toku, sa nachádzali ďalšie podobné objekty v troch skupinách (objekty 35–42), pri ktorých tiež možno predpokladať zhodné datovanie. Objekt 34 obsahoval zlomkovú a pomerne atypickú keramiku, datovanú predbežne do praveku, ale s vysokou pravdepodobnosťou datovania do doby halštatskej.

Poloha bola výrazne osídlená v dobe laténskej. Do tohto obdobia je datovaná superpozícia objektov 11 (A, B) a 12 (A, B; obr. 21: 1). Ako polozemnica bol identifikovaný objekt 11A, pôvodne pravouhlého

¹⁶ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0035/22.

tvaru so zaoblenými rohmi. Ten bol v juhovýchodnej časti porušený zásobnou jamou (prípadne jamou inej funkcie), čo naznačovalo iba výraznejšie, v pôdoryse okrúhle zahĺbenie, zistené po jeho preskúmaní. Objekt 11B predstavoval vzhľadom na tvar a výplň dno zásobnej jamy. V objekte sa okrem keramiky našiel aj zlomok závažia tkáčskeho stavu. Objekt 12A a 12B slúžili pravdepodobne ako exploatačné jamy, keďže oba mali výrazne nepravidelný okraj a zvlnené dno s viacerými úrovňami zahĺbení. Nálezy v týchto objektoch boli zlomkové a objavovali sa sporadickjšie ako v ostatných jamách z tohto obdobia.

Podobne datované predmety sa objavili aj v troch situáciách, označených pôvodne ako objekty 9, 10 a 14. Už počas skrývky bol na ploche objektu 10 zistený zlomok bronzového náramku z doby laténskej, patriaci najskôr k typu BR-E3 podľa J. Bujnu (2005, 45), a v priebehu výskumu sa objavili sporadické zlomky keramiky a zvieracie kosti. Po preskúmaní rezmi bolo zistené, že vo všetkých troch prípadoch ide o pochované vrstvy fluvialnych(?) sedimentov, v ktorých sa objavovali nálezy z doby laténskej. Skrývka ich na dvoch protilahlých svahoch diagonálne prešla a ich priebeh bol badateľný aj v profiloch výkopu, s miernym zvažovaním smerom ku dnu údolia medzi dvoma vyvýšeninami. Solitérnu jamu predstavoval objekt 15. Išlo o dno zásobnej jamy s mierne popolovitou výplňou. Zaujímavým nálezom z tohto objektu je zachované železné šidlo s kostenou rukoväťou. Je vysoko pravdepodobné, že na neodkrytých plochách v okolí sa nachádzajú ďalšie archeologické situácie z tohto obdobia. V rozsiahlej superpozícii objektu 18 (A–C) sa nálezy z doby laténskej objavili v hliníku (objekt 18B) a polozemnici s dvojkoľovou konštrukciou (objekt 18C; obr. 21: 2). V blízkosti objektu 18C bol v rozšírení skúmanej plochy zistený objekt 60, preskúmaný iba čiastočne. Datovanie uvedených celkov spadá do staršej doby laténskej, s možným presahom do strednej doby laténskej.

Do stredoveku/novoveku možno datovať pec označenú ako objekt 51 v južnej časti stavby. Podobné datovanie možno predpokladať aj v prípade okolitých objektov 49, 50 a 52, ktoré boli bez nálezov. Aj v týchto miestach bol terén mierne vyvýšený, v blízkosti zaniknutého vodného toku. Zistené archeologické situácie možno dávať do súvisu s objektmi podobného charakteru, zachytenými počas výskumu v roku 2020 južnejšie (Kovář 2024). Zhodné datovanie tak možno predpokladať aj v prípade ďalších jám bez nálezov západnejšie, nachádzajúcich sa na okraji vyvýšeniny (objekty 45–47). Podporuje to aj pec s predpecnou jamou, označená ako objekt 47 (obr. 21: 3), podobného tvaru ako objekt 51. Vzhľadom k relatívne početnému výskytu pecí nemožno vylúčiť, že výskumy zachytili okraje sídliska, kde boli umiestnené pyrotechnologické zariadenia.

V juhovýchodnej časti stavby, v superpozícii s objektom 12A, bol odkrytý zvyšok pece, označený ako objekt 12C (obr. 21: 4). Dno telesa pece pokrývalo 41 celých tehál a päť zlomkov. Predpecná jama v západnej časti bola preskúmaná iba čiastočne. Vo výplni boli drobné zlomky novovekej glazovanej keramiky. Kolky „C I E“ na niektorých tehách ju datujú do 17.–18. stor. (Lateránius 2011, IČ 0138). Západnejšie zistený rozsiahly objekt 16 bol identifikovaný ako pec na pálenie tehál (obr. 21: 5). Tvoril ju výrazne prepálený okrový až červený pôdorys nepravidelne oválneho tvaru, v ktorom boli dve pravouhlé paralelné komory. Tie mali niektoré úseky stien tvorené tehľami, sčasti boli vymazané hlinou. Ich dno bolo vyhlbené priamo do podlažia a výrazne prepálené. Stredom dna oboch komôr prechádzal plytký kanálik. Čelo pece bolo bez úpravy, taktiež vyhlbené priamo do podlažia. Tehly zo stien boli v niektorých prípadoch kolkované pozitívnym reliéfom so symbolmi „E I C“, na jednom exemplári sa objavil krížik. Nálezy priamo z výplne telesa pece boli sporadické, tvorila ich zväčša atypická keramika, ojedinele glazované novoveké črepy. Jediné kovové predmety predstavovali zlomky železného nožika. Pred objektom bola juhovýchodným smerom čiastočne zachytená rozsiahla predpecná jama. Pri ústí pece sa v nej nachádzal zhluk fragmentov tehál, ktoré možno považovať za odpad z výroby. Túto interpretáciu podporuje aj ich zlomkový charakter a extrémne prepálenie niektorých kusov. Keďže pôdorys telesa pece bol odkrytý v celom rozsahu, išlo jednoznačne o dvojkomorovú pec na pálenie tehál, ktorej charakteristika nevybočuje z doteraz známych preskúmaných objektov podobného typu (napr. Čurný 2009; Čurný/Hanuliak/Kuzma 2008; Čurný/Romsauer 2009).

Vzhľadom na konštrukciu sa zdá, že by mohlo ísť o pec technologicky staršieho typu (porovnaj Nagy 2021), ktorú možno datovať iba rámcovo do 16.–19. stor. Kolky na tehách v podobe „E I C“ (bez bodiek) register tehliarskych značiek neuvádza, pravdepodobne však ide o obrátené kolky „C I E“ (Lateránius 2011, IČ 0138) zistené aj v objekte 12C, čo podporuje aj podobnosť tvaru symbolov. Juhozápadne od objektu sa v minulosti mala nachádzať tehelná, spomínaná v Pamätnej knihe mesta Sereď. Objavuje sa aj na katastrálnej mape z roku 1893, približne v miestach dnešnej Tehelnej ulice. V nej sa mali páliť tehly už od roku 1700. Na vodopisnej mape z roku 1871 je vyznačených viacero lokalít, kde prebiehala ťažba hliny, juhozápadne a východne od objektu 16 (okrem Tehelnej ulice aj juhovýchodne od skúmanej plochy,

mapy sú však pomerne nepresné).¹⁷ Za zmienku stojí, že na mapách I. a II. vojenského mapovania nie je zaznačený žiadny výrobný objekt. S objektom 16 pravdepodobne súviseli aj objekty 17, 55–58, čiastočne odkryté v okolí pece. V týchto jamách zväčša absentovali nálezy vhodné na datovanie, avšak ich poloha na dne koryta zaniknutého vodného toku naznačuje súvis s objektom 16, a teda výrobou tehál v tomto priestore, keďže išlo o plochu nevhodnú na osídlenie (štrkovo-piesčité podložie a podmáčaný terén).

Počas trvania archeologického výskumu boli detektorom opakovane prehliadané územia medzi skúmanými plochami, kde boli priebežne rozhrňané haldy zo skrývky a výkopov. Okrem rôznych zlomkov a zliatkov sa našlo viacero mincí, datovaných prevažne do konca 19. a začiatku 20. stor. Najstarším nálezom je grajciar Fridricha Hesenského z roku 1681.

V priebehu archeologického výskumu v Seredi boli v polohe Prúdy odkryté fragmenty sídliska zo záveru doby halštatskej a menších sídelných jednotiek zo staršej doby laténskej. Koncentrovali sa na svahoch a temenách nízkych vyvýšenín, v blízkosti viacerých, dnes už zaniknutých bočných a slepých ramien rieky Váh. Absenciu osídlenia z týchto období v západných častiach skúmanej plochy možno spájať s rovinatejším a nížinným terénom v týchto miestach. Osídlenie zo stredoveku/novoveku sa koncentruje v juhozápadnej časti skúmanej plochy, v rovinatejšom teréne, avšak aj tu rešpektovalo zaniknuté korytá vodných tokov. Z hľadiska skladby objektov, a s prihliadnutím k výsledkom výskumov z roku 2020 (Kovář 2024), tu možno očakávať sídlisko, ktorého okraje výskumy zachytili. V novoveku existovali na tejto polohe najmenej dva výrobné areály. Bez bližšieho určenia funkcie je pec v juhovýchodnej časti plochy (objekt 12C). V nízko položenej južnej časti v okolí objektu 16 fungoval výrobný areál na výrobu tehál s najmenej jednou pecou. Zdá sa tak, že obyvatelia okolitých obcí využívali v novoveku tento zvlnený a vo veľkej miere na osídlenie nevhodný terén ako výrobný areál, či už pre mesto Sereď alebo pre vtedajšiu obec Stredný Čepň.

Literatúra

Bujna 2005 – J. Bujna: *Kruhový šperk z laténskych ženských hrobov na Slovensku*. Nitra 2005.

Čurný 2009 – M. Čurný: Archeologické doklady výroby tehli na Spiši. *Východoslovenský pravek* 9, 2009, 121–144.

Čurný/Hanuliak/Kuzma 2008 – M. Čurný/M. Hanuliak/I. Kuzma: Tehliarska pec z Iže pri Komárne. *Archeologia technica* 19, 2008, 83–103.

Čurný/Romsauer 2009 – M. Čurný/P. Romsauer: Stredoveká tehelná v Chotíne. *Archaeologia historica* 34, 2009, 523–540.

Daňová 2023 – K. Daňová: Archeologický výskum v Seredi. *AVANS* 2018, 2023, 48, 49.

Daňová/Kissová 2021 – K. Daňová/M. Kissová: New settlement from the La Tène Period in Sereď. In: Z. Robak/M. Ruttkay (ed.): *Celts – Germans – Slavs. A Tribute Anthology to Karol Pieta*. Slovenská archeológia – Supplementum 2. 2021, 81–93.

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovarch.2021.suppl.2.7>

Kovář 2024 – B. Kovář: Archeologický výskum v Seredi, časť Stredný Čepň. *AVANS* 2020, 2024, 61–63.

Nagy 2021 – P. Nagy: Výsledky archeologického výskumu zaniknutej tehelne v Lehote (okres Nitra). *Archeologia technica* 32, 2021, 57–64.

Pramene

Laterárius 2011 – Register tehliarskych značiek. IČ 0138. [online]. © 2011 [6. 11. 2023]. Dostupné na internete: <http://www.laterarius.sk/>.

Nemergut/Bobek/Daňová 2023 – A. Nemergut/P. Bobek/K. Daňová: *Sereď. Poloha Prúdy*. Nitra 2023. Výskumná správa 21030. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

CONTINUING EXCAVATION AT THE SITE OF PRÚDY IN SEREĎ. Sereď (Galanta district), Prúdy site, settlement, production area, development-led excavation, prehistory, Hallstatt period, La Tène period, Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. During the archaeological excavation in Sereď, 60 features were examined on an area of 5,928 m². Feature 27 is generally dated to prehistoric times. Large features dating to the end of the Hallstatt period were recorded at the site. One of these (18A) was part of a superposition of features 18 (A–C). Feature 19 was a distinct storage pit. The system of circular pits, indicated as features 20–26, 28–33, or features 35–42, also belongs to this period with a high probability. Significant settlement of this site falls in the La Tène period, to which we date the superposition of features 11A, 11B, 12A and 12B, as well as feature 15, the superposition of features 18B and 18C. In terms of dating, all the finds can be tentatively assigned to the Early La Tène period horizon, with an overlap into the Middle La Tène period. The settlement was concentrated on the slopes and tops of low elevations, near several now-extinct side and blind branches of the Váh River. Feature 51

¹⁷ Informácie a historické podklady poskytla M. Diková z Mestského múzea v Seredi, Ústredný archív geodézie a kartografie v Bratislave a Národné archívy Maďarska v Budapešti.

can be dated to the Middle Ages/Postmedieval period, and features 47, 49, 50, and 52, which did not contain any archaeological finds, were also likely to be part of the settlement from this period. The settlement was concentrated mainly in the western part of the surveyed area, in flatter terrain. A kiln with a brick-lined bottom, indicated as feature 12C, dates to the Postmedieval period. C I E stamps on some bricks date it to the 17th–18th centuries. Further west, the extensive feature 16 was identified as a two-chamber kiln for firing bricks. Some sections of the chamber walls were made of bricks and were partly screeded with clay. A shallow channel ran through the middle of both chambers. Their bottoms were hollowed out directly into the bedrock and had burned through significantly. The front of the kiln was without modification, also hollowed out directly into the bedrock. In some cases, the bricks from the walls were stamped in positive relief with the symbols E I C, and a cross appeared on one specimen. In the case of stamps on bricks in the form of E I C, these may be inverted C I E stamps. Features 17, 55–58, discovered in the vicinity of the kiln, were probably also related to feature 16. In front of the building, further to the southeast, there was a large working pit, in which, near the mouth of the kiln, there was a cluster of brick fragments; they can be considered production waste. Given the construction, it seems that this could be a technologically older type of kiln, which can only be roughly dated to the 16th–19th centuries. Metal detector surveys have yielded several coins, mostly dating from the late 19th and early 20th centuries. The oldest find is a Kreuzer of Frederick of Hesse from 1681.

POKRAČOVANIE ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU V MOJMÍROVCIACH¹⁸

Pavol Bobek – Vladimír Mitáš

Mojmírovce (okr. Nitra), intravilán, polykultúrne sídlisko, záchranný archeologický výskum, mladšia doba bronzová, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Výskum na ploche stavby rodinných domov v intraviláne Mojmiroviec sa začal v roku 2019, ale po prepuknutí pandémie ochorenia Covid-19 v roku 2020 sa prerušil. Na uvedenom mieste sa doložilo polykultúrne osídlenie (obr. 22: 1), ktoré reprezentujú nálezy zo stredného eneolitu, staršej doby bronzovej, mladšej doby bronzovej, neskorej doby halštatskej, vrcholného stredoveku, mladšieho novoveku a z 20. stor. (Bobek/Debnár/Mitáš 2023, 41).

Záchranný archeologický výskum pokračoval v aktuálnom roku formou sledovania výkopov základových rýh rodinných domov VI a VII. Vo výkopoch rýh domu VI sa zistili objekty z mladšej doby bronzovej, novoveku a z 20. stor. (obr. 22: 2). Pozornosť si zasluhujú keramické nálezy z objektu 126 (obr. 22: 2–4), ktoré vzhľadom na svoje špecifiká (napr. vodorovné hranenie vnútornej strany okraja, horizontálne žliabkovanie, zvislé prstovanie/zdrsnenie vonkajšej strany, tuhovanie povrchu), datujeme do mladšej doby bronzovej a spájame s kultúrnym komplexom stredodunajských popolnicových polí (obr. 22: 5–8). Vo výkopoch rýh domu VII, situovanom v bývalom inundačnom území Cabajského potoka, sme nezaregistrovali žiadne archeologické nálezy.

Na ploche predmetnej stavby sa v rokoch 2019 a 2022 preskúmalo celkovo 131 objektov.

Literatúra

Bobek/Debnár/Mitáš 2023 – P. Bobek/P. Debnár/V. Mitáš: Záchranný archeologický výskum v Mojmirovciach. *AVANS* 2019, 2023, 41–43.

CONTINUING ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN MOJMÍROVCE. Mojmirovce (Nitra district), built-up area, polycultural settlement, rescue archaeological excavation, Late Bronze Age, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The archaeological excavation at the construction site of residential houses in the built-up area of Mojmirovce (Bobek/Debnár/Mitáš 2023, 41) continued with the monitoring of foundation trenches for houses VI and VII. In the excavated trenches of house VI, features from the Late Bronze Age, the Postmedieval period, and the 20th century were documented. Pottery finds from feature 126, dated to the Late Bronze Age, can be associated with the cultural complex of the Middle Danube Urnfields. No archaeological finds were registered from the excavated trenches of house VII, situated in the former inundation area of the Cabajský potok stream. A total of 131 features were examined at the construction site in 2019 and 2022.

¹⁸ Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0062/21 a 2/0139/21.

NÁLEZ NÁKONČIA Z HURBANOVA-BOHATEJ¹⁹

András Csuthy – Pavel Paterka

Hurbanovo, časť Bohatá (okr. Komárno), extravilán, poloha Novozámocká, pri Kostole sv. Anny, včasný stredovek (8. stor.), novovek (17.–18. stor.). Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

V polovici júla 2021 našla N. Vargová honosné nákončie s cirkusovým motívom v Hurbanove, časti Bohatá. Počas následného kontrolného prieskumu sme našli iba sliezsku grešľu z obdobia druhej polovice 17. stor. až začiatku 18. stor. (predbežné určená M. Budajom, ústna informácia). Nákončie má „presnú“ a dobre známu analógiu z hrobu 12 v Komárne-Lodenici (*Trugly* 2008, 16, 94, 95, t. 3: 8a–b). Rozdiel je hlavne v tom, že hurbanovský exemplár je iba jednodielny a má zadnú stranu upravenú. Nákončie je mierne ohnuté a zachoval sa aj malý krúžok, s možnosťou zavesenia, čo podobne ako neúplnosť môže nasvedčovať druhotné použitie. Dlhodobé používanie dokladá aj opotrebovanosť prednej strany. Rozmery kovania dosahujú 65 a 31 mm, váži 37 g (obr. 23: 1).

Okrem spomínaného hrobu z Komárna poznáme nákončia a jedno kovanie s analogickým motívom a konceptom z blízkyh Šurian, ako aj z hrobu 31 v Bački Sokolac, z hrobu A v Balatonszőlős, z hrobu 60 v Halimba, z Hatvan-Boldogu, z Homokmégy-Halomu, z Hortobágy-Árkusu, z hrobov 206 a 210 v Jánossomorja (pôvodne Mosonszentjános), z hrobu 32 v Kechneci a z hrobu 440 v Mödlingu. Tento „cirkusový“ motív zaradil G. Fancsalszky do podtypu 13b. Podľa neho môže ísť skôr o neskoroantický (byzantský) motív vyobrazujúci obeť, nie boj. Transfer pôvodného významu scény však nie je potvrdený, pretože motív sa na nákončiach opakuje rovnako v radoch (*Fancsalszky* 2007, 106, 107, 218, 247, 306, 307). Nákončie ja datované do druhej polovice 8. stor. (*Szenthe* 2020, 335), samotný porušený hrob 12 v Komárne-Lodenici podľa J. Zábojníka spadá do NS III (*Zábojník* 1995, 301). Keďže ide o kopírovanie konceptu, rozšírenie motívu môže byť máťúce. Avšak väčšie zastúpenie na severozápadnej periférii, ako aj relatívne blízke analógie (Komárno, Hurbanovo, Šurany) môžu naznačovať, že motív bol známy v predpokladanej komárňanskej dielni, odkiaľ ho mohli sprostredkovať (*Csuthy* 2021).

V Hurbanove evidujeme nateraz štyri lokality z obdobia avarského kaganátu, pričom v časti Bohatá ďalšie dve (*Zábojník* 2009, 93, 94). V Bohatej sa v roku 1972 konal záchranný výskum v polohe Medzi dvoma cestami, ktorý viedla M. Rejholcová. Preskúmalo sa aj niekoľko sídliskových objektov, medzi nimi aj dve obydliá a pec, pravdepodobne zo skúmaného obdobia (*Rejholcová* 1977; *Zábojník* 1988, 409, 424). V roku 2002 sa konal ďalší záchranný výskum v časti „Pri vinárni“, pod vedením M. Bielicha, ktorý preskúmal dva sídliskové objekty s početnými fragmentami keramiky, opäť pravdepodobne zo skúmaného obdobia (*Bielich* 2006). V nasledujúcom období sa preskúmali pravdepodobne ďalšie štyri včasnostredoveké objekty v blízkosti predošlej polohy, pričom západne od hlavnej cesty, ale v blízkosti nej, v polohe Veľký Šárad sa zistilo 12 sídliskových objektov, z ktorých rámcovo šesť datovali do včasného stredoveku (*Bisták/Borzová/Daňo* 2013). Tiež treba spomenúť drobné fragmenty keramiky pochádzajúce pravdepodobne z včasného stredoveku zo záchranného výskumu v polohe Kenzel, ktoré pravdepodobne tiež súvisia s predošlými polohami (*Gere* 2016). Nie je vylúčené, že spomínané lokality súvisia a sú viacerými odkrytými časťami (skupinami) jedného väčšieho sídliska (obr. 23: 2; pre ďalšie okolité osídlenie pozri *Březinová/Pažinová* 2011, 9–10).

Uvedené kovanie nám pomocou dodatočných analýz dotvára predstavu o neskoroavarskej spoločnosti na území severne od Dunaja v 8. stor., kedy sa sídliskové územie kaganátu rapídne rozširuje smerom na sever.

Literatúra

- Bielich* 2006 – M. Bielich: Včasnostredoveký sídliskový objekt z Hurbanova-Bohatej. *AVANS* 2004, 2006, 41, 42.
Bisták/Borzová/Daňo 2013 – P. Bisták/Z. Borzová/R. Daňo: Sídlisko z obdobia avarského kaganátu z Hurbanova-Bohatej. *Študijné zvesti AÚ SAV* 54, 2013, 111–127.
Březinová/Pažinová 2011 – G. Březinová/N. Pažinová: *Neolitická osada Hurbanovo-Bohatá*. Nitra 2011.
Csuthy 2021 – A. Csuthy: Nové a novšie analógie kovaní z Komárna-Lodenice. *Iuxta Danubium* 17, 2021, 136–147.
Fancsalszky 2007 – G. Fancsalszky: *Állat- és emberábrázolások a késő avar kori öntött bronz övvereteken*. Budapest 2007.
Rejholcová 1977 – M. Rejholcová: Slovanské sídliskové objekty z Hurbanova-Bohatej. *Archeologické rozhledy* 29, 1977, 646–656.
Szenthe 2020 – G. Szenthe: *Növényi ornamentika a késő avar kori díszítőművészetben* (Kr. u. 8. század – 9. század eleje). Budapest 2020.
Trugly 2008 – S. Trugly: *A komárom-hajógyári avar temető és telep*. Budapest 2008.

¹⁹ Príspevok bol doručený po redakčných úpravách ročenky AVANS 2021, redakcia ho z tohto dôvodu zaradila do čísla AVANS 2022.

Zábojník 1988 – J. Zábojník: On the problems of settlements of the Avar Khaganate Period in Slovakia. *Archeologické rozhledy* 40, 1988, 401–437, 480.

Zábojník 1995 – J. Zábojník: Soziale Problematik der Gräberfelder des nördlichen und nordwestlichen Randgebietes des awarischen Kaganats. *Slovenská archeológia* 43, 1995, 205–344.

Zábojník 2009 – J. Zábojník: *Slovensko a Avarský kaganát*. Bratislava 2009.

Pramene

Gere 2016 – M. Gere: *Hurbanovo – Bohatá – „Montážna hala pre bicykle značky Kenzel*. Komárno 2018. Výskumná dokumentácia PM4/2016. Podunajské múzeum, Komárno.

STRAP END FIND FROM HURBANOVO-BOHATÁ. Hurbanovo-Bohatá (Komárno district), non-built-up area, Novozámocká site, by the Church of St. Anne, Early Middle Ages (8th century), Postmedieval period (17th–18th centuries). Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. The motif on the strap end found in 2021 in Hurbanovo-Bohatá is similar to another from the grave 12 in Komárno-Lodenica, but the stray find fitting is only one part (one side) of the strap end, presumably fixed. Close analogies with the same decorative concept and “circus motif” are known from several sites in the region, including Komárno-Lodenica, Šurany, Kechnec, and other Hungarian sites. The motif has been classified within subtype 13b, possibly derived from Late Antique or Byzantine iconographic models. Based on datable analogies, it can be dated to the 2nd half of the 8th century. Additional archaeological investigations in Bohatá have revealed settlement features and ceramic finds from the same period, indicating the presence of a broader Early Medieval settlement associated with the Late Avar horizon. The new discovery provides a deeper understanding of the network of contacts in the Late Avar region of Komárno.

Translation provided by the authors

VÝSKUM NA DUNAJI²⁰

Miroslava Daňová – Klaudia Daňová – Ján Rajtár

Iž a (okr. Komárno), poloha Leányvár, koryto Dunaja vedľa rímskeho vojenského tábora, archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely, doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Výskum v tomto roku nadviazal na prieskum riečneho koryta Dunaja v kilometri 1760–1762, ktorý realizovali autori príspevku v roku 2021 na základe batymetrie riečneho dna vytvorenej firmou HELICOP, s. r. o., doplnenej o sonarové snímky rovnakej firmy a Poriečneho oddelenia Polície SR. Na batymetrickej mape dna boli v roku 2021 identifikované piliere rímskeho mosta (*Daňová et al.* 2023), ktorých línia viedla korytom Dunaja, od oblasti západne od južnej brány rímskeho vojenského tábora v Iži smerom na juh. Identifikované štruktúry boli očíslované smerom od severu na juh číslami 1–5, pričom číslo 4 bolo pridelené konglomerátu materiálu v plavebnej dráhe, asi 200 m po prúde rieky (obr. 24). Na základe batymetrie, ktorú vyhotovila spoločnosť HELICOP, s. r. o., bolo možné presnejšie zmerať rozmery pilierov a identifikovať obrysy niektorých kolov na pilieroch 3 a 4.

Pre výskum pod vodou bolo vybratý pilier 2 (obr. 24), ktorý sa nachádza na slovenskej strane Dunaja. Na batymetrii sa javil čiastočne odkrytý a nachádzal sa ďalej od plavebnej dráhy medzi 1761–1760 km Dunaja. Výskum pod vodou bol realizovaný v termíne 30. 11.–2. 12., keď meraná hladina vody pri Dunaji pri Iži dosiahla 0,6 m a viditeľnosť vo vode bola približne 1 m. Ponory realizovali výhradne potápači Poriečneho oddelenia Polície SR, ktorého aktivity boli koordinované s archeológmi podľa aktuálnej situácie. V prvý deň prieskumu sa na základe GPS údajov z batymetrie vyhládala oblasť piliera 2. Prítomnosť piliera sa overila aj na sonare a na mieste piliera sme následne umiestnili bóju. Jej úlohou bola lepšia orientácia pre plánované ponory a väčšia loď následne zakotvila vždy 20–30 m proti prúdu rieky. Potápač bol počas ponorov istený navádzačom z väčšieho člna vykotveného nad pilierom. Okrem navádzača a kapitána bol na lodi ešte jeden pomocník. Medzi väčšou loďou, potápačom a prípadne mólom pri Iži operoval gumený čln s ďalším kapitánom a pomocníkom. Úlohou tohto člna bolo uľahčiť komunikáciu medzi všetkými časťami tímu.

Počas prvého ponoru objavil potápač na mieste piliera 2 v hĺbke 3–3,5 m „desiatky drevených kolov“ a opracované kamene, ktoré zdokumentoval pomocou kamery. Po vzhliadnutí videozáznamu sme ďalší ponor plánovali kvôli odberom vzoriek dreva. Potápačovi sa podarilo odpáliť vzorku z jedného kola s prie-

²⁰ Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0025/22 a 1/0051/22.

merom 0,2 m a odobrať ešte dve menšie vzorky dreva z oblasti piliera a jeden kameň opracovaný do tvaru kvádra. Trvanie ponorov nepresiahlo 60 minút, pretože teplota vody sa pohybovala okolo 4 °C a teplota vzduchu klesla k –6 °C. Práve počasie bolo príčinou, prečo sme každý deň realizovali len jeden ponor.

Získané vzorky dreva neboli vhodné na dendrochronologickú analýzu (nízky počet letokruhov), preto bola vzorka odoslaná do laboratória v Poznani. Výsledky analýz rádiokarbónového datovania potvrdili datovanie pilierov mosta do doby rímskej. Presnejšie skúmanie jeho konštrukčných prvkov a upresnenie datovania bude predmetom skúmania ďalších sezón (Daňová et al. 2025). Ich úspešnosť bude záležať najmä od prírodných podmienok v Dunaji (viditeľnosť, hladina vody), aktuálnou reguláciou vodného toku, dostupného logistického zabezpečenia v čase výskumu. Z dlhodobých pozorovaní sa ako najvhodnejšie obdobie javia zimné mesiace v čase mrazu, kedy je väčšina vody viazaná v ľade a snehu a viditeľnosť v rieke sa vyčistí na 1–1,5 m. Tieto podmienky zároveň predstavujú výzvu pre výskumný tím, ktorý sa musí mrazivému počasiu prispôbiť.

Literatúra

Daňová et al. 2023 – M. Daňová/K. Daňová/M. Halinár/M. Hoffman/T. Lieskovský/M. Koprivňanský/V. Sočuvka: Hľadanie rímskeho prístavu. O počiatkoch systematického prieskumu riečného dna Dunaja pri Iži. *Zborník SNM* 116, *Archeológia* 32, 319–327.

DOI: <https://doi.org/10.55015/WNMMK8399>

Daňová et al. 2025 – M. Daňová/K. Daňová/I. Murín: Survey of the Danube Bank at the Roman Military Camp in Iža. In: M. Daňová/K. Hladíková/B. Kovár (ed.): *RAITARIVS LXX. Proceedings in Honour of Ján Rajtár*. Študijné zvesti AÚ SAV – Supplementum 3. Nitra 2025, 285–294.

DOI: <https://doi.org/10.31577/szausav.2025.suppl.3.21>

EXCAVATION ON THE DANUBE. Iža (Komárno district), Leányvár site, the Danube riverbed next to the Roman military camp, archaeological excavation for scientific and documentation purposes, Roman period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. Based on the bathymetry of the Danube bottom at kilometers 1760–1762, which was prepared and provided by HELICOP Ltd., it was possible to discover the remains of a linear structure. Four structures (1–3 and 5) were identified on the plan, which were in one line, and one structure (4) located to the east in the waterway (Fig. 24). During the dive in winter 2022, a police diver made a camera recording, where wooden columns protruding from the bottom were discovered within the structure – pillar 2. During the next day, samples were taken from three pillars. None of the samples were suitable for dendrochronological analysis due to the low number of growth rings. Two samples were sent for radiocarbon dating to the laboratory in Poznań. The result is the dating of the linear structure, or pillar 2, to the Roman period.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM RÍMSKEHO TÁBORA V IŽI²¹

Miroslava Daňová – Ján Rajtár

Iža (okr. Komárno), poloha Leányvár, NKP Rímsky kastel (č. ÚZPF 289/1), kastel, objekt kúpeľov, archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely, doba rímska (rímsko-provinciálna kultúra). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Po niekoľkoročnom prerušení sa v roku 2022 obnovil výskum rímskeho kastela v Iži v priestore objektu kúpeľov v juhozápadnej časti náleziska. Nadviazal na posledné výskumné sezóny, ktoré sa tu uskutočnili v rokoch 2012 (Benková/Gere/Rajtár 2017) a 2014 (Gere/Rajtár 2016). V západnej a južnej odkrytej časti kúpeľov bol výskum v roku 2014 už ukončený. Následne sa tu zachované múry konzervovali, doplnili a upravili do podoby náznačkovej prezentácie. Nedoskúmaná zostala severovýchodná časť odkrývanej plochy.

Výskum sa realizoval v spolupráci Archeologického ústavu SAV, v. v. i., v Nitre a Katedry klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave v termíne od 18. 7. do 12. 8. formou terénnej praxe študentov, na ktorej sa zúčastnilo aj niekoľko študentov Masarykovej univerzity v Brne.

Výskum sa sústredil na odkrývanie plochy o rozmeroch 12–13 × 10 m v sektoroch 38–40/m–n, v nedoskúmanej časti kúpeľov. Táto plocha bola už v predošlých sezónach skúmaná do hĺbky 100–120 až 140 cm, pričom sa zistilo jej značné narušenie mnohými recentnými zásahmi. Cieľom bolo v zložitej nálezovej situácii rozpoznať stopy po pôvodnej stavebnej dispozícii tejto časti kúpeľov, zistiť stav jej zachovania a pokúsiť sa tak doplniť poznatky o ich stavebnom vývoji a jeho datovaní.

²¹ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 1/0051/22.

Už počas predošlých výskumných sezón sa na tejto ploche identifikovali zmienené početné novoveké deštrukčné zásahy, ako bol výkop pre vodovodné potrubie a odpadovú šachtu cvičiska ČSLA zo 70. rokov minulého stor., zákop z obdobia po 1. svetovej vojne, rozsiahle vykopávky J. Tótha-Kurucza (Kurucz 1914) a stopy po vylámaní múrov zrejme ešte v 19. stor. V pôvodnej polohe sa tu zachovalo len torzo murovanej podlahy z poslednej prestavby kúpeľov, ktoré sa odkrylo pri severnom profile skúmanej plochy v hĺbke 60–80 cm od súčasného terénu v sektore 39/m. V sektoroch 38/n a 40/n to boli aj fragmenty múrov, na ktoré sa narazilo v hĺbkach 120–140 cm.

V skúmaní plochy sa pokračovalo postupným prehĺbovaním po mechanických 10–20 cm vrstvách a následnom začisťovaní. Torzo murovanej podlahy, ktoré bolo založené na nenarušenej mocnej vrstve z hutnej čierneho-hnedej hlinito-ílovitej zeminy sa ponechalo na jej rozsiahlom bloku. Po odkrytí plochy do hĺbky 140–150 cm od súčasného povrchu sa podarilo podľa zásypov rozlíšiť priebeh vylámaných základových múrov. V južnej časti sektorov 38–40/m sme tak identifikovali líniu múru severnej priečky, ktorá podľa plánov z výskumu J. Tótha-Kurucza, delila komplex kúpeľov na južnú a severnú časť. Pri východnom okraji skúmanej plochy v sektore 40/m sa v pravom uhle spájal so zásypom po vylámaní východného obvodového múru kúpeľov, ktorý tu prebiehal v severojužnom smere až po fragment jeho základov, odkrytý v predošlých sezónach v sektore 40/n. V južnej časti sektoru 39/m a v sektore 39/n sme odkryli zvyšky múru priečky v pôdoryse v tvare T o dĺžke takmer 300 cm, ktorý sa pripájal v pravom uhle ku spomínanej severnej pozdĺžnej priečke, deliacej objekt kúpeľov na dve časti, a na juhu k torzu múru odhalenom v sektore 39/n už v roku 2014 (obr. 25). Odkryté múry dosahovali šírku okolo 80 cm a všetky boli postavené z vrstiev lomových kameňov zalievaných pevnou vápennou maltou.

Archeologický nálezový materiál pochádzal z pomiešaných nestratifikovaných vrstiev. Išlo zväčša o črepy rímsko-provinciálnej, ale aj novovekej glazovanej keramiky a fragmenty strešnej krytiny s rôznymi formami kolíkov légie I adiutrix. Na jednom menšom fragmente teguly sa zistil odtlačok gemy pečatného prsteňa s vyobrazením stojacej postavy (obr. 26). Ide už o druhý takýto unikátny nález z priestoru kúpeľov (Rajtár 2010). Okrem toho sa našlo len niekoľko zlomkov sklenených nádob, bronzová ramienková cibulkovitá spona zo 4. stor., niekoľko fragmentov bronzových a železných predmetov a kusy omietok s bielym povrchom a maľbou červenej farby.

Tohtoročným výskumom sa tak postupne podarilo overiť a doplniť niektoré predošlé poznatky o nálezových situáciách, pôdorysnej dispozícii a zachovaných torzách múrov v tejto časti kúpeľov.

Literatúra

- Benková/Gere/Rajtár 2017 – M. Benková/M. Gere/J. Rajtár: Výskum rímskeho kastela v Iži. AVANS 2012, 2017, 41–43.
 Kurucz 1914 – J. Kurucz: *Római nyomok a pannoniai Duna-limes balpartján*. Komárno 1914.
 Rajtár 2010 – J. Rajtár: Ein spektakuläres Dachziegelfragment mit Gemmenabdrücken aus Iža. In: K. Kuzmová/I. Kvetánová (ed.): *In Honour of Werner Jobst*. Anodos 8/2008. Trnava 2010, 305–313.

Pramene

- Daňová/Rajtár 2023 – M. Daňová/J. Rajtár: *Výskumná dokumentácia z archeologického výskumu Iža, okres Komárno, poloha „Leányvár“*. Nitra 2023. Výskumná správa 20862/23. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.
 Gere/Rajtár 2016 – M. Gere/J. Rajtár: *Výskumná dokumentácia z archeologického výskumu Iža, okres Komárno, poloha „Leányvár“*. Nitra 2016. Výskumná správa 18978/16. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF THE ROMAN FORT IN IŽA. Iža (Komárno district), Leányvár site, NCM Roman fort (CLM no. 289/1), fort, bath building, archaeological excavation for scientific and documentation purposes, Roman period (Roman provincial culture). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The excavation of the Roman fort in Iža resumed in 2022, focusing on the baths in the southwestern part of the site. The aim was to uncover the original layout of the building, assess its state of preservation, and enhance our understanding of its structural development and dating. Despite modern disturbances, including recent interventions and earlier excavations, the research preserved the brick floor and revealed fragments of walls. Various artifacts were recovered, including sherds of Roman-provincial pottery, fragments of glass vessels, a 4th century bronze onion-shaped brooch, and pieces of plaster with a white surface and red paint. The current excavation thus confirmed and complemented previous knowledge about the find contexts, layout, and preserved wall remains in this part of the baths. The research was conducted as a summer school of archaeology and was attended by students of Classical Archaeology from the University of Trnava and Masaryk University in Brno.

Translation provided by the authors

NOVÝ NÁLEZ ŽELEZNEJ SEKERY S RAMIENKAMI ZO SLOVENSKEHO KRASU²²

Marcela Ďurišová – Elena Miroššayová

Hrhov (okr. Rožňava), ojedinelý nález, doba halštatská. Uloženie nálezu: Pamiatkový úrad SR.

Železnú sekeru s ramienkami objavil dňa 22. 6. Z. Balla detektorom kovov v hĺbke cca 10 cm. Nález s udaním súradníc nahlásil a odovzdal Krajskému pamiatkovému úradu Košice (záznam zo dňa 4. 7. 2022, č. 56893). Miesto objavu sekery je lokalizované v katastri obce Hrhov, juhozápadne od koróznorútivej priepasti Hlinoš, vo východnej časti krasovej planiny Dolného vrchu, geomorfologického podcelku Slovenského krasu. V týchto miestach sa terén s hlinitým pokryvom mierne zvažuje nad severný svah Dolného vrchu, ktorý strmo klesá do Turnianskej kotliny (obr. 27: 2).

Opis nálezu:

Železná sekera s ramienkami s mierne rozšíreným tylom a ostrím (obr. 27: 1). Povrch sekerky pokrýva jemná korózia, na viacerých miestach sú plochy s hrubšou štruktúrou. Rozmery: dĺžka 185 mm, hrúbka 4–6 mm, šírka ostria 49 mm, dĺžka tyla 44 mm, šírka tyla 29 mm, šírka ramienok 51 mm. Hmotnosť: 189 g.

Sekera z Hrhova zastupuje typ III 2B s uvádzaným výskytom od polovice 6. stor. p. n. l. (Wesse 1990, 78, 167n, Taf. 29: 44). Spresnenie datovania sekery komplikuje fakt, že sa našla bez bližšieho kontextu. Súdobé pamiatky v blízkom okolí na Dolnom vrchu zatiaľ nie sú známe. V porovnaní s neskorou dobou bronzovou, kedy bolo územie Slovenského krasu intenzívne využívané nositeľmi kyjatickej kultúry, sú nálezy z doby halštatskej skôr ojedinelé a stopy po osídlení redšie. Povrchovým prieskumom je zistené halštatské osídlenie na miernom svahu južného úpätia Horného vrchu (obr. 27: 2), severovýchodne od intravilánu obce Hrhov (Miroššayová/Terray 2006). Typologicky porovnateľnou analógiou k sekere z Hrhova je železná sekera s ramienkami z hromadného nálezu železných predmetov z Nižnej Myšle (Miroššayová 1980, 383, obr. 1: 1). Nález z Hrhova rozširuje počet doteraz známych ojedinelých náleзов železných sekier s ramienkami na východnom Slovensku (Vinné – Vizdal 1981; Stakčín – Harčár/Miroššayová 2022).

Literatúra

- Miroššayová 1980 – E. Miroššayová: Depot železných predmetov z Nižnej Myšle. *Slovenská archeológia* 28, 1980, 383–394.
- Harčár/Miroššayová 2022 – P. Harčár/E. Miroššayová: Železná sekera s ramienkami zo Stakčína. *AVANS* 2016, 2022, 58, 59.
- Miroššayová/Terray 2006 – E. Miroššayová/M. Terray: Nové nálezy z východnej časti Slovenského krasu. *AVANS* 2004, 2006, 147, 148.
- Wesse 1990 – A. Wesse: *Die Ärmchenbeile der Alten Welt: Ein Beitrag zum Beginn der Eisenzeit im östlichen Mitteleuropa*. Bonn 1990.
- Vizdal 1981 – J. Vizdal: Ojedinelý nález halštatskej železnej sekerky z Vinného, okr. Michalovce. *Archeologické rozhledy* 33, 1981, 556, 557.

NEW FIND OF AN IRON TRUNNION AXE FROM THE SLOVAK KARST. Hrhov (Rožňava district), stray find, Hallstatt period. Find deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. An isolated find of an iron trunnion axe was discovered in the eastern part of the Dolný vrch plain, a geomorphological sub-unit of the Slovak karst. The axe was deposited approximately 10 cm deep, above the northern slope of Dolný vrch hill, steeply sloping down to the Turnianska kotlina basin. Typologically, it is classified as type III 2B, with an occurrence dating back to the 2nd half of the 6th century BC (Wesse 1990, 78, 167n, Taf. 29: 44). Contemporary monuments in the immediate vicinity of the find are not yet known. The Hallstatt settlement was discovered on the gentle slope of the southern foothills of Horný vrch hill, northeast of the non-built-up area of the village of Hrhov. A comparable analogy is the iron trunnion axe of the same type from a hoard of iron artifacts from Nižná Myšľa (Miroššayová 1980, 383, fig. 1: 1). The find from Hrhov expands the number of previously known stray finds of iron axes with handles from Vinné and Stakčín in eastern Slovakia (Vizdal 1981; Harčár/Miroššayová 2022).

²² Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0044.

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY SPOLOČNOSTI MIDLAND ADVENTURE V ROKU 2022

**Dominika Rozália Együdová – Martin Kvietok – Veronika Kvietková –
Tomáš Molota – Richard Pinter**

1. B a b i n á (okr. Zvolen)

a) Intravilán, parc. č. 224, 225/1, 225/2/35, architektúra, predstihový archeologický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Archeologický výskum prebiehal formou zisťovacej sondáže a dohľadu pri výstavbe rodinného domu (*Kvietková/Kvietok/Együdová 2022a*). Fragmenty keramiky získanej zo skúmanej plochy na mieste dokladajú antropogénne aktivity minimálne od 15. stor. V severnej časti skúmanej plochy sa predpokladá stavba, s ktorou súvisia klasické záhradné planírky a horizonty, identifikované vo východnom základovom páse novostavby. Južne od objektu sa nachádzal vstupný koridor s primitívnym štetovaním (18.–19. stor.), tvorený kamennou drťou premiešanou s ílom. Na dvor sa pravdepodobne vstupovalo cez dvojkridlovú bránu, ktorej ukončenie dokladá drevený kôl v sonde 2. Priestor pred dvorom bol pravdepodobne vyplnený terasou z nasucho kladených kameňov, zachytených v sonde 3.

b) Poloha Podlužie, rezidenčné sídlo, záchranný archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Archeologický výskum v spojitosti s rekonštrukciou obecnej budovy začal až dodatočne, po začatí výkopových prác (*Kvietok/Tomášik 2022c*). Vyhĺbili sme štyri zisťovacie sondy, z ktorých pozitívne na štruktúry sa ukázali byť iba sondy 1 a 2. V sonde 1 sme zachytili niekoľko vrstiev novovekých navážok, pod ktorými sa nachádzala vrstva lomových kameňov, bez stôp prepojenia pomocou malty. Spojivo však mohlo byť v minulosti vyplavené, takže presná interpretácia zostáva otvorená. V rámci sondy 2 sa nám podarilo preskúmať zasypaný objekt pivnice, ktorej šírka sa pohybovala v rozmedzí 3–3,5 m. V interiérových častiach sondy sa zachovali drevené trámy, z ktorých sme odobrali vzorku na dendrochronológiu. Miestny občan nám poskytol informáciu, že na mieste sa nachádzali tri pivnice, v ktorých sa ešte ako deti zvykli hrať, a ktoré boli neskôr z dôvodu bezpečnosti zasypané. Tejto situácii odpovedajú zachytené zásypové vrstvy. Sondy 3 a 4 zachytili iba novoveké až moderné navážky, resp. vrstvy planírok, pod ktorými sa nachádzalo sterilné ílové podlažie.

2. B a n s k á B y s t r i c a (okr. Banská Bystrica)

a) Lazovná ulica, mestská parcela, predstihový archeologický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Počas rekonštrukcie budovy materskej školy na Lazovnej ulici 6 sme na skúmanej ploche vyhĺbili tri predstihové sondy 1–3/2022 (*Kvietok/Tomášik 2022e*). Nálezovú situáciu v sondách možno rozdeliť do troch časových horizontov. Najstaršie aktivity súvisia s pôvodnou stredovekou parcelou, patriacou k meštianskemu domu orientovanému k dnešnému Námestiu Štefana Moysesu. Na základe hnuťelných nálezov ich možno zaradiť do 15. stor. Niekedy v 17. stor. dochádza k urbanistickej zmene predelením pôvodnej parcely dodnes stojacim parcelačným múrom. K tomu obdobiu patrí aj pochôdna vrstva zachytená v sonde 1/2022. V tomto čase mohol byť postavený aj renesančný objekt, situovaný v čele parcely smerom do Lazovnej ulice, ktorý bol neskôr asanovaný v 19. stor. Podobne ako v iných častiach historického jadra, aj tu sme našli staršie kamenné kanalizácie odvádzajúce splaškovú a dažďovú vodu gravitačným spôsobom z mesta. Neskôr bola táto úroveň prevrstvená výrazným záhradným horizontom. Posledné výrazné úpravy plochy reprezentujú stavebné úpravy dvora v 20. stor., kedy dostáva približne dnešnú podobu.

b) Námestie SNP, architektúra, záchranný archeologický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Počas obnovy meštianskeho domu na Námestí SNP 9 sme počas sledovania výkopových prác v interiéri identifikovali murované kamenné konštrukcie – západnú stenu a juhozápadné nárožie pôvodného stredovekého domu (*Kvietková/Kvietok 2023*). Okrem toho bola identifikovaná kamenná klenba suterénu objektu, vrátane jej piesčito-štrkového zásypu obsahujúceho fragmenty neskorostredovekej sivej keramiky z 15. stor. až prvej polovice 16. stor.

c) Námestie SNP, mestská parcela, záchranný archeologický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Vo výkope pre dažďovú kanalizáciu v areáli meštianskeho domu (tzv. Cisársky dom) na Námestí SNP 20 sa pod súčasnou zámkovou dlažbou a jej pieskovým podsypom podarilo zdokumentovať hlinito-piesčitú vrstvu so zvyškami pôvodnej okruhliakovej dlažby námestia, pravdepodobne už v sekundárnej polohe (Kvietok 2022b). Na dne výkopu v hĺbke cca 0,6 m sa nachádzala kašovitá ílová vrstva s obsahom neskorostredovekej keramiky z prvej polovice 16. stor., poukazujúca na to, že námestie v tomto čase zrejme nemalo kompaktnú povrchovú úpravu.

d) Námestie Štefana Moysesu, parc. č. 2/1, meštianska architektúra, záchranný archeologický výskum, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Záchranný archeologický výskum v objekte Pretória situovaný na Námestí Štefana Moysesu 25 bol realizovaný kvôli lokalizácii príčin vlhnutia (Kvietok/Tomášik 2022d). S týmto zámerom sme vyhlbili päť zisťovacích sond, pričom už sonda 1/2022, umiestnená pri južnom základovom murive, identifikovala ako príčinu vlhnutia nevhodnú povrchovú úpravu z počiatku 21. stor. (nepriedušné zvrstvenie odvádzajúce vlhkosť k múrom). V rámci sondy 1/2022 bola táto úprava povrchu položená na recentnú vyrovnávaciu navážku, vytvorenú v čase obnovy suterénu. Až pod ňou sa nachádzal zachovaný historický horizont – výrazné hlinito-ílovité vrstvy zvažujúce sa južným smerom z 15. stor. Predstavujú pravdepodobne zásyp pôvodnej priekopy, prebiehajúcej okolo najstaršieho opevneného areálu, ktorá bola zasypaná v čase výstavby objektu Pretória na prelome 15. a 16. stor. Toto zvrstvenie neskôr porušil výkop pre kamenný základ piliera klenby suterénu, priliehajúci k obvodovému murivu. Sonda 2/2022 bola situovaná v severozápadnom rohu miestnosti v severovýchodnej časti objektu, pričom doložila viac ako 2 m stratigrafiu súvisiacu s interiérovými úpravami, ale aj s aktivitami pred obdobia výstavby objektu. Prvé sondou zachytené vrstvy súvisia s mladšími úpravami objektu v 19. stor. Pod nimi sa nachádzal relikť pravdepodobne renesančnej drevenej podlahy, položenej na vrstve sutiny. Tá prekryvala dve vrstvy, ktoré na základe niekoľkých fragmentov keramiky môžu súvisieť s najstaršími stavebnými úpravami, resp. samotnou výstavbou objektu v 15./16. stor. Následné vrstvy už súvisia s aktivitami pred obdobia výstavby Pretória. Opäť ide o masívne hlinito-ílovité vrstvy obsahujúce minimum nálezov, súvisiace pravdepodobne s prípravami na vybudovanie pôvodného drevozemného opevnenia v 15. stor. Na dne sondy bola zdokumentovaná základová škára obvodového múru Pretória, založeného na ílovom podloží. V sonde 3/2022, situovanej v severovýchodnom rohu suterénu, recentné povrchové úpravy nasadali priamo na sterilné podložie. Sonda 4/2022, v severozápadnom rohu suterénu, doložila prilepenie severnej steny k obvodovému murivu objektu. Zachytili sme tu pôvodnú úroveň suterénu, t. j. planírku obsahujúcu včasno novoveký materiál z 16.–17. stor., ktorej východnú polovicu v minulosti odstránili bez dohľadu archeológa. Sonda 5/2022, umiestnená pri južnej stene severovýchodnej miestnosti, doložila staršie murivá – stret mladšieho a staršieho muriva. V týchto miestach sa predpokladá priebeh pôvodného opevnenia, ktorého možné zakomponovanie do objektu Pretória bude predmetom ďalšieho výskumu.

e) Poloha Severná, mestský urbanizmus, predstihový archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Stavebná plocha rezidenčného objektu bola skúmaná formou predstihovej zisťovacej sondáže (sondy S1–S9) a následného sledovania výkopových prác (Kvietok et al. 2022e). V rámci stratigrafie sme zdokumentovali súčasné navážky z druhej polovice 20. stor., pod ktorými sa nachádzali staršie navážky datované do obdobia od 16. stor. do 19. stor., súvisiace s vyplnením pôvodného meandra Bystrického potoka, za účelom vytvorenia stavebných pozemkov v 18. stor. V sondách S6–9 sme zachytili aj prírodné vrstvy súvisiace s meandrovaním neďalekého potoka Bystrica pred jeho reguláciou. V sonde S5 sme preskúmali betónové základy a podlahu niekoľko krát prestavaného objektu obytnej stavby z druhej polovice 20. stor., ktoré porušili starší obytný/hospodársky objekt. Sondy 5A a 6B zachytili dno staršieho objektu, pravdepodobne kanalizácie.

f) Ulica Terézie Vansovej, ulica Milana Rázusa, mestské parcely, záchranný archeologický výskum, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Počas sledovania výkopových prác spojených s rekonštrukciou potrubných rozvodov sme v rámci výkopov rozpoznali štyri historické horizonty (Kvietok/Tomášik 2022f). Najstarší horizont reprezentujú piesčito-hlinité navážky z 15.–16. stor. Nad nimi sa nachádzala masívna hlinitá navážka, ktorá predstavuje záhrady meštianskych domov na Dolnej ulici. K ďalším terénnym úpravám dochádza po vybudovaní mestských hradieb na prelome 16. a 17. stor., kedy sa v týchto miestach formuje ulica (*Untere Silbergasse*) prebiehajúca z vnútornej časti opevnenia pozdĺž hradieb. V tom čase tu boli vybudované malé murované, príp. drevené renesančné objekty, ktoré pretrvali až do výstavby sídliska v 50. rokoch 20. stor.,

predstavujúceho finálny horizont stavebných aktivít v rámci skúmanej plochy. Väčšina výskumom získaných huteľných nálezov (fragmenty keramiky a kachlíc) patrí do horizontu po vybudovaní ulice, t. j. do 17.–19. stor.

3. Banská Bystrica, časť Radvaň (okr. Banská Bystrica)

a) Kalinčiakova ulica, výšinné sídlisko, záchranný archeologický výskum, mladší pravek, stredovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

V rámci výkopu pre vodovod sme zdokumentovali dve sídliskové jamy – objekt 1 obsahujúci fragmenty keramiky z mladšieho praveku a objekt 2 s keramikou datovanou do 14. stor. (*Kvietok/Kvietková 2022a*). Okrem toho sme zachytili ílovú vrstvu, pravdepodobne predstavujúcu val, popísaný M. Belom.

b) NKP Kaštieľ Radvanských (č. ÚZPF 73/1), rezidenčné sídlo, záchranný archeologický výskum, eneolit (lengyelská kultúra, ludanická skupina), stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Záchranný výskum prebiehal formou sledovania výkopových prác na nádvorí NKP Kaštieľa Radvanských, pri pokladaní zvodov dažďovej kanalizácie (*Kvietok 2022a*). Zdokumentovanú stratigrafickú situáciu možno rozdeliť do troch historických horizontov. Najstarší horizont (pravek – 15. stor.) reprezentuje kultúrna vrstva nasadajúca na sterilné podložie a zahĺbené objekty, z ktorých dva predstavovali kolové jamy (objekty 1 a 2) a tretí väčšiu sídliskovú jamu (objekt 3). Práve z objektu 3 pochádza fragment keramiky naznačujúci sídliskové aktivity už v období epilengyelu. Ďalší horizont predstavujú situácie spojené s výstavbou východného krídla kaštieľa v 17.–19. stor., ako vápnité vrstvy, výrazná vrstva trosky či úpravy budúceho nádvorja. Najmladšiu etapu predstavuje recentná okruhľaková dlažba a inžinierske siete vybudované v druhej polovici 20. stor.

4. Banská Bystrica, časť Sásová (okr. Banská Bystrica), Sásovská cesta, sídlisko, predstihový archeologický výskum, mladšia doba bronzová (lužická kultúra), stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Záchranný archeologický výskum na ploche výstavby rodinného domu na Sásovskej ceste 36 prebiehal formou predstihovej sondáže a následného sledovania výkopových prác (*Kvietok et al. 2022d*). Výskumom sa na ploche podarilo identifikovať štyri historické horizonty. Najstarší horizont reprezentuje pomerne tenká splachová vrstva, kopírujúca ílové podložie, s obsahom fragmentov keramiky z mladšej doby bronzovej (lužická kultúra). Na túto nasadala výrazná (40–50 cm) splachová vrstva s obsahom mazanice, zvieracích kostí a fragmentov keramiky, ktorá pravdepodobne súvisí s osídlením predpokladaným severným smerom od skúmanej lokality. Získaná keramika ho datuje do mladšej doby bronzovej, resp. lužickej kultúry a stredoveku. Tretí horizont predstavuje 20 cm hrubý splach dokladajúci vrcholno- a neskorostredoveké aktivity, pravdepodobne súvisiace s výstavbou a neskoršou prestavbou neďalekého gotického Kostola sv. Antona a Pavla pustovníkov. Posledný štvrtý horizont tvorila humusová vrstva s obsahom nálezového materiálu z rôznych historických období (pravek – novovek). Nivu Rudlovského potoka tak postupom času vyplnili splachy kultúrnych vrstiev vyššie situovaného osídlenia, nachádzajúceho sa pravdepodobne v blízkosti spomínaného kostola.

5. Banská Štiavnica (okr. Banská Bystrica), intravilán, ulica Vodárenská, parc. č. 3288, 3289, banícky dom, predstihový archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Počas predstihovej sondáže ako aj nasledovného sledovania výkopových prác na Vodárenskej 42 sme zdokumentovali základy asanovaného baníckeho domu v jeho celom rozsahu (*Kvietok/Molota/Tomášik 2022a*). Ide o klasický trojpriestorový objekt (izba, pitvor, čierna kuchyňa) so sedlovou, resp. valbovou, strechou a vstupom do pitvora (predsieň/spojovacia miestnosť) na severnej strane. V druhej stavebnej etape, pravdepodobne v 19. stor., bola k západnej strane objektu pristavaná ďalšia miestnosť. K ďalšej prestavbe došlo pravdepodobne v 20. stor., kedy bol pozdĺž celej zadnej fasády smerom ku svahu pristavaný užší zadný trakt, pozostávajúci z aspoň dvoch miestností. Pravdepodobne počas tejto etapy bola k interiérovému lícu severného múru pribudovaná murovaná studňa, resp. zbernica. V miestnosti pitvoru sme objavili relikť vykurovacieho zariadenia (pec), ktorý však pravdepodobne nesúvisí s pôvodnou stavebnou etapou baníckeho domu. Vo svahu za domom sa nachádzala zasypaná štôľňa vytesaná do kameňa, ktorá je charakteristická pre podobné objekty.

6. B o j n i c e (okr. Prievidza), intravilán, Hurbanovo námestie, parc. č. 2289/2, 2346, mestský urbanizmus, predstihový archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Vo výkopoch pri rekonštrukcii Hurbanovho námestia sme zachytili dve pozitívne nálezové situácie (*Andreánska/Kvietok 2023*). Prvá predstavuje čiernu prepálenú hlinu s prímiesou rozdrvených/prepálených(?) tehál, ktorú však nebolo možné bližšie datovať. Druhá situácia pozostáva z viacerých murovaných štruktúr – kamenné obvodové murivo, vstupný portál s tehlovým záklenkom a murivo z pálených tehál. Na základe archívnych materiálov z 50. rokov 20. stor. možno tieto štruktúry stotožniť s niekdajším prízemným dlhým domom, z ktorého bol zachytený pivničný priestor so vstupným portálom do miestnosti zaklenutej valenou klenbou. Celková šírka objektu naznačuje, že západným smerom možno predpokladať ďalšiu totožnú miestnosť.

7. C a b a j, časť Č á p o r (okr. Nitra), intravilán, Horná ulica, parc. č. 461/1, 461/2, sídlisko, záchranný archeologický výskum, neolit (kultúra s lineárnou keramikou). Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Záchranným archeologickým výskumom pri prístavbe a prestavbe rodinného domu sme v rámci základových rýh zdokumentovali osem sídliskových objektov vyhlbených do pedologického podlažia – spráše (*Kvietok/Molota/Tomášik 2022c*). Na základe fragmentov keramiky, získaných z výplní, ich možno priradiť k osídleniu kultúry s lineárnou keramikou.

8. C h o t í n (okr. Komárno), intravilán, parc. č. 67/1, 67/2, sídlisko, záchranný archeologický výskum, novovek (17. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Sledovaním výkopov základových rýh pre rodinný dom sme pod vrstvami navážok zdokumentovali slabo viditeľný sídliskový objekt, ktorého súčasťou boli aj kolové jamy (*Kvietok/Tomášik 2022a*). Súčasťou objektu bola prepálená vrstva mazanice (deštrukcia pece?), s tenkou uhľikovou vrstvou v tesnej blízkosti. Odkrytý objekt tak môže predstavovať pec s predpecnou jamou, prekrytý kolovou stavbou alebo prístreškom. Chronologicky citlivý materiál, vo forme dvoch fragmentov keramiky datovaných do 17. stor., sa podarilo získať z prepálenej vrstvy mazanice.

9. K á l n i c a (okr. Nové Mesto nad Váhom), intravilán, poloha Kučerovo, parc. č. 1633/33, sídlisko, záchranný archeologický výskum, vrcholný stredovek (13.–14. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Počas dohľadu nad výkopovými prácami pre základy rodinného domu (*Kvietok/Molota/Tomášik 2022d*) sme v rámci výkopu zdokumentovali sídliskovú jamu zahĺbenú do sprášového podlažia, ktorú možno na základe hnuťelných nálezov pozostávajúcich z fragmentov keramiky, mazanice a zvieracích kostí datovať do vrcholného stredoveku (13.–14. stor.).

10. L o v č i c a, časť T r u b í n (okr. Žiar nad Hronom), intravilán, NKP Kostol sv. Márie Magdalény (č. ÚZPF 1276), parc. č. 1/3, 1/4, 13/3, sakrálna architektúra, predstihový archeologický výskum, novovek (16.–17. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Záchranný výskum na lokalite prebiehal pri prácach na obnove NKP rímskokatolíckeho Kostola Sv. Márie Magdalény, a to formou predstihového sondážneho výskumu na severnej strane kostola (sondy S1–S4; *Kvietok/Tomášik 2022b*). Najstaršiu časť kostola (15. stor.) predstavuje hlavná loď z lomového kameňa spájaného vápennou maltou, ktorá bola neskôr olepená plentou z na kant postavených tehál spájaných betónom. Neskôr boli zo severnej strany k lodi pristavané tri piliere postavené na samostatné podstavce z kamenného muriva, ktoré slúžili ako oporné prvky. Napojenie severovýchodnej prístavby na hlavnú loď nebolo možné odsledovať, pretože je v týchto miestach prekrytý pilierom. Oproti tomu bola severozápadná prístavba na škáru pristavaná k pilieru a zvonovej veži – ide tak o mladšiu štruktúru. Táto prístavba má vysunutý severný podzáklad, ako aj vchod s kamenným ostením. Obe prístavby, ako aj zvonová veža kostola, sú rovnako ako samotná loď kostola postavené z lomového kameňa spájaného vápennou maltou.

Stratigrafická situácia, zdokumentovaná v rámci sond, pozostávala z pôvodného sterilného ílovitého terénu na dne výkopov (hĺbka 0,5–0,6 m), nad ktorým sa nachádzala premiešaná vrstva s ľudskými kosťami v sekundárnej polohe a keramikou datovanou do 16.–17. stor. Túto vrstvu prekryvala ílovitá navážka, obsahujúca rovnako datované nálezy, ktorá tiež prekryvala podstavce pilierov. Pravdepodobne tak ide o pochôdznu úroveň. Najmladšie vrstvy v sondách predstavovali premiešaná vrstva stavebného odpadu a ornica.

11. **L ú k a n a d V á h o m** (okr. Nové Mesto nad Váhom), extravilán, NKP hrad Tematín (č. ÚZPF 1226), parc. č. 872, hrad, záchranný predstihový výskum, novovek (16.–17. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Počas aktuálnej sezóny sme na východnej polovici nádvorja hradu Tematín vyhlbili sondu SI/2022 (skúmaná formou sektorov K1–K17), vrátane zisťovacích rezov R1 a R2 (*Kvietok/Choma 2022*). Výskumom sa podarilo preskúmať desať stratigrafických vrstiev, menovite jednu recentnú vrstvu tvorenú pozostatkami skladovania stavebného materiálu pre účely záchranných prác, jednu humusovitú vrstvu, tri vrstvy sutín z deštrukcie okolitých objektov, dve kultúrne vrstvy, dve vrstvy účelového zarovnania nádvorja vzhľadom na nepravidelný priebeh skladného podlažia a dve vrstvy skalného podlažia. Na základe nálezového materiálu možno usudzovať, že kultúrny horizont vznikol po úprave hradu koncom 16. stor. a začiatkom 17. stor. V tomto období dochádzalo k výstavbe nového paláca. Hradné nádvorie bolo znížené na kamenné bralo (pre potreby založenia murív paláca priamo na bralo) a následne zarovnané zhutneným štrkom. Po zániku hradu v prvej polovici 18. stor. sa na nádvorí tvorili sutinové kužele spôsobené postupnou deštrukciou hradu a rabovaním materiálu z okolitých objektov. Počas výskumu sme objavili aj fragment kamenného muriva primurovaného k hradnému palácu, ktorý pravdepodobne vymedzoval priestor komory pred dverovým otvorom do tzv. kaplnky. Priestor bol zaklenutý, pričom v juhovýchodnom rohu sa *in situ* zachoval pozostatok podlahovej dlaždice so zatiahnutou omietkou, na základe ktorého je možné stanoviť presnú niveletu podlahy.

12. **N e m e c k á** (okr. Brezno), intravilán, NKP Kostol sv. Mikuláša (č. ÚZPF 65), parc. č. 1/6, 10/3, sakrálna architektúra, záchranný archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Sledovaním výkopových prác pri výstavbe oplotenia nehnuteľnosti sa podarilo zdokumentovať priebeh pôvodného ohradného múru kostola z pravdepodobne 17. stor., ktorý bol v minulosti narušený výstavbou zrejme vežovej bránky (*Kvietok/Együdová 2022*). Z vnútornej strany k múru priliehala porušená jama s kostrovými ostatkami uloženými v sekundárnej polohe. Existuje predpoklad, že v priestore medzi ohradným múrom a samotnou budovou kostola sa od 14. stor. pochovávalo. Ďalej bolo zdokumentované torzo základového múru hospodárskej stavby, ktorá bola pravdepodobne súčasťou fary (minimálne od 18. stor.) a relikť staršej komunikácie prechádzajúcej od západu k farskému dvoru.

13. **S t r e k o v** (okr. Nové Zámky), intravilán, Kostol Všetkých svätých, sakrálna architektúra, záchranný archeologický výskum, novovek až súčasnosť (18.–21. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Archeologický výskum prebiehal formou začistenia čiastočne zrealizovaných výkopov a zisťovacej sondáže v interieri kostola (*Kvietok et al. 2022a*). Pochôdznu niveletu kostola predstavovala tehlová podlaha (1927–1932) položená na piesčitom podsype, pod ktorým sa nachádzal hlinitý násyp. Ďalej nasledoval piesčitý násyp prekrývajúci barokovú maltovú podlahu, ktorá ležala na piesčitom podsype. V sonde 1 sme v hĺbke 84 cm zachytili obrys hrovej jamy (H1), zahĺbenej do staršieho sutinového zásypu datovaného do 18.–19. stor. Samotná hrobová jama ďalej skúmaná nebola. V strede kostola sme identifikovali tehlový objekt krypty s pôvodným vstupom a úzkou chodbou. Vo vnútri krypty sa nachádzali ľudské ostatky narušené počas rekonštrukcie kostola v rokoch 1927–1932. Sondou 5, situovanou neďaleko vstupu do krypty, sme zachytili ďalšie hrobové jamy (H2 a H3), opäť bližšie neskúmané. V sonde 3, umiestnenej pri vstupe do kostola, sme odkryli murované tehlové základy nosných pilierov nesúcich emporu.

14. **S v o d í n**, časť **M a d' a r s k ý S v o d í n** (okr. Nové Zámky), parc. č. 3791/1, sídlisko, záchranný archeologický výskum, pravek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Archeologickým výskumom sme vo vyhlbených ryhách pre základy rodinného domu zdokumentovali dva sídliskové objekty zahĺbené do ílového podlažia (*Kvietková/Kvietok/Együdová 2022b*). Objekt 1 predstavuje sídliskovú jamu s esovitou profiláciou stien (šírka 0,53 m, hĺbka 0,25 m), z ktorého výplne boli získané tri atypické praveké črepy. Objekt 2 bol zásobnou jamou hruškovitého tvaru s prepálenými stenami a s výplňou bez obsahu huteľných nálezov.

15. **S v o d í n**, časť **N e m e c k ý S v o d í n** (okr. Nové Zámky), parc. č. 318/1, 318/2, 320/1, 442/48, sídlisko, záchranný archeologický výskum, neskorý stredovek (14.–15. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Počas sledovania výkopových prác pri výstavbe rodinného domu sme v základových ryhách zdokumentovali jednoduchú stratigrafickú situáciu, ktorú tvorila planírovacia vrstva asanovaného vidieckeho

domu nasadajúca na pedologické ílovité podložie, do ktorého bolo zahĺbených 13 sídliskových objektov (objekty 1–13; *Kvietok/Pinter/Együdová 2023*). Väčšinu z nich pravdepodobne predstavujú neskorostredoveké exploatačné jamy z 14.–15. stor. Iba v prípade objektu 13 možno uvažovať o jeho interpretácii ako polozemnici. Komplikovanejšiu stratigrafiu sme zistili vo výkope pre septik, kde sa pod vrstvou asanovaného domu objavilo viacero planírovacích vrstiev narušených piatimi sídliskovými jamami (objekty 14–18). Chronologicky citlivejšie fragmenty keramiky sa nachádzali iba vo výplni objektov 15 a 16, ktoré umožňujú ich rámcové datovanie do neskorého stredoveku (14.–15. stor.). Objekty 14–18 boli vyhlbené aj do masívnej kultúrnej vrstvy (hrúbka viac ako 106 cm) s obsahom stredovekej keramiky, ktorá bola pravdepodobne spláchnutá z neďalekého kopca.

16. Š i v e t i c e (okr. Revúca), intravilán, NKP Kostol sv. Margity (č. ÚZPF 554), rotunda, parc. č. 87, sakrálna architektúra, revízny archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Revízny archeologický sondážny výskum bol na lokalite realizovaný z dôvodu vlhnutia objektu (*Kvietok et al. 2022g*). Sonda 1/2022 bola situovaná pri západnej päte severného piliera vífazného oblúka. Sondou sa podarilo doložiť terénne úpravy pred výstavbou rotundy, kedy bolo potrebné vyrovnať a spevniť terén. Toho sa docielilo vrstvením kameňa a ílu, pričom ílové vrstvy boli priebežne zhutňované. Na takto upravenú plochu boli následne založené tehlové základy rotundy a severného piliera vífazného oblúka. V jednej časti sondy narúšala základový sokel hrobová jama H1, ktorá však bližšie nebola skúmaná. Pri severnej stene lode sme zachytili masívnu stĺpovú jamu, interpretovanú ako základ pre drevenú barokovú emporu. Už vďaka tejto sonde sme identifikovali dôvod vlhnutia objektu, ktorý zapríčinila nepriedušná konštrukcia súčasnej podlahy. Sonda 2/2022 bola vyhlbená naprieč západnou časťou lode, s cieľom zachytiť základy stĺpov románskej empory, čo sa podarilo pri severnej a južnej pätky. Južná päťka sa zachovala v celej ploche, pričom sa mierne vychýľovala od S–J osi rotundy. Oproti tomu zo severnej pätky piliera sa dochovala iba západná časť základu. Dôležitá je však trhlinka oddeľujúca západnú a východnú časť základu pätky, zasahujúca aj sterilné podložie. Spolu s prasklinami v obvodovom murive môže naznačovať výraznú statickú poruchu objektu, ktorej príčinou bolo nutné rozobrať staršiu emporu a nahradiť ju ľahšou drevenou konštrukciou. Túto prestavbu tiež dokladá vrstva stavebného odpadu pokrývajúca obidve pätky, z ktorej boli získané dve mince z prvej polovice 17. stor. Cieľom sondy 3/2022 bolo overiť rozsah dochovaného základu stredovekej oltárnej menzy vo východnej časti presbytéria, ktorej južná časť bola zdokumentovaná už výskumom v 80. rokoch 20. stor. Základ sme odkryli v celej ploche, pričom na východnej strane tesne priliehal k tehlovému základu rotundy. Západná hrana menzy bola jasne čitateľná až na juhozápadný okraj, ktorý postupne prechádzal do skalného podložia. Nadzemné časti menzy boli evidentne odstránené pri zakladaní súčasnej podlahy.

17. Š p a n i a D o l i n a (okr. Banská Bystrica)

a) Intravilán, NKP Dom banícky u Jergušov (č. ÚZPF 1499/1), parc. č. 353, architektúra, záchranný archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Archeologický výskum prebiehal v juhozápadnej obytnej miestnosti baníckeho domu, v priestore tzv. kochu a v exteriéri východne od prístavby (*Kvietok/Kvietková 2022b*). V juhozápadnej miestnosti sme odkryli staršiu ílovú podlahu, základ pre staršiu pec a zásypy, resp. drevené konštrukcie staršej podlahy. V exteriéri sme zdokumentovali profil obsahujúci novovekú keramiku z 17.–19. stor.

b) Intravilán, parc. č. 356, banícka usadlosť, záchranný archeologický výskum, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Počas sledovania výkopových prác pre oporný múr sme zdokumentovali dva profily (*Kvietková 2022*). V rámci profilu 1 sa, okrem navážky kamennej drte a zosuvu výraznej humusovej vrstvy s obsahom materiálu datovaného do 18.–19. stor., podarilo zachytiť kamennú deštrukciu (podmurovky?) s ílovou vrstvou (podlaha). Mohlo by ísť o relikt menšej hospodárskej stavby v zázemí baníckych domov, ktorej zánik možno na základe hnutelných nálezov datovať do druhej polovice 16. stor. Neďaleko od profilu sa nachádzala výrazná vrstva s obsahom stredovekého a novovekého materiálu, ktorá pravdepodobne predstavuje odpadový areál súvisiaci so zánikom spomínanej stavby. Priamo nad podložíom sa nachádzala najstaršia doložená vrstva – splach kultúrnej vrstvy s obsahom nálezov datovaných do záveru 15. stor. Profil 2 doložil obdobnú situáciu, okrem zásypu pivnice patriacej k baníckemu domu č. 43 a sídliskovej jamy obsahujúcej nálezy z 17.–18. stor.

18. T o r n a ľ a (okr. Revúca)

a) Intravilán, Hlavné námestie, parc. č. 2302, 1178, 1179/1, 2, 2278, sídlisko, mestský urbanizmus, záchranný archeologický výskum, doba bronzová (pilinská kultúra), novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Sledovaním výkopových prác pri revitalizácii Hlavného námestia sa podarilo zdokumentovať stratigrafickú situáciu v tejto časti mesta (*Kvietok et al. 2022c*). Pod vrstvou asfaltu sa nachádzalo dláždenie námestia z konca 19. a začiatku 20. stor. z kamenných čadičových kociek (tzv. „mačacích hláv“). Dlažba bola položená na štrkovo-piesčité lôžko, nasadajúce na hlinitú kultúrnu vrstvu obsahujúcu početný nálezový materiál (fragmenty keramiky, mazanice, zvieracích kostí) datovaný do doby bronzovej (pilinská kultúra).

b) Intravilán, Hlavné námestie, parc. č. 2674, 2302, sídlisko, mestský urbanizmus, záchranný výskum, bronzová doba (pilinská kultúra), vrcholný stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Počas sledovania výkopových prác v spojení s rekonštrukciou vodovodu bola zdokumentovaná obdobná situácia ako pri predchádzajúcom výskume (*Kvietok/Molota/Pinter 2022*). Pod vrstvou asfaltu sa nachádzalo dláždenie námestia z kamenných čadičových kociek z konca 19. a začiatku 20. stor., uložené do piesčito-štrkovitého podsypu. V mieste stavby dláždenie porušil starší výkop pre vodovod. Dláždenie námestia bolo položené na hlinitú vrstvu predstavujúcu záhradný horizont z obdobia pred polovicou 19. stor., kedy sa zástavba Tornale sústredila pozdĺž cesty spájajúcej osady Králik a Starňa. Pod touto vrstvou sa nachádzala vrcholnostredoveká kultúrna vrstva, prekrývajúca staršiu kultúrnu vrstvu z mladšej doby bronzovej z pilinskej kultúry. Praveké sídlisko pravdepodobne pokračuje severným smerom do priestoru polohy Dobogó, kde bolo v minulosti odkryté žiarové pohrebisko (*Furmánek/Veliačik/Vladár 1991*, 139). V rámci výkopov sa podarilo identifikovať tri rovnako datované sídliskové jamy (O1–O3) zahĺbené do piesčitého podlažia, ktoré pravdepodobne možno interpretovať ako zásobné jamy.

19. T r e n č i a n s k á T u r n á (okr. Trenčín), intravilán, poloha Podlužie, parc. č. 2140/11, sídlisko, záchranný archeologický výskum, neolit (kultúra s lineárnou keramikou, železovská skupina). Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Odborným dohľadom pri výkopových prácach sa podarilo zachytiť jednoduchú stratigrafickú situáciu pozostávajúcu z ornice, podorničia a pedologického podlažia (*Kvietok/Molota 2022*). V rámci výkopov pre základy sme zdokumentovali šesť sídliskových objektov (O1–O6), zahĺbených do podlažia. Ide o jednoduché sídliskové jamy, pričom objekty O2 a O5, vzhľadom na ich rozmery a tvar, pravdepodobne predstavujú exploatačné jamy. Z výplní objektov sme získali pomerne skromný nálezový materiál, menovite fragmenty keramiky a mazanice s odtlačkami drevenej konštrukcie, ktorý možno datovať do neolitu (mladšia kultúra s lineárnou keramikou, železovská skupina). Vzhľadom na predchádzajúce archeologické výskumy v okolí (*Matyasowszky/Chmelo/Šebesta 2019; Molota/Kvietok 2021*) sú preskúmané objekty pravdepodobne súčasťou neolitického sídliska rozprestierajúceho sa severozápadne od obce, na terase pravého brehu rieky Váh.

20. V e ľ k é D v o r a n y (okr. Topoľčany), intravilán, poloha Dvorská, sídlisko, záchranný archeologický výskum, neolit až eneolit (kultúra s lineárnou keramikou, lengyelská kultúra). Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Počas záchranného archeologického výskumu pri výstavbe rodinného domu sa v teréne podarilo zdokumentovať jednoduchú stratigrafickú situáciu – ornici nasadajúcu na pedologické podlažie tvorené sprašou a podmäčtaným ílom, do ktorého boli zahĺbené praveké objekty (*Kvietok et al. 2023*). Kultúrnu vrstvu sme zachytili iba na juhozápadnom okraji skúmanej plochy, pričom pravdepodobne bola odplavená severovýchodným smerom do údolia riečky Bojnianka. V rámci základových rýh jednotlivých domov sme zdokumentovali 90 sídliskových objektov, ktorých vrchnú časť narušila orba. Drvivú väčšinu z nich (53 objektov) možno označiť za sídliskové jamy, bez bližšej interpretácie. 29 objektov interpretujeme ako exploatačné jamy, štyri ako žlaby a ďalšie štyri ako zásobné/odpadové jamy. Počas výskumu sa tak, na základe fragmentov keramiky, podarilo zachytiť sídlisko mladšej kultúry s lineárnou keramikou a lengyelskej kultúry, ktoré sa koncentruje v západnej časti skúmanej plochy, zatiaľ čo jeho jadro sa pravdepodobne nachádza ďalej smerom na juh.

21. Z e m n é, časť G ú g (okr. Nové Zámky), intravilán, sídlisko, predstihový archeologický výskum, doba rímska. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Predstihový archeologický výskum bol na ploche plánovanej výstavby IBV realizovaný formou povrchového zberu, prieskumu detektorom kovov a geofyzikálneho prieskumu (Kvietok et al. 2022b). Práve na základe výsledkov geofyzikálneho prieskumu sme vytýčili 13 overovacích sond (S1–S13), v rámci ktorých sme zdokumentovali jednoduchú stratigrafiu pozostávajúcu z 40–50 cm hrubej vrstvy černoze, nasadajúcej na žlté piesčité podložie. Sondy S1–S5 a S8–S10 zachytili 13 sídliskových objektov (O1–O13), zahĺbených do podložja. Väčšinu z týchto objektov možno označiť iba ako sídliskové jamy, bez bližšej interpretácie. Objekty O2 a O4 interpretujeme ako zásobné jamy slúžiace na uskladnenie potravín, pričom dve kolové jamy (objekty O9A a O13) ako aj žlab (objekt O11) mohli byť súčasťou väčšej kolovej konštrukcie, ktorej existenciu sa však nepodarilo jednoznačne potvrdiť. Objekt O11 sa zachoval iba vo forme rozplnenej deštrukcie. Na základe nálezov huteľného materiálu (fragmenty keramiky, mazanice, zvieracích kostí, kamennej industrie a železných predmetov) z výplní objektov sa archeologickým výskumom podarilo preskúmať širšie zázemie germánskej osady z doby rímskej.

22. Z v o l e n (okr. Zvolen), extravilán, poloha Tepličky, Pod Strážou, relikv komunikácie, predstihový archeologický výskum, nedatované. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Predstihovou sondážou sme na ploche výstavby obytného komplexu zdokumentovali jednoduchú stratigrafickú situáciu pozostávajúcu z 20–30 cm hrubej vrstvy ornice nasadajúcej na pedologické ílovité podložie (Kvietok/Molota/Tomášik 2022b). Vo viacerých sondách sme zachytili relikv úvozu/cesty, ktorý možno pravdepodobne stotožniť s komunikáciou vyobrazenou na II. vojenskom mapovaní, vedúcou na Malú Stráž a ďalej sa napájajúcu na cestu do Budče. Počas výskumu sa však nepodarilo získať huteľné nálezy, ktoré by umožnili jej datovanie.

23. Ž i a r n a d H r o n o m (okr. Žiar nad Hronom), intravilán, Park Štefana Moyses, parc. č. 1635/2, 1635/3, 1640/1, 1640/6, architektúra, predstihový archeologický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Sondážnym výskumom a následným dohľadom pri výkopových prácach spojených s revitalizáciou záhrady a nádvorja areálu zariadenia pre seniorov sa podarilo zachytiť situácie súvisiace s neďalekým biskupským renesančno-barokovým kaštieľom (Kvietok et al. 2022f). V sondách sme zdokumentovali priebeh severného a južného obvodového múru záhrad kaštieľa. V južnej časti plochy sme preskúmali deštrukciu objektu, pravdepodobne bránovej stavby. Výkop pre dažďovú kanalizáciu zas porušil lôžko pravdepodobne piliera, zahĺbeného do splachovej kultúrnej vrstvy s obsahom stredovekej a novovekej keramiky či mazanice.

Literatúra

Furmánek/Veliačik/Vladár 1991 – V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: *Slovensko v dobe bronzovej*. Bratislava 1991.
Matyasowszky/Chmelo/Šebesta 2019 – F. Matyasowszky/L. Chmelo/B. Šebesta: Predstihový archeologický výskum na stavbe: IBV Trenčianska Turná. AVANS 2014, 2019, 147–148.

Pramene

Molota/Kvietok 2021 – T. Molota/M. Kvietok: *Služby pre pohrebníctvo, Trenčianska Turná, Podlužie, parc. č. 2140/13*. Banská Bystrica 2021. Výskumná správa 19/2021. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
Kvietková 2022 – V. Kvietková: „Úprava nehnuteľnosti na parc.č. KN C 356 v k.ú. Špania Dolina“ situovanej na území PR Špania Dolina – 1. etapa Oporný múr. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 63_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
Kvietková/Kvietok/Együdová 2022a – V. Kvietková/M. Kvietok/D. R. Együdová: „Rodinný dom Babiná“ na parc. č. KN-C 224, 225/1 a 225/2/35 v k. ú. Babiná, okr. Zvolen. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 29_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
Kvietková/Kvietok/Együdová 2022b – V. Kvietková/M. Kvietok/D. R. Együdová: „Rodinný dom“ v k. ú. Maďarský Svodín, okr. Nové Zámky. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 59_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
Kvietok 2022a – M. Kvietok: „Kaštieľ Radvanských“ na parc. č. 3357 v k. ú. Radvaň – realizácia dažďovej kanalizácie na nádvorí objektu. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 65_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
Kvietok 2022b – M. Kvietok: „Zmena odvádzania dažďových vôd“ dom meštiansky, tzv. Cisársky dom na Nám. SNP č. 20 v B. Bystrici, na parc. č. KN-C 1770/1 v k. ú. B. Bystrica. Banská Bystrica 2023. Výskumná správa 71_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
Kvietok/Együdová 2022 – M. Kvietok/D. R. Együdová: „Oplotenie nehnuteľnosti“ na parc. č. KN-C 1/6, 10/3 v k. ú. Nemecská, okr. Brezno. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 51_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

- Kvietok/Choma 2022 – M. Kvietok/M. Choma: „Obnova NKP Hrad Tematín“. Banská Bystrica 2023. Výskumná správa 8_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Kvietková 2022a – M. Kvietok/V. Kvietková: „Banská Bystrica – ulica Kalinčiakova, predĺženie verejného vodovodu“ v k. ú. Radvaň, okres Banská Bystrica. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 49_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Kvietková 2022b – M. Kvietok/V. Kvietková: Komplexná obnova národnej kultúrnej pamiatky (ďalej len „NKP“) „dom banícky U Jergušov“, so súp. č. 43, na parc. KN-C č. 353 v k. ú. Špania Dolina, evidovaná v Ústrednom zozname pamiatkového fondu (ďalej len „ÚZPF“) pod č. 1499/1 a situovaná v území Pamiatkovej rezervácie Špania Dolina (ďalej len „PR Špania Dolina“). Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 39_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Molota 2022 – M. Kvietok/T. Molota: „Novostavba rodinného domu“ na parc. č. KN-C 2140/11 v k. ú. Trenčianska Turná, okr. Trenčín. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 36_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Molota/Pitner 2022 – M. Kvietok/T. Molota/R. Pitner: „Tornaľa, Hlavné nám. – rekonštrukcia vodovodu“, okr. Revúca. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 40_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Molota/Tomášik 2022a – M. Kvietok/T. Molota/R. Tomášik: „Novostavba kópie banického domu Vodárenská“, okr. Banská Štiavnica. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 16_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Molota/Tomášik 2022b – M. Kvietok/T. Molota/R. Tomášik: „Obytný komplex Zvolen, Tepličky – Pod Strážou“ na parc. č. KN-C 3445/48, 67, 145, 149–153, okr. Zvolen. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 12_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Molota/Tomášik 2022c – M. Kvietok/T. Molota/R. Tomášik: „Prístavba a prestavba rodinného domu“ na par. č. KN-C 461/1 a 461/2 okr. Nitra. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 5_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Molota/Tomášik 2022d – M. Kvietok/T. Molota/R. Tomášik: „Rodinný dom“, na parc. č. KN-C 1633/33, k. ú. Kálnica, okr. Nové Mesto nad Váhom. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 28_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Tomášik 2022a – M. Kvietok/R. Tomášik: „Novostavba rodinného domu“ na parc. č. KN-C č. 67/1 a 67/2 v k.ú. Chotín, okres Komárno. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 43_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Tomášik 2022b – M. Kvietok/R. Tomášik: „Obnova NKP kostol Sv. Márie Magdalény“ v k. ú. Lovčica-Trubín, okres Žiar nad Hronom. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 31_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Tomášik 2022c – M. Kvietok/R. Tomášik: „Prestavba, prístavba a nadstavba obecnej budovy súp. č. 97 v obci Babiná“, okr. Zvolen. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 35_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Tomášik 2022d – M. Kvietok/R. Tomášik: „Pretorium NKP 2321/6 – I. etapa obnovy objektu – spracovanie prípravných dokumentácii – archeologický, predstihový, záchranný výskum“. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 64_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Tomášik 2022e – M. Kvietok/R. Tomášik: „Rekonštrukcia budovy MŠ – Kreatívne centrum, s.r.o., Budova na nádvoří“ na parc. č. KN C 1766/3 a 1766/4 v k. ú. Banská Bystrica. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 9_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Tomášik 2022f – M. Kvietok/R. Tomášik: „Rekonštrukcia potrubných rozvodov CZT-okruh PK T. Vansovej Banská Bystrica“. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 14_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok et al. 2022a – M. Kvietok/T. Molota/R. Pitner/D. R. Együdová: „Obnova Rímskokatolíckeho farského kostola Všetkých svätých“ súp. č. 935 na parc. č. KN-C 102 v k. ú. Strekov, okr. Nové Zámky. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 27_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok et al. 2022b – M. Kvietok/T. Molota/R. Pitner/D. R. Együdová: „Obytná skupina Slnovrat“, miestna časť Gúg, 1. etapa geofyzikálny prieskum + zisťovacia sondáž, okr. Nové Zámky. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 26_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok et al. 2022c – M. Kvietok/T. Molota/R. Pitner/R. Tomášik/D. R. Együdová: „Revitalizácia Hlavného námestia“ na parc. č. KN-C 2302, 1178, 1179/1–2, 2278 v k. ú. Tornaľa, okr. Revúca. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 34_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok et al. 2022d – M. Kvietok/T. Molota/R. Pitner/D. R. Együdová: „Rodinný dom – AKTUÁL 521 Z“ na parc. č. KN-C 750/3, 5, 779/2, 780/1, 5, 7, 8–10 v k. ú. Sásová, okr. Banská Bystrica. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 6_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok et al. 2022e – M. Kvietok/T. Molota/R. Pitner/R. Tomášik: „Rezidencia Severná“ na parc. č. KN-C 2063/4, 2063/5, 2063/7, 2063/39, 2063/44, 5431 a KN-E: 2110/2, okr. Banská Bystrica. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 33_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok et al. 2022f – M. Kvietok/T. Molota/R. Pitner/R. Tomášik/D. R. Együdová: „Revitalizácia záhrady a nádvorí areálu zariadenia pre seniorov v Parku Š. Moyseasa“, okr. Žiar nad Hronom. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 21_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok et al. 2022g – M. Kvietok/M. Šimkovic/R. Pitner/R. Tomášik: „Komplexná obnova objektu rotundy – rímskokatolíckeho kostola sv. Margity Antiochijskej v Šiveticiach“ súpisné č. 82, na parc. č. KN-C 87 v k. ú. Šivetice, okr. Revúca. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 55_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Andreánska/Kvietok 2023 – D. Andreánska/M. Kvietok: „REKONŠTRUKCIA HURBANOVHO NÁMESTIA V BOJNICIACH – inžinierske siete v južnej časti námestia“. Banská Bystrica 2023. Výskumná správa 68_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

- Kvietková/Kvietok 2023* – V. Kvietková/M. Kvietok: „Obnova „meštianskeho domu“ na Nám. SNP č. 9 v B. Bystrici“, na parc. č. KN-C 1477 v k. ú. B. Bystrica. Banská Bystrica 2023. Výskumná správa 73_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok/Pinter/Együdová 2023* – M. Kvietok/R. Pitner/D. R. Együdová: „Rodinný dom“ na parc. č. KN-C 318/1, /2, 320/1, 442/48 v k. ú. Nemecký Svodín, okr. Nové Zámky. Banská Bystrica 2023. Výskumná správa 7_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.
- Kvietok et al. 2023* – M. Kvietok/T. Molota/R. Tomášik/D. R. Együdová: „Novostavba – rodinný dom“ v počte 21 rodinných domov na pozemkoch parc. registra C č. 993/67, 993/68, 993/69, 993/70, 993/71, 993/72, 993/73, 993/74, 993/75, 993/76, 993/77, 993/78, 993/79, 993/80, 993/81, 993/82, 993/83, 993/84, 993/85, 993/86, 993/87, kat. úz. Veľké Dvorany. Banská Bystrica 2023. Výskumná správa 77_2021. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF MIDLAND ADVENTURE COMPANY IN 2022.

1. Babiná (Zvolen district)

a) built-up area, plots nos. 224, 225/1, 225/2/35, residence architecture, development-led archaeological excavation, Middle Ages, Postmedieval period (18th–19th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During supervision of the excavation for a foundations of the house we found remains of yard belonging to a Modern period house probably located in a northern part of the investigated area. Obtained pottery shards move dating of the first activities in this area at least to the 15th century.

b) Podlužie site, residence architecture, rescue archaeological excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the rescue excavation we found remains of Modern period cellar covered by relatively recent backfill.

2. Banská Bystrica (Banská Bystrica district)

a) Lazovná ulica street, urban plot, rescue archaeological excavation, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the reconstruction of the nursery school building, archaeological excavation examined the Medieval plot of the middle-class house, which was divided by a partition wall in the Later Modern period (17th century). A remnant of a Renaissance house and older stone sewers were also uncovered.

b) Námestie SNP square, architecture, rescue archaeological excavation, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. By monitoring the excavation work during the restoration of the town house, the masonry of the original Medieval middle-class house was identified.

c) Námestie SNP square, urban plot, rescue archaeological excavation, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the excavation for the storm drain, the historic paving of the square from pebbles, as well as the Late Medieval walking level, were examined.

d) Námestie Štefana Moysesu square, plot no. 2/1, urban architecture, rescue archaeological excavation, Late Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Excavations in the Pretoria building revealed the sources of its dampness, as well as examined the various construction layers, modifications over time, and evidence of the Late Medieval earthwork that preceded it.

e) Severná site, urban planning, development-led archaeological excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Excavated test pits revealed several leveling layers of the stream Bystrica in 18th century, as well as remnant of a residential building from the 2nd half of the 20th century, which demolished an older residential/economic building.

f) Terézie Vansovej street, Milana Rázusa street, urban plots, rescue archaeological excavation, Late Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. By monitoring the excavation work for the pipeline, four historical horizons of settlement activities from the Late Middle Ages (15th–16th centuries) to the present have been identified.

3. Banská Bystrica-Radvaň (Banská Bystrica district)

a) Kalinčiakova ulica street, highland settlement, rescue archaeological excavation, Late prehistory, Middle Ages. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the excavation for the water supply, a prehistoric and Late Medieval settlement pit was identified, as well as a remnant of a probable rampart.

b) NCM Radvanský Manor House (CLM no 73/1), residence, rescue archaeological excavation, Eneolithic (Lengyel culture, Ludanice group), Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the excavation work in the courtyard of the manor house, three historical horizons were documented from prehistoric times to the present day, including three settlement pits.

4. Banská Bystrica-Sásová (Banská Bystrica district), built-up area, Sásovská cesta street, settlement, development-led archaeological excavation, Late Bronze Age (Lusatian culture), Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Archaeological research has succeeded in identifying four horizons of cultural layers washed down from near hill, dated from the Late Bronze Age to the Modern Era.

5. Banská Štiavnica (Banská Bystrica district), built-up area, Vodárenská street, plots nos. 3288, 3289, miner's house, development-led archaeological excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the archaeological excavation, a remnant of a miner's house was examined, including a well/cistern and a backfilled mine.
6. Bojnice (Prievidza district), built-up area, Hurbanovo námestie square, plots nos. 2289/2, 2346, urbanism, development-led archaeological excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the reconstruction of Hurbanovo námestie square, two archaeological sites were identified – undated burnt clay with bricks and masonry belonging to a demolished Postmedieval period house.
7. Cabaj-Čápor (Nitra district), built-up area, Horná ulica street, plots nos. 461/1, 461/2, settlement, rescue archaeological excavation, Neolithic (Linear Pottery culture). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Eight settlement features dated to the Linear Pottery culture were identified in the excavations for the foundations of the family house.
8. Chotín (Komárno district), built-up area, plots nos. 67/1, 67/2, settlement, rescue archaeological excavation, Postmedieval period (17th century). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the excavations of the foundations of the family house, a group of probably Postmedieval period settlement features (17th century) was identified under the layers of soil.
9. Kálnica (Nové Mesto nad Váhom district), built-up area, Kučerovo site, plot no. 1633/33, settlement, rescue archaeological excavation, Late Middle Ages (13th–14th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. An Early Medieval settlement pit dated to the 13th–14th centuries was documented during the excavations for the foundations of the family house.
10. Lovčica-Trubín (Žiar nad Hronom district), built-up area, NCM Church of St. Mary Magdalene (CLM no. 1276), plots nos. 1/3, 1/4, 13/3, sacral architecture, development-led archaeological excavation, Early Postmedieval period (16th–17th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Test pits on the northern side of the church uncovered several construction stages of its main nave and two annexes.
11. Lúka nad Váhom (Nové Mesto nad Váhom district), non-built-up area, NCM Tematín castle (CLM no. 1226), plot no. 872, castle, development-led archaeological excavation, Early Postmedieval period (16th–17th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Archaeological excavation during current season documented ten stratigraphic layers in the castle courtyard, from the construction of the palace at the turn of the 16th/17th century to the recent layer associated with the reconstruction of the castle.
12. Nemecká (Brezno district), built-up area, NCM Church of St. Nicholas (CLM no. 65), plots nos. 1/6, 10/3, sacral architecture, rescue archaeological excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. By monitoring the excavation works near the church, it was possible to identify the course of the original enclosure wall of the church (17th century), the remnant of the wall of the farm building (18th century) and an older road.
13. Strekov (Rožňava district), built-up area, Šafárikova ulica street, urbanism, rescue archaeological excavation, Postmedieval to Contemporary period (18th–21st centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Archaeological excavation in the interior of the church revealed two stages of modification of the walking level (18th and 20th century), foundations of pillars for the gallery, three grave pits and a brick crypt with disturbed human remains.
14. Svodín-Maďarský Svodín (Nové Zámky district), plot no. 3791/1, settlement, rescue archaeological excavation, prehistory. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Through the excavations for the foundations of the family house, two settlement pits were identified, one of which contained prehistoric pottery shards, and the other was a pear-shaped storage pit with burnt walls.
15. Svodín-Nemecký Svodín (Nové Zámky district), plots nos. 318/1, 318/2, 320/1, 442/48, settlement, rescue archaeological excavation, Late Middle Ages (14th–15th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During excavations for the foundations of the family house, 13 settlement pits were identified, most of which are Late Medieval clay pits (14th–15th centuries). Another five similarly dated pits, as well as a Medieval cultural layer, were documented in the excavation for the septic tank.
16. Šivetice (Revúca district), built-up area, NCM Church of St. Margaret (CLM no. 554), rotunda, plot no. 87, sacral architecture, revisional archaeological excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Test pits identified the cause of the dampness of the walls of the rotunda, as well as the posthole for a pillar of the wooden baroque gallery, the masonry foundations of the columns of the Romanesque gallery, the foundation of the Medieval altar and landscaping prior to the construction of the rotunda.
17. Špania Dolina (Banská Bystrica district)
 - a) Built-up area, NCM Miner's house U Jergušov (CLM no. 1499/1), plot no. 353, architecture, rescue archaeological excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica.

Archaeological excavation of the miner's house revealed several stages of the floor and the foundation of an older oven.

b) Built-up area, plot no. 356, mining estate, rescue archaeological excavation, Late Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the monitoring of the excavation work, a remnant of a smaller farm building that was demolished in the 2nd half of the 16th century, a cellar backfill and several Early Modern period settlement pits (17th–18th century) were identified.

18. Tornaľa (Revúca district)

a) Built-up area, Hlavné námestie square, plots nos. 2302, 1178, 1179/1, 2, 2278, settlement, urbanism, rescue archaeological excavation, Bronze Age (Piliny culture), Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. By monitoring the excavation work during the revitalization of the Hlavné námestie square, its older paving (19th/20th century) with stone cubes and the cultural layer from the Bronze Age were documented.

b) Built-up area, Hlavné námestie square, plots nos. 2674, 2302, settlement, urbanism, rescue archaeological excavation, Bronze Age (Piliny culture), High Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the excavations for the water supply, the older paving of the square with stone cubes (19th/20th century), a garden layer from the period before the middle of the 19th century, an High Middle Ages cultural layer and a cultural layer with three storage pits from the Bronze Age were identified.

19. Trenčianska Turná (Trenčín district), built-up area, Podlužie site, plot no. 2140/11, settlement, rescue archaeological excavation, Neolithic (Linear Pottery culture, Želiezovce group). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. By monitoring excavation work, six Neolithic settlement pits were documented, two of which probably represent clay pits.

20. Veľké Dvory (Topoľčany district), built-up area, Dvorská site, settlement, rescue archaeological excavation, Neolithic to Eneolithic (Linear Pottery culture, Lengyel culture). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. 90 settlement pits of the Linear Pottery culture and Lengyel culture were identified in the excavations for the foundations of family houses, including clay pits, storage/waste pits and drains.

21. Zemné-Gúg (Nové Zámky district), built-up area, settlement, development-led archaeological excavation, Roman period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. 13 settlement features (two storage pits, two postholes, a drain) that were part of a Germanic settlement from the Roman period were uncovered by trial trenches.

22. Zvolen (Zvolen district), non-built-up area, Tepličky and Pod Strážou sites, remnant of a road, development-led archaeological excavation, undated. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Remnant of an older road was uncovered by test pits.

23. Žiar nad Hronom (Žiar nad Hronom district), built-up area, Park Štefana Moysesesa site, plots nos. 1635/2, 1635/3, 1640/1, 1640/6, architecture, development-led archaeological excavation, Late Middle Ages, Early Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Garden structures related to the nearby bishop's Renaissance-Baroque mansion (perimeter wall of the gardens, destruction of the gate structure, the bed of a pillar) were unearthed in the area examined by test pits and monitoring during excavation works.

Translation provided by the authors

NOVOVEKÝ CINTORÍN VO ZVOLENE

Dominika Rozália Együdová – Martin Kvietok – Tomáš Molota – Richard Pinter

Z v o l e n (okr. Zvolen), intravilán, ulica Ľudovíta Kubániho, parc. č. 2672/1, 2673, cintorín, sídlisko, záchranný archeologický výskum, stredovek (13.–14. stor.), novovek (18.–19. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o, Banská Bystrica.

V tomto roku sme nadviazali na 1. etapu archeologického výskumu z roku 2020 formou plošného archeologického výskumu a nasledovným sledovaním výkopových prác v rozsahu stavby (Kvietok *et al.* 2023). Plošný výskum bol situovaný v časti plochy nenarušenej zástavbou asanovaných mliekarní (plocha A) a v miestach predpokladanej cintorínskej kaplnky (plocha B). Na ploche A sme v hĺbke cca 1 m zdokumentovali 194 hrobových jám vyhlbených do piesčito-ílovitého podložia, s kostrovými ostatkami pomerne jednotne orientovanými v smere V–Z. Iba ojedinele sa objavovala orientácia hrobov v smere S–J. Na ploche B sme preskúmali ďalších 42 hrobov. Relikt Kaplnky sv. Kríža sa lokalizovať nepodarilo.

Väčšina pochovaných bola do hrobových jám uložená v dorzálnnej polohe. Telá boli do zeme uložené priamo, pravdepodobne zabalené v pohrebnom rubáši (zriedkavo fragmentárne zachovaný) alebo v drevenej/kovovej rakve. Hrobové jamy mali tvar obdĺžnika s plochým dnom, pričom v prípade pochovania tela do rakvy boli v priestore kratších strán do dna vyhlbené pravouhlé otvory (tzv. priehlbne), pravdepodobne slúžiace na uľahčenie spustenia rakvy. Pri niektorých hrobových jamách sme na dne pozorovali pravouhlé alebo kruhové diery pre nožičky rakiev. Viaceré hroby obsahovali okrem kostrových ostatkov aj zvyšky pohrebného odevu, resp. kroja, zachovaného vo forme fragmentov látok, drobných šatových kovaní, príveskov, spínadiel či gombíkov. Gombíky boli najčastejšie vyrobené z kovu (meď, železo), no niektoré kusy boli zo skla, porcelánu alebo aj parohoviny. Pomerne často sa objavovali aj kovania opasok a pracky. Ojedinele sa dochovali aj zvyšky obuvi, najčastejšie drevené opätky a železné podkovičky. Najlepšie bol odev zosnulých zachovaný v prípade dvoch kovových rakiev zo zinku alebo cínu, pričom sa dochoval textilný pohrebný rubáš s kovovými gombíkmi a kožené čizmy. Okrem súčastí odevu boli v niektorých hroboch dochované predmety osobnej zbožnosti – devocionálie (prívesky, medailóny, ružence, škapuliare), predmety dennej potreby (fragment hlinenej fajky s kovovým klobúčikom, hrebene) alebo predmety charakterizujúce sociálny status (prstene, náušnice, mince).

Na ulici Ludovíta Kubániho sa podarilo preskúmať záverečnú etapu pochovávaní na novovekom cintoríne z 18.–19. stor. Celkovo sme preskúmali 236 hrobov, pričom značné množstvo z nich porušili mladšie hroby alebo stavebné aktivity spojené s budovou mliekarní. Najstaršie hroby sa pravdepodobne nachádzajú v blízkosti Kaplnky sv. Kríža, ktorú sa však nepodarilo lokalizovať. V rámci skúmanej plochy sa okrem novovekého pohrebiska podarilo zachytiť aj zvyšky staršieho osídlenia. V juhovýchodnej časti bola preskúmaná stredoveká polozemnica, pravdepodobne zaniknutá požiarom, a pec(?) z 13.–14. stor.

Pramene

Kvietok et al. 2023 – M. Kvietok/T. Molota/R. Pinter/R. Tomášik/D. R. Egyúdvová: „Zvolen – Bytové domy – Kubániho ulica“. Banská Bystrica 2023. Výskumná dokumentácia 69_2021. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

POSTMEDIEVAL PERIOD CEMETERY IN ZVOLEN. Zvolen (Zvolen district), built-up area, Ludovíta Kubániho street, plots nos. 2672/1, 2673, cemetery, settlement, rescue archaeological excavation, Middle Ages (13th–14th centuries), Postmedieval period (18th–19th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure, s. r. o, Banská Bystrica. 236 Postmedieval period graves dated to 18th–19th centuries were discovered within the building area through extensive archaeological research and subsequent monitoring of excavation work. Most of them were supine burials in grave pits oriented in the E–W direction. Bodies were buried only in burial shrouds or wooden coffins, but two cases of metal coffins are also documented. Parts of burial clothing/costumes and various grave goods (fibulas, buttons, pendants, medallions, etc.) were occasionally found in the graves. In addition to the graves, a Medieval sunken-floored house and a possible oven were also uncovered in the southeastern part of the area.

Translation provided by the authors

ŽIAROVÝ HROB VEKERZUGSKEJ KULTÚRY Z RIŠŇOVIEC²³

Gabriel F u s e k – Juraj J a v o r

R i š ň o v c e (okr. Nitra), poloha Piesky, žiarový hrob, náhodný nález, neskorá doba halštatská až včasná doba laténska (vekerzugska kultúra). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V Rišňovciach v polohe Piesky sa pri obhliadke hald hliny navrhovaných z výkopov stavieb budúcej novej ulice našli archeologické nálezy. Lokalita sa nachádza na južnom okraji intravilánu, na miernom svahu klesajúcom severovýchodným smerom do doliny potoka Andač. Pôdny kryt a hornú vrstvu podložia tvoria piesčité svahové hliny hrdzavej farby pokrývajúce spraš.

V čase obhliadky na jeseň tohto roku boli domy už rozostavané, plocha staveniska zväčša odhumusovaná, ujazdená stavebnými strojmi. Všetky výkopy už boli zavozené, preto nebolo možné zdokumentovať žiadny pôdny profil. V jednej z hald vyťaženej zeminy sa pospolu našli zlomky nádob, koráliky, kalcinované kostičky a hrudky prepálenej, roztavenej hliny. Nálezy sa nachádzali v depónii

²³ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0023/24.

nekontaminovanej hrdzavej piesčitej hliny. Je zrejmé, že sa tu nachádzali premiestnené, porušené zvyšky žiarového hrobu pozostávajúceho prinajmenšom z troch nádob, piatich korálikov, kalcinovaných kostí a hrudiek žiarom metamorfovanej hliny.

Opis nálezov:

1. Guľovitý sploštený, v pôdoryse oválny korálik z hnedého skla s obvodovou bielou vlnovkou. Rozmery: priemer 13 × 11 mm, výška 7 mm, priemer otvoru 5 × 3 mm (obr. 29: 1).
2. Guľovitý sploštený korálik z hnedého skla s obvodovou bielou vlnovkou. Rozmery: priemer 11 × 11 mm, výška 6 mm, priemer otvoru 5 mm (obr. 29: 2).
3. Guľovitý sploštený, v pôdoryse oválny korálik z hnedého skla s obvodovou bielou vlnovkou. Rozmery: priemer 13 × 12 mm, výška 6 mm, priemer otvoru 6 × 5 mm (obr. 29: 3).
4. Guľovitý sploštený korálik z hnedého skla s obvodovou bielou vlnovkou. Rozmery: priemer 13 × 13 mm, výška 5 mm, priemer otvoru 5 × 4 mm (obr. 29: 4).
5. Guľovitý sploštený korálik z hnedého skla s obvodovou bielou vlnovkou. V dvoch zlepených zlomkoch, chýba asi tretina. Rozmery: priemer 13 mm, výška 7 mm, priemer otvoru 5 mm (obr. 29: 5).
6. Črepy z tela, spodnej časti a dna nádoby vyhotovenej v ruke, s odsadeným plochým dnom. Materiál je piesčitý zrnitý, povrch zvonku hnedosivý, znútra sivý, tmavší. Rozmery: priemer dna 95 mm (obr. 29: 6).
7. Črepy z hornej časti v ruke modelovaného hrnca s vtiiahnutým nedosadeným ústím a zaobleným okrajom, v hornej časti tela sa nachádza zvyšok pásikového uška. Materiál veľmi zrnitý, drobnivý, povrch zvonku hnedosivý až tehlovočervený, znútra sivý. Rozmery: šírka ucha 14 mm (obr. 29: 7).
8. Črepy z ústia, tela a dna misy vyhotovenej v ruke, s vtiiahnutým ústím, zaobleným okrajom a nedosadeným plochým dnom. Materiál je pomerne jemný, piesčitý, povrch zvonku hnedookrovosivý, znútra hnedosivý. Kresbovo rekonštruovaný. Rozmery: priemer ústia 280 mm, max. priemer 294 mm, priemer dna 80 mm, výška 90 mm (obr. 29: 8).
9. Črep z hlinenej nádoby. Materiál je natavený, hrany od žiaru zaoblené.
10. Osem hrudiek prepálenej, roztavenej hliny.
11. Drobné zlomky kalcinovaných kostičiek, medzi nimi aj lebečné, fragment stavca a proximálna hlavica vretennej kosti.

Na povrchu ďalších hald navrhovaných v nevelkej vzdialenosti od kopy hliny so zvyškami opísaného hrobu sa našli črepy z troch nádob.

Opis nálezov:

1. Črep z v ruke modelovanej nádoby s mierne vtiiahnutým ústím a zaobleným okrajom. Materiál piesčitý až zrnitý, povrch znútra a zvonku bledohnedosivý (obr. 29: 9).
2. Črep z v ruke modelovanej misy s vtiiahnutým ústím a zaobleným okrajom. Materiál je pomerne jemný, piesčitý, povrch zvonku a znútra okrovohnedý (obr. 29: 10).
3. Črep z ústia v ruke modelovaného džbánu alebo šálky. Okraj má šikmo von zrezaný, hrdlo je od tela odsadené obežnou hranou. Materiál je pomerne jemný, piesčitý, povrch zvonku vyhladený, tmavosivý až čierny, znútra drsný, hnedý (obr. 29: 11).

Hlina so zvyškami žiarového hrobu bola homogénna, nepomiešaná so zeminou z povrchovej humózne vrstvy a ani zo spodnej sprašovej podložnej vrstvy. Pochádzala z podložnej piesčitej hliny hrdzavej farby, ktorá sa nadchádza pod ornicou. Z uvedeného vyplýva, že pôvod násypu nesúvisí s odhumusovaním plochy staveniska a jej pôvod nemožno hľadať ani v hlbších úrovniach výkopov základov domov siahajúcich do spraše. Na stavenisku sa v čase obhliadky nachádzal asi 75 m dlhý, asi 4 m široký a 0,35 m hlboký úsek vyhlúbenej cesty, zjavne v trase budúcej uličnej komunikácie, ktorej dno nesiahalo do spraše. Práve tento priestor je pravdepodobne tým miestom, odkiaľ bola vyťažená a prinajmenšom 125 m prevezená zemina so zvyškami hrobu. Uvedená cesta však už bola zavezená drobným stavebným odpadom, preto nebolo možné vizuálne overiť prípadnú prítomnosť ďalších archeologických objektov.

Zachránené fragmenty nádob sa nachádzali spolu na jednom mieste, s nimi aj koráliky, drobné úlomky kalcinovaných kostí a hrudky roztavenej hliny. Z nádob sa dochovali malé časti, sčasti fragmentarizované tlakom zemného stroja, sčasti sú lomy črepov staré. V súbore sa nachádzajú zlomky troch keramických nádob. Jedna z nich je misa s vtiiahnutým ústím a plochým dnom (obr. 29: 8), podľa typologickej klasifikácie vypracovanej A. Kozubovou pre nálezy vekerzugskej kultúry z jediných u nás komplexne preskúmaných pohrebísk v Chotíne ide o misu typu I (Kozubová 2013, 151, obr. 54: typ I). Vtiiahnuté ústie a umiestnenie pásikového ucha na hornú časť tela ďalšej nádoby (obr. 29: 7) naznačujú, že ide o zvyšok hrnca typu IV, pre ktorý je príznačné súdkovité telo a dvojica oproti sebe umiestnených pásikových ušíek (Kozubová 2013, 148, obr. 52: typ IV vľavo hore). Tvar pôvodnej nádoby, z ktorej pochádza spodná časť s odsadeným dnom (obr. 29: 6) nemožno bližšie určiť. Buď ide o fragment

dna veľkej vázy, alebo hrnca. Sklené koráliky s vtavenou obežnou vlnovkou (obr. 29: 1–5) majú v našom geografickom prostredí dobré analógie taktiež v Chotíne. Patria k tamajšiemu typu II, variantu 1, reprezentovanému obdobnými sploštenými guľovitými korálikmi s vlnovkou. Tamojšie vyčlenené subvarianty sa od seba líšia farbou použitého skla (Kozubová 2013, 39, 41, obr. 10 vľavo). Kalcinované kostičky sa našli spolu s nádobami, ale nezistilo sa, že by sa nachádzali vo zvyškoch niektorej z nich. Je úplne možné, že v prípade nádob ide o hrobové prílohy a nie o urny, pretože vo vekerzugskej kultúre sa pomerne často praktizoval zvyk ukladania spálených kostičiek nielen do nádob, ale aj voľne na dno hrobovej jamy (Kozubová 2013, 218, 231–234). Podľa predbežného antropologického určenia (M. Krošáková, ústna informácia) sa v hrobe nachádzali kremačné zvyšky dospelého ľudského jedinca bez možnosti bližšieho určenia veku a pohlavia. Nezvyčajná je prítomnosť metamorfovaných, žiarom roz-tavených hrudiek hliny a črepu, ktoré spolu so spálenými kosťami do hrobu asi premiestnili zo žiaroviska. Žiarový hrob z Rišňoviec možno bezpochyby priradiť k vekerzugskej kultúre, ale vzhľadom na chronologicky nevýrazné znaky na keramike a časový rozsah používania obdobných korálikov ho datujeme len rámcovo do obdobia HD až LTA.

Všetky tri črepy zo zberu na haldách pochádzajú z ústí nádob vekerzugskej kultúry. Jeden asi pochádza z hrnca s vtiahnutým ústím (obr. 29: 9), ďalší (obr. 29: 10) je z misy obdobného tvaru, ako je exemplár z hrobu. Črep s vyhladeným vonkajším povrchom, šikmo zrezaným okrajom a ostro profilovaným prechodom medzi hrdlom a telom (obr. 29: 11) môže pochádzať tak zo džbánu, ako aj zo šálky. V súvislosti s týmito nálezmi je potrebné upozorniť, že ich lomy sú staré, nejde o zvyšky čerstvo fragmentarizovaných nádob.

V polohe Piesky v Rišňovciach sa podarilo zachrániť zvyšky žiarového hrobu v sekundárnej polohe z dosiaľ neznámeho pohrebiska vekerzugskej kultúry. Časť pohrebiska je zničená stavebnými aktivitami v tejto časti intravilánu. Možnosť zistiť jeho rozsah západným smerom a presnejšie ho datovať však ponúka susediace pole, kde by sa mohol uskutočniť prípadný záchranný alebo systematický archeologický výskum.

Z pohľadu geografického rozšírenia objavené pohrebisko zväčšuje územný rozsah zoskupenia lokalít vekerzugskej kultúry, známych z Nitry a jej blízkeho okolia (Kozubová et al. 2017; Romsauer 1993). S uvedeným priestorom ho spája údolie potoka Andač, kde bližšie k jeho vyústeniu do Nitrianskej nivy v roku 1940 pri stavbe železničnej trate v katastri obce Andač, dnes miestnej časti Zbehov, okrem iného porušili aj pohrebisko vekerzugskej kultúry (Kudláček 1953). Sídlišká v povodí Andača a jeho prítokov zatiaľ skúmané neboli, z povrchových zberov sú však známe sídliská s nálezmi črepov datovaných do halštatského obdobia. Jedno z nich sa nachádza aj v chotári Rišňoviec, na poli východne od hospodárskych budov bývalého JRD (Pavúk 1962).

Literatúra

Kozubová 2013 – A. Kozubová: *Pohrebiská vekerzugskej kultúry v Chotíne na juhozápadnom Slovensku. Vyhodnotenie*. Bratislava 2013.

Kozubová et al. 2017 – A. Kozubová/M. Bielich/A. Bistáková/B. Milová: Sídliisko vekerzugskej kultúry v Lužiankach pri Nitre. *Studia Historica Nitriensia* 21, 2017, 411–435.

DOI: <https://doi.org/10.17846/SHN.2017.21.S.411-435>

Kudláček 1953 – J. Kudláček: Praveké nálezy z Andača. *Slovenská archeológia* 1, 1953, 199–210.

Romsauer 1993 – P. Romsauer: Nové nálezy vekerzugskej skupiny z Nitry. *Slovenská archeológia* 41, 1993, 5–39.

Pramene

Fusek 2022 – G. Fusek: *Rišňovce, poloha Piesky*. Nitra 2022. Výskumná správa 20825/22. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

Pavúk 1962 – J. Pavúk: *Rišňovce, okr. Nitra*. Nitra 1962. Výskumná správa 1323/62. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

CREMATION GRAVE OF THE VEKERZUG CULTURE FROM RIŠŇOVCE. Rišňovce (Nitra district), Piesky site, cremation grave, accidental find, Late Hallstatt period to Early La Tène period (Vekerzug culture). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. During the construction of a new residential area in Rišňovce, the cremation grave was disturbed. Five glass beads (Fig. 29: 1–5), three fragments of vessels (Fig. 29: 6–8), one shard deformed by the heat, eight lumps of melted clay and burnt bones have been preserved. Three further sherds were recovered from the area of the site (Fig. 29: 9–11). The objects described above are characteristic of the Vekerzug culture dated to the HD and LTA period.

Translation provided by the authors

STREDOVEKÉ NÁLEZY Z OBCE DEDINKA²⁴

Jakub G o d i š

D e d i n k a (okr. Nové Zámky), intravilán, severozápadný okraj obce, parc. č. 133/1, náhodný nález, vrcholný stredovek (12.–13. stor.). Uloženie nálezov: Múzeum Jána Thaina v Nových Zámkoch.

Autor príspevku obdržal v septembri niekoľko archeologických nálezov od obyvateľa Dedinky, ktorý predmety náhodne objavil niekedy v 90. rokoch minulého storočia na svojom pozemku (parc. č. 133/1) situovanom na severozápadnom okraji dnešného intravilánu obce (obr. 30: 1). Predmety boli nájdené pri výkopoch v tesnej blízkosti renovovaného domu č. 166, údajne postaveného okolo roku 1800 (viac informácií v internej správe múzea). Podľa výpovede nálezcu bol približne 1 m od juhovýchodnej steny domu pri výkope kanála na prívod vody v hĺbke asi 50 cm objavený kompletný, ale fragmentarizovaný keramický hrniec (obr. 30: 3), zlomok mazanice (obr. 30: 6) a predmet diskovitého tvaru zo zliatiny medi (obr. 30: 5). Okrem nich neboli po odkopaní okolitej zeminu dohľadané už žiadne iné predmety. Vnútri rozbitej nádoby sa mala nachádzať „spálenina uhlíka“, pričom zvyšné črepy z nej (asi 20 ks) si nálezca nateraz ponechal.

Na posledný artefakt – železný hrot s tuľajkou (obr. 30: 4), pravdepodobne z kopije, sa prišlo asi okolo roku 2018–2019 počas stavby chodníka, juhozápadne od domu. V mieste tohto nálezu mali byť objavené takisto „staré klince, reťaze“ a ďalšie bližšie nešpecifikované predmety, ktoré nálezca spája s obdobím, keď sa v minulosti na pozemku aktívne gazdovalo. Nedá sa ale jednoznačne vylúčiť, že môže ísť o novoveký pracovný nástroj, vzhľadom na celkom plochý list a jeho asymetrické nasadenie na tuľajku. Odozvaný súbor nálezov je možné predovšetkým na základe fragmentu keramického hrnca datovať najskôr do 12.–13. stor. (pozri napr. *Hanuliak 2018*, tab. XXIII: 5; *Ruttkay 1995*, 568, obr. 4: 11). Pozoruhodným je tiež artefakt vyrobený zo zliatiny medi s relatívne vysokou hmotnosťou, ktorý bol predbežne interpretovaný ako zlomok koláča, resp. ingotu (porovnaj *Sitár et al. 2012*).

Podľa znázornenia rozloženia usadlostí na výseku II. vojenského mapovania (1819–1842) je možné stotožniť miesto nálezu so severnou perifériou vtedajšieho intravilánu obce (obr. 30: 2). Prvé písomné zmienky o existencii osady Nagy Fajkurt (dnešná Dedinka) sa však datujú už k roku 1227, čo korešponduje s nálezmi keramického hrnca a mazanice, ktoré naznačujú, že pôvodné usadlosti ešte z čias arpádovskej dynastie sa mohli rozprestierať aj v tomto priestore.

Opis nálezov:

1. Keramický hrniec, fragment. Črep zosilneného, šikmo dovnútra zrezaného okraja so zachovanou časťou súdkovitého tela, ktoré je zdobené okružnými vodorovnými žliabkami. Rozhranie tela a hrdla je výrazne zúžené, pričom pod ním sa nachádza výzdoba v podobe mierne šikmých oblúkovitých rýh. Vonkajšia časť okraja je zdobená pásom širokých vlnovitých žliabkov (obr. 30: 3). Rozmery: šírka okraja 24 mm, priemer ústia nádoby (odhadovaný) 265 mm.

2. Železný hrot kopije/oštep(?) s plochým kosodĺžnikovým listom (rozšírený v spodnej časti, t. j. pri plnom krčku) a s dlhou tuľajkou kruhového prierezu. Špička hrotu je odlomená (obr. 30: 4). Rozmery: celková dĺžka (zachovaná) 158 mm (pôvodne asi 170 mm), dĺžka tuľajky 75–80 mm, max. šírka hrotu 33 mm, priemer tuľajky 7–9 mm. Hmotnosť: 57 g.

3. Koláč/ingot(?) zo zliatiny medi nepravidelného diskovitého tvaru s vlnovite profilovaným okrajom a stopami zelenej patiny na povrchu, fragment. V strede artefaktu sú zachované vedľa seba dve kruhové jamky, zatiaľ čo niektoré menšie pravidelne lemujú okraj aj v niektorých častiach jeho okraja. V profile má predmet zaoblený strechovitý tvar s jednou stranou plochou (obr. 30: 5). Rozmery: 58 × 92 mm, hrúbka 5–13 mm. Hmotnosť: 230 g.

4. Mazanica líniovej konštrukcie s odtlačkom prútia. Kompaktný zlomok prepáleného výmazu z jemnej hliny so stopami sekundárneho(?) opálenia na povrchu (obr. 30: 6).

Literatúra

- Hanuliak 2018* – M. Hanuliak: Stredoveké sídlisko z 13. storočia v Beckove. *Slovenská archeológia* 66, 2018, 107–177.
Ruttkay 1995 – M. Ruttkay: Príspevok k poznaniu stredovekej keramiky na juhozápadnom Slovensku. *Archaeologica historica* 20, 1995, 563–583.
Sitár et al. 2012 – A. Sitár/V. Lapčík/M. Rusko/V. Dirner: Nálezy historických medených zliatkov z okolia Španej Doliny. In: M. Rusko (ed.): *Sustainability – Environment – Safety 2012*. Zborník z konferencie so zahraničnou účasťou, Bratislava 3. december 2012. Žilina 2012, 273–285.

MEDIEVAL FINDS FROM DEDINKA. Dedinka (Nové Zámky district), built-up area, the northwest periphery of the village, plot no. 133/1, stray finds, High Middle Ages (12th–13th centuries). Finds deposited at: Ján Thain Museum in Nové Zámky. Sometime in the 1990s, a few archaeological finds were accidentally

²⁴ Za konzultácie pri identifikácii a chronologickom zaradení získaných nálezov ďakujem D. Repkovi z Katedry archeológie FF UKF v Nitre a M. Husárovi z Ústavu pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda FF UKF v Nitre.

discovered during earthworks in the close surroundings of an old house situated on the northwestern edge of the present-day village of Dedinka (Fig. 30: 1). It was allegedly a complete ceramic pot (found already in a fragmentary state; Fig. 30: 3), a fragment of a burned daub with an imprint of a wattle (Fig. 30: 6) and probably a piece of a copper alloy ingot (Fig. 30: 5). In 2018–2019, a short iron spearhead(?) with a socket (Fig. 30: 4) was found near the place of the previous discovery. The finds can be roughly dated to the 12th to 13th centuries, based mainly on the decorated ceramic vessel. Moreover, to this period, the earliest written records of the settlement called Nagy Fajkurt are linked (Fig. 30: 2).

Translation provided by the authors

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V EXTERIÉRI KOSTOLA SV. MARTINA V BREZOVIČKE

Matúš Hudák – Mária Hudáková – Marek Budaj – Marián Čurný – Radoslav Beňuš

Brezovička (okr. Sabinov), intravilán, NKP Kostol sv. Martina (č. ÚZPF 271), predstihový archeologický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Archeologický výskum v exteriéri Kostola sv. Martina v Brezovičke realizovala spoločnosť Archeológia Spiš s.r.o. v auguste (Hudák 2022). Uskutočnil sa v súvislosti s pripravovanou sanáciou zavlhnutých obvodových murív objektu. Sondáž sa realizovala na južnej strane presbytéria.

Pod vrstvami súvisiacimi s úpravami exteriéru kostola a jeho bezprostredného okolia, ktoré vznikli v priebehu 20. stor., bola zachytená staršia pochôdzna úroveň. Táto pravdepodobne súvisí s obdobím prestavby kostola v rokoch 1857–1859. Nárast nivelety terénu v 20. stor. predstavuje 65 cm. V subpozícii s touto vrstvou bola zdokumentovaná tzv. cintorínska vrstva, ktorá obsahovala kosti, zlomky skla z vitráže, olovenú guľku a keramický materiál datovaný do 17.–18. stor.

Na úrovni 489,37 m n. m. bol identifikovaný hrob dospelého jedinca – muža vo veku 40–50 rokov (obr. 28). Telo bolo uložené v drevenej rakve v anatomickej polohe na chrbte s rukami prekríženými v oblasti brucha, s orientáciou JZ–SV. Hrobová jama bola čiastočne rozpoznateľná už na úrovni 490,06 m n. m. V rovnakej hĺbke bol odkrytý rozšírený základ južnej steny presbytéria. Dno hrobovej jamy sa nachádzalo približne 80 cm pod úrovňou koruny základu. V zásype hrobovej jamy sa nachádzali nálezy datované do obdobia druhej polovice 17. stor. až začiatku 18. stor., menovite keramika (obr. 31; 32), kosti, olovené guľky, pracka a prsteň. Okrem toho bola v zásype identifikovaná aj stredoveká minca – poldenár Mateja Korvína vyrazený najskôr v roku 1467 v budínskej mincovni. Ďalšou mincou z výskumu je bežný 2 halier z roku 1906 pochádzajúci z viedenskej mincovne (Budaj/Hudák 2023).

Základové murivo južnej steny presbytéria tvorili rôzne veľké, opracované lomové kamene spájané bielosivou piesčitou maltou. Líce muriva bolo nepravidelné. Základovú škáru sme zachytili na úrovni 489,36 m n. m. Samotný základ dosahoval výšku 70 cm. Oproti nadzákladovému murivu bola koruna základu rozšírená o 8 cm.

Literatúra

Budaj/Hudák 2023 – M. Budaj/M. Hudák: Numizmatické nálezy z výskumu Kostola sv. Martina v Brezovičke (okr. Sabinov). *Denarius* 11, 2023, 16–21.

Pramene

Hudák 2022 – M. Hudák: *Rímskokatolícky Kostol sv. Martina v Brezovičke (okr. Sabinov)*. Hozelec 2022. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Archeológia Spiš s.r.o., Hozelec.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN THE EXTERIOR OF THE ST. MARTIN CHURCH IN BREZOVIČKA. Brezovička (Sabinov district), built-up area, NCM St. Martin Church (CLM no. 271), development-led archaeological excavation, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. Archaeological excavation in the exterior of the Church of St. Martin in Brezovička was carried out in connection with the planned renovation of the damp perimeter walls of the building (Hudák 2022). An older walking level from the period of the church reconstruction in 1857–1859 was detected by trenching on the south side of the presbytery. In the sub-position with this layer, a cemetery layer with finds dated to the 17th–18th centuries was identified. At the level of 489.37 m a. s. l., a burial of an adult individual – a man 40–50 years old – was identified. The burial pit was partially recognizable

even at the 490.06 m a. s. l. At the same depth, the extended foundation of the southern wall of the presbytery was uncovered. The backfill of the burial pit contained finds dated to the 2nd half of the 17th century and the beginning of the 18th century, as well as a medieval coin, which was determined to be a half denarius of Matthias Corvinus, minted at least as early as 1467 in the Buda mint (*Budaj/Hudák 2023*). The foundation joint of the southern wall of the presbytery was recorded at a level of 489.36 m a. s. l. The foundation itself reached a height of 70 cm. Compared to the above-foundation masonry, the top of the foundation was widened by 8 cm.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V EXTERIÉRI KOSTOLA KRISTA KRÁĽA VO ŠVÁBOVCIACH

Matúš H u d á k – Mária H u d á k o v á – Marián Č u r n ý – Radoslav B e ň u š – Martin H l o ť e k

Š v á b o v c e (okr. Poprad), intravilán, NKP Kostol Krista Kráľa (č. ÚZPF 989), predstihový archeologický výskum, neskorý stredovek, novovek (16.–20. stor.). Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Archeologický výskum bol realizovaný v súvislosti s pripravovanou obnovou kostola. Sonda s rozmermi 2 × 1,4 m bola situovaná v exteriéri kostola, na jeho južnej strane, pri styku lode a presbytéria. Po odstránení betónového chodníka bola v sonde identifikovaná vrstva planírky z čias posledných exteriérových úprav okolia kostola v 90. rokoch 20. stor. Po jej odstránení bol v severozápadnom rohu sondy, na styku lode a presbytéria, odkrytý kamenný stĺpik s rozmermi 50 × 45 cm s dochovanou výškou 45 cm. Stĺpik bol postavený na rozšírenom základe lode (ZM 1) a pozostával z opracovaných ostrohranných lomových kameňov, spájaných hnedosivou hrubozrnnou vápnitou maltou. Z vonkajšej strany bol omietnutý bielosivou vápnitou maltou. Na južnej stene presbytéria bola zároveň odkrytá staršia vonkajšia omietka južnej steny presbytéria, pravdepodobne z 30. rokov 20. stor. a staršia maltová omietka steny lode kostola. Odkrytá bola aj dlažba pozostávajúca z plochých lomových kameňov nepravidelného tvaru, ktorá sa čiastočne zachovala v severnej časti sondy, východne od kamenného stĺpika. Na rovnakej úrovni bola identifikovaná vrstva 102, ktorej povrch interpretujeme ako niveletu terénu v čase predpokladanej úpravy vonkajšej fasády v 30. rokoch 20. stor. Vrstva neobsahovala archeologické nálezy. V subpozícii s vrstvou 102 bola vrstva 103 obsahujúca početnú prímies hrudiek malty, ako aj väčších plošných fragmentov staršej vonkajšej omietky kostola. Na jej povrchu bol nájdený zlomok strešnej krytiny zo záveru 19. stor. až prvej polovice 20. stor.

Po odstránení vrstvy 103 bolo v západnej časti sondy odkryté základové murivo lode kostola (ZM 1). Murivo bolo vybudované na ílovo-bridlicovom podloží a pozostávalo z rôzne veľkých opracovaných lomových kameňov, spájaných bielosivou vápnitou maltou. Na úrovni 636,63 m n. m. bol základ rozšírený. Od tejto úrovne nižšie bolo základové murivo spájané ílom. Pod vrstvou 103 sa nachádzala tmavohnedá ílovitá hlina (vrstva 104), ktorá obsahovala fragmenty skla, kostí, mosadzný gombík a keramiku datovanú do druhej polovice 19. stor. až po rok 1900 (obr. 33).

Ďalším znižovaním vrstvy 104 bolo v severnej časti sondy odkryté rozšírenie základového múru južnej steny presbytéria (ZM 2). Murivo bolo vybudované z rôzne veľkých opracovaných lomových kameňov, spájaných bielosivou vápnitou maltou. Rozšírenie základu bolo zachytené na úrovni 636,45 m n. m. Od tejto úrovne nižšie bolo základové murivo spájané žltohnedým ílom. Na úrovni 636,20 m n. m. bol zachytený povrch žltohnedej ílovitej vrstvy 105 s nálezmi keramiky, ktoré možno zaradiť do obdobia 17.–18. stor. Vo vrstve bol nájdený aj zlomok olova z vitráže, kosti a klince z rakiev.

Znižovaním vrstvy 105 bol na úrovni 635,50 m n. m. identifikovaný hrob jedinca, pravdepodobne mužského pohlavia vo veku 60 rokov (obr. 34: 9). Telo bolo uložené v anatomickej polohe s rukami pozdĺž tela. Podľa antropologického posudku boli prítomné na maxile a mandibuli výrazné zápalové zmeny. Na krčných stavcoch C3 až C7 bola prítomná výrazná spondylóza. Stavce C3 a C4 vykazovali výraznú artrózu na pravej strane medzistavcových kĺbov. Spondylózou boli postihnuté aj stredné hrudné stavce. Spodné hrudné stavce mali výrazné Schmorlové uzly. Z pletenca hornej končatiny sa zachovali obe kľúčne kosti a fragmenty oboch lopatiek. Prítomná bola aj ľavá ramenná kosť so slabými artrotickými zmenami, ale s výraznou *crista tuberculi minoris* aj *tuberositas deltoidea*. Na rebrách boli prítomné stopy po vyhojených zlomeninách. Z výplne hrovej jamy (vrstva 106) pochádza črep z tela novovekého hrnca na bočný ohrev (obr. 34: 7). Tento typ kuchynských nádob sa vyskytuje od 16. stor. do 20. stor. Okrem toho bola vo vrstve nájdená aj keramika, ktorú možno zaradiť do obdobia vrcholného stredoveku a jeden črep z dna misy zo 17.–18. stor. Hrob bol narušený pochovávaním v mladšom období, pričom zásyp mladšej hrovej jamy pravdepodobne predstavuje vrstva 108. Hrob bol čiastočne zahĺbený do podložia (vrstva 107).

Pramene

Hudák 2022 – M. Hudák: *Švábovce – Kostol Krista Kráľa, parcela KN-C 1*. Hozelec 2022. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Archeológia Spiš s.r.o., Hozelec.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN THE EXTERIOR OF THE CHURCH OF CHRIST THE KING IN ŠVÁBOVCE. Švábovce (Poprad district), built-up area, NCM Church of Christ the King (CLM no. 989), development-led archaeological excavation, Late Middle Ages, Postmedieval period (16th–20th centuries). Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. The archaeological excavation was conducted in conjunction with the planned renovation of the church. A trench with dimensions of 2 × 1.4 m was located on the southern side of the church, on the touch of the nave and presbytery. An older walking level with partly preserved pavement from flat quarry stones dated to the 1930s was detected in the trench, along with Postmedieval cultural or cemetery layers. At the level of 635.50 m a. s., a burial of an approx. 60-year-old man was discovered. The foundation walls of the nave and the southern wall of the presbytery were built on clay-slate subsoil. They consisted of variously sized processed quarry stones, joined with whitish-grey lime mortar. The foundation of the nave was widened at the level of 636.63 m a. s. l., the foundation of the presbytery was widened at the level of 636.45 m a. s. l.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM MEŠTIANSKEHO DOMU NA VETERNEJ ULICI V BARDEJOVE

Matúš H u d á k – Mária H u d á k o v á – Katarína Š i m u n k o v á – Marián Č u r n ý

B a r d e j o v (okr. Bardejov), Veterná ulica, NKP Meštiansky dom (č. ÚZPF 11915), predstihový archeologický výskum, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Archeologický výskum meštianskeho domu na Veternej ulici 12 v Bardejove (súpis. č. 163) sa realizoval v súvislosti s obnovou NKP.

Sonda 1 s rozmermi 1,4 × 1,4 m bola umiestnená v interiéri dvorového krídla meštianskeho domu, v miestnosti na prízemí, v južnom kúte. Zachytili sme v nej kultúrne vrstvy z obdobia novoveku a úroveň založenia dvorového krídla. Súčasnú úroveň terénu predstavuje betónová podlaha z polovice 20. stor. Pod ňou sa nachádzali tenké planírovacie vrstvy, ktoré neobsahovali žiadne archeologické nálezy. Na úrovni 10 až 20 cm od súčasného povrchu bolo identifikované podložie, do ktorého bol zahĺbený objekt 1. Objekt predstavuje pravdepodobne odpadovú jamu oválneho pôdorysu s max. dĺžkou 120 cm, šírkou 90 m a hĺbkou 72 cm. Výplň objektu tvorili dve vrstvy – hnedá ílovitá hlina s prímiesou väčších lomových kameňov (vrstva 103) a stredne hnedá ílovitá hlina s málo početnou prímiesou menších lomových kameňov (vrstva 105). Medzi hnuťelnými nálezmi z objektu bol identifikovaný osteologický materiál a keramické nálezy. Objekt 1 bol zároveň v superpozícii s vrstvou 106, ktorá predstavovala negatív trámu drevenej podlahy bez prítomnosti archeologických nálezov. Základové murivo južnej steny objektu pozostávalo z opracovaných lomových kameňov spájaných chudobnou sivou vápennou maltou. Základová škára bola zachytená v nadmorskej výške 276,51 m, t. j. 35 cm od súčasnej úrovne terénu.

Archeozoologická analýza preukázala prítomnosť viacerých živočíšnych druhov. Z domácich zvierat bol identifikovaný tur domáci (*Bos taurus*), ovca/koza (*Ovis/Capra*), kura domáca (*Gallus gallus domesticus*) a pravdepodobne aj hus domáca (*Anser anser domesticus*). Okrem toho boli identifikované aj divé druhy – zajac poľný (*Lepus europaeus*) a bližšie neurčené vtáky (*Aves* sp.).

Keramické nálezy pochádzajú takmer výlučne z vrstvy 103 (obr. 35; 36). Dominujú črepy z nádob vysokých tvarov, široké tvary sú zastúpené iba minimálne. Súbor je chronologicky jednotný a na základe charakteristických znakov ho možno zaradiť do ranonovovekého obdobia. Rekonštruovaný džbán má priame analógie v nádobách z hromadných nálezov mincí z Teriakoviec a Rokycian (zo zbierkového fondu Krajského múzea v Prešove), ktoré sú datované do druhej polovice až záveru 17. stor. Všetky fragmenty nesú stopy erudovanej novovekej hrnčiarskej výroby. Neodporuje ani nález zlomku hranolovitej tehly, ktorej rozmery síce nepoznáme, no jej datovanie do 17. stor. nie je vylúčené (obr. 36). Nález črepu z miskovitej kachlice z vrstvy 103 je zrejme starším nálezom, resp. intrúziou (obr. 37). Mladšími nálezmi, azda až zo záveru mladšieho novoveku (prelom 19. a 20. stor.), ktoré sa do vrstvy 103 dostali zrejme ako mladšia intrúzia, sú zlomky strešnej krytiny, škridly a drážkovej krytiny (obr. 36).

Nálezy z vrstvy 105 neboli početné. Kým zlomok tehly prstovky pochádza z 15. stor., nálezy misovitej kachlice so štvorcovým ústím a dno obojstranne glazovaného pohára tvarovo vychádzajúceho z gotických pohárov, sa hlásia do záveru neskorostredovekého obdobia a začiatku novoveku, t. j. do 16. stor. až prvej polovice 16. stor.

Pramene

Hudák 2022 – M. Hudák: *Dom meštiansky, ul. Veterná č. 12, Bardejov*. Hozelec 2022. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Archeológia Spiš s.r.o., Hozelec.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF A BURGHER HOUSE IN VETERNÁ ULICA STREET IN BARDEJOV. Bardejov (Bardejov district), Veterná ulica street, NCM Burgher house (CLM no. 11915), development-led archaeological excavation, Late Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. The archaeological excavation of the Burgher house in Veterná ulica street in Bardejov was carried out in association with the renovation of the NCM. Trench 1 was located within the interior courtyard tract of the feature, in the southern corner of the ground-floor room. The excavation uncovered cultural layers and a feature from the Postmedieval period. At an altitude of 276.51 m a. s. l., the level of the courtyard tract foundations was detected. Movable finds from the feature included identified osteological material from both domestic and wild animal species, as well as pottery artefacts. Pottery fragments were dated to the Early Postmedieval period (layer 103) and the end of the Late Middle Ages to Early Postmedieval period (layer 105).

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V PAMIATKOVEJ ZÓNE NA ŠKOLSKEJ ULICI V MARKUŠOVCIACH

Matúš Hudák – Ľuboslav Záhorec – Erika Kostolňáková

Markušovce (okr. Spišská Nová Ves), intravilán, Školská ulica, predstihový archeologický výskum, sídlisko, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

V apríli realizovala spoločnosť ARCHEOVÝSKUM s.r.o. v spolupráci so spoločnosťou Archeológia Spiš s.r.o. archeologický výskum na Školskej ulici v Markušovciach. Výskum bol iniciovaný plánovanou stavebnou aktivitou v pamiatkovom území, na západnej strane objektu materskej školy. Skúmaná poloha sa nachádza na vrchole hradného pahorku, východne od Markušovského hradu a severovýchodne od areálu rímskokatolíckeho Kostola sv. Michala Archanjela.

Výskum sme realizovali prostredníctvom troch archeologických sond s rozmermi 2 × 1 m. Vo všetkých sondách bola zistená kultúrna vrstva označená ako SJ 2, pozostávajúca z tmavohnedej hlinitej vrstvy s uhlíkmi, s obsahom keramického materiálu datovaného na prelom 19. a 20. stor. V sonde I bola táto vrstva zistená v hĺbke 10 cm od súčasného povrchu a nachádzala sa pod vrstvou tmavohnedého humusu. Dosahovala hrúbku približne 10 až 12 cm. V sonde II bola zistená v hĺbke cca 50 cm od súčasného povrchu a nachádzala sa pod vrstvou tmavohnedého humusu a vrstvami navážky. Kultúrna vrstva SJ 2 tu dosahovala mocnosť od 5 do 30 cm. V sonde III bola kultúrna vrstva zistená v hĺbke cca 95 cm od súčasného povrchu, pričom sa nachádzala pod recentnými navážkami a dosahovala hrúbku približne 25 až 50 cm. Pod kultúrnou vrstvou SJ 2 sa v sondách nachádzalo už len podlažie.

Kultúrna vrstva SJ 2 vznikla pravdepodobne prirodzeným spôsobom v dôsledku zvýšenej antropogénnej činnosti v tomto priestore v uvedenom časovom horizonte. Staršie kultúrne vrstvy boli zrejme úpravami terénu na prelome 19. a 20. stor. odstránené. Okrem črepov bol z kultúrnej vrstvy získaný fragment mince, príp. medailóniku a fragment hlinenej fajky.

Pramene

Záhorec/Kostolňáková 2022 – Ľ. Záhorec/E. Kostolňáková: *Markušovce, zámer úpravy v pamiatkovej zóne na Školskej ul.* Liptovský Mikuláš 2022. Výskumná správa 5/2022. Archeovýskum s.r. o., Liptovský Mikuláš.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN THE MONUMENT ZONE IN ŠKOLSKÁ ULICA STREET IN MARKUŠOVCE. Markušovce (Spišská Nová Ves district), built-up area, Školská ulica street, development-led archaeological excavation, settlement, Postmedieval period. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. The archaeological excavation in Školská ulica street in Markušovce was initiated by a planned construction activity in the monument zone, on the western side of the kindergarten building.

The excavation was conducted in the form of three archaeological trenches, each with dimensions of 2 × 1 m. In all trenches, a cultural layer, designated as SJ 2, was found beneath the humus layer and the layers of fill, consisting of a dark brown clay layer with charcoal. It contained pottery material dated to the turn of the 19th and 20th centuries. The layer also contained a fragment of a coin, possibly a medallion, and a fragment of a clay pipe. The subsoil was located under the cultural layer. Older cultural layers were probably removed by terrain modifications at the turn of the 19th and 20th centuries.

PREDSTIHOVÝ VÝSKUM KOSTOLA SV. IMRICHA V RADATICIACH

Jozef Chajbullin Košťial

R a d a t i c e (okr. Prešov), intravilán, NKP Kostol sv. Imricha (č. ÚZPF 325), parc. č. 385, predstihový archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

V priebehu rokov 2020–2022 sa uskutočnil plošný predstihový archeologický výskum v intraviláne obce Radatice v súvislosti so zámerom rekonštrukcie, resp. obnovy NKP jeho vlastníkom. Zahŕňala odvodnenie objektu, výmenu elektroinštalácie a výmenu strešnej krytiny. Práve v súvislosti s odvodnením kostola bol projektovaný podpovrchový zásah do terénu v bezprostrednej blízkosti kostola (obr. 38). Cieľom výskumu bolo zachytiť stratigrafiu terénu, hornú niveletu úrovne predpokladaných pochovaných jedincov príkostolného cintorína, resp. doklady stavebného vývoja objektu Kostola sv. Imricha.

Zvolenou metódou výskumu bolo polozenie štyroch *ad hoc* priestorových sond, v ktorých prebiehal výskum odkryvom a piatej sondy, ktorá bola vzhľadom k nivelete zahĺbenia podrobená dohľadu a pre výsledky výskumu nie je určujúca. Vytýčením sond bolo definovaných 16 arbitrárnych rezov definujúcich stratigrafické pomery na lokalite. Grafická dokumentácia je v prevažnej miere fotogrametrická (viď. obr. 39).

Okrem štandardných entít terénnej stratifikácie boli výskumom identifikované očakávané hroby (01–08) v bezprostrednom okolí kostola. Vzhľadom k *a priori* stanovenej hĺbke sond a skutočnosti, že žiadny hrob nebol odhalený v celom svojom rozsahu, bolo rozhodnuté, že kostrové pozostatky nebudú vyňaté a premiestnené na antropologické spracovanie. Boli ponechané v anatomickej polohe, príp. v pohrebných schránkach (identifikované boli tri drevené rakvy a jeden pravdepodobne tehlový sarkofág, v štyroch prípadoch sa schránku nepodarilo určiť). Priemerné relatívne zahĺbenie horných partií identifikovaných hrobov je 1,2 m (rozptyl 0,3 m), pochôdna úroveň pôvodnej nivelety terénu v dobe pochovávaní nebola identifikovaná. Orientácia hrobov (smer uloženia tiel) variuje v dvoch smeroch SZ–JV (hroby 02–05) a SV–JZ s hlavou smerom na JZ (hroby 07 a 08; obr. 38; 39). Všetky hroby boli predbežne identifikované ako hroby dospelých (adultus+), pohlavie nebolo možné spoľahlivo určiť.

Zásypové depozity obsahovali prevažne fragmenty ľudských kostí ako dôsledok druhotnej manipulácie s pozostatkami – jav typický pre stredoveké a novoveké cintoríny v sídliskových intravilánoch. Všetky nálezy ľudských kostí sú fragmentárne a nenašla sa žiadna celá anatomická kosť. Môže to súvisieť s praxou pietne uložených celých kostí v prípade výkopu nového hrobu, kedy fragmenty unikajú pozornosti kopáčov a len celé kosti sú odkladané do napr. osária. Sporadické nálezy fragmentov keramických nádob v Kostole sv. Imricha (obr. 40) súvisia pravdepodobne s neupresnenou stavebnou činnosťou v 17. stor. alebo neskôr, pričom do úvahy prichádza barokizačná etapa po roku 1715.²⁵

Pramene

Chajbullin Košťial/Čurný 2024 – J. Chajbullin Košťial/M. Čurný: *Výskumná dokumentácia archeologického výskumu Archeologický výskum Národnej kultúrnej pamiatky „Kostol rímskokatolícky sv. Imricha v Radaticiach“ – NKP č. 325/1. Nižná 2024. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. ArcheoConsult, spol. s r. o., Nižná.*

DEVELOPMENT-LED ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION NEAR THE CHURCH OF ST. IMRICH IN RADATICE. Radatice (Prešov district), built-up area, NCM Church of St. Imrich (CLM no. 325), plot no. 385, development-led archaeological excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. Between 2020 and 2022, a large-scale, advanced archaeological research project was conducted in the built-up area of the village of Radatice. In connection with the drainage of the church, a subsurface intervention in the terrain in the immediate vicinity of the church was designed (Fig. 38). The goal of the excavation was to capture the stratigraphy of the terrain, the upper level of the presumed buried individuals of the church cemetery, or documents of construction development of the Church of St. Imrich. The chosen method involved four *ad hoc* spatial trenches (polygons), in which the

²⁵ Posudok M. Čurný.

research was carried out stratigraphically, and fifth trench, which was subject to supervision due to the level of excavation, and is not decisive for the research results. The graphic documentation is predominantly photogrammetric (Fig. 39). In addition to the standard entities of terrain stratification, the excavation identified expected graves (01–08) in the immediate vicinity of the church. Remains were left in an original anatomical position, or in burial boxes (three wooden coffins, one probable brick sarcophagus; in four cases, the burial container remains unidentified). The average relative depth of the upper parts of the identified graves is 1.2 m. The orientation of the graves (the direction of burial of the bodies) varies in two directions – NW–SE (graves 02–05) and NE–SW, with the head towards the SW (graves 07 and 08; Fig. 38; 39). All graves were tentatively identified as adult graves (*adultus+*), gender could not be reliably determined. The deposits mainly contained fragments of human bones (secondary manipulation of remains), a phenomenon typical of Medieval and Modern cemeteries in inhabited settlements. Sporadic finds of ceramic vessel fragments (Fig. 40) are likely related to unspecified construction activities in the 17th century.

Translation provided by the authors

PREDSTIHOVÝ VÝSKUM SEVEROZÁPADNÉHO BASTIÓNU ZANIKNUTÉHO HRADU A KAŠTIEĽA STROPKOV

Jozef Chajbullin Košťál

Stropkov (okr. Stropkov), Námestie SNP, NKP kaštieľ a hrad (ÚZPF č. 243/2), parc. č. 8, 13, 14, 2398/10, predstihový archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

V priebehu rokov 2021 a 2022 sa uskutočnil plošný predstihový archeologický výskum v centre mesta Stropkov na Námestí SNP v súvislosti so zámerom administratívy mesta o rekonštrukciu/revitalizáciu verejného priestranstva. Primárnym cieľom bola architektonicko-historická štúdia s návrhom na možnosti rekonštrukcie bastiónu. Sekundárnym cieľom bol štandardný archeologický výskum terénnym odkryvom. Investorom akcie bolo mesto Stropkov, akciu dozoroval a metodicky inštruoval KPÚ Prešov (P. Harčár).

Terénny výskum prebiehal v roku 2021 a spracovanie dokumentácie v roku 2022. Na výskume participovali samotné mesto (historik L. Šmajda), architektonická kancelária (J. Krcho, V. Kladiya, M. Gomboš; PAHV), L. Lisá (Akademie věd ČR; pedológia, geoarcheológia), D. Thurzo (zoológia), M. Čurný (hnuteľné nálezy). K plošnému výskumu bolo pristupované s kvalitnými predikčnými dátami o povahe a lokalizácii predpokladanej architektúry – jednak na základe historických a archívno-historických podkladov, tak i z dôvodu zisťovacej sondáže z roku 2019. V tomto zmysle plošný výskum nepriniesol prekvapivé a nečakané výsledky. Verifikoval predpoklad odkryvu severozápadného bastiónu stropkovského opevnenia, jeho topológiu a technickú skladbu. Bastión bol odkrytý kompletne, pôdorysne a na pochôdznu úroveň dna svojej pivnice. Polygón výskumu s rozlohou 530 m² tvorí topologickú obálku rozsahu bastiónu (obr. 41: 1, 2).

Výskum nebol členený na arbitrálne polygóny nižšieho rádu, bol vedený stratigraficky s priebežným pokladaním kumulatívnych terénnych rezov. Nečakaným, i keď celkom logickým vyústením výskumu v západnej časti polygónu, je odkryv negatívu fortifikačnej priekopy a jej výplní. Z tohto dôvodu bol terénny výskum doplnený o pedologické vrty, ktoré definujú pravdepodobný priebeh línie výkopu opevňovacej priekopy. Dokumentácia je normalizovaná v terénnej databáze (PostgreSQL), grafická dokumentácia pozostáva z fotogrametrie a interpretačných výkresov (CAD).

Stratigrafické situácie bezprostredne súvisiace s objektom bastiónu boli síce čiastočne poškodené neskoršími zásahmi (recentné stavby domov na ploche výskumu), ale len v miere, ktorá podstatným spôsobom neovplyvnila zachovanie architektúry objektu. Dokumentácia zásypových depozitov v interiéri pivnice bastiónu umožňuje rekonštruovať depozičné procesy vo fáze po zániku objektu, keď bol bývalý bastión využívaný buď na dobývanie stavebného kameňa pre potreby obyvateľov Stropkova, alebo ako odpadná jama so stavebným zásypom. Z tohto hľadiska je dôležitá nálezová situácia prezentovaná rezmi 02 a 06 a tiež definovaný negatív SJ 5007 predstavujúci *interfacies* likvidácie hlavných konštrukčných častí bastiónu – je úrovňou, na ktorej prebiehala deštrukcia fortifikácie spôsobená pravdepodobne ťažbou stavebného kameňa. V terénnej situácii bol identifikovaný depozit SJ 1012, interpretovaný ako stavebný hiát, resp. degradovaný pôdny horizont, ktorý funkčne a časovo rozdeľuje využívanie tangovaného priestoru (zánik bastiónu a recentná zástavba rodinnými domami na Námestí SNP).

Výskum poskytol 3765 kusov hnutelných artefaktov, s výraznou prevahou keramiky (obr. 42). Keramika, hlavne vo vzťahu k datovaniu, naznačuje „široké“ datácie pre jednotlivé stratigrafické jednotky. Tento jav je pravdepodobne spôsobený premiešaním neskorších depozitov so staršími uloženinami (veľké množstvo intrúzií), ktoré diskvalifikujú keramiku pre jemné chronologické modelovanie zásypových horizontov bastiónu. Obecne môžeme konštatovať, že zásypové depozity skúmaného objektu pochádzajú z 19. stor., čo koreluje s analýzou historických prameňov. Pre datovanie depozitov neboli určujúce ani nálezy mincí (6 ks; obr. 43).

Pramene

Chajbullin Košťál et al. 2022 – J. Chajbullin Košťál/J. Krcho/V. Kladiva/M. Gomboš/L. Lisá/D. Thurzo/M. Čurný/A. Chajbullinová: *Výskumná dokumentácia archeologického výskumu Pamiatkovo – archeologický výskum Národnej kultúrnej pamiatky „Kaštieľ a hrad zaniknutý, č. ÚZPF 243/1–2 v Stropkove“, v rozsahu obnovy pamiatkového objektu hrad zaniknutý č. ÚZPF 243/2 – SZ bastion*. Nižná 2022. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Archeo-Consult, spol. s r. o., Nižná.

DEVELOPMENT-LED ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF THE NORTHWESTERN BASTION OF THE CASTLE OF STROPKOV. Stropkov (Stropkov district), Námestie SNP square, NCM manor house, castle (CLM no. 243/2), plots nos. 8, 13, 14, 2398/10, development-led archaeological excavation, Post-medieval period. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. Between 2021 and 2022, a large-scale archaeological excavation was conducted in the center of the city of Stropkov, specifically at Námestie SNP square, in connection with the city administration's intention to reconstruct/revitalize the public space. The primary goal was an architectural-historical study with a proposal for the reconstruction of the bastion. The extensive research was approached with high-quality prediction data about the nature and location of the assumed architecture, both based on historical documents and exploratory sounding from 2019. In this sense, the extensive excavation did not bring surprising and unexpected results. It verified the assumption of the discovery of the northwestern bastion of the Stropkov fortification, its topology and technical details. Bastion was exposed entirely, both in plan and at the walking level of the cellar's bottom. The research polygon, with an area of 530 m², forms the topological envelope of the bastion's extent (Fig. 41: 1, 2). The stratigraphic situations immediately related to the bastion object were partially damaged by later interventions (recent house constructions), but only to an extent that did not significantly affect the preservation of the bastion architecture. The documentation of backfill deposits in the interior of the bastion basement makes it possible to reconstruct the deposition processes in the phase after the demise of the building, when the area of the former bastion became an area for quarrying building stone for the needs of the residents of Stropkov and a waste pit loaded with construction material. The excavation provided 3765 movable artifacts, with a significant predominance of ceramics (Fig. 42) and six coins (Fig. 43).

Translation provided by the authors

VÝSKUM SKELETOV V UKONČENÍ PRIEKOPY VCHODU 2 NA SÍDLISKU VO VRÁBEOCH²⁶

Ivan Cheben – Alena Bistáková – Martin Furholt – Zuzana Hukelová – Maria Wunderlich – Katharina Fuchs

V r á b l e (okr. Nitra), poloha Veľké Lehemby, sídlisko, ohradený areál, archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely, neolit (kultúra s lineárnou keramikou, železovská skupina). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V priebehu výskumu štyroch pôdorysov kolových domov situovaných na južnom okraji sídliskového areálu II bol v roku 2016 odkrytý aj kostrový hrob G1/S14 (Cheben/Furholt 2022). V nasledujúcej sezóne boli v priestore vchodov 1 a 2 do ohradeného sídliskového areálu I preskúmané kostrové hroby G2/S21 až G13/S23 (Cheben/Furholt 2020; 2023). Okrem kostrových hrobov boli vo výplni objektov – ukončení priekop vchodov 1 a 2, nájdené jednak jednotlivé kosti ľudského skeletu, ale odkryté boli aj kostrové zvyšky

²⁶ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0521. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0075/21. Terénny výskum sa uskutočnil v rámci projektu DFG 1266 „The Dynamics of Settlement Concentration Processes and Land-use in Early Farming Communities in the North-western Carpathian Basin“ v spolupráci s Christian-Albrechts-Universität Kiel.

jedincov uložených v rôznej anatomickej polohe na dne priekop. Spoločným znakom bolo, že jedinci boli pochovaní bez lebky. Na základe antropologickej analýzy patrili pravdepodobne devätnástim jedincom (Müller-Scheefel/Hukelová 2020).

V mesiacoch júl a august pokračoval systematický výskum v priestore ohradeného sídliskového areálu I kultúry s lineárnou keramikou a železovskej skupiny v polohe Veľké Lehemby. Výskum sa sústredil na znovu odhalenie sondy S23, keďže v záverečnej etape predchádzajúcej sezóny sa vo východnom ukončení priekopy 1, v priestore vchodu 2 do ohradeného areálu I, zachytil výskyt väčšieho počtu ľudských jedincov uložených na jej dne (Cheben/Bistáková/Furholt 2024). Vedeckým zámerom bolo overiť predpoklad, ktorý vyplynul z dovtedajších poznatkov, že vo východných ukončeniach jednotlivých priekop v blízkosti každého skúmaného vchodu sa nachádzajú iba jednotlivé kosti ľudského skeletu.

V juhozápadnej časti sídliska I, v priestore vchodu 5, bola vytyčená sonda S27. Vchod 5 uzatvára južnú líniu vstupov do ohradeného areálu, ktorú tvorí vonkajšia i vnútorná priekopa doplnená palisádou.

Sonda S23. Zachytená nálezová situácia bola zdokumentovaná tak, aby sa následne mohla sonda S23 vymerať a časť východného ukončenia priekopy 1 znovu odkryť a preskúmať. V minulej sezóne bola spodná, prehĺbená časť ukončenia priekopy prekrytá textíliou, kosti zabezpečené pred poškodením, následne zasypaná a pripravená na doskúmanie.

Situovanie sondy S23 kopírovalo priebeh ukončenia východnej časti priekopy v priestore vchodu 2. Postupným prehĺbovaním výplne sme na celom odkrývanom úseku od hĺbky 40/50 cm nachádzali ľudské kostry. Po začistení sme odhalili masový depot ľudských skeletov, pričom jednotlivé telá ležali v rôznych pozíciách a vo viacerých prípadoch sa prekrývali (obr. 108: 1). Spoločným znakom pre všetkých na dne priekopy ležiacich mladistvých a dospelých jedincov bolo, že im chýbali lebky, čo do značnej miery priamo počas výskumu komplikovalo stanovenie počtu individuí, s najväčšou pravdepodobnosťou vhođených na dno priekopy. Výnimkou bol zle zachovaný kompletný detský skelet.

Na základe antropologickej identifikácie kostrových zvyškov je možné konštatovať, že v odkrytej časti priekopy sa nachádzali pozostatky 36 mladistvých a dospelých jedincov, ktorým, ako už bolo spomenuté, chýbali lebky. Zachytilo sa však niekoľko malých fragmentov lebečných kostí, ktoré sa nachádzali samostatne medzi kostrovými zvyškami. Okrem 36 kompletných, i keď bezhlavých tiel a kompletnej, hoci zle zachovanej kostry dieťaťa, bolo získaných pár fragmentov čeľustnej kosti, 25 parciálnych častí ľudských tiel (dlhé kosti – nohy a ruky) a asi 50 samostatných kostí, ktoré nebolo možné s istotou priradiť žiadnemu z jedincov.

Výskum jednoznačne ukázal, že v nasledujúcej sezóne je nevyhnutné odkryť ďalší úsek, keďže časť ľudských skeletov uložených na dne vonkajšej priekopy sa zachytila v profile.

Sonda 27. V priestore vchodu 5 do ohradeného areálu I sme vytyčili sondu s rozmermi 20 × 10 m. Po začistení plochy sme zachytili pôdorysnú dispozíciu vstupu, ktorá pozostávala z vonkajšej a vnútornej priekopy (obr. 108: 2), a ďalších sídliskových objektov. Vonkajšia priekopa, ktorej šírka zodpovedala doteraz preskúmaným úsekom, bola v mieste vstupu prerušená. Ukončenie oboch priekop bolo zaoblené. V priestore medzi nimi, ako to bolo v prípade vchodov 1 a 2, sa ďalší objekt nenachádzal. Pôdorysná dispozícia zistená vo vchode 5 zodpovedá základnej myšlienke, i keď isté odlišnosti možno sledovať pri niektorých detailoch, ako je ukončenie priekopy alebo v metrických údajoch. Naznačuje to, že jednotlivé úseky priekopy, a pravdepodobne aj ostatné vchody, boli budované rovnakým spôsobom. Vo výplni oboch úsekov vonkajšej priekopy sa ľudské skelety či jednotlivé kosti nezachytili. Inventár tvorilo iba niekoľko zlomkov keramických nádob.

Vnútorná priekopa, ktorá bola v priestore vstupu prerušená, mala na úrovni začistenia (rozhranie ornice a podlažia) temer po celom jej priebehu vrstvu riečnych kameňov. Takúto situáciu sme v priestore vchodov 1 až 4 nedokumentovali, i keď sa vo výplni vnútornej priekopy ojedinelo alebo v zhluku vyskytlo niekoľko riečnych kameňov, a to vždy v blízkosti ľudských skeletov.

Literatúra

- Cheben/Bistáková/Furholt 2024 – I. Cheben/A. Bistáková/M. Furholt: Pokračovanie výskumu vchodov do ohradeného areálu kultúry s lineárnou keramikou vo Vrábľoch. *AVANS* 2021, 2024, 67–69.
- Cheben/Furholt 2020 – I. Cheben/M. Furholt: Sídlisková aglomerácia kultúry lineárnej a železovskej skupiny vo Vrábľoch. In: I. Cheben/P. Kalábková/M. Metlička (ed.): *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2017–2019*. Nitra – Olomouc – Plzeň 2020, 39–56.
- Cheben/Furholt 2022 – I. Cheben/M. Furholt: Výskum pôdorysov dlhých domov na sídlisku vo Vrábľoch. *AVANS* 2016, 2022, 64–69.

Cheben/Furholt 2023 – I. Cheben/M. Furholt: Výskum vchodov do ohradeného areálu kultúry s lineárnou keramikou vo Vrábľoch. *AVANS* 2017, 2023, 62–66.

Müller-Scheeßel/Hukeľová 2020 – N. Müller-Scheeßel/Z. Hukeľová: The burials and human remains from the LBK and Želiezovce settlement site of Vráble. In: M. Furholt/I. Cheben/J. Müller/A. Bistáková/M. Wunderlich/N. Müller-Scheeßel (eds.): *Archaeology in the Žitava Valley I. The LBK and Želiezovce settlement site of Vráble*. Leiden 2020, 159–235.

EXCAVATION OF SKELETONS IN THE END OF THE DITCH OF ENTRANCE 2 AT THE SETTLEMENT IN VRÁBLE. Vráble (Nitra district), Veľké Lehmeby site, settlement, enclosed area, archaeological excavation for scientific and documentation purposes, Neolithic (Linear Pottery culture, Želiezovce group). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. Systematic excavation in the enclosed area focused on the re-opening of trench S23, in which a large number of human individuals were found buried at the bottom of the ditch in the previous season (*Cheben/Bistáková/Furholt 2024*). By gradually deepening the fill in trench S23, human skeletons were occurring from a depth of 40–50 cm. After cleaning, we discovered a mass depot of human skeletons, with individual bodies lying in different positions and, in several cases, overlapping. A common feature among all individuals lying at the bottom of the ditch was that they lacked skulls, which greatly complicated the determination of the number of individuals buried or thrown at the bottom of the ditch. The exception was the child skeleton, which also had a preserved skull. Based on the identification of skeletal remains, it can be stated that the exposed part of the trench contained remains of 37 individuals, which, as mentioned, were missing skulls. We only recovered a few small fragments of skull bones, which were found separately among the skeletal remains. In addition to 36 complete, albeit headless bodies and a complete, albeit poorly preserved, skeleton of a child, a few fragments of a jawbone, 25 partial parts of human bodies (legs, arms) and about 50 separate bones were recovered, which could not be assigned with certainty to any of the individuals.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V PRIESTORE BÝVALEJ PIARISTICKEJ ZÁHRADY VO SVÄTOM JURE

Lenka Choma Soročinová

S v ä t ý J u r (okr. Pezinok), Hergottova ulica, parc. č. 376/2, 376/6, 376/8, mestská zástavba, záchranný archeologický výskum, neskorý stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Malokarpatské múzeum v Pezinku.

Záchranný archeologický výskum v Mestskej pamiatkovej rezervácii Svätý Jur sa uskutočnil počas stavby polyfunkčného objektu na Hergottovej ulici v rokoch 2021 a 2022. Skúmaná plocha (parc. č. 376/2, 376/6 a 376/8) sa nachádza v priestore juhozápadnej časti bývalej záhrady rehole piaristov, situovanej pôvodne na východnej strane historického mesta pri hradbách. V druhej polovici 20. stor. na tomto mieste stála budova knižnice. Podľa archívneho výskumu prvá písomná zmienka o záhrade piaristov pochádza z roku 1696. Konečnú rozlohu záhrada nadobudla v prvej polovici 18. stor. Ohraničená bola murovaným oplotením s drobnými vežovými stavbami. Zanikla v roku 1957, kedy v jej areáli vybudovali materskú školu. Časť oplotenia bola odstránená, avšak tri vežičky sa zachovali dodnes (*Luz/Zvarová 2020*, 15–19).

Práce pozostávali predovšetkým z výkopu rozsiahlej stavebnej jamy pre budovu s podzemnými garážami. Potvrdil sa predpoklad, že väčšinu terénu tvorila masívna recentná navážka. Táto bola zjavná najmä pri porovnaní s úrovňou susedného renesančného mestského opevnenia. Lokalitu formoval tiež potok, ktorý mal v minulosti pretekať záhradou a dnes tečie pozdĺž juhozápadného okraja pozemku. Pri bližšie uprostred skúmanej plochy sa v hĺbke 200 cm podarilo preskúmať zahĺbený objekt 1 – odpadovú jamu nepravidelného tvaru (zачytené rozmery cca 250 × 100 cm, hĺbka 50 cm). Výplň tvorila tmavá sivá hlina s popolom. Nachádzalo sa v nej veľké množstvo novovekých neglazovaných i glazovaných črepov keramických nádob (obr. 109: 4, 5) a zlomkov kachlíc (obr. 109: 3, 6, 7). V malom množstve boli získané drobné kovové predmety (klince, podkova a iné), sklo z okenných terčíkov či zvieracie kosti. Výnimočným nálezom je keramická „pečiatka“ s detailne vypracovaným plastickým výzdobným motívom (obr. 109: 8). Z fragmentov keramiky sa podarilo zrekonštruovať viaceré neúplné kachlice a nádoby (panvice na troch nôžkach, taniere, misy, džbány). Rastlinné a geometrické motívy na kachliciach sú typické pre 17. stor. Keramika z objektu má jednotný charakter. Nazdávame sa, že môže ísť o odpad z produkcie hrnčiarskej a kachliarskej dielne.

Popri severozápadnom okraji stavebnej plochy boli objavené aj pozostatky murovanej architektúry (obr. 109: 1, 2). Na hranici pozemku sme odokryli zvyšok asanovaného oplotenia záhrady (objekt 2).

Pozostával z kamenného muriva s prímiesou tehál spájaného vápennou maltou. Podľa písomných prameňov plot pochádza z 18. stor., čomu zodpovedá aj charakter muriva. V tomto mieste bolo v hĺbke okolo 200 cm zistené ďalšie, približne 60 cm hrubé kamenné murivo (objekt 3). Predstavuje pravdepodobne základy viacpriestorového obytného domu (zachytené rozmery cca 4,25 × 6,25 m). Ďalej sme identifikovali pristavané subtlnejšie murivo s hrúbkou 40 až 50 cm. Prístavba sa nachádzala v superpozícii s preskúmaným oplotením. Výstavbu domu predbežne datujeme do staršieho novoveku. Juhozápadne od domu bol zistený fragment kamenného muriva s prímiesou tehál spájaného vápennou maltou (objekt 4). Môže ísť o pozostatky mladšej zaniknutej stavby. Na mape Svätého Jura z roku 1769 vidieť v juhozápadnom rohu záhrady bližšie neurčenú zástavbu (Duchon 2009, 114). Z hliny vykopanej počas zemných prác na lokalite boli získané taktiež nepočítané črepy stredovekých keramických nádob, novoveký kovový gombík, náprstok, olovená strela s výčnelkom i minca – medený grajciar z roku 1851.

Literatúra

- Duchon 2009 – M. Duchon: Slobodným kráľovským mestom (1647–1918). In: J. Turcsány (ed.): *Svätý Jur 1209–2009. Dejiny písané vínom*. Svätý Jur 2009, 105–148.
Luz/Zvarová 2020 – R. Luz/Z. Zvarová: Piaristická záhrada vo Svätom Jure. *Historika* 2020/1, 2020, 15–19.

RESCUE EXCAVATION IN THE AREA OF THE FORMER PIARIST GARDEN IN SVÄTÝ JUR. Svätý Jur (Pezinok district), Hergottova ulica street, plots nos. 376/2, 376/6, 376/8, urban buildings, rescue archaeological excavation, Late Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Malokarpatské múzeum in Pezinok. The rescue excavation in the Town Monument Zone of Svätý Jur was conducted during the construction of a multifunctional building on Hergottova ulica street in 2021 and 2022. The excavated area is located in the southwestern part of the former Piarist garden, located at the interior face of the Renaissance town fortification. The first written reference to the garden dates back to 1696. The garden reached its final size in the 1st half of the 18th century. It demised in 1957. Postmedieval features were examined at the site, approx. 200 cm deep. An irregular refuse pit contained a large number of pottery fragments. Vegetal and geometrical motifs on restored stove tiles are typical of the 17th century. We assume that they represent refuse from a workshop producing pottery and tiles. On the northwestern periphery of the plot, remains of an 18th century brickwork garden fence were detected. In the same location, stone foundations of a multi-space house, preliminarily dated to the Early Postmedieval period, were identified, along with a fragment of mixed masonry from a more recent Postmedieval building. A few sherds from Medieval pottery vessels and several Postmedieval metal artifacts were recovered from the excavated earth.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM POČAS VÝSTAVBY RODINNÉHO DOMU V OBCI ŠALGOČKA

Lenka Choma Soročínová – Andrej Sabov

Šalgočka (okr. Galanta), intravilán, parc. č. 57/2, 57/5, 58/2, 58/3, sídlisko, záchranný archeologický výskum, doba halštatská, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Západoslovenské múzeum v Trnave.

Malokarpatské múzeum v Pezinku v spolupráci so Západoslovenským múzeom v Trnave realizovalo v súvislosti so stavbou rodinného domu v intraviláne obce Šalgočka (parc. č. 57/2, 57/5, 58/2, 58/3) náhradný záchranný archeologický výskum. Skúmaná plocha sa nachádza v historickej časti obce, v blízkosti barokovej kúrie s parkom. Už v roku 2020 bola vykonaná obhliadka skôr realizovaných stavebných výkopov a povrchová prospekcia a prieskum detektorom kovov na celom pozemku. Nájdené boli viaceré zlomky novovekej a stredovekej keramiky a novovekých kovových predmetov.

V tomto roku bol pod dohľadom archeológov uskutočnený výkop pre žumpu. V profiloch výkopu boli zachytené dva zahĺbené, pravdepodobne sídliskové objekty. Objekt 1/2022, v zvislom reze takmer pravouhlého obdĺžnikového tvaru (dĺžka 210 cm, max. hĺbka 128 cm), bol vyplnený sivohnedou kompaktnou hlinou s obsahom mazanice a uhlíkov. Na základe nálezů drobného fragmentu novovekej keramiky a kincov ho datujeme do obdobia novoveku. Objekt 2/2022, menších rozmerov (dĺžka 65 cm, hĺbka 55 cm) s dvomi úrovňami dna, bol vyplnený kompaktnou tmavohnedou hlinou s prímiesou spraše a kúskov mazanice. Obsahoval pravekú a novovekú keramiku. Fragmenty pravekej keramiky s tuhovanou výzdobou môžeme rámcovo datovať do doby halštatskej. Novoveká keramika sa nachádzala v hornej časti objektu, takže sa nedá vylúčiť, že predstavuje intrúziu v pravekom objekte.

Pramene

Sabov/Choma Soročinová 2023 – A. Sabov/L. Choma Soročinová: *Výskumná dokumentácia z priebehu záchranného archeologického výskumu Šalgočka – rodinný dom č. 9*. Trnava – Pezinok 2023. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Malokarpatské múzeum, Pezinok.

RESCUE EXCAVATION DURING THE CONSTRUCTION OF A HOUSE IN THE VILLAGE OF ŠALGOČKA. Šalgočka (Galanta district), built-up area, plots no. 57/2, 57/5, 58/2, 58/3, settlement, rescue excavation, Hallstatt period, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Západoslovenské múzeum in Trnava. Malokarpatské múzeum in Pezinok, in cooperation with the Západoslovenské múzeum in Trnava, carried out a rescue archaeological excavation associated with the construction of a house in the built-up area of the village of Šalgočka. The excavation consisted of a survey of previously executed construction trenches, surface prospecting, a metal detector survey on the plot, and supervision of excavations for a septic tank. The survey recovered fragments of Medieval and Postmedieval pottery and Postmedieval metal artifacts. Two sunken, probably settlement, features were documented during the excavations for the septic tank. According to finds, the first feature is dated to the Postmedieval period. The second one, containing also prehistoric pottery, can be dated to the Hallstatt period.

VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU V NOVOM RUSKOVE²⁷

Paweł Jarosz – Eva Horváthová

N o v ý R u s k o v (okr. Trebišov), poloha Chrasť, mohylové pohrebisko, archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely, pravek, eneolit, doba bronzová (gávská kultúra), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Výskum sa uskutočnil v spolupráci Archeologického ústavu SAV, v. v. i., s Inštitútom archeológie i etnológie PAN s cieľom preskúmať pozostatky mohylového pohrebiska, ktoré je súčasťou katastrálneho územia Veľkého Ruskova (obr. 44: 1, 2). Relikty dvoch mohylových násypov boli geomagneticky preskúmané už v roku 2021 (*Przybyła/Jarosz/Horváthová 2024*). Erodovaný násyp mohyly 1 mal pred výskumom priemer 25 až 30 m a výšku približne 50 cm. Úplne rozoraný mohylový násyp 2 bol v teréne identifikovaný na základe výrazne tmavšieho sfarbenia hliny, ktoré vytváralo kruhový pôdorys. V jeho prípade sa výskum uskutočnil na ploche s rozmermi 15 × 20 m. Vzdialenosť nameraná od centra mohyly 1 k predpokladanému centru mohyly 2 dosahovala približne 110 m.

Mohyla 1 (obr. 45: 1). V plášti mohyly a pod ním sa nachádzalo spolu päť polykultúrnych archeologických objektov, menovite objekt 1 z doby bronzovej (gávská kultúra), objekt 2 z novoveku, objekty 3 a 4 datované do bližšie neurčeného praveku a objekt 5, interpretovaný ako obvodový žľab, ktorý ako jediný z preskúmaných objektov priamo súvisel s výstavbou mohyly. V mohyle sa nepodarilo rozpoznať centrálnu hrobovú jamu. Datovanie mohyly vyplýva z výsledkov ¹⁴C analýzy archeozoologickej vzorky pochádzajúcej zo zuba ovce/kozy, ktorej vek zodpovedá obdobiu mladého eneolitu (4350 ± 35 BP; 3011–2910 cal BC [68,3 %]). Kultúrna identifikácia mohylového násypu súvisí s ojedinelým úlomkom keramiky dekorovaným odtlačkami šnúry. Nález svojim vyhotovením a výzdobou pripomína keramiku jamovej kultúry. Mohyla bola ohraničená žľabom (objekt 5) s maximálnou hĺbkou 20 cm, ktorý umožnil odhadnúť pôvodný priemer mohyly na 13 až 14 m. Objekt 1 bol situovaný v plášti mohyly v hĺbke 30 cm a rozpoznávaný bol v profile kontrolného bloku. V pôdoryse išlo o oválnu jamu s rozmermi 130 × 120 cm. Výplň objektu tvorila vrstva z mazanice, popola a uhlíkov. Vo vertikálnom priereze mal objekt žľabovitý tvar a hrúbku približne 25 cm. V jeho výplni sa nachádzali fragmenty úžitkovej keramiky. Na základe výsledkov ¹⁴C analýzy archeobotanickej vzorky datujeme objekt 1 do doby bronzovej (gávská kultúra; 2685 ± 35 BP; 896–805 cal BC [68,3 %]). Objekt 2 sa nachádzal v juhozápadnej časti mohyly, bližšie k jej stredu, v hĺbke približne 30 cm. Išlo o triangulačný bod vybudovaný na prelome 19. a 20. stor. (kóta 1579). Pozostával z jamy a z dvojíc tehál uložených do štvorca s rozmermi 90 × 90 cm. Na dne objektu, v jeho centrálnej časti, bola uložená sklenená fľaša s obsahom neidentifikovanej tekutiny. Dno fľaše je signované písmenami „N T R S“. Objekty 3 a 4 sa nachádzali tesne vedľa seba v obvodovom žľabe mohyly. Išlo o dve výrazne prepálené plochy nepravidelného tvaru s rozmermi

²⁷ Táto práca bola podporená projektom NCN 2020/37/BHS3/03816 „*Transmisia stepných vplyvov v karpatskom pásme v 3. tisícročí pred Kristom*“. Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0056/22, 2/0093/24 a 2/0038/26.

40 × 30 cm a 80 × 75 cm. Hrúbka oboch objektov dosahovala 5 až 10 cm. Objekty 3 a 4 neobsahovali archeologický materiál.

Mohyla 2 (obr. 45: 2). Jednotlivé archeologické artefakty sa nachádzali v humusovej vrstve skúmanej plochy. Pod mohylou 2 boli do sterilného podlažia pôvodne zapustené dva archeologické objekty. Objekt 1 tvorila centrálna hrobová jama obdĺžnikového pôdorysu s rozmermi 250 × 140 cm. V hrobovej jame sa zachovali stopy po drevenej zrubovej konštrukcii s rozmermi 230 × 100 cm. Šírka jednotlivých drevených prvkov dosahovala 8 až 10 cm. Hĺbka jamy od úrovne rozpoznania jej pôdorysu dosahovala 10 až 13 cm. Vo východnej časti hrobu sa zachoval veľmi malý fragment lebky dospelého ľudského jedinca vo veku min. 20 rokov. Datovanie hrobu vyplýva z výsledkov ¹⁴C analýzy antropologickej vzorky, ktorá zodpovedá veku staršej doby bronzovej (4145 ±35 BP; 2867–2636 cal BC [68,3 %]). Výstavbu mohyly 2 pripisujeme kultúre so šnúrovou keramikou. Objekt 2 mal oválny pôdorys a vo vertikálnom priereze lichobežníkový tvar charakteristický pre sídliskovú jamu. Datovanie objektu 2 vyplýva z výsledkov ¹⁴C analýzy archeobotanickej vzorky, ktorá zodpovedá veku neskorého neolitu (5805 ±35 BP; 4714–4611 cal BC [68,3 %]). Výplň objektu obsahovala drobné uhľíky a silicitové úštepky.

Literatúra

Przybyła/Jarosz/Horváthová 2024 – M. M. Przybyła/P. Jarosz/E. Horváthová: Geofyzikálny prieskum mohylových nájstov na východnom Slovensku v okresoch Michalovce a Trebišov. *AVANS* 2021, 2024, 107–110.

Pramene

Horváthová/Jarosz 2023 – E. Horváthová/P. Jarosz: *Nový Ruskov – Veľký Ruskov – Chrasť*. Nitra 2023. Výskumná správa 20993/23. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

RESULTS OF THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN NOVÝ RUSKOV. Nový Ruskov (Trebišov district), Chrasť site, tumuli, archaeological excavation for scientific and documentation purposes, prehistory, Eneolithic, Bronze Age (Gáva culture), Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The Polish-Slovak research team aimed to examine the remains of a tumulus burial ground at the site of Chrasť in Nový Ruskov. The remains of two burial mounds were previously examined using a geomagnetic survey in 2021. The eroded mound of tumulus 1 had a diameter of 25 to 30 m and a height of 50 cm before the research. The completely ploughed tumulus 2 was identified in the field based on the significantly darker colour of the soil. In this case, the research was conducted in an area measuring 15 × 20 m. The distance measured from the centre of tumulus 1 to the assumed centre of tumulus 2 was approximately 110 m. In the mantle of tumulus 1 and below it, there were a total of five polycultural archaeological features, namely feature 1 from the Bronze Age (Gáva culture), feature 2 from the Postmedieval period, features 3 and 4 dated to an unspecified prehistoric period and feature 5, interpreted as a perimeter trough, which was the only one of the examined features directly related to the construction of the tumulus. It was not possible to identify a central grave pit in tumulus 1. The dating of the tumulus results from the results of the ¹⁴C analysis of an archaeozoological sample, the age of which corresponds to the Early Eneolithic period (4350 ±35 BP; 3011–2910 cal BC [68.3%]). The cultural identification of tumulus mound 1 is related to a rare pottery fragment decorated with cord impressions. The find, with its quality and decoration, resembles pottery of the Yamnaya culture. Under tumulus 2, two archaeological features were embedded in the sterile subsoil. Feature 1 consisted of a central grave pit with a rectangular ground plan measuring 250 × 140 cm. Traces of a wooden log structure measuring 230 × 100 cm were preserved in the grave pit. The depth of the pit from the level of detection of its ground plan was 10 to 13 cm. A tiny fragment of a skull from an adult human individual, at least 20 years old, was preserved in the eastern part of the grave. The dating of the grave results from the results of ¹⁴C analysis of an anthropological sample, which corresponds to the Early Bronze Age (4145 ±35 BP; 2867–2636 cal BC [68.3%]). We attribute the construction of tumulus 2 to the Corded Ware culture. Culturally unidentified feature 2 had an oval ground plan and a trapezoidal shape in vertical cross-section. Its fill contained only small charcoals and quartzite flakes. The dating of feature 2 is based on the results of a ¹⁴C analysis of an archaeobotanical sample, which corresponds to the Late Neolithic period (5805 ±35 BP; 4714–4611 cal BC [68.3%]). The feature's fill contained small charcoals and flint flakes.

RENEŠANČNÝ KAŠTIEĽ V HOLUMNICI

Zuzana Kasenčáková – Peter Ďurica

H o l u m n i c a (okres Kežmarok), intravilán, NKP Holumnický hrad (č. ÚZPF 873/1), hradný palác, záchranný archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: ARCHEO s. r. o., Prešov.

Skúmaný objekt leží na východnej strane ulicovej zástavby obce Holumnica, na miernom návrší nad obcou, na západnom úpätí Zajačieho vrchu (613 m n. m.). Terén sa tu zvažuje západným smerom do obce. V blízkosti objektu sa nachádza obytná zástavba obce a k pamiatke vedie krátky úsek poľnej cesty. Stavba je zachovaná v torzálnom stave, má obdĺžnikový pôdorys v smere S–J. Podzemné podlažie (suterén) je zachované v takmer kompaktnom stave, poškodená je len severná časť, kde sa zrútili klenby a nachádza sa tam sutina. Dispozícia objektu je dvojtraktová (západný trakt je širší, východný trakt užší), symetrická a každý trakt bol trojpriestorový. Z prízemí sa zachovali len časti obvodových murív a na úrovni terénu boli čitateľné zvyšky priečok. Z nadzemných múrov je v plnej výške zachovaný západný, so zachovanými nárožiami a s prelukou v strednej časti. Z východného obvodového múra je zachovaná takmer polovica pôvodnej dĺžky, ale bez severovýchodného nárožia.

Záchranný archeologický výskum bol rozdelený na dve etapy. Prvá pozostávala zo sondáže v okolí zachovaných murív, kvôli ich následnej stabilizácii a v druhej etape sa práce presunuli do suterénov objektu (podzemného podlažia), kde sa realizovalo odťažovanie násypov a sondáž. Sonda S1 bola situovaná v severovýchodnom nároží objektu a západne od nej v nadväznosti na severné obvodové murivo bola umiestnená sonda S2. V juhozápadnej časti boli situované ďalšie sondy, pričom sonda S3 sa nachádzala v exteriérovej časti v nadväznosti na západné obvodové murivo. Naproti sonde S3 bola v interiéri objektu situovaná sonda S4. Priebeh južného obvodového muriva dokumentovala sonda S5 a na východnej strane objektu bola paralelne s východným obvodovým murivom umiestnená sonda S6. V suteréne objektu boli rozmiestnené ďalšie tri sondy (S7–S9), ktorými sa doložila pochôdzna úroveň (obr. 46: 1).

V severovýchodnom nároží objektu sa pod trávnatým terénom v sonde S1 zachytil priebeh severného obvodového muriva a na východnej strane rizalit s obdĺžnikovým pôdorysom. Zachovala sa len jeho spodná úroveň, ktorá bola murovaná súčasne s objektom. Rizalit mal funkciu záchodov (prevét) na oboch nadzemných podlažiach, pričom fekálie boli odvádzané šachtami do žumpy s válenou klenbičkou (obr. 46: 2). Na južnej strane mala žumpa otvor a na severnej strane bola klenba zničená. K prevétu viedlo z nadzemného podlažia, v hrúbke severného obvodového múru, úzke schodisko s dvomi kamennými stupňami (obr. 46: 3). Vstup z miestnosti nadzemného podlažia bol v severovýchodnom kúte a mal zrejme kamenný portál, z ktorého sa zachoval iba prah a po stranách boli evidentné stopy po stojkách. Zo zásypu žumpy sa vyzdvihlo množstvo keramického materiálu, ktorý dokladal fungovanie objektu a následne jeho zánik. Na dne žumpy sa nachádzala úžitková keramika a sklo, pričom absentovali kachlice, ktoré sa odkryli až vyššie a dokladajú zánik funkcie objektu (obr. 47; 48). Do súčasnosti sa terén ľudskou činnosťou zvýšil o 0,8 m a mierne klesal západným smerom. Nad geologickým podložím sa nachádzala vrstva s nálezmi z obdobia staršieho novoveku a na nej ležala prepálená vrstva, ktorá dokladá pochôdznu úroveň pred požiarom.

Severný obvodový múr bol z exteriérovej strany odkrytý v celom rozsahu. V kamennom murive sme odkryli dva malé obdĺžnikové vetracie otvory suterénu (prieduchy) s rovným prekladom. Nad východným prieduchom sa nachádzala nika (interiér miestnosti nadzemného podlažia), z ktorej je zachovaný pôdorys, ostenia boli rovné, parapet mal maltovú vrstvu, pričom bola zasypaná hrubými novovekými vrstvami. Druhý, západný prieduch sme zachytili počas znižovania terénu v sonde S2 (obr. 49: 1), pričom sme odkryli celú hrúbku severného obvodového muriva a doložili aj pochôdznu úroveň pred požiarom (prepálená vrstva).

V južnej časti západného obvodového muriva bola v exteriérovej časti objektu situovaná sonda S3, ktorou sme zachytili odskok rozšíreného základového muriva, novoveké vrstvy a deštrukciu objektu. V západnom murive bol viditeľný veľký otvor – išlo o dva okenné otvory nachádzajúce sa nad sebou, ktoré sa deštrukciou muriva medzi nimi prepojili do jedného veľkého otvoru.

Naproti v interiéri objektu sa v sonde S4 podarilo fragmentárne odkryť prepálenú maltovú pochôdznu úroveň z miestnosti nadzemného podlažia (obr. 49: 2). Nad maltovou podlahou ležala prepálená vrstva s množstvom črepov datovaných do staršieho novoveku a deštrukciu.

Južný obvodový múr sa pred výskumom nachádzal celý pod úrovňou zeme, preskúmala sa jeho západná časť, po úroveň kolmej priečky rozdeľujúcej nadzemné podlažie na západný a východný trakt objektu. Z interiérovej strany muriva bola pri prieluke pri juhozápadnom nároží odkrytá nika s rovnými ostentami a s otlačkami po vloženej drevenej výplni. Na korune muriva, východne od prieluky, bolo

viditeľné torzo vetracieho otvoru, ktorý mal zachovaný parapet a spodnú časť východného ostenia. Zo zachytených nábehov na západnej a východnej strane dedukujeme, že nadzemné podlažie objektu bolo zaklenuté klenbou (obr. 49: 3).

K východnej strane objektu bola na cezúru pristavená hospodárska stavba, ktorej severná koruna muriva bola odkrytá v plnej dĺžke až po severovýchodné nárožie. Východná koruna muriva bola čiastočne preskúmaná po juhovýchodné nárožie (obr. 49: 4). Samotná hospodárska prístavba bola dlhá 12 m a široká 6 m. Múry prístavby boli v porovnaní s obvodovými múrmi objektu užšie (0,7 m). Vo východnom obvodovom murive bolo z exteriérovej strany, vo výške cca 0,8 m od terénu, viditeľných päť káps, ktoré boli do muriva zasekané sekundárne a slúžili na osadenie konštrukcie súvisiacej s prístavbou.

Výskum suterénu, v podzemnom podlaží objektu, sme najprv sústredili na odstránenie recentného materiálu (M2, M3, M5 a M6). V severnej časti západného traktu (M1) sme po postupnom odťažení násypu zachytili po stranách nábehy zborenej klenby (obr. 49: 5). Pod vrstvou humusu s recentným materiálom sa nachádzala deštruktívna vrstva, novoveké vrstvy a požiarový horizont súvisiaci so zánikom objektu. V strednej časti západného traktu podzemného podlažia (M2) sme interiérové schodisko vyčistili od sutiny a naplaveniny. Interiérové schodisko sa nachádzalo v hrúbke stredovej priečky rozdeľujúcej objekt na západný a východný trakt. Úzke schodisko (šírka 1 m) má pri vstupe v spodnej časti podestu a smeruje hore severným smerom. Jednotlivé schodiskové stupne sú vyhotovené z opracovaných kamenných blokov. Zachovaných je 14 stupňov, pričom v spodnej časti bolo päť stupňov, následne tri stupne chýbali a pokračovalo sa smerom hore po deviatich stupňoch do 1. nadzemného podlažia, ktoré je zasýpané sutinou (obr. 49: 6; 50: 1, 2). Na východnej strane miestnosti (M2) bol pri kužeľovitom násype viditeľný druhý vstup, ktorý smeroval západným smerom do exteriéru (obr. 51: 1). Keďže to nebolo prioritne potrebné pre výskum, tento vstup sme nevyčistili úplne – odťažili sme len násyp, pričom sme odkryli dva kamenné stupne exteriérového schodiska (obr. 51: 2; 52). V stredovej časti východného traktu podzemného podlažia (M5) sme postupne odťažili násyp, až po vstup do zasýpaného suterénu (M4), ktorý nateraz nebol predmetom záujmu.

Na základe nálezov môžeme konštatovať, že skúmaná pamiatka predstavuje jedno z prvých renesančných sídiel na Spiši (vznik po roku 1546). Pred hlavnou západnou fasádou stál nezachovaný rizalit, ktorý pravdepodobne zabezpečoval komunikáciu medzi jednotlivými podlažiami. Dnes sa v tých miestach nachádza zasýpaný vstup do suterénu (exteriérové schodisko). Do budúca navrhujeme archeologicky overiť miesto vstupu do suterénu z exteriéru ako aj nezachovaný rizalit. Druhý vstup do suterénu sa nachádzal v hrúbke priečky medzi traktami (interiérové schodisko). V severovýchodnom nároží objektu sme výskumom doložili druhý, menší rizalit, ktorý plnil záchodovú funkciu. Suterén a prízemie objektu boli zaklenuté válenými klenbami, na nadzemnom podlaží aj s lunetovými výsečami. Suterénne priestory dosahujú výšku 4 až 4,2 m, čo je pomerne netradičné na šľachtické sídla z tohto obdobia. Do polovice 17. stor. pristavali k východnému obvodovému murivu prístavbu, ktorá slúžila na hospodárske účely. Od polovice 17. stor. zostal objekt neobývaný, začal chátrať a už nikdy nebol obnovený. Architektonicko-historickým výskumom boli doložené dve stavebné etapy a objekt má veľkú hodnotu z pohľadu autenticity, nakoľko okrem východnej prístavby je zachovaný bez stavebných prestavieb. Podľa registra nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok je objekt aktuálne zapísaný ako hrad, pričom nie je zrejme prečo ho takto označili (zaužívaný miestny názov?). V tejto súvislosti sa prikláňame k názoru, že predmetný objekt spĺňa viac parametre kaštieľa, ako hradu.

Pramene

Kasenčáková/Ďurica 2023 – Z. Kasenčáková/P. Ďurica: *Výskumná dokumentácia z archeologického výskumu Hrad Holumnica – sezóna 2022*. Šarišské Bohdanovce 2023. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. ARCHEO s. r. o., Šarišské Bohdanovce.

Haviarová/Haviar 2023 – M. Haviarová/T. Haviar: *Architektonicko-historický výskum Kaštieľ č. ÚZPF 873/1 (hrad)*. Kamienica 2023. Nepublikovaný rukopis.

RENAISSANCE MANOR IN HOLUMNICA. Holumnica (Kežmarok district), built-up area, NCM Holumnický hrad castle (CLM no. 873/1), rescue archaeological excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: ARCHEO Ltd., Prešov. The rescue archaeological excavation focused on the torso of a building located on the eastern side of the built-up area in the street of Holumnica. Based on the archival sources and archaeological finds, we can say it belongs to the first Renaissance seats in Spiš. The Renaissance manor was built after 1546 and until the middle of the 17th century, an outbuilding was attached to the eastern perimeter wall. It began to deteriorate in the mid-17th century, when it became uninhabited. Based on its short life and quick demise, the feature is valuable in terms of authenticity, as it has been preserved without

any structural alterations, except for the eastern extension. Archaeological excavation uncovered the remains of a garderobe in the northeastern corner of the manor house, which was accessed from the first floor via two stone steps. Two vents were uncovered in the northern perimeter masonry, which previously ventilated the basements located on the north side of the manor house. In the southwestern part of the interior of the manor house, we documented the walking level of the 1st above-ground floor under a massive embankment and mortar-destroyed remains. We examined the southern perimeter masonry only in the western part, up to the partition dividing the tracts. The underground floor was entered through a currently filled-in basement with a collapsed vault (M1). In the past, the basements were accessible from the exterior, through a currently filled-in staircase in the western perimeter masonry, or from the interior, from where a staircase in the thickness of the partition of the tract led from the 1st above-ground floor down to basement M2 (interior staircase, currently excavated debris).

POVRCHOVÝ PRIESKUM ARCHEOLOGICKÉHO NÁLEZISKA NA SVAHOCH VRCHU MARHÁT²⁸

Petra Kmeťová – Tibor Lieskovský

H u b i n a (okr. Piešťany), N i t r i a n s k a B l a t n i c a a V o z o k a n y (okr. Topoľčany), poloha Marhát, sídlisko, povrchový prieskum, mladšia doba bronzová(?) – neskorá doba bronzová, doba halštatská. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Povrchový prieskum rozsiahleho ohrozeného archeologického náleziska na južných až východných svahoch vrchu Marhát v pohorí Považský Inovec, na ktorého vrchole sa nachádza známe menšie hradisko (Klčo 1995; Veliačik/Romsauer 1994, 128) bol podnietený zisteniami z vizualizácií leteckého laserového skenovania (LLS), na ktorých boli identifikované dovtedy neznáme početné terénne reliktly v rozsiahlom priestore na južných až východných svahoch kopca Marhát (Kmeťová 2024). Prieskum slúžil predovšetkým na overenie terénnych reliktov, či majú antropogénny pôvod (umelé terasy, valy, pingy, úvozové cesty), ako aj za účelom povrchového zberu archeologických nálezov, keďže nálezisko bolo doteraz archeologicky skúmané a dokumentované len minimálne a nie v rozsahu známom v súčasnosti.

Jednodňový prieskum identifikoval značne väčšiu rozlohu tejto lokality než bolo známe v minulosti (Ožďáni 2007; 2018; Ruttkay 1977, 247, 248; Veliačik/Romsauer 1994, 127, 128). Terénne reliktly viditeľné na vizualizáciách LLS ako aj v teréne pozostávajú z umelo vytvorených terás približne oválneho až obdĺžnikového pôdorysu, vo viacerých prípadoch vytvárajúcich línie vedúce približne po vrstevniciach a vo svahu, ako napríklad pozdĺž valu (obr. 53: 1). Situácia zistená na jednej z terás na východnom svahu Marhátu – lomové kamene v staršom vývrte stromu – indikuje využitie kameňov pri konštrukcii terás. Mohlo ísť o pozostatky kamenného múru z nasucho kladených kameňov, tvoriacich oporu na hrane terasy, podobne, ako bolo zistené na okraji terás v okolí hradiska Veľký Lysec v pohorí Tribeč (Bisták 2022, 74, obr. 3). Ďalej boli rozpoznané valy, bližšie nedatované staré úvozové cesty, ako aj dve dvojice píng pravdepodobne stredovekého pôvodu. Identifikované boli aj dva potenciálne zdroje vody (prameniská).

Najväčšia koncentrácia nálezov bola zachytená v malom údolí situovanom za Rotundou sv. Juraja, medzi nižšie položenou časťou Kozieho chrbta a vrškom Kameň. Relatívne početné nálezy fragmentov keramických nádob boli viditeľné na terasách v kyprej čiernej zemine v krtincoch či rozrytej lesnou zverou. Zbieraný bol výber, najmä zdobené črepy či črepy z okraja nádob (väčšina atypických bola ponechaná na mieste). Vo vyššie položených miestach s menej bonitnou svetlohnedou lesnou pôdou boli črepy viditeľné len ojedinele, keďže terén bol intenzívne zatrávnený, no na viacerých miestach rozrytých zverou neboli viditeľné vôbec. Viacero nálezov črepov bolo zozbieraných v rozsiahlom areáli s terasami a valom na východnom svahu Marhátu, v odhalenej zemine vývratov stromov. Atypické keramické črepy a fragmenty prepálenej hliny boli zdokumentované aj v preseknutí valov súčasnými lesnými cestami či na povrchu valov.

Archeologické nálezy získané počas prieskumu reprezentujú len fragmenty keramických nádob a v jednom prípade fragment mazanice. Väčšina črepov predstavuje fragmenty hrubostennej keramiky, ktorá bola zrejme využívaná na sídliskové účely. Ide o fragmenty z veľkých nádob s kužeľovitým hrdlom bez výzdoby povrchu a črep z tela nádoby s pretláčanou plastickou páskou. Časť nálezov je datovateľná do rámca obdobia popolnicových polí až doby halštatskej (črepy so žliabkovaným povrchom vonkajšej strany; obr. 53: 2, 3). Do rámca neskej doby bronzovej až doby halštatskej (najmä staršej a mladšej fázy)

²⁸ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-22-0151.

možno zaradiť fragment zo spodnej časti tela nádoby s kužeľovitým hrdlom s vodorovným jazykovitým výčnelkom pod vydutím (obr. 53: 7), črep z okraja misky, prípadne šálky, s esovitou profiláciou a jemne vyhnutým okrajom (obr. 53: 6) či črep z vydutia nádoby zdobený piatimi rovnobežnými žliabkovanými líniami, z ktorých krajnú lemuje rovnobežná línia oválnych jamiek (obr. 53: 5). Jednoznačne do doby halštatskej je datovaný fragment z okraja nádoby s kužeľovitým hrdlom zdobený jemnými plytkými šikmými žliabkami, vyhotovenými pomerne nekvalitne (obr. 53: 4). Datovanie nálezov (rámcovo) do obdobia popolnicových polí, predovšetkým do neskorej doby bronzovej a do doby halštatskej korešponduje s údajmi zo starších prieskumov (Klčo 1995; Ožďáni 2007) ako aj s datovaním údajných nálezov depotov a nelegálne získaných artefaktov z tejto lokality (Bartík/Jelínek/Gábríková 2022; Jakubčinová 2008; Ondrkál 2020; Ožďáni 2006; 2018). Hnuteľné doklady osídlenia alebo iného využitia lokality v mladších obdobiach (porov. Bača/Krupa 1991; Jakubčinová 2008; Pieta 2017, 13, 15) neboli počas prieskumu zistené.

Na základe zistení z prieskumu a porovnania s údajmi z vizualizácií dát leteckého laserového skenovania je evidentné, že ide o rozsiahlu lokalitu sídliskového charakteru, ktorá siahala od sídliska v polohe Jurko (v okolí Rotundy sv. Juraja) cez južné až východné svahy Marhátu zrejme až po jeho vrchol, a nie, ako predpokladali niektorí bádatelia, o pusté miesto, ktoré slúžilo na deponovanie hromadných nálezov (Ožďáni 2018; Ondrkál 2020). Napriek tomu, že vrcholová opevnená časť Marhátu je pomerne malá, s hradiskom nepochybne súviselo aj blízke osídlenie na svahoch Marhátu, ktorého časť sa javí byť chránená ďalším rozsiahlym opevnením s vnútornou líniou terás (stavieb?) a ktorého časť mohla byť neopevnená. Južné až východné svahy kopca poskytovali v prípade predpokladaného odlesnenia výborné výhľady do stredného Ponitria so strategickou funkciou. Zatiaľ zostáva len v rovine dohadov, či vrcholová časť hradiska (doteraz známe opevnenia) mala poskytnúť obyvateľom okolitého sídelného areálu zvýšenú ochranu v čase nebezpečenstva.

Literatúra

- Bača/Krupa 1991 – R. Bača/V. Krupa: Ojedinelé a hromadné nálezy v múzeu v Piešťanoch. AVANS 1989, 1991, 19.
- Bartík/Jelínek/Gábríková 2022 – J. Bartík/P. Jelínek/B. Gábríková: Hromadný nález bronzových predmetov z Nitrianskej Blatnice II. *Pravěk Nová Řada* 31, 2022, 69–121.
- Bisták 2022 – P. Bisták: *Zaniknutá kultúrna krajina tribečského regiónu. Možnosti archeologického výskumu antropogénnych reliktov nedeštruktívnymi metódami*. Dizertačná práca. Katedra archeológie FF UKF. Nitra 2022.
- Jakubčinová 2008 – M. Jakubčinová: Ojedinelé nálezy z vrchu Marhát. *Študijné zvesti AÚ SAV* 44, 2008, 51–63.
- Klčo 1995 – M. Klčo: Zisťovací archeologický prieskum v polohe Marhát v Moravanoch nad Váhom. *Balneologický spravodajca* 33, 1995, 135–145.
- Ondrkál 2020 – F. Ondrkál: The Nitrianska Blatnica II hoard: The hoard horizon of Lusatian culture in the Ha C1a period in Slovakia. *Prähistorische Zeitschrift* 95/2, 2020, 491–521.
DOI: <https://doi.org/10.1515/pz-2020-0011>
- Ožďáni 2006 – O. Ožďáni: Depot bronzových predmetov z neskorej doby bronzovej z Nitrianskej Blatnice. AVANS 2004, 2006, 156, 157.
- Ožďáni 2007 – O. Ožďáni: Sídlisko lužickej kultúry z Nitrianskej Blatnice. AVANS 2005, 2007, 154–156.
- Ožďáni 2018 – O. Ožďáni: Depot bronzových predmetov z Nitrianskej Blatnice. *Zborník SNM* 112, *Archeológia* 28, 2018, 97–114.
- Pieta 2017 – K. Pieta: Včasnostredoveké mocenské centrum Bojná – výskumy v rokoch 2007–2013. In: K. Pieta/Z. Robak (zost.): *Bojná 2. Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk*. Nitra 2017, 11–51.
- Ruttkay 1977 – A. Ruttkay: Výskum zaniknutého včasnostredovekého sídliska, architektúry a pohrebiska pri Nitrianskej Blatnici v roku 1976. AVANS 1976, 1977, 243–251.
- Veliačik/Romsauer 1994 – L. Veliačik/P. Romsauer: *Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku. I – Katalóg*. Nitra 1994.

Pramene

- Kmeťová 2024 – P. Kmeťová: *Správa o vyzdvihnutí archeologických nálezov počas povrchového prieskumu ohrozeného archeologického náleziska na svahoch vrchu Marhát v k. ú. Hubina, okres Piešťany, k. ú. Nitrianska Blatnica a k. ú. Vozokany, okres Topoľčany, v apríli 2022*. Bratislava 2024. Výskumná správa S-PUSR-009503/2024, Z-PUSR-036975/2024. Pamiatkový úrad SR, Bratislava.

FIELD SURVEY AT THE ARCHAEOLOGICAL SITE ON THE SLOPES OF MARHÁT HILL. Hubina (Piešťany district), Nitrianska Blatnica, Vozokany (Topoľčany district), Marhát site, settlement, field survey and surface collection, Late Bronze Age(?) – Final Bronze Age, Hallstatt period. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. A field survey of a spacious archaeological site on the southern to eastern slopes of the Marhát hill in the Považský Inovec mountain range was motivated by observations from visualisations of airborne laser scanning (ALS) indicating the presence of numerous previously unknown relics located

beyond the fortified hilltop settlement (Kmeťová 2024). They are represented by artificially formed terraces of oval to rectangular ground plan, in several cases lined in rows, but also by ramparts and holloways (Fig. 53: 1). Two water springs were also identified. The survey has yielded collected pottery sherds of settlement character dated to the Urnfield to Hallstatt periods (grooved pottery – Fig. 53: 2, 3, fragments of large vessels with conical neck, etc.). Some fragments date to the range of the Late Urnfield and Hallstatt periods, namely a sherd from a large bi-conical vessel with tongue-shaped protuberance, a fragment of bowl/cup rim with S-shaped profile, or a sherd decorated by five lines of grooves and oval depressions (Fig. 53: 5–7). A fragment of vessel with a conical neck is clearly of the Early Iron Age character (shallow diagonal grooves made imprecisely; Fig. 53: 4). This dating corresponds with data acquired by earlier surveys (Klčo 1995; Ožd'áni 2007) and with dating of assumed hoards and illegally acquired artefacts from the site (Bartík/Jelínek/Gábriková 2022; Jakubčimová 2008; Ondrkál 2020; Ožd'áni 2006; 2018). It is evident that the settlement extended in a large area from already known settlement in Jurko site (surroundings of Romanesque Rotunda of St. George) through the southern and eastern slopes of Marhát hill up to its hilltop. Although the fortified hilltop area is very small, it was undoubtedly connected with a large settlement on the Marhát slopes with a strategic position and view to the lowland of the Middle Nitra region and the Tribeč Mountains.

Translation provided by the authors

NOVÁ LOKALITA V KATASTRI OBCE BREZNICA²⁹

Mária Kotorová-Jenčová

B r e z n i c a (okr. Stropkov), poloha Kúty, povrchový zber, neolit, mladšia až neskorá doba bronzová (gávská kultúra). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra a súkromná zbierka.

Na jar našiel J. Kiklica, zberateľ a nadšenec pre regionálnu históriu, na povrchu oráčiny nízkej ľavobrežnej terasy Ondavy, v polohe Kúty, fragmenty keramiky a kamenných artefaktov.³⁰ Ide o novú lokalitu zistenú v katastri obce Breznica. Nachádza sa v Beskydskom predhorí (Ondavská vrchovina), v karpatiskom flyšovom pásme, v povodí Ondavy, v nadmorskej výške 71 m (obr. 54: 1).

J. Kiklica odovzdal nálezy na posúdenie autorke príspevku, ktorá spolu s T. Kotorom vykonala na polohe v jeseni toho istého roku povrchový prieskum. Terénne podmienky však v čase prieskumu neboli vhodné – plocha bola zatravnená a nekultivovala sa ani v nasledujúcom roku (obr. 54: 2). Napriek tomu pri prieskume našiel T. Kotor na povrchu hrubšie kamenné zlomky, na ktorých sa rysovali vhlbené stopy. Jeden z nich bol vyhodnotený ako možný kadlub. Na lokalite predpokladáme ďalšie prieskumy po orbe, keďže ide o poľnohospodársky obrábanú plochu.

Opis nálezov:

1. Stredne hrubá vázovitá nádoba s roztvoreným ústím, okraj zosilnený s náznakom previsnutia, plecia širšie ako ústie, povrch nerovný, farba tmavosivá. Rozmery: priemer ústia 16 cm (obr. 54: 3).
2. Kónický stredne hrubý hrniec(?) so zrezaným okrajom, povrch nerovný, farba tehlová (obr. 54: 4).
3. Kónická hrubá miska s lištovito zosilneným, pri ústí asi zoslabeným okrajom (ukončenie nezachované), farba sivá, na vnútornom povrchu čierna (obr. 54: 5).
4. Šálka(?), stredne hrubý črep z rozhrania hrdla a jemne profilovaného tela, farba sivá, na vnútornom povrchu čierna (obr. 54: 6).
5. Amfora/miska(?), malý črep z tela, farba čierna (obr. 54: 7).
6. Obrúsený črep, terčík, hladidlo na keramiku? (obr. 54: 8).
7. Podložka/pokrievka(?), plochý hrubý keramický tvar so zoslabeným okrajom, farba okrovotehlová (obr. 54: 9).
8. Hrniec/zásobnica(?), hrubý črep zo spodnej časti a zaobleného dna, farba tehlová (obr. 54: 10).
9. Hrniec/zásobnica(?), hrubý črep zo spodnej časti a zaobleného dna, farba okrovotehlová (obr. 54: 11).
10. Črepy z tiel nádob – amfor, šálok, misiek(?), farba sivočierna, na niektorých hladený povrch (obr. 55: 1–3).
11. Črepy z tiel nádob, farba okrovosivá, povrch hladený (obr. 55: 4–6).
12. Črepy z tiel nádob – hrncov(?), farba okrová až tehlová, v ceste je drvená keramika, povrch nerovný (obr. 55: 7–13).
13. Zlomok pravdepodobného kadlubu z červenkastého pieskovca. Tri žliabky na hornej strane naznačujú, že ide o časť dvojdielného kadlubu na odlievanie kosákov s plastickými rebrami zdobenou rukoväťou (obr. 55: 14).³¹
14. Fragmenty brúsenej a štiepanej kamennej industrie.

²⁹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0563. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0167/24.

³⁰ Za poskytnutie nálezov a informácie o tomto i ďalších náhodných nálezoch z regiónu ďakujem J. Kiklicovi.

³¹ Za určenie nálezu ďakujem J. Bátorovi.

V Breznici sa archeologický výskum deštruktívnou metódou doteraz nerealizoval. Z katastra obce však pochádzajú viaceré stopy osídlenia, získané pri profesionálnych i amatérskych povrchových prieskumoch. Nálezca R. Hriž najnovšie spracoval svoje zbery v obecnej publikácii o obci Breznica (*Hriž/Šmajda 2022*). Autorke príspevku ešte predtým poskytol R. Hriž informácie o svojich zberoch, ktoré boli publikované v príspevku o osídlení okresu Stropkov (*Kotorová-Jenčová 2020*, 71, 72, 75–78). V katastri Breznice sa ako najproduktívnejšia javí poloha Hôrka situovaná severovýchodne od polohy Kúty prezentovanej v tomto príspevku, v jej tesnej blízkosti, s polykultúrnym osídlením, s dominanciou nálezov mladopaleolitickej kamennej industrie (*Kotorová-Jenčová 2020*, obr. 2; 3). Z mladšej doby kamennej je z katastra Breznice známa štiepaná kamenná industria, úštepy, zlomky trecích podložiek a niekoľko keramických fragmentov. Pravdepodobne ide o kultúru s východnou lineárnou keramikou, príp. bukovohorskú kultúru. Uvádza sa tiež eneolitická obsidiánová štiepaná industria – nástroje a jadro (*Kotorová-Jenčová 2020*, obr. 11). Kamenná industria a mladobronzová keramika sa našla aj na polohe Za cintorínom (*Gancarski/Lukáč 1996*, 62). Najvýraznejší nález z Breznice pochádza z polohy označenej ako Studničná hora VII. Je ním bronzová sekerka s tuľajkou (*Hriž/Vizdal 2002*), pravdepodobne východokarpatského typu (*Kotorová-Jenčová 2020*, 77, obr. 15). R. Hriž uvádza z Breznice tiež halštatskú(?) keramiku a sivú keramiku z doby rímskej (*Kotorová-Jenčová 2020*, 78, obr. 18). Vďaka J. Kiklicovi napokon z blízkosti hranice chotárov Breznice a Miňoviec poznáme aj cenný nález denára Antonina Pia (*Kotorová-Jenčová/Kiklica 2023*).

Fragmenty brúsenej a štiepanej kamennej industrie, ktoré boli nájdené v polohe Kúty súvisia pravdepodobne s osídlením susednej polohy Hôrka. Podľa informácií nálezcu sa našli na jednom mieste, neboli roztrúsené po terase. Predbežne ich datujeme do neolitu, pričom podrobnejšie hodnotenie kamennej industrie bude predmetom samostatného príspevku.

Keramické fragmenty, i keď ide zväčša iba o veľmi drobné zlomky bez výzdoby a bez možnosti rekonštruovať celé tvary, vykazujú charakteristické črty keramiky mladšej až neskorej doby bronzovej v slovenskom hornom Potisí. Povrch časti stredne hrubých črepov, zrejme z misiek či hrubších šálok a amfor, je aspoň z jednej strany čierny a hladený. Časť črepov, najskôr z hrncov, príp. zásobníc, nesie v ceste makroskopicky sledovateľné zrná drvenej keramiky. S najväčšou pravdepodobnosťou ich možno spojiť s kultúrou Gáva, ktorá je v južnejších a západnejších regiónoch východného Slovenska, ale aj v susediacich regiónoch Ukrajiny a Poľska dlhotrvajúcim fenoménom v mladšej a neskorej dobe bronzovej (*Kotorová-Jenčová 2010*). Na Ondave je najbližšou výraznou lokalitou tejto kultúry výšinná poloha Sedliská-Podčičva z mladšej doby bronzovej (*Kotorová-Jenčová 2017*) a nížinné sídlisko zo záveru doby bronzovej v Nižnom Hrušove (*Kotorová-Jenčová 2003*), v západne ležiacej doline Tople je dôležitou lokalitou neskorej gávskej kultúry nížinné sídlisko vo Vlači (*Kotorová-Jenčová 2018; 2021*).

Kresbovo rekonštruovaný fragment hornej časti stredne hrubej vázovitej nádoby ukazuje na esovito profilovaný tvar s lievikovito roztvoreným hrdlom (obr. 54: 3). Ďalšie charakteristiky (možná výzdoba, uchá a pod.) nie sú známe, čo podstatne sťažuje bližšie hodnotenie. Nádoby s lievikovitým hrdlom sa v mladšej a neskorej dobe bronzovej, ako aj v staršej dobe železnej, neobmedzovali len na jednu kultúru. J. Paulík zaznamenáva vývoj takto profilovaných amfor od exemplárov s vysokým krkom k nižším exemplárom, k akým patrí aj náš nález (*Paulík 1968*, 39, 40). Geograficky blízke analógie nachádzame napr. na sídliskách z mladšej až neskorej doby bronzovej vo Vlači a v Prešove-Šalgovíku,³² v širšom kontexte osídlenia gávskej kultúry ich vidíme napr. vo variantoch 3 a 4 členenia nádob s kužeľovitým hrdlom vypracovaným C. Pankau (*2004*, 52, 53).

Druhý identifikovaný tvar stredne hrubej nádoby s rovno zrezaným okrajom (54: 4) je pravdepodobne z kónického alebo súdkovitého hrnca. Ďalším výraznejším fragmentom je zlomok z misy so zosilneným okrajom tvoriacim na vnútornej strane lištu, ktorá sa smerom k ústiú nádoby zužuje (obr. 54: 5). Takéto formy mís síce poznáme nielen v gávskej kultúre, tu sú však pomerne frekventovaným variantom kónickej misy vyskytujúcim sa v podstate počas celého jej trvania, s výnimkou jej počiatkov (*Kotorová-Jenčová 2021*, 260). Malý zlomok z rozhrania hrdla a tela je pravdepodobne z hrubšej profilovanej šálky (obr. 54: 6). Jemne profilované hrubšie šálky poznáme z blízkeho okolia, napr. z Vlače (*Kotorová-Jenčová 2021*, tab. II: 1; III: 10).

Jednou z keramických foriem, ktoré sa v prostredí gávskej kultúry objavujú najmä v jej neskorom období, sú ploché tvary interpretované ako podložky, príp. pokrievky. Sú časté na sídliskách v našom severnom susedstve, kde vystupujú spravidla v závere doby bronzovej a vo včasnej dobe železnej (*Kotorová-Jenčová 2021*, 271). Jeden črep pravdepodobne z takéhoto tvaru nachádzame aj v hodnotenom súbore (obr. 54: 9). Najbližšie analogické nálezy poznáme znovu z neskorobronzového sídliska vo Vlači (*Kotorová-Jenčová 2021*, tab. II: 13; IV: 15).

³² Nepublikované výskumy autorky.

Ostatné zlomky z tiel nádob pochádzajú podľa zloženia keramickej hmoty a úpravy povrchu najmä z hrncovitých nádob, menej z mís, šálok či amfor (obr. 55: 1–13). Ich bližšia charakteristika nie je možná.

V kontexte mlado- a neskorobronzového osídlenia polohy Kúty v Breznici je zaujímavý nález zlomku pravdepodobného dvojdielného kadľubu na odlievanie kosákov s plastickými rebrami zdobenou rukoväťou (obr. 55: 14). Kosáky s rukoväťou sú rozšíreným pracovným nástrojom, predovšetkým v stupni HA1. V slovenskom hornom Potisí, v prostredí gávskej kultúry, ich evidujeme vyše štyroch desiatok (Kotorová-Jenčová 2006, 109). Vyskytujú sa najmä v depotoch, z čoho najbohatší je depot zo Zemplína so 16 exemplármi (Gašaj 1982, 277, 278).

Fragmentárny, povrchovým zberom získaný nálezový súbor z Breznice nie je reprezentatívny ani jednoznačný. Avšak v podmienkach severovýchodného Slovenska, kde je poznanie pravekého osídlenia, vrátane osídlenia v dobe bronzovej, v pomere k okolitým regiónom na podstatne nižšej úrovni, je nová lokalita zistená na hornej Ondave dôležitým impulzom pre zvýšenie záujmu o výskum v tejto oblasti. Významným v tomto kontexte je zlomok odlievacej formy. Chronologické zaradenie nálezov je možné iba rámcovo do mladšej až neskej doby bronzovej. Kultúrne patrí osídlenie polohy Kúty v katastri Breznice najpravdepodobnejšie mladšiemu obdobiu gávskej kultúry.

Literatúra

- Gašaj 1982 – D. Gašaj: Hromadný nález bronzových predmetov zo Zemplína, okr. Trebišov. *Historica Carpatica* 13, 1982, 273–296.
- Gancarski/Lukáč 1996 – J. Gancarski/G. Lukáč: Povrchové prieskumy v južnom predpolí Duklianskeho priesmyku. *AVANS* 1994, 1996, 61–63.
- Hriž/Šmajda 2022 – R. Hriž/L. Šmajda: Pohľad do najstarších dejín Breznice. In: L. Šmajda a kol.: *Breznica. Monografia obce (1404 – 2022)*. Breznica 2022, 42–60.
- Hriž/Vizdal 2002 – R. Hriž/M. Vizdal: Bronzový nález z Breznice. *AVANS* 2001, 2002, 69, 70.
- Kotorová-Jenčová 2003 – M. Kotorová-Jenčová: Sídliisko zo záveru doby bronzovej v Nižnom Hrušove. *Východoslovenský pravek* 6, Košice 2003, 125–143.
- Kotorová-Jenčová 2006 – M. Kotorová-Jenčová: *Popolnicové polia v slovenskom hornom Potisí*. Dizertačná práca. Archeologický ústav SAV, v. v. i. Nitra 2006.
- Kotorová-Jenčová 2010 – M. Kotorová-Jenčová: Slovenské horné Potisie v mladšej dobe bronzovej. Súčasný stav výskumu a perspektívy. In: V. Furmánek/E. Mirošayová (ed.): *Popolnicové polia a doba halštatská*. Nitra 2010, 173–191.
- Kotorová-Jenčová 2017 – M. Kotorová-Jenčová: Výšinné sídlisko v Sedliskách-Podčičve. In: N. Beljak Pažinová/Z. Borzová (ed.): *Sedem decénií Petra Romsauera*. *Studia Historica Nitriensia* 21. Supplementum – mimoriadne číslo časopisu venované životnému jubileu prof. Petra Romsauera. Nitra 2017, 397–407.
- Kotorová-Jenčová 2018 – M. Kotorová-Jenčová: Sídliisko z neskej doby bronzovej a z doby halštatskej vo Vlači. In: L. Benediková/M. Horňák (ed.): *Sídla, artefakty a čas... Zborník štúdií o dobe bronzovej a dobe halštatskej k 75. narodeninám Ladislava Veliačika*. Nitra – Vrútky 2018, 199–214.
- Kotorová-Jenčová 2020 – M. Kotorová-Jenčová: Osídlenie Stropkova a okolia. In: M. Kotorová-Jenčová (zost.): *Stretnutie východoslovenských archeológov. Zborník príspevkov z 28. stretnutia. Krajské múzeum v Prešove – Kaštieľ Stropkov* 13. 11. 2019. Nitra 2020, 71–86.
- Kotorová-Jenčová 2021 – M. Kotorová-Jenčová: Nížinné sídliská záveru doby bronzovej v slovenskom hornom Potisí (na príklade sídlisk v Nižnom Hrušove a vo Vlači, okr. Vranov nad Topľou). In: J. Gancarski (red.): *Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Karpatach*. Krosno 2021, 359–412.
- Kotorová-Jenčová/Kiklica 2023 – M. Kotorová-Jenčová/J. Kiklica: Náhodný nález rímskej mince z Breznice. *AVANS* 2017, 2023, 71, 72.
- Pankau 2004 – C. Pankau: *Die älterhallstattzeitliche Keramik aus Mediaş/Siebenbürgen*. Bonn 2004.
- Paulík 1968 – J. Paulík: K problematike východného Slovenska v mladšej dobe bronzovej. *Zborník SNM* 62, *História* 8, 1968, 3–43.

NEW SITE IN THE CADASTRAL AREA OF THE VILLAGE OF BREZNICA. Breznica (Stropkov district), Kúty site, surface collection, Neolithic, Late Bronze Age (Gáva culture). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra and a private collection. In the cadastral area of the village of Breznica, amateur collector J. Kiklica collected fragments of pottery and lithic artifacts on the surface of the ploughed land of the low left-bank terrace of the Ondava River at the site of Kúty. During the subsequent surface survey led by the author of the article, T. Kotora found a fragment of a sandstone mould shard on the grassy surface. The chipped and polished lithic industry is provisionally classified as the Neolithic and will be the subject of another article. The assemblage of small pottery fragments, without the possibility of restoring entire shapes, exhibits the characteristic features of Late Bronze Age pottery in the Slovak Upper Tisza region. The surface of some of the medium-thick sherds, likely from bowls, thicker cups, or amphorae, is black and smoothed on at least one side. Some of the sherds, most likely from pots or storage vessels, contain

macroscopically visible grains of crushed pottery in their material. They can most likely be associated with the Gáva culture, a long-lasting phenomenon in the Late Bronze Age in the southern and western regions of eastern Slovakia, as well as in the neighboring regions of Ukraine and Poland. This classification is supported by several more prominent fragments, namely a sherd from the upper part of a medium-thick, S-shaped profiled vase-like vessel (Fig. 54: 3), a fragment from a bowl with a thickened rim forming a cord on the inside (Fig. 54: 5), a sherd from a profiled cup (Fig. 54: 6), or a fragment of a flat mat/lid (Fig. 54: 9). The fragmentary assemblage of finds from Breznica, obtained by surface collection, is an important impetus for increasing interest in research of this archaeologically poorly explored area. Particularly significant in this context is a fragment of a probable two-part sickle casting mould with a handle decorated with plastic ribs (Fig. 55: 14).

PREDSTIHOVÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM INDUSTRIÁLNEHO KOMPLEXU MEDENÝ HÁMOR

Martin Kviatok – Tomáš Molota – Richard Pinter

Banská Bystrica (okr. Banská Bystrica), intravilán, NKP Medený Hámor (č. ÚZPF 2710/1–4), industriálny komplex, predstihový archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Predstihový sondážny výskum v areáli historického industriálneho komplexu Medený Hámor (ukončenie výroby v roku 1995) bol vyvolaný plánovanými sanačnými prácami spojenými s obnovou tejto NKP (Pinter *et al.* 2023). Na základe georeferencovaného plánu z roku 1928 bolo v priestore medzi stojacimi objektami hiartov a dielní vytýčených 18 sond (S1–S18). Viaceré z nich však neboli realizované, pretože sa nachádzali mimo pozemku vlastneného investorom (sondy S2 a S3) alebo ich hĺbeniu bránil stav zachovaných budov (sondy S14 a S17).

Cieľom sondy S1 bolo zachytiť severovýchodné nárožie asanovanej časti závodu. V týchto miestach sa však nachádzalo iba viacero planírovacích vrstiev prekrývajúcich bližšie neidentifikovaný základ (pätky?) z nasucho kladených kameňov ($0,84 \times 0,76 \times 0,28$ m), zahĺbený do ílového podlažia. Nálezovú situáciu v týchto miestach tiež narušila staršia inžinierska sieť, ktorej trasa prechádzala aj cez S4.

Sonda S4 bola umiestnená v priestore bývalej vrátnice situovanej v juhovýchodnej časti pozemku. V rámci odkrytej plochy sa podarilo odkryť juhozápadné nárožie murovanej kamennej stavby (18. stor.; š. muriva 0,8 m), ku ktorej sa od juhu pripájal obvodový múr závodu (š. muriva cca 0,8 m). Jej severozápadné nárožie zachytila sonda S7 (š. muriva 0,6 m), pričom v týchto miestach sa k nej od severu pripájalo výrobné zariadenie (pec?; š. muriva 0,75 m). Samotná murovaná stavba bola založená na starších planírovacích vrstvách kalovej trosky z 16.–17. stor. V juhozápadnej časti sondy S4 sa podarilo zdokumentovať novovekú liatu maltovú podlahu, ktorú však značne narušili výkopy pre založenie subrecentnej železobetónovej konštrukcie.

Sondy S5, S6, S9, S10 a S11 sme zamerali na objekt strojovne 1 s vodným náhonom. Zdokumentovali sme priebeh jej kamenného muriva (vrátane juhovýchodného a juhozápadného nárožia), ku ktorému bola neskôr pristavaná obvodová stena závodu. V rámci S6 sme v murive strojovne identifikovali kapsu, ktorá mohla slúžiť na ukotvenie kola náhonu. V interiéri strojovne sa nachádzali zachované drevené konštrukcie, ktoré však neboli bližšie skúmané. Tie v sonde S9 prekrývala masívna vrstva hlinenej strešnej krytiny, ktorá napovedá o asanovaní strojárne niekedy v prvej polovici 20. stor. Sondy S10 a S11 okrem toho zachytili aj subrecentný odtokový kanálik s betónovými obrubami, zasadený do výplne strojovne.

Sonda S8 zachytila odtokový kanál náhonu prekrytý kamennou klenbou, ktorý porušil staršie základové murivo neidentifikovanej stavby (š. muriva 0,6 m). Zo severnej strany bolo toto murivo narušené mladším základovým murivom neznámej stavby (š. muriva 0,6 m), sekundárne využitým ako stena subrecentnej kalovej jamy. Južným smerom od odtokového kanála sa nachádzali ďalšie murivá neidentifikovaného zahĺbeného objektu/zariadenia.

V sondách S12 a S13 sme zdokumentovali murivo strojovne 2, pokračujúce do stojaceho objektu hiartov. Východnou časťou S12 prechádzal už spomínaný mladší betónový odtokový kanálik zachytený aj v sondách S10 a S11.

Sondy S15–S18 doložili zničenie archeologických situácií odťažením terénu v západnej časti areálu až na bridlicové podlažie, na ktoré boli následne položené železobetónové panely.

Medzi získanými hnuiteľnými nálezmi vysoko prevažujú drobné kónické misky so zhrubnutým dnom a glazúrou na vnútornej strane. Ide o skúšobné misky, tzv. kapelky, slúžiace pri zisťovaní výnosnosti kovovej rudy. Toto využitie dokladajú nálepy skúšanej hrudy vo vnútri nádobiek. S metalúrgiou súviseli aj kovové nálezy ako sekáč, dláto, ingoty či fragmenty kovovej trosky. Súbor hnuiteľných nálezov dopĺňajú fragmenty keramiky a kachlíc, reprezentujúce celé obdobie novoveku.

Pramene

Pinter et al. 2023 – R. Pinter/T. Molota/M. Kvietok/R. Tomášik: „Zámer obnovy NKP, hámra, tzv. medeného hámra“ na Laskomerskej ul. č.2, parc. č. 2290/2, 5, 27, 39, 41 v k. ú. Banská Bystrica. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 62_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

DEVELOPMENT-LED EXCAVATION OF INDUSTRIAL COMPLEX MEDENÝ HÁMOR. Banská Bystrica (Banská Bystrica district), built-up area, NCM Medený Hámor (CLM no 2710/1–4), industrial complex, development-led archaeological excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Relics of objects captured on the plan of the industrial complex from 1928 were excavated by test trenches, i.e. gatehouse, engine room 1 with flume, engine room 2 and the drainage channel of the flume. Older masonry was also uncovered, which at this stage could not be interpreted more closely. In addition, relatively recent construction modifications of the complex from the 20th and 21st centuries, related to metallurgical production, but also to the use of the area after the end of production, were examined.

Translation provided by the authors

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V NOVÁKOCH

Martin Kvietok – Tomáš Molota – Richard Pinter

Nováky (okr. Prievidza), intravilán, NKP Kostol sv. Mikuláša (č. ÚZPF 853) a NKP Kúria (č. ÚZPF 856), cintorín, sídlisko, záchranný predstihový archeologický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

Záchranný archeologický výskum bol realizovaný popri výkopových prácach spojených s budovaním vodozádržných opatrení v areáli rímskokatolíckeho Kostola sv. Mikuláša a neďalekej kúrie (Kvietok et al. 2022). Výskum sa realizoval v troch etapách – predbežná zisťovacia sondáž, plošný archeologický výskum a sledovanie výkopových prác. Počas prvej etapy boli v areáli kostola vytyčené štyri sondy, menovite sonda S1 južne od kostola, S2 východne od kostola, S3 a S5 severne od kostola. Pri objekte kúrie bola vyhlbená sonda S4. Nasledovný plošný archeologický výskum sa sústredil do areálu severne od kostola.

Najmladšie aktivity v južnej časti areálu kostola súviseli s jeho revitalizáciou v druhej polovici 20. stor. Pochôdznu vrstvu tu tvoril humusovitý horizont nasadajúci na dve planírovacie vrstvy, ktoré narušili pravdepodobne starší historický terén. V rámci sondy S1 sme zdokumentovali sídliskový objekt O1 nepravidelného kruhového pôdorysu (priemer 2 m), ktorý bol preskúmaný do hĺbky 2 m od úrovne jeho zachytenia. Na základe výplne bohatej na nálezový materiál z obdobia novoveku (17.–18. stor.) sme objekt identifikovali ako odpadovú jamu. Počas sledovania výkopových prác sme v jeho blízkosti zdokumentovali ďalšie tri obdobné sídliskové jamy – objekt O2 z 18.–19. stor., objekt O3 zo 17.–18. stor. a objekt O4 zo 17.–18. stor. V tejto časti kostolného areálu sme v rámci výkopov preskúmali aj dve murivá vzdialené od seba 2,2 m, ktoré pravdepodobne predstavujú základy asanovaného objektu školy situovanej južne od kostola (Jurík 2006, 54).

Východne od kostola sme pod vrstvami navážok a planírokov v hĺbke 1,8 m odkryli pochôdznu niveletu – historické dláždenie okolia kostola z riečnych okruhliakov. Medzery medzi jednotlivými okruhliakmi vyplňala piesčito-ílovitá hlina, pričom kamene boli zasadené priamo do podlažia. V rámci jednej z mohutnejších planírovacích vrstiev sme identifikovali tehlový základ kruhového pôdorysu s priemerom 0,35 m, pravdepodobne predstavujúci zvyšky základu stĺpu/piliera.

Na nálezy najbohatší sa ukázal byť areál severne od kostola. Podarilo sa tu identifikovať kamenné základy pravouhlej stavby (7,4 × 4 m), orientovanej dlhšou osou v smere V–Z, ktorá bola zo západnej strany polygonálne uzatvorená. Objekt vyplňal premiešaný ľudský osteologický materiál v neanatomickej polohe, na základe čoho ho možno interpretovať ako karner (kostnica) – dvojpodlažnú

cintorínsku kaplnku, ktorá slúžila ako miesto posledného odpočinku pre telesné ostatky zosnulých. Práve zahĺbená spodná časť takéhoto objektu, označená ako *ossarium* (kostnica), slúžila na uloženie ostatkov z hrobov narušených pre nedostatok miesta na cintoríne. Vrchná časť objektu, tzv. zádušná kaplnka slúžiaca na uloženie tela pred pochovaním, nebola v tomto prípade zachovaná. Polygonálny uzáver západnej strany pravdepodobne slúžil ako presbytérium, t. j. miesto uloženia oltára. Karnerové kaplnky boli zvyčajne budované v blízkosti farského kostola alebo rehoľného kláštora, pri ktorom zvykli plniť aj funkciu kostola (Oriško 1984, 8). Podobné stavby sa objavujú už v rannom stredoveku, pričom na naše územie sa zrejme dostávajú až s príchodom obyvateľstva z nemeckých území a masovým zakladaním nových osád, resp. kostolov (Vančo 2000, 99). Z cirkevných vizitácií (rok 1690) sa dozvedáme, že miestny kostol mal v tomto období ešte svoju pôvodnú gotickú podobu s tromi starými oltármi, z ktorých jeden bol uložený v Kaplnke sv. Valentína, pristavanej k chrámovému múru kostola (Sedlák/Melniková/Đurina 1976, 43). Kaplnka bola pravdepodobne zničená počas rákociovského povstania, kedy pri bojoch povstaleckých a cisárskych vojsk došlo k vypáleniu mesta Nováky (1703–1708; Szerémi és Ernyey 1912, 46). S vysokou pravdepodobnosťou teda možno spomínanú Kaplnku sv. Valentína stotožniť so zachyteným objektom.

Smerom na západ a čiastočne na východ od karnerovej kaplnky sa podarilo identifikovať menší kostolný cintorín, spomínaný v župných vizitáciách z rokov 1778–1779. Celkovo sme preskúmali 48 hrobov. Jednotlivé hroby boli vyhlbené do piesčito-ílového podlažia, pričom rešpektovali objekt karnera. Výskumom sa podarilo identifikovať dve etapy pochovávaní. Staršiu etapu predstavujú hrobové jamy orientované v smere V–Z, podľa osi farského kostola. Ide o úzus zaužívaný už v období stredoveku. Ľudské ostatky boli do zeme uložené priamo (v nedochovanej organickej látke) alebo v drevenej rakve (zachované vo forme zvyškov výdrevy či kovaní rakvy). Mladšiu etapu pochovávaní predstavujú hroby orientované v smere S–J, pričom k tejto zmene pohrebného rítu dochádza v období rekatolizácie v 17.–18. stor. V prípade preskúmaných hrobov z tejto etapy sa nepodarilo identifikovať uloženie ostatkov do rakvy. Viaceré takto orientované hrobové jamy porušujú staršie hroby, pričom kostrové ostatky z porušených hrobov boli pravdepodobne uložené v karnerovej kaplnke. Pri kostrách sa ojedinele objavovali hrobové prídatky vo forme medailónikov (kovové alebo sklené v kovovom ráme), mincí či súčastí ruženca (koráliky z kosti alebo parohoviny či skla; tzv. latinský kríž s telom Krista). Povrch bol čitateľný iba na minci z hrobu H16 (vyobrazenie Leopolda I., rok razby 1688) a na rakúsko-uhorskej minci z hrobu H19 z 19. stor., t. j. obdobia ukončenia pochovávaní na cintoríne.

Plocha východne od karnera bola v mladšom období narušená viacerými stavebnými aktivitami, ktoré mohli zničiť aj hrobové jamy hypoteticky pokračujúce týmto smerom. S nimi súvisí aj pec na pálenie vápna (objekt O5 s rozmermi 8 × 4 × 2 m), zachytená v rámci výkopu pre retenčnú nádrž. Dno pece bolo zahĺbené do kamenistého (riečneho) sedimentu, pričom v mieste vysokej teploty spôsobenej pálením vápenca bolo značne prepálené. Priestor pece stále obsahoval zvyšky produktu – páleného vápna. Vrchnú časť zdokumentovaného objektu tvorila deštruovaná kamenná kupola, postavená bez použitia spojovacieho materiálu, vymazaná hlinou. Vo výplni pece absentovali hnutelné nálezy, preto ju možno iba hypoteticky spojiť s klasicistickou prestavbou kostola začiatkom 18. stor. (Jurík 2006, 47).

Sondou S4 v blízkosti kúrie sme zachytili hlavne recentné zásahy spojené s jej obnovou v rokoch 1987–1990. V hĺbke 1,1 m od okraja sondy sme zachytili pravdepodobne pôvodnú kultúrnu vrstvu, z ktorej pochádza málo početný nálezový materiál datovaný do 17.–18. stor., t. j. obdobia výstavby kúrie (*Domus Alexiana*).

Literatúra

Jurík 2006 – R. Jurík: *Rozprávanie o dejinách mestečka Nováky*. Prievidza 2006.

Oriško 1984 – Š. Oriško: *Kremnica*. Bratislava 1984.

Sedlák/Melniková/Đurina 1976 – F. Sedlák/M. Melniková/A. Đurina: *Nováky kedysi a dnes*. Martin 1976.

Szerémi és Ernyey 1912 – J. Szerémi es Ernyey: *A Majthényiak és a Felvidék*. Budapešť 1912.

Pramene

Kvietok et al. 2022 – M. Kvietok/T. Molota/R. Pinter/R. Tomášik/D. R. Együdová: „Vybudovanie vodozádržných opatrení v meste Nováky“, okres Prievidza. Banská Bystrica 2022. Výskumná správa 56_2022. Midland Adventure, s. r. o., Banská Bystrica.

DEVELOPMENT-LED EXCAVATION IN NOVÁKY. Nováky (Prievidza district), built-up area, NCM Church of St. Nicholas (CLM no. 853) and NCM Manor house (CLM no. 856), cemetery, settlement, development-led archaeological excavation, Medieval Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The most significant archaeological findings in the vicinity of the church can be considered the ossuary and its adjacent cemetery (48 graves). The burials took place here in two stages, which can be distinguished based on the orientation of the grave pits (E–W, N–S). Most of the bodies were buried only in a burial shroud, but in some cases, parts of a wooden coffin were also found. Among rare grave goods were medallions, coins, and parts of the rosary. The excavation also managed to uncover four waste pits, the brick foundations of a Postmedieval period school, and a lime kiln.

Translation provided by the authors

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM ŠACHTY KAROL NA ŠTIAVNICKÝCH BANIACH V ROKOCH 2021–2022

Jozef L a b u d a

Š t i a v n i c k é B a n e (okr. Banská Štiavnica), areál šachty Karol, technický objekt, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, stredovek, novovek (17.–20. stor.). Uloženie nálezov: Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica.

V súvislosti s plánovanou prezentáciou banského areálu šachty Karol v Štiavnických Baniach sa v zmysle rozhodnutia KPÚ Banská Bystrica realizoval archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely (obr. 56: 1). Výskum realizovalo Slovenské banské múzeum v Banskej Štiavnici, v spolupráci s Berg Schola n.o. a Slovenským banským archívom v Banskej Štiavnici, s dlhšími prerušeniami od júla 2021 do konca júla 2022.

Výskum areálu šachty Karol v roku 2021

Postup prác výskumu predurčili zachované archívne dokumenty, ako aj prvotná skrývka humusovitej vrstvy strojným mechanizmom. Po obnažení základovej dispozície obvodového muriva gápla sme prvú sondu 1/21 s rozmermi 500 × 250 cm situovali v severnej časti obvodového muriva tejto technickej stavby. Jej úlohou bolo zistiť pomery sterilného podlažia voči stavbe, resp. zistiť existenciu ďalších objektov, najmä odvodňovacieho kanála. Vnúterná svetlosť stavby dosahovala 19 m, a teda súvislý strešný plášť predurčoval dômyselný systém odvodnenia strechy gápla. Vo vzdialenosti 90 cm od dnešnej koruny muriva sme v interiérovej časti stavby zistili súvislú prepálenú vrstvu, ktorá sa nachádzala nad žltou sterilnou vrstvou. Táto zrejme súvisela s rozsiahlym požiarom gápla v roku 1904. Základové obvodové murivo s hrúbkou cca 80 cm bolo zapustené takmer do 200 cm hĺbky od dnešnej koruny muriva. V exteriérovej časti sme zachytili murovaný odvodňovací kanál, vybudovaný z lomových kameňov spájaných hlinou so šírkou 40 cm, ktorý odvádzal strešnú vodu niekde v južnej časti stavby.

Sonda 2/21 s rozmermi 400 × 300 cm bola situovaná v juhovýchodnej časti základového muriva stavby, zachycujúca (podľa archívneho dokumentu) aj priamo nadväzujúcu stavbu objektu hutmana a baníkov. Odkryté základové murivá v sonde korešpondovali s dispozíciou základov stavieb zobrazených na archívnej mape (Slovenský banský archív Banská Štiavnica, fond HKG V, inv. č. 12047, strana 7).

Najväčším prínosom archeologického výskumu objektu gápla bol objav v sonde 3/21, ktorá dosahovala rozmery 390 × 200 cm. Keďže zachytávala stredový priestor stavby, očakávali sme tu tzv. lôžko pre osadenie otáčavého hriadeľa. Veľkým prekvapením výskumu však bol objav lôžka v podobe hlinito-kamenistej výdrevy – komory so stredovým kameňom z limnokvarcitu. Tento bol pôvodne používaný ako časť rudného mlyna v 14. stor. so zachovanými obežnými ryhami po mletí rudy. Pôvodne mala táto časť mlyna kruhový tvar s priemerom 120 cm a výšku 40–45 cm. Vysekaná jamka pre osadenie osi gápla mala rozmery 15 × 15 × 10 cm. Zaujímavou súvislosťou nálezu je, že predmet slúžil otáčavému pohybu jednak v 14. stor. pre mletie vydolovanej rudy a v 18. stor. zas ako fixný bod pre stredovú os hriadeľa gápla šachty Karol. S takýmto typom „recyklácie materiálu“ sa po cca 400 rokoch v banskom prostredí stretáme po prvýkrát.

Výskum areálu šachty Karol v roku 2022

Slovenské banské múzeum realizovalo v tomto roku druhú etapu archeologického výskumu na vedecké a dokumentačné účely v areáli šachty Karol. Práce boli situované výlučne v sonde 3/22, kde sa už v roku 2021 objavil vyššie spomenutý a opisovaný nález časti rudného mlyna z limnokvarcitu. Zámerom výskumnej sezóny 2022 bolo zistenie spôsobu jeho uloženia v komore lôžka, príp. ďalšie súvislosti k tomuto nálezu. Preto sa realizovalo prehĺbenie sondy tzv. rezom vo východnej časti sondy (obr. 56: 2).

Výskumom sa zistilo, že kameň bol uložený v komore s výdrevou a jej dno tvorili ploché andezitové kamene, spájané ílom a vápennou maltou. Kameň neležal priamo na kamennej podlahe, ale ho od nej oddeľovala 8–10 cm vrstva ílu a vápennej malty. Aj týmto spôsobom chceli konštruktéri zrejme dosiahnuť určitú pružnosť pri namáhavom pohybe osi hriadeľa gáľľa. Lôžkový kameň z limnokvarcitu – ako niekdajší stator rudného mlyna – mal spodnú časť veľmi nerovnú. Tieto miesta kamenného lôžka pri vložení do komory vyplnili menšími kameňmi, spájanými ílom.

Hlavné výsledky výskumu

Archeologickými sondami sa potvrdilo situovanie technického objektu gáľľa a vedľa stojacej prevádzkovej budovy podľa kresbovej dokumentácie z 19. stor., uloženej v Slovenskom banskom archíve v Banskej Štiavnici. Datovanie prevádzky objektu do 17.–20. stor. potvrdili aj nálezy kuchynskej keramiky, fragmenty kachlíc a nález medenej mince, uložené v Slovenskom banskom múzeu. Najzaujímavejším nálezom výskumu bola stredová komora gáľľa s roznášacou pätkou v podobe masívneho kameňa – limnokvarcitu. Tento bol pôvodne súčasťou rudného mlyna zo 14. stor., ako to dokazujú okružné ryhy na vyhladenom povrchu po mletí rudy. Limnokvarcit bol sekundárne recyklovaný v 17. stor., kedy v jeho hornej časti vysekali jamku pre osadenie železného hrotu hriadeľa. Nález bol na základe rozhodnutia archeologickej komisie po skončení výskumnej sezóny ponechaný *in situ* na lokalite. Je pozoruhodné, že nález limnokvarcitu v sonde 3/21 a 3/22 slúžil niekedy v 14. stor. ako stator rudného mlyna na drvenie rudy a v 17.–18. stor. zas ako stator stredovej osi gáľľa, pomocou ktorého čerpali vodu zo zatopených banských priestorov.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF THE KAROL SHAFT IN ŠTIAVNICKÉ BANE IN 2021–2022. Štiavnické Bane (Banská Štiavnica district), area of the Karol shaft, technical structure, archaeological excavation for scientific and documentation purposes, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Slovak Mining Museum in Banská Štiavnica. Archaeological trenches confirmed the location of the technical structure of a horse mill and the neighboring operation building, as documented in 19th-century drawings deposited in the Slovak Mining Archive in Banská Štiavnica. The dating of the structure's operation to the 17th–20th centuries was also confirmed by the finds of kitchen pottery, fragments of stove tiles, and a copper coin, deposited in the Slovak Mining Museum. The central chamber of the horse mill with a spreading foot in the form of a massive stone – limnoquartzite – was the most interesting discovery of the excavation. This was originally part of an ore mill from the 14th century, as evidenced by the circular grooves on the smoothed surface after grinding the ore. The limnoquartzite was secondarily recycled in the 17th century, when a hole was cut in its upper part for the installation of an iron shaft tip. The find was left *in situ* at the site based on the decision of the archaeological commission after the end of the excavation season. It is noteworthy that the limnoquartzite find in trenches 3/21 and 3/22 served as a stator of an ore mill for crushing ore sometime in the 14th century and as a stator of the central axis of a horse mill pumping water from flooded mining areas in the 17th–18th centuries.

UKONČENIE VÝSKUMU HRADU GLANZENBERG V BANSKEJ ŠTIAVNICI

Jozef L a b u d a

B a n s k á Š t i a v n i c a (okr. Banská Štiavnica), Staré mesto – Glanzenberg, sídlisko, systematický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, stredovek (13.–14. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica.

Tohtoročná výskumná sezóna na lokalite Glanzenberg v Banskej Štiavnici mala špecifický charakter. Zavŕšila sa etapa dlhoročného archeologického výskumu múzea pod vedením autora príspevku v rokoch

1981–2022, s prerušením v rokoch 1984, 1991 a 1992 z dôvodu konzervácie architektúr. Zároveň sme na skúmanej terase D v sonde 2/22 objavili strieborný denár Belu IV. (1235–1270), ktorý Banskej Štiavnici udelil mestské privilégium kráľovského banského mesta a možno ho preto symbolicky považovať za zakladateľa mesta.

Terasa D je situovaná východne od vrcholových stavieb hradu a doteraz nebola skúmaná (obr. 57: 1). Nachádza sa na exponovanom mieste lokality, a síce nad predpokladanou vstupnou bránou do hradu pre vozovú dopravu, v blízkosti ktorej bol v minulých sezónach skúmaný objekt tzv. domu skúšača rúd. Terasa sa nachádza pod vrcholovými stavbami fortifikačného charakteru – mohutnou obytnou vežou s blízkou cisternou a hradnou kaplnkou. Situovanie sond na terase malo charakter úzkych overovacích rezov. V tomto ohľade bola sonda 1/22 o rozmeroch $9 \times 1,2$ m umiestnená tak, aby sa ňou preskúmala nielen samotná terasa, ale aj jej presah kvôli možnému zachyteniu spevňovacieho múru, čo sa nepotvrdilo. Jednotlivé nálezy z tejto sondy a zo sond, ktoré na ňu nadviazali, jasne naznačujú budúcu potrebu formy plošného odkrytia terasy. Prekvapením výskumu bol pomerne malý počet keramického materiálu oproti iným nálezom, ale aj absencia akéhokoľvek reliktu nehnuteľnosti, napr. murivo sídliskového či technického objektu, murivo spevňujúce okraj terasy a pod.

Za najvýznamnejší nález tohtoročnej sezóny na hrade Glanzenberg možno považovať spomenutý nález strieborného denára Belu IV. (1235–1270; obr. 57: 2). Rovnako vzácny je nález strieborného denára Ondreja III. (1290–1301), nakoľko sa nám razieb tohto druhu v danom období nezachovalo veľa (Hunka 2013, 109). Po prvýkrát sa podarilo objaviť aj niekoľko kusov železných krúžkov z brnenia tzv. železnej košeľe, datovaných do 14. stor.

Za cenné nálezy z obdobia 13.–14. stor. možno považovať fragmenty hnedého skla, ktoré sa v minulosti na lokalite už objavili na viacerých skúmaných polohách. Toto sklo predstavovalo import z vtedajších prosperujúcich regiónov Benátska či Nemecka, s ktorými Banská Štiavnica udržiavala čulé obchodné vzťahy (Labuda 2016, 69).

Nálezy olovených zliatkov, resp. odseknutých kusov polotovarov z olova, vzoriek minerálov (sfalerit, galenit, kremeň a i.) so zvyškami tavby naznačujú metalurgické a skúšobnícke práce v týchto miestach lokality, kde možno predpokladať aj existenciu remeselníckych dielní. Len niekoľko metrov východne sa nachádza tzv. dom skúšača rúd s materiálom dokazujúcim mletie a tavenie rudy, skúmaný po roku 2000.

Terasa D bola podľa získaných nálezov osídlená na prelome 13. a 14. stor., kedy posledný kráľovský Arpádovec Ondrej III. (1290–1301) udelil viaceré privilégia Židom (Hunka 2013, 110). Vtedy dostali právo razby mincí a slobodného obchodu. V tomto kontexte si možno snáď vysvetliť nález miniatúrnej pripínacky/kovanie(?) z tejto polohy v tvare šesťcípkej Dávidovej hviezdy, vyhotovenej z medi.

Výber uvedených solitérnych nálezov z lokality získaných počas poslednej výskumnej sezóny pod záštitou Slovenského banského múzea poskytuje veľký predpoklad pre určenie miesta, kde môže archeologický výskum efektívne pokračovať v budúcnosti. Takým môže byť nielen dokončenie výskumu terasy D, ale aj ďalšie terasy, ktoré zostali nepreskúmané.

Literatúra

- Hunka 2013 – J. Hunka: *Mince Arpádovcov z rokov 1000–1301. Ich podiel na vývoji hospodárstva a stredovekého Slovenska*. Nitra 2013.
- Labuda 2016 – J. Labuda: *Glanzenberg v Banskej Štiavnici. Archeologický výskum zaniknutej lokality*. Banská Štiavnica 2016.

FINAL STAGE OF EXCAVATION OF GLANZENBERG CASTLE IN BANSKÁ ŠTIAVNICA. Banská Štiavnica (Banská Štiavnica district), Staré mesto – Glanzenberg site, settlement, systematic excavation for scientific and documentation purposes, Middle Ages (13th–14th centuries), Postmedieval period. Finds deposited at: Slovak Mining Museum in Banská Štiavnica. This year, the excavation was carried out exclusively in the section indicated as terrace D (Fig. 57: 1), under the structures of the top site, where a tower, cistern, chapel, gates or outbuilding are documented. Although no construction feature was detected, a considerably wide range of important finds was recovered – denarii Béla IV (1235–1270; Fig. 57: 2) and Andrew III (1290–1301), chainmail rings, imported glass, samples of minerals with fragments of lead, which document metallurgical activity. It all falls in the period at the turn of the 13th and 14th centuries.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V CHOCHOLNEJ-VELČICIACH

Juraj Malec

Chocholná, časť Velčice (okr. Trenčín), poloha Chrástky, predstihový archeologický výskum, včasný stredovek, novovek, 20. stor. (2. svetová vojna). Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Archeologický výskum sme realizovali prostredníctvom pásovej sondy na ploche budúcej komunikácie, v rámci novovznikajúcej ulice. Počas predstihovej sondáže v roku 2021 sa nám podarilo zachytiť v západnej časti koncentráciu troch archeologických objektov. Plošný výskum v roku 2022 sme preto zahájili prostredníctvom odkryvu známych zachytených objektov a ich bezprostredného okolia na celú šírku budúcej komunikácie, pričom sa podarilo identifikovať ďalšie dva archeologické objekty. Objekty sa nachádzali priamo pod vrchným pôdnym krytom a na ploche sa nenachádzala žiadna archeologická kultúrna vrstva.

Skúmaná plocha bola priamo v centre diania bojov medzi rumunskými, resp. sovietskymi vojakmi a ustupujúcimi nemeckými vojskami. Pomocou detektora kovov boli objavené nábojnice z obdobia 2. svetovej vojny a nevybuchnutá mínometná strela (zneškodnená pyrotechnikmi Policajného zboru SR). Z obdobia 19.–20. stor. pochádza aj viacero mincí, nájdených na skúmanej ploche, ktoré pravdepodobne mohli súvisieť s poľnohospodárskym využitím lokality v posledných storočiach.

Objekt 1 (382 × 240 × 48 cm). Pomerne rozmerný objekt s dlhšou osou v smere S–J. Steny sa šikmo zvažovali k pomerne rovnému dnu objektu. Výplň objektu tvorila tmavosivá ílovitá hlina s občasnou prímiesou tmavožltej ílovej hliny, ktorá zároveň tvorí podložie na skúmanej lokalite. Severná časť je zúžená a nie je vylúčené, že išlo o prístupovú časť k rozšírenej južnej časti objektu. Tá bola predelená nasucho kladenými kamennými „múrikmi“ na tri menšie priestory. S určitou rezervou predmetný objekt interpretujeme ako členitú zásobnú jamu, rozdelenú na viacero častí, zrejme z dôvodu uloženia rôznych typov plodín, príp. predmetov.

Objekt 2 (191 × 66 × 45 cm). Objekt oválneho pôdorysu s dlhšou osou v smere V–Z. Steny sa takmer kolmo zvažovali k rovnému dnu objektu. Výplň tvorila tmavosivá ílovitá hlina. Objekt interpretujeme ako pravdepodobnú zásobnú jamu.

Objekt 3 (36 × 36 × 28 cm). Objekt s pravidelným kruhovým pôdorysom, ktorého steny sa takmer kolmo zvažujú k rovnému dnu objektu. Výplň objektu tvorila tmavosivá ílovitá hlina. Objekt pôvodne slúžil zrejme ako kolová jama.

Objekt 4 (41 × 41 × 16 cm). Objekt s takmer pravidelným kruhovým pôdorysom, ktorého steny sa takmer kolmo zvažujú k rovnému dnu objektu. Výplň objektu tvorila tmavosivá ílovitá hlina. Objekt pôvodne slúžil zrejme ako kolová jama.

Objekt 5 (159 × 135 × 16 cm). Pomerne plytká sídlisková jama s nepravidelným oválnym pôdorysom. Steny sa pozvoľna zvažovali k mierne zaoblenému dnu objektu. Výplň tvorila tmavosivá ílovitá hlina.

Z keramických nálezov z objektov dominujú fragmenty hrncovitých nádob. Z výzdobných motívov sa vyskytujú ryté obežné línie a vlnovky, ako aj obežné línie šikmých vrypov. Zachytený materiál môžeme rámcovo datovať do obdobia včasného stredoveku.

Pramene

Malec 2022 – J. Malec: „IBV Chrástky“ parc. č. 395, 396, 397/1, 397/2, 398, 399, 400; Chocholná-Velčice, okr. Trenčín. Trenčín 2022. Výskumná správa 33/2022. Trenčianske múzeum, Trenčín.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN CHOCHOLNÁ-VELČICE. Chocholná-Velčice (Trenčín district), Chrástky site, development-led archaeological excavation, Early Middle Ages, Postmedieval period, 20th century (WWII). Finds deposited at: Trenčianske múzeum in Trenčín. During salvage trenching, three archaeological features were detected; further extension of the area identified two other features. We do not deny the continuation of the settlement southwards. However, those places were located outside the excavated area. Fragments of pot-shaped vessels predominate among pottery finds. Decorative motifs include engraved encircling lines and waves, as well as encircling lines of oblique scratches. The detected material can be roughly dated to the Early Middle Ages period. As the excavated area was situated in the very centre of fights between Romanian or Soviet soldiers and withdrawing German soldiers, metal detectors discovered also cartridge cases from the period of WWII.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM PREPOZITÚRY PANNY MÁRIE V NOVOM MESTE NAD VÁHOM

Juraj Malec

Nové Mesto nad Váhom (okr. Nové Mesto nad Váhom), intravilán, NKP Prepozitúra Panny Márie (č. ÚZPF 1277), záchranný archeologický výskum, stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Objekt Prepozitúry Panny Márie, dvojpodlažná murovaná stavba podkovovitej trojkridlovej dispozície, sa nachádza v juhovýchodnom nároží historického centra Nového Mesta nad Váhom a zároveň v juhovýchodnom rohu sprásovej terasy, na ktorej historické centrum vyrástlo. V bezprostrednom južnom susedstve sa nachádza miestna dominanta, stredoveký rímskokatolícky Kostol Narodenia Panny Márie.

Archeologický výskum sa realizoval prostredníctvom sledovania výkopových prác a skúmaním a dokumentovaním zachytených archeologických situácií. Výkopové práce boli vedené od päty svahu po hranu terasy, kde sa výkop ďalej tiahol smerom na nádvorie Prepozitúry. Tam sa spojil s hlavnou líniou, vedúcou z vnútorného nádvorja po hlavnú kanalizačnú šachtu v prejazde v severozápadnej časti dvora.

Azda najvýznamnejším nálezom bolo zachytenie dvoch architektúr – múr 1 a múr 4, ktoré spolu tvorili pôvodné uzatvorenie vnútorného dvora Prepozitúry kamenným múrom. Pôvodne sa totiž predpokladalo, že komplexná prestavba v druhej polovici 17. stor. priniesla výsledný tvar objektu Prepozitúry, dvojpodlažnej murovanej stavby podkovovitej trojkridlovej dispozície, ktorý je zachovaný až do dnešných čias. Nie je však vylúčené, že situácia mohla byť aj iná. V takom prípade by zachytené murivá pochádzali z prvej stavebnej etapy na začiatku 15. stor., pričom ich nadzákladové časti boli počas prestavby v 17. stor. odstránené. Tento predpoklad sa však nezohoduje s rámcovým datovaním pamiatkovej komisie, ktorá predmetné murivá priradila k barokovej fáze zo 17. stor.

Múry 1 a 4 akiste tvorili dôležitú časť objektu, na čo poukazuje aj výrazné zapustenie základu, pričom sa nám základovú škáru nepodarilo zachytiť ani v kontrolnom reze. Murivo je tak dochované minimálne vo výške 240 cm, z čoho sa môže minimálne 110 cm označiť ako nadzákladová časť. Vychádzajúc zo stratigrafie okolitých vrstiev je zrejmé, že po vybudovaní staviteľa múr ešte z oboch strán spevnili prisypaním 50–90 cm hnedej sprásovej hliny. Murivá boli zo všetkých troch strán zalícované. Z konštrukčných prvkov dominoval lomový kameň a výnimočne sa vyskytovali aj kusy tehál. Ako spojivo slúžila malta. Na južnej strane múru 4 sme vo vzdialenosti cca 500 cm od východnej steny západného kridla zachytili náznak možného prepojenia s iným murivom, tiahnucim sa v smere S–J.

Pár desiatok centimetrov od projektovanej trasy kanalizácie sa nám podarilo zachytiť aj pôvodnú vstupnú časť na obdĺžnikové nádvorie, ktorého rozmery boli pôvodne 14 × 11,5 m. Vstupnú časť predstavovala cca 200 cm medzera medzi múrom 1 a 4. Na zalícovaných kratších stranách murív sa nám nepodarilo zachytiť akúkoľvek stopu po prahu, príp. po bráne. Do tohto priestoru medzi murivami bola v 20. stor. osadená tehlovo-betónová šachta, ktorej výstavba čiastočne rozrušila východné ukončenie múru 4.

Pri výkope prípojky do obytnej časti vo východnom kridle Prepozitúry, priamo pod dverami do prízemja, sa nám podarilo identifikovať ďalšiu architektúru označenú ako múr 2. Počas výkopu bol sčasti rozrušený, avšak k jeho umelému predeleniu došlo už dávnejšie, počas výstavby starej splaškovej kanalizácie. Múr, široký 60 cm, sa tiahne v smere S–J, v jeho hmote dominoval lomový kameň s výskytom tehly, spojivo bolo maltové a steny lícované.

Pri začisťovaní múru 2 sa nám podarilo odkryť aj ďalšiu architektúru, pod označením múr 3. Po začistení sme zistili, že murivo prepájalo múr 2 so západnou stenou východného kridla Prepozitúry, pričom ani s jedným múrom previazané nebolo. V jeho hmote rovnako dominoval kameň s občasným výskytom tehly, spojivo bolo maltové. Maximálna šírka múru bola 50 cm, steny boli zalícované.

Po znížení terénu vnútorného nádvorja na projektovanú hĺbku sa nám v strednej časti východnej steny polygonálneho ukončenia západného kridla Prepozitúry podarilo zachytiť a následne odkryť časť historickej kanalizácie. Zachytená kanalizácia pozostávala z tehlovej konštrukcie s obdĺžnikovým priezomom a segmentovým záklenkom. Zachytenú situáciu sme interpretovali ako vyústenie kanalizácie z objektu Prepozitúry. Prepojenie s vonkajšou kanalizáciou je otáznе, nakoľko sa nám ju v realizovanom reze nepodarilo zachytiť.

Počas sledovania výkopových prác sme systematicky kontrolovali a dokumentovali stratigrafiu ryhy. Mimo vyššie uvedených nálezových situácií sa nám však nepodarilo zachytiť žiadne ďalšie nehnuteľné nálezy, ani preukázateľnú kultúrnu vrstvu zo starších období, resp. z obdobia výstavby objektu

Prepozitúry. Vo výkopoch boli dokumentované výhradne novoveké navážky, často v masívnych vrstvách. Viacero vrstiev sme vedeli s určitou priradiť k stavebným úpravám z 20. stor. Z tohto obdobia pochádzalo aj viacero úrovní spevnených povrchov, ktoré sa nachádzali v rôznych častiach nádvorja.

Nie je vylúčené, že počas komplexnej prestavby v 17. stor. nedošlo aj k vonkajším terénnym úpravám, nakoľko sa na vnútornom dvore priamo na sterilnej spraši nachádzali novoveké vrstvy navážok. Taktiež nie je vylúčené, že vnútorný dvor v niektorej dobe slúžil aj ako miesto posledného odpočinku, nakoľko sme v rámci výkopov zachytili viacero ľudských kostí, aj keď ani v jednom prípade sa nejednalo o uceleňý hrob. Po dohode všetkých zúčastnených strán boli z dôvodu charakteru skúmanej lokality zachytené ľudské kostrové pozostatky pietne uložené v krypte Kostola Narodenia Panny Márie.

Medzi hnutelnými archeologickými nálezmi dominovali fragmenty novovekej keramiky, vyskytovali sa aj fragmenty glazovaných kachlíc a podarilo sa nájsť aj fragment fajky. Všetok keramický materiál, až na pár výnimiek, datujeme do obdobia novoveku, jediný potencionálne stredoveký materiál sa nám podarilo zozbierať počas začisťovania múru 1.

Pramene

Malec 2024 – J. Malec: „*Odkanalizovanie strechy a nádvorja farského úradu, projekt pre stavebné povolenie, dažďová kanalizácia – vodohospodárska časť*“ Nové Mesto nad Váhom, okr. Nové Mesto nad Váhom. Trenčín 2024. Výskumná správa 42/2024. Trenčianske múzeum, Trenčín.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF THE CHURCH OF THE NATIVITY OF VIRGIN MARY IN NOVÉ MESTO NAD VÁHOM. Nové Mesto nad Váhom (Nové Mesto nad Váhom district), built-up area, NCM Church of the Nativity of Virgin Mary (CLM no. 1277), rescue archaeological excavation, Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Trenčianske múzeum in Trenčín. The detection of two architectures – walls 1 and 4 – was the most significant discovery. Together, they made up the original enclosure of the inner courtyard of the church with a stone wall. The entrance part was represented by a 200 cm long gap between the walls. After reducing the terrain of the inner courtyard to the designed depth, we were able to detect and subsequently uncover part of the historical sewer in the central section of the eastern wall of the polygonal end of the western wing of the church. Fragments of Postmedieval pottery dominated the recorded movable archaeological finds; fragments of glazed stove tiles and a fragment of a pipe were also discovered. All the pottery material, with a few exceptions, is dated to the Postmedieval period. The only possible Medieval material was collected during cleaning works on wall 1.

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY TRENČIANSKEHO MÚZEA

Juraj Malec

1. N e m š o v á, časť K l ú č o v é (okr. Trenčín), poloha Pod horou, parc. č. 321/71, 72, záchranný archeologický výskum, stredná až neskorá doba bronzová (lužická kultúra). Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Archeologický výskum sme realizovali prostredníctvom sledovania výkopových prác, súvisiacich so základmi budúcich rodinných domov na parc. č. 321/71 a 321/72. Počas výkopov boli zachytené sporadické hnutelné archeologické nálezy, pochádzajúce z kultúrnej vrstvy z doby bronzovej, ktorá bola prítomná na väčšine časti novovznikajúcej ulice. Realizovali sme taktiež priebežný prieskum za pomoci detektoru kovov a prostredníctvom neho bola na halde dodatočne zachytená bronzová hlavica ihlice. Zachytené stopy osídlenia vieme s istotou priradiť k rozsiahlemu lužickému osídleniu zo strednej až neskej doby bronzovej, ktoré doložil už archeologický výskum v ploche komunikácií na prelome rokov 2020 a 2021.

2. T r e n č í n (okr. Trenčín), poloha Čerešňový sad, záchranný archeologický výskum, pravek, doba bronzová. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Archeologický výskum sme realizovali prostredníctvom sledovania výkopových prác v spojitosti s hĺbením lôžok pre plánovanú výsadbu 25 stromov čerešne. Výkopy boli realizované ručným náradím, pričom rozmery jednotlivých jám boli spravidla 50 × 50 cm, s hĺbkou 40 cm. Výsypky zeminy boli priebežne prehľadávané aj prostredníctvom detektoru kovov. Počas prehľadávania hald z jednotlivých výkopov sa v prípade sondy 18 podarilo z vrstvy tmavej sivohnedej zemitej hliny zachytiť zopár fragmentov keramiky, rámcovo datovaných do obdobia praveku, pravdepodobne patria do doby bronzovej.

V sonde 12 sa zachytila časť deštruovaného valového opevnenia, doloženého v danom priestore už počas archeologického výskumu v roku 2021. Vo zvyšných výkopoch, resp. sondách sa nezachytili žiadne ďalšie archeologické nálezy či situácie.

3. T r e n č í n, časť O p a t o v á (okr. Trenčín), poloha Za chmeľnicou, záchranný archeologický výskum, mladšia až neskorá doba bronzová (lužická kultúra). Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Archeologický výskum sme realizovali prostredníctvom sledovania výkopových prác v súvislosti so základmi nového rodinného domu. Nakoľko išlo o svahovitý terén, hĺbka základových rýh bola väčšia, vďaka čomu sme sa na väčšine plochy domu dostali bezpečne na podlažie. V severnom rohu základov domu sa nám dokonca podarilo zachytiť časť archeologického objektu, ktorý sme následne preskúmali v rámci základovej ryhy, prostredníctvom plastického výberu. Objekt 1 dosahoval minimálne rozmery 240 × 60 cm. Na základe časti okraja predpokladáme oválny alebo kruhový pôdorys, pričom sa jeho steny šikmo zvažovali k pomerne rovnému dnu objektu. Výplň bola tvorená tmavohnedou piesčitou hlinou, identickou s (kultúrnou?) vrstvou prekrývajúcou podlažie v tejto časti budúceho domu. Zachytený keramický materiál môžeme bezpečne datovať do mladšej až neskoršej doby bronzovej a stotožniť ho s osídlením lužickej kultúry, zachyteným počas archeologického výskumu v roku 2018 na ploche susednej komunikácie.

Pramene

Malec 2022a – J. Malec: „Kľúčové – IBV Pod horou“ parc. č. KN-C 321/1–5, 321/7, 321/10–12, 320/1, 320/2, E-KN 696/2, 701/4, k.ú. Kľúčové; Nemšová – Kľúčové, okr. Trenčín. Trenčín 2022. Výskumná správa 29/2021. Trenčianske múzeum, Trenčín.

Malec 2022b – J. Malec: „Výsadba čerešní v Lesoparku Brezina, v polohe Čerešňový sad“ k.ú. Trenčín; Trenčín, okr. Trenčín. Trenčín 2022. Výskumná správa 39/2022. Trenčianske múzeum, Trenčín.

Malec 2023a – J. Malec: „Novostavba rodinného domu“ parc. č. C-KN 936/32, 936/13, k.ú. Opatová; Trenčín – časť Opatová. Trenčín 2023. Výskumná správa 46/2022. Trenčianske múzeum, Trenčín.

Malec 2023b – J. Malec: „Rodinný dom“ parc. č. KN-C 321/72, k.ú. Kľúčové; Nemšová – časť Kľúčové, okr. Trenčín. Trenčín 2023. Výskumná správa 48/2022. Trenčianske múzeum, Trenčín.

Malec 2023c – J. Malec: „Rodinný dom – novostavba“ parc. č. KN-C 321/71, k.ú. Kľúčové; Nemšová – časť Kľúčové, okr. Trenčín. Trenčín 2023. Výskumná správa 50/2022. Trenčianske múzeum, Trenčín.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS BY TRENČIANSKE MÚZEUM

1. Nemšová-Kľúčové (Trenčín district), Pod horou site, plots nos. 321/71, 72, rescue archaeological excavation, Middle to Late Bronze Age (Lusatian culture). Finds deposited at: Trenčianske múzeum in Trenčín. At the polycultural site in Nemšová-Kľúčová, during the excavation of the foundations for two residential houses, we expanded our knowledge of the settlement on the site by the Lusatian culture through sporadic finds of pottery and a bronze pin head.

2. Trenčín (Trenčín district), Čerešňový sad site, rescue archaeological excavation, prehistory, Bronze Age. Finds deposited at: Trenčianske múzeum in Trenčín. Sporadic evidence of settlement in the hillfort during the Bronze Age was documented in Trenčín, at the site of Čerešňový sad.

3. Trenčín-Opatová (Trenčín district), Za chmeľnicou site, rescue archaeological excavation, Late Bronze Age (Lusatian culture). Finds deposited at: Trenčianske múzeum in Trenčín. A settlement feature of the Lusatian culture was investigated in Opatová, a borough in Trenčín. Its settlement was documented by archaeological excavation in 2018.

PRAVEKÉ SÍDLISKO V TRENČIANSKEJ TEPLÉJ-PRÍLESE

Juraj M a l e c

T r e n č i a n s k a T e p l á, časť P r í l e s (okr. Trenčín), poloha Za majerom, parc. č. 1723/109, predstihový archeologický výskum, neolit, eneolit. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Archeologický výskum bol zahájený predstihovou sondážou na ploche budúcej komunikácie, v rámci novovznikajúcej ulice. Počas výkopu v sonde 3 sa podarilo identifikovať prvý archeologický objekt. Pozitívne na nálezy boli aj sondy 4 a 5, situované v južnej časti plochy. Následne bola v mieste nálezov nariadená plošná skrývka ornice v celom rozsahu plánovanej komunikácie, s výnimkou jej východného okraja, kde bola v dobe pred začatím predmetného archeologického výskumu položená elektrická sieť, vrátane prípojok k jednotlivým parcelám.

Južne od objektu 1 sa potvrdil výskyt archeologických objektov v celej dĺžke predmetnej plochy, pričom severným smerom sa postupne vytrácal, až sa nakoniec úplne stratil. Z dôvodu rýchleho schnutia odkrytej plochy bol počas celého trvania výskumu bezodkladne vyhotovovaný situačný plán zachytených archeologických objektov. Taktiež boli kvôli lepšej identifikácii narezávané a vyberané polovice všetkých objektov, cca do hĺbky 2–3 cm. Použitá metodika sa už nasledujúci deň po zachytení archeologických objektov ukázala ako správna, nakoľko niektoré z objektov postupne splynuli s podloží. Na ploche budúcej komunikácie sa nám vďaka tomu podarilo zachytiť celkom 29 archeologických objektov. K tejto ploche bol v rámci archeologického výskumu po dohode s KPÚ Trenčín pripojený aj budúci rodinný dom na parc. č. 1723/109. V jeho základovej ryhe sa podarilo zachytiť časti ďalších 11 archeologických objektov. Z celkového počtu 40 sa pôvodné označenie ako archeologický objekt potvrdilo v prípade 39 objektov. Výnimku tvoril objekt 25, ktorý po preskúmaní predstavoval len zhluk nálezov v rámci vrstvy zeminy.

Vo väčšine prípadov boli preskúmané objekty interpretované ako sídliskové jamy. Týka sa to objektov 1–5, 8–10, 12–14, 17–21, 23–24, 27–31 a 33–40. Vzhľadom na tvar a rozmery boli objekty 11, 15, 16 a 32 interpretované ako pravdepodobné kolové jamy. Pri objekte 26 predpokladáme pôvodnú zásobnú funkciu objektu. Prípadnú hospodársku, či obytnú funkciu môžeme predpokladať v prípade najrozmernejšieho objektu 22. Rozmernosť objektov 6 a 7 zas napovedá o ich prípadnom pôvodnom využití ako zemníky.

Pomerne početný keramický materiál môžeme s rezervou rámcovo datovať do mladšej doby kamennej, s prípadným presahom do neskorej doby kamennej. Často sa vyskytovali produkty štiepanej industrie ako aj menšie či väčšie kusy mazanice.

Pramene

Malec 2023 – J. Malec: „IBV Príles – sprístupnenie územia“ parc. č. C-KN 1723/20, 1723/108–113, 1723/125–129, 1872/2–3, 1872/10–11, E-KN 6539/1, 6539/22; Trenčianska Teplá – Príles, okr. Trenčín. Trenčín 2023. Výskumná správa 40/2022. Trenčianske múzeum, Trenčín.

PREHISTORIC SETTLEMENT IN TRENČIANSKA TEPLÁ-PRÍLES. Trenčianska Teplá-Príles (Trenčín district), Za majerom site, plot no. 1723/109, development-led archaeological excavation, Neolithic, Eneolithic. Finds deposited at: Trenčianske múzeum in Trenčín. From the total number of 40, 39 features were confirmed as archaeological features. Feature 25 was an exception. After examination, it was identified as a cluster of finds in a soil layer. Most archaeological features were identified as settlement pits (31 features), or postholes (four features), a storage pit (one feature), a farm building (one feature) or clay pits (two features). The relatively rich pottery material can be roughly dated to the Late Stone Age. Products of the chipped industry, as well as small or large chunks of daub, occurred frequently as well.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM PREVISU MIRIAMA V MALEJ LODINE³³

Adrián Nemergut – Marián Soják – Mária Hajnalová – Lenka Lisá

M a l á L o d i n a (okr. Košice-okolie), poloha Za Spáleným vrchom, previs Miriama, sídlisko, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, mezolit, neolit (bukovohorská kultúra), eneolit (baldenská kultúra?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V rokoch 1980 a 1984 bola v Medvedej jaskyni v Ružínskom krase identifikovaná unikátna nálezová situácia pozostatkov viacerých kostier medveďa hnedého spolu s dvomi kostenými hrotmi a štiepanou kamennou industriou z mezolitu (Allard et al. 2025; Bárta 1990). Pre svoju ťažkú dostupnosť, morfológiu a malé priestory nebola jaskyňa vhodná pre osídlenie. S cieľom nájsť vhodnejšie miesta pre osídlenie sme v roku 2021 uskutočnili v predmetnom mikroregióne prieskum (Nemergut/Cheben/Soják 2024) a vytypovali miesta pre budúci zisťovací archeologický výskum. Na ľavom brehu potoka Malý Ružínok sme identifikovali viacero skalných previsov. Pre výskum sme si ako potencionálne najvhodnejší vybrali previs Miriama (Nemergut et al. 2025), ktorý sa nachádza najbližšie k Veľkej ružínskej jaskyni a leží v najvyššej nadmorskej výške (561–570 m) spomedzi zistených previsov. Paradoxne, relatívne prevýšenie voči neďalekému toku je najnižšie, a to v rozmedzí 2–5 m.

³³ Práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-23-0282. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0033/23.

Pod previsom sme vyhlbili dve sondy s rozmermi 2×1 m (obr. 58: 1). V sonde 1 neboli zistené žiadne archeologické nálezy a situácie. Situovaná bola v juhovýchodnej časti previsu, ktorý je najviac prekrytý skalnou stenou, čo na úrovni súčasného terénu predstavuje priestor približne 3 m od skalnej steny smerom do údolia. Výškovo ležala sonda takmer v najvyššom mieste, v pomerne exponovanom teréne. Sonda 2 bola umiestnená na druhom najlepšom mieste z pohľadu prekrytia skalnou stenou, na úrovni súčasného terénu, zhruba 2–2,3 m od steny previsu. Výškovo bola situovaná v najnižšom bode s najnižšou relatívnou výškou voči doline Malého Ružínka, v severozápadnej časti previsu. Identifikovali sme v nej tri samostatné vrstvy s prítomnosťou archeologických nálezov (obr. 58: 2). Vrstva 3, v rozpätí hĺbok 20–70 cm, obsahovala keramiku a štiepanú kamennú industriu z eneolitu (predpokladaná badenská kultúra). Uhlík tisu (*Taxus bacatta*) z vrstvy bol AMS metódou datovaný na 4655 ± 35 BP. Vrstva 4, v hĺbke 40–105 cm, bola prostredníctvom črepového materiálu a kamennej industrie zaradená do neolitu (bukovohorskej kultúry), čo potvrdilo aj rádiouhlíkové datovanie uhlíku javora (*Acer* sp.; 6120 ± 40 BP). Zatiaľ najhlbšie sme našli archeologické nálezy vo vrstve 6, ktorá sa nachádzala v intervale hĺbok 110–125 cm. Rámcovo sme ju na základe prítomnosti kamennej industrie a absencie keramiky zaradili do mezolitu. Korešpondujú s tým aj AMS dáta (8440 ± 50 BP, 8320 ± 50 BP) získané z hĺbky 115–116 cm na uhlíku pravdepodobne hrabu (cf. *Carpinus betulus*) a z hĺbky 120 cm na uhlíku brestu (*Ulmus* sp.).

Počas výskumu sme okrem archeologických nálezov získali aj osteologický materiál, archeobotanické zvyšky, malakofaunu a odobraté zostali aj geologické vzorky na ďalšie spracovanie. Nakoľko sme v sondách nezachytili skalné podložie, nie je vylúčené, že bol previs osídlený aj v starších obdobiach. Budúci výskum je preto veľmi perspektívny, aj vzhľadom na prítomnosť zasypanej jaskyne Očko, nachádzajúcej sa v bezprostrednej blízkosti tohoto previsu.

Literatúra

- Allard et al. 2025 – P. Allard/B. Hromadová/A. Nemergut/L. Klaric: Slotted osseous points and pressure flaking technique for bladelet production in the Mesolithic in Eastern Slovakia (Medvedia Cave, Ružín). *Bulletin de la Société préhistorique française* 122/3, 2025, 389–404.
- Bárta 1990 – J. Bárta: Mezolitickí lovci v Medvedej jaskyni pri Ružíne. *Slovenská archeológia* 38, 1990, 31–40.
- Nemergut/Cheben/Soják 2024 – A. Nemergut/M. Cheben/M. Soják: Prieskum Veľkej ružínskej jaskyne. *AVANS* 2021, 2024, 105, 106.

Pramene

- Nemergut et al. 2024 – A. Nemergut/M. Soják/L. Lisá/M. Hajnalová/T. Čeklovský/J. Obuch/M. Orvošová/T. Čejka/P. Sopko/Z. Galová: *Malá Lodina-Ružín: Za Spáleným vrchom, skalný previs Miriama*. Nitra 2024. Výskumná správa 21188/24. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF THE MIRIAMA ROCKSHELTER IN MALÁ LODINA. Malá Lodina (Košice-okolie district), Za Spáleným vrchom site, Miriama rockshelter, settlement, archaeological excavation for scientific and documentation purposes, Mesolithic, Neolithic (Bukk culture), Eneolithic (Baden culture?). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. In the summer current year, we excavated two 2×1 m sondage (sounding pit) beneath the overhang (Fig. 58: 1). No archaeological finds or situations were identified in sondage 1. In sondage 2, three separate layers (Fig. 58: 2) were identified with the presence of archaeological finds – pottery, lithic artefacts, wood charcoals and animal bones. Layer 3, at a depth of 20–70 cm, contained pottery and lithics dating to the Eneolithic. Charcoal of *Taxus bacatta* from the layer was dated by the AMS method to 4655 ± 35 BP. Layer 4, which was deposited from 40 cm to 105 cm, was assigned to the Neolithic based on pottery and lithics, which was also confirmed by radiocarbon dating (6120 ± 40 BP) of a charcoal of *Acer* sp. The deepest archaeological finds so far were found in layer 6, located in the dept of 110–125 cm. It has been assigned to Mesolithic based on the presence of lithics and the absence of pottery. The AMS dates (8440 ± 50 BP, 8320 ± 50 BP) on charcoals of *Carpinus betulus* and *Ulmus* sp. respectively correspond with this dating.

Translation provided by the authors

VÝSKUM AREÁLU OPEVNENEJ OSADY V TOPOĽČANOCH V POLOHE POD PALANDOU³⁴

Martin Neumann – Peter Bisták – Tibor Lieskovský

Topoľčany (okr. Topoľčany), extravilán, poloha Pod Palandou, opevnená osada, prieskum, pravek, neolit, stredovek (14.–15. stor.), novovek (17.–19. stor.), 20. stor. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Prieskum s použitím detektorov kovov v polohe Pod Palandou v katastri obce Topoľčany sa uskutočnil dňa 8. októbra a bol realizovaný Pamiatkovým úradom Slovenskej republiky v spolupráci s Občianskym združením Hradiská, o. z., a so spoločnosťou Archeo Moravia z. s. Bol zameraný na overenie prítomnosti terénnych reliktov zistených na základe vizualizácií leteckého laserového skenovania a na overenie prítomnosti archeologických nálezov v ornici. Skúmaná plocha sa nachádzala juhozápadne od intravilánu mesta Topoľčany, v priestore medzi závozom firmy HYZA, a. s., areálom strelnice a miestnou kalváriou. Prírodnú hranicu skúmaného areálu (smerom zo severovýchodu) tvorí svah tiahnuci sa v smere SZ–JV, ktorý prepája priestor závodu a kalvárie.

Doklady o osídlení skúmanej plochy sú známe z predchádzajúcich výskumných akcií. Už na začiatku 50. rokov 20. stor. získal J. Porubský z polohy Kalvária miniatúrnú dvojkonickú nádobu a zvyšky ľudských kostí (Wiedermann 1985, 34). S veľkou pravdepodobnosťou sa v tomto priestore nachádzalo pohrebisko, čo potvrdila aj výstavba blízkych garáží ČSAD v roku 1953. Keramika a viaceré drobné bronzové predmety umožnili chronologické zaradenie pohrebiska do obdobia lužickej kultúry (Veliačik/Romsauer 1994, 201). Počet aktivít v uvedenom priestore narástol v 70. rokoch 20. stor. Pozornosť bola venovaná viacerým polohám (Brehy, Za palandou, Kalvária; pozri Ambros 1976, 19). V roku 1971 zachránil E. Opluštil časť mamutieho kla pri kopaní základov pre rodinný dom v blízkosti kalvárie. V blízkosti kla sa mali nachádzať aj malé fragmenty uhlíkov (Wiedermann 1985, 28). V areáli staveniska hydinárskych závodov (neskôr HYZA, a. s.) v polohe Pod Palandou bol v septembri 1975 realizovaný povrchový zber (E. Opluštil), na ktorý nadviazal záchranný archeologický výskum (O. Ožďáni). Získané archeologické nálezy boli dominantne datované do doby bronzovej/doby halštatskej (lužická kultúra), časť nálezov pochádzala z obdobia neolitu/eneolitu (Veliačik/Romsauer 1994, 201; Wiedermann 1985, 64). Obraz o osídlení v polohe Pod Palandou doplnil až v roku 2021 archeologický výskum spoločnosti PAMARCH, s. r. o., ktorý sa uskutočnil v susedstve závodu firmy HYZA, a. s. Tu objavené objekty boli datované do obdobia neolitu (lengyelská kultúra), no povrchovým zberom sa podarilo nájsť aj jeden keramický črep z obdobia eneolitu (badenská kultúra). Výskumom bola čiastočne odokrytá priekopa, ktorej šírka dosahovala 13 m. Na jej vnútornej strane bol objavený viacnásobný rad kolových jám, ktoré mohli súvisieť s konštrukciou prilahlého zemného násypu, resp. opevnenia. Absencia archeologických nálezov v zásype priekopy dovolila jej datovanie len rámcovo do obdobia praveku (Žaár/Žaárová 2021, 25–27; Žaár/Žaárová/Ŏlvecký 2024, 151).

Na základe vizualizácií dát leteckého laserového skenovania, poskytnutého Úradom geodézie, kartografie a katastra SR, bol v priebehu roka 2020 v polohe Pod Palandou identifikovaný rozsiahly opevnený areál, v severnej časti čiastočne narušený areálom spoločnosti HYZA, a. s. (obr. 59: 1). Na základe tohto zistenia bola v závere septembra tohto roku v polohe Pod Palandou zrealizovaná Archeogeofyzikou Brno – Ústavom archeológie a muzeológie Masarykovej univerzity v Brne prvá etapa magnetometrického prieskumu. V uvedenej polohe sa podarilo potvrdiť prítomnosť viacnásobne ohradeného areálu s maximálnym priemerom cca 600 m, ktorého existenciu naznačovali vizualizácie leteckého laserového skenovania. Geomagnetický prieskum realizovaný P. Milom potvrdil predpoklad o existencii ohradeného areálu skladajúceho sa minimálne z deviatich línií ohradenia a prítomnosť ďalších menších stavieb s kvadratickým pôdorysom (v rámci ohradeného areálu aj mimo neho). Na základe predchádzajúcich archeologických výskumov bol ohradený areál predbežne datovaný do obdobia lužickej kultúry.

Na uvedené aktivity nadviazal prieskum uskutočnený Pamiatkovým úradom Slovenskej republiky. Počas neho sa podarilo objaviť 43 archeologických nálezov. Bližšie datovanie bolo možné u viacerých z nich. Najstarší zachytený archeologický nález pochádza z obdobia neolitu. Ide o fragment brúsenej kamennej sekery, resp. tesly, ktorej brit bol na jednej strane výraznejšie opotrebovaný. Uvedený nález môže súvisieť s osídlením lengyelskej kultúry, ktoré bolo zachytené v 70. rokoch 20. stor. severne od cesty Továrníky – Nemčice, v polohe Brehy pod Palandou. Do širšieho horizontu praveku je možné

³⁴ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-22-0151 a s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR v rámci Prioritného projektu na rok 2022 (08T 0103), projekt „Dokumentácia a informačná činnosť, časť a) pamiatkové výskumy Pamiatkového úradu SR“.

datovať nálezy mazanice, ktoré boli nájdené spoločne s brúsenou sekerkou/teslou južne od areálu firmy HYZA, a. s. V tomto prípade však nie je vylúčené, že fragmenty hlineného výmazu stavebných konštrukcií súvisia s mladším osídlením z obdobia lužickej kultúry. Nemožno tiež vylúčiť, že k uvedenému obdobiu sa vzťahujú aj keramické črepy a niektoré kovové zliatky, ktoré boli objavené počas prieskumu. Len veľmi rámcovo je možné do obdobia praveku zaradiť aj kamenný úštep (pravdepodobne z limnosilicitu). Zatiaľ jediným nálezom z obdobia stredoveku je hrot šípu do kuše s tuľajkou (obr. 59: 2). Hrot má kosoštvorcový prierez a je možné ho datovať do obdobia 14.–15. stor. (Pilková/Šimončíková Koošová 2016, 174).

Väčšina kovových nálezov pochádza z obdobia novoveku (17.–20. stor.). Vzhľadom na obsah súboru nájdených predmetov ide o stratové nálezy (mince, gombíky, súčasti odevu). Z tohto súboru je najstarším nálezom strieborný poltorák poľského kráľa Žigmunda III. Vasu z roku 1623. Na averze nesie štvrtý erb poľsko-litovskej únie a latinský nápis „SI (...) 3 REX P M D (...)“. Na reverze je znázornené kráľovské jablko a kolopis „MONE NO (...) OLO“.

Reprezentantom ľudovej tvorivosti z obdobia 17.–19. stor. sú viaceré štítové gombíky (*Scheibenknöpfe*). Na ich výrobu bola väčšinou používaná mosadz alebo zliatiny medi. Povrch štítiku mohol byť postriebrený a vyrytý ornament zvýraznený patinou. K obľúbeným motívom patrili kone, kľukatky a rôzne florálne motívy vychádzajúce z barokových vzorov (Hrušková 2021, 13). Nálezy gombíkov z Topoľčian nesú práve spomínaný kvetinový motív (jeden až dva kvety). S uvedeným obdobím 19. stor. až začiatku 20. stor. súvisia aj nálezy oloveného textilného (bez perforácie) a šatového závažia (s perforáciou) z polohy južne od závodu firmy HYZA, a. s. (obr. 59: 3).

Z obdobia 18. stor. pochádzajú dve mince. Prvou je 1-denár Márie Terézie z roku 1766. Na averze je zobrazený uhorský erb s kolopisom „M THERESIA D G R IMP GE HU BO REG 1766“. Na reverze je postava Panny Márie s Ježišom v gloriole, okolo ktorej je latinský nápis „HUNGARIAE PATRONA“. Druhou mincou je 1-grajciar ríšskonemeckého cisára Františka I. Habsburského z roku 1800. Na averze sa nachádza korunovaná dvojhlavá orlica s označením nominálnej hodnoty v oválnom štítiku (1) a vročením (1800). Reverz je nečitateľný. Zvyšné mincové nálezy pochádzajú z obdobia vlády cisára Františka Jozefa I. (1848–1916). Ide konkrétne o 6-grajciar z roku 1849, 1-grajciar z roku 1861, 1-grajciar z roku 1862 a 2-grajciar z roku 1893. Bez možnosti časového zaradenia zostáva jeden mincový nález (nečitateľná razba).

Na skúmanej ploche bola nájdená jedna olovená plomba (obr. 59: 4). Na averze niesla označenie „1 G“, na reverze bol po obvode kolopis „BROGYANI HE (...) LOM“, v strede ktorého sa nachádzal ďalší text „NAGY BELIC“. Pravdepodobne ide o ochrannú plombu valcového mlyna (maď. *henger malom*) vo Veľkých Bieliciach. Je možné, že plomba vznikla pred rokom 1891, nakoľko nenesie ochrannú známku vo forme troch klasov uložených do trojuholníka s číslom akosti múky uprostred, ktorá bola pre uhorské mlyny zaznamenaná u uhorských obchodných súdov v roku 1891 (Mlynár 1891, 274). Počas prieskumu sa podarilo objaviť aj ďalšiu olovenú plombu – jej označenie je však nečitateľné. Do obdobia konca 19. stor. je možné zaradiť aj nález kružidla, z ktorého sa zachovali vrchné časti oboch ramien a kľbové spojenie (obr. 59: 5).

Prieskumom sa podarilo zachytiť aj fragmenty kovových predmetov, ktoré nie je možné typologicky určiť a chronologicky zaradiť. Súčasne sa nepodarilo objaviť žiadne kovové nálezy, ktoré by mohli byť spojené s obdobím doby bronzovej/doby halštatskej (ich prítomnosť v tejto polohe sa však v budúcnosti nedá vylúčiť).

Predbežne je preto možné predpokladať, že viacnásobne ohradený areál sa viaže k obdobiu neolitu, prípadne eneolitu. Nasvedčovala by tomu nielen priestorová štruktúra jednotlivých línií ohradenia, ale aj predpokladaný spôsob ich vzniku (postupné hĺbenie a spájanie jednotlivých segmentov niektorých priekop, ktoré naznačuje geomagnetický plán). Analogické aktivity sú doložené z viacerých európskych lokalít datovaných do obdobia neolitu až eneolitu – ako príklad možno uviesť Etton vo Veľkej Británii (Pryor 1998) alebo Pömmelte v Nemecku (Spatzier/Bertemes 2018), ktoré sa spájajú s realizovaním kultových aktivít (kult predkov, agrárne rituály). Objavený ohradený areál na Slovensku pritom svojimi rozmermi (rozloha až 16 ha) výrazne prekonáva oba uvedené zahraničné príklady. Rozlohou ohradeného areálu, predpokladanou funkciou, stavebnou komplexnosťou a chronologickým zaradením ide na Slovensku o unikátne archeologické nálezisko. V súvislosti s jeho ďalšou ochranou bude v súčinnosti s Krajským pamiatkovým úradom Nitra vypracovaný podnet na vyhlásenie za národnú kultúrnu pamiatku.

Literatúra

- Ambros 1976 – C. Ambros: Prírastky archeozoologického materiálu z výskumov Archeologického ústavu SAV v roku 1975. *AVANS* 1975, 1976, 17–19.
- Hrušková 2020 – K. Hrušková: Uniform buttons within the context of the collection of the Waldes Museum of Buttons and Fasteners. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo* 4, 2020, 5–21.
- Mlynář 1891 – Ochranná známka uherských mlýnů. *Mlynář* 12/22, 1891, 274.
- Pilková/Šimončíčová Koďošová 2016 – L. Pilková/P. Šimončíčová Koďošová: Militária, ostrohy a konský postroj z Čebovic – Zeleného hradu (okr. Veľký Krtíš). *Zborník SNM* 110, *Archeológia* 26, 2016, 173–181.
- Pryor 1998 – F. Pryor: Etton. *Excavations at a Neolithic causewayed enclosure near Maxey, Cambridgeshire, 1982–7*. Swindon 1998.
- Spatzier/Bertemes 2018 – A. Spatzier/F. Bertemes: The ring sanctuary of Pömmelte, Germany: a monumental, multi-layered metaphor of the late third millennium BC. *Antiquity* 92/363, 2018, 655–673.
DOI: <https://doi.org/10.15184/aqy.2018.92>
- Veličik/Romsauer 1994 – L. Veličik/P. Romsauer: *Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku I*. Katalóg. Nitra 1994.
- Wiedermann 1985 – E. Wiedermann: *Archeologické pamiatky Topoľčianskeho múzea*. Nitra 1985.
- Žaár/Žaárová/Ölvecký 2024 – O. Žaár/L. Žaárová/R. Ölvecký: Záchrané výskumy spoločnosti PAMARCH v roku 2021. *AVANS* 2021, 2024, 146–154.

Pramene

- Žaár/Žaárová 2021 – O. Žaár/L. Žaárová: *Topoľčany. „Nová expedícia – HYZA Topoľčany – 3. etapa“*. Nitra 2021. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. PAMARCH, s. r. o., Nitra.

FIELD SURVEY OF THE FORTIFIED SETTLEMENT IN TOPOĽČANY, POD PALANDOU SITE. Topoľčany (Topoľčany district), non-built-up area, Pod Palandou site, fortified settlement, survey, prehistory, Neolithic, Middle Ages (14th–15th centuries), Postmedieval period (17th–19th centuries), 20th century. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. The field survey at Pod Palandou site in the cadastral area of Topoľčany was conducted in October this year, under the auspices of the Monuments Board of the Slovak Republic, in cooperation with OZ Hradiská and Archeo Moravia z.s. It aimed to verify the presence of terrain relics identified through ALS visualizations. The surveyed area was located southwest of the town of Topoľčany, between the HYZA company plant and the local Calvary. The natural boundary of the examined site (to the northeast) is formed by a slope stretching in a northwest-southeast direction, connecting the area between the plant and the Calvary. At the end of September this year, the first stage of a magnetometric survey was conducted at the site Pod Palandou by Archeogeofyzika Brno – the Institute of Archaeology and Museology of Masaryk University in Brno. The survey confirmed the presence of a multi-enclosed area with a maximum diameter of approximately 600 m, whose existence had been suggested by ALS visualizations. The geomagnetic survey validated the hypothesis of an enclosed area consisting of at least nine enclosure lines and the presence of additional smaller structures with square ground plans (both within and outside the enclosed area). Based on previous archaeological research, the enclosed area was preliminarily dated to the Bronze Age Lusatian culture. A survey conducted this year under the auspices of the The Monuments Board of the Slovak Republic built upon previous activities. During the survey, 43 archaeological finds were discovered, dating back to the Neolithic, Middle Ages (14th–15th centuries), and the Postmedieval period (17th–20th centuries). The survey did not uncover any metal finds that could be associated with the Bronze Age or Hallstatt period (although their presence at this site cannot be ruled out in the future). It is therefore preliminarily assumed that the multi-enclosed area dates back to the Neolithic or possibly the Eneolithic. This assumption is supported not only by the spatial structure of the individual enclosure lines but also by the presumed method of their creation (the gradual digging and joining of individual segments of ditches, as suggested by the geomagnetic plan). Similar activities have been documented at several European sites dating back to the Neolithic and Eneolithic periods – for example, Etton in the United Kingdom (Pryor 1998) or Pömmelte in Germany (Spatzier/Bertemes 2018), which are associated with ritual activities (ancestor worship, agrarian rituals). The discovered enclosed area in Slovakia significantly surpasses both mentioned foreign examples in size, covering an area of up to 16 ha. In terms of its size, presumed function, construction complexity, and chronological classification, it represents a unique archaeological site in Slovakia. To ensure its further protection, a proposal for its designation as a national cultural monument will be prepared in cooperation with the Regional Monuments Board Nitra.

VÝSKUM VČASNOSTREDOVEKEJ AGLOMERÁCIE BOJNÁ V ROKU 2022³⁵

Karol Pieta – Miriam Jakubčinová – Ursula M. Smigielská – Jaroslav Wójcik –
Viačeslav Olehovič Zabavín

Bojná (okr. Topoľčany), polohy Valy (Bojná I) a Železná dolina (Bojná VI), hradisko, mohylník, výskum na vedecké a dokumentačné účely, eneolit (lengyelská kultúra, ludanická skupina), včasný stredovek (8.–9/10. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V katastri obce Bojná je zachytených šesť polôh s rôznym osídlením aj datovaním. Okrem hradiska Valy (I), ide o polohu Hradisko (II), Žihľavník (III), Mladý háj (IV), Halšiny (V) a Železná dolina (VI). V tomto roku sa výskum sústredil na dve polohy. Väčšia intenzita terénnych prác bola zameraná na mohylník v polohe Železná dolina (VI) objavený v roku 2021 (obr. 60: 1; *Pieta et al.* 2023), zatiaľ čo na hradisku Valy (I) a v jeho blízkom okolí sa práce upriamili hlavne na terénny prieskum. Ten sa v blízkom aj širšom okolí hradiska uskutočňuje už od začiatku systematického archeologického výskumu v roku 2007 (*Pieta et al.* 2011; 2013; 2015; 2016; 2017).

Hradisko Bojná I-Valy

V tomto roku sa na ploche 8, cca v strednej časti hradiska južne od cesty, vytýčila sonda o rozmeroch cca 9 × 5 m. Kvôli podrobnejšiemu dokumentovaniu nálezov keramiky sa priestor sondy rozdelil na pásy široké približne 1 m, rozdelené na dve polovice – severnú a južnú. Počas znižovania jednotlivých vrstiev sa našlo množstvo fragmentárne zachovanej keramiky (zväčša situovanej v západnej časti sondy) a ojedinele aj železné, hlinené alebo kamenné predmety (kružídlo, praslen, hrot šípu, fragmenty žarnova či troska). Keďže pozornosť terénneho výskumu v aglomerácii Bojná bola zameraná predovšetkým na preskúmanie mohylníka (Bojná VI), práce na hradisku a v sonde na ploche 8 sa nedokončili a pokračovali v nasledujúcom roku.

V dôsledku kalamity a následnej ťažby dreva bol v jarných mesiacoch poškodený povrch hradiska v priestore plôch 3, 7 a 10. Na teréne, porušenom vývratmi a odvozom drevnej hmoty, sa vykonal dokumentovaný zber nálezového materiálu so zameraním kovových nálezov. Z nich spomeňme stavebné kovania a okutia vedier, nože, poľnohospodárske náradie, hroty šípov, ostrohy a kovania opaska. Na ploche 10 sa zameral a vyzdvihol hromadný nález č. 33, ktorý obsahoval ostrohy a ozdobné kovania.

Dôležitou súčasťou výskumu na hradisku Valy je aj systematický prieskum blízkeho aj vzdialenejšieho okolia v rámci celej sídliskovej aglomerácie Bojná. V predchádzajúcej sezóne sa realizoval prieskum bezprostredného okolia hradiska Valy, pri ktorom sa pozornosť venovala svahom pod severným i južným priebehom opevnenia. V tohtoročnej sezóne sa práce sústredili na širší priestor polohy Trhovisko vrátane okolia prameniska vodného zdroja Sviniarka a pokračoval hornou časťou Heľkovej doliny, približne po terén pred výrazným ohybom južného valu oproti ploche 5. Aj v týchto častiach predpolia hradiska máme vďaka nálezom stavebných kovaní, keramiky, hrivny, nožov, hrotov šípov a sekier doložené stopy včasnostredovekého osídlenia a ďalších aktivít z tejto doby. V protiľahlom svahu Heľkovej doliny sa lokalizoval hromadný nález železných predmetov č. 31, ktorý pozostával zo sekery, kľúča a piatich kosákov (obr. 60: 2). V jeho blízkosti sa našiel depot šiestich kosákov označený číslom 32.

Bojná VI – Železná dolina

V roku 2021 sa na lokalite Bojná VI, poloha Železná dolina, identifikovalo sedem až jedenásť mohylových násypov (*Pieta/Jakubčinová* 2024). Vykonal sa tu prospekcia, geofyzikálne meranie a aj čiastočný výskum dvoch mohylových násypov 1 a 3 (obr. 60: 1). Terénne práce, čitateľnosť jednotlivých situácií či preparácia osteologického materiálu sú na lokalite veľmi sťažené tamojším pôdnym typom.

Počas aktuálnej výskumnej sezóny sa dokončil výskum mohyly 3 s veľmi zle zachovalým centrálnym hrobom (obr. 61: 1–3). Podľa nálezu sklenených korálikov ide zrejme o hrob ženy (obr. 61: 3). V mohyle 4 bola rozpoznaná hrobová jama s len stopovo zachovanými kostrovými pozostatkami (obr. 61: 4, 5). Podľa dĺžky hrobovej jamy, pravdepodobnej dĺžky kostry, išlo zrejme o muža. Sprievodné prídatky predstavovali základné predmety (nož, fragment brúsika, hlinená nádoba), ktoré však nie sú typické len pre mužské

³⁵ Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0043/22 a 2/0159/21.

hroby. Hroby v mohylách 3 a 4 boli orientované v smere SZ–JV, s hlavou umiestnenou na severozápad. Podobne orientovaný bol zrejme aj hrob v mohyle 1, kde sa však kosti nezachovali.

Vo všetkých skúmaných mohylách sa na okrajoch násypu našli koncentrácie včasnostredovekej keramiky, predstavujúce časti nádob. Podobný zhuk keramiky sa našiel aj v mohyle 5, z ktorej sa v tomto roku odkrývala len severná štvrtina a taktiež v mohyle 1, ktorá bola preskúmaná v minulom roku. V násype mohýl sa nachádzali črepy včasnostredovekých nádob (obr. 61: 5, 6; 62), ale ojedinele sa našla i zlomkovitá praveká keramika a štiepaná industria (eneolit, pravdepodobne lengyelská kultúra IV, stupeň Ludanice; *Pieta/Jakubčinová 2024*). Predpokladáme, že pochádzajú z vrstiev tamojšieho, zatiaľ nepotvrdeného sídliska.

Počas tohtoročného výskumu sa preskúmali aj dve sondy, situované mimo viditeľných mohylových násypov (obr. 60: 1). Boli vytýčené podľa výsledkov geofyzikálneho merania uskutočneného pred terénnymi prácami, ktoré zistilo viaceré anomálie. V sonde 1 sa nepotvrdili žiadne sídliskové či hrobové štruktúry. V sonde 2 sa na ploche približne 100 × 100 cm zachytila koncentrácia drobných úlomkov spálených kostí a fragmentov zuhoľnatených drier. Hlina z miesta nálezů sa podrobne preosievala i preplavovala. Našiel sa tam jeden sklený korálik. Zatiaľ nebolo možné určiť, či ide o ľudské alebo zvieracie kosti. V ich tesnej blízkosti bola objavená koncentrácia keramiky (obr. 61: 6), z ktorej sa zrekonštruovala jedna nádoba (obr. 62: 5).

Mohylník v polohe VI zastupuje v aglomerácii Bojná pozoruhodný nový fenomén, ktorý iba čiastočne rieši problém pochovávaní v súvislosti s tamojším (veľkomoravským) osídlením na hradisku Valy. Do daného obdobia zrejme môžeme v súčasnosti datovať len dve mohyly v polohe Bojná III, kde sa pod jedným z nich našiel ženský hrob. Druhý násyp pravdepodobne predstavoval symbolický hrob (*Pieta et al. 2013, 185, 186*).

Črepy, časti nádob aj celé nádoby, ktoré sa sporadicky objavovali už od prvých vrstiev vo všetkých mohylách, aj na okrajoch násypov, reprezentujú včasnostredovekú keramiku. V hrobe v mohyle 3 sa našlo niekoľko viacnásobne členených sklenených korálikov tmavomodrej farby z včasného stredoveku (obr. 61: 3). V mohyle 4 pri páse pochovaného boli objavené len bežné, bližšie časovo neurčiteľné predmety ako nôž a kamenný brúsik v oblasti panvy a hlinená nádoba pri nohách zomrelého (obr. 61: 5; 62: 4). Podobne aj zo sondy 2 pochádza staršia včasnostredoveká keramika (obr. 61: 6; 62: 5).

Výskum na mohylníku na polohe Bojná VI-Železná dolina je zatiaľ len v začiatkoch, preto nie je možné vyvodzovať jednoznačné závery. Predpokladáme, že mohyly môžu súvisieť s osídlením zo 7.–8. stor. zisteným v polohe Bojná III-Žihľavník (*Pieta et al. 2013, 185, 186; Robak 2017, 62*). Pre spresnenie datovania mohylníka bude pri nedostatku kolagénu v zvyškoch kostí z hrobov potrebné na rádiouhlíkové datovanie využiť sériu odobraných vzoriek zvyškov dreva.

Literatúra

- Pieta et al. 2011* – K. Pieta/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekého hradiska Bojná v rokoch 2007 a 2008. *AVANS* 2008, 2011, 205–210.
- Pieta et al. 2013* – K. Pieta/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2009. *AVANS* 2009, 2013, 203, 182–187.
- Pieta et al. 2015* – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná. *AVANS* 2010, 2015, 182–184.
- Pieta et al. 2016* – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2011. *AVANS* 2011, 2016, 185–190.
- Pieta et al. 2017* – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2012. *AVANS* 2012, 2017, 129–135.
- Pieta/Jakubčinová 2024* – K. Pieta/M. Jakubčinová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2021. *AVANS* 2021, 2024, 106, 107.
- Robak 2017* – Z. Robak: K otázke počiatkov včasnostredovekého osídlenia Bojnej. In: K. Pieta/Z. Robak (ed.): *Bojná 2. Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk*. Nitra 2017, 53–63.

Pramene

- Pieta et al. 2023* – K. Pieta/M. Jakubčinová/V. O. Zabavin/U. M. Smigielska/J. Wójcik: *Bojná – Bojná VI – Železná dolina*, p.č. 2602. Nitra 2023. Výskumná správa 21029/23. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

EXCAVATION OF THE EARLY MEDIEVAL AGGLOMERATION BOJNÁ IN 2022. Bojná (Topoľčany district), Valy (Bojná I) and Železná dolina (Bojná VI) sites, hillfort, tumulus burial ground, excavation for scientific and documentation purposes, Eneolithic (Lengyel culture, Ludanice group), Early Middle Ages (8th–9th/10th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. This year's archaeological

excavation at the Valy hillfort, in addition to small-scale excavations, focused on rescuing finds from a part of the area that was affected by logging as a result of a forest disaster. Numerous pottery finds, metal artifacts and hoard no. 33, which contained spurs and decorative fittings, were found in the damaged layers. The prospecting focused on a broader area southwest and south of the hillfort, at the location of Trhovisko, with a water spring. The southwestern part of the Heřkova dolina valley was also explored using metal detectors, extending up to the significant bend in the southern rampart of the hillfort. In these parts of the hillfort's forefield, traces of Early Medieval settlement and other activities (e.g., construction fittings, ceramics, ingots, knives, arrowheads, axes) were also found. On the opposite slope of the Heřkova dolina valley, hoards of iron artefacts no. 31 (axe, key, five sickles) and no. 32 (six sickles) were localized, documented and recovered. At the Bojná VI site, excavation of tumulus mounds continued at a tumulus ground with approx. seven to eleven visible tumulus mounds, which were discovered the previous year. Fieldwork at the site is complicated by the local type of soil, in which only suggested outlines of grave pits and skeletal remains have been preserved. In this season, an inhumation burial was examined under tumulus 3. The discovery of glass beads suggests it was a female burial. Probably a male was buried in the sunken grave pit in tumulus 4, judging by the modest inventory (knife, whetstone, vessel). Both individuals were oriented in the NW–SE direction, with heads to the northwest. Parts of pottery vessels were found on the peripheries of tumulus mounds. We assume that the tumuli might be associated with the settlement from the 7th–8th centuries, which was documented at the nearby site of Bojná III-Žihlávnik (*Pieta et al.* 2013, 185, 186). To refine the dating of the tumulus, a series of collected wood samples will be used for radiocarbon dating, as the burials lacked collagen in the bone remains.

GEOFYZIKÁLNY PRIESKUM MOHYLOVÝCH NÁSYPOV NA VÝCHODNOM SLOVENSKU V OKRESE TREBIŠOV³⁶

Marcin M. Przybyła – Paweł Jarosz – Eva Horváthová

V tomto roku pokračoval poľsko-slovenský tím bádateľov v povrchovej prospekcii terénu v okrese Trebišov so zámerom verifikovať výskyt a stav zachovania mohylových násypov v kultúrnej krajine (*Przybyła/Jarosz/Horváthová* 2024). Na rozpoznávaných mohylách a v ich najbližšom okolí boli realizované geofyzikálne prieskumy. V porovnaní s predchádzajúcim rokom sa v Plechoticiach rozšírila skúmaná plocha o mohyly 4 až 6. Južne od nich v obci Čelovce bola zameraná ďalšia mohyla 7 (obr. 63). Rozmery skúmaných plôch v prípade mohýl 4 a 5 dosahovali 70 × 70 m a v prípade mohýl 6 a 7 bol výmer plôch 80 × 80 m (obr. 64). V obci Michalany pokračoval prieskum na tom istom mieste kde sa začal v predchádzajúcej sezóne (*Przybyła/Jarosz/Horváthová* 2024). Výskumná plocha sa predĺžila na 200 m a jej šírka dosahovala 75 až 100 m (obr. 65: 1). Celková rozloha skúmanej plochy v Michalanoch tvorila 1,6 ha. Vo všetkých prípadoch sa merania uskutočnili na dobre prístupných poraných poliach alebo lúkach.

1. **Plechotice** (okr. Trebišov), poloha Košariská, mohyly, nedatované.

Mohyla 4 (GPS 1: 48°36'58.37"N, 21°39'47.40"E; 2: 48°36'58.96"N, 21°39'50.64"E; 3: 48°37'1.11"N, 21°39'49.95"E; 4: 48°37'0.65"N, 21°39'46.58"E). Mohylový násyp sa nachádza neďaleko od mohyly 5, približne vo vzdialenosti 100 m. Výsledky magnetických meraní nepotvrdili antropogénny charakter (obr. 66).

Mohyla 5 (GPS 1: 48°36'54.97"N, 21°39'45.12"E; 2: 48°36'55.32"N, 21°39'48.19"E; 3: 48°36'57.20"N, 21°39'47.63"E; 4: 48°36'56.90"N, 21°39'44.62"E). Mohylový násyp sa nachádza neďaleko od mohyly 4, približne vo vzdialenosti 100 m. Výsledky magnetických meraní nepotvrdili antropogénny charakter (obr. 66).

Mohyla 6 (GPS 1: 48°36'46.36"N, 21°40'1.86"E; 2: 48°36'46.76"N, 21°40'5.74"E; 3: 48°36'49.31"N, 21°40'5.10"E; 4: 48°36'48.88"N, 21°40'1.22"E). S konštrukciou mohyly sa spája dobre viditeľná líniová anomália, ktorej zdrojom je žlab kruhového tvaru s priemerom približne 35 m ohraničujúci násyp mohyly (obr. 67: 2; štruktúra 1). V strednej časti možno identifikovať slabo definovanú zónu zvýšenej magnetickej susceptibility, ktorá môže súvisieť s akumuláciou humusu v násype mohyly alebo, čo je menej pravdepodobné, s prítomnosťou hrovej komory (obr. 67: 2; štruktúra 2).

³⁶ Táto práca bola podporená projektom NCN 2020/37/BHS3/03816 „Transmisia stepných vplyvov v karpatskom pásme v 3. tisícročí pred Kristom“. Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0056/22, 2/0093/24 a 2/0038/26.

2. Č e ľ o v c e (okr. Trebišov), poloha Trebišovské, mohyla, nedatované.

Mohyla 7 (GPS 1: 48°36'18,70"N, 21°39'54,82"E; 2: 48°36'19,17"N, 21°39'58,06"E; 3: 48°36'21,40"N, 21°39'56,98"E; 4: 48°36'21,99"N, 21°39'54,31"E). S vlastnou mohylou je spojená zóna zvýšenej magnetickej susceptibility kruhového tvaru s priemerom približne 22 m (obr. 68: 2; štruktúra 1). Na západnej strane je jej hranica rozmazaná a nepravidelná (obr. 68: 2; štruktúra 2). Tento jav môže súvisieť so silnejším narušením mohylového násypu agrotechnickými úpravami. V bezprostrednej blízkosti mohyly boli identifikované viaceré bodové pozitívne anomálie pripomínajúce štruktúry jamového typu. Nevylučujeme, že ich datovanie nemusí byť zhodné s datovaním výstavby mohyly.

3. M i c h a ľ a n y (okr. Trebišov), poloha Gačina, mohyla, nedatované.

V centrálnej časti výslednej magnetickej mapy sú zobrazené anomálie súvisiace s mohylou 1, ktorá bola geomagneticky zameraná už v predchádzajúcom roku (*Przybyła/Jarosz/Horváthová 2024*). Rozsah násypu mohyly 1 vymedzuje lineárna anomália pravidelného kruhového pôdorysu s priemerom približne 18 m (obr. 65: 2; mohyla 1; štruktúra 1). Zdrojom anomálie je vnútorný žlab obklopujúci násyp mohyly. Okolo žlabu je viditeľná aj druhá pozitívna anomália mimoriadne pravidelného kruhového pôdorysu s priemerom približne 30 m (obr. 65: 2; štruktúra 1a). Môže súvisieť s okolitou zónou naberania zeminy na násyp mohyly alebo môže naznačovať aj mladšiu fázu využívania mohyly. Čitateľnosť anomálií spojených s mohylou 1 je sťažená výskytom výraznej pozdĺžnej anomálie asymetrického tvaru. Na skúmanej ploche je viditeľných viacero podobných štruktúr, ktoré sú na výslednej magnetickej mape obrysovo zvýraznené (obr. 65: 2).

Ďalšie dve mohyly boli identifikované približne 50 m južne a severozápadne od mohyly 1 (GPS 1: 48°31'37,01"N, 21°38'40,99"E; 2: 48°31'38,04"N, 21°38'44,69"E; 3: 48°31'42,72"N, 21°38'43,80"E; 4: 48°31'44,91"N, 21°38'41,34"E; 5: 48°31'44,67"N, 21°38'38,78"E; obr. 65: 2; mohyla 2 a 3). Súvisia s nimi zonálne anomálie s mierne zvýšenou magneticou susceptibilitou, ktoré majú pravidelne kruhový tvar a priemer približne 25 m. Avšak nezaznamenali sme žiadne lineárne anomálie spojené so žlabmi ohraničujúcimi násypy. V južnej časti skúmanej oblasti je zrejma kumulácia bodových pozitívnych anomálií, ktoré môžu súvisieť so štruktúrami jamového typu.

Literatúra

Przybyła/Jarosz/Horváthová 2024– M. M. Przybyła/P. Jarosz/E. Horváthová: Geofyzikálny prieskum mohylových násypov na východnom Slovensku v okresoch Michalovce a Trebišov. *AVANS* 2021, 2024, 107–110.

GEOPHYSICAL SURVEY OF MOUNDS IN EASTERN SLOVAKIA IN TREBIŠOV DISTRICT. This year, the Polish-Slovak team of researchers continued with surface prospecting and geophysical surveys of the identified tumulus mounds. Compared to the previous year, the excavations focused exclusively on sites in Trebišov district. In Plechotice, the excavated area was expanded to include tumuli 4 to 6. In the neighbouring village of Čelovce, tumulus 7 was surveyed. In Michaľany, excavations continued at the site of Gačina. The excavated area was extended to 200 m and its width reached 75 to 100 m. The total area excavated at the Gačina site was 1.6 ha. In all cases, measurements were taken on easily accessible plowed fields or meadows.

1. Plechotice (Trebišov district), Košariská site, tumuli, undated. Tumulus mounds 4 and 5 in Plechotice are approx. 100 m far from each other. The results of the magnetic measurements did not confirm their anthropogenic character. Construction of tumulus 6 (Plechotice) is associated with a well-visible anomaly whose source is the circular ditch with a diameter of approx. 35 m, encircling the tumulus mound. A weakly defined zone of enhanced magnetic susceptibility can be identified in the middle part. It can be connected with the accumulation of humus in the mound, or, which is less probable, with the presence of a burial chamber.

2. Čelovce (Trebišov district), Trebišovské site, tumulus, undated. Tumulus 7 in the village of Čelovce is associated with a circular zone of enhanced magnetic susceptibility with a diameter of approx. 22 m. The border on the western side is irregular. This phenomenon can be attributed to the severe disturbance of the mound caused by agrotechnical modifications. In the immediate vicinity of the tumulus, several positive spot anomalies were identified. They resembled structures of the sunken type. It is possible that their dating is not identical to the construction of the tumulus.

3. Michaľany (Trebišov district), Gačina site, tumuli, undated. Anomalies associated with tumulus 1, as measured geomagnetically in the previous excavation stage, are shown in the central part of the final magnetic map from Michaľany. The size of tumulus 1 is defined by a linear anomaly with a regular circular ground plan and a diameter of approx. 18 m. The interior ditch encircling the mound is the source of the

anomaly. Around the ditch, another positive anomaly is visible. It has an exceptionally regular circular ground plan with a diameter of approx. 30 m. It might be associated with the surrounding zone from which the earth for the tumulus was taken, or it might suggest a later stage of tumulus use. The readability of the anomalies associated with tumulus 1 is complicated by the presence of a distinct longitudinal anomaly of an asymmetric shape. Several similar structures are visible over the excavated area. The other two tumuli at the site of Gačina were identified approx. 50 m south and northwest of tumulus 1. Zonal anomalies with a slightly enhanced magnetic susceptibility are connected with it. They have regular circular shapes and diameters of approx. 25 m. No linear anomalies connected with the ditches encircling the mounds have been recorded in either of them. In the southern part of the excavated area, a cumulation of positive spot anomalies is obvious. They may be associated with other sunken structures or features.

KRÁTKY ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V KOSTOLE SV. MARTINA V BANKE³⁷

Marián S a m u e l

B a n k a (okr. Piešťany), intravilán, NKP Kostol sv. Martina (č. ÚZPF 768), záchranný archeologický výskum, novovek (17.–19. stor.), 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Archeologický výskum r. k. Kostola sv. Martina v Banke sa uskutočnil v súvislosti s projektom celkovej obnovy objektu (Samuel 2023). Výskum v tomto roku nadviazal na výsledky archeologických výskumov z rokov 2016 a 2018 a ďalších architektonicko-historických, reštaurátorských, archívnych, dendrochronologických a petrografických výskumov a analýz. Výsledkom týchto aktivít bolo pomerne komplexné spoznanie stavebného vývoja a histórie pamiatky (Samuel 2022; Samuel/Haviar/Haviarová 2018).

Obec Banka leží na ľavom brehu rieky Váh, na juhozápadných svahoch Považského Inovca, v bezprostrednej blízkosti Piešťan. Z historických máp vyplýva, že Kostol sv. Martina vznikol na západnom okraji obce, vysoko nad bývalým inundačným územím. Počiatky stredovekého osídlenia lokality dokumentujú archeologické nálezy (Bača/Klčo/Krupa 1997; Samuel 2022), pretože prvé písomné správy o obci a kostole pochádzajú až zo 14. stor.

O obci Banka a jej kostole sa zachovalo len málo hodnoverných písomných prameňov. Najstaršia správa o obci (*Banya*) je až z roku 1348 v listine kráľa Ľudovíta I., ktorý daroval panstvo a hrad Tematín Mikulášovi, synovi Vavrinca (Klčo/Krupa 2004, 24). Hoci obec Banka sa v stredovekých prameňoch ešte niekoľkokrát spomína, o farnosti a kostole máme len dve zmienky. Prvou je súpis fár, ktoré v 30. rokoch 14. stor. odvieďli pápežským kolektorom desatinu zo svojho príjmu. Vtedajší farár v Banke – Benedikt priznal príjem len pol marky, z čoho zaplatil daň vo výške tri groše (Sedlák 2008, 46, č. 171). Výška príjmu tak naznačuje existenciu len veľmi nepočetnej, resp. chudobnej farnosti. Druhá zmienka o fare v Banke pochádza zo záveru 14. stor., kedy sa spomína ako súčasť Nitrianskeho archidiakonátu Ostrihomského arcibiskupstva. Najnovšie výskumy umožnili na objekte kostola vyčleniť deväť stavebných fáz (obr. 69: 1), pričom najstaršia pochádza najneskôr z 13. stor. (Haviar/Haviarová 2016; Samuel/Haviar/Haviarová 2018).

Cieľom archeologického výskumu realizovanom v tomto roku bolo znížiť terén v podveží kostola na úroveň tehlovej neskorobarokovej podlahy (1780–1788), odkrytej v lodi kostola počas predchádzajúcich výskumov. Hranolová veža kostola bola postavená počas rozšírenia kostola západným smerom v závere 17. stor., pravdepodobne medzi rokmi 1695–1700. Do podvežia sa vstupovalo otvorom s poloblúkovým záklenkom umiestneným uprostred západnej steny veže. V podveží a v priestore vstupu sme preskúmali plochu 5,05 m² do hĺbky 0,9–1,12 m od úrovne najmladšej dlažby z roku 1985.

Po odstránení betónovej dosky hrubej 10 cm sa ukázalo, že podložný násyp tvorila na celom pôdoryse podvežia hlavne utlačená sprašová hlina. Násyp vznikol v rokoch 1930, resp. 1931, keď v súvislosti s výstavbou nového funkcionalistického objektu navýšili na jeho severnej a južnej strane násypom terén o takmer 1 m. V snahe znížiť výškový rozdiel medzi niveletami podláh nového a „starého“ objektu vtedy na ploche celého interiéru pôvodného kostola vytvorili násyp z deštruovaných častí jeho stien hrubý približne 0,9 m. Násyp v podveží mal však odlišný charakter ako násyp v lodi kostola. Nenachádzalo sa v ňom veľké množstvo sute ani žiadne fragmenty architektonických článkov. Jediným datovateľným nálezom boli úlomky a jeden celý exemplár tehly (29 × 16 × 6 cm) so značkou „CCI“.

Odstránením podláh a násypov z 20. stor. sme odkryli spodné časti stien podvežia. Na stenách sa nachádzali omietky hrubé spolu 2–2,5 cm so zvyškami viacerých vápenných náterov. Pod vstupom do

³⁷ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0115/22.

lode kostola sme odkryli zámurovku pôvodného portálu (obr. 69: 2). Zámurovka pozostávala z piatich riadkov rôzne veľkých plochých kameňov (max. dl. 75 cm, hr. 10–20 cm). Murivo zámurovky ležalo na kamennom (pieskovcovom?) prahu portálu, ktorého ostatné časti boli na začiatku 30. rokov 20. stor. vyzdvihnuté o cca 95 cm. Prah dlhý 158 cm vyčnieval zo strany podvežia o približne 5 cm nad dlažbou z obliakov a od steny zámurovky bol odsadený o 5–8 cm smerom do podvežia. Asi v štvrtine svojej dĺžky bol doska prahu prelomená.

Takmer na celej ploche podvežia sme odkryli zvyšky dlažby. Dlažba hrubá 10–15 cm bola vyhotovená z menších (3–5 cm, max. 10–15 cm) riečnych obliakov pestrého petrografického zloženia uložených do maltového lôžka. Vrstva piesku, resp. piesčitej spraše, hrubá približne 5 cm, odkrytá v profile pod podlahou, plnila zrejme úlohu vyrovnávacej vrstvy pred položením dlažby. Odkrytá dlažba klesala od západu smerom na východ o 5–7 cm. Uprostred podvežia na ploche približne 1 m² bola dlažba porušená a jej povrch tvorilo maltové lôžko. Na jednom mieste bola podlaha opravená dvomi úlomkami tehál. Pôvodný západný okraj dlažby sa nezachoval. Zrejme bol zničený počas úprav terénu v rokoch 1930–1931. Vzhľadom na kontexty odkryté pri západnom profile sondy predpokladáme, že odkrytá dlažba predstavuje pôvodnú podlahu podvežia z konca 17. stor.

V priestore medzi ostienami portálu sme odkryli osovo umiestnenú kamennú (pieskovcovú?) platňu približne obdĺžnikového pôdorysu (101 × 66 × 96 × 66 cm). Platňa hrubá 20–21 cm, presahovala svojou východnou polovicou do priestoru podvežia. Kamenná platňa bola uložená do plytkej jamy (max. 10 cm), vyhlúbenej do pomerne pevnej vrstvy hnedej piesčitej hliny. Nie je vylúčené, že kamenná platňa bola použitá ako prahová doska vstupu do podvežia až sekundárne.

V zvyšnom priestore medzi ostienami portálu a západným okrajom sondy sme znížili terén na úroveň pevnej hnedej piesčitej hliny. V hline sa nenachádzali žiadne úlomky črepov alebo iný datovateľný materiál. Predpokladáme, že povrch tejto vrstvy predstavuje terén v čase výstavby renesančnej časti kostola. Mladšie kontexty predstavujú zrejme až úpravu terénu v rokoch 1930–1931 a ešte neskoršie zásahy.

Krátkym záchraným archeologickým výskumom v podveží Kostola sv. Martina v Banke sa odkryla zrejme pôvodná podlaha podvežia pozostávajúca z riečnych obliakov, kamenná (sekundárne použitá?) kamenná doska v miestach vstupu do podvežia a kamenný prah pôvodného vstupu do lode kostola.

Literatúra

Bača/Klčo/Krupa 1997 – R. Bača/M. Bača/V. Krupa: *Archeologická bibliografia obcí bývalého okresu Piešťany (1945–1960)*. Piešťany 1997.

Klčo/Krupa 2004 – M. Klčo/V. Krupa: *História Banky I. Od praveku do roku 1918*. Banka 2004.

Samuel 2022 – M. Samuel: Výskum Kostola sv. Martina v Banke. *AVANS* 2016, 2022, 138–142.

Samuel/Haviarová/Haviar 2018 – M. Samuel/M. Haviarová/T. Haviar: Výskum Kostola sv. Martina v Banke. *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 21, 2018, 55–64.

Sedlák 2008 – V. Sedlák (ed.): *Rationes collectorum pontificorum in annis 1332–1337*. Trnava 2008.

Pramene

Haviar/Haviarová 2016 – T. Haviar/M. Haviarová: *Architektonicko-historický výskum. Kostol sv. Martina – severná loď kostola*. Č. ÚZPF 768/1. Banka 2016. Nepublikovaný rukopis.

Samuel 2023 – M. Samuel: *Banka – Kostol sv. Martina*. Nitra 2023. Výskumná správa 21005/23. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

SHORT RESCUE EXCAVATION AT THE CHURCH OF ST. MARTIN IN BANKA. Banka (Piešťany district), built-up area, NCM Church of St. Martin (CLM no. 768), rescue archaeological excavation, Postmedieval period (17th–19th centuries), 20th century. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The short salvage excavation at the Church of St. Martin in Banka followed from the results of the excavations carried out in 2016 and 2018, when it was discovered that the feature, considered a Renaissance building for a long time or a structure built on remains of an older Medieval building mentioned in the 14th century, comes from the 13th century at the latest. The aim of this year's excavation, carried out as part of the planned restoration of the building, was to lower the ground level in the space beneath the church tower (1695–1700) to the level of the brick Baroque paving uncovered in the remaining parts of the church. After the concrete pavement from 1930 or 1931 had been removed, a contemporary mound of sandy loam and debris was examined. Except for a single piece of brick with a CCI stamp and several fragments with identical stamps, there were no other finds in the mound. Under the mound, the assumed original pavement of the space beneath the church tower was uncovered. It was made of river pebbles. The pavement included a (secondarily used?) stone plate used as a threshold at the entrance to the under-tower space. The stone plate of the church nave's Renaissance portal threshold was uncovered too. The remains of the threshold were elevated by almost 1 m in 1930–1931 after the terrain was altered, and the space below it was bricked up.

SPELEOARCHEOLOGICKÉ OBJAVY NA GEMERI A SPIŠI³⁸

Marián Soják

V tomto roku sme popri výskume lokalít v otvorenom teréne venovali pozornosť aj podzemným priestorom. Časť nálezov bola nahlásená jaskyniarmi združenými v Slovenskej speleologickej spoločnosti (lokalita 1 a 4) či inými spolupracovníkmi – archeológmi (lokalita 3), iné sme získali náhodnou obhliadkou jaskyne, spojenou so záchranou doloženej nálezovej situácie (lokalita 2).

1. **R y b n í k n a d T u r c o m** (okr. Revúca), Kresadlová jaskyňa, záchranná exploatacia, neolit (bukovohorská kultúra), eneolit (badenská kultúra), mladšia až neskorá doba bronzová (kyjatická kultúra), stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Jaskyňa leží v južnej časti stredného Slovenska, v regióne Gemera. Je situovaná v Drienčanskom krase, v geomorfologickom celku Revúcka vrchovina, podcelku Železníckej predhorie (Bella/Hlaváčová/Holúbek 2018, 132). Nachádza sa vyše 1,5 km juhozápadne od obce Rybník nad Turcom, nad juhozápadným uzáverom doliny Drienok a ľavým brehom potoka rovnomenného názvu. Vchod do jaskyne je na východnom svahu kopca, na ktorom leží stredoveký hrad Drienok (tiež poloha Hrad). Krasový fenomén je budovaný vo wettersteinskom vápenci (z obdobia stredného až mladšieho triasu), zlomovo-korózneho genetického typu. Interiér je zanesený holocénnymi sedimentmi, hlinami a balvanmi zosunutými zo svahov kopca, na ktorom leží vyššie spomenutý hrad Drienok.

V predchádzajúcom roku našli jaskyniari zo Slovenskej speleologickej spoločnosti – Oblastnej speleologickej skupiny Rimavská Sobota zasypanú jaskyňu, využívanú ako jazvečia nora (obr. 70). Jaskyňa bola z väčšej časti vyplnená sedimentmi, a tak ju začali od vchodu prehľbovať. Pritom narazili na zvieracie kosti a nepočítané nálezy, menovite črepy, kovové výrobky či kamenný štiepaný artefakt, ktoré priniesli na posúdenie autorovi článku. Podľa nálezu horeuvedeného pazúrikového artefaktu, ktorý predstavuje novoveké kresadlo do pušky, nazvali jaskyňu Kresadlová jaskyňa.

V aktuálnom roku sme jaskyňu spolu s jaskyniarmi navštívili a vykonali prvotnú obhliadku náleziska. Tá umožnila konštatovať, že v jaskyni sa nevyskytujú nálezy *in situ*, ale sú do jej interiéru splavené z vyššie ležiacich svahov pod stredovekým hradom Drienok, kde sa o. i. nachádzajú aj nálezy z obdobia praveku. Popri nich sa našli zvieracie kosti, najmä recentná lebka medveďa hnedého (*Ursus arctos*; obr. 70: 3). Po následnom ohlásení nálezov KPÚ Banská Bystrica sme spoločne s jaskyniarmi, tajomníkom jaskyniarskej skupiny Rimavská Sobota I. Balciarom a so zástupcom KPÚ Banská Bystrica G. Brežňanovou naplánovali v budúcom roku obhliadku predmetnej jaskyne s posúdením možnosti ďalších speleologických aktivít.

Nálezy pochádzajú predovšetkým zo sprístupnenej vchodovej interiérovej časti, za severným vchodom č. 1, ako aj zo svahu nad jaskyňou, t. j. z vyšších polôh krasového masívu nazývaného Hrad (podľa stredovekého hradu Drienok), zriedkavo tiež zo svahu pod jaskyňou (Soják 2023a). Nálezy z polohy nad jaskyňou sa nachádzajú pod evidovanou priepaťou nazývanou Priepasť na hrade (Bella/Hlaváčová/Holúbek 2018, 132, č. 2641), v ktorej sa však dosiaľ archeologické nálezy údajne nezistili. Jej vchod je kvôli bezpečnosti zamrežovaný.

Zvnútra Kresadlovej jaskyne je známa novoveká obdĺžniková železná pracka, vyššie spomenuté kresadlo do pušky z jurského podkrakovského pazúrika zo 16. až 17. stor., ďalej zdeformované olovené projektily, železné kince a črepy zo stredoveku (aj z 13. stor.) až novoveku. Nepočítané sú nálezy z praveku, ktoré dominujú na svahoch nad jaskyňou (bukovohorská kultúra, badenská kultúra a kyjatická kultúra). V južnej vetve jaskyne, vyúsťujúcej do zavaleného vchodu č. 2, sa našla vyššie uvedená lebka medveďa hnedého a prevažne z vchodovej partie rozličné kosti zvierat, ktorých časť sa posunula na odborné zhodnotenie M. Sabolovi z Katedry geológie a paleontológie PF UK v Bratislave.

Nálezy z tejto a okolitých jaskýň dokladajú skutočnosť, že pri speleologických prácach je nutná prítomnosť archeológa alebo prinajmenšom inštruovaného jaskyniara, ktorý v prípade objavu akýchkoľvek nálezov musí kontaktovať odborníkov – pracovníkov pamiatkového úradu a archeológov.

2. **S p i š s k é T o m á š o v c e** (okr. Spišská Nová Ves), jaskyňa Diera jazvecov/Michalova diera, jaskynné sídlisko, ojedinelý hrob, záchranný archeologický výskum, mladšia až neskorá doba bronzová (lužická kultúra), stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Jaskyňa Diera jazvecov (tiež Michalova diera, *Dachshöhle*) sa nachádza juhozápadne od Spišských Tomášoviec, v brale pod turisticky vyhľadávaným Tomášovským výhľadom, so štrbinovým vchodom

³⁸ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0521.

orientovaným na juhozápad (obr. 72: 1, 2). Leží vysoko nad Prielomom Hornádu, cez ktorý preteká Hornád, nad ľavým brehom zmienenej rieky, tiež nad sútokom Bieleho potoka a Hornádu. Podľa zoznamu jaskýň SR ide geneticky o fluviokrasovo-koróznú zlepencovú krasovú formu (*Bella/Hlaváčová/Holúbek* 2018, 213, č. 4454). Jaskyňa je vyplnená prašnými hlinitými sedimentmi, ktoré boli do jaskyne splavené z vrcholu Tomášovského výhľadu. Časť sedimentov do jaskyne naniesli jazvece, ktoré majú v severovýchodnej časti podzemnej dutiny brloh, takže tá je na oboch koncoch otvorená, no severovýchodným otvorom priechodná len drobnou faunou. Povrch dna je zanesený novodobým odpadom po turistoch a skalolezcoch (sklo, obhorené drevo, konzervy, igelit, sviece, kahance a i.). Až do predmetného výskumu jaskyňa nebola evidovaná ako archeologické nálezisko (*Soják* 2023b).

Počas prieskumu, na ktorom spolupracoval autor príspevku s T. Darákovou, F. Mihálom a V. Habajom, sa v jej zadnej časti podarilo objaviť ľudské rebro. Neskôr sa ukázalo, že je súčasťou ľudského skeletu, ktorý sa po dohode so zástupcom KPÚ Košice odborne preskúmal, vyzdvihol a nakoniec aj odborne analyzoval A. Šefčákovou zo SNM v Bratislave.

Rozmery a umiestnenie sondy 1 (1,2 × 2,1 m) sme prispôbili zistenej nálezovej situácii, s cieľom komplexne zachytiť a preskúmať zachytenú ľudskú kostru. Tesne pod povrchom, pri severozápadnom okraji sondy, sme zistili zvyšok oválneho ohniska, označeného ako objekt 1. Uvedený objekt je nepochybne novodobým ohniskom, o čom svedčia uhlíky s dobre dochovanými obhorenými konárkami borovice, brezy a duba (analýza J. Mihályiovej). Objekt sa sфотографoval a kresbovo zdokumentoval jeho pôdorys a rez.

Ohľadom zistených ľudských pozostatkov, podľa analýzy A. Šefčákovvej ide o kostru muža s mohutným reliéfom svalových úponov vo veku 35–50 rokov (*adultus II/maturus I*), vysokého asi 167 cm (*Šefčáková* 2022). Jedinec spočíval v čiastočne narušenej primárnej anatomickej polohe. Neuložili ho rituálne, ale bol skôr pohodený. Hoci telo ležalo na chrbte, podľa polohy chrbtice, hrudného koša a nenarušenej pokrčenej ľavej dolnej končatiny pôvodne pravdepodobne ležalo na ľavom boku v orientácii JZ–SV (obr. 72: 3). V zásype hrobu sme našli uhlíky borovice a javora (analýza J. Mihályiovej), nepočtené novoveké črepy, ktoré sa vyskytli aj pod kostrou. Ďalej sme našli tri praveké črepy, z nich dva pravdepodobne z tej istej keramiky z mladšej až neskorej doby bronzovej. Zo zásypu pochádza tiež drobný novoveký projektíl, tri železné klince, miniatúrny fragment neurčiteľnej medenej mince(?) a zvieracie kosti. Keďže nebožtíka pochovali plytko pod povrchom jaskynného dna (dno hrobu v hĺbke cca 30 cm), nepredpokladáme súvis uvedených artefaktov a zvieracích kostí s opísaným pohrebom. Zdá sa, že jedinca pochovali, či pohodili do narýchlo vykopanej jamy, možno kvôli nemožnosti identifikácie zomrelého (zavraždeného?) nahého. Rebbo bolo datované rádiokarbónovej analýzou v laboratóriu v Poznani, ktorá potvrdila novoveké datovanie (1728–1809 cal AD), najskôr z druhej polovice 18. stor. Novoveký vek napokon naznačovali tiež objavené črepy spod kostry a tiež dobrý stav zachovania skeletu.

Aby sme vylúčili potencionálnu prítomnosť viacerých pochovaných jedincov v jaskyni, juhozápadne od sondy 1, asi v strede dĺžky jaskynnej chodby, sme na jej šírku vytýčili zisťovací rez (dĺ. 1,6 m, š. 20–30 cm), označený ako profil 1. Asi v strede profilu boli pod sivohnedou tenkou vrstvičkou zreteľné stopy červenkastého prepálenia, pochádzajúceho z novodobého ohniska. Pod touto slabo prepálenou vrstvičkou bola svetlohnedá sypká hlina (rovnaká ako výplň hrobu) a napokon hnedá vrstva hlíny s koreňovou sústavou. V celom profile sa sporadicky nachádzali drobné uhlíky, nevhodné na analýzu. Archeologické nálezy a ďalšie kostrové zvyšky sa nenašli. Drobné uhlíky a stopy prepálenia pochádzajú z novodobých turistických aktivít.

Archeologické artefakty pochádzajú zo sondy 1 – z vrchných vrstiev, zo zásypu hrobu, spod kostry a rovnako z plochy pred jaskynným vchodom. V zásype pochovaného a pod ním sme našli novovekú keramiku, dominantne datovanú do 16.–17. stor. Ojedinelé črepy možno zaradiť do praveku, dva z nich najskôr k lužickej kultúre z mladšej až neskorej doby bronzovej. Súveké hradisko je lokalizované na Čertovej sihoti nad Kláštoriskom (*Mirošayová* 1995/1996, 10 nn) či jaskynné sídlisko v jaskyni Čertova diera v Letanovciach, ležiacej v brale oproti skúmanej Diere jazvecov (*Soják* 2024, 104, obr. 115). Rozdrobená keramika badenskej kultúry spreď jaskynného vchodu súvisí s osídlením vrcholovej plošiny Tomášovského výhľadu nad pojednávanou jaskyňou, kam bola splavená. Ojedinelé stopy osídlenia boli zachytené aj v neďalekej Horolezeckej jaskyni, ktorá je rovnako v stene Tomášovského výhľadu (*Soják* 2024, 357 n.).

Zaujímavé sú tiež skromné doklady peňazokazeckej činnosti, dokumentované najmä falošnou medenou mincou s nejasným obrazom, pravdepodobne z druhej polovice či konca 15. stor. S dielňou môže súvisieť aj medený pliešok, slúžiaci na produkciu strihaných polotovarov – kotúčikov. Miniatúrny fragment uvažovanej mince zo zásypu hrobu je problematický. Sprievodné nálezy z interiéru jaskyne predstavujú kovový projektíl, ďalej perleťový a kovový gombík, železné klince, uhlíky a zvieracie kosti.

Na oboch skúmaných plochách (sonda 1 a profil 1) sme identifikovali zvyšky novodobých ohnísk, svedčiacich o opakovaných návštevách turistov a skalolezcov. Jaskyňa je permanentne poškodzovaná, o čom svedčia novodobé grafity na stenách, stopy po pálení sviečok, zakladaní ohnísk a prítomnosť rôznorodých odpadkov. Občasne slúži na dočasné bivakovanie. Preto bol komplexný výskum ľudského skeletu žiaduci.

3. S t a r á L u b o v ň a (okr. Stará Ľubovňa), jaskyňa Čandikova diera, ojedinelý nález, záchranná exploatacia, mladý paleolit(?), novovek (17.–19. stor.), 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Jaskyňa je väčším skalným previsom, vytvoreným v nekrasových konglomerátoch (dl. 6 m; obr. 73: 1–3). Dosiaľ bola evidovaná ako historické nálezisko, využívané počas 2. svetovej vojny, avšak bez akýchkoľvek nálezov (Bella/Gaál/Holúbek 2004, 42; Roth 1996, 69). Počas tohto roku nás informovala A. Kraszewska z Jagelovskej univerzity v Krakove o náleze štiepaného kamenného artefaktu, pochádzajúceho z prieskumu S. Błażusiaka, ktorý pracuje ako sprievodca Pieninského národného parku. Ide o bazálnu časť masívnejšej čepele s jemnou retušou na ľavej hrane, ktorá je zhotovená z pieninského rádiolaritu (obr. 73: 4). Neskoršou obhliadkou, ktorej sa zúčastnili s autorom článku F. Mihál a V. Habaj, sme v zadnej časti jaskyne, v mieste zreteľného výkopu (obr. 73: 3), doložili v zisťovaco-záchrannej sonde s rozmermi 0,6 × 1,2 m novoveké a bližšie nedatované praveké osídlenie. Pod hnedočiernou vrstvou I sme v hĺbke 0–20 cm zistili dve výrazné uhlíkové vrstvy a keramické zlomky z 17.–18. stor. a 19.–20. stor. Pod ňou sa v hĺbke 20–70 cm nachádzala predpokladaná pleistocénna kamenistá vrstva II žltohnedej farby. Na jej dne sme v hĺbke 70 cm získali uhlíky s malakofaunou (vrstva III), avšak bez sprievodnej kamennej štiepanej industrie. Získané dva problematické rádiolaritové úštepy z vrstvy II (hĺbka 30–40 cm) môžu predstavovať pseudoartefakty. V jaskyni je žiaduci systematický výskum (Soják 2024, 60, obr. 73).

4. T i s o v e c (okr. Rimavská Sobota), Kaderníkova jaskyňa 1, ojedinelý nález, záchranná exploatacia, epipaleolit až mezolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Jaskyňa, objavená v roku 2019, predstavuje malú puklinu so šírkou málo cez 1,5 m a dĺžkou asi 4 m (obr. 74: 1, 3, 4). Speleológovia pri jej prehlbovaní v rokoch 2020–2021 objavili v štrkových sedimentoch za vchodom v hĺbke cca 1,5 m kostený (parohový?) hrot oštepú. Spolu s týmto predmetom sa na povrchu a v hĺbke 20 cm našli fragmenty výsad jeleních parohov, zub a kosti medveda hnedého a zvyšky uhlíkov (Soják 2023c; 2024, 67 n., obr. 79: 1–3). Typológia kosteného artefaktu, na Slovensku dosiaľ ojedinelého typu hrotu s obojstranne skosenou (dlátkovitou) bázou, prezrádza jeho neskoropaleolitický až (najskôr) mezolitický vek (obr. 74: 2). Rádiokarbónová analýza medvedej stoličky M2 (3123–2922 cal BC; *Ursus arctos*) a parohu (3123–2922 cal BC; *Cervus elaphus*; obe podľa určenia M. Sabola), uskutočnená v laboratóriu v Poznani ukázala, že absolútne datované osteologické zvyšky nesúvisia s hrotom a pochádzajú z obdobia eneolitu a včasného stredoveku. Jaskyňa tvorí jeden jaskynný systém s jaskyňou označenou ako Kaderníkova 2, ktorá je z archeologického hľadiska neperspektívna. Možno predpokladať, že opísaný hrot bol do jaskyne donesený zasiahnutou zverou (Hromadová et al. 2024).

Literatúra

- Bella/Gaál/Holúbek 2004 – P. Bella/L. Gaál/P. Holúbek: Caves in Non-Carbonate Rocks of Slovakia: List, Genetic types, Values and Protection. In: L. Gaál (ed.): *Proceedings of the 8th International Symposium on Pseudokarst. Teplý Vrch – Slovakia, 2004*. Žilina 2004, 32–56.
- Bella/Hlaváčková/Holúbek 2018 – P. Bella/I. Hlaváčková/P. Holúbek: *Zoznam jaskýň Slovenskej republiky (stav k 31. 12. 2017)*. Liptovský Mikuláš 2018.
- Hromadová et al. 2024 – B. Hromadová/M. Soják/M. Sabol/D. Hutka: A new plain bone point find from prehistoric context in Kaderníkova 1 cave (Tisovec, Slovakia). In: A. Nemergut/M. Novák (ed.): *Solving Stone Age puzzles: From artefacts and sites towards archaeological interpretations*. Brno 2024, 187–198.
- Miroššayová 1995/1996 – E. Miroššayová: Praveké osídlenie na Kláštorisku a Čertovej sihoti v Slovenskom raji. *Z minulosti Spiša* 3/4, 1995/1996, 5–14.
- Roth 1996 – P. Roth: Výsledky prieskumu v okrese Stará Ľubovňa v rokoch 1992–1994. *Študijné zvesti AÚ SAV* 32, 1996, 61–81.
- Soják 2024 – M. Soják: *Jaskyne na Slovensku ako objekty archeologického a historického poznania*. Nitra 2024.

Pramene

- Soják 2023a – M. Soják: *Rybník-Rybník nad Turcom – Kresadlová jaskyňa*. Nitra 2023. Výskumná správa 21022/23. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

Soják 2023b – M. Soják: *Spišské Tomášovce – Jaskyňa Diera jazvecov*. Nitra 2023. Výskumná správa 21020/23. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

Soják 2023c – M. Soják: *Tisovec – Kaderníkova jaskyňa 1*. Nitra 2023. Výskumná správa 21021/23. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.
Šefčáková 2022 – A. Šefčáková: *Antropologická analýza jedinca z jaskyne Diera jazvecov (Spišské Tomášovce, okr. Spišská Nová Ves)*. Bratislava 2022. Nepublikovaný rukopis.

SPELEOARCHAEOLOGICAL FINDS IN SPIŠ AND GEMER

1. Rybník nad Turcom (Revúca district). Kresadlová jaskyňa cave, rescue exploitation, Neolithic (Bükk culture), Eneolithic (Baden culture), Late Bronze Age (Kyjatice culture), Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. During the exploration of the cave, speleologists recovered recent animal bones (including a brown bear skull), a few pottery sherds, iron objects, and a Postmedieval flint strike-a-light. An inspection of the cave revealed that the finds had been washed into it from the area above, where Drienok castle is located (Fig. 70).

2. Spišské Tomášovce (Spišská Nová Ves district), Diera jazvecov/Michalova diera cave, cave settlement, isolated burial, rescue archaeological excavation, Late Bronze Age (Lusatian culture), Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. During an inspection of the cave, a human rib was observed on the surface. A trench was designed there, and a skeleton of an adult male, buried, or rather thrown, in a shallow pit, was examined. Absolute dating confirmed the classification of the burial into the Postmedieval period (2nd half of the 18th century). During the backfill of the burial, rare prehistoric and Postmedieval sherds were found, along with miniature metal objects. A counterfeit coin from the end of the Middle Ages or the beginning of the Postmedieval period, along with crushed sherds of the Baden culture, was found in front of the cave. They were washed down from the area above the cave, where an Eneolithic upland settlement has been recorded at the Tomášovský výhľad site.

3. Stará Lubovňa (Stará Lubovňa district), Čandikova diera cave, isolated find, rescue exploitation, Late Paleolithic(?), Postmedieval period (17th–19th centuries), 20th century. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. An isolated radiolarite artifact was found in the cave (Fig. 73). It is the basal part of a wide blade with retouch on the left edge. The flake was made from Pieniny radiolarite. It can be assumed that the artifact dates back to the Upper Paleolithic. Charcoal layers with Postmedieval finds were documented in the testing trench at the spot of an amateur excavation. Charcoals without artifacts were discovered in the assumed Pleistocene layer. Two recovered radiolarite flakes might be pseudo-artifacts.

4. Tisovec (Rimavská Sobota district), Kaderníkova jaskyňa cave 1, isolated find, rescue exploitation, Epi-Paleolithic to Mesolithic. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. During the deepening of the small cave, speleologists discovered an isolated find of a bone (antler?) artifact, typologically exceptional in Slovakia (Fig. 74). It is a spearhead with a double, chisel-shaped base, a type most commonly found at Mesolithic sites in northern and eastern Europe. The absolute dating of the obtained osteological finds revealed that they are not associated with the analyzed spearhead and date back to the Eneolithic and Early Middle Ages.

VÝSKUM LÍNIOVEJ STAVBY V LEVOČI³⁹

Marián Soják

Levoča (okr. Levoča), polohy severovýchodné úpäť Mestského vrchu (Stadtberg) a Pri likérke, záchranný archeologický výskum, neskorá doba rímska (severokarpatská skupina?), stredovek (13. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Levoča leží na južnom úpätí Levočských vrchov, na ľavom brehu Levočského potoka. Nadmorská výška v strede mesta je 570 m, v chotári 460–933 m. Sledovaná líniová trasa s označením „F2BTS 1052KO – Levoča“ realizovaná investorom Orange Slovensko, a. s., sa nachádza za južným okrajom mesta (obr. 75: 1). Západná časť stavby leží na severovýchodnom úpätí Mestského vrchu (Stadtberg) a západne od štátnej cesty II. triedy II/533 – Novoveská cesta. Východná časť je situovaná východne od zmienenej cesty, v polohe Pri likérke. Výsledky doterajších výskumov a ojedinelých nálezov z katastra Levoče do roku 2020 sumarizuje pripravované monografické spracovanie (*Soják, v tlači*). Z uvedeného prehľadu osídlenia vyplýva, že skúmaná poloha je zo severnej a južnej strany obkolesená dôležitými polykultúrnymi archeologickými lokalitami. Hoci je Mestský vrch známym archeologickým náleziskom, na skúmanej polohe sa doteraz nevidovalo žiadne osídlenie.

³⁹ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0043/22.

Metodika realizácie výskumu sa prispôsobila rozhodnutiu KPÚ Prešov a tiež záverom vstupnej komisie za účasti zástupcu KPÚ Prešov, pracoviska Levoča, G. Lukáča.

Sledovaním zemných prác vo východnej časti stavby sa nedoložilo žiadne osídlenie a nezískali sa ani ojedinelé artefakty. Navyše plocha v areáli Likérky bola už v minulosti zničená znížením úrovne terénu, výstavbou rozličných stavieb, ciest, chodníkov. Bolo zrejmé, že sledovaná plocha bola splanirovaná a vysypaná stavebným odpadom, asfaltom a napokon zhutnená. Na niektorých miestach sa pomerne plytko pod súčasným terénom doložila úroveň spodnej vody.

Pozitívne výsledky sme zistili výhradne v západnej časti pertraktovanej líniovej stavby, a to na severnom úpätí Mestského vrchu. Vo vykopanej ryhe hlbkej 60 až 90 cm a širokej do 30 cm sme spozorovali tmavšiu kultúrnu vrstvu so stopami prepálenia, pričom v profile boli zreteľne porušené dva zahĺbené objekty. Po dohovore so zástupcom KPÚ Prešov, investorom a stavebníkom sme pristúpili ku komplexnému preskúmaniu oboch doložených objektov (obr. 75: 2). Zároveň sme na poľnohospodársky obrábanej ploche juhovýchodne od objektov vykonali prieskum terénu aj pomocou detektora kovov, ktorým sme získali početné novoveké artefakty.

Sonda 1/2022 – objekt 1 (obr. 75: 3, 5; 76). Sonda 1 mala rozmery 2 × 2,3 m. Po odstránení ornice (20–30 cm) sme zachytili hranice oválneho objektu, ktoré sa črtali prostredníctvom sivohnedej hliny. Objekt sme skúmali po 10 cm vrstvách postupným prehľbovaním. Z jednotlivých vrstiev sme odobrali archeobotanické vzorky (z hĺbky 60–70 cm a 100–110 cm), vrátane uhlíkov (z hĺbky 20–40 cm, 40–50/55 cm a 50/55–70 cm). V hĺbke 20–50/55 cm sme našli ojedinelé a nevýrazné keramické zlomky, tri z neskorej doby rímskej (azda severokarpatskej skupiny), jeden z predpokladaného 13. stor. a jeden z novoveku. V hĺbke 20–40 cm sme objavili tri nevýrazné železné predmety (klince?) a olovený guľovitý projektíl. Na úrovni zachytených kameňov (v hĺbke 100 cm) sme v hĺbke 110 cm zachytili zle zachované fragmenty dlhej zvieracej kosti. Zároveň sme odobrali vzorku mazanice. Dno a steny misovitého objektu boli vyložené plochými a nepravidelnými kameňmi so stopami prepálenia. Celkovo sme v objekte rozlíšili päť vrstiev. Vrstvu 1 (20–40 cm) zastupovala tmavohnedá hlina, pod ktorou spočívala vrstva 2 sivohnedej farby (až do hĺbky 70 cm). Nasledovala vrstva 3 – premiešaná mazanicovo-uhlíková vrstva na okrajoch už so zreteľnými kameňmi a vrstva 4 – mazanicovo-uhlíková, s výrazným prepálením a s kameňmi na dne i bokoch. Prepálenie miestami zasiahlo aj žlté sterilné podložie, označené ako vrstva 5. Dno objektu spočívalo v hĺbke 130 cm od úrovne povrchu terénu. Išlo pravdepodobne o pražiacu jamu so silne prepálenými stenami, vyloženú kameňmi.

Sonda 2/2022 – objekt 2 (obr. 75: 4, 6; 77). Sonda 2 mala rozmery 2 × 2 m. Objekt mal nepravidelne oválny pôdorys a misovité dno. Skúmali sme ho rovnakým spôsobom ako predošlý, pričom vrstvy boli takmer analogické ako v prípade objektu 1. Aj z objektu 2 sme odobrali vzorky hliny, spolu s uhlíkmi z jednotlivých vrstiev na archeobotanickú analýzu. Jeden drobný fragment keramiky z horných vrstiev možno, s istými výhradami, zaradiť do 13. stor. Na rozbor sa odobrala tiež vzorka mazanice. Išlo pravdepodobne o pražiacu jamu so silne prepálenými stenami, vyloženú kameňmi.

Juhovýchodne od preskúmaných objektov sme detektorom kovov našli v ornici výrazný novoveký nálezový materiál. Ide najmä o olovené projektily, dominantne guľky z muškiet zo 16.–18./19. stor. (rôzne kalibre, tvary, aj zdeformované). Uvedené nálezy indikujú boje, resp. skúšobné streľby, ktoré sa neskôr presunuli do inej časti mesta, do polohy Vojenské cvičisko. Okrem projektilov sa našli aj bronzové zliatky, železné, olovené i medené zlomky a nečitateľná tenká medená minca z novoveku, podľa priemeru i drobnej váhy najskôr zo 16.–18. stor. (Poľsko?). Do druhej polovice 19. až začiatku 20. stor. možno zaradiť tri olovené plomby s nápismi, z nich na jednej je dobre čitateľný nápis „NAGY SAROSI MŰMALOM“. Uvedenou plombou sa značili vrecia s múkou či osivom z Veľkého Šariša. Starý parný mlyn dodnes stojí a je vyhlásený za NKP, pričom počiatky jeho produkcie spadajú do polovice 19. stor. Snaha využiť rýchle stúpajúci dopyt po kvalitnej múke spojila prešovského podnikateľa K. Rainera a baróna Luženského, ktorý bol zároveň majiteľom vodného práva a pôvodného vodného mlyna vo Veľkom Šariši. V roku 1856 založili akciovú spoločnosť, aby lepšie získavali prostriedky na dokončenie rekonštrukcie a modernizácie, vďaka čomu si firma získala meno. Okolo 70. rokov 19. stor. sa pridali ďalší akcionári a ďalej sa modernizovalo, získali mnohé ocenenia na regionálnych i európskych výstavách. Veľkošarišský mlyn bol tiež priekopníkom výroby vo využívaní elektrickej energie v regióne Šariša. Napriek úspechom a kvalite nakoniec rozhodla v neprospech mlyna jeho nevýhodná poloha a slabé dopravné spojenie. Po 2. svetovej vojne mlyn zošlátnili a jeho osud bol neistý. Možno predpokladať, že časom bude nenávratne zničený.

Menšia časť kovových zlomkov pochádza aj z vrchnej časti objektu 1. Ide o tri fragmenty kincov a olovený projektil/guľku. Sú z novoveku a nemajú súvis s datovaním objektu. Zo zberu z haldy pri objektoch pochádza olovený guľovitý projektil, štyri železné fragmenty a bronzový zliatok so zvyškami železa. Okrem drobných predmetov pochádza z objektu 1 vzorka hmotnostne ľahkej „spečeniny“, pravdepodobne nie železná troska (potrebná spektrálna analýza) a fragment deštruovanej zvieracej kosti. Z oboch objektov a zo zberu na halde nad objektom 1 pochádza nevýrazná keramika. Ide o výrazne rozdrobené črepy z novoveku so zvyškom glazúry, tiež z predpokladaného 13. stor. a z neskorej doby rímskej, s najväčšou pravdepodobnosťou patriace do náplne severokarpatskej skupiny. Dôležité je, že jeden nezdobený fragment keramiky z neskorej doby rímskej sa našiel vo výplni objektu 1, v hĺbke 40–50/55 cm, čím datuje oba objekty do záveru doby rímskej až počiatku sťahovania národov (Soják 2022).

Literatúra

Soják, v tlači – M. Soják: Praveká až včasnohistorická Levoča. In: F. Žifčák a kol.: *Dejiny Levoče*, v tlači.

Pramene

Soják 2022 – M. Soják: *Levoča*. Nitra 2022. Výskumná správa 20810/22. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

EXCAVATION OF THE LINEAR INFRASTRUCTURE IN LEVOČA. Levoča (Levoča district), northeastern foot of Mestský vrch (Stadtberg) hill and Pri likérke sites, rescue archaeological excavation, Late Roman period (North Carpathian group?), Middle Ages (13th century), Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The archaeological excavation was carried out on a linear structure in the southern part of the town of Levoča, near the documented archaeological sites with mostly polycultural settlement (Fig. 75: 1). The excavated furrows crossed the areas with grass, farm plots, or partly built-up areas. State road II/533 (Novoveská cesta) divides the excavated area into two parts – western on the northeastern foot of Mestský vrch hill, and eastern – at the site of Pri likérke. While the eastern part of the building site yielded no find contexts or isolated finds, in the western part, on the northern foot of Mestský vrch hill, a settlement was first documented. It was discovered through a survey of excavated furrows and ploughed fields southeast of the excavated area. Settlement is documented by two sunken features, probably representing roasting pits with burned walls and tiled with stones (Fig. 75: 2–6; 76; 77). According to the modest finds of pottery, they can be classified as belonging to the end of the Roman period or the beginning of the Great Migration period, within the context of the North Carpathian group (4th–5th centuries). Modest traces from the assumed 13th century and the Postmedieval period, occurring in the upper parts of features, do not alter the dating. Southeast of both features, multiple ingots of bronze were found in ploughed fields together with accidental Postmedieval metal artifacts – a worn-out coin, indistinct fragments of iron and copper, but mainly numerous finds documenting Postmedieval military activity. Evidence is also provided by many finds of lead projectiles, mostly globular, of various diameters, from muskets (16th–18th/19th centuries).

DRUHÁ ETAPA INTERDISCIPLINÁRNEHO VÝSKUMU JASKYNE HUČIVÁ DIERA V BELIANSKYCH TATRÁCH⁴⁰

Marián Soják – Paweł Walde-Nowak

Vysoké Tatry, časť Tatranská Lomnica (okr. Poprad), jaskyňa Hučivá diera, výskum na vedecké a dokumentačné účely, mladý paleolit (magdalénienska kultúra), včasný novovek (16. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Prvá etapa vedeckého medzinárodného výskumu v tejto jaskyni sa uskutočnila v roku 2019 (Soják/Valde-Nowak 2023). Pokračovať vo výskume v nasledujúcich dvoch rokoch nebolo možné kvôli pretrvávajúcej pandémie COVID-19. Preto sme k ďalšej výskumnej kampani pristúpili až v tomto roku (obr. 78: 1). Počas neho sa pokračovalo vo výskume zahĺbeného ohniska (sektory A/1–A/3), situovaného v zadnej časti jaskynnej chodby, tesne pod odvetrávacím komínom. Výskum má interdisciplinárny charakter vďaka aktívnej účasti geológov a sedimentológov (M. Orvošová a L. Lisá), ďalej paleobotanikov (M. Hajnalová)

⁴⁰ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0521 a APVV-23-0282. Príspevok vznikol v rámci riešenia grantového projektu agentúry VEGA 2/0033/23. Archeologický výskum bol spolufinancovaný poľským Národným vedeckým centrom – grant DEC-2021/41/B/HS3/03217 „Człowiek epoki kamienia w Jaskiniach Tatr“.

a paleontológov (A. Nadachowski). Súbežne sa na Botanickom ústave Poľskej akadémie vied v Krakove realizoval palynologický výskum odobratých vzoriek zo zachytených vrstiev (A. Wacnik), spojený s analýzou mikrofragmentov tkaniva dreva a kôry (K. Cywa). Nechýbalo absolútne datovanie vybraných vzoriek nálezov, uhlíkov a zvieracích kostí (Poznaňské rádiouhlíkové laboratórium).

Sektory A/1 až A/6 sme prehĺbili do hĺbky cca 185 cm od úrovne povrchu jaskynného dna. Výskum sme v južnom smere (smerom k vchodu) rozšírili o ďalší pás na šírku jaskynnej chodby, rozdelený na sektory o veľkosti 1 × 1 m, označený ako B/1 až B/5 (obr. 78: 2). Tie sa skúmali po tenkých 5 cm vrstvičkách. Všetky získané nálezy z identifikovaných deviatich hlavných vrstiev sa zameriavali totálnou stanicou a na mieste boli evidované formou prírastkového katalógu. Po ručnom preskúmaní sme sediment transportovali pomocou lanovky vo vrečkách a preplavovali na sítach na rieke Biela v Tatranskej Kotline. Uvedeným spôsobom sa zabránilo potencionálnej strate drobných artefaktov, paleobotanických zvyškov a mikrofauny.

Po preskúmaní sektorov, z väčšej časti až po (na artefakty, nie však na ojedinelé osteologické zvyšky) sterilný horizont z obdobia posledného glaciálneho maxima sa ukázalo, že zahĺbené ohnisko v sektorech B/1 a B/2 pokračuje. V profile sa napokon vyrysovali dve priehlbiny, v hornej časti prepojené kultúrnou vrstvou. Východná priehlbina ohniska bola výrazne tmavšie sfarbená, na rozdiel od západnejšej priehlbiny pri stene, ktorá bola sivočierna a zreteľne premiešaná vápenatou vrstvou (obr. 78: 3). Ďalšie analýzy môžu dokázať, či ich možno spojiť s dokladmi garbiarskeho spracovania kožušín ulovených zvierat, teda s vyčiňovaním kože (Soják 2024, 57–60, 366 n., s literatúrou).

Nálezový materiál v doložených objektoch je homogénny a možno ho bezvýhradne spojiť s kultúrou neskorého magdalénieniu. Jedine vo vrchných vrstvách nad ohniskom ukázala rádiouhlíková analýza, spolu so zriedkavými včasnónovovekými črepami, na horizont 16. stor. (1453–1635 cal AD). V ohnisku, resp. v oboch priehlbínach sa našiel početný nálezový materiál, reprezentovaný výraznou kamennou štiepanou industriou, kosťami zvierat, ďalšími drobnými nálezmi a paleobotanickými zvyškami. Našiel sa tiež fragment pieskovcovej lampy na svietenie, na vnútornej strane so zvyškom organickej substancie (obr. 78: 5), ako aj ďalší zlomok kostenej ihly s očkom.

Spomedzi surovín na produkciu štiepaných artefaktov je očividná prevaha pieninských rádiolaritov nad pazúrikmi z územia Poľska a Volýne. Málo sú zastúpené iné suroviny ako limnosilit, rohovec typu Stránska skala z oblasti Moravy, resp. pazúrik z Bircze, ktorý je dobrým indikátorom východnej provincie magdalénienskej kultúry. Našli sme len tri značne vyťažené čepelové jadrá z rádiolaritu, ktoré sú jednopodstavové a so zmenenou orientáciou. Najcharakteristickejšími nástrojmi sú hroty s nevýrazným vrubom či bez neho, ďalej masívne trojuholníky typu Creswell a jeden hrot typu Cheddar. Prítomné sú aj priebojníky, vrátane typu Zinken, čepele so šikmo retušovaným koncom a čepeľky s otupeným bokom, vzácné rydlá, škrabadlá, kombinované nástroje a nástroj s vrubom.

Vo všetkých vrstvách sa našli zvieracie kosti a zuby (predovšetkým vo vrstvách 5, 6 a 6a) patriace cicavcom, vtákom, menej obojživelníkom a vzácné slimákom. Spomedzi väčších cicavcov prevládajú zvyšky kozorožca alpského, pričom na niektorých kostiach sú prítomné stopy po rezoch. Pozostatky divých koní, kamzíkov, jeleňov sú slabšie zastúpené, ešte menej početné sú daniele a zubry. Z mäsožravcov sú doložené hlavne medvede hnedé, ale aj líška obyčajná, rys ostrovid a lasicovité šelmy.

Zistená frekvencia peľu je nízka. Staršia vzorka peľu pochádza z neskorého glaciálu a v kombinácii prevažne s otvorenou bezlesnou krajinou. Je reprezentovaná prevahou borovice lesnej a smreka obyčajného, s vysokou frekvenciou peľu bylín, najmä tráv, paliny a ostrice. Iný obraz o zložení vegetácie poskytl mladšia vzorka peľu z holocénu, v ktorej je zrejмый podiel peľu stromov so spolu výskytom smreka obyčajného a borovice lesnej.

Z uhlíkov pochádzajúcich z ohniska a jamy vedľa ohniska sa získali viaceré, takmer analogické, AMS dáta pohybujúce sa okolo 12 150 cal BC. Jedine konská sánka, ktorá bola zasintrovaná v hlbšej a neskúmanej západnej chodbe poskytla o niečo skorší vek (12 920–12 258 cal BC). Nemožno vylúčiť, že si lovci do jaskyne priniesli uvedený zvyšok konskej lebky v rámci kultových obradov (totemové zviera?; obr. 78: 4, 6). Všetky rádiouhlíkové údaje však indikujú interštadiál bölling (GI 1e).

Vo výskume, ďalších analýzach (včítane sedimentárnej DNA) a najmä v komplexnom doskúmaní zistenej nálezovej situácie plánujeme pokračovať.

Literatúra

- Soják 2024 – M. Soják: *Jaskyne na Slovensku ako objekty archeologického s historického poznania*. Nitra 2024.
 Soják/Valde-Nowak 2023 – M. Soják/P. Valde-Nowak: Prvá etapa interdisciplinárneho výskumu jaskyne Hučivá diera v Belianskych Tatrách. *AVANS* 2019, 2023, 84–86.

SECOND STAGE OF THE INTERDISCIPLINARY EXCAVATION OF THE HUČIVÁ DIERA CAVE IN THE BELIANSKE TATRY MOUNTAINS. Vysoké Tatry-Tatranská Lomnica (Poprad district), Hučivá diera cave, excavation for scientific and documentation purposes, Upper Paleolithic (Magdalenian culture), Early Postmedieval period (16th century). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. This year, the international excavation of the cave whose first stage started in 2019 (Fig. 78: 1) continued. Attention was focused on further investigation of a sunken hearth. The hearth continued in the expanded sectors B/1–B5 (Fig. 78: 2). Two depressions loomed in the profile, in the upper part. They were connected with the cultural layer. The eastern depression of the hearth was considerably darker, unlike the western depression, with grey-black and clearly mixed lime layer (Fig. 78: 3). Further analyses might confirm whether they can be associated with evidence of processing of fur from hunted animals. Finds in documented features are homogenous and can be undoubtedly related to the culture of the Late Magdalenian. Medieval sherds and charcoals with absolute dating 1453–1635 cal AD were found only in the upper layer above the hearth. In the hearth, or in both depressions, a large assemblage of finds was discovered. It was represented by chipped lithic industry, animal bones, other miniature finds, and paleobotanical remains. A fragment of a sandstone lamp with remains of an organic substance on the inside was also discovered, together with a fragment of a bone needle with an eye. The chipped lithic industry is primarily composed of radiolarite, supplemented by flints from Poland and Volhynia. Other raw materials, such as limnosilicite and Stránska-type chert occur less frequently. The presence of the Bircza type is a good indicator of the eastern provenance of the Magdalenian culture. In terms of artifact typology, tools prevail over flakes. Only three considerably exhausted blade cores from radiolarite were found. They are single-platform cores and cores with changed orientation. The most typical tools are points with indistinct notches or without them, massive triangles of the Creswell type and one Cheddar type point. There are also perforators, including the Zinken type, blades with obliquely retouched ends, and bladelets with backed edges, as well as rare burins, end-scrapers, combined tools, and notched tools. Animal bones and teeth belonging to mammals, birds, fewer amphibians, and rarely snails were discovered in all layers. Among large mammals, the remains of Alpine ibex are prevalent. Some bones bear traces of cuts. Remains of wild horse, chamois, and red deer are less frequently represented; fallow deer and European bison are even rarer. As for carnivores, brown bear, fox, lynx, and Mustelidae have been documented. The frequency of pollen from the Late Glacial period and the Holocene was low. Multiple – almost analogous – AMS data, about 12,150 cal BC, were obtained from charcoals found in the hearth and the adjacent pit. Only a horse mandible sintered in the deeper and non-surveyed western corridor provided a slightly earlier age (12,920–12,258 cal BC; Fig. 78: 4, 6). All radiocarbon data suggest the Bølling Interstadial (GI 1e).

TRETIA A ŠTVRTÁ ETAPA VÝSKUMU NA ŠACHTE ALTHANDEL V NOVEJ BANI⁴¹

Matej S t y k – Noémi B e l j a k P a ž i n o v á

N o v á B a ň a (okr. Žarnovica), poloha Althandel, parc. č. 553, technická pamiatka, zisťovací výskum a výskum pre vedecké a dokumentačné účely, novovek (18. a 19. stor.). Uloženie nálezov: Pohronské múzeum, Nová Baňa.

V priebehu dvoch sezón, v dňoch 14. 6.–2. 7. v roku 2021 a dňoch 20. 6.–1. 7. v roku 2022, skúmala Katedra archeológie FF UKF v Nitre základy strojovne a pozostatky prvého parného stroja v strednej Európe. Výskum bol realizovaný v rámci projektu Banské múzeum v Novej Bani pod záštitou mesta Nová Baňa a uskutočnil sa v intraviláne mesta na pozemku (parc. č. KN C 553) s predpokladaným ústím známej banskej šachty Althandel, v ktorej sa v novoveku ťažilo zlato. Vedúcou výskumu bola N. Beljak Pažinová a terénny výskum realizoval M. Styk. Výskumu sa aktívne zúčastnili študenti katedry a viacerí dobrovoľníci z Pohronského múzea, mesta Nová Baňa, OZ Althandel a Novobanského baníckeho spolku.

V rámci tretej sezóny prebehol trojtýždňový systematický výskum zameraný najmä na interiér už objavenej strojovne (Styk/Beljak Pažinová 2023, 94). Výskum priniesol zásadný objav vykurovacieho zariadenia nachádzajúceho sa pod kotlom parného stroja. Pozostatky kúreniska sa dobre zachovali vďaka mladšej stavbe z polovice 19. stor., ktorá bola postavená v niekdajšom interiéri strojovne (Konečný/Styk 2022, 13–20). Išlo o technickú budovu, ktorá súvisela s pokračujúcou banskou činnosťou na lokalite. V okolí boli objavené doklady výroby či spracovanie glazúry. Jej zánik možno datovať na koniec

⁴¹ Projekt Banské múzeum v Novej Bani.

60. rokov 19. stor. vďaka nálezu pol-groša Kremnickej razby na úrovni podlahy, ktorý bol v obehu do roku 1868.

Štvrtá sezóna výskumu skompletizovala poznatky o umiestnení strojovne a funkcii vykurovacieho zariadenia nachádzajúceho sa pod parným kotlom. Základy strojovne sa podarilo odkryť skoro v celej dĺžke s rozmermi 14,6 × 8 m (západný múr pravdepodobne 9 m). Hĺbka základov južného múru je 2,1 m a výška severného múru 2,2 m. Severozápadné nárožie sa stále nachádza pod súčasnou cestou. V pôdoryse možno dobre rozoznať poškodenie južného múru v dôsledku extrémneho tlaku spôsobeného vahadlom parného stroja.

Nepriamym dokladom prítomnosti parného kotla je dobre zachované kúrenisko objavené pod budovou z 19. stor., ktoré vyplňalo takmer celý interiér strojovne a v pôdoryse malo tvar písmena „D“ s napojením na severnú stenu strojovne. Časť bola zničená kolapsom severného múru. Pozostáva z vnútorného prstenca z opracovaných blokov (priemer 3 m), tehlového múru (priemer 5 m), kamennej podmurovky dreveného schodiska (priemer 6 m) a torza komínového ťahu. Pod kúreniskom sa zachoval kamenný rošt, do ktorého bolo vkladané drevo ako palivo. Pod ním sa predpokladá popolník, v ktorom sa muselo akumulovať značné množstvo popola.

Dôležitým zistením bolo zachytenie „odvodňovacieho kanála“, ktorý bol počas tretej sezóny objavený v exteriéri stavby. Kopírujúci sklon terénu smeroval šikmo od východného múru smerom do priestoru pozemku cez dodatočne vymurovaný záklenok. V interiéri sa kolmo napájal na vykurovacie zariadenie a napovedá, že mohol primárne slúžiť na efektívne odstraňovanie popola. Kanál, hlboký 1,3 m a široký v interiéri až 2,2 m, slúžil pravdepodobne na odvádzanie vody spolu s popolom.

Spolu s týmito dôležitými architektonickými a technickými riešeniami stavby boli neodhateľnou súčasťou výskumu aj hnuťelné nálezy v podobe keramiky najmä z 19. stor., fragmentov viacerých fajok či častí technického skla. Významné sú najmä kovové nálezy svoriek, skôb a rôznych upevňovacích častí, objavené v centre kúreniska, ktoré dokladajú pozostatky fixovania parného stroja do základov stavby.

Literatúra

- Styk/Beljak Pažinová 2023* – M. Styk/N. Beljak Pažinová: Prvá etapa výskumu na šachte Althandel v Novej Bani. AVANS 2019, 2023, 94.
- Konečný/Styk 2022* – P. Konečný/M. Styk: Issac Potter's 1722 Engine House in Königsberg/Nová Baňa: Evidence and Archaeology. In: S. Grudgings/P. Stephens (eds.): *Transactions of the 2nd International Early Engines Conference*. Bewdley 2022, 7–22.

Pramene

- Styk/Beljak Pažinová 2021* – M. Styk/N. Beljak Pažinová: *Nová Baňa, parc. č. 553. Projekt „Banské múzeum“*. Výskumná dokumentácia z archeologického výskumu. Nitra 2021. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. KPÚ Banská Bystrica.
- Styk/Beljak Pažinová 2022* – M. Styk/N. Beljak Pažinová: *Nová Baňa, parc. č. 553. Projekt „Banské múzeum“*. Výskumná dokumentácia z archeologického výskumu. Nitra 2022. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. KPÚ Banská Bystrica.

THE THIRD AND THE FOURTH STAGE OF EXCAVATION AT THE SHAFT ALTHANDEL IN NOVÁ BAŇA. Nová Baňa, (Žarnovica district), Althandel site, plot no. 553, technical monument, survey research and research for scientific and documentary purposes, Modern age (18th and 19th centuries). Finds deposited at: Pohronské múzeum, Nová Baňa. During two weeks in June, the Department of Archaeology of FA UCP in Nitra carried out a survey of the engine room and the remains of the first steam engine in Central Europe as part of the Mining Museum in Nová Baňa project. The research was carried out in the built-up area of the town on a plot of land with the presumed mouth of the former Althandel mine shaft. The foundations of the engine room, measuring 14.6 × 8 m, were uncovered over almost their entire length. Evidence of a heating system and a well-preserved fireplace, which filled almost the entire interior of the engine room, were also found. Architectural and technical details, such as a drainage channel used for efficient ash removal, were also discovered. The excavations also uncovered movable artefacts, such as ceramics and metal fragments, which demonstrate the functioning of the steam engine.

Translation provided by the authors

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NKP VODNEJ VEŽE V BRATISLAVE

Petra Šimončíčová Koóšová

Bratislava, časť Staré Mesto (okr. Bratislava I), Nábřežie arm. gen. Ludvíka Svobodu, poloha Vydrice, NKP Vodná veža (č. ÚZPF 653/1), sídlisko, fortifikácia, predstihový archeologický výskum, stredovek (11.–12. stor., 13.–16. stor.). Uloženie nálezov: Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave (dočasne).

V súvislosti s pripravovanou revitalizáciou verejného priestoru v novej zástavbe niekdajšej bratislavskej mestskej štvrte Vydrice, na ulici Nábřežie arm. gen. Ludvíka Svobodu 2 prebehol v lete archeologický výskum NKP Vodná veža. Našou úlohou bolo doplniť poznatky (Baxa/Ferus/Klinčoková 1989; Klinčoková 1973; Klinčoková/Ferus 1982; 1989; Klinčoková/Ferus/Kamenická 1986) o najstaršej fáze tejto stavby. Preto sme sa zamerali na základové špáry kvádrového muriva odkrytého počas výskumu v poslednej tretine 20. stor. Archeologický výskum sa dotkol dvoch polôh (sondy S1/22 a S2/22), v ktorých sme vytýčili šesť zisťovacích sond, položených k pätám kvádrového muriva (sondy ZS1–6/22; obr. 79: 1). Skúmaný priestor S1/22 predstavoval spojenie dvoch starších sond S12 a S13, sonda S2/22 bola pôvodne označená ako S9.

Kamenná dlažba, spomínaná v starších výskumných dokumentáciách, bola zachytená v sonde S1/22 len v minimálnom rozsahu, ako vrstva z nepravidelných lomových kameňov (obr. 79: 2). Pravdepodobne bola odstránená počas predošlého výskumu. V sonde S2/22 tvorila pravidelná kamenná dlažba z veľkých sekundárne použitých kamenných kvádrov (obr. 79: 3) väčšinu pochôdznej nivelety, od ktorej sme začínali výskum. Od severovýchodu (sonda ZS3/22) na juhozápad (sonda ZS5/22), smerom k Dunaju, dlažba klesá (pod uhlom cca 4°, t. j. 7 %). V sonde S1/2022 je položená minimálne o 40–50 cm nižšie ako rozhranie základového a nadzákladového muriva. Bola uložená do ílovo-hlinitého lôžka. Pod ním nasledovala vrstva s väčšími lomovými kameňmi (sondy ZS4/22 a ZS5/22) a striedajúce sa pieskové, štrkovité a pieskovo-ílové vrstvy (sondy ZS1/22, ZS4–6/22). Pôvodne pokračovala ďalej na juh od sondy S2/22. Vrstvu s lomovými kameňmi interpretujeme ako podsypovú vrstvu pod kamennou dlažbou, hoci sa v severnejšej ZS6/22 nenachádzala, alebo ako staršiu úpravu brehu Dunaja. Druhej možnosti by nasvedčovalo jej zabiehanie pod základ piliera dokumentovaného v sonde ZS5/22 (obr. 79: 4).

Predmetom záujmu archeologického výskumu v tomto roku boli časti Vodnej veže postavené z veľkých opracovaných kamenných kvádrov. Jediný kompaktný asi 6 m dlhý úsek takéhoto muriva je viditeľný v severnej časti sondy S1/2022. V severozápadnom rohu sondy S1/2022 je kvádrové murivo postavené na murive z čiastočne opracovaného lomového kameňa (obr. 79: 5, 6), ktoré pokračuje smerom na juh vo forme základu, až po nábeh na oblúk. Staršie murivo z lomového kameňa je spájané žltkastou až oranžovou vápennou maltou, zapustené do pieskového podlažia. Podľa interpretácie z predošlého výskumu ide o najstaršie zachytené murivo na tejto lokalite, ktorého pokračovanie smerom na sever nie je zdokumentované. Na základe hnutelných nálezov bolo datované do 11. stor. a spájané s výstavbou pod Bratislavským hradom v súvislosti pôsobením strážnych jednotiek Pečenehov (Baxa/Ferus 1991, 8).

Kvádrové murivo pokračuje smerom na juh oblúkom dosadajúcim na pilier so štvorhranným priezrom. Ďalšie pokračovanie systému pilierov spájaných oblúkmi smerom na juh môžeme predpokladať na základe situácie prezentovanej v sonde S2/2022. P. Baxa a V. Ferus (1991, 8–9) interpretovali tento nález ako predmostie vybudované zo sekundárne použitých kamenných kvádrov. V súčasnej prezentácii Vodnej veže sú viditeľné tri piliere – jeden v sonde S1/22 a dva v sonde S2/22 (obr. 79: 3). Majú rôzny spôsob založenia. Základ piliera v sonde S1/22 (sondy ZS1/22 a ZS3/2; obr. 80: 1–3) tvorí vo vrchnej časti jeden riadok opracovaných kvádrov, pod ktorým nasledujú štyri až šesť riadkov z lomového i čiastočne opracovaného kameňa spájaného žltkastou vápennou maltou. Bol založený do pieskového súvrstvia dunajských náplav, ktoré mali rôzny podiel ílu. Základ piliera v sonde ZS5/22 (obr. 79: 4) predstavuje len jeden, najspodnejší riadok kvádrov rovnakého charakteru a mocnosti ako kamenné bloky použité na vyššie spomínanú dlažbu. Základová špára piliera je teda viditeľná cca 35 až 40 cm pod pochôdnou úrovňou dlažby.

Podľa odkrytých archeologických situácií nie je zatiaľ možné jednoznačne určiť vzájomnú chronologickú súvislosť medzi výstavbou, eventuálne existenciou pilierov a kamennou dlažbou. Predpokladáme, že kamenná dlažba slúžila ako podklad, na ktorý bol postavený pilier. Ďalšou možnosťou je, že kamenná dlažba bola čiastočne vybratá a sekundárne bol do nej osadený pilier. Nemožno vylúčiť ale ani alternatívu, že kamenná dlažba bola kladená súčasne s výstavbou piliera, ktorý nebol zvlášť založený.

Základ piliera dokumentovaný v sonde ZS6/22 má najkomplikovanejšiu štruktúru (obr. 80: 5). Tvorí ho jeden riadok kvádrového muriva rovnakého charakteru a v rovnakej úrovni ako kamenná dlažba.

Pod ním nasledujú asi dva riadky muriva z lomového kameňa spájané žltkastou vápennou maltou obsahujúcou drobný štrk. Spodnú časť základu tohto piliera tvorí nasucho kladený lomový kameň. Pilier bol založený do pieskových, pieskovo-ílových a štrkovitých náplav Dunaja.

Základová špára kvádrového muriva sa v sonde S1/2022 pohybuje v úrovni okolo 133,90 m n. m. a v sonde S2/2022 sa blíži ku 133,70 m n. m., čo zodpovedá reliéfu terénu. Podľa výskumnej dokumentácie z predchádzajúceho výskumu bola kamenná dlažba pokrytá 10–15 cm hrubou vrstvou náplavového piesku (Klinčoková/Ferus/Kamenická 1986, 11), čiže tento priestor bol pravidelne zaplavovaný. Za pochôdzu nivoletu v čase existencie systému pilierov z kvádrového muriva možno v sonde S2/2022 považovať úroveň kamennej dlažby. V sonde S1/2022 ju predpokladáme na úrovni rozhrania základového a nadzákladového muriva.

V sonde ZS6/22 sa tesne pod kamennou dlažbou našiel uhorský denár kráľa Šalamúna (1063–1074), podľa L. Huszára (1979) typ H14. Na základe tohto nálezu sme spresnili datovanie polozenia dlažby do druhej polovice 11. stor. Tým sme jednoznačne potvrdili datovanie najstaršej fázy Vodnej veže publikované v roku 1991 (Baxa/Ferus 1991, 8) a vylúčili závery staršej prezentovanej stavebno-historickej analýzy, podľa ktorej bolo kvádrové murivo typologicky zaradené medzi rímske stavby s oproti sebe stojacimi bránami z 2. až 3. stor. (Klinčoková/Ferus 1982, 116–118; 1989, 73–75).

Zisťovaciu sondu ZS4/22 sme lokalizovali do stredu južnej bránky Vodnej veže. Výstavba bránky súvisí s prestavbou hlavného objektu na prelome 12. a 13. stor. Pri nej boli použité kvádky rôznej veľkosti so zaoblenými rohmi spájané jemnou vápennou okrovou maltou, čím sa nadstavili staršie stavebné štruktúry do výšky minimálne 7 m (Klinčoková/Ferus 1982, 120, 121; 1989, 76). Ostenie južnej bránky je postavené z jemnejšie opracovaných kamenných kvádrov než kamene použité v pilieroch či dlažbe. Základ jej murív tvorí niekoľko riadkov lomového kameňa spájaného nekvalitnou maltou(?). Použitie okrovej malty v nadzemnej konštrukcii bránky datuje murivo z juhu ohraničujúce sondu S2/22 do 13. stor. V podbrání sme zdokumentovali jediný objekt odkrytý v aktuálnej sezóne (objekt 1/22; obr. 80: 4). Išlo pravdepodobne o studňu s kruhovým pôdorysom (priemer 60–70 cm). Steny objektu neboli upravované a dno tvorila štrková vrstva. Tesne pri dne sa našiel keramický džbán z 14.–15. stor. (obr. 79: 7).

Začiatky stavebnej činnosti v polohe Vodná veža súvisia s pôsobením Dunaja a riešením prístupu priamo k rieke. K predmostiu z kvádrového muriva viedla prístupová cesta od hradného kopca. Spevňovací múr mosta mal aj fortifikačnú funkciu. Kamenná dlažba pod ním zabráňovala vymývaniu brehu, mala ho spevniť (Baxa/Ferus 1991, 8, 9). Tohtoročný archeologický výskum nemal možnosť sledovať mohutné kultúrne súvrstvia, ktoré dokladali tunajšie pôsobenie človeka. Jeho cieľom bolo jednoznačnejšie sa vyjadriť k datovaniu najstarších stavebných fáz a získať vzorky vhodné na rozšírenie vedomostí o tejto lokalite. Väčšina hnutelných archeologických nálezov pochádza z náplavových vrstiev. Často ide o drobné fragmenty deponované na dunajskom brehu pred výstavbou samotnej stavby, čiže z chronologického hľadiska nemajú veľkú výpovednú hodnotu. Okrem už spomínaných k zaujímavým nálezom patria dva fragmenty technickej keramiky – téglíkov, či okraj nádoby zdobenej jednohrotým nástrojom so zložitejšie profilovaným ústím z 12. až prvej polovice 13. stor. (König et al. 2014, 53, 54, 86–90). Jediný uzavretý súbor nálezov (vrcholnostredoveká keramika, zvieracie kosti, malakofauna, fragmenty malty či kameňov s prevrtaným otvorom) pochádza z objektu 1/22.

Dunaj mal pre tunajšie osídlenie strategický i ekonomický význam. Zároveň boli obyvatelia konfrontovaní s pravidelnou hrozbou povodní, čo vyústilo v 18. stor. k návrhom na reguláciu toku hlavne v miestach, kde spôsoboval najväčšie škody (Horváth 1990, 91–93). Tieto fakty sa odrazili aj na najstaršej zachytenej výstavbe v lokalite Bratislava – Vodná veža.

Literatúra

- Baxa/Ferus 1991 – P. Baxa/V. Ferus: *Bratislava mešťana Wocha (1243–1291). Katalóg expozície*. Bratislava 1991.
- Baxa/Ferus/Klinčoková 1989 – P. Baxa, P./V. Ferus/K. Klinčoková: Neznáma veža Vodnej veže v Bratislave? *Archaeologia historica* 14, 1989, 161–169.
- Horváth 1990 – V. Horváth: *Bratislavský topografický lexikón*. Bratislava 1990.
- Huszár 1979 – L. Huszár: *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute*. Budapest – München 1979.
- Klinčoková 1973 – K. Klinčoková: *Historický a stavebný vývoj Vodnej veže v Bratislave*. Bratislava 1973.
- Klinčoková/Ferus 1982 – K. Klinčoková/V. Ferus: Stavebno-historický vývoj Vodnej veže v Bratislave. *Pamiatky a príroda Bratislavy* 7, 1982, 109–132.
- Klinčoková/Ferus 1989 – K. Klinčoková/V. Ferus: Čiastková správa o stavebno-historickom vývoji Vodnej veže a predbežné výsledky komplexného pamiatkarského výskumu. *Pamiatky a príroda Bratislavy* 11, 1989, 68–79.
- König et al. 2014 – T. König/S. Bodoríková/M. Budaj: *Nitra-Mlyny. Stredoveké osídlenie lokality*. Bratislava 2014.

Pramene

Klinčoková/Ferus/Kamenická 1986 – K. Klinčoková/V. Ferus/V. Kamenická: *Výskumná správa (čiastková správa zo stavebno-historického výskumu lokality Bratislava – Vodná veža, 1986)*. Bratislava 1986. Výskumná správa 4498 B. Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave, Bratislava.

Šimončíčová Koošová/Husenica 2023 – P. Šimončíčová Koošová/V. Husenica: *Výskumná dokumentácia z archeologického výskumu na stavbe MPR Bratislava – NKP Vodná veža (č. ÚZPF 653/1), Nábr. arm. gen. L. Svobodu 2*. Bratislava 2023. Výskumná správa V1774. Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave, Bratislava.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF THE NCM WATER TOWER IN BRATISLAVA. Bratislava-Staré Mesto (Bratislava I district), Nábřežie arm. gen. Ludvíka Svobodu street, Vydrlica site, NCM Water Tower (CLM no. 653/1), settlement, fortification, development-led archaeological excavation, Middle Ages (11th–12th, 13th–16th centuries). Finds deposited at: Municipal Institute of Monuments Protection in Bratislava (temporarily). In the Middle Ages and Early Modern period, the Water Tower served as a town's and castle's advanced fortification point as well as a toll house. Vivid trade and traffic that flowed through this Danube crossing influenced construction activity on the riverbank. The beginnings of construction activity in this area are linked to the river's course and attempts to gain direct access to the Danube. The current archaeological excavation wasn't aimed at the cultural layers researched during the last third of the 20th century; its goal was to date the oldest construction phase. Therefore, we focused on ashlar foundations, both a compact section in the northern part of trench S1/22, as well as individual pillars. After a thorough comparison, we can declare that each location has its own unique structure (Fig. 79: 4, 6; 80: 2, 3, 5). Despite the minimalist dimensions of the trenches, we found one Hungarian denarius of King Solomon (1063–1074) just below a stone paving in the trench S2/22 and ZS6/22. This find indicates the pavement was laid earliest in the 2nd half of the 11th century, thus validating the dating of the oldest phases of the Water Tower published in 1991 (*Baxa/Ferus 1991*, 8) and at the same time invalidating earlier historical-architectonic analysis (*Klinčoková/Ferus 1982*, 116–118; 1989, 73–75) which dates the earliest phases to the 2nd and 3rd centuries. Throughout the excavation, we discovered only one Medieval feature 1/22 (Fig. 79: 7; 80: 4) in a southern gate area (trenches S2/22 and ZS4/22). It probably served as a temporary well since its walls were not reinforced.

Translation provided by the authors

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NEOLITICKEJ LOKALITY V KOŠICIACH

Kamil Š v a ň a

K o š i c e (okr. Košice II), Popradská ulica, sídlisko, záchranný archeologický výskum, neolit (kultúra s východnou lineárnou keramikou, skupina Tiszadob). Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Výskum súvisiaci s výstavbou obchodného strediska na Popradskej ulici v Košiciach sa realizoval v jesenných mesiacoch na zelenej ploche západne od OC Kaufland (obr. 81: 1, 2). Ešte pred začatím výskumu došlo k odstráneniu pôdneho krytu na asi dvoch tretinách plochy budúcej stavby. Po príchode archeológa sa na ploche zachytili viaceré tmavé príznaky identifikované ako neolitické objekty a menšie množstvo pravekého nálezového materiálu, na základe čoho sa pristúpilo k realizácii výskumu.

Priestor so zachytenými príznakmi a nálezovým materiálom sme plošne začistili. Súčasne bola dokončená skrývka južnej tretiny plochy, kde sme zachytili dve koncentrácie objektov v severozápadnej a strednej (prípadne južnej) časti plochy stavby. Identifikované objekty sme ďalej skúmali rezmi, ktoré sme po dokumentácii plošne dovyberali. Po skrývke vrchnej vrstvy (a medzitým už značne zajazdenej) sme na ploche prišli k sondáži, ktorou sa podarilo ohraničiť priestor s objektami v severozápadnej časti. V juhozápadnej časti plochy sondáž nezachytila objekty ani nálezový materiál. V poslednej fáze sme prišli k skrývke menšej plochy v západnom susedstve severozápadnej koncentrácie, kde sme identifikovali niekoľko ďalších sídliskových objektov a možnú hranicu sídliska.

Výskumom sme odkryli spolu 58 sídliskových jám, mnohé z nich boli veľmi plytké. To súviselo nielen s úpravami plochy v rámci stavby, ku ktorým došlo pred začatím výskumu, ale aj jej predošlým znižovaním počas výstavby OC Kaufland a možno aj predchádzajúcou poľnohospodárskou aktivitou. Následkom toho sme zachytávali len spodné časti, resp. len úplné dna pôvodných sídliskových objektov. Zachytené jamy možno rozdeliť do viacerých skupín (obr. 82), menovite malé jamy kruhového alebo oválneho pôdorysu, menšie objekty oválneho alebo nepravidelného pôdorysu, žlabovité objekty, rozmernejšie jamy pravidelného pôdorysu a veľké zahĺbené jamy nepravidelného pôdorysu.

Malé jamy kruhového alebo oválneho pôdorysu, resp. kolové (stĺpové) jamy, v celkovom počte 23 (resp. 24; pozri nižšie), sme ďalej rozdelili na malé kolové jamy A1 s priemerom (dlhšou stranou) zhruba 30–35 (37) cm. Patria sem objekty 17, 23, 28, 36, 42, 46 (obr. 83: 2), 48, 51, 54 (obr. 84: 7) a 60 – spolu desať štruktúr. Väčšie kolové jamy sme zaradili do skupiny A2. Do skupiny patria objekty 8, 13, 14, 19, 33, 34 (obr. 85: 3), 37, 43, 45, 49, 53, 56 a 57 – spolu 13 objektov. Kolové jamy v severozápadnej časti plochy vytvárali tri kolové štruktúry, ktoré sa označili ako K1–K3.

Menšie objekty oválneho alebo nepravidelného pôdorysu, najčastejšie s dlhšou stranou 1–1,5 m, zrejme plnili funkciu menších ťažobných alebo odpadových jám. Patria sem objekty 1, 3, 7 (obr. 85: 4), 9/10, 12, 16 (obr. 85: 2), 18 (obr. 83: 3), 25, 26, 30, 31, 35, 41, 44, 47, 50, 52 a 55 – spolu 18 objektov (resp. 19, pozri nižšie). K žlabovitým objektom patrí jediný, plytký objekt 6 orientovaný približne v smere S–J (obr. 83: 4; 84: 2).

Väčšie jamy pravidelného pôdorysu, príp. jamy so zachovanými stopami po vnútornej konštrukcii v podobe zachovaných kolových jám plnili pravdepodobne hospodársku alebo výrobnú funkciu. V prípade objektu 4 (obr. 83: 1; 84: 1) možno uvažovať o zásobnej (obilnej), jame, hoci tieto sa na sídliskách kultúry s východnou lineárnou keramikou i v nasledujúcej bukovohorskej kultúre vyskytujú skôr výnimočne (Hreha 2005, 138; Kaminská 2020, 51). Radíme sem objekty 2, 4, 5, 11, 15 (obr. 84: 3) a 29 – spolu šesť objektov. Je potrebné podotknúť, že v prípade objektu 29 by stratigrafia mohla naznačovať, že kolová jama (objekt 29B) bola do jeho výplne osadená až o jeho zániku (obr. 84: 4; 85: 5). V takom prípade by objekt 29 zodpovedal skôr menšiemu objektu oválneho alebo nepravidelného pôdorysu a objekt 29B kolovej jame typu A1.

Veľké zahĺbené jamy nepravidelného pôdorysu zastupujú objekty 20A, 20B (obr. 84: 5; 85: 1), 21, 22/24/27 (obr. 86), 32, 38/40, 39 (obr. 84: 6), 58 a 59 (obr. 84: 8) – spolu 10 objektov. Pôvodne sme uvažovali, že primárnou funkciou týchto objektov bola ťažba zeminy. Prítomnosť kolovej jamy (objekt 23) v jamách v strednej časti plochy stavby by zároveň ukazovala, že aj tieto mohli byť (čiastočne?) prestrešené a možno slúžili aj ďalším účelom spojeným s ťažbou a spracovaním hliny. Veľké množstvo mazanice v objektoch 20B, 24, 39 a 38/40 však pripúšťa aj odlišnú interpretáciu aspoň časti jám zaradených do tejto skupiny. Mohli by zodpovedať pozostatkom nadzemných domov, aké sú známe z iných lokalít (Kaminská 2020, 42).

Na ploche sme zachytili dve koncentrácie sídliskových objektov situovaných v severozápadnej časti plánovanej stavby a približne v strede plochy. Severozápadná koncentrácia bola rozsiahlejšia a pravdepodobne do veľkej miery zachovaná. Jej rozmery dosahovali 22,8 × 14,3 m, s orientáciou dlhšej strany v smere S–J. V priestore sme zachytili pozostatky troch konštrukcií (K1–K3), ktoré sme identifikovali ako pozostatky troch nadzemných obydľí s prislúchajúcimi hospodárskymi a odpadovými jamami. Kolová štruktúra označená ako K1 bola najlepšie zachovaná, vďaka čomu ju možno interpretovať ako jednopriestorový dom kolovej konštrukcie pravouhlého pôdorysu s dlhšou osou orientovanou v smere JZ–SV a rozmermi 10,7 × 6,2 m. Absencia kolových jám na dlhších stranách a centrálny rad kolov naznačujú, že strecha bola šikmá a dotýkala sa zeme. Stavby podobnej konštrukcie, s podobnou veľkosťou i orientáciou, sa doložili na viacerých lokalitách v severnom Maďarsku (Kaminská 2020, 46–48). Je však potrebné podotknúť, že v žiadnom z predpokladaných obydľí sa nezachytili zvyšky vykurovacieho zariadenia.

Menšia koncentrácia objektov v centrálnej časti dosahovala 9,5 × 4,7 m s orientáciou dlhšej strany v smere V–Z. Podľa povrchových nálezov črepov a kamennej industrie nájdených západne a severozápadne od tejto koncentrácie sa zdá, že pôvodne mohla byť jej plocha podstatne väčšia. Väčšinu objektov sme určili ako ťažobné jamy (zemníky), opäť však možno uvažovať aj o odlišnej interpretácii.

V nálezovom súbore prevažovala mazanica, v niektorých prípadoch so zachovanými odtlačkami konštrukčných prvkov, menej výrazne bol zastúpený črepový materiál. Aj následkom narušenia objektov, z ktorých sa často zachovali len dná, bol získaný keramický materiál fragmentárny a pomerne málo charakteristický. Prevládali črepy z veľkých hrubostenných nádob – hrncov (obr. 87: 1, 3, 5), pravdepodobne jednoduchej kónickej formy. V keramickej hmote sa popri kamienkoch nachádzali aj plevy a zlomky drevených črepov, ktoré slúžili ako ostrivo. V jednom prípade možno predpokladať zdobenie tela nádoby vypichovaným vzorom v podobe jednoduchých jamiek (obr. 87: 5). Na niektorých zlomkoch sa zachovali zvyšky rytých línií. V súbore sa vyskytovali aj kusy tiel z väčších nádob so zachovaným odsadením výčnelkov (obr. 87: 6). O čosi tenšie fragmenty hrncov sú zlomky pochádzajúce z veľkých zásobníkov s radom otvorov pod okrajom (obr. 87: 2). Fragmenty tenkostenných nádob z jemne plavenej hliny tvoria len malý zlomok súboru. V dvoch prípadoch sa doložilo potiahnutie povrchu jemnou hlinkou krémovej farby, pričom jeden z týchto črepov bol zdobený rytou výzdobou (obr. 87: 4). V menšej miere sa nachádzali aj drobné predmety z kameňa. Popri štiepanej industrii (obr. 87: 7–11) do tejto skupiny patrili aj zlomky trecích podložiek (zrnotierok) a rôzne kamene, často riečne okruhlíaky.

Zachytené sídlisko a nálezový materiál možno dať do kontextu skupiny Tiszadob, aj s ohľadom na to, že pri výstavbe OC Kaufland už bol zachytený objekt patriaci do rovnakého kultúrneho okruhu (Horváthová 2003, 55, 56). Neexistujú žiadne výraznejšie ukazovatele, ktoré by umožňovali odhadnúť dĺžku osídlenia lokality, no vzájomné narušenie niektorých objektov naznačuje, že nešlo o krátkodobé osídlenie polohy. Výskum zároveň doplnil poznanie neolitického osídlenia pozdĺž Myslavského potoka (obr. 81).

Literatúra

Horváthová 2003 – E. Horváthová: Záchranný výskum v Košiciach. AVANS 2002, 2003, 55, 56.

Hreha/Šiška 2015 – R. Hreha/S. Šiška: Bukovohorská kultúra na Slovensku vo svetle výskumov v Šarišských Michalovciach a Zemplínskych Kopčanoch. Nitra 2015.

Kaminská 2020 – Ľ. Kaminská: Košice-Galgovec. Osídlenie polohy v strednom neolite. Nitra 2020.

Pramene

Švaňa 2023 – K. Švaňa: Obchodné stredisko Košice, Popradská. Michalovce 2023. Výskumná správa 202/2022. ARCHEO-LÓGIA ZEMPLÍN, s. r. o., Michalovce.

RESCUE EXCAVATION OF NEOLITHIC SITE IN KOŠICE. Košice (Košice II district), Popradská ulica street, settlement, rescue archaeological excavation, Neolithic (Eastern Linear Pottery culture, Tiszadob group). Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. Rescue excavation of the Neolithic site on Popradská ulica street in Košice was undertaken in the autumn, during which 58 settlement features were examined. These features were generally shallow because of past terrain alterations and agricultural activity. Features were assorted to the five groups: postholes (23 in total), small, mostly irregular pits probably used for extraction of clay or as waste pits (18 or 19 in total), trenchlike feature (one in total), pits of regular ground plan, occasionally with traces of inner furnishing like postholes or storage pit in the case of feature 4, identified as production features (5 or 6 in total depending on the situation of feature 29 where posthole was seemingly dug in only after the filling of the feature), larger, mostly shallow pits, originally considered clay pits (ten in total). The excavated features were arranged in two concentrations – the larger was situated in the northwestern part, and the smaller in the central/southeastern parts of the site. Three posthole structures labelled K1–3 were excavated within the first concentration. Structure K1 can possibly be identified as the remnants of a single-room, rectangular house measuring 10.7 × 6.2 m. The material found included mostly daub and pottery fragments, while stone industry and grinding stone fragments were less numerous. Settlement was assigned to the Tiszadob group based on the pottery material as well as the results of previous excavation undertaken in the vicinity (Horváthová 2003, 55, 56).

Translation provided by the authors

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V CENTRE MICHALOVIEC

Kamil Švaňa – Marián Čurný – Juraj Timura

Michalovce (okr. Michalovce), centrum mesta, sídlisko, výrobný okrsk, záchranný archeologický výskum, stredovek (13.–14. stor.), novovek (17.–19. stor.), 20. stor. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Počas leta prebehol na ploche v strede intravilánu Michaloviec, južne od pravého brehu rieky Laborce, záchranný archeologický výskum súvisiaci s plánovanou výstavbou obchodného centra. Výskum sa uskutočnil na betónovej ploche parkoviska situovaného severne od pešej zóny, pričom z východu plocha susedila s poliklinikou, zo západu a z juhu domovou výstavbou, kde sa v súčasnosti nachádza viacero obchodov a reštaurácií. Zo severu plochu ohraničuje cestná komunikácia vedúca Obchodnou ulicou v smere JZZ–SVV. Nadmorská výška skúmanej plochy dosahuje 114–115 m.

Výskum bol realizovaný formou sondáže strojom s hladkou lyžicou, pričom sa jednotlivé nálezové situácie doskúmali ručne. V snahe o zachovanie funkčnosti parkoviska sa výskum rozdelil na tri etapy. Počas prvej sme preskúmali západnú časť plochy sondami 1–6, počas druhej etapy sme skúmali strednú časť sondami 7–18 a počas tretej etapy východnú časť plochy, kde boli umiestnené sondy 19, 20A, 20B, 21–28 (obr. 88). Sondy 19 a 27 boli väčšieho rozsahu, čo vyplývalo zo snahy o zachytenie areálu synagógy. Sondy 20A, 20B a 27 boli umiestnené v interiéri stavieb synagógy v snahe o zdokumentovanie stratigrafie.

Najstarším dokladom využitia plochy je menší sídliskový objekt 6 (obr. 89: 1, 2), ktorý sme zachytili v južnej časti 2. etapy sondáže. Išlo o funkčne bližšie neurčenú sídliskovú jamu oválneho pôdorysu, v západnej

časti s kolovou jamou. Na základe nálezov charakteristickej keramiky bol objekt datovaný do vrcholného stredoveku, pravdepodobne na koniec 13. stor., resp. do prvých desaťročí 14. stor. Z objektu okrem črepov pochádza časť náušnice s kameňom (kremeň), mazanica s omietnutím (zo steny stavby), pravdepodobne kováčska troska a zvieracie kosti. Neskorostredoveké vrstvy sme zachytili v južnej časti plochy počas tretej etapy sondáže a na základe nepočítnej keramiky ich možno datovať približne na prelom 14./15. stor.

Pre nasledujúce obdobie druhej polovice 15. a 16. stor. absentujú doklady využitia plochy. Staršie vrstvy a piesčité kvartér (vrstva 11) prekryvala na veľkej časti plochy vrstva 34 – mazľavá, sivá, bez prítomnosti antropogénneho materiálu. Jej prítomnosť pravdepodobne dokladá výrazné zaplavovanie plochy v predmetnom období. Novovekú úroveň terénu (17./18. – prvá polovica 19. stor.) predstavuje vrstva 10 hlinitého charakteru (obr. 90: 1), zachytená v podstate na celej ploche. Do obdobia novoveku patria aj objekty 2–5 (obr. 89: 3), ktoré sme našli počas prvej etapy sondáže v západnej časti plochy, a výsledkom narušenia takéhoto objektu bola aj vrstva 23 v sonde 3 (obr. 89: 4). Išlo o menšie pyrotechnologické objekty s viac alebo menej výrazným prepálením stien, s prítomnosťou uhlíkov a popola vo výplni bez zachovanej nadzemnej časti. Tieto sa nachádzali pod úrovňou vrstvy 10, pričom boli zahĺbené do piesčitého kvartéru. Išlo pravdepodobne o chlebové pece, ktoré na základe nepočítneho črepového materiálu datujeme približne do 17./18. stor. Približne súčasné s chlebovými pecami boli dve pochôdzne úrovne z menších kameňov – objekt 9 a vrstva 39. Tieto sa určili ako úpravy dvorov alebo neznámych nadzemných štruktúr (hospodárskych stavieb).

Najpočetnejšie doklady ľudskej aktivity na ploche pochádzajú z druhej polovice 19. stor. a prvých desaťročí 20. stor. V sonde 1 sme zachytili veľký zahĺbený objekt 1 pravouhlého pôdorysu (360 × 350 cm) so zaoblenými rohmi (obr. 90: 1, 2). Išlo o veľkú vápennú jamu, ktorú na základe nálezov charakteristickej keramiky – pozdišovských mliečnikov vo výplni objektu datujeme do prvých desaťročí 20. stor. Na ploche sme identifikovali aj zvyšky základov viacerých murovaných štruktúr z konca novoveku (pravdepodobne druhá polovica 19. stor.). K takým patrilo napríklad murivo 1 (obr. 90: 1), ktoré porušil objekt 1, a tiež murivo 2 (obr. 90: 3), ktoré sme rovnako zachytili počas prvej etapy výskumu. Počas druhej etapy sme zachytili deštruované tehlové murivo 7 a roh základu stavby z nasucho kladeného kameňa (murivo 5), ku ktorému patrila aj pochôdzna vrstva z kameňov uložených na plochu do hliny. Približne súčasné boli aj štyri menšie zahĺbené objekty – kolové jamy (objekty 7, 8, 10 a 12), ktoré sme zdokumentovali v strednej časti plochy.

Hlavným cieľom tretej etapy sondáže bolo odkrytie základu synagógy dokončenej v roku 1888, popri čom sme identifikovali aj ďalšie murované štruktúry. Samotnú synagógu sme označili ako stavbu 2 (obr. 91: 1), pričom sme zachytili základové murivá a miestami aj zvyšky nadzemného muriva stavby. Murivo bolo kombinované – postavené z lomového kameňa a tehál (obr. 91: 3), pričom tehly získané z muriva nesú legendu „G. Sz. A. 1882“, čo je skratka Graf Sztáray Antal. Boli vyprodukované v miestnej sztárayovskej tehelni. Z juhozápadnej strany pôvodnej stavby sa zachovali zvyšky dláždenia (obr. 91: 4). V severovýchodnom rohu skúmanej plochy sme odkryli zvyšky betónových základov neznámej stavby patriacej k areálu synagógy. Medzi touto stavbou a synagógou sme zachytili fragmenty ďalších murív a upravených pochôdznych plôch, ktoré sme označili murivá 6, 8 a 9. Murivá 6 a 9 predstavujú zvyšok dláždenia neznámej štruktúry s prislúchajúcim úsekom kameňmi vyloženého odtokového žlabu (obr. 91: 2).

Pramene

Švaňa/Radová 2023 – K. Švaňa/N. Radová: *Obchodné centrum Michalovce, 1. etapa*. Michalovce 2023. Výskumná správa 200/2022. ARCHEOLÓGIA ZEMPLÍN, s. r. o., Michalovce.

RESCUE EXCAVATION IN THE CENTRE OF MICHALOVCE. Michalovce (Michalovce district), city center, settlement, production area, rescue archaeological excavation, Middle Ages (13th–14th centuries), Post-medieval period (17th–19th centuries), 20th century. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic. Rescue excavation was undertaken in the summer, north of the pedestrian zone in Michalovce, as part of the planned building of a business centre. Evidence of use of the area in the Medieval and Early Modern period is scarce, likely due to frequent flooding by the nearby river Laborec. Feature 6 represents the oldest evidence of human activity in the area, as it was dated to the late 13th or early 14th century based on the pottery finds. Small features 2–5 were identified as bread ovens, and they probably date to the 17th/18th century. Stratigraphy suggests that human activity rapidly increased around the same period, but especially after the mid-19th century. Several structures made of dry stone were erected in the western and central parts of the area during this period. In the eastern part of the area, the foundations of a synagogue erected in 1888 were unearthed, along with other structures belonging to the area of the synagogue.

Translation provided by the authors

ĎALŠIE POZNATKY K POHREBNÉMU A SÍDELNÉMU AREÁLU V KOPČANOCH, POLOHA KAČENÁREŇ⁴²

Jakub Tamaškovič – František Žák Matyasowsky – Marek Šůtor –
Daniel Javorek – Bohuslav Šebesta – Michal Ontko – Peter Mandák –
Daniela Krajčiová – Miroslav Vrablec

K o p č a n y (okr. Skalica), NKP Kačenáreň (č. ÚZPF 11748/1), sídlisko, pohrebisko, predstihový a záchranný archeologický výskum, pravek, doba laténska, včasný stredovek (9.–10. stor.), novovek (18.–19. stor.). Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Súčasťou obnovy barokového objektu tzv. Kačenárne bola líniová stavba – ryha elektrickej prípojky, prepájajúca budovu s existujúcou sieťou v obci. Výskum realizovala ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o. (Tamaškovič et al. 2024). Výkop s dĺžkou 603 m (hĺbka 1,2 m, šírka 0,6 m) prebiehal cez dva rozdielne prvky georeliéfu. Budova Kačenárne sa nachádza na rozsiahlejšej piesčitej vyvýšenine – na zvyšku agradáčného valu s najvyšším bodom okolo 162 m n. m. (Baxa 2010, 135, Abb. 1; 4), nadmorská výška súčasného terénu sa v okolí koncentrácie objektov predmetného výskumu pohybuje v rozmedzí 160,7–161,4 m. Smerom na juhovýchod prebiehala ryha nižšie položeným rovinatým priestorom s nadmorskou výškou 159,6–159,9 m. Na základe podkladov historických mapovaní sa tu pred modernými reguláciami vodných tokov nachádzalo rameno Kyštoru s okolitým podmáčaným terénom (porovnaj mapu II. vojenského mapovania z rokov 1810–1869). Hydrologické pomery sa prejavili aj počas výskumu, ryha bola v týchto miestach zatápaná spodnou vodou.

Vzhľadom na doterajšie poznatky o lokalite (Baxa 2010; Kraskovská 1965; 1969) sa v trase výkopu medzi oplotením pozemku Kačenárne a okrajom piesčitej vyvýšeniny vytýčil 140 m dlhý úsek. Kvôli evidencii hnuiteľných nálezov bol následne rozčlenený na podúseky s dĺžkou 1 m. Do takto vytýčenej siete boli v predstihovej etape výskumu umiestnené sondy I–IV s rozmermi 3 × 1 m s orientáciou SZ–JV, v zhode s trasou plánovaného výkopu. Hĺbené boli ručne po umelých úrovniach (10 cm). Sondy I a II potvrdili predpoklad, že sa archeologické objekty a situácie koncentrujú v úseku medzi oplotením Kačenárne a súčasnou cyklotrasou Veľkomoravská cesta. Sondy III a IV, situované južne od cyklotrasy, boli negatívne. Objekty alebo kultúrne vrstvy sa tu nezachytili ani počas výkopu ryhy.

V mieste zistenia archeologických objektov sa ryha a sondy rozšírili tak, aby sa preskúmal celý rozsah ohrozených objektov (celková plocha 94,12 m²). Vrstvy ornice a podorníčia boli znižované mechanizmom s plochou lyžicou, pričom sme využili poznatky o stratigrafickej situácii nadobudnuté sondami I–IV. Pri tomto postupe bolo odkrytých päť objektov, ktoré stavebné práce priamo neohrozovali. V záujme ich zachovania a ochrany boli geodeticky zamerané a ďalej neskúmané. Úplne preskúmaných bolo deväť objektov, menovite štyri hroby a päť sídliskových objektov (obr. 92). Výplne ohrozených objektov boli znižované ručne po umelých vrstvách. Pritom sa odoberali vzorky so zámerom neskorších analýz metódami archeobotaniky, palynológie a antrakológie. Výplne hrobov boli odoberané úplne (porovnaj Látková 2017, 35, 73, 74), v ostatných prípadoch sme postupovali metódou *judgement* (Hajnalová 2022, 65, 66). Poloha všetkých vzoriek bola geodeticky zameraná.

Na využitie polohy spreď obdobia včasného stredoveku poukazujú fragmenty keramiky z doby laténskej a z bližšie neurčiteľnej etapy praveku. Ich výskyt je ojedinelý, do výplní objektov sa dostali sekundárne.

Ťažisko osídlenia vyvýšeniny spadá do včasného stredoveku pričom sme preskúmali štyri nové hroby, menovite objekt 9/hrob 1, objekt 10/hrob 2, objekt 5/hrob 3 a objekt 11/hrob 4. Charakteristika novo preskúmaných celkov zapadá do poznatkov o pohrebnom ríte na predmetnej polohe (Kraskovská 1965, 40–42; 1969, 69–72). Ide o inhumácie, jedinci boli uložení vo vystretej polohe na chrbte, v troch prípadoch s hornými končatinami pozdĺž tela a dolnými končatinami vystretými súbežne (obr. 92). Výraznejšou odchýlkou je mierne „vyhnuté“ uloženie tela v hrobe 4. Na pietne zaobchádzanie ale poukazuje poloha rúk spočívajúcich v oblasti panvy/v lone zosnulého. Orientácia uloženia tiel sa zhoduje smerovaním hlavy na západ s výraznejšími príklonmi na severozápad alebo juhozápad. Takéto odchýlky sú v rámci lokality časté (Kraskovská 1965, 40, 41; 1969, 71). Hodnotenie formálnych vlastností hrobových jám komplikuje ich rozpoznanie v úrovni 60–65 cm od súčasného povrchu, čo zodpovedá pozorovaniam L. Kraskovskej (1964). Výplň v hroboch 1 a 4 bola takmer totožná s charakterom výplne sídliskového objektu 8, do ktorého boli z časti zahĺbené (obr. 92).

⁴² Článok vznikol s inštitucionálnou podporou na dlhodobý koncepčný rozvoj výskumnej organizácie RVO: 68081758, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Antropologické vyhodnotenie kostrových pozostatkov vypracovala S. Bodoríková (2024). Nasledovný popis okrem nich zahŕňa odchýlky od vyššie uvedených spoločných znakov a inventár hrobov (čísla nálezov zodpovedajú číslu na obr. 92).

Hrob 1. Pochovaný muž vo veku 30–40 rokov, orientácia SZ–JV. Patologické zmeny: asymetria tvárovej časti, ľavá hlavica sánky značne menšia, čo mohol byť dôsledok traumy utrpenej ešte v detskom veku. Zlomenina sa zhojila. V zásype hrobovej jamy zistené fragmenty keramiky z obdobia praveku?, včasného stredoveku a novoveku. Bez prídavkov/milodarov.

Hrob 2. Pochovaný jedinec neurčiteľného pohlavia vo veku 11–12 rokov, patologické zmeny nezistené. Horná časť skeletu a dolné končatiny neboli v jednej osi, orientácia JZ–SV. V zásype hrobovej jamy zistené fragmenty keramiky z obdobia včasného stredoveku.

Opis nálezov:

1. Keramická hrncovitá nádoba. Okraj po celom obvode chýba. Rytá výzdoba hrebeňovým nástrojom. Rozmery: zachovaná výška 93,24 mm, priemer zachovaného ústia 82,59 mm, max. výduť v hornej tretine nádoby 112,16 mm, priemer dna 58,6 mm (obr. 93: 4).
2. Kresacie kamene(?), dva exempláre kamennej štiepanej industrie. Rozmery: dĺžka 15,67 a 13,24 mm.
3. Železný nôž. Rozmery: zachovaná dĺžka 108,27 mm, hrúbka v priereze max. 4,45 mm.
4. Železný plochý hrot šípu so spätnými háčikmi a tuľajkou. Rozmery: celková dĺžka 69,87 mm, dĺžka tuľajky 38,55 mm, priemer tuľajky max. 6,68 mm, hrúbka hrotu v priereze 4,29 mm (obr. 93: 1).
5. Britva(?) z dvoch komponentov. I. fragmenty nožovitej čepele. Rozmery: max. dĺžka 76,2 mm, hrúbka v priereze max. 4,08 mm (obr. 93: 2). II. Puzdro, železný prehnutý plechový pás obdĺžnikového tvaru. Rozmery: dĺžka 111,13 mm, hrúbka v priereze 3,05 mm. Na povrchu negatív textílie a stopy dreva (obr. 93: 3).

Hrob 3. Pochovaná žena vo veku 25–35 rokov, orientácia Z–V. Patologické zmeny: kaz postihujúci sedem zubov.

Opis nálezov:

1. Atypický fragment keramiky.
2. Fragment keramiky, rytá výzdoba hrebeňovým(?) nástrojom, motív nerozpoznaťelný.
3. Kresací kameň(?), kamenná štiepaná industria. Rozmery: dĺžka 12,86 mm.

Hrob 4. Pochovaný jedinec presne neurčiteľného pohlavia (žena?) vo veku 9–14 rokov, patologické zmeny nezistené, orientácia JZ–SV. Bez prídavkov/milodarov.

Súvis artefaktov z hrobu 3 s pochovaným je otázny. Boli súčasťou výplne hrobovej jamy, na úrovni kostry v jej tesnej blízkosti. Fragmenty z rôznych úrovní výplní hrobov 1 a 2 interpretujeme ako dôsledok neintencionálnych, resp. postdepozíčných procesov. Uvedené prídavky z hrobu 2 neumožňujú precíznejšie datovanie celku. Situlovitý tvar hrncovitej nádoby a výzdoba zodpovedajú rámcu včasného stredoveku. Absencia okraja a ústia nádoby môže poukazovať na úmyselné poškodenie (Vlkoľinská 1996, 319). Kvôli stavu zachovania sa nôž nedá typologicky zaradiť. Hrot šípu, reprezentujúci diaľkové zbrane, zodpovedá typu A.VI.b.0 podľa M. Holeščáka (2019, 26, 42–44, fig. 3). V rámci stredného Podunajska, ako aj v širšom regionálnom kontexte, sa vyskytuje počas celého obdobia stredoveku. Najvyššie kvantitatívne zastúpenie spadá do obdobia avarského kaganátu s pokračovaním výskytu na slovenských mohylníkoch (Budinský-Krička 1959, pl. XXXIII: 11) a plochých pohrebiskách veľkomoravského obdobia (napr. Klanica 2006, 47, tab. 3: 6; 45: 19). Výskyt evidujeme aj v rámci hradiska Mikulčice – Valy, súbor však nie je komplexne spracovaný. Chronologicky bližšie k 12.–13. stor. používanosť typu klesá (Holeščák 2019, 44). S hrotom šípu sa na jednom mieste nachádzali štiepaná industria a dva železné predmety (obr. 92), interpretované ako puzdro a čepeľ britvy (porovnaj Hanuliak 2004, 133–135). Vzhľadom na priestorovú koncentráciu predmetov možno pripustiť ich spoločné uloženie v (textilnom?) vrečku. Hrot šípu by tak nepredstavoval militárium vo funkčnom zmysle, ale symbolický milodar. Tomu nasvedčuje aj vek pochovaného v hrobe 2. Taktiež môže ísť o hrot s novým sekundárnym využitím.

Analýzu ¹⁴C metódou AMS realizovala Česká radiouhlíková laboratoř CRL v Prahe (obr. 94; tabeľa 1). Pre datovanie vzoriek bol použitý kalibračný program OxCal 4.4 spolu s kalibračnou krivkou IntCal20 používanou pre klasické datovanie suchozemských vzoriek severnej pologule (Světlík 2024). Prezentované výsledky sa budú ďalej precizovať novými vzorkami.

Tabela 1. Výsledky rádiouhlíkového datovania kostrových pozostatkov pochovaných v hrobách 1–4 a materiálu z výplne sídliskového objektu 8. Dáta upravené podľa S Světlík (2024). * – spojený interval; P – celková miera absolútnej podobnosti.

Vzorka ID	Označenie vzorky	Konvenčné datovanie (BP)	Kalibrované datovanie		P (%)
			(BC, AD)		
CRL 23_1539	Kopčany, hrob 1	1272 ±17	673–775 AD	—	95
CRL 23_1540	Kopčany, hrob 2	1240 ±16	685–876 AD	*	97
CRL 23_1541	Kopčany, hrob 3	1236 ±16	690–877 AD	*	97
CRL 23_1542	Kopčany, hrob 4	1227 ±16	706–879 AD	*	97
CRL 23_1543	Kopčany, hrob 4	1206 ±16	782–882 AD	—	95
CRL 23_1544	Kopčany, objekt 8	1224 ±16	707–880 AD	*	96
CRL 23_1545	Kopčany, objekt 8	1258 ±16	677–822 AD	*	96

V prípade identifikovaných sídliskových objektov 1, 2, 4, 6 a 8 ide o zahĺbené objekty, bez zachovania stôp po konštrukčných prvkoch. Sedimenty výplne boli od svetlej sivo-žltej vrstvy podorníčia problematicky rozpoznateľné. Prevažne obsahovali malé fragmenty keramiky (2–10 cm). Funkcie objektov sa nedali bližšie interpretovať. Prínosom je však ich samotná poloha, posúvajúca známe hranice včasnostredovekého sídelného areálu. Na základe keramického materiálu k nemu patrili objekty 2, 4 a 8.

Objekt 2 pokrýval južnú, najhlbšiu časť objektu 4 (obr. 92). Tmavšia čierna výplň objektu 2 obsahovala keramiku rámcovo datovanú do včasného stredoveku. Rovnako datované fragmenty pochádzajú z nižšie položených vrstiev patriacich k objektu 4. Pre situáciu pripadajú do úvahy tri interpretácie: a) objekt 2 bol vrstvou vzniknutou postdepozíčnými procesmi, zaplňajúcimi depresiu staršej, výrazne zahĺbenej časti objektu 4; b) objekt 2 bol antropogénnym objektom, superpozícia s objektom 4 predstavuje dve fázy sídliskových objektov v priebehu včasného stredoveku; c) najhlbšia južná časť objektu 4 bola samostatným zahĺbeným objektom, nepatriacim k plytšej časti pôdorysného útvaru označeného ako objekt 4 – rekonštrukcia pôdorysu objektu 4 je problematická, keďže je porušený hrobom 3 a dvoma recentnými zásahmi (obr. 92). Objekt 2 by tak bol jednou z vrstiev výplne zahĺbeného kruhového objektu.

Objekt 8 s maximálnou dĺžkou 5,9 m a šírkou 2,5 m má najväčšiu zaznamenanú hĺbku 0,76 m od zachytenia pôdorysu. Vo viacerých úrovniach a vrstvách výplne sa vyskytovali prepálené hrudy piesku a sporadickejšie prepálené kamene. Spolu však netvorili žiadne pevné alebo súvislé štruktúry. Medzi vrstvami bolo možné rozpoznať postupné zanášanie objektu dažďovými splachmi, čo svedčí o jeho postupnom zániku. Z objektu 8 boli rádiouhlíkovým datovaním vyhodnotené dve vzorky zvieracích kostí (tabela 1). Ich kvalita však bola v porovnaní so vzorkami z hrobov nižšia, výsledky je potrebné brať opatrne (Světlík 2024, 283).

V superpozícii s objektom 4 bol stratigraficky mladší hrob 3. Objekt 8 bol porušený hrobmi 1 a 4. Pohrebné aktivity tak aj v tomto priestore prevrstvujú sídliskové, pričom táto zmena stále spadá do včasnostredovekej – veľkomoravskej fázy využitia vyvýšenia. Tento jav je doložený na viacerých dunách, resp. agradačných valoch v okolí hradiska Mikulčice – Valy (Hladík/Mazuch 2010; Hladík/Mazuch/Látková 2022). Prvá séria absolútnych dát z hrobov 1–4 kladie záver pochovávania v mieste výskumu najneskôr do poslednej štvrtiny 9. stor.

Do hrobu 2 zasahoval objekt 1, ktorý spolu s objektom 6 dokladá aktivity z 18.–19. stor. Datujú ich fragmenty ručne maľovaného porcelánu.

Súčasťou projektu bol medziodborový výskum zameraný na jedincov z preskúmaných hrobov (antropologické vyhodnotenie, rádiouhlíkové datovanie, hodnoty izotopov so zameraním na výživu), ako aj na okolitú krajinu (antrakológia, palynológia, archeobotanika). Podrobné výsledky budú predstavené v samostatnej štúdii.

Literatúra

- Baxa 2010 – P. Baxa: Die Kirche St. Margarethen und andere Fundplätze des 9.–10. Jahrhunderts auf der Flur „Za jazerom pri sv. Margite“ von Kopčany. In: L. Poláček/J. Maříková-Kubková (Hrsg.): *Frühmittelalterliche Kirchen als archäologische und historische Quelle*. Internationale Tagungen in Mikulčice VIII. Brno 2010, 135–148.
- Budinský-Krička 1959 – V. Budinský-Krička: *Slovanské mohyly v Skalici*. Bratislava 1959.
- Hajnalová 2022 – M. Hajnalová: *Archeobotanika. Úvod do štúdia archeologických zvyškov rastlín*. Bratislava 2022.
- Hanuliak 2004 – M. Hanuliak: *Veľkomoravské pohrebiská. Pochovávanie v 9.–10. storočí na území Slovenska*. Nitra 2004.

- Hladík/Mazuch 2010 – M. Hladík/M. Mazuch: Problém interpretace vzájemného vztahu sídlištních a pohřebných komponent v prostoru mikulčické raněstředověké aglomerace. *Přehled výzkumů* 51, 2010, 197–207.
- Hladík/Mazuch/Látková 2022 – M. Hladík/M. Mazuch/M. Látková: *Great Moravian settlement in Mikulčice-Trapíkovo and Economic Hinterland of the Power Centre*. Brno 2022.
- Holeščák 2019 – M. Holeščák: *Medieval archery equipment from the territory of Slovakia*. Nitra 2019.
- Klanica 2006 – Z. Klanica: *Nechvalín, Prušánky: Čtyři slovanská pohřebiště. Díl I*. Brno 2006.
- Kraskovská 1965 – L. Kraskovská: Slovanské pohřebisko v Kopčanoch. *Zborník SNM* 59, *História* 5, 1965, 19–49.
- Kraskovská 1969 – L. Kraskovská: Slovanské sídlisko v Kopčanoch. *Zborník SNM* 63, *História* 9, 1969, 53–73.
- Látková 2017 – M. Látková: *The Archaeobotany of Mikulčice: Food Supply to the Early Medieval Stronghold*. Brno 2017.
- Vlkolinská 1996 – I. Vlkolinská: Die Grabverbände mit der Keramik des 9.–10. Jh. aus dem Gebiet der Slowakei. In: D. Bialeková/J. Zábojník (Hrsg.): *Ethnische und kulturelle Verhältnisse an der mittleren Donau vom 6. bis zum 11. Jahrhundert*. Bratislava 1996, 313–332.

Pramene

- Bodoríková 2024 – S. Bodoríková: Antropologická analýza kostrových pozostatkov z lokality Kopčany, Kačenáreň. Výskumná správa. In: J. Tamaškovič et al.: P388 – „SA_Kopčany, Kačenáreň, VNK, TS, NNK“. *Kopčany, poloha Kačenárňa*. Nitra 2024. Výskumná správa P388. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava, 263–282.
- Kraskovská 1964 – L. Kraskovská: *Zpráva o výskume slovanského sídliska a pohrebiska v Kopčanoch, okres Senica v roku 1964. Kopčany, okr. Senica, Kačenáreň, výskum r. 1964*. Bratislava 1964. Výskumná správa 37/64. SNM – Archeologické múzeum, Bratislava, 283–294.
- Světlík 2024 – I. Světlík: Výsledky rádiouhlíkového datování CRL. In: J. Tamaškovič et al.: P388 – „SA_Kopčany, Kačenáreň, VNK, TS, NNK“. *Kopčany, poloha Kačenárňa*. Nitra 2024. Výskumná správa P388. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.
- Tamaškovič et al. 2024 – J. Tamaškovič/M. Šutor/D. Javorek/B. Šebesta/M. Ontko/P. Mandák/D. Krajčiová/M. Vrablec/F. Žák Matyasowszky: P388 – „SA_Kopčany, Kačenáreň, VNK, TS, NNK“. *Kopčany, poloha Kačenárňa*. Nitra 2024. Výskumná správa P388. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.

MORE INFORMATION ON THE BURIAL AND SETTLEMENT AREA IN KOPČANY, KAČENÁREŇ SITE. Kopčany (Skalica district), NCM Kačenáreň (CLM no. 11748/1), settlement, burial ground, development-led and rescue archaeological excavation, prehistory, La Tène period, Early Middle Ages (9th–10th centuries), Postmedieval period (18th–19th centuries). Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. The interdisciplinary excavation led by the ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. uncovered previously non-surveyed parts of the dune or the aggradation mound at the site of Kopčany, Kačenáreň site (Fig. 92). Because of the renovation of the so-called “Kačenáreň” building, a linear trench was excavated. It was 603 m long, 1.2 m deep and 0.6 m wide. Where features were detected, the trench was extended and the total excavated area reached 94.12 m². Nine features were investigated – four burials (burial 1–4) and five settlement features (features 1, 2, 4, 6, and 8). The oldest settlement stage is represented by isolated fragments of La Tène and prehistoric(?) pottery, which secondarily occurred in the fill of the features. The main period of activities falls in the Early Middle Ages. The border of the settlement area from this period shifts further to the south, as indicated by features 2, 4, and 8, which also applies to the border of the burial area. Burials overlay the settlement features there as well; this change falls within the Early Medieval – Great Moravian stage (compare to Kraskovská 1965; 1969). This phenomenon has been confirmed on several dunes or aggradations near the hillfort of Mikulčice-Valy (Hladík/Mazuch 2010; Hladík/Mazuch/Látková 2022). The first series of absolute dates from burials 1–4 establishes the end of burial at the site of excavation to the last quarter of the 9th century (Fig. 94). Features 1 and 6 are dated to the 18th–19th centuries. Results of the interdisciplinary excavation will be the subject of a special study.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM PRAVEKÉHO SÍDLISKA V HORNEJ MIČINEJ

Tomáš Zachar – Juraj Bartík – Vítazoslav Struhár

Horná Mičina (okr. Banská Bystrica), extravilán, poloha Hájny diel, sídlisko, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, starší eneolit (neskorá ludanická kultúra). Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum v Banskej Bystrici.

Archeologické múzeum vo Frankfurte nad Mohanom v spolupráci s Archeologickým múzeom SNM v Bratislave a organizáciou ArcheológiaSK, s. r. o. pokračovalo vo výskume pravekého sídliska v katastri obce Horná Mičina, poloha Hájny diel. Výskumná sezóna v tomto roku nadväzovala na výsledky archeologického výskumu v roku 2021 (Zachar/Struhár/Bartík 2024). Hlavným cieľom terénnych prác bolo odkryť

objekt 2/2021, zachytený v juhozápadnom roku sondy 1/2021. Existenciu objektu 2/2021 naznačovala aj výrazná anomália zistená pri geofyzikálnom výskume v roku 2021. V blízkosti zmieneného objektu boli v predchádzajúcej sezóne odkryté viaceré doklady extraktívnej metalurgie medi.

Sonda 1/2022 o rozmeroch 400 × 350 cm zachytila v severnej časti sondy v hĺbke 20 cm výraznú kumuláciu trosky a medenej rudy. Postupnou exkaváciou sondy sa podarilo vypreparovať termické zariadenie pozostávajúce z oválnej jamy s priemerom 80 cm a hĺbkou 40 cm, určenej na hutnenie medenej rudy (obr. 71). Obsah jamy tvorila medená troska, natavená medená ruda, fragment metalurgického téglika a sporadicky uhľíky. Objekt bol zasadený do dolomitového podložia. Okraj jamy bol vyložený menšími dolomitovými kameňmi. K hutníckej jame prislúchala aj tzv. predpecná jama nepravidelného kruhovitého tvaru zahĺbená do podložného dolomitového štrku. Jej priemer dosahoval 150 cm a max. hĺbka 50 cm. Okrem deštrukcie časti hutníckej jamy obsahovala viaceré fragmenty keramiky so stopami medenej trosky na povrchu, ktoré môžeme interpretovať ako pozostatky metalurgických téglikov. Príležitostne sa odkryli drobné zvieracie kosti a uhľíky. Sonda 2/2022 o rozmeroch 200 × 200 cm, situovaná severozápadne od sondy 1/2022, priniesla len nálezy nepočítaných drobných črepov.

Presnejšie datovanie termického zariadenia na hutnenie medenej rudy (objekt 2/2021) umožnila metóda ¹⁴C. Objekt 2/2021 môžeme zaradiť do prvej tretiny 4. tisícročia BC. Sídliisko v Hornej Mičinej priťahujeme na základe absolútneho datovania nositeľom neskorej ludaníckej kultúry, súčasnej na juhozápadnom Slovensku s keramikou zdobenou brázdovým vpichom a kultúrou lievikovitých pohárov na Morave. V uvedenom období evidujeme na viacerých sídliskách doklady metalurgie medi najskôr v podobe odlievania medených predmetov (Farkaš/Gregor 2013, 17–20). Nálezy dokladajúce hutnenie medenej rudy poznáme nateraz iba zo sídliska v Slovenskom Pravne (Nevizánsky/Šalkovský/Zachar 2017, 41–44). Odkryv termického zariadenia *in situ* na sídlisku v Hornej Mičinej preto predstavuje významný krok k bližšiemu poznaniu najstaršej metalurgie medi v strednej Európe.

Literatúra

- Farkaš/Gregor 2013 – Z. Farkaš/M. Gregor: Doklady metalurgie kovov na západnom Slovensku na prelome starého a stredného eneolitu. In: I. Cheben/M. Soják (ed.): *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2010. Zborník referátov z 29. pracovného stretnutia bádateľov pre výskum neolitu a eneolitu Čech, Moravy a Slovenska*. Vršatecké Podhradie, 27.–30. 9. 2010. Nitra 2013, 29–56.
- Nevizánsky/Šalkovský/Zachar 2017 – G. Nevizánsky/P. Šalkovský/T. Zachar: Archeologický výskum v Slovenskom Pravne. Príspevok k poznaniu metalurgie medi v období eneolitu. *Zborník SNM v Martine, Kmetianum XIV*, 37–47.
- Zachar/Struhár/Bartík 2024 – T. Zachar/V. Struhár/J. Bartík: Archeologický výskum v Hornej Mičinej. *AVANS* 2021, 2024, 144.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF THE PREHISTORIC SETTLEMENT IN HORNÁ MIČINÁ. Horná Mičina (Banská Bystrica district), non-built-up area, Hájny diel site, settlement, archaeological excavation for scientific and documentation purposes, Early Eneolithic (Late Ludanice culture). Finds deposited at: Stredoslovenské múzeum in Banská Bystrica. This year, the archaeological excavation, conducted for scientific and documentation purposes in the cadastral area of Horná Mičina, continued. The aim was to survey feature 2/2021, which was detected in 2021, and gather more information on copper metallurgy in the Early Eneolithic period. Trench 1/2022 of 4 × 3.5 m and trench 2/2022 of 2 × 2 m were investigated. Feature 2/2021 in trench 1/2022 represents a smelting pit of oval shape, with a diameter of 80 cm and a depth of 40 cm. Its fill consisted of copper slag, smelted ore, a fragment of a metallurgical crucible, and sporadic charcoals (Fig. 71). A so-called forehearth with an irregular circular ground plan and a diameter of 1.5 m was part of the feature. It contained several fragments of metallurgical crucibles, destroyed remains of a smelting pit, animal bones, and charcoals. Feature 2/2022 is dated by the ¹⁴C method to the 1st third of the 4th millennium BC. The settlement in Horná Mičina belongs to the Late Ludanice culture, which in southwestern Slovakia is contemporary with pottery decorated with Fürchenstich and with the Funnel Beaker culture in Moravia.

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY SPOLOČNOSTI PAMARCH V ROKU 2022

Ondrej Ž a á r – Ľubica Ž a á r o v á – Róbert Ö l v e c k y – Róbert I v á n

1. B e l a d i c e (okr. Zlaté Moravce), poloha Pod beladickou cestou, sídlisko, záchranný archeologický výskum, neolit/eneolit, doba laténska, novovek. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Počas realizácie archeologického výskumu na stavbe „IBV 23 rodinných domov Pustý Chotár, Beladice“ (Žaár/Žaárová 2022a) sa vyhlbilo spolu sedem archeologických sond. Zo sond 1, 3–6 pochádzajú

fragmenty keramiky, zvieracích kostí a štiepanej kamennej industrie, ktoré možno datovať do obdobia neolitu až eneolitu a doby laténskej (obr. 95). Na ploche stavby sa zrealizoval povrchový zber, ktorým sa získal keramický materiál datovaný do praveku a novoveku. Počas hĺbenia rýh pre kanalizáciu a vodovod sme v strednej časti ulice našli päť zahĺbených objektov.

Objekt 1 sa zachytil v profiloch kanalizačnej ryhy, mal menší vakovitý až hruškovitý tvar a našli sa v ňom tri kusy mazanice. Možno ho datovať iba rámcovo do praveku. Objekt 2, ktorý sa našiel v prípojke kanalizačnej ryhy, predstavuje širokú plytkú jamu s hnedým hlinitým zásypom s prímiesou mazanice. Vzhľadom na zameranie a charakter objektov je zrejmé, že ide o súčasť neskôr zdokumentovaného objektu 5, ktorý sa našiel v profiloch a v pôdoryse vodovodnej prípojky. Ide o pec, ktorú ryha prerezala v mieste kupoly, resp. prepojenia kupoly s predpecnou jamou – objektom 2. Z objektov pochádzajú nálezy piatich fragmentov keramiky, ktorú možno datovať najskôr do doby laténskej, tri kusy mazanice a fragment kamennej zrnitosti(?). Objekt 3 sa zachytil v obidvoch profiloch vodovodnej ryhy a našli sa v ňom tri fragmenty pravekej, najskôr neolitické alebo eneolitické keramiky. Objekt 4 predstavovala menšia jama bez nálezov.

Z celkovej situácie vo výkopoch je zrejmé, že osídlenie sa sústreďovalo v strednej časti stavby v priestore sondy 4, kde sa našlo aj najviac nálezov v rámci hĺbenia samotnej sondy. Nálezy z ornice a tmavšej hliny pod ornice naznačujú prítomnosť kultúrnej vrstvy alebo jej zvyškov. Vzhľadom na umiestnenie takmer v nive blízkeho potoka a podmáčaný terén v dolnej časti stavby v sondách 1 a 6 je možné, že vrstva bola čiastočne odplavená, resp. časť materiálu mohla byť naplavená z blízkeho okolia s bohatým osídlením. Zahĺbené objekty poukazujú na osídlenie danej polohy vo viacerých obdobiach, i keď ide pravdepodobne skôr o okrajové časti sídlisk alebo ojedinelé objekty. Vo vyšších častiach svahu sa osídlenie nezistilo.

2. **B i e l y K o s t o l** (okr. Trnava), poloha Podolky, ulice Sadová a Záhradná, sídlisko, hrob, záchranný archeologický výskum, pravek, eneolit/staršia doba bronzová, mladšia doba bronzová, mladšia doba rímska, stredovek. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Plocha 1. Výskum sa začal v auguste roku 2021 na ploche s dĺžkou 50 m a šírkou 6 m, ktorá tvorila predĺženie Sadovej ulice. Pôvodne malo ísť o sledovanie výkopových prác, ale kvôli zvýšenej koncentrácii archeologických objektov sa charakter výskumu zmenil na plošný odkryv.

V rámci plochy 1 bolo preskúmaných 19 archeologických objektov. Ako chronologicky najstarší sa javil hrob mladej ženy v objekte 19. Skrčená poloha kostry a skorodované zvyšky bronzového či medeného šperku (zachované iba ako menší flak v priestore lebky) ho radia do konca eneolitu alebo začiatku doby bronzovej. Okrem ojedinelého hrobu boli najpočetnejšie rôzne sídliskové jamy z mladšej doby bronzovej a následne tri zásobnicové jamy zo stredoveku. V objekte 11 sme zistili superpozíciu jamy z doby bronzovej a chaty z mladšej doby rímskej. Neďaleko tejto situácie sa nachádzal menší žlabový útvar, ktorý sa žiaľ nedal datovať kvôli absencii nálezov.

Plocha 2. Výskum pokračoval v tomto roku od júna na ploche v tvare písmena T, tvoriacej predĺženie Záhradnej ulice juhovýchodným smerom. Na základe skúseností z plochy 1 sa od začiatku zvolil celoplošný odkryv.

V tejto etape výskumu sa našlo 11 objektov, z ktorých tri pochádzali z obdobia vrcholného stredoveku. Najpozoruhodnejší bol však objekt 24, kde sa v plytkej jame s okrúhlym pôdorysom objavilo viac ako dvanásť ucelených keramických nádob z mladšej doby bronzovej, rozložených pôvodne na plochom dne. Situácia navodzovala dojem hrobu, ale chýbali akékoľvek zvyšky ľudských kostí. Preto sa domnievame, že buď išlo o symbolický hrob (kenotaf) alebo azda o nejaký kultový objekt. Pozoruhodný bol aj veľký žlabový útvar vo východnej časti plochy, ktorý môže súvisieť s nejakou fortifikačnou činnosťou. Kvôli absencii hnutelných archeologických nálezov nebolo možné tento objekt datovať, teoreticky však môže pochádzať aj z novoveku.

3. **Č e r m a n y** (okr. Topoľčany), intravilán, extravilán, sídlisko, pohrebisko, záchranný archeologický výskum, vrcholný stredovek, novovek. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologický výskum v katastri obce Čermany bol vyvolaný líniovou stavbou s názvom „Prepojenie vodovodu Čermany – Hruboňovo, Šurianky“. Podľa rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Nitra sa výskum uskutočnil formou odborného dozoru pri zemných prácach. Počas stavby sa realizovali výkopy ryhy pre vodovodnú rúru a jamy pre vodovodné šachty. Susedný kataster Výčapky bol na archeologické nálezy negatívny (Ölvecký 2022).

Cez kataster Čermian sa zrealizoval výkop dlhý 862 m. V úseku dlhom približne 150 m sa identifikovalo a podľa možnosti preskúmalo 15 archeologických objektov. V ryhe boli zistených osem inhumačných hrobov a sedem sídliskových objektov. Na základe odbornej komisie sa na jednom (najperspektívnejšom) mieste ryha rozšírila tak, aby bolo možné inhumačné hroby preskúmať čo najkomplexnejšie. Účelom rozšírenia bolo zistiť datovanie pohrebiska, ktoré sa nachádza v bezprostrednej blízkosti kostola.

V rozšírení ryhy sa preskúmali dva hroby (objekty 2 a 3). Objekt 2 bol mierne zasiahnutý novovekým objektom 2A (18.–19. stor.). Obidva hroby boli tesne vedľa seba v samostatných hrobových jamách. Boli orientované v smere ZSZ–VJV s hlavou pochovaných na ZSZ (smerom ku kostolu). Pochovaní boli uložení vo vystretej polohe na chrbte s rukami pri tele. V objekte 2 mal pochovaný mierne zohnutú a uloženú pravú ruku v lone (predlaktie ľavej ruky porušené objektom 2A chýbalo). Z obidvoch hrobov pochádzajú mince, ktoré mali pochovaní vložené do rúk. Mince (tzv. uhorské anonymné denáre) možno predbežne datovať cca do prvej polovice 12. stor.

Sídliskové objekty 5, 6, 10, 12 ako aj inhumačné hroby 1, 4, 7–9 a 11 boli skúmané iba v rámci ryhy a nezískal sa z nich datovateľný materiál. Sídliskové objekty 13 a 14 sa zistili obďaleč, už v extraviláne obce. Aj tieto zahĺbené objekty sa preskúmali iba v rámci ryhy. Z objektu 13 sa však získal keramický materiál, ktorý možno datovať do 13.–14. stor. Objekt 14 možno datovať, na základe skromného materiálu, iba rámcovo do vrcholného stredoveku. V prípade sídliskových objektov bolo možné jednoznačne určiť iba funkciu objektu 6. Išlo tu o zásobnú jamu, ktorá mala v profile maximálnu šírku 145 cm. Na základe nálezovej situácie (tvrdá prepálená vrstva na dne objektu) sa možno pri objekte 14 domnievať, že ide pyrotechnologické zariadenie. V sídliskových objektoch 2A, 5 a 10 sa vo výplni nachádzali aj ľudské kosti.

Archeologickým výskumom sa potvrdilo vrcholnostredoveké osídlenie obce, ktoré sa koncentrovalo okolo Kostola Narodenia Panny Márie (stredobod obce), ktorého existencia sa predpokladá už koncom 11. alebo v priebehu 12. stor. (*Lukačka 2009, 24*). Dedina kedysi siahala južnejšie, teraz je to už extravilán obce. Objav inhumačného pohrebiska z vrcholného stredoveku, ktoré sa teraz nachádza mimo ohradenia kostola, dokladá azda existenciu románskeho kostola s príkostolným cintorínom. Výskum bol z väčšej časti oklieštený na rozsah stavebno-zemných výkopov. Preto bude nutné rozsah a datovanie pohrebiska určiť a potvrdiť ďalšími výskumami. Mladšia, novoveká fáza cintorína je zachytená západne od kostola na katastrálnej mape z roku 1913. Osídlenie v novoveku sa archeologicky doložilo dvoma objektmi a zberovým materiálom z hľad.

4. D v o r y n a d Ž i t a v o u (okr. Nové Zámky), intravilán, sídlisko, záchranný archeologický výskum, pravek, neskorý eneolit/staršia doba bronzová (kultúra Makó-Kosihy-Čaka). Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologický výskum sa sústredil na preskúmanie plochy komunikácií plánovanej obytnej zóny „Zóna RD – IV. Nový Svet Dvory nad Žitavou“ (*Žaár/Žaárová 2022b*). V čase prvej obhliadky bola celá plocha komunikácií odhumusovaná v celom rozsahu hladkou lyžicou. Preskúmalo a zdokumentovalo sa 14 archeologických objektov. Objekty 1–8 ležali na juhozápadnom konci stavby v priestore križovatky s krátkou bočnou ulicou. Objekty 9–12 tvorili druhú samostatnú skupinu objektov v priestore stredového kruhového objazdu. Objekty 13 a 14 ležali medzi týmito dvomi skupinami objektov, v juhozápadnej polovici stavby. Do obdobia kultúry Makó-Kosihy-Čaka bolo možné zaradiť objekty 1, 2, 4, 6 a 7. Do praveku bez bližšieho zaradenia bol zaradený iba objekt 3, vzhľadom na situáciu na lokalite je však možné a pravdepodobné, že patrí do kultúry Makó-Kosihy-Čaka. Ostatné objekty (objekty 5, 8–14) nebolo možné vzhľadom na absenciu archeologických nálezov datovať, resp. v niektorých prípadoch určiť ich antropogénny pôvod. Celkovo možno konštatovať, že praveké osídlenie sa zachytilo výlučne v juhozápadnej časti stavby.

5. L e v i c e (okr. Levice), Koháryho ulica, sídlisko, pohrebisko, záchranný archeologický výskum, pravek, neolit (kultúra s mladou a neskorou lineárnou keramikou, železovská skupina), eneolit (lengyelská kultúra, badenská kultúra), doba laténska, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologický výskum sa realizoval v rokoch 2021–2022 formou sledovania plošného odkryvu plochy a ostatných výkopových prác na stavbe výstavno-predajnej a skladovej haly predajne Merkury Market (*Žaár/Žaárová 2026*). Išlo o prístavbu existujúcej predajne. Na ploche cca 0,7 hektára sa našlo spolu 258 zahĺbených objektov (obr. 96) a takmer 13 000 hnutelných nálezov. Ide prevažne o keramiku, ľudské a zvieracie kosti, mazanicu, ale našli sa aj drobné predmety, napr. štiepaná a brúsená kamenná industria, otlákače, zrnotierky, kostené predmety (šidlá a dláta), hlinené závažia, prasleny či hlinená hrkálka (obr. 97–100).

Z celkového počtu objektov ide v 248 prípadoch o sídliskové objekty. Z typologického hľadiska predstavujú objekty najmä plytké misovité jamy, príp. dná väčších jám, kolové jamy, kostrové hroby, žiarový hrob, priekopu a kvadratický žľab. Počas znižovania plochy sa odstraňovala ornica a tmavohnedá až čierna hlina – kultúrna vrstva, v ktorej boli objekty takmer nerozpoznateľné. Objekty sa zachytili po znížení plochy na úroveň 60–150 cm a boli zahĺbené do žltého piesčitého podlažia. Ide o veľmi bohatú polykulturnú lokalitu. Objekty možno na základe nálezov a stratigrafie predbežne datovať do súčasného obdobia (jeden objekt), novoveku (jeden objekt), doby laténskej (jeden objekt), badenskej kultúry (89 objektov), lengyelskej kultúry (dva objekty), železovskej skupiny (tri objekty), kultúry s mladou a neskorou lineárnou keramikou (31 objektov) a všeobecne praveku (98 objektov). Zvyšných 32 objektov bolo bez nálezov.

Desať objektov predstavujú hroby, z nich deväť možno datovať do staršieho praveku. Ide o kostrové hroby skrčencov – piatich dospelých jedincov, jeden detský hrob, dva dvojhroby (dospelý a dieťa, dve deti), a jedno dieťa pohodené vo väčšej jame. Desiaty hrob je datovaný do obdobia laténu. Ide o ojedinelý žiarový hrob v okrúhlejšej misovitej jame s jednou fľašovitou nádobou a železnou sponou (obr. 100: 1), ktorú je možné datovať do horizontu LT C2. Nádoba bola poškodená mechanizmom počas odhumusovania plochy. Zachovaná hĺbka hrobu bola 20 cm.

Zaujímavým objektom je priekopa s prierezom v tvare písmena V, široká 300–400 cm a hlboká 100–130 cm od úrovne odhumusovanej plochy, ktorá sa zachovala v dĺžke 79 m. Orientovaná bola v smere SZ–JV. Preskúmala sa šiestimi rezmi. V priekope sa našli drobné kovové predmety a keramika z obdobia badenskej kultúry ako aj starších období. Jej presné datovanie je otáznе.

6. M o č e n o k (okr. Šaľa), intravilán, ulica M. R. Štefánika, sídlisko, záchranný archeologický výskum, doba rímska, stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologický výskum v intraviláne obce Močenok bol vyvolaný stavbou s názvom „Bytový dom so 16. b. j. – ulica M.R. Štefánika“. Na základe rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Nitra mal výskum prebehnúť formou archeologického odborného dozoru pri zemných prácach. Vzhľadom na skutočnosť, že predmetné územie má vysoký archeologický potenciál, sa pri skrývke využil stroj s plochou svahovacou lyžicou. Počas stavby sa realizovala skrývka na ploche stavebnej jamy bytového domu (zásek do svahu) a na mieste budúcich spevnených plôch. Stavba sa nachádza na hrane terasy fluvialného charakteru s pokryvom spraší. Táto skutočnosť sa odzrkadlila aj na výsledkoch archeologického výskumu. Ako najvhodnejšia poloha na osídlenie v minulosti sa ukázala plocha stavebnej jamy bytového domu, v najvyššie položenej časti stavby. Archeologický dozor pri výkope inžinierskych sietí v juhozápadnej časti stavby (najnižšie položená časť) už nepriniesol pozitívne výsledky. V týchto dolných častiach sa zistilo značné podmačanie terénu.

Výskumom sa zistili nehnuteľné archeologické objekty v severovýchodnej časti bytového domu, kde sa dosiahlo žlté piesčité podlažie. Podlažie ako aj súčasný terén klesá juhozápadným smerom k Dlhému kanálu. V strednej a juhozápadnej časti bytového domu a na miestach spevnených plôch sa už nedosahovali nivelety, na ktorých by bolo možné identifikovať ďalšie objekty. Toto však už bol priestor inundačného pásma potoka. Identifikovali a preskúmali sme dohromady 30 archeologických objektov. Išlo výlučne o sídliskové objekty.

Doba rímska

Mladšie stredoveké a novoveké objekty obsahovali hnutelné nálezy z doby rímskej. Nehnuteľné archeologické objekty sa z tohto obdobia nedoložili (Ölvecký 2023a). V nálezovom fonde sa nachádza keramický materiál, ktorý obsahuje fragmenty germánskej a aj rímskoprovinciálnej keramiky, vrátane jedného fragmentu terry sigillaty. Signifikantnejšie nálezy možno zaradiť do staršej doby rímskej. Drobné predmety predstavuje nález hlineného praslena, železného predmetu, pravdepodobne kľúča a troch fragmentov rímskych žltosfarbených rebrovaných skiel. Fragmenty rebrovaného skla sa našli v novovekých objektoch 16 a 17 (zásobné jamy) a pochádzajú zrejme z jednej nádoby. Početné zastúpenie nálezov z doby rímskej vo viacerých mladších archeologických objektoch dokladá osídlenie z tohto obdobia v bezprostrednej blízkosti skúmanej plochy, pravdepodobne vyššie na svahu terasy.

Stredovek

Do vrcholného stredoveku možno zaradiť zahĺbený objekt 9 (9A), ktorý bol porušený a preseknutý s výkopom pre pochovanie uhynutých zvierat (objekt 10). Ide zrejme o obytný objekt so štyrmi alebo šiestimi kolovými jamami po dlhších stranách. Stopy po dvoch koloch boli totiž zničené mladším objektom 10. V zásype objektu sa nachádzali málo signifikantné črepy a jeden fragment prevráteného

črepu, rámcovo datovaného do 12.–13. stor. Nie je však vylúčené, že môže ísť aj o mladší objekt. Drobný fragment pravdepodobne novovekého vlešťovaného črepu sa našiel v jednej kolovej jame. Tu však možno uvažovať aj o intrúzii tohto nálezu.

Novovek

Väčšinu objektov na preskúmanej ploche možno rámcovo datovať do obdobia novoveku (objekty 1, 3–6, 8, 10–15, 15A, 16–18, 22(22A), 24 a 27). Na základe hnutelných archeologických nálezov dokladajú kontinuálne osídlenie od obdobia vrcholného stredoveku (12.–13. stor.) až po 20. stor. Do obdobia mladšieho novoveku (18.–19. stor.) možno zaradiť objekty 5, 6 a 22 (22A) – sídliskové jamy bez určenia funkcie. Jednoznačne do 20. stor. patria objekty 10 a 13. Väčšinou išlo o jamy bez možného určenia ich funkcie. V prípade objektu 10 išlo o pravidelnú jamu s pochovaním uhynutých zvierat (v hornej časti zásypu prasa, na dne jamy krava). Objekty 12, 16 a 17 plnili funkciu zásobnej jamy. Išlo o zásobné jamy so súdkovitým tvarom s rozšíreným ústím a zúženým hrdlom. Zrejme súdkovitého tvaru bol aj objekt 17, pri ktorom sme zistili výklenok v jeho východnej stene, ktorý zrejme tiež slúžil ako odkladací priestor. Zaujímavým je čiastočne preskúmaný podlhovastý a značne hlboký objekt 15, ktorého udupané dno klesalo severovýchodným smerom. Pravdepodobne ide o vstup do pivničky zahĺbenej do svahu. Zvyšná časť objektu sa nachádzala mimo stavebnej jamy.

Bližšie chronologicky neurčené objekty

Do tejto kategórie sa zaradilo 10 objektov, ktoré neobsahovali archeologický materiál (objekty 2, 7, 13A, 19–21, 23, 26, 28 a 29). V prípade objektov 2, 7, 19–21, 23, 26, 28 a 29 išlo o menšie objekty, väčšinou zrejme kolové jamy. Rozmerovo väčším bol objekt 13A, ktorý mohol slúžiť ako zásobná jama.

Výskumom sa na dolnom okraji terasy (na hranici inundačného pásma) doložilo osídlenie od stredoveku až po súčasnosť. Starší hnutelný archeologický materiál v mladších objektoch zasa dokladá existenciu blízkeho osídlenia z doby rímskej.

7. N i t r a (okr. Nitra), Pivovarská ulica, záchranný archeologický výskum, novovek (19. stor.). Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

V areáli bývalého pivovaru sa počas výkopových prác na retenčnej nádrži narazilo na dve farebne sa odlišujúce anomálie v profile pri severovýchodnom rohu výkopu. Tieto boli označené ako objekty 1 a 2, následne sa rozhodlo o plošnom odkrytí ich zvyškov. V prípade objektu 1 sa preukázalo, že nejde o archeologický objekt, ale o negatív základu priečky asanovanej budovy. Objekt 2 vyzeral ako torzo zásobnicovej alebo materiálnej jamy. Obsahoval tri fragmenty novovekej keramiky a zvieraciu kosť.

8. S l o v e n s k á N o v á V e s (okr. Trnava), intravilán, ojedinelý nález(?), pohrebisko, sídlisko, záchranný archeologický výskum, pravek(?), včasný stredovek (9.–10. stor.), vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologický výskum na okraji intravilánu obce Slovenská Nová Ves bol vyvolaný výstavbou novej infraštruktúry na stavbe „IBV Vieska“. Výskum sa uskutočnil formou odborného archeologického dozoru pri zemných prácach. Počas stavby sa realizovala skrývka plôch budúcich cestných komunikácií, výkopy rýh a jám pre inžinierske siete. Identifikovalo a preskúmalo sa dohromady 11 sídliskových objektov a päť inhumácných hrobov (Ölvecký 2023b).

Jediným azda pravekým nálezom je kamenný úštep (zrejme krakovský pazúrik), ktorý sa našiel v zásype včasnostredovekého inhumácného hrobu – objektu 6. Môže ísť však aj o nepoužívaný kresací kamienok, ktorý tvoril súčasť hrobového inventára.

Do včasného stredoveku patrí päť inhumácných hrobov (objekty 3–7), ktoré boli orientované v smere SZ–JV s menšími odchýlkami (s hlavou na severozápad). Pochovaní boli uložení vo vystretej polohe na chrbte a s rukami pri tele. Hrobový inventár tvorili nádoby, fragmenty keramiky a drobné predmety (napr. náušnica, železný nožík, pracka a iné fragmenty zatiaľ neurčených železných predmetov). Podľa sfarbenia zásypu hrovej jamy sa možno v jednom prípade domnievať, že bol zosnulý pochovaný v rakve (objekt 4). Na základe orientácie hrobov, keramiky a drobných predmetov bolo možné hroby rámcovo datovať do 9.–10. stor. Pokračovanie pohrebiska nebolo zistené juhovýchodne od radu preskúmaných hrobov. Možno sa preto domnievať, že ďalšie hroby sa nachádzajú smerom na severozápad (stavebné parcely) a juhozápad (plocha existujúcej cestnej komunikácie a stojacich rodinných domov). Pravdepodobne sa zachytil okraj pohrebiska.

Z vrcholného stredoveku sa preskúmali štyri pyrotechnologické zariadenia – pece (objekty 1, 2, 8 a 9). Tri z nich možno na základe keramického materiálu zaradiť do druhej polovice 11. až prvej polovice 12. stor. Objekt 1 obsahoval o niečo mladší materiál, ktorý možno datovať do druhej polovice 12. až začiatku 13. stor. (absencia viacnásobnej hrebeňovej vlnovky, jednoduchá vlnovka, radielková výzdoba, vyvinutejšie tvary ústí a okrajov). V prípade objektu 1 a 2 išlo o dve kupolovité pece s jednou spoločnou predpecnou jamou. Objekt 8 bol identifikovaný a preskúmaný v ryhe pre vodovodnú prípojku, pričom ryha sa nerozširovala. Na základe materiálu a zásypu objektu sa však možno domnievať, že ide o časť predpecnej jamy. Najzachovanejším bol objekt 9. Išlo o jednu úplne zachovanú kupolovitú pec s predpecnou jamou. Na vnútornej strane kupoly boli badateľné stopy (ľahy) po nástroji, s ktorým sa tvarovala pec.

Do kategórie bližšie chronologicky neurčených objektov sa zaradilo sedem objektov, ktoré neobsahovali archeologický materiál. V šiestich prípadoch išlo o tvarovo takmer identické kolové jamy, ktoré sa v podložnom teréne črtali veľmi ostro. V profile mali kolmé steny a rovné dno, ktoré malo v strede hrotité prehĺbenie. Tieto objekty sa identifikovali pri troch peciach. Pri jednej peci (objekt 1) sa zistili štyri takéto kolové jamy v jednej línii a vzdialené od seba na dĺžku 3 m. Po jednej kolovej jame sa zistilo pri objekte 2 a 9. Pravdepodobne ide o pozostatky po oplotení alebo iných (novovekých?) konštrukciách.

Archeologickým výskumom sa na predmetnom území doložilo pochovávanie vo včasnom stredoveku (9.–10. stor.) a využitie priestoru vo vrcholnom stredoveku na vybudovanie pyrotechnologických zariadení – pecí. Iné typy archeologických objektov sa nezistili. Podobné pece boli preskúmané v roku 1976 na neďalekom sídlisku z konca 11. až prvej polovice 12. stor. na hranici katastrov Zelenč a Slovenská Nová Ves (cca 1700 m SSV od predmetnej lokality; *Hanuliak/Mináč/Pavúk 2008*, 103–146).

9. V e ľ k é K o s t o ľ a n y (okr. Piešťany), Záhumenská ulica, sídlisko, záchranný archeologický výskum, pravek, neolit (kultúra s mladou lineárnou keramikou), doba rímska, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologickým výskumom vykonaným na stavbe rodinného domu s bazénom sa v rámci dohľadu nad stavebnými výkopmi zistilo, preskúmalo a zdokumentovalo spolu 36 zahĺbených objektov, z toho desať objektov sme našli v priestore zníženej plochy bazéna, 22 objektov sme našli vo výkopoch základových rýh a štyri objekty sme zdokumentovali v ryhe pre prípojku kanalizácie (*Žaár/Žaárová 2022c*). Preskúmané objekty boli rozdelené podľa datovania do viacerých skupín. Do obdobia kultúry s mladou lineárnou keramikou (obr. 101) bolo zaradených desať objektov a s istou rezervou sem možno zaradiť ešte dva objekty, pri ktorých sa našla aj novoveká keramika, avšak vždy iba počas začisťovania plochy objektov pri ich nájdení. Do obdobia staršej doby rímskej datujeme jeden objekt, tento sa našiel v severovýchodnom, juhozápadnom a juhovýchodnom profile juhozápadnej základovej ryhy prednej časti domu. V profiloch mal podlhovastý misovitý tvar s rovným dnom, šírku 420 cm a hĺbku cca 40 cm. V juhozápadnom profile bola cca 40 cm od okraja objektu viditeľná kolová jamka, ktorá mala hĺbku 50 cm od dna objektu. Na základe nájdennej keramiky (obr. 102) a charakteru objektu ho možno interpretovať ako obydlie – chatu zo staršej doby rímskej. Do obdobia novoveku až 20. stor. bolo zaradených šesť objektov a v prípade zvyšných 17 objektov išlo o situácie bez archeologických hniteľných nálezov.

10. V e ľ k é Z á l u ž i e (okr. Nitra), ulica Malináreň, ojedinelý objekt, predstihový archeologický výskum, nedatované.

V rámci predstihovej sondáže na stavbe „IBV Malináreň“ sa v rámci telesa cesty vyhlúbilo päť archeologických sond. Štyri sondy ležali na hlavnej vetve komunikácie orientovanej dlhšou osou v smere zhruba SZ–JV, v miernom svahu klesajúcom na juhozápad. Ich profily tvorila tmavohnedá ílovitá hlina, v ktorej nebola ornica viditeľná, keďže mala rovnakú farbu aj charakter. Pod ňou ležalo v hĺbke od 40 cm žlté ílovito-sprašovité podlažie. Sonda 3 bola vyhlúbená na západnej bočnej ceste pri odvodňovaní kanáli, ktorý tiekol od severozápadu na juhovýchod a mala orientáciu VSV–ZJZ. Ležala v doline a v hĺbke 40 cm v nej vyvierala spodná voda. Podlažie tu tvorila podmáčaná sivožltá ílovitá hlina. V severnej časti plochy v sonde 1 sa zachytil ojedinelý objekt – žlab, ktorý sme preskúmali v rámci pôdorysu sondy. V zásype objektu ani v jeho okolí neboli nájdené žiadne archeologické nálezy (*Žaár/Žaárová 2022d*). Ostatné sondy boli archeologicky negatívne. Po odhumusovaní komunikácie sa pokračovanie objektu nezistilo, keďže plocha nebola stiahnutá na žlté podlažie.

Literatúra

Hanuliak/Mináč/Pavúk 2008 – M. Hanuliak/V. Mináč/J. Pavúk: Vrcholnostredoveká dedina zo Slovenskej Novej Vsi a Zelenč. *Slovenská archeológia* 56, 2008, 103–146.

Lukačka 2009 – J. Lukačka: Čermany v stredoveku. In: G. Březinová (ed.): *Čermany*. Čermany 2009, 24–36.

Pramene

- Ölvecký 2022 – R. Ölvecký: *Čermany – Hruboňovo, časť Výčapky. Prepojenie vodovodu Čermany – Hruboňovo, Šurianky*. Bratislava 2022. Výskumná správa 4-2022/Ol. PAMARCH, s. r. o., Nitra.
- Ölvecký 2023a – R. Ölvecký: *Močenok. Bytový dom so 16. b. j. – ulica M.R. Štefánika*. Bratislava 2023. Výskumná správa 1-2023/Ol. PAMARCH, s. r. o., Nitra.
- Ölvecký 2023b – R. Ölvecký: *Slovenská Nová Ves. IBV Vieska*. Bratislava 2023. Výskumná správa 2-2023/Ol. PAMARCH, s. r. o., Nitra.
- Žaár/Žaárová 2022a – O. Žaár/L. Žaárová: *Beladice, časť Pustý Chotár. IBV 23 rodinných domov – Pustý Chotár, Beladice*. Nitra 2022. Výskumná správa 3/2022/Zaar. PAMARCH, s. r. o., Nitra.
- Žaár/Žaárová 2022b – O. Žaár/L. Žaárová: *Dvory nad Žitavou. Zóna RD – IV. Nový Svet Dvory nad Žitavou*. Nitra 2022. Výskumná správa 6/2022/Zaar. PAMARCH, s. r. o., Nitra.
- Žaár/Žaárová 2022c – O. Žaár/L. Žaárová: *Veľké Kostolany. Rodinný dom s bazénom*. Nitra 2022. Výskumná správa 1/2022/Zaar. PAMARCH, s. r. o., Nitra.
- Žaár/Žaárová 2022d – O. Žaár/L. Žaárová: *Veľké Zálužie. IBV Malináreň vo Veľkom Záluží*. Nitra 2022. Výskumná správa 2/2022/Zaar. PAMARCH, s. r. o., Nitra.
- Žaár/Žaárová 2026 – O. Žaár/L. Žaárová: *Levice. Novostavba výstavno-predajnej a skladovej haly Levice*. Nitra 2026. Výskumná správa 7/2022/Zaar. PAMARCH, s. r. o., Nitra.

RESCUE EXCAVATIONS OF THE PAMARCH COMPANY IN 2022.

1. Beladice (Zlaté Moravce district), Pod beladickou cestou site, settlement, rescue archaeological excavation, Neolithic/Eneolithic, La Tène period, Postmedieval period. Finds deposited at: PAMARCH Ltd., Nitra. During the archaeological excavation at the construction site of the “IBV 23 rodinných domov Pustý Chotár, Beladice” housing estate, fragments of pottery, animal bones, and chipped lithic industry were discovered. They can be dated to the Neolithic to Eneolithic and the La Tène period (Fig. 95). Surface collecting provided pottery material dated to prehistory and the Postmedieval period. During the excavation of sewer and water supply trenches in the middle part of the street, five sunken features were uncovered. One feature did not contain finds; one can be dated to prehistory, and one to the Neolithic or Eneolithic period. Features 2 and 5 represent two parts of the same furnace, dated to the La Tène period.

2. Biely Kostol (Trnava district), Podolky site, Sadová and Záhradná streets, settlement, burial, rescue archaeological excavation, prehistory, Eneolithic/Early Bronze Age, Late Bronze Age, Early Roman period, Middle Ages. Finds deposited at: PAMARCH Ltd., Nitra. 19 archaeological features were investigated in area 1. Most of them were various settlement pits from the Late Bronze Age. There were also three storage pits from the Middle Ages. The burial of a young woman in feature 19 seemed to be the oldest. The crouched position of the skeleton and corroded remains of a bronze or copper jewel (preserved as a small stain in the skull area) classify it as being from the end of the Eneolithic or the beginning of the Bronze Age. In feature 11, the superposition of a Bronze Age pit and a hut from the Late Roman period was discovered. Near this context, there was a smaller furrow-like shape, which was impossible to date. In the second stage of the excavation, 11 features were discovered. Three were dated to the High Middle Ages. Feature 24 was most remarkable – in a shallow pit with a circular ground plan, more than twelve complete pottery vessels from the Late Bronze Age were found distributed over the originally flat bottom. The context resembled a burial. However, the remains of human bones were completely absent. We suppose that it was either a symbolic burial (cenotaph) or a cultic feature. The large, furrow-like shape, devoid of finds, in the eastern part of the area was also noteworthy. It might have been associated with fortification activity.

3. Čermany (Topoľčany district), built-up area, non-built-up area, settlement, burial ground, rescue archaeological excavation, High Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: PAMARCH Ltd., Nitra. The archaeological excavation in the cadastral area of the village of Čermany was prompted by the linear structure called “Prepojenie vodovodu Čermany – Hruboňovo, Šurianky” (Čermany – Hruboňovo, Šurianky Water Supply Interconnection). An 862 m long trench was excavated across the cadastral area of Čermany. 15 features were identified and surveyed along approx. 150 m of the trench. Eight inhumation burials and seven settlement features were discovered there. The trench was extended in one area to facilitate the most comprehensive survey of the inhumation burials. The aim was to determine the dating of the burial ground located in the immediate vicinity of the church. In the trench extension, two burials were investigated (features 2 and 3). Feature 2 was slightly interrupted by Postmedieval feature 2A (18th–19th centuries). Both burials were in separate burial pits right next to each other. They were oriented WNW–ESE, with the heads of the buried turned to the west-northwest (toward the church). Coins were found in both burials, deposited in the hands of the buried. The coins (so-called anonymous Hungarian denarii) can be preliminarily dated approx. to the 1st half of the 12th century. Settlement features 5, 6, 10, and 12, as well as inhumation burials 1, 4, 7–9, and 11, were investigated within the trench and did not provide any datable material. Settlement features 13 and 14 were found nearby, outside the built-up village area.

Pottery material datable to the 13th–14th centuries was recovered from feature 13. Feature 14 can be dated, based on its poor material, only roughly to the High Middle Ages.

The archaeological excavation confirmed the High Medieval settlement of the village concentrated around the Church of the Nativity of the Virgin Mary (centre of the village), whose existence is assumed before the end of the 11th or in the course of the 12th century (*Lukačka 2009, 24*). The village used to spread further to the south, but now the area is outside the village. The discovery of the inhumation burial ground from the High Middle Ages – now located outside the church's enclosed area – may document the existence of a Roman church with an adjacent cemetery.

4. Dvory nad Žitavou (Nové Zámky district), built-up area, settlement, rescue archaeological excavation, prehistory, Late Eneolithic/Early Bronze Age (Makó-Kosihy-Čaka culture). Finds deposited at: PAMARCH Ltd., Nitra. During the archaeological excavation, 14 archaeological features were surveyed and documented. Features 1–8 were located on the southwestern end of the structure, in the area of the crossroads with a short side street. Features 9–12 made up another separate group of features in the area of the central roundabout. Features 13 and 14 were situated between the two groups of features, in the southwestern half of the structure. Features 1, 2, 4, 6, and 7 could be dated to the period of the Makó-Kosihy-Čaka culture. Feature 3 was the only feature dated to prehistory without a specific date. Nevertheless, regarding the situation at the site, it is possible and probable that it belongs to the Makó-Kosihy-Čaka culture. It was not possible to date other features (features 5, 8–14) due to the absence of archaeological finds. In some cases, it was not even possible to identify their anthropogenic origin.

5. Levice (Levice district), Koháryho ulica street, settlement, burial ground, rescue archaeological excavation, prehistory, Neolithic (Late Linear Pottery culture, Želiezovce group), Eneolithic (Lengyel culture, Baden culture), La Tène period, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: PAMARCH Ltd., Nitra. The archaeological excavation was conducted in 2021–2022 through the stripping of the area and other excavation works on the building site of the showroom/shop/warehouse of Merkury Market. Over an area of approx. 0.7 ha, 258 sunken features were uncovered (Fig. 96: 1, 2) as well as almost 13,000 finds. The finds are mostly pottery, human and animal bones, daub, as well as miniature artifacts, such as chipped and polished industry, hammers, grinding slabs, bone artefacts (including awls and chisels), clay weights, spindle whorls, and a clay rattle (Fig. 97–100). In terms of typology, the features included shallow, bowl-shaped pits or the bottoms of larger pits, postholes, inhumation burials, a cremation burial, a ditch, and a quadratic furrow. Based on finds and stratigraphy, the features can be preliminarily dated to the current period (one feature), Postmedieval period (one feature), La Tène period (one feature – cremation burial), Baden culture (89 features), Lengyel culture (two features), Želiezovce group (three features), Late Linear Pottery culture (31 features) and general prehistory (98 features). The remaining 32 features did not contain any finds. From the total number of features, 248 are settlement features, and ten of them are burials.

6. Močenok (Šaľa district), built-up area, M. R. Štefánika street, settlement, rescue archaeological excavation, Roman period, Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: PAMARCH Ltd., Nitra. The excavation revealed immovable archaeological features in the northeastern part of the apartment building, which is located on the edge of the floodplain of the stream. A total of 30 archaeological features were identified and examined. These were exclusively settlement features. Movable archaeological finds are evidence of settlement in the Roman period. The finds were discovered in younger features. The finds include pottery material, which contains fragments of Germanic and Roman provincial pottery, including one fragment of terra sigillata. More significant finds can be classified in the Early Roman period. The Germanic settlement is likely located higher up the terrace slope. The sunken feature 9 (9A), which was disturbed and cut by the pit for burials of dead animals (feature 10), can be dated to the High Middle Ages. It is likely a residential feature, characterized by four or six postholes along the longer sides. The backfill of the feature contained insignificant sherds and one fragment of a perforated sherd roughly dated to the 12th–13th centuries. It is also possible that it is a more recent feature. A miniature fragment of a probably Postmedieval burnished sherd was discovered in one posthole. However, intrusion of the find might be considered. Most features over the excavated area can be roughly dated to the Postmedieval period. Based on the movable finds, continuous settlement from the High Middle Ages (12th–13th centuries) until the 20th century can be documented. Features 5, 6, and 22 (22A) were settlement features without specified functions, and they can be dated to the Late Postmedieval period (18th–19th centuries). Features 10 and 13 clearly belong to the 20th century. Most of the features were pits of unspecified functions. Feature 10 was a regular pit with burials of dead animals. Features 12, 16, and 17 were storage pits. They were barrel-shaped, with widened mouths and narrowed necks. The long and rather deep feature 15 with a hard-beaten bottom sloping north-eastwards was interesting and partly examined. It is probably the entrance to a cellar sunken in the slope. The remaining part of the feature was located outside the construction pit. Ten features were undatable. They were mostly small features (2, 7, 19–21, 23, 26, 28 and 29), probably postholes. Feature 13A was larger and might have been used as a storage pit.

7. Nitra (Nitra district), Pivovarská ulica street, rescue archaeological excavation, Postmedieval period (19th century). Finds deposited at: PAMARCH Ltd., Nitra. During the excavation of a retention tank in the area of a former brewery, two anomalies of different colours were detected in the profile near the north-eastern corner of the excavated area. They were indicated as features 1 and 2. Later, it was decided that the remaining part of them would be uncovered. As for feature 1, it was not an archaeological feature; it was a negative of the foundation of the demolished building's partition wall. Feature 2 looked like the torso of a storage or material pit. It contained fragments of Postmedieval pottery and an animal bone.
8. Slovenská Nová Ves (Trnava district), built-up area, isolated find(?), burial ground, settlement, rescue archaeological excavation, prehistory(?), Early Middle Ages (9th–10th centuries), High Middle Ages. Finds deposited at: PAMARCH Ltd., Nitra. The archaeological excavation on the periphery of the built-up area of Slovenská Nová Ves was prompted by the construction of a new infrastructure at the building site of IBV Vieska housing estate. A total of 16 archaeological artifacts were identified and surveyed. Five inhumation burials, which can be roughly dated to the 9th–10th centuries, belong to the Early Middle Ages. Four pyrotechnological devices, specifically furnaces, from the High Middle Ages were examined. Three of them can be dated to the 2nd half of the 11th to the 1st half of the 12th century according to the finds. One furnace contained younger material, which can be dated to the 2nd half of the 12th or the beginning of the 13th century. Similar furnaces were investigated in 1976 at the nearby settlement, spanning from the end of the 11th century to the 1st half of the 12th century, on the border of the Zeleneč and Slovenská Nová Ves cadastral areas (*Hanuliak/Mináč/Pavúk 2008*, 103–146). One of the prehistoric finds is a lithic flake, probably Krakow flint, which was discovered in the backfill of an Early Medieval inhumation burial – feature 6. However, it could be an unused firestone that was part of the grave goods. Seven archaeological features were undatable. Six of them were postholes, almost identical in shape. They were found near furnaces. However, they might be remains of fences or other (Postmedieval?) constructions and are not associated with the pyrotechnological devices.
9. Veľké Kostolany (Piešťany district), Záhumenská ulica street, settlement, rescue archaeological excavation, prehistory, Neolithic (Late Linear Pottery culture), Roman period, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: PAMARCH Ltd., Nitra. The archaeological excavation at the building site of a residential house investigated 36 sunken features; ten of them were found in the area of the lowered swimming pool, 22 were found in foundation trenches, and four features were documented in the ditch for sewer connection. Ten features can be dated to the Late Linear Pottery culture (Fig. 101), and with some reservations, two more features could be added. One feature is dated to the Early Roman period. It was bowl-shaped in the profiles, with a flat bottom, a width of 420 cm, and a depth of approx. 40 cm. A posthole, 50 cm from the bottom of the feature, was visible in the southwestern profile, approx. 40 cm from the edge of the feature. Based on the discovered pottery (Fig. 102) and the character of the feature, it could be interpreted as a dwelling – a hut from the Early Roman period. Six features were dated from the Postmedieval period to the 20th century and 17 features did not contain any finds.
10. Veľké Zálužie (Nitra district), Malináreň street, isolated feature, development-led archaeological excavation, undated. As part of salvage trenching at the building site of the IBV Malináreň housing estate, five archaeological trenches were excavated in the body of the road. In the northern part of the area, in trench 1, an isolated feature – furrow – was detected and surveyed within the trench ground plan. No archaeological finds were discovered in it. Other trenches were archaeologically negative.

SÍDLISKO Z DOBY BRONZOVEJ V ZOHORE

**František Žák Matyasowszky – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor –
Daniel Javorek – Miloš Bordáč – Daniela Krajčiová – Jakub Tamaškovič –
Zuzana Zetochová**

Zohor (okr. Malacky), poloha Sorkáy, sídlisko, záchranný archeologický výskum, stredná až mladšia doba bronzová (stredodunajská mohylová kultúra, velatická kultúra). Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Počas archeologického výskumu realizovaného spoločnosťou ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o. v Zohore v polohe Sorkáy, v areáli skládky odpadov, v priestore budúcej Stavby 4 bolo geofyzikálnou prospekciou zmerané územie 2,99 ha. Archeologickým výskumom bola pokrytá plocha 2,49 ha. Na základe výsledkov nedeštruktívnych metód bolo pre archeologický výskum vytýčených 21 sond s preskúmanou plochou 1697,76 m² (*Javorek et al. 2023*).

Celkovo sme odkryli 100 objektov (objekty 1–100) a kultúrnu vrstvu. V prípade dvoch z nich nešlo o samostatné objekty, ale o súčasť iných objektov (objekt 26 bol súčasťou objektu 25 a objekt 78 bol

súčasťou objektu 80). Dva zo zistených objektov neboli antropogénne (objekty 18 a 29). Preskúmaných teda bolo 95 archeologických objektov a jedna kultúrna vrstva. Na ploche stavby sa nachádzali moderné zásahy vo forme melioračných rýh. Týmto boli porušené niektoré archeologické objekty (objekty 36, 61/81 a 80).

Preskúmali sme desať objektov – žľabov, pričom v prípade deviatich z nich mohlo ísť o pozostatok ohradenia (napr. objekt 61/81; obr. 103). Súčasťou žľabov boli dva objekty. Identifikovali sme jednu priekopu. Prepálená vrstva indikuje v prípade objektu 8 pyrotechnologický objekt. Dve sídliskové jamy mali zásobnú funkciu, v prípade ďalších dvoch išlo pravdepodobne tiež o zásobnice. Identifikovali sme tiež štyri hliníky, tri jamy, ktorých funkcia bola exploatačná alebo odpadová. Štyri jamy mali odpadovú funkciu, jedna jama bola odpadová, primárne pravdepodobne zásobná a ďalšia jama bola pravdepodobne odpadová. Na preskúmanej časti sídliska sa tiež nachádzalo 59 kolových jám a jedna väčšia stĺpová jama, resp. jama neurčiteľnej funkcie. Jedna z kolových jám obsahovala nálezy, ktoré mali pravdepodobne votívny charakter. Pri troch objektoch nebola možná bližšia špecifikácia funkcie.

V horných vrstvách objektu 86 v sonde 12 sme objavili bronzovú ihlicu s viacnásobne profilovanou hlavou (typ Mostkovice), ktorú je možné datovať do stupňov BD–HA1. Zaujímavosťou je aj nález bronzovej bočnice zubadla typu Mengen-Kaisten pochádzajúci z výplne objektu 80, ktorý tvorila sústava exploatačných jám. Zvláštnosťou je prítomnosť bočnice v sídliskovom kontexte, nakoľko doteraz boli takéto nálezy zistené len v depote alebo v žiarovom hrobe (Hüttel 1981, 127–132). Či bočnica patrila k primárneho zásepu, či výplne exploatačných jám alebo bola „vyhodená“ zo staršieho kontextu pri výkope týchto jám – v tomto prípade z možnej kultúrnej vrstvy interiéru žľabových ohradení (objekt 61/81), potvrdí detailnejšia analýza. Chronologicky citlivé nálezy boli vyzdvihnuté aj pri hĺbení samotných sond.

Na základe nálezového inventára a stratigrafických situácií boli na lokalite vysledované dve fázy osídlenia. Fáza I pokrýva záver stredodunajskej mohylovej kultúry až staršiu fázu stredodunajských popolnicových polí (velatická kultúra) a fáza II je reprezentovaná velatickou kultúrou. Do fázy I patrí 89 objektov (objekty 1–17, 19–25, 27, 28, 30–35, 37–60, 61/81, 63, 65, 66, 67, 69–77, 79, 82–85, 87–100). Do fázy II bolo zaradených šesť objektov (objekty 36, 64, 62, 68, 80, 86). V prípade dvoch zo spomínaných šiestich objektov (objekty 36 a 80) bola príslušnosť k fáze II viditeľná aj na základe stratigrafických situácií. Objekt 36 (rozmerný hliník) porušoval objekty 24 a 27 (žľaby; súčasti ohradenia?) a objekt 80 (taktiež hliník veľkých rozmerov) porušoval sústavu žľabov – objekt 61/81 (obr. 103: 1).

Z preskúmanej lokality pochádza spolu 2693 nálezov. Majoritnú zložku v kolekcii nálezov predstavuje keramika (2215 ks) pochádzajúca z 30 sídliskových objektov a z kultúrnej vrstvy, ďalej mazanica (125 ks), zvieracie kosti (308 ks), hlinené predmety (19 ks), kostené predmety (2 ks), opracované kamene (7 ks) a kovové predmety (17 ks; zväčša bronzové predmety a strieborný predmet – závesok).

Preskúmanú časť lokality je možné zaradiť do časového intervalu záveru stredodunajskej mohylovej kultúry až staršej fázy stredodunajských popolnicových polí (velatická kultúra). Datovaná bola do stupňov BC2–HA1. V Zohore bolo už v minulosti na polohe Podbrežské dzíle pri stavebnej činnosti odkrytých 26 keramických nádob z mohylového obdobia, na základe ktorého bol vytvorený tzv. horizont Maisbirbaum-Zohor, zastupujúci mladší úsek stredodunajskej mohylovej kultúry. V polohe Štrkovňa bolo objavené žiarové pohrebisko z mohylovo-velatického stupňa (Studeníková 1978). Jadro sídliskovej aktivity v polohe Sorkáv je tak možné zaradiť na záver stredodunajskej mohylovej kultúry až staršej fázy stredodunajských popolnicových polí (velatická kultúra). Osídlenie spadá teda do stupňov BC2–HA1. Gro sídliskovej aktivity na polohe Sorkáv patrilo horizontu Baierdorf–Lednice–Veľký Grob.

Literatúra

Hüttel 1981 – H. G. Hüttel: *Bronzezeitliche Tensen in Mittel- und Osteuropa. Grundzüge ihrer Entwicklung*. Munich 1981.
Studeníková 1994 – E. Studeníková: Mohylník z doby bronzovej v Janíkochoch. *Pamiatky a múzeá* 4, 35–38.

Pramene

Javorek et al. 2023 – D. Javorek/M. Ontko/M. Šútor/M. Bordáč/J. Tamaškovič/D. Krajčiová/B. Šebesta/M. Vrablec/F. Žák Matyasowszky: P435 – „Rozšírenie areálu skládky odpadov Zohor skládka odpadov – stavba 4“. Zohor, poloha Sorkáv. Nitra 2023. Výskumná správa P435. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.

SETTLEMENT FROM THE BRONZE AGE IN ZOHOR. Zohor (Malacky district), Sorkáv site, settlement, rescue archaeological excavation, Middle–Late Bronze Age (Middle Danube Tumulus culture, Velatice culture). Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. During the archaeological excavation carried out by the ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. in Zohor, Sorkáv site, in the area of a landfill, a site was discovered. It can be dated to the chronological interval between the end of the Middle Danube

Tumulus culture and the early stage of the Middle Danube Urnfields (Velatice culture). It was dated to stages BC2–HA1. The most significant period of activity at the Sorkáv site can be dated to the end of the Middle Danube Tumulus culture or the early stage of the Middle Danube Urnfields (Velatice culture). The substantial period of settlement activity at the Sorkáv site belonged to the Baierdorf-Lednice-Velký Grob horizon. A total of 2,693 finds come from the excavated site. Most of the assemblage is pottery (2,215 exemplars) from 30 settlement features and from the cultural layer; there was also daub (125 exemplars), animal bones (308 exemplars), clay artifacts (19 exemplars), bone artifacts (two exemplars), worked stones (seven artefacts) and metal artifacts (17 exemplars; mostly bronze artifacts and a silver artifact – a pendant).

SÍDLISKOVÉ NÁLEZY Z OBDOBIA NEOLITU VO VEĽKÝCH DVORANOCH

František Žák Matyasowszky – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor –
Daniel Javorek – Peter Mandák – Daniela Krajčiová – Jakub Tamaškovič –
Zuzana Zetochová

Veľké Dvory (okr. Topoľčany), poloha Dvorská, sídlisko, záchranný archeologický výskum, pravek, neolit (kultúra s lineárnou keramikou, lengyelská kultúra). Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Záchranný archeologický výskum realizovala spoločnosť ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o. vo Veľkých Dvoranoch v polohe Dvorská v súvislosti s výstavbou novej elektrickej siete. V rámci monitoringu uskutočňovaného v súčinnosti s výkopovými prácami na trase elektrického vedenia bolo v ryhe, v priestore budúcej IBV identifikovaných 21 archeologických objektov (objekty 1–21). Na základe nálezov vyzdvihnutých z výplne objektov je tieto možné datovať do obdobia neolitu. Všetky objekty boli preskúmané v rozsahu ryhy a stavebnej hĺbky výkopu (Šútor *et al.* 2025).

Z hľadiska funkcie boli na lokalite preskúmané odpadové jamy (objekty 6, 8, 10–12, 14 a 21), odpadový objekt s primárne zásobnou funkciou (objekt 4), hliníky (objekty 5, 13 a 17), kolové jamy (objekty 2 a 3) a objekty, v prípade ktorých nebolo možné určiť ich pôvodnú funkciu (objekty 1, 7, 9, 15, 16, 18–20). Celkovo sme počas archeologického výskumu vyzdvihli 253 nálezov, z toho 216 kusov keramiky, 31 kusov mazanice, štyri zvieracie kosti, artefakt hladenej kamennej industrie a kus štiepanej kamennej industrie.

Súbor pozostával z veľmi zlomkovitého materiálu, a teda veľké množstvo fragmentov nebolo možné typologicky zaradiť. V súbore boli vysledované keramické typy ako nádoby s hrdlom (amfory), hrncovité tvary, misovité tvary, globulárne tvary, v niektorých prípadoch aj s naznačeným hrdlom a jeden fragment nádoby na vysokej dutej nôžke. V súbore sa objavujú aj pásikové uchá, valcovitý výčnelok s mierne priehlbínou, ako aj malé guľovité výčnelky. Najväčšie zastúpenie v súbore má charakteristická rytá výzdoba. Ide o viacnásobné ryté línie, vodorovné, príp. zaoblené, ktoré sú prerušované alebo ukončené jamkami (tzv. notovými hlavičkami). Tento typ rytej výzdoby sa vyskytuje na misách, na hrncovitých nádobách či na nádobách s hrdlom (amforách).

V získanom materiáli boli rozpoznané viaceré obdobia praveku, menovite kultúra s lineárnou keramikou, lengyelská kultúra a bližšie nedatovateľné fragmenty rôznych typov pravekých nádob. Z objektu 4 pochádza fragment tela nádoby so zachovaným malým guľovitým výčnelkom datovaný do kultúry s lineárnou keramikou. Rovnako možno datovať okraj globulárnej nádoby s charakteristickou úpravou v podobe slamovania, ktorý bol identifikovaný v objekte 5. V objekte 8 sa našiel chronologicky totožný fragment tela nádoby s vhlbenou výzdobou v podobe zaštipovania. Ďalej sa v rámci objektu 8 vyskytol aj fragment pravdepodobne esovite profilovanej misovitej nádoby so zachovaným okrajom a jeden fragment okraja nádoby s pozostatkami červenej maľby z vnútornej strany okraja, oba datované do lengyelskej kultúry. V objekte 9 bol identifikovaný fragment tela nádoby kultúry s lineárnou keramikou so zachovaným okrajom a viacnásobnou rytou líniou. Podobne sa tento typ výzdoby nachádzal aj na črepe pochádzajúcom z objektu 10. V objekte 12 bol okraj spolu s telom so zachovaným malým rohatým uškom vyskytujúcim sa prevažne na putňovitých nádobách najskôr lengyelskej kultúry. V rámci objektu 13 boli rozpoznané ďalšie charakteristické prvky pre obdobie kultúry s lineárnou keramikou, menovite fragmenty tela nádoby s viacnásobnou rytou líniou, jeden oválny výčnelok a fragment s vhlbenou výzdobou v podobne zaštipovania. V objekte 14 bol zistený rovnako datovaný črep z tela nádoby s viacnásobnou rytou líniou, ktorá je doplnená oválnymi jamkami, tzv. notovými hlavičkami. Zaujímavým nálezom je

zachovaná celá vysoká dutá nôžka s náznakom maľby charakteristická pre obdobie lengyelskej kultúry. Táto nôžka nepochádza zo žiadneho z objektov, ale bola objavená v rámci zberu z hál z výkopu ryhy.

Na uvedenej polohe novovybudovanej IBV bol realizovaný už v roku 2021 záchranný archeologický výskum počas výstavby cestnej komunikácie a inžinierskych sietí (Vangľová/Jakubčinová 2021). Vďaka uvedenému výskumu bolo zachytených 86 sídliskových objektov, ktoré boli na základe materiálu zaradené do obdoba mladšej fázy kultúry s lineárnou keramikou, železovskej kultúry, lužianskej skupiny a badenskej kultúry. V 80. rokoch bol v polohe Žľaby uskutočnený povrchový prieskum O. Ožďánim (1981, 213). Ide o polohu nad cestou v blízkosti novovybudovanej IBV. Týmto povrchovým zberom bol zozbieraný materiál taktiež datovaný do spomenutých období kultúry s lineárnou keramikou, lengyelskej kultúry, badenskej kultúry, bošáckej skupiny a niekoľko zlomkov stredovekej keramiky.

Zistené archeologické objekty a ich zaradenie do obdobia mladšej fázy kultúry s lineárnou keramikou, lengyelskej kultúry a bližšie neurčiteľných fragmentov pravekej keramiky spadajú do kontextu osídlenia uvedenej plochy, čo dokladajú staršie archeologické výskumy vypovedajúce o významnej polokultúrnej lokalite.

Literatúra

Ožďáni 1981 – O. Ožďáni: Výsledky prieskumu v katastri obce Veľké Dvorany. AVANS 1980, 1981, 213–215.

Pramene

Šútor *et al.* 2025 – M. Šútor/D. Krajčiová/P. Mandák/J. Tamaškovič/D. Javorek/B. Šebesta/F. Žák Matyasowszky: P409 – „PE_Veľké Dvorany, IBV, VNV, VNK, TS, NNK“. Veľké Dvorany, poloha Dvorská. Nitra 2025. Výskumná správa P409. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.

Vangľová/Jakubčinová 2021 – T. Vangľová/M. Jakubčinová: Veľké Dvorany „IBV Veľké Dvorany“. Nitra 2021. Výskumná správa. 5/2021. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

SETTLEMENT FINDS FROM THE NEOLITHIC IN VEĽKÉ DVORANY. Veľké Dvorany (Topoľčany district), Dvorská site, settlement, rescue archaeological excavation, prehistory, Neolithic (Linear Pottery culture, Lengyel culture). Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. The rescue archaeological excavation was carried out by ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. in Veľké Dvorany, at the Dvorská site, in association with the construction of the new electrical grid. As part of the monitoring carried out in coordination with the excavation works on the power line route, 21 archaeological features were identified in the trench, in the area of the future housing estate. The identified archaeological features and their classification into the earlier stage of the Linear Pottery culture, the Lengyel culture, and unspecified fragments of prehistoric pottery fit into the context of the settlement of the mentioned area, as evidenced by an older archaeological excavation indicating a significant polycultural site.

NEOLITICKÉ NÁLEZY Z LOKALITY ČASTKOVCE

František Žák Matyasowszky – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor – Daniela Krajčiová – Miloš Bordáč – Michal Ontko – Daniel Javorek – Jakub Tamaškovič – Zuzana Zetochová

Častkovce (okr. Nové Mesto nad Váhom), poloha Pri hradskej, sídlisko, záchranný archeologický výskum, neolit. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Na jar v roku 2021 a 2022 realizovala spoločnosť ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o. záchranný výskum v súvislosti s výstavbou novej obytnej zóny Častkovce. Na ploche sme uskutočnili geofyzikálny prieskum, po ktorom nasledovala zisťovacia sondáž pred začatím samotných výkopových prác. Na ňu nadväzoval odborný archeologický dozor pri ďalších výkopových prácach na predmetnej stavbe (Javorek *et al.* 2024).

Na základe geofyzikálneho merania uskutočneného na ploche predmetnej stavby boli identifikované pravdepodobné archeologické objekty. Následným sondážnym výskumom vytypovaných anomálií sme v sondách 1, 6, 7, 9, 11 a 12 zachytili a potvrdili šesť archeologických objektov (objekty 1, 7 v sonde 1, objekt 2 v sonde 6, objekt 4 v sonde 9, objekt 5 v sonde 12 a objekt 6 v sonde 11). V prípade objektu 3 v sonde 8 sme zistili, že ide o moderný výkop, a teda sme ho ďalej nedokumentovali ako archeologický objekt. Zvyšné archeologické sondy 2–5, 7, 8 a 10 boli po vyhlbení po úroveň zachytenia podložia negatívne – bez archeologických nálezov, objektov alebo situácií.

Zistené sídliskové objekty boli kruhového pôdorysu a mali zásobnú/odpadovú funkciu (objekty 1, 2, 4a 5). Na základe získaného materiálu je možné spoľahlivo datovať objekty 1 a 4. Objekty 2 a 5 neobsahovali chronologicky citlivý materiál. Objekt 6 bol identifikovaný v sonde 11. Predstavoval zahĺbený objekt obdĺžnikového pôdorysu s rovným dnom a s kolmo spadajúcimi stenami. Šírka objektu bola na úrovni zachytenia 0,44 m a na dne 0,6 m. Dĺžka objektu bola na úrovni zachytenia 1 m a na dne 1,2 m. Tvarom pripomínala hrobovú jamu, no neobsahovala žiadne ľudské kosti. Mohlo by ísť o symbolický hrob (kenotaf). Objekt nebolo možné z dôvodu absencie chronologicky citlivého materiálu datovať. V prípade objektu 7 nebolo možné sa bližšie vyjadriť k jeho funkcii ani datovaniu. Mal kruhový pôdorys so stenami prudko sa zvažujúcimi k členitému dnu. Maximálny priemer objektu dosahoval 1,92 m.

Pri archeologickom výskume bolo celkovo vyzdvihnutých 60 nálezov, z ktorých bolo 52 fragmentov keramiky a osem zvieracích kostí. Nálezy pochádzajú iba z objektov 1 a 4.

Archeologickým výskumom sme preskúmali časť neolitického sídliska, ktoré pokračuje pravdepodobne východným až severovýchodným smerom. Zachytená bola iba jeho okrajová časť na miernom juhovýchodnom svahu. Absencia ďalších objektov môže byť aj dôsledkom pôdnych procesov, pretože vo vyššie položenej časti, na severozápadnom okraji stavby, bola vrstva ornice omnoho menšia než na nižšie položenej časti. Taktiež je možné, že hlavná časť sídliska sa nachádza na rovinatom území východne od miesta výskumu, bližšie k rieke Dubová a na mieste dnešnej obce Častkovce.

Pramene

Javorek et al. 2024 – D. Javorek/M. Ontko/B. Šebesta/Z. Zetochová/D. Krajčiová/J. Tamaškovič/M. Šútor/M. Bordáč/M. Vrablec/F. Žák Matyasowszky: P307 – „Obytná zóna Častkovce – infraštruktúra“. Častkovce, poloha Pri hradskej. Nitra 2024. Výskumná správa P307. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.

NEOLITHIC FINDS FROM THE SITE OF ČASTKOVCE. Častkovce (Nové Mesto nad Váhom district), Pri hradskej site, settlement, rescue archaeological excavation, Neolithic. Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. Six features were uncovered during the salvage trenching by the ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. company. 60 finds were recovered during the archaeological excavation. 52 of them were pottery fragments, and eight were animal bones. Finds only come from features 1 and 4. The archaeological excavation investigated part of the Neolithic settlement, which probably continues further to the east/northeast. Only its periphery was recorded on the slight southeastern slope. Mostly settlement features with storage or refuse function were identified; one feature might be an empty burial pit or cenotaph.

STREDOVEKÉ NÁLEZY Z LOKALITY KUKLOV

**František Žák Matyasowszky – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor –
Daniela Krajčiová – Peter Mandák – Michal Ontko – Daniel Javorek –
Jakub Tamaškovič – Zuzana Zetochová**

K u k l o v (okr. Senica), poloha Úzke, sídlisko, záchranný archeologický výskum, stredovek (13. stor.). Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Archeologický výskum realizovala spoločnosť ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o. v súvislosti s výstavbou novej elektrickej stanice v obci Kuklov, v polohe Úzke (Šútor et al. 2024). Pred začatím stavebných prác sa na ploche stavby uskutočnil geofyzikálny prieskum spolu s povrchovým zberom a prieskumom detektorom kovov, po ktorom nasledovala zisťovacia sondáž a výskum odkrytých objektov. Následne začali samotné stavebné práce, počas ktorých sa realizoval odborný archeologický dozor výkopových prác.

Na základe geofyzikálneho merania sme na ploche predmetnej stavby identifikovali pravdepodobné archeologické objekty. Následným sondážnym výskumom vytypovaných anomálií sme potvrdili a odkryli v sondách 4–9 celkom 14 archeologických objektov (objekty 1–14). Päť objektov predstavuje odpadové jamy (objekty 4, 7–9 a 14), pričom jeden z nich (objekt 14) bol porušený orbou a inžinierskymi sieťami. Sídliskové jamy, ktorých funkciu nebolo možné bližšie špecifikovať, reprezentovalo osem objektov (2, 3, 5, 6, 10–13). V prípade objektu 1 išlo o kolovú jamu. Z objektov 4, 7–10 a 14 bola vyzdvihnutá keramika datovaná od druhej polovice 12. stor., naprieč celým 13. stor., s možným presahom na počiatok 14. stor. Objekty 1–3, 5, 6, 11–13 nebolo možné datovať nakoľko neobsahovali

chronologicky citlivý materiál. Lokalita patrí na základe predbežnej analýzy získaného materiálu do horizontu 13. stor.

Fragmenty keramiky boli nájdené v objektoch 4, 7–10 a 14. Z druhovej skladby ide o črepy z hrncov, kotlíkov, resp. závesných kotlíkov a fragmenty zásobnicovej nádoby. V keramickej náplni vrcholného stredoveku dominujú takmer na všetkých lokalitách hrncovité tvary. Z vyzdvihnutých fragmentov ústí (27 ks) bolo možné určiť niekoľko kategórií s jednoducho profilovanými okrajmi. Dominovali lievikovito roztvorené ústia s jednoduchšie profilovanými okrajmi. Ďalším druhom sú nahor vytiahnuté okraje ostrejšie vyhnuté ústia s prištipnutím vonkajšej strany okraja, vytvárajúc tzv. rímsu. Fragmenty závesných kotlíkov sa väčšinou vyznačovali profilom okraja v tvare T so zosilneným vnútorným oblúkom a v niektorých prípadoch s prištipnutou vonkajšou časťou. V súbore sa taktiež nachádza fragment kotlíka s profiláciou okraja v tvare obráteného L. V poslednom rade treba spomenúť fragmenty zásobnice s výraznou prímесou grafitu. Zachovalo sa mohutné dno s priemerom 16 cm a plastickou značkou v podobe osemramennej hviezdice vpísanej do kruhu. Iný typický fragment z „grafitovej“ zásobnice pochádza z objektu 8. Ide o telo zdobené viacnásobnými vhlbenými líniami, medzi ktorými je aplikovaná jednoduchá vlnovka. Tento typ nádob je označovaný ako tzv. zásobnice moravského typu, ktoré sa vyskytujú v závere 12. stor. a na začiatku 13. stor.

Najpočetnejším výzdobným prvkom zdokumentovaným v súbore z lokality sú predovšetkým ornamenty z rytých motívov vo forme pravidelných, ako aj menej pravidelných obvodových rýh či širších žliabkov. V niekoľkých prípadoch boli doplnené rytou vlnovkou, radom vrypov alebo šikmými zárezmi. Z chronologického hľadiska je dôležité upozorniť, že výzdoba vo forme vrypov je typická pre 11.–13. stor. a v závere 13. stor. sa vytráca (Repka/Pažinová 2012, 283). Podobne to je aj s aplikovanými šikmými zárezmi, ktoré sme taktiež identifikovali. Vyskytovali sa výlučne pod okrajmi a na hrdlách v podobe „zvážkov“, pravdepodobne naprieč celým obvodom. Rámcovo je ich možné zaradiť do 13. stor. až na počiatok 14. stor. V súbore sa stretávame aj s výzdobou vo forme rytej celotelovej závitnice, ktorá bola aplikovaná pri rýchlej rotácii v 13. stor. a neskôr sa objavuje už len na pleciah a vydutine (Hoššo 1983, 217).

Celkovo bolo počas archeologického výskumu vyzdvihnutých 129 nálezov. Z tohto počtu bolo 113 fragmentov keramiky, tri fragmenty mazanice, dva artefakty štiepanej kamennej industrie a zvieracie kosti (11 ks). Z vyššie uvedeného môžeme konštatovať, že archeologické nálezy tejto druhovej skladby, výzdobných motívov a profilácií boli používané od druhej polovice 12. stor., naprieč celým 13. stor., s možným presahom na počiatok 14. stor. Lokalita spadá však s najväčšou pravdepodobnosťou do horizontu 13. stor.

Literatúra

- Hoššo 1983 – J. Hoššo: Prehľad vývoja stredovekej keramiky na Slovensku. *Archaeologia historica* 8, 1983, 215–232.
Repka/Pažinová 2012 – D. Repka/N. Pažinová: Vrcholnostredoveké sídliskové objekty z Podhorian-Sokolníkov. *Archaeologia historica* 37, 2012, 23–30.

Pramene

- Šútor et al. 2024 – M. Šútor/P. Mandák/M. Ontko/D. Krajčiová/J. Tamaškovič/D. Javorek/B. Šebesta/M. Vrablec/F. Žák Matyasowszky: P237 – Borský Svätý Jur – výstavba novej elektrickej stanice. Kuklov, poloha Úzke. Nitra 2024. Výskumná správa P237. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.

MEDIEVAL FINDS FROM THE SITE OF KUKLOV. Kuklov (Senica district), Úzke site, settlement, rescue archaeological excavation, Middle Ages (13th century). Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. The archaeological excavation was carried out by ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. in association with the construction of the new substation in the village of Kuklov, at the Úzke site. Based on geophysical measurements conducted over the area of the construction site in question, archaeological features were likely identified – further trenching of selected anomalies confirmed and uncovered 14 archaeological features. A total of 129 finds were recovered during the archaeological excavation. 113 of them were pottery fragments. There were also three fragments of daub, two artifacts of chipped lithic industry, and animal bones (11 exemplars). We can infer from the above-mentioned facts that archaeological finds of this type, including decoration motifs and profiles, were used from the 2nd half of the 12th century throughout the 13th century, with a possible overlap into the beginning of the 14th century. Nevertheless, the site most probably dates back to the 13th century.

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY V OKRESE GALANTA

František Žák Matyasowsky – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor –
Daniela Krajičiová – Peter Mandák – Jakub Tamaškovič – Zuzana Zetochová

Spoločnosť ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o. realizovala v lete a na jeseň tohto roku rozsiahly záchranný archeologický výskum, ktorý sa uskutočnil vo viacerých katastrálnych územiach, v súčinnosti s budovaním elektrického vedenia na trase Sereď-Nový Majer (poloha Cirkevné role), Veľká Mača (poloha Horné hony, Šárdsky hon, Hájske pozemky), Malá Mača (poloha Druhá trieda, Veľká lúka, Farské), Sládkovičovo (poloha Veľká lúka, Vincov les, Ďateliniská, Dolný Dudváh; Mandák et al. 2023). Archeologickým výskumom boli prostredníctvom sídliskových objektov a kultúrnych vrstiev zachytených v ryhe elektrického vedenia identifikované tri archeologické lokality. Na lokalite Sereď-Nový Majer, poloha Cirkevné role bolo zistených osem archeologických objektov (z obdobia praveku, pravdepodobne z doby bronzovej), dve kultúrne vrstvy a pozostatok zaniknutého riečiska. V Malej Mači boli na polohe Druhá trieda odkryté tri sídliskové objekty (dva z nich mali obytnú funkciu a boli datované do doby laténskej). Ojedinelý objekt bol zistený v Sládkovičove na polohe Ďateliniská. Zberom z hálb zeminy pri ryhe boli získané keramické fragmenty aj v polohe Vincov les, ktoré však nebolo možné priradiť k žiadnej archeologickej situácii, resp. objektu vo výkope.

1. Sereď, časť Nový Majer (okr. Galanta), poloha Cirkevné role, sídlisko, záchranný archeologický výskum, pravek, doba bronzová(?). Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Počas záchranného archeologického výskumu bolo preskúmaných osem objektov, v ktorých sa nachádzali prevažne fragmenty keramiky, zvieracie kosti a mazanica. V kultúrnej vrstve 1 boli nájdené aj tri fragmenty zrnôtierky.

Sídlisková jama, označená ako objekt 1, bola identifikovaná na SV–JZ profile ryhy. Dno objektu bolo zaoblené, miskovité. Bola zahĺbená, resp. prechádzala cez kultúrnu vrstvu 1. V blízkosti objektu 1 bola v JZ–SV profile ryhy identifikovaná ďalšia sídlisková jama so zaobleným dnom, označená ako objekt 2. Objekt 2 sa nachádzal pod, resp. vychádzal z kultúrnej vrstvy 1, rovnako ako objekt 3. Sídliskový objekt 4 bol do kultúrnej vrstvy 1 čiastočne zahĺbený. Jeho datovanie nebolo možné v dôsledku absencie chronologicky citlivého materiálu. Objekt mal v profile šošovkovitý tvar. Objekt 5 zachytený v SV–JZ profile ryhy predstavoval pozostatok výhrevného objektu. Kompaktná vrstva mazanice sa nachádzala v hĺbke 62–70 cm od súčasného povrchu. Objekt sa nachádzal v spodnej časti kultúrnej vrstvy 1. Objekt 6 predstavoval hliník, prípadne vrstvu splavenú do zahĺbeného sídliskového objektu a bol zistený v obidvoch profiloch (JZ–SV, SV–JZ) a na dne ryhy, kde pokračoval a presahoval stavebnú hĺbku. V SV–JZ profile ryhy sa severovýchodný okraj objektu javil akoby nadväzoval na kultúrnu vrstvu 1. Zistená dĺžka objektu v ryhe bola 4,6 m. Sídliskový objekt 7, zrejme obytnej funkcie, bol zachytený v JZ–SV profile. Steny objektu boli mierne šikmé a zužovali sa smerom k rovnému dnu. V ryhe zistená dĺžka objektu dosahovala 2,8 m a jeho hĺbka 40–44 cm. Objekt 7 sa nachádzal pod kultúrnou vrstvou 2. Ďalším zisteným objektom bola pravdepodobne zásobná jama s vypuklým dnom, dĺžkou 1,34–1,46 m a hĺbkou 70–90 cm (objekt 8). Objekt 8 bol zahĺbený do kultúrnej vrstvy 2 a ďalej zasahoval až do podložia.

Antropogénna kultúrna vrstva 1 bola viditeľná v oboch profiloch ryhy. Jej zachytená dĺžka v ryhe je 32 m a mocnosť sa pohybuje od 0,3 do 0,8 m, pričom smerom na juhozápad klesá. Vrstvu datujeme do obdobia praveku (pravdepodobne doby bronzovej). Antropogénna kultúrna vrstva 2 bola viditeľná rovnako v obidvoch profiloch ryhy. Jej zachytená dĺžka v ryhe je 9 m a mocnosť maximálne 0,3–0,8 m. Vrstva postupne klesala severovýchodným smerom. Do vrstvy 2 bol zahĺbený objekt 8. Objekt 7 sa nachádzal pod spomínanou vrstvou. V prípade kultúrnych vrstiev 1 a 2 ide pravdepodobne o totožnú kultúrnu vrstvu, ktorá bola rozdelená v súčasnosti už zaniknutým korytom vodného toku.

V preskúmaných objektoch sa nachádzali prevažne fragmenty rozmernejších nádob, menovite zásobníč, hrncov. Menej časté boli misy a fragment uška naznačuje aj prítomnosť šálky. Po technologickej stránke ide o v ruke robenú keramiku. Keramická hmota sa vyznačuje ostrivom strednej zrnitosti, ktoré miestami vychádza na povrch. Nádobu sú vypálené v hnedosivých, tmavosivých až čiernych odtieňoch. V súbore sa nachádzali aj fragmenty veľkých zásobníč s tehlovo-oranžovým povrchom a nekvalitným výpalom. Získané fragmenty keramiky neobsahujú žiadne výzdobné prvky, ktoré by pomohli určiť ich príslušnosť ku konkrétnej kultúre. Ako funkčný prvok sa objavuje len veľký plastický výčnelok. Rámcovo tak môžeme materiál zaradiť do obdobia praveku, pravdepodobne do doby bronzovej.

2. M a l á M a č a (okr. Galanta), poloha Druhá trieda, sídlisko, záchranný archeologický výskum, doba laténska. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Počas záchranného archeologického výskumu sme preskúmali tri objekty, v ktorých sa nachádzali prevažne fragmenty keramiky, zvieracie kosti a mazanica. Najpočetnejšie zastúpenie v nálezovom materiáli mala keramika (56 ks). Pre analýzu keramiky sú dôležité najmä objekty 9 a 10, objekt 11 obsahoval len jeden nevýrazný fragment.

Objekt 9. Sídliskový objekt obytnej funkcie – chata bola zachytená v obidvoch profiloch ryhy. V JZ–SV profile sa juhozápadná stena objektu zvažovala stupňovito smerom k pomerne rovnému dnu, severovýchodná stena sa zvažovala prudko, stupňovito. V SV–JZ profile sa juhozápadná stena zvažovala prudko, stupňovito smerom k členitému dnu. Severovýchodná stena sa veľmi prudko zvažovala k časti dna zachádzajúcej pod úroveň dna ryhy, pričom presahovala stavebnú hĺbku. Horná hranica objektu sa nachádzala v hĺbke cca 40 cm a spodná v hĺbke 90–100 cm od dnešného povrchu, s výnimkou prehĺbenej časti dna presahujúcej stavebnú hĺbku ryhy. V ryhe zistená dĺžka objektu bola v JZ–SV profile 3,6 m a v SV–JZ profile 5 m. Identifikovaná hĺbka objektu dosahovala 90–100 cm.

Objekt 10. Sídliskový objekt obytnej funkcie – chata bola zachytená v jednom profile ryhy. V JZ – SV profile sa juhozápadná stena objektu jemne, stupňovito zvažovala smerom členitému dnu, severovýchodná stena sa zvažovala prudko. Horná hranica objektu sa nachádzala v hĺbke cca 40 cm a spodná maximálne v hĺbke 128 cm od dnešného povrchu. V ryhe zistená dĺžka objektu bola 4,1 m a hĺbka 70 – 96 cm.

Objekt 11. Sídlisková jama skladovacej/zásobnej funkcie bola zachytená v jednom profile a čiastočne na dne ryhy. Steny objektu boli zaoblené, prudko sa zvažujúce smerom ku dnu ryhy. V ryhe zistená dĺžka objektu bola 3,34 m a hĺbka zachytená na profile dosahovala 80 cm. Objekt bol pravdepodobne praveký.

V súvislosti s nálezmi keramiky ide po technologickej stránke prevažne o na kruhu točenú produkciu. Po typologickej stránke je možné určiť fragmenty situlovitých nádob, hrncov, zásobníc a misiek. Ako výzdobný prvok sa objavuje zvislé hrebeňovanie. Fragmenty svojím tvarom jasne datujú objekty do mladšej doby železnej. V inventári objektu 9 sme našli niekoľko okrajových fragmentov situlovitých nádob zdobených zvislým hrebeňovaním. Na povrchu keramiky aj v samotnom ceste sa objavuje grafit. Tektonika okrajov sitúl z objektu 9 má svoje analógie na blízkych stredolatenských sídliskách vo Výčapoch-Opatovciach (Březinová 2007, tab. 4: 4, 7), v Slovenskom Grobe (Čambal 2011) a v Nitre-Šindolke (Březinová 2000), datovaných do LT C1–LT C2. Okrem toho sa tu nachádza fragment misy s esovite profilovaným telom a von vyhnutým okrajom. Medzi drobnými nálezmi sa nachádza fragment hlineného kolieska, bez jasnej funkcie a brúsik.

3. S l á d k o v i č o v o (okr. Galanta)

a) Poloha Ďateliniská, sídlisko, záchranný archeologický výskum, ojedinelý nález, pravek. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

V S–J profile ryhy sme zistili zahĺbený sídliskový objekt 12 – pozostatok pece s čiastočne zachovaným estrichom po bokoch objektu. V ryhe zistená dĺžka objektu bola 1,1 m a hĺbka zachytená na profile dosahovala 26 cm. Objekt neobsahoval chronologicky citlivé hnuťelné nálezy.

b) Poloha Vincov les, záchranný archeologický výskum, pravek. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Počas záchranného archeologického výskumu bol v polohe Vincov les, v Sládkovičove zberom získaný keramický materiál (6 ks). Na fragmentoch sa nenachádzajú žiadne výzdobné prvky, ktoré by mohli určiť ich príslušnosť ku konkrétnej kultúre. Medzi fragmentmi sa nachádza hrubo vypracované uško, pravdepodobne zo šálky. Keramická hmota sa vyznačuje ostrivom strednej zrnitosti až hrubej, ktoré miestami vychádza na povrch. Nádobu sú vypálené v hnedosivých a hnedo-oranžových odtieňoch. Rámčovo je možné materiál zaradiť do obdobia praveku.

Literatúra

Březinová 2000 – G. Březinová: Nitra-Šindolka. *Siedlung aus der Latènezeit*. Katalog. Nitra 2000.

Březinová 2007 – G. Březinová: Laténske sídlisko vo Výčapoch-Opatovciach. *Pravěk Nová řada* 16/2006, 2007, 309–324.

Čambal 2011 – R. Čambal: Sídliskové objekty zo strednej a neskoršej doby laténskej v Slovenskom Grobe. *Zborník SNM 105, Archeológia* 21, 2011, 83–114.

Pramene

Mandák et al. 2023 – P. Mandák/J. Tamaškovič/D. Krajčiová/Z. Zetochová/B. Šebesta/M. Šútor/F. Žák Matyasowsky: „DS_Sereď, 2x22kV vedenia VN 359, 1026, VNK“. Nitra 2023. Výskumná správa P448. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.

RESCUE EXCAVATIONS IN THE DISTRICT OF GALANTA. The ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. company carried out an extensive rescue archaeological excavation this summer and autumn. It identified three archaeological sites.

1. Sereď-Nový Majer (Sereď district), Cirkevné pole site, settlement, rescue archaeological excavation, prehistory, Bronze Age(?). Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. Eight archaeological features from prehistory, probably from the Bronze Age, two cultural layers, and residue of an extinct riverbed were discovered at the site.

2. Malá Mača (Galanta district), Druhá trieda site, settlement, rescue archaeological excavation, La Tène period. Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. Three settlement features were uncovered in Malá Mača, Druhá trieda site. Two of them had residential function and were dated to the La Tène period.

3. Sládkovičovo (Galanta district)

a) Ďateliniská site, settlement, isolated find, rescue archaeological excavation, prehistory. Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. In profile, we identified a sunken settlement feature, interpreted as the remains of a kiln. No chronologically diagnostic movable finds were recovered.

b) Vincov les site, rescue archaeological excavation, prehistory. Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. Pottery fragments were obtained by collecting from heaps of earth next to the trench. However, it was not possible to attribute the finds to any archaeological context or feature in the trench.

The collected finds were roughly dated to the prehistoric period. 239 archaeological finds in total (178 pieces of pottery, 30 pieces of daub, 25 bones, three grinding slab fragments, a fragment of a clay wheel, and a whetstone) were found during the rescue archaeological excavation.

NOVOVEKÉ NÁLEZY Z MOJMÍROVIEC

**František Žák Matyasowsky – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor –
Daniela Krajčiová – Peter Mandák – Jakub Tamaškovič – Zuzana Zetochová**

Mojmírovec (okr. Nitra), poloha Hlavná ulica, sídlisko, záchranný archeologický výskum, vrcholný stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Záchranný archeologický výskum realizovala spoločnosť ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o. v súvislosti s rekonštrukciou spevnených plôch na Hlavnej ulici v Mojmirovciach. Počas monitoringu výkopových prác sme identifikovali 12 objektov a vrstvu, resp. súvrstvie s obsahom keramiky, mazanice a zvieracích kostí. V priebehu výskumu sme zistili, že objekt 8, pôvodne sa javiaci ako samostatný, bol súčasťou objektu 6. Desať objektov bolo zahĺbených (objekty 1–7, 9–11) a jeden objekt bol pozostatkom tehlovo-maltovej architektúry (objekt 12). Objekty zistené v rámci výskumu by teda mohli byť pozostatkami tejto novovekej zástavby, resp. činnosti v období novoveku.

Celkovo sa počas záchranného archeologického výskumu v Mojmirovciach našlo 43 archeologických nálezov. Väčšina pochádzala z objektov a vrstvy. Zo zberu z hálď pochádzal len jeden fragment keramiky. Medzi nálezmi bolo 29 fragmentov keramiky, sedem zlomkov mazanice, fragment sklenej fľaše/pohára, železná troska a päť zvieracích kostí.

Funkciu väčšiny z preskúmaných sídliskových objektov nebolo možné špecifikovať a veľmi často boli porušené modernou stavebnou činnosťou (objekt 1 a 4). Z objektov 1 a 5 neboli získané žiadne hnutelné nálezy. Zahĺbený objekt 2, na základe fragmentov keramiky získaných z výplne, môže byť datovaný do obdobia novoveku až 20. stor. Bol pravdepodobne sčasti porušený vrstvou s prímiesou moderného odpadu. Zahĺbený objekt 3 obsahoval na dne ryhy tmavosivo oranžovú tvrdú, prepálenú vrstvu. Išlo o estrich, ktorý sa však nepodarilo zachytiť v profiloch ryhy. Pravdepodobne tak ide o pozostatky pece, resp. vykurovacieho telesa, pravdepodobne z obdobia vrcholného stredoveku až novoveku. Objekt 4 mohol plniť funkciu zásobnej jamy, z ktorej bola v profiloch šachty zachytená vyduť stien. Z objektu sa nepodarilo vyzdvihnúť žiadne hnutelné nálezy. Na základe výskytu novovekých (prípadne až moderných) objektov v jeho blízkosti je však možné predpokladať, že aj objekt 4 patril do spomínaného obdobia. Zahĺbený sídliskový objekt 6 bol porušený objektom 7 a nad ním sa nachádzal objekt 12 (tehlovo-maltové murivo), ten však do objektu 6 nezasahoval. Táto pomerne rozmerná sídlisková jama (bez

možnosti bližšej špecifikácie funkcie) je na základe vyzdvihnutých fragmentov keramiky datovaná do obdobia novoveku a zistenú vrcholnostredovekú keramiku považujeme za intrúziu. Objekt 7 mal pravdepodobne zásobnú funkciu, no neobsahoval žiadne nálezy. V blízkosti objektu 7 sa nachádzal zahĺbený sídliskový objekt 9, ktorý mal sekundárnu odpadovú funkciu, pričom primárna funkcia nebola zistená. Zahĺbený sídliskový objekt 10 neobsahoval žiadne hnutelné archeologické nálezy. Keďže sa nachádzal v blízkosti novovekých objektov, je možné predpokladať jeho rámcové zaradenie do novoveku, resp. až do 20. stor. Pôdorys objektu 11 nebolo možné zdokumentovať v plnej miere, pretože pozdĺž východnej steny ryhy sa tiahli staršie inžinierske siete, ktorých výkopy zasahovali do objektu. Táto sídlisková jama, bez možnosti bližšieho určenia funkcie, neobsahovala žiadne hnutelné nálezy. Nachádzala sa však opäť v blízkosti objektov z obdobia novoveku. Tehlové murivo (objekt 12), ktoré tvorili tehly spájané svetlosivou maltou, bolo zachytené v SV–JZ profile ryhy. Murivo začínalo na rozmedzí šachty a ryhy a tiahlo sa južným smerom v stene ryhy.

Okrem zahĺbených objektov sme preskúmali aj tri prepojené premiešané hlinité vrstvy s obsahom archeologického materiálu, v ktorých blízkosti sa nachádzala samostatná kompaktná vrstva mazanice. Celková dĺžka antropogénneho súvrstvia bola cca 27 m. Dĺžka súvrstvia v šachte bola 140 cm (k tomu 40 cm vrstva mazanice) a mocnosť 84 cm (k tomu 10 cm vrstva mazanice). Súvrstvie prebiehalo úsekom ryhy pred budovou Prima banky a Polície. Zdokumentované však bolo prostredníctvom dvoch profilov vo výkope pre šachtu, nakoľko do ryhy bol obmedzený prístup z dôvodu zosúvajúcej sa stien výkopu. Na základe vyzdvihnutého keramického materiálu možno súvrstvie datovať do obdobia novoveku až do 20. stor. Je však otázne či predstavuje kultúrnu vrstvu (alebo vrstvy) v primárnej polohe alebo sa na miesto, kde bola identifikovaná, dostala (s výnimkou compactnej vrstvy mazanice) sekundárne v dôsledku transferu zeminy.

Archeologickým výskumom boli odkryté najskôr novoveké, v niektorých prípadoch pravdepodobne až moderné, sídliskové objekty. Identifikovaná bola tiež antropogénna vrstva s obsahom archeologického materiálu, v prípade ktorej je však otázne, či sa nachádzala v primárnej polohe.

POSTMEDIEVAL FINDS FROM MOJMÍROVCE. Mojmirovce (Nitra district), Hlavná ulica site, settlement, rescue archaeological excavation, High Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. The rescue archaeological excavation was carried out by the ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. in conjunction with the reconstruction of the paved areas on Hlavná ulica street in Mojmirovce. During the monitoring of the excavation works, 12 features were identified, along with a layer or stratum containing pottery, daub, and animal bones. During the excavation, it was discovered that feature 8, which had originally appeared as a separate feature, was actually part of feature 6. Ten features were sunken (features 1–7, 9–11) and one represented remains of brick-and-mortar architecture (feature 12). Thus, the features found during the excavation may be remains of this Postmedieval architecture or of activities in the Postmedieval period.

ZÁCHRANNÉ ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY SPOLOČNOSTI ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA V ROKU 2022

František Žák Matyasowsky – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor – Michal Ontko – Daniela Krajičiová – Daniel Javorek – Denisa Diačiková – Peter Mandák – Miloš Bordáč – Eva Šebestová – Jakub Tamaškovič – Zuzana Zetochová

1. Čechynce (okr. Nitra), intravilán, sídlisko, záchranný archeologický výskum, stredovek. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Počas monitorovania výkopových prác pre výstavbu elektrického vedenia sme zdokumentovali jeden zahĺbený sídliskový objekt (Mandák et al. 2025). Nálezy sme získali aj z hĺd vykopanej zeminy. Zvyšok trasy elektrického vedenia bol negatívny na archeologické nálezy, objekty a situácie. Objekt predstavuje zahĺbený sídliskový objekt alebo vrstvu oválneho tvaru s rovným dnom, viditeľný na oboch profiloch. Objekt sme zdokumentovali v rozsahu ryhy, pričom do podlažia nezasahoval. Tvorila ho jedna stratigrafická vrstva s obsahom archeologického materiálu, ktorý je rámcovo datovaný do stredoveku.

2. Dvory nad Žitavou (okr. Nové Zámky), poloha Dubová cesta, sídlisko, záchranný archeologický výskum, pravek, neolit. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Záchranný archeologický výskum bol realizovaný na trase elektrického vedenia v intraviláne a extraviláne Dvory nad Žitavou, na polohách Pri JRD, Areál IBV, Dubová cesta, ulica J. G. Tajovského, ulica

Tabaková a Cintorín (*Krajčiová et al. 2023*). V rámci monitoringu boli na poľnohospodársky využívannej ploche v polohe Dubová cesta identifikované tri archeologické objekty (objekt 1–3). Z výplne objektu 1 boli vyzdvihnuté fragmenty pravekej keramiky. Z hĺbd zeminy boli, z blízkosti všetkých troch objektov, vyzdvihnuté fragmenty keramiky a na halde v blízkosti objektu 1 sme našli zvieraciu kosť. Nakoľko objekty presahovali hranice stavby, nebolo možné ich preskúmať v plnom rozsahu. Celkovo bolo počas archeologického výskumu vyzdvihnutých 26 nálezov (25 ks keramiky a zvieracia kosť).

Objekt 1 (dl. $\times$ š. $\times$ hl. použité v ďalších opisoch; 1,83 $\times$? $\times$ 0,52 m). Bol identifikovaný v obidvoch profiloch (Z–V, V–Z) a na dne ryhy elektrického vedenia. Keramiku vyzdvihnutú z výplne objektu (14 ks) datujeme do obdobia praveku. Z haldy zeminy pri ryhe nachádzajúcej sa v blízkosti objektu boli vyzdvihnuté ďalšie fragmenty pravekej (neolitickej) keramiky (7 ks) a zvieracia kosť. Je preto pravdepodobné, že pochádzali z výplne daného objektu. Predstavuje sídliskovú jamu, ktorej funkciu nebolo možné bližšie špecifikovať, avšak sekundárne bola pravdepodobne využívaná ako odpadová.

Objekt 2 (3,8–4,4 $\times$? $\times$ 0,16–0,34 m). Bol zachytený v obidvoch profiloch ryhy (V–Z, Z–V). Horná časť objektu bola výrazne rozoraná. Z haldy zeminy pri ryhe nachádzajúcej sa v blízkosti objektu boli vyzdvihnuté fragmenty pravekej (neolitickej) keramiky (3 ks), ktoré pravdepodobne pochádzali z výplne tohto objektu. Funkciu tejto sídliskovej jamy, ktorej horná časť bola zničená orbou, nebolo možné bližšie špecifikovať.

Objekt 3 (3,54 $\times$? $\times$ 0,33–0,4 m). Bol zachytený v obidvoch profiloch ryhy (V–Z, Z–V). Steny objektu sa nepodarilo zachytiť, viditeľné bolo len mierne členité, miskovité dno. Horná časť objektu bola výrazne rozoraná. Z haldy zeminy pri ryhe nachádzajúcej sa v blízkosti objektu bol vyzdvihnutý jeden fragment pravekej keramiky, pravdepodobne pochádzajúci z výplne tohto objektu. Funkciu nebolo možné bližšie špecifikovať – išlo o sídliskovú jamu, ktorej vrchná časť sa nedochovala, nakoľko bola zničená orbou.

3. D u n a j s k á S t r e d a (okr. Dunajská Streda), poloha Kamenište, sídlisko, záchranný archeologický výskum, pravek, doba bronzová. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Archeologický výskum sa uskutočnil v južnej časti katastra obce Dunajská Streda, na polohe Kamenište. Výkop zemnej ryhy bol realizovaný pozdĺž existujúcej cestnej komunikácie na Ceste sv. Krištofa smerom k apartmánovému domu, v blízkosti kúpaliska (*Tamaškovič et al. 2025*). Počas monitorovania výkopových prác sme zistili tri archeologické objekty.

Objekt 1 (priemer 1,65 m, hĺbka dna 1,4 m). Predstavuje zahĺbený sídliskový objekt, ktorý bol zachytený na oboch profiloch ryhy. Preskúmaná časť mala polkruhový pôdorys. Približne v polovici hĺbky objektu steny podbiehali, dno bolo rovné. Objekt nebolo možné preskúmať celý, keďže južne od ryhy sa nachádza cestná komunikácia. Výplň objektu tvorilo sedem vrstiev, v ktorých sa v rôznej koncentrácii objavovali uhľíky, fragmenty keramiky a mazanica. Objekt interpretujeme najskôr ako odpadovú jamu, ktorá mohla pôvodne slúžiť ako zásobná jama. Na základe nálezov keramiky je možné ho datovať do obdobia praveku, zrejme doby bronzovej.

Objekt 2. Predstavuje zahĺbený sídliskový objekt, ktorý bol zachytený len na JV–SZ profile ryhy. V náprotivnej stene a na dne objekt nepokračoval. Steny objektu sa postupne zvažovali do konvexného tvaru. Objekt nebolo možné preskúmať celý, keďže južne od ryhy sa nachádza cestná komunikácia a ryhu nebolo možné rozšíriť. Zistená šírka objektu bola 1,5 m. Výplň objektu tvorila jedna vrstva, ktorá obsahovala len drobné fragmenty mazanice. Objekt nie je možné datovať.

Objekt 3. Predstavuje zahĺbený sídliskový objekt, ktorý bol zachytený len na JV–SZ profile ryhy. V náprotivnej stene a na dne nepokračoval. Severovýchodná stena ryhy bola narušená recentným zásahom. Steny objektu sa nepravidelne zužovali smerom k rovnému dnu. Objekt nebolo možné preskúmať celý, keďže južne od ryhy sa nachádza cestná komunikácia a ryhu nebolo možné rozšíriť. Zistená šírka objektu bola 1,74 m. Výplň objektu tvorila jedna vrstva, neobsahovala však žiadny archeologický materiál. Objekt nie je možné datovať.

4. K a l n á n a d H r o n o m, časť K a l n i c a (okr. Levice), Kpt. Nálepku, architektúra, záchranný archeologický výskum, novovek (18.–19. stor.), 20. stor. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Archeologický výskum sa uskutočnil v súčinnosti s výkopovými prácami súvisiacimi s rekonštrukciou kanalizácie v katastrálnom území Kalnice, časť obce Kalná nad Hronom. Vo vykopanej ryhe na ulici Kpt. Nálepku bola zistená kompaktná len mierne narušená štruktúra murovaná z tehál, označená ako objekt 1. Murovaný otvor ústl do neporušeného podzemného priestoru kruhového pôdorysu s priemerom

2,5 m a s kupolovitým stropom. Kvôli bezpečnosti sme zistený priestor dokumentovali len z miesta otvoru. Na stavbu boli okrem tehál použité aj veľké neopracované kamene a opracované, sporadicky reliéfom zdobené kamenné bloky (obr. 104: 1). Do kruhovej miestnosti vyúsťovali dva protilahlé tunely, resp. šachty – južný bol zachytený v ryhe výkopu a vďaka nemu bol podzemný priestor nájdený. Jeho severný náprotivok bol neporušený a dosahoval dĺžku 7,5 m. Tunely netvorili vstup a predstavujú murované prírody/šachty. Podlaha bola pokrytá sivo-hnedou kyprou hlinitou vrstvou, ktorej mocnosť nebolo možné kvôli bezpečnostným obmedzeniam zistiť; hĺbka murovaného priestoru je tak neznáma.

Priestor s kruhovým pôdorysom a dvoma prírodnými tunelmi môžeme vyhodnotiť ako súčasť dobového kanalizačného systému starej Kalnice. Nachádzal sa v areáli dnes už nezachovaného kaštieľa. Napriek tomu, že nie je obytným priestorom kaštieľa, objavená stavba dopĺňa naše poznatky o stavebnom vývoji na danej lokalite. Dôležité je druhotné použitie opracovaných a aj zdobených kamenných blokov, ktoré boli použité pri stavbe nájdeného podzemného priestoru. Predbežné datovanie vychádza z toho, že druhotne použité kamenné bloky poukazujú na existenciu staršej stavby, ktorú ale nemožno presnejšie datovať. Väčšina tehál použitých pri výstavbe nájdeného priestoru je kvalitne vypálených, na základe technológie a rozmerov poukazujú na novovek. Na niektorých tehľách je viditeľné v regióne rozšírené označenie „BM“ (obr. 104: 2), pomocou ktorého môžeme datovať výrobu aspoň časti tehál do intervalu 18.–19. stor. Otázne je či boli tieto tehly v dobe výstavby „nové“, alebo druhotne použité zo staršej stavby. Malta spájajúca tehly je kvalitná, taktiež novoveká. Vychádzajúc z uvedeného môžeme architektúru predbežne datovať do novoveku, odhadom do 18. až prvej tretiny 20. stor. Ako pravdepodobná sa javí mladšia časť tohto intervalu, uvažovať teda môžeme o druhej polovici 19. stor. až prvej tretine 20. stor.

5. L e v o č a (okr. Levoča), NKP Radnica (č. ÚZPF 2891/1–4), Námestie Majstra Pavla, architektúra, predstihový a záchranný archeologický výskum, novovek (16.–18. stor.). Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Pamiatkový archeologický výskum bol realizovaný v interiéri a exteriéri radnice v súvislosti s obnovou NKP budovy radnice, ktorá je zapísaná aj v zozname UNESCO. V súčinnosti s výkopovými prácami a odstraňovaním vrstiev sute sme uskutočnili odborný archeologický dohľad a na ploche neporušenej recentnými zásahmi sondážny predstihový výskum (Ontko et al. 2023). Umiestnenie sond a ich rozsah bol limitovaný vykurovacím potrubím tiahnucim v smere S–J.

Celkovo sme počas odborného archeologického dohľadu identifikovali osem novovekých archeologických objektov. Šesť archeologických objektov sa našlo v interiéri a súviseli s budovou radnice – zväčša pozostatky architektúr (objekty 1–4 a 6) a pozostatok vykurovacieho zariadenia (objekt 5). V exteriéri boli odkryté ďalšie dva archeologické objekty (objekty 7 a 8) – deštruované kamenno-maltové múry, pravdepodobne súvisiace so zaniknutým ohradením Baziliky sv. Jakuba. Sondážnym predstihovým výskumom neboli zistené archeologické objekty.

Objekt 1 (dĺ. × š. × hl. použité v ďalších opisoch; 289 × 91 × 48–90 cm) predstavoval kamenno-maltový spevňovací múr, v ktorého murive bol viditeľný drevený trám. Zo západnej strany priliehal k obvodovému múru radnice. Z východnej strany bol zničený inžinierskymi sieťami. Objekt 2 (175 × 45 × 44–92 cm) bol pozostatkom tehlovo-maltového múru bližšie nezistenej funkcie, ktorý mal severnú stranu omietnutú a zo západnej strany priliehal k obvodovému múru radnice. Múr bol orientovaný v smere Z–V. Objekt 3 (358 × 188 × 66 cm) bol čiastočne zachovaný kamenno-maltový múr, ktorý bol na viacerých miestach zničený neskoršími zásahmi. Jeho funkciu nebolo možné bližšie špecifikovať. Objekt 4 (313 × 82–100 × 36–80 cm) bol kamenno-maltový múr prebiehajúci celou šírkou skúmaného priestoru, na východnej strane porušený recentnými inžinierskymi sieťami. Objekt 5 (262 × 110 × 46 cm) bol pozostatkom vykurovacieho zariadenia. Kamenno-tehlovo-maltová štruktúra (tehly boli v niektorých prípadoch zastúpené tzv. prstovkami), na ktorej juhovýchodný roh bol pripojený objekt 6 (400 × 54 × 36 cm). Ten predstavoval kamenno-maltový múr s orientáciou S–J pozdĺžne kopírujúci os klenby pivnice, ktorá sa nachádzala pod ním. Na západnej strane bol maltou pripevnený k objektu 5. Objekt 6 pravdepodobne slúžil na spevnenie klenby pivnice.

V exteriéri, v blízkosti radnice, boli vyhlbené tri ryhy (ryhy II–IV). Ryha II bola negatívna na archeologické objekty. Ryha III čiastočne prebiehala v trase staršej klenbovej kanalizácie, ktorá bola zachytená a aj zdokumentovaná v J–S profile. V ryhe IV, v blízkosti Baziliky sv. Jakuba, sa nachádzali dva čiastočne deštruované kamenno-maltové múry – objekt 7 (40 × 76 × 50 cm) a objekt 8 (38 × 46 × 42 cm). Obidva azda súviseli so spomínanou bazilikou a pravdepodobne boli súčasťou zaniknutého kostolného ohradenia.

V rámci sondážneho predstihového výskumu boli v spomínanom priestore vyhlbené dve sondy. Obe, sonda I (230 × 102 × 20–40 cm) a sonda II (290 × 99 × 140 cm), boli negatívne na archeologické objekty. Sterilné podložie v sonde I bolo zistené v hĺbke 30–40 cm a v sonde II v hĺbke 150 cm.

Počas archeologického výskumu bolo vyzdvihnutých celkovo 45 nálezov, z toho sedem celých keramických nádob (obr. 105), 19 keramických fragmentov, kachlica, tehla a 17 kostí. Uvedené nálezy je možné datovať do novoveku, resp. do 16.–18. stor.

6. N i t r a, časť D o l n é K r š k a n y (okr. Nitra), poloha Priemyselná zóna II, nálezy v sekundárnej polohe, záchranný archeologický výskum, pravek, stredovek. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Vo vykopanej kanalizačnej ryhe sme v profile našli fragmenty keramiky a kosť, ktoré nebolo možné spojiť so žiadnym objektom (Šebesta et al. 2023). Nálezy sa nachádzali v sekundárnej polohe, keďže boli zistené v rámci priestoru moderných inžinierskych sietí a na plochu stavby bola v minulosti vyvázaná zemina počas výstavby závodu na protihľahlej strane Novozámockej ulice. Uvedený výskum stále pokračuje, no v súčasnosti je prerušený. Počas sondáže bola zistená mohutná vrstva navážok s archeologickými nálezmi v sekundárnej polohe. Celkovo bolo počas archeologického výskumu zo sekundárnej polohy vyzdvihnutých 15 nálezov, z nich bolo 12 kusov keramiky a tri zvieracie kosti.

7. N i t r a, časť C h r e n o v á (okr. Nitra), poloha Panská tabla, sídlisko, predstihový a záchranný archeologický výskum, nedatované. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Archeologický výskum bol realizovaný v súvislosti so stavbou „Obchodné centrum ul. Zlatomoravská, Nitra“ v Nitre-Chrenovej, na Zlatomoraveckej ulici. Ako prvý sa uskutočnil geofyzikálny prieskum, po ktorom nasledovala zisťovacia sondáž pred začatím samotných výkopových prác. Na ňu nadväzoval odborný archeologický dozor ďalších výkopových prác na predmetnej stavbe (Mandák et al. 2022a).

Na základe geofyzikálneho merania sme identifikovali pravdepodobné archeologické objekty. Následným sondážnym výskumom vytypovaných anomálií boli potvrdené štyri archeologické objekty v rámci sond IV–VIII. Zvyšné sondy I–III boli po vyhlbení po úroveň podlažia negatívne, bez archeologických nálezov, objektov alebo situácií. Objekt 5 bol zachytený mimo archeologických sond, pri znižovaní úrovne plochy pre plánovaný kruhový objazd v areáli stavby.

Objekty 1, 2 a 4 predstavovali sídliskové jamy bližšie neurčiteľnej funkcie, kruhového pôdorysu. Nebolo možné ich datovať, nakoľko počas začisťovania a následného výskumu bol objavený len drobný nedatovateľný fragment keramiky.

Objekt 3 bol identifikovaný v sondách IV–VIII. Ide o líniový objekt so stenami mierne sa zvažujúcimi k mierne zaoblenému až hrotito tvarovanému dnu (v sondách IV a VII). V sonde VIII bolo dno objektu 3 mierne zaoblené až rovné. V jeho výplni sme rozpoznali tri stratigrafické vrstvy, v ktorých sa nenachádzali žiadne archeologické nálezy. V rámci jednotlivých stratigrafických vrstiev sme odobrali archeobotanické vzorky, ktoré boli geodeticky zamerané. Objekt 3 s najväčšou pravdepodobnosťou predstavuje priekopu, ktorú však nie je možné datovať.

Objekt 5 sme zdokumentovali v rámci znižovania severovýchodnej časti plochy stavby, pri budúcom kruhovom objazde. Predstavoval pravdepodobne jamu obdĺžnikového tvaru, ktorej steny smerovali takmer kolmo k pomerne rovnému dnu. Obsahoval jednotnú výplň bez archeologického materiálu vhodného na jeho datovanie. Na základe tvaru objektu v profile výkopu možno uvažovať aj o hrobevej jame.

8. T r n a v a (okr. Trnava), poloha Pri sušianskej ceste, sídlisko, predstihový a záchranný archeologický výskum, pravek, neskorá doba halštatská až včasná doba laténska. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Predstihový archeologický výskum formou sondáže bol realizovaný v súvislosti s rekonštrukciou elektrického 110 kV vedenia v katastrálnom území Trnavy a Špačaniec. Sondážny predstihový výskum mechanizmom s plochou lyžicou sa uskutočnil na mieste budúcej výstavby 37 nových stožiarov. Okrem predstihového výskumu bolo realizované tiež monitorovanie zemných prác na ostatných 11 stožiaroch (Javorek et al. 2022). Štyri archeologické objekty boli identifikované v sonde 22 v katastri Trnavy, v polohe Pri sušianskej ceste (obr. 106).

Z pohľadu nálezovej situácie v sonde sa zo zahĺbenej úrovne podlahy v juhovýchodnom rohu dvíhala mierne vyvýšená plocha, ktorá bola bez architektonických prvkov a nálezov poukazujúcich na jej účel. Konštrukcia severnej steny bola zosilnená dvojicou kolov umiestnených blízko seba. Takéto dvojice sa nachádzali v severovýchodnom, ako aj severozápadnom nároží objektu 1 (objekty 3 a 4). V severnej časti pôdorysu boli ďalej viditeľné výraznejšie koncentrácie vrstvy mazanice, ktorá lemovala okraj severnej steny. Je možné, že severná stena slúžila vďaka zdvojeniu nárožných kolov a spevnením výmazom ako ochrana pred poveternostnými podmienkami. Popísané dvojice kolov predstavujú spolu s kolovou

jamou označenou ako objekt 2 prvky, ktoré môžeme jednoznačne interpretovať ako antropogénne. Vychádzajúc z týchto poznatkov interpretujeme zoskupenie objektov 1–4 ako zahĺbenú stavbu, ktorej konštrukciou tvorilo sedem oporných kolov. Hypoteticky možno, vzhľadom na logiku konštrukcie, predpokladať osem kolovú stavbu. Aj napriek absencii výhrevného telesa mohlo ísť o zahĺbenú chatu obytnej funkcie. Poukazoval by na to početný nálezový fond keramiky a praslenov.

Objekt 5 bol samostatne stojacou zahĺbenou stavbou, juhovýchodne od vyššie popisovanej stavby. Časť objektu bola poškodená počas zemných prác pri hĺbení sondy 22, keďže výplň bola farbou a charakterom podobná s vrstvou ornice a podorničia. Preskúmaná východná časť s dĺžkou 440 cm a zachovaná šírka 230 cm bola bez konštrukčných prvkov. Kolové jamy neboli zistené ani v blízkosti objektu. Funkčne ide pravdepodobne o stavisko, resp. o hospodársku budovu, ktorá spolu s objektom 1 zrejme tvorila ucelenú hospodársku jednotku.

Z preskúmanej lokality pochádza spolu 363 nálezov. Majoritnú zložku v kolekcii predstavuje keramika (213 ks), ktorá pochádzala z výplní dvoch sídliskových objektov. Charakteristický keramický materiál umožňuje situáciu datovať do intervalu záveru neskorohalštatského obdobia a začiatku včasnotaténskeho obdobia. Dôležitými nálezi pre datovanie bol najmä okrajový fragment misky s ostro lomenou profiláciou tzv. *Knickwandschale*, fragment misky s výzdobou v podobe vlešťovania mriežkového vzoru na keramike tzv. *Gittermuster*, fragmenty „braubašskej“ šálky/misy s kolkovanou výzdobou (obr. 107: 2, 3). Významný nález predstavuje aj v ruke robená šálka s uchom vytiahnutým nad okraj nádoby s dvoma rohatými výčnelkami, ktoré sa však nezachovali (obr. 107: 1). Ďalšou skupinou nádob zistených v objekte 1 sú tzv. situlovitité hrnce. Chronologicky keramika zodpovedá stupňom HD2/3 až LTA. Aj keď keramický materiál z objektu 5 svojou fragmentárnosťou neumožnil presnejšiu typovo-chronologickú analýzu, vďaka kvalite a spôsobu spracovania môžeme skonštatovať že je súvекý s objektom 1.

Osídlenie juhozápadného Slovenska vo včasnej dobe laténskej sa na základe doterajších nálezov koncentruje predovšetkým v jeho najzápadnejšej časti, v okolí Bratislavy a pod úpäťami Malých Karpát. Ako dokazuje materiál získaný z objektu 1 v Trnave na polohe Pri sušianskej ceste, vo včasnotaténskej materiálnej náplni sa na juhozápadnom Slovensku prejavujú domáce halštatské tradície, ale aj prejavy nositeľov kultúry Vekerzug. Vzhľadom na datovanie je preskúmaná časť sídliska prínosom pre poznanie vývoja včasnotaténskeho osídlenia juhozápadného Slovenska. Význam lokality dopĺňa aj zachovanie konštrukčných prvkov stavby zloženej z objektov 1–4, keďže takto zachované objekty sú pre predmetné obdobie na území Slovenska raritou.

9. T o p o ľ n i c a (okr. Galanta), poloha Pod záhradami, sídlisko, záchranný archeologický výskum, vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

V rámci monitoringu, ktorý sme uskutočnili v súčinnosti s výkopovými prácami na trase elektrického vedenia prechádzajúceho polohou Pod záhradami, sme identifikovali jeden zahĺbený objekt (*Mandák et al. 2022b*). Z objektu 1 bolo vyzdvihnutých päť keramických fragmentov, ktoré možno datovať do obdobia vrcholného stredoveku. Ostatné úseky stavby v katastri Topolnice a v katastri Kajala boli negatívne na archeologické nálezy, objekty či situácie. Vo výkopoch boli na niekoľkých úsekoch viditeľné recentné podsypové vrstvy, či už štrkové alebo z asfaltovej drviny, a tiež staršie inžinierske siete. Objekt 1 s dĺžkou 144 cm a hĺbkou 36–58 cm bol identifikovaný v oboch profiloch (SV–JZ, JZ–SV) ryhy elektrického vedenia. Predstavuje sídliskovú jamu bez možnosti bližšej špecifikácie funkcie.

10. V e ľ k é J a n í k o v c e (okr. Nitra), poloha Od čechynského chotára, sídlisko, záchranný archeologický výskum, neolit. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Počas monitorovania výkopových prác pre výstavbu elektrického vedenia sme preskúmali jeden zahĺbený sídliskový objekt. Nálezy pochádzajú aj z hál vykopanej zeminy. Zvyšok trasy elektrického vedenia bol negatívny na archeologické nálezy, objekty a situácie. Objekt predstavuje zahĺbený sídliskový objekt alebo vrstvu viditeľnú na oboch profiloch vykopanej ryhy. Ide pravdepodobne o rozsiahlu sídliskovú (kultúrnu) vrstvu s dĺžkou cca 48 m, ktorú sme zdokumentovali po 4 m úsekoch v rozsahu vykopanej ryhy a na jednom z profilov. Štruktúru tvorila jedna stratigrafickou vrstvou s obsahom archeologického materiálu, ktorý možno rámcovo datovať do neolitu.

11. Z l a t é M o r a v c e (okr. Zlaté Moravce), ulica Janka Kráľa, architektúra, technická stavba, záchranný archeologický výskum, vrcholný stredovek(?) až novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Záchranný archeologický výskum bol realizovaný v súvislosti so stavbou dažďovej kanalizácie v meste Zlaté Moravce (*Šútor et al. 2022*). Počas monitoringu výkopových prác sme identifikovali dva objekty,

ktoré boli súčasťou novovekej komunikácie (obrubníky). Vyzdvihnuté boli fragmenty vrcholnostredovekej až novovekej keramiky, ktoré pochádzali z modernej navážky. Boli v sekundárnej polohe, bez archeologického kontextu, kam sa dostali zrejme pri moderných úpravách terénu, či výstavbe komunikácie alebo inžinierskych sietí. Pred Hudobnou školou sa pod komunikáciou a parkoviskom nachádzala vrstva plochých kameňov miestami spájaných betónom – recentná kamenná dlažba. Preskúmanie, resp. odkryv objektov v plnom rozsahu nebol možný, nakoľko oba objekty presahovali rámec stavby. Celkovo sa našlo päť vrcholnostredovekých až novovekých fragmentov keramiky, ktoré sme našli v rámci povrchového zberu.

Objekt 1. Bol tvorený vrstvou nasucho ukladaných okruhliakov uložených na ílovitej podsypovej vrstve. Identifikovaný bol v hĺbke 40–50 cm po odstránení modernej komunikácie a následných podsypových vrstiev. Odkrytý bol v dĺžke 52,6 m a šírke 20–40 cm. Zvažoval sa, pravdepodobne kvôli odtoku vody, v smere S–J. V západnej časti bol poškodený a z východnej strany zachádzal pod súčasný chodník.

Objekt 2. Tvorili ho nasucho kladené riečne okruhliaky veľkých rozmerov, ktoré boli uložené na pieskovo-ílovitej vrstve. Bol zistený v hĺbke 50–60 cm po odstránení modernej komunikácie a podložínych podsypových vrstiev. Odkrytá dĺžka objektu dosahovala 800 cm a šírka 20–40 cm. Objekt má spád z juhu na sever, ktorý pravdepodobne umožňoval odtok vody. Z južnej strany je lícovaný, z východnej strany zachádza pod existujúcu komunikáciu. Západná časť objektu bola poškodená staršími inžinierskymi sieťami.

Pramene

- Javorek et al. 2022 – D. Javorek/P. Mandák/J. Tamaškovič/B. Šebesta/M. Šútor/M. Ontko/D. Krajčiová/E. Šebestová/M. Vrablec/F. Žák Matyasowszky: P408 – „Rekonštrukcia 1x110kV V8761“. Trnava, poloha Ul. Karola Elberta, Nad Kamenným mlynom, Pri ružindolskej ceste, Pri sušianskej ceste, Nad Kopánkou, Hrubé pole. Špačince, poloha Peňažité, Pri cintoríne. Nitra 2022. správa P408. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.
- Krajčiová et al. 2023 – D. Krajčiová/J. Tamaškovič/M. Šútor/B. Šebesta/F. Žák Matyasowszky: P419 – „NZ_Dvory nad Žitavou, Nový svet, NNK, TS, VNK“. Dvory nad Žitavou, poloha Pri JRD, Areál IBV, Dubová cesta, ul. J. G. Tajovského, ul. Tabaková, Cintorín. Nitra 2023. Výskumná správa P419. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.
- Mandák et al. 2022a – P. Mandák/D. Javorek/J. Tamaškovič/D. Krajčiová/B. Šebesta/M. Šútor/M. Vrablec/F. Žák Matyasowszky: P398 – „Obchodné centrum ulica Zlatomoravecká, Nitra“. Nitra, m. č. Chrenová, poloha Panská tabla. Nitra 2022. Výskumná dokumentácia P398. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.
- Mandák et al. 2022b – P. Mandák/D. Krajčiová/J. Tamaškovič/B. Šebesta/M. Šútor/F. Žák Matyasowszky: P424 – „DS_Topolnica – Narias, 47RD, VNK, TS, NNK“. Topolnica, Kajaľ, poloha Pod záhradami. Nitra 2022. Výskumná správa P424. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.
- Mandák et al. 2025 – P. Mandák/J. Tamaškovič/Z. Zetochová/D. Krajčiová/M. Šútor/B. Šebesta/F. Žák Matyasowszky: P452 – „NA_Čechynce, 40RD, VNK, TS, NNK“. Nitra, k. ú. Veľké Janíkovce, poloha Od čechynského chotára, Pri Čechynciach; Čechynce, poloha Pri Čechynciach, Intravilán. Nitra 2025. Výskumná správa P452. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.
- Ontko et al. 2023 – M. Ontko/D. Krajčiová/J. Tamaškovič/B. Šebesta/M. Šútor/F. Žák Matyasowszky: P407 – „Obnova Radnice v Levoči – 1. etapa“. Levoča, poloha Radnica (Námestie Majstra Pavla č. 2). Nitra 2023. Výskumná správa P407. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.
- Šebesta et al. 2023 – B. Šebesta/M. Šútor/M. Ontko/Z. Zetochová/D. Krajčiová/J. Tamaškovič/F. Žák Matyasowszky: P311 – „Priemyselná zóna Nitra, Dolné Krškany II“. Nitra, k. ú. Dolné Krškany, poloha Priemyselná zóna II. Nitra 2023. Výskumná správa P311. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.
- Šútor et al. 2022 – M. Šútor/B. Šebesta/D. Krajčiová/M. Ontko/D. Javorek/J. Tamaškovič/P. Mandák/F. Žák Matyasowszky: P431 – „Odvedenie dažďových vôd v meste Zlaté Moravce“. Zlaté Moravce, poloha ulica Janka Kráľa. Nitra 2022. Výskumná správa P431. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.
- Tamaškovič et al. 2025 – J. Tamaškovič/P. Mandák/Z. Zetochová/D. Krajčiová/L. Čižmarová/D. Javorek/B. Šebesta/M. Šútor/F. Žák Matyasowszky: P460 – „DS_Dunajská Streda, Apartmánový dom VNK, TS“. Dunajská Streda, poloha Kamenište. Nitra 2025. Výskumná správa P460. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava.

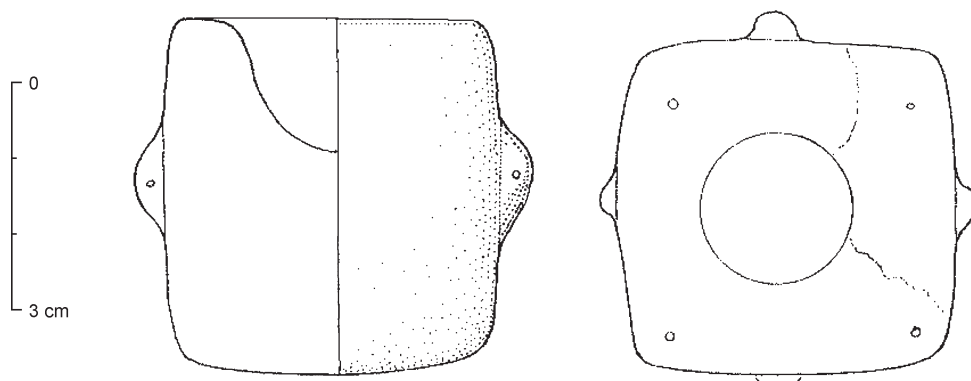
THE RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF THE ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA COMPANY IN 2022. In 2022, the ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. carried out several rescue excavations in southwestern Slovakia. Most finds come from prehistory and the Postmedieval period.

1. Čechynce (Nitra district), built-up area, settlement, rescue archaeological excavation, Middle Ages. Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd.

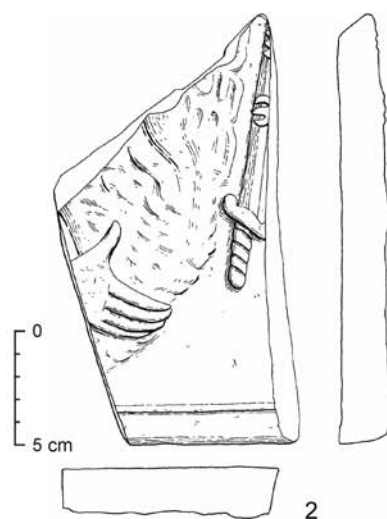
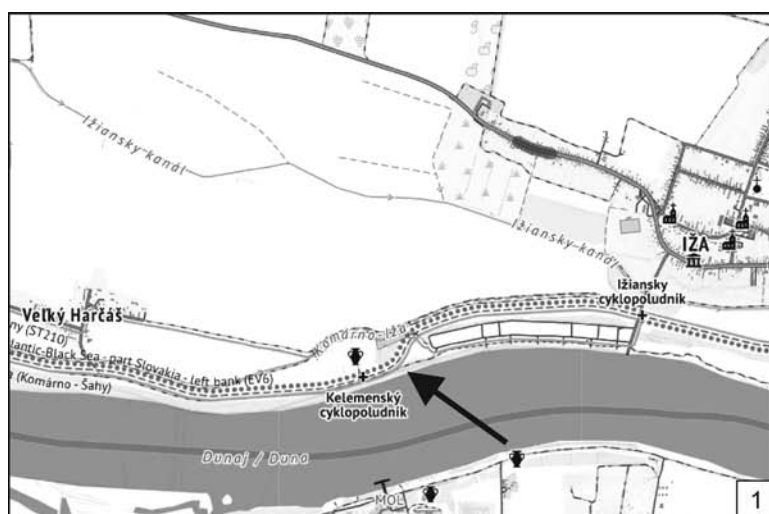
2. Dvory nad Žitavou (Nové Zámky district), Dubová cesta site, settlement, rescue archaeological excavation, prehistory, Neolithic. Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd.

3. Dunajská Streda (Dunajská Streda district), Kamenišťe site, settlement, rescue archaeological excavation, prehistory, Bronze Age. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic.
4. Kalná nad Hronom-Kalnica (Levice district), Kpt. Nálepku street, architecture, rescue archaeological excavation, Postmedieval period (18th–19th centuries), 20th century. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic.
5. Levoča (Levoča district), NCM Town Hall (CLM no. 2891/1–4), Námestie Majstra Pavla square, architecture, development-led and rescue excavations, Postmedieval period (16th–18th centuries). Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd.
6. Nitra-Dolné Krškany (Nitra district), Priemyselná zóna II site, finds in secondary position, rescue archaeological excavation, prehistory, Middle Ages. Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd.
7. Nitra-Chrenová (Nitra district), Panská tabla site, settlement, development-led and rescue excavations, undated. Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd.
8. Trnava (Trnava district), Pri sušianskej ceste site, settlement, development-led and rescue excavations, prehistory, Late Hallstatt period to Early La Tène period. Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd.
9. Topoľnica (Galanta district), Pod záhradami site, settlement, rescue archaeological excavation, High Middle Ages. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic.
10. Veľké Janíkovce (Nitra district), Od čechynského chotára site, settlement, rescue archaeological excavation, Neolithic. Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd.
11. Zlaté Moravce (Zlaté Moravce district), Janka Kráľa street, technical structure, rescue archaeological excavation, High Middle Ages(?) to Postmedieval period. Finds deposited at: The Monuments Board of the Slovak Republic.

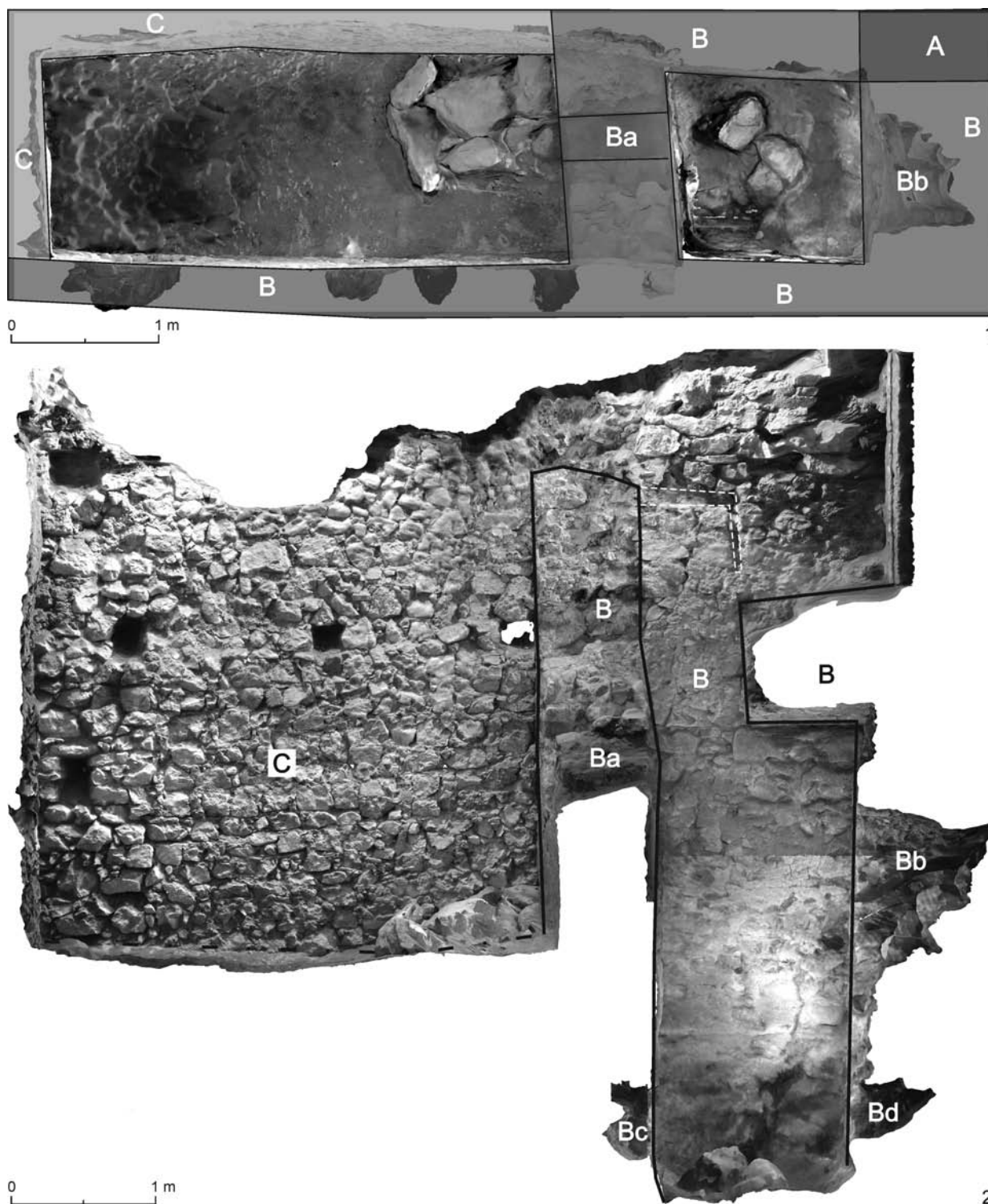
The excavation at the Trnava, Pri sušianskej ceste site, where settlement features from the end of the Hallstatt period and the Early La Tène period (stages HD2/3–LTA) were examined, ranks among the most interesting excavations. The rescue excavation, both inside and outside the Town Hall in Levoča, was also noteworthy. It was associated with the renovation of the NCM. In total, eight Postmedieval features (features 1–8) were identified in the interior of the building. Six archaeological features – mainly residues of architecture (features 1–4 and 6) and remains of a heating device (feature 5). These features were associated with the Town Hall building. In the exterior, two destroyed stone-mortar walls (features 7 and 8) were uncovered in trench IV. They were probably associated with the extinct enclosure of the Basilica of St. James.

Obr. 1. Rybník (Hlavná ulica). Kockovitá hlinená dóžička. (Bátora, 18).
 Fig. 1. Rybník (Hlavná ulica street). Cuboid miniature pottery vessel. (Bátora, 18).

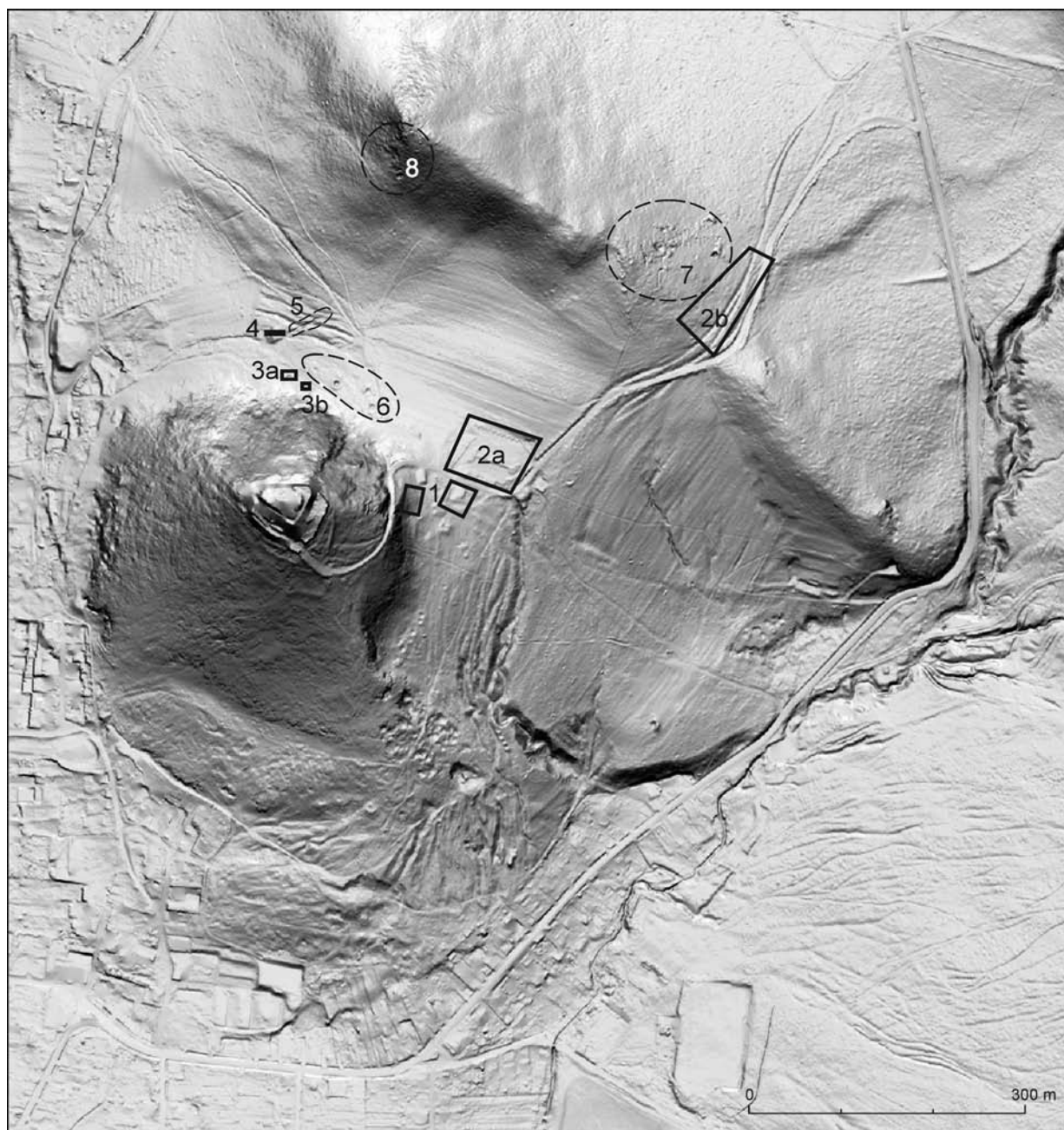

Obr. 2. Iža (Dievčí hrad). 1 – lokalizácia miesta nálezu; 2 – fragment pieskovej dlaždice s figurálnym motívom (kresba Ž. Nagyová).
 (Bielich/Dragonidesová, 31).
 Fig. 2. Iža (Dievčí hrad castle). 1 – location of the find; 2 – fragment of a sandstone tile with the figurative motif (drawing Ž. Nagyová).
 (Bielich/Dragonidesová, 31).

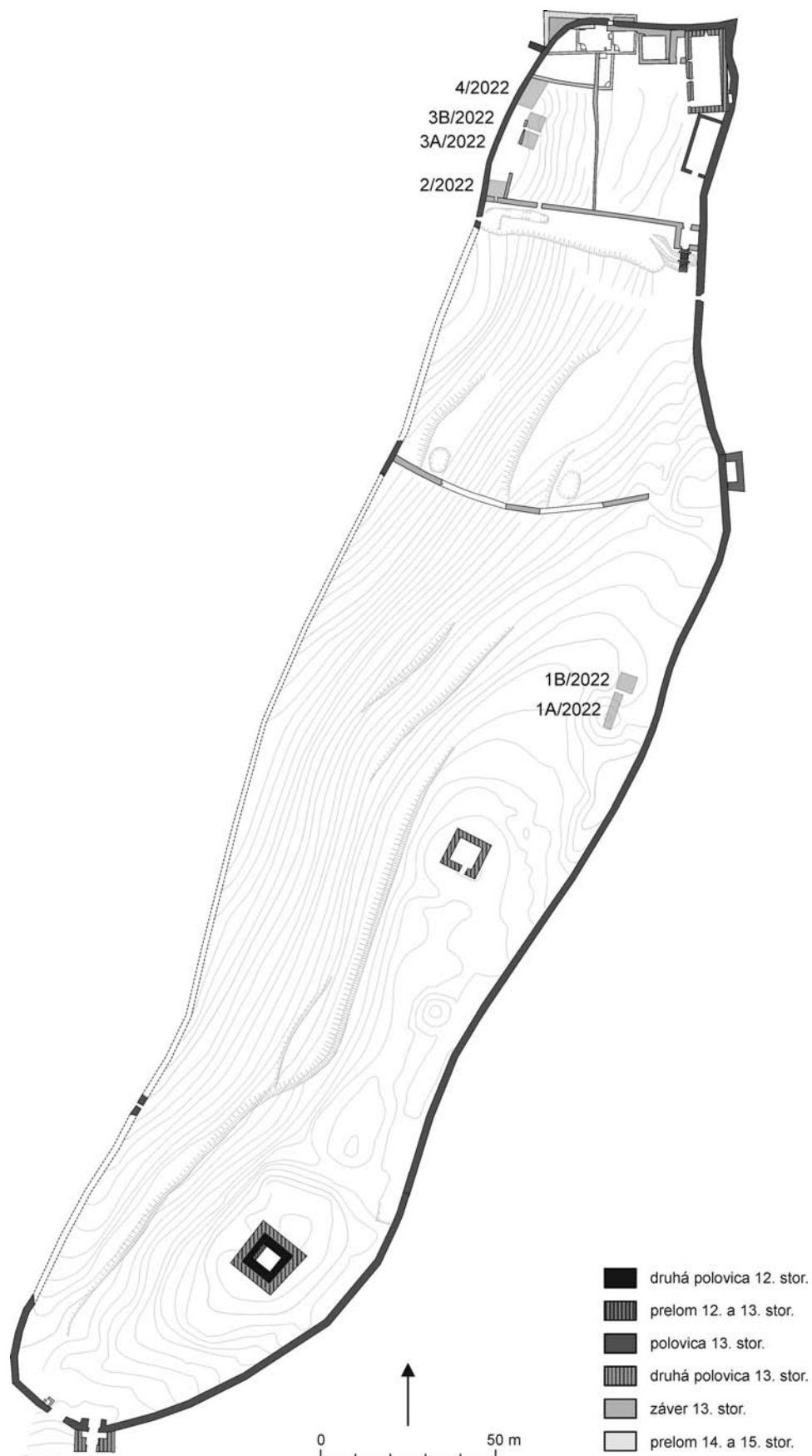
Obr. 3. Krásnohorské Podhradie (hrad Krásna Hôrka). Horný hrad, prévet v kúte medzi gotickou vežou a severnou stenou gotického paláca. 1 – pôdorys; 2 – pohľad na severnú stenu, odtlačok drevenej konštrukcie lavice prévetu vyznačený prerušovanou čiarou. Legenda: A – nárožie gotickej veže, druhá polovica 13.–začiatok 14. stor.; B – murivo paláca a prévetu, prvá polovica 14. stor.; Ba – vetrací otvor v západnej stene šachty; Bb – kaverna po vetracom otvore vo východnej stene; Bc – odtokový otvor v západnej stene; Bd – odtokový otvor vo východnej stene; C – renesančné murivá, 16. stor. (Bednár/Votroubeková/Šimkovic, 20).

Fig. 3. Krásnohorské Podhradie (Krásna Hôrka castle). Upper castle, garderobe in the corner between the Gothic tower and the northern wall of the Gothic palace. 1 – ground plan; 2 – view of the northern wall, imprint of a wooden construction of the stool in the garderobe indicated with the dashed line. Legends: A – corner of the Gothic tower, 2nd half of the 13th–beginning of the 14th centuries; B – masonry of the palace and the garderobe, first half of the 14th century; Ba – ventilation opening in the west wall of the shaft; Bb – cavern after the ventilation opening in the eastern wall; Bc – drain opening in the western wall; Bd – drain opening in the eastern wall; C – Renaissance masonry, 16th century. (Bednár/Votroubeková/Šimkovic, 20).

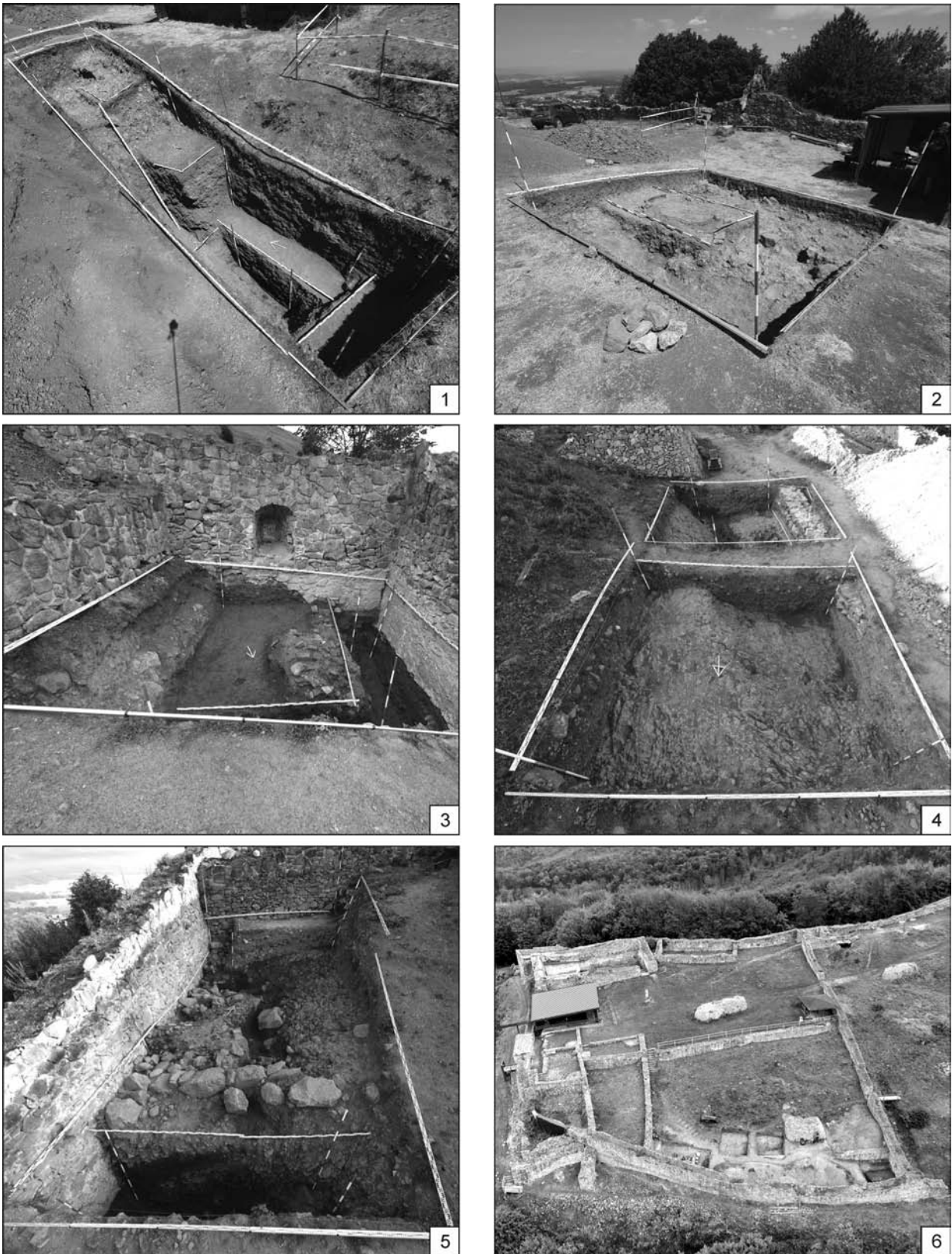

Obr. 4. Krásnohorské Podhradie (hrad Krásna Hôrka). Lidarová snímka hradu a okolia s vyznačením skúmaných plôch a objektov. Legenda: 1 – objekty informačného centra; 2a – parkovisko pre osobné autá; 2b – parkovisko pre autobusy; 3a – skúmaná vápenná pec; 3b – vápenná pec zistená vo výkope ryhy; 4 – ryha v banskej halde; 5 – zaniknuté banské dielo; 6 – terénne reliкty vápenných pecí a banských diel v sedle; 7, 8 – reliкty banskej činnosti na kopci Žiharec. (Bednár/Votroubeková/Šimkovic, 20).

Fig. 4. Krásnohorské Podhradie (Krásna Hôrka castle). LiDAR image of the castle and its surroundings with marking of the surveyed areas and features. Legends: 1 – information centre buildings; 2a – car park; 2b – bus park; 3a – excavated lime kiln; 3b – lime kiln unearthed in the trench excavation; 4 – trench in the mining heap; 5 – extinct mining work; 6 – field relics of lime kilns and mining works in the saddle; 7, 8 – relics of mining activity on Žiharec hill. (Bednár/Votroubeková/Šimkovic, 20).

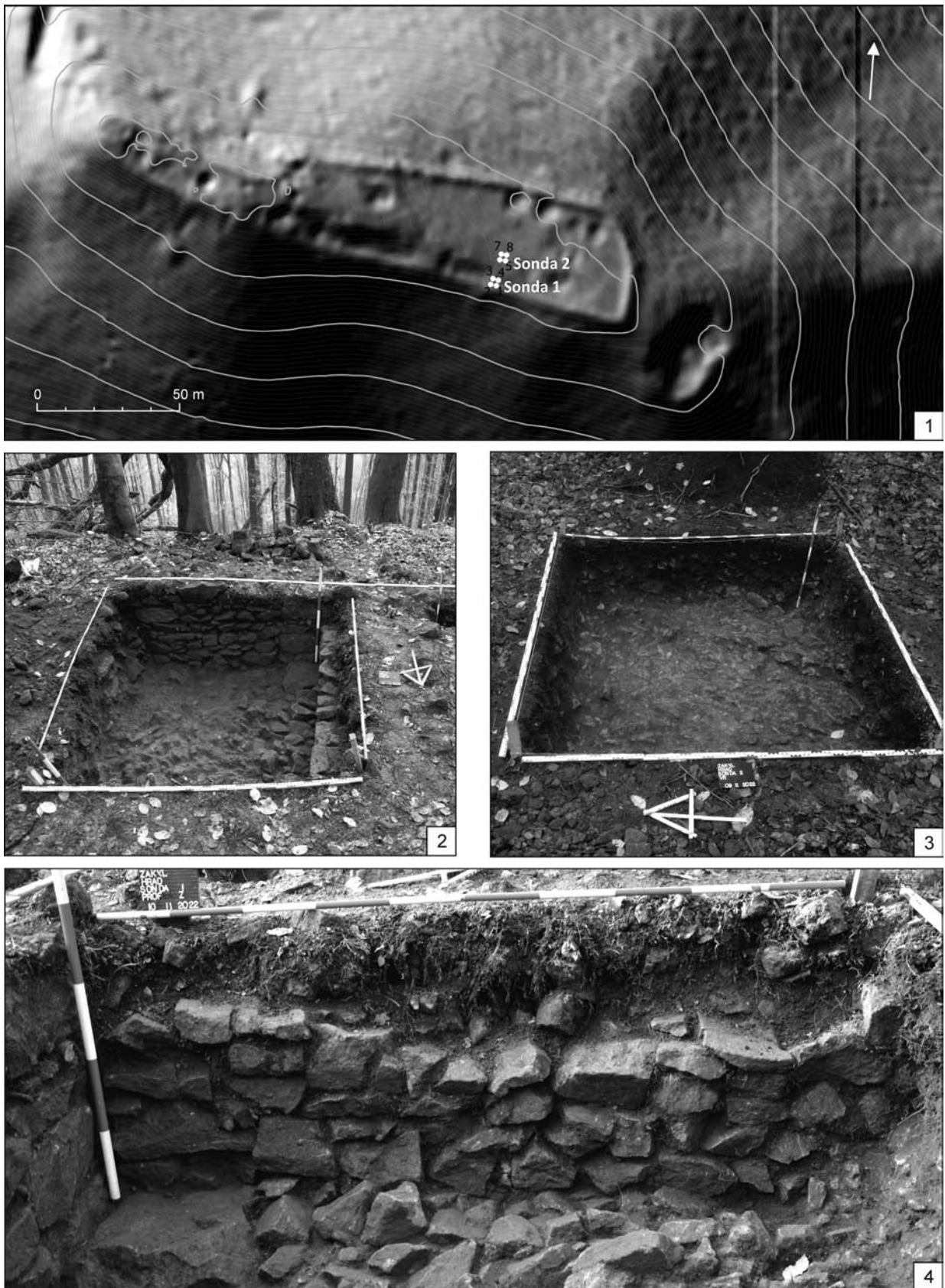

Obr. 5. Zvolen (Pustý hrad-Horný hrad). Lokalizácia archeologických sond realizovaných na Hornom hrade. (Beljak et al., 22).
Fig. 5. Zvolen (Pustý hrad-Upper castle). Localization of archaeological trenches excavated at the Upper castle. (Beljak et al., 22).

Obr. 6. Zvolen (Pustý hrad-Horný hrad). 1 – sonda 1A/2022 zo západu; 2 – sonda 1B/2022 z juhozápadu; 3 – sonda 2/2022, pohľad zo severu; 4 – sonda 3A/2022 a 3B/2022, pohľad zo severu; 5 – sonda 4/2022, pohľad z juhu; 6 – sondy 2, 3A, 3B a 4/2022, pohľad zhora (foto J. Beljak). (Beljak et al., 22).

Fig. 6. Zvolen (Pustý hrad-Upper castle). 1 – trench 1A/2022 from the west; 2 – trench 1B/2022 from southwest; 3 – trench 2/2022, view from the north; 4 – trench 3A/2022 and 3B/2022, view from the north; 5 – trench 4/2022, view from the south; 6 – trenches 2, 3A, 3B and 4/2022, view from above (photo Ján Beljak). (Beljak et al., 22).

Obr. 7. Podhorie (Žakýl). 1 – pôdorys hradu s vyznačenými sondami; 2 – pohľad na sondu 1 so zachyteným murivom; 3 – pohľad na sondu 2 so začisteným podložíom; 4 – detail zachyteného muriva v sonde 1 (foto P. Debnár). (Beljak/Debnár, 25).

Fig. 7. Podhorie (Žakýl). 1 – floor plan of the castle with indicated trenches; 2 – view of trench 1 with exposed masonry; 3 – view of trench 2 with cleared subsoil; 4 – detail of exposed masonry in trench 1 (photo P. Debnár). (Beljak/Debnár, 25).

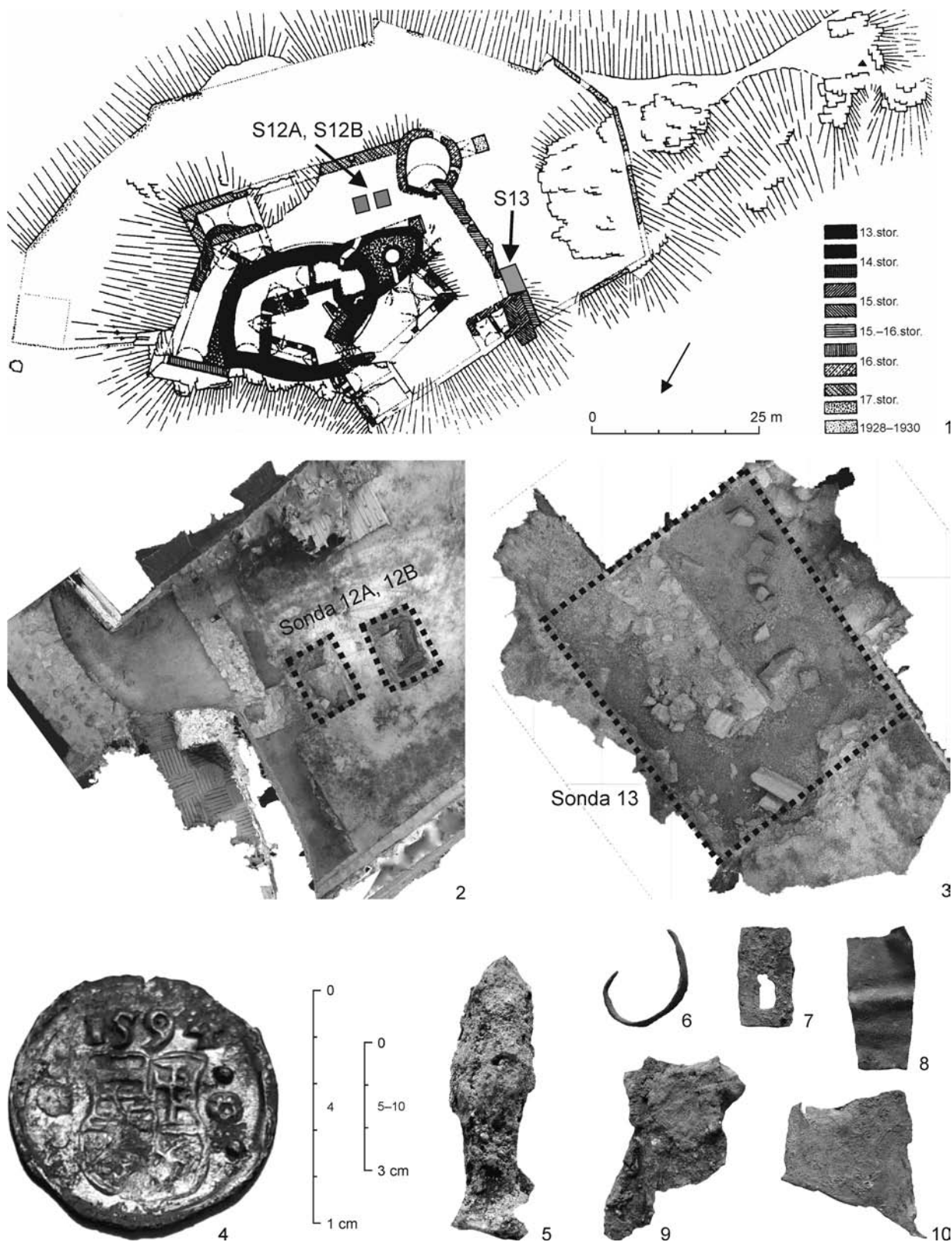

Obr. 8. Zvolen-Môťová (Priekopa). Pôdorys hradiska s vyznačenou líniou výkopu ryhy a jám. (Beljak/Debnár, 26).
 Fig. 8. Zvolen-Môťová (Priekopa). Ground plan of the hillfort with marked excavation lines and trenches. (Beljak/Debnár, 26).

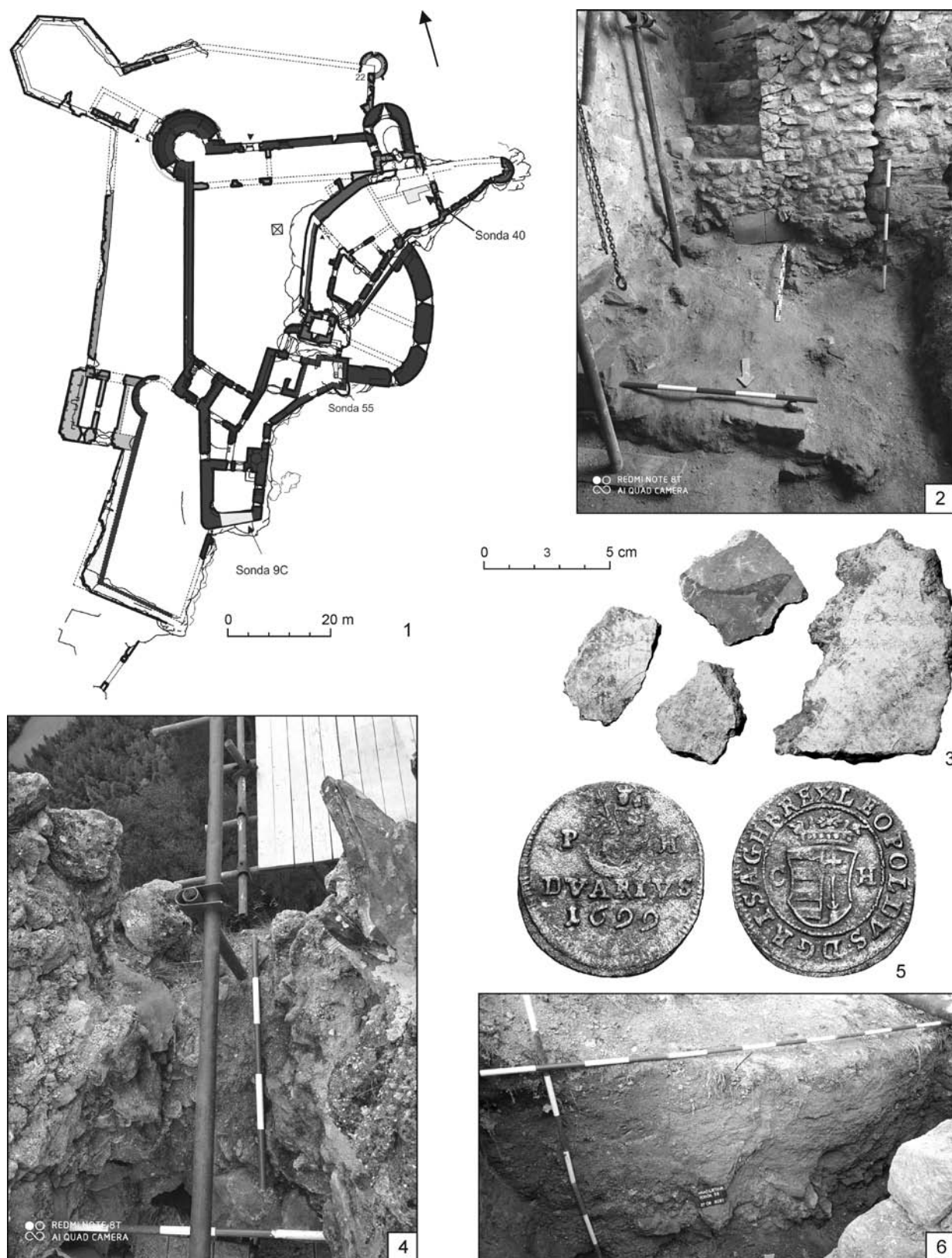
Obr. 9. Zvolen-Môťová (Priekopa). 1 – jama 1, južný profil; 2 – jama 13, celkový pohľad z juhu; 3 – jama 16, pohľad zo severu; 4 – celkový pohľad na hlavnú ryhu; 5 – hlavná ryha v priestore valu; 6 – lokalita pri pohľade zhora (foto P. Debnár, A. Pavel). (Beljak/Debnár, 26).

Fig. 9. Zvolen-Môťová (Priekopa). 1 – pit 1, southern profile; 2 – pit 13, general view from the south; 3 – pit 16, view from the north; 4 – general view of the main trench; 5 – main trench in the area of the rampart; 6 – aerial view of the site (photo P. Debnár, A. Pavel). (Beljak/Debnár, 26).

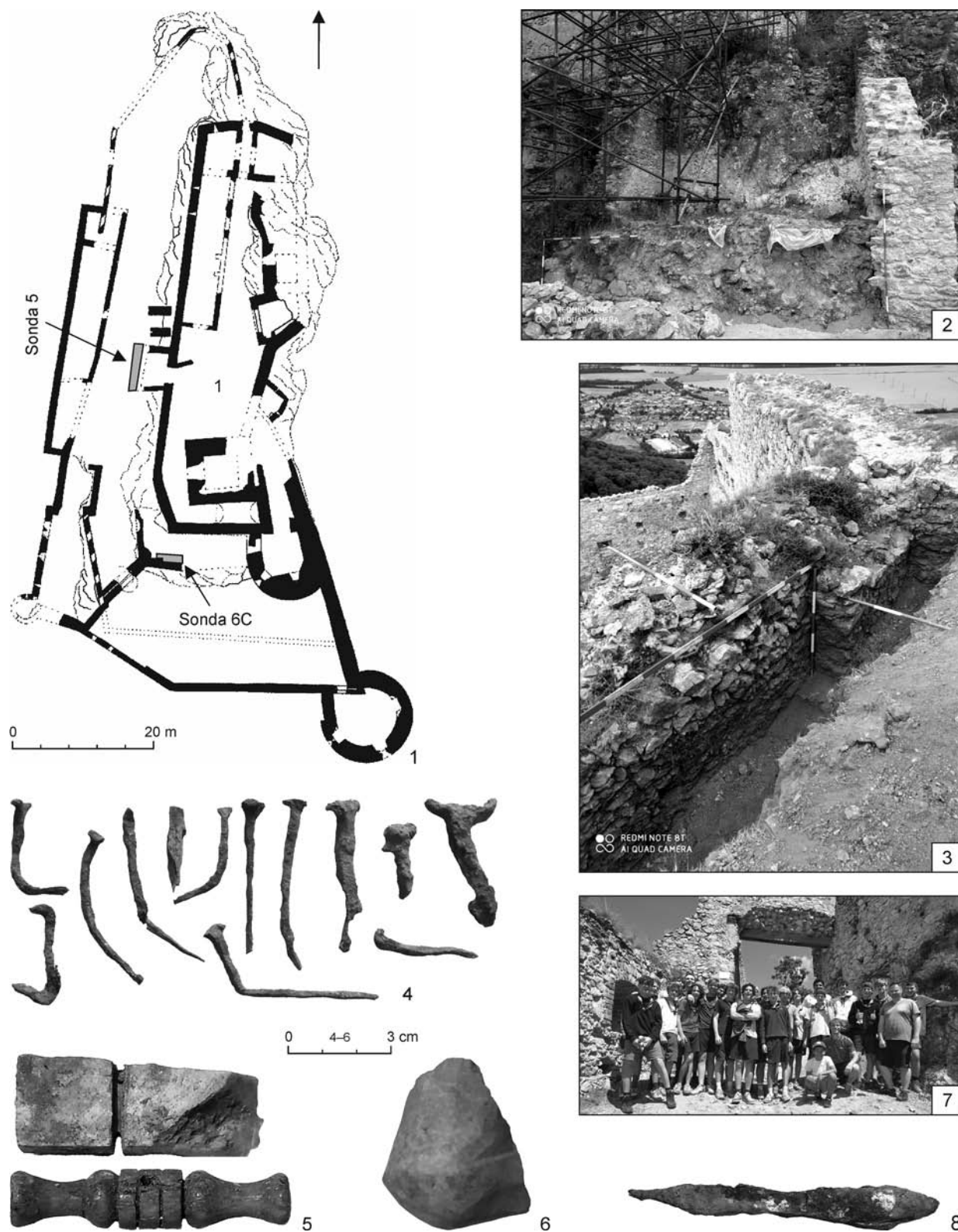
Obr. 10. Hostie (hrad Hrušov). 1 – lokalizácia archeologických sond 12A, 12B a 13 na pôdoryse hradu, stavebný vývoj hradu podľa M. Bónu (1994); 2 – sonda 12A a 12B, fotogrametria podľa I. Máleka; 3 – sonda 13, fotogrametria podľa I. Máleka; 4 – strieborný denár z roku 1594; 5 – hrot železného šípu s trňom; 6–10 – rôzne drobné bronzové predmety z novoveku. (Bielich, 27).

Fig. 10. Hostie (Hrušov castle). 1 – location of archaeological trenches 12A, 12B and 13 on the castle floor plan, construction development of the castle according to M. Bóna (1994); 2 – trenches 12A and 12B, photogrammetry according to I. Málek; 3 – trench 13, photogrammetry according to I. Málek; 4 – silver denarius from 1594; 5 – iron arrowhead with a thorn; 6–10 – various small bronze artefacts from the Postmedieval period. (Bielich, 27).

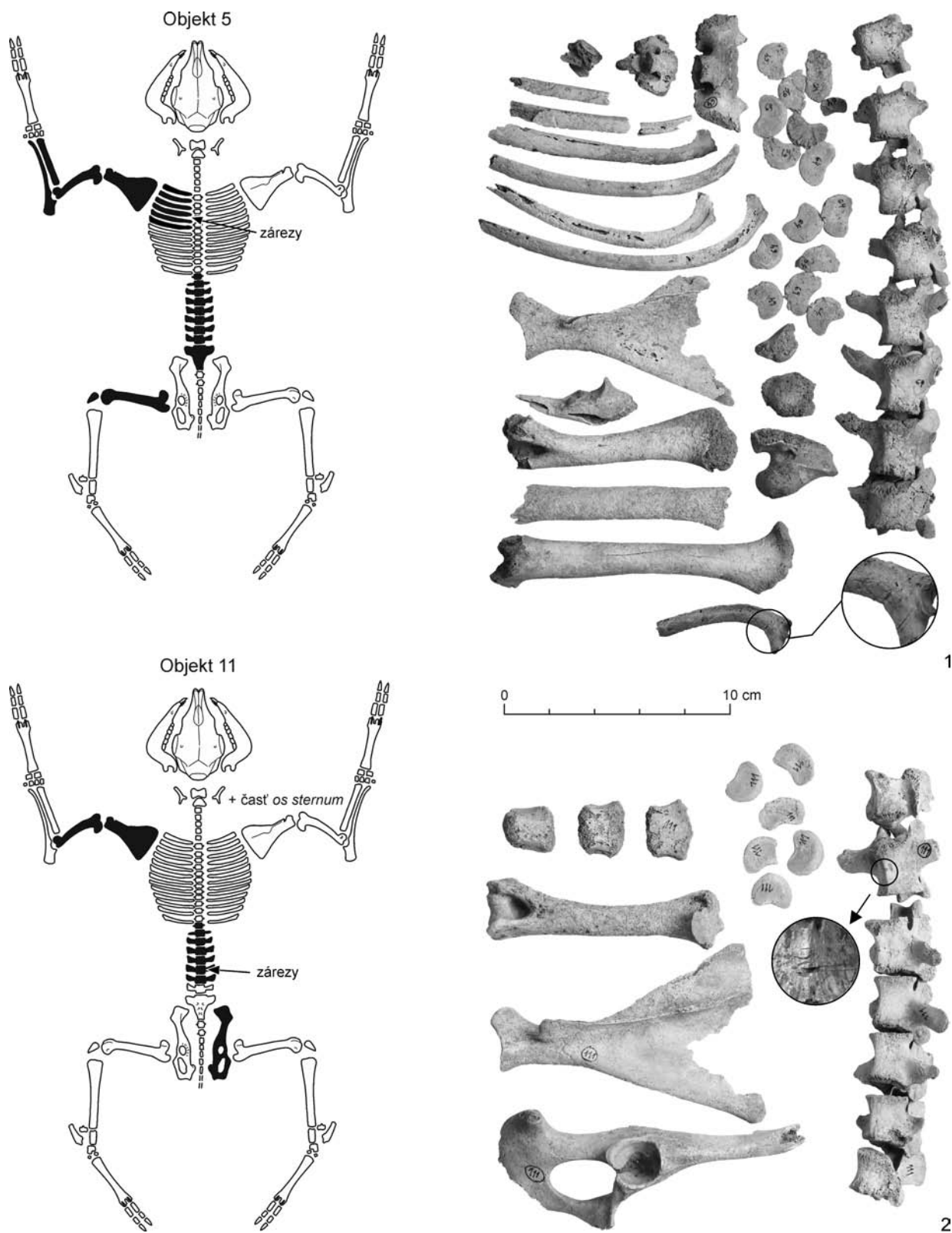
Obr. 11. Lietava (hrad Lietava). 1 – lokalizácia archeologických sond 9C, 40 a 55 na pôdoryse hradu; 2 – sonda 40, pohľad zo severu; 3 – sivé omietky zo zásypu sondy 40; 4 – strieľňa na korune Knižih paláca, sonda 9C; 5 – strieborná minca DUARIUS Leopolda I., 1699, mincovňa Kremnica (bez mierky); 6 – sonda 55, západný profil. (Bielich, 29).

Fig. 11. Lietava (Lietava castle). 1 – location of archaeological trenches 9C, 40 and 55 against the castle plan; 2 – trench 40, view from the north; 3 – grey plaster from the backfill of trench 40; 4 – loophole on the crown of the Knižih palác palace, trench 9C; 5 – silver coin DUARIUS of Leopold I, 1699, Kremnica mint (without scale); 6 – trench 55, western profile. (Bielich, 29).

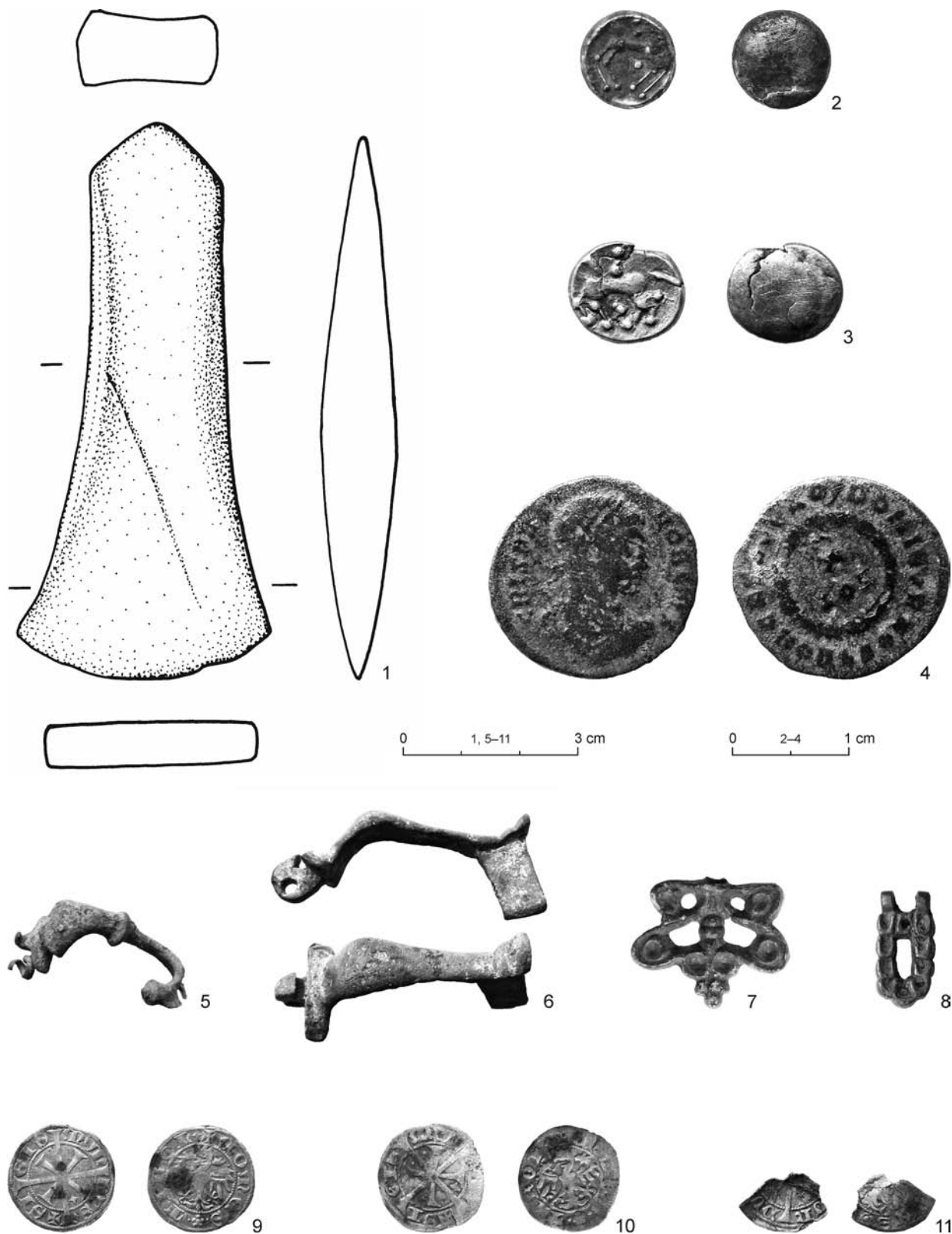

Obr. 12. Plavecké Podhradie (Plavecký hrad). 1 – lokalizácia sond 5 a 6C na pôdoryse hradu (Šimkovic 2009); 2 – západná deštruovaná stena bránovej veže, pohľad zo západu; 3 – južný parkánový múr s dvoma fázami postupného vývoja, pohľad zo severu; 4 – železné klince; 5 – opracované kostene predmety; 6 – fragment dvojdienej fajky; 7 – belgickí skauti – záchrancovia Plaveckého hradu; 8 – železný hrot šípu s trňom (bez mierky). (Bielich, 30).

Fig. 12. Plavecké Podhradie (Plavecký hrad castle). 1 – location of trenches 5 and 6C against the castle (Šimkovic 2009); 2 – western destroyed wall of the gate tower, view from the west; 3 – southern fence wall with two phases of gradual development, view from the north; 4 – iron nails; 5 – worked bone objects; 6 – fragment of a two-barreled pipe; 7 – Belgian scouts – rescuers of Plavecký hrad castle; 8 – iron arrowhead with a thorn (without scale). (Bielich, 30).

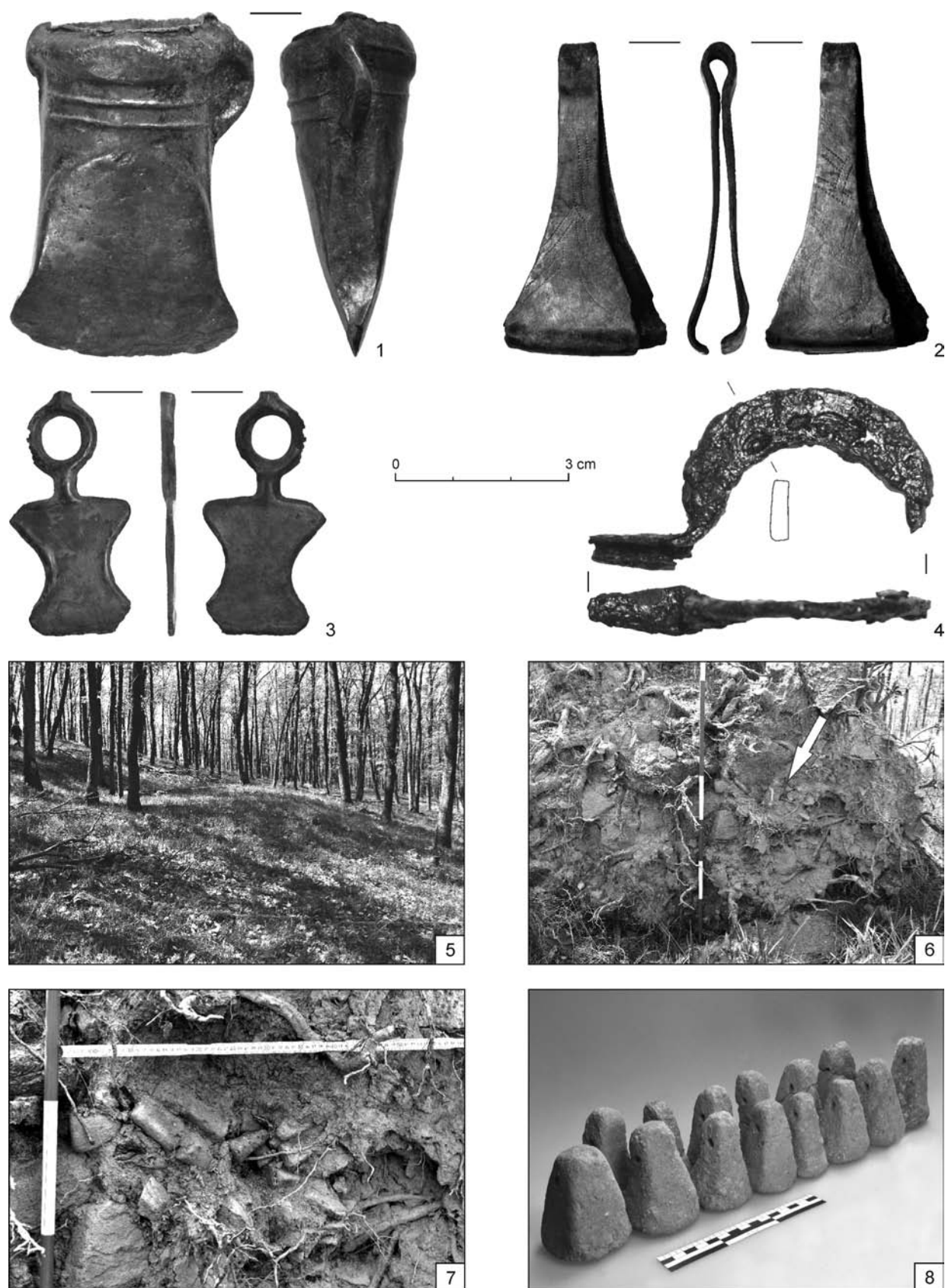

Obr. 13. Veľké Kostolany (ulica Cypriána Majerníka). Stav zachovania kostier ovce domácej vo veku tri až šesť mesiacov. 1 – objekt 5, hrob ženy; 2 – objekt 11, hrob muža. Identifikované zářezy na jednom z dvoch rebier (objekt 5) a na tele driekového stavca (objekt 11), zväčšené prostredníctvom krúžkov vo výrezoch (autor Z. Bielichová, P. Červeň; zdroj podkladov: www.archeozoo.org). (Bielichová, 32).
 Fig. 13. Veľké Kostolany (Cypriána Majerníka street). State of preservation of skeletons of sheep aged 3 to 6 months. 1 – feature 5, female burial; 2 – feature 11, male burial. Identified cuts on one of two ribs (feature 5) and on the body of a lumbar vertebra (feature 11), enlarged by circles in the cutouts. (author Z. Bielichová, P. Červeň; source: www.archeozoo.org). (Bielichová, 32).

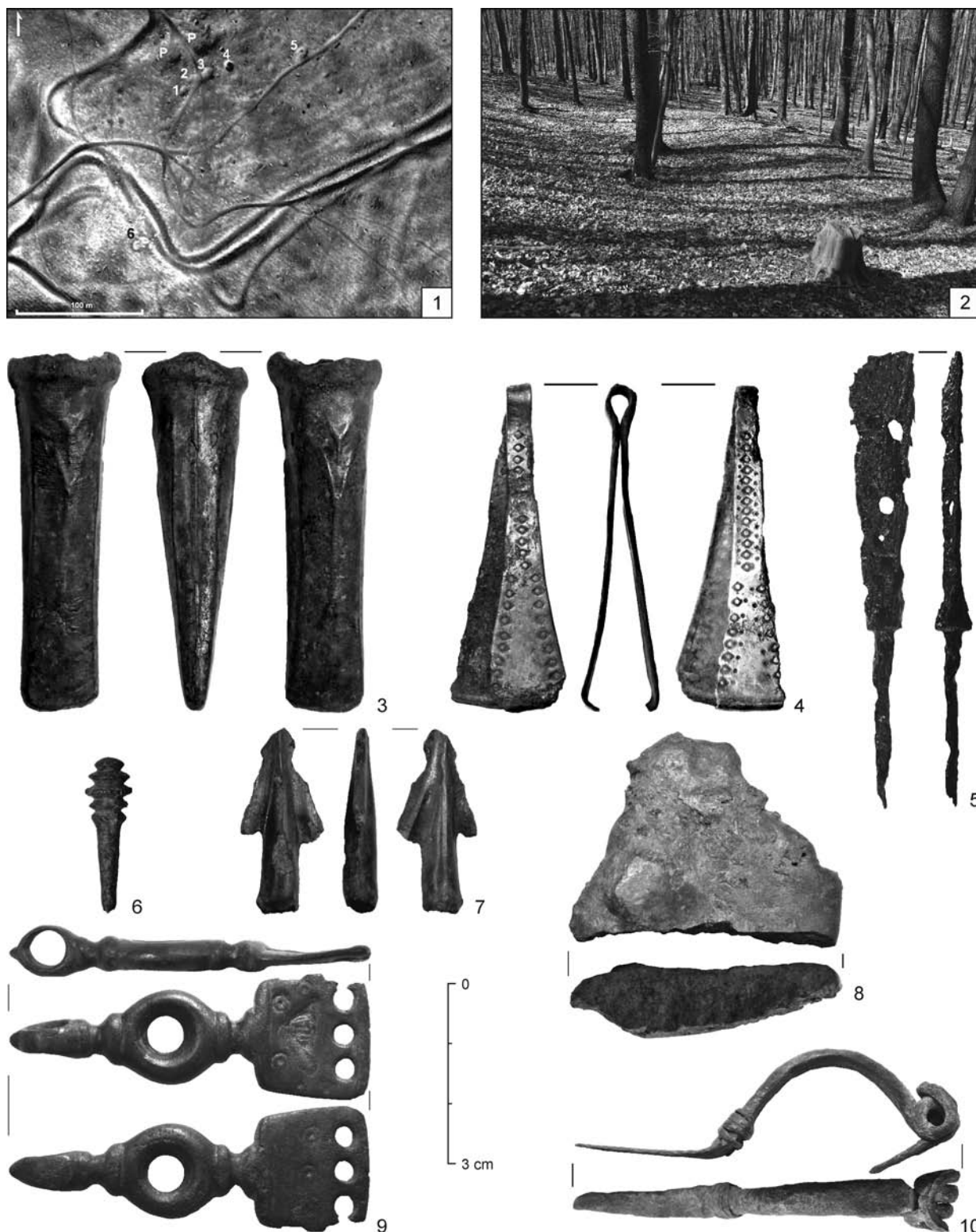

Obr. 14. Holič (Hrúdy). 1 – bronzová/medená sekera; 2, 3 – strieborné keltské mince; 4 – rímska bronzová minca; 5, 6 – rímske bronzové spony; 7, 8 – opaskové kovania z obdobia Avarskeho kaganátu; 9–11 – groše Žigmunda Habsburského, zv. Bohatý (kresba E. Zelenáková; foto M. Horváth). (Bisták et al., 34).

Fig. 14. Holič (Hrúdy). 1 – bronze/copper axe; 2, 3 – silver Celtic coins; 4 – Roman bronze coin; 5, 6 – Roman bronze fibulae; 7, 8 – belt fittings from the period of the Avar khaganate; 9–11 – Sigismund of Habsburg the Rich in Coin kreuzers (drawing E. Zelenáková; foto M. Horváth). (Bisták et al., 34).

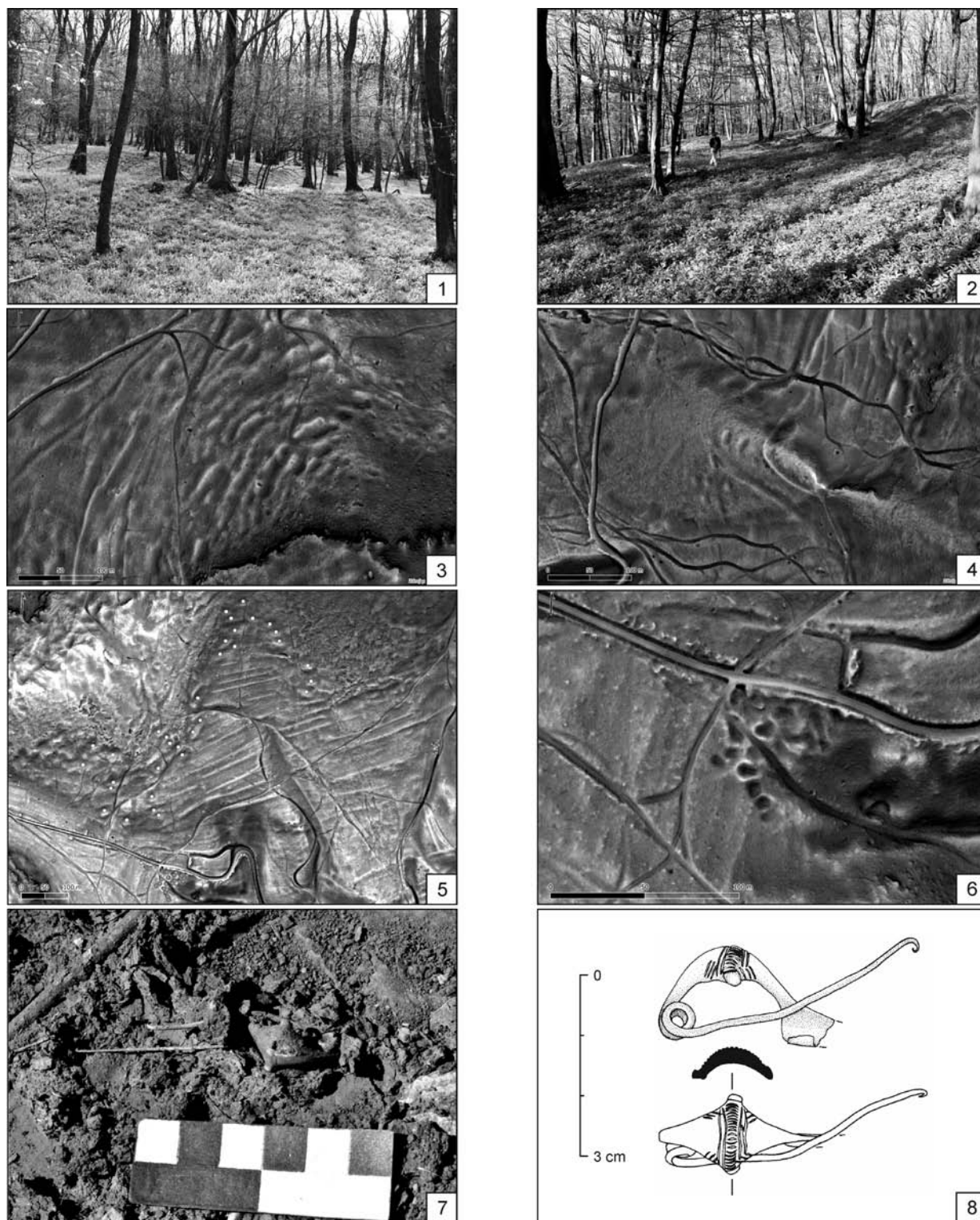

Obr. 15. 1–5 – Kovarce (Pod Morkou), výběr kovových nálezů a umelo vytvořená terasa; 6–8 – Kovarce (Lipka), nález souboru hlinených tkáčských závaží vo vývrte stromu in situ a 14 z celkovo 15 nájdených závaží po očistení. (Bisták et al., 37).
 Fig. 15. 1–5 – Kovarce (Pod Morkou), selected metal artefacts and one of artificially formed terraces; 6–8 – Kovarce (Lipka), discovery of clay loom weights in a wind-throw in situ, and 14 out of 15 found loom weights after their cleaning. (Bisták et al., 37).

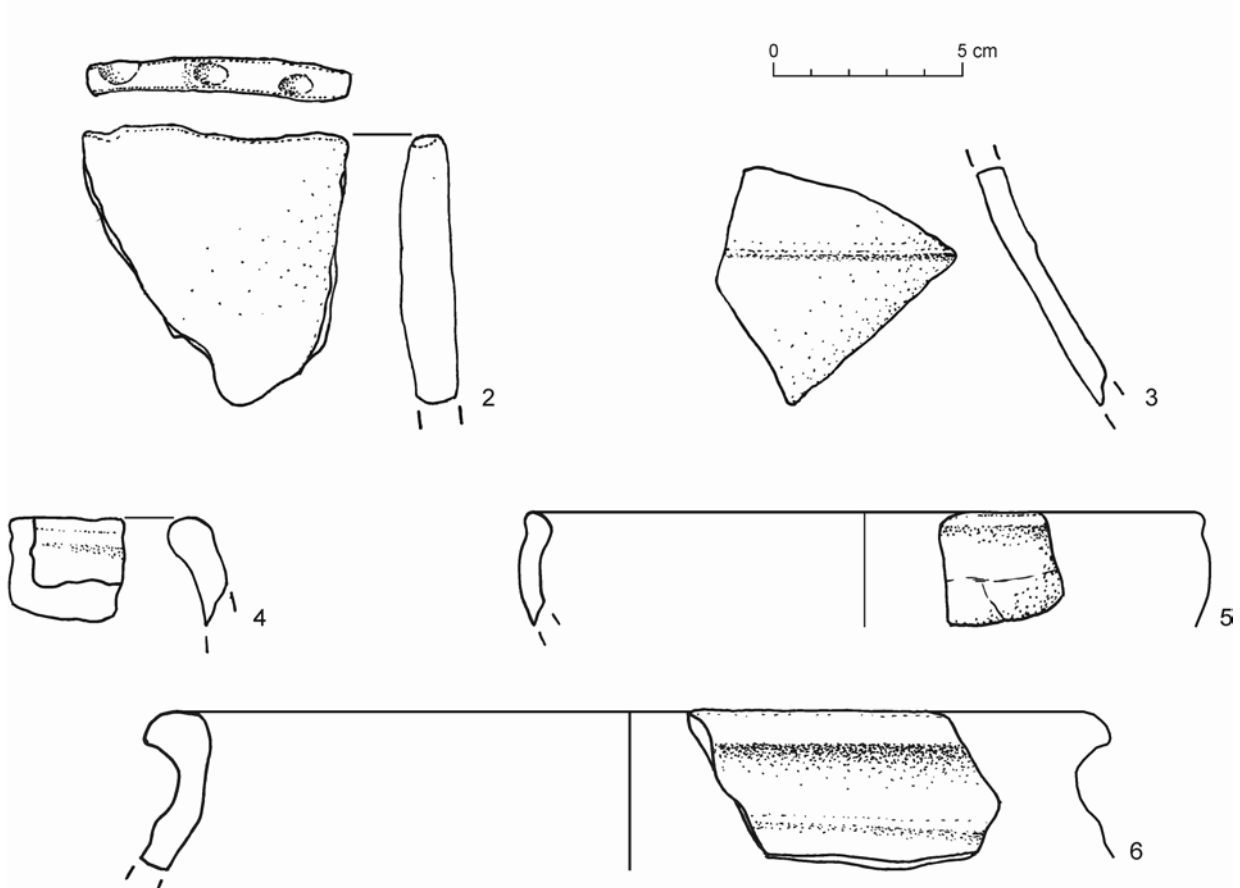
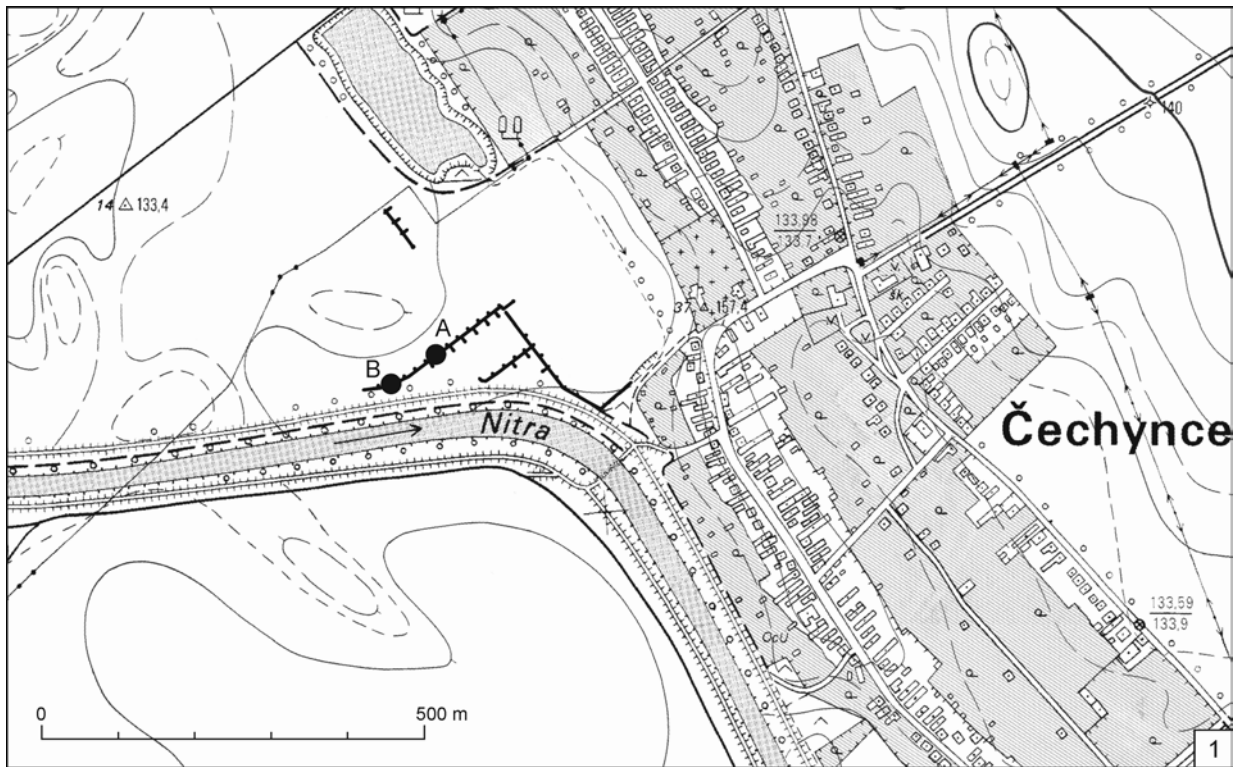
Obr. 16. 1 – Kovarce (Spárište), skupina uhlísk na severnom svahu Veľkého Tribeča (legenda: 1–3, 5 – na svahu vytvorené plošiny uhlísk; 4 – zahĺbený objekt, pozostatok chaty(?); 6 – dvojité(?) uhlisko s násypom po obvode; P – prameň; mapy: zdroj produktov LLS: ÚGKK SR; vizualizácia a grafická úprava T. Lieskovský; interpretácia P. Bisták); 2–10 – Nitrianska Streda (Bukoviny), v centre fotografie pohľad na jednu z umelo vytvorených terás a výber kovových nálezov z lokality. (Bisták et al., 38).

Fig. 16. 1 – Kovarce (Spárište), concentration of charcoal burning hearths at the northern slope of the Veľký Tribeč Mountain (legend: 1–3, 5 – platforms of charcoal burning hearths formed on the slope; 4 – sunken rectangular structure, remnants of a building(?); 6 – double(?) charcoal burning hearth; P – water spring; map: ALS data source: ÚGKK SR; visualisation and graphics T. Lieskovský; interpretation P. Bisták); 2–10 – Nitrianska Streda (Bukoviny), in the centre of the photograph, one of artificially formed terraces, and selected metal artefacts from the site. (Bisták et al., 38).

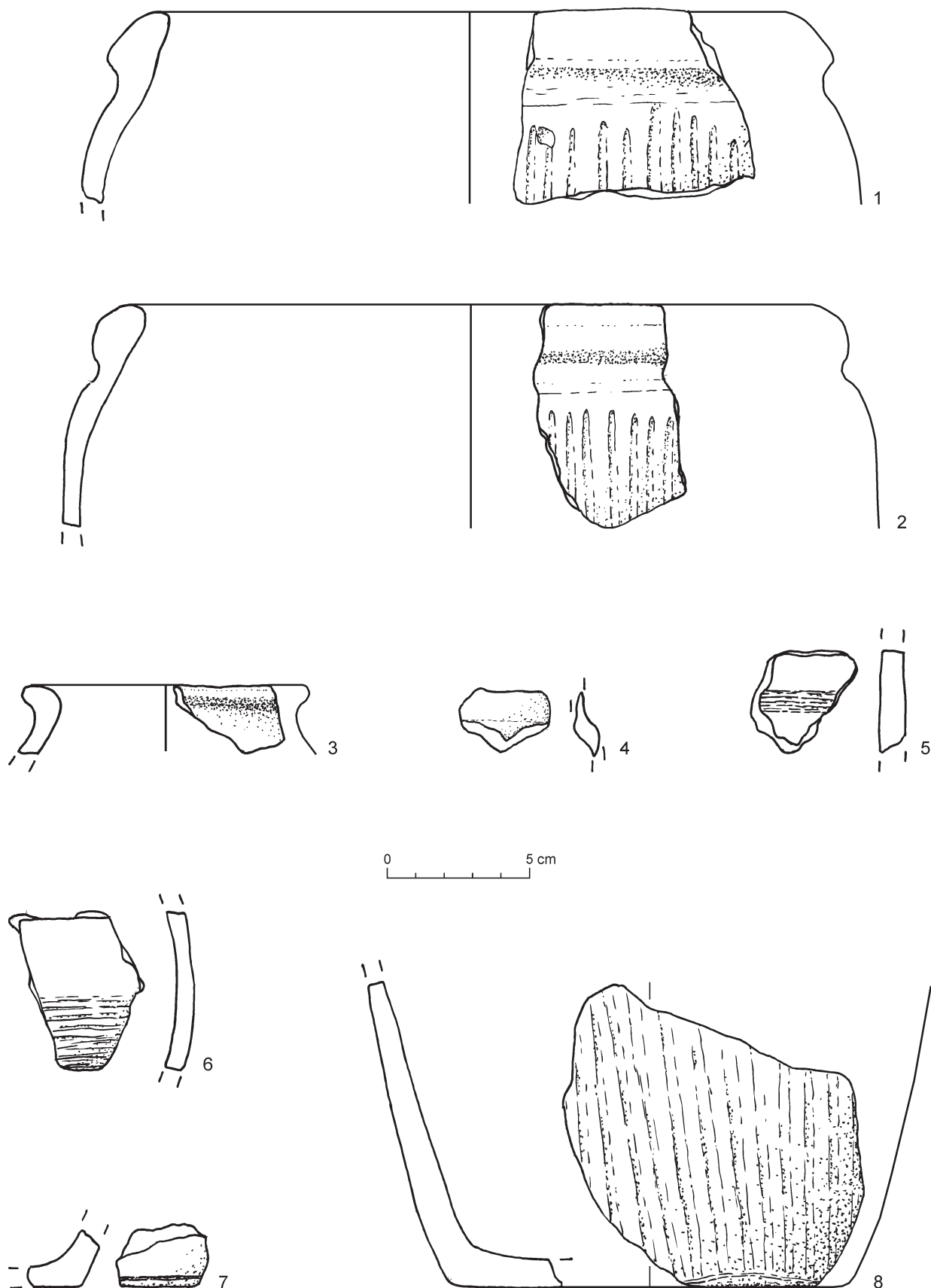

Obr. 17. 1–4 – Podhorany-Mechenice (Pod Žibricou); 1, 2 – sídliskové terasy; 3 – najvýraznejšie sídliskové terasy na vizualizácii dát LLS; 4 – areál sčasti opevnený valom na vizualizácii dát LLS; 5–8 – Štitáre-Dolné Štitáre (Panský les); 5 – areál na vizualizácii dát LLS s vyznačenými sídliskovými terasami (biele body), poľnými medzami (dlhé línie), pozostatkami vápenných pecí (sivé body); 6 – pozostatky batérie vápenných pecí pri prameni Gáborka na vizualizácii dát LLS; 7, 8 – bronzová spona in situ a kresba (mapy: zdroj produktov LLS: ÚGKK SR; vizualizácia T. Lieskovský; grafická úprava P. Bisták; kresba spony M. Zubajová). (Bisták/Kmeťová/Lieskovský, 42).

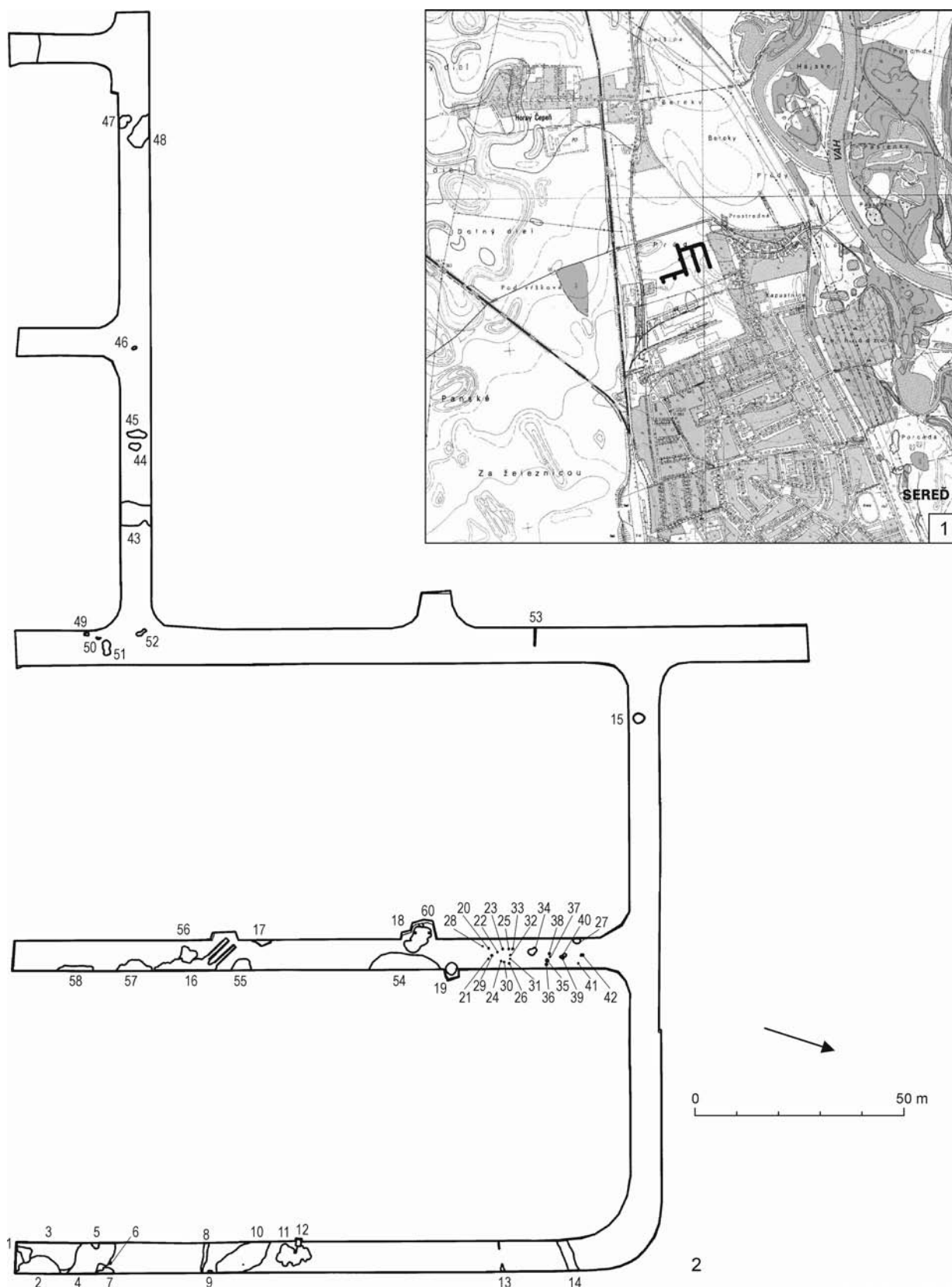
Fig. 17. 1–4 – Podhorany-Mechenice (Pod Žibricou site); 1, 2 – settlement terraces; 3 – largest settlement terraces on visualisation of ALS data; 4 – area partly fortified on visualisation of ALS data; 5–8 – Štitáre-Dolné Štitáre (Panský les); 5 – area on visualisation of ALS data with marked settlement terraces (white dots), 'lynchets' (long lines), relics of lime kilns (gray dots); 6 – relics of lime kilns near spring of Gáborka on visualisation of ALS data; 7, 8 – bronze fibula in situ and drawing (maps: ALS data source: ÚGKK SR; visualisation T. Lieskovský; graphics P. Bisták; fibula drawing M. Zubajová). (Bisták/Kmeťová/Lieskovský, 42).

Obr. 18. Čechynce (Na Pažiti). 1 – lokalizácia nálezov (legenda: A – poloha 1; B – poloha 2; zdroj podkladovej mapy: ÚGKK SR); 2 – praveký črep z polohy 1; 3–6 – výber nálezov z polohy 2 (kresba P. Bobek). (Bobek, 45).
 Fig. 18. Čechynce (Na Pažiti). 1 – localization of finds (legend: A – site 1; B – site 2; map source: ÚGKK SR); 2 – prehistoric sherd from site 1; 3–6 – selection of finds from site 2 (drawing P. Bobek). (Bobek, 45).

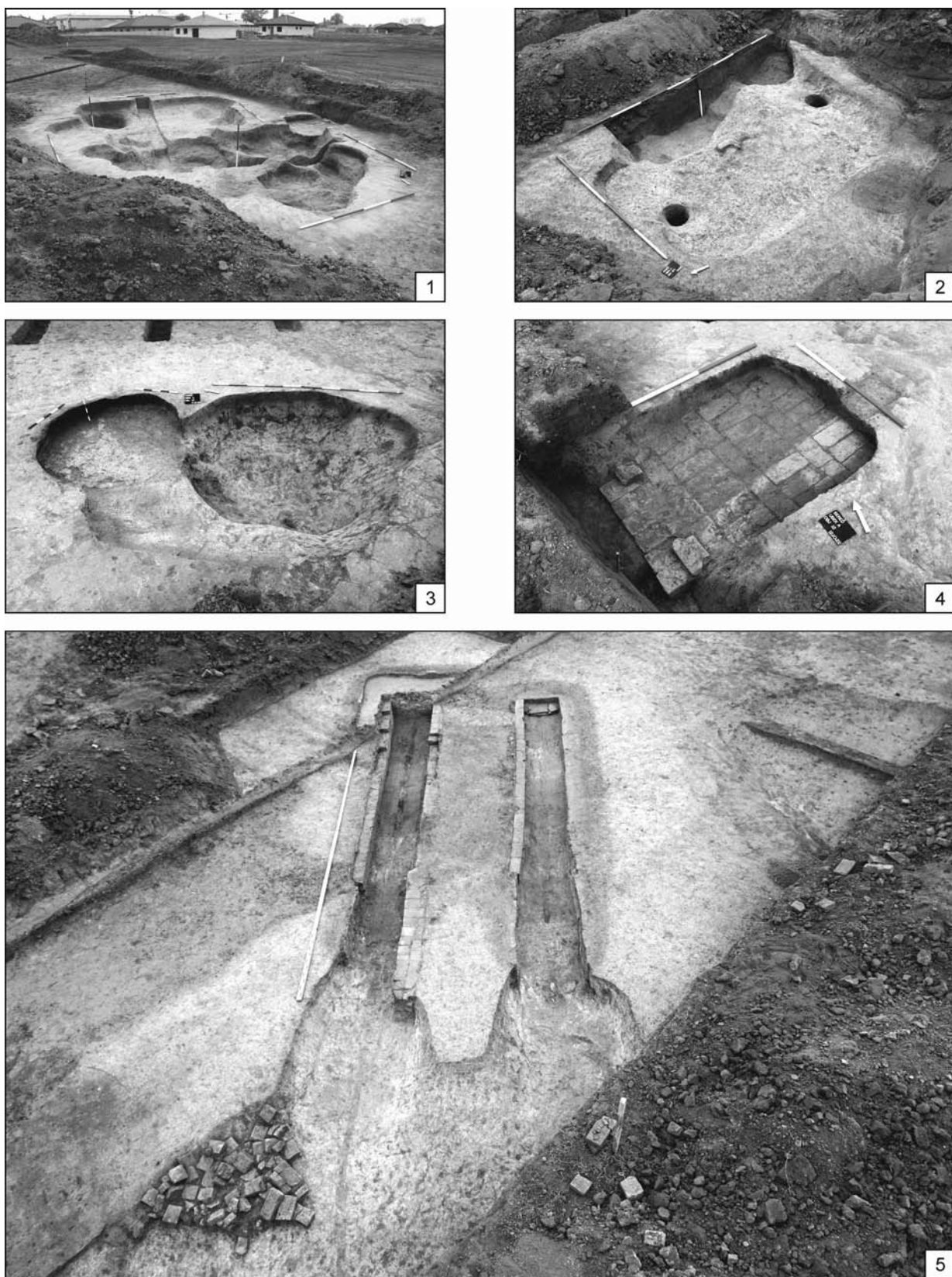

Obr. 19. Čechynce (Na Pažiti). Výber nálezov z polohy 2 (kresba P. Bobek). (Bobek, 45).
 Fig. 19. Čechynce (Na Pažiti). Selection of finds from site 2. (drawing P. Bobek). (Bobek, 45).

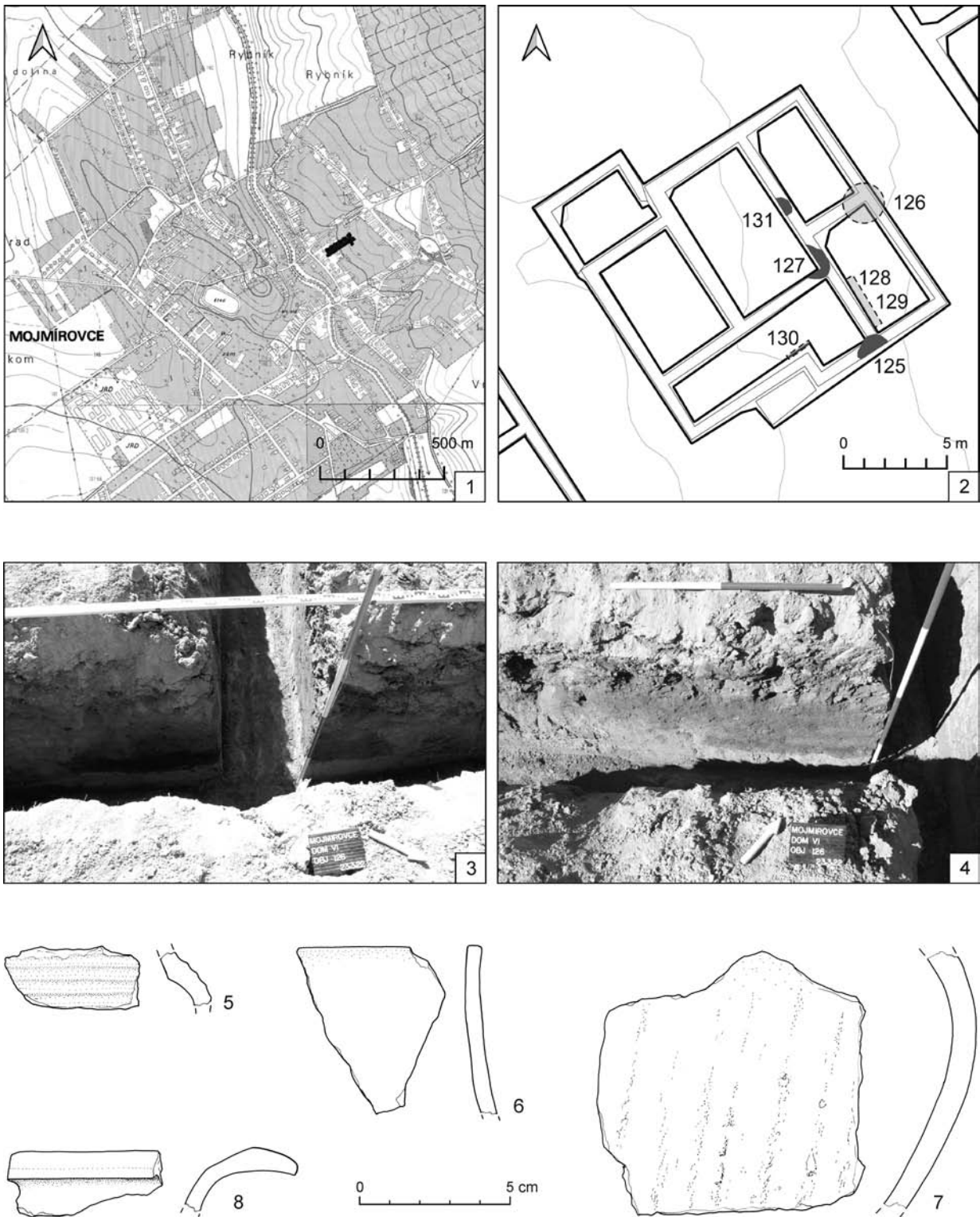
Obr. 20. Sered' (Prúdy). 1 – situovanie skúmanej plochy (zdroj podkladovej mapy: ÚGKK SR); 2 – celkový plán výskumu (autor P. Bobek). (Bobek, 47).

Fig. 20. Sered' (Prúdy). 1 – location of the surveyed area (map source: ÚGKK SR); 2 – general plan of the research (author P. Bobek). (Bobek, 47).

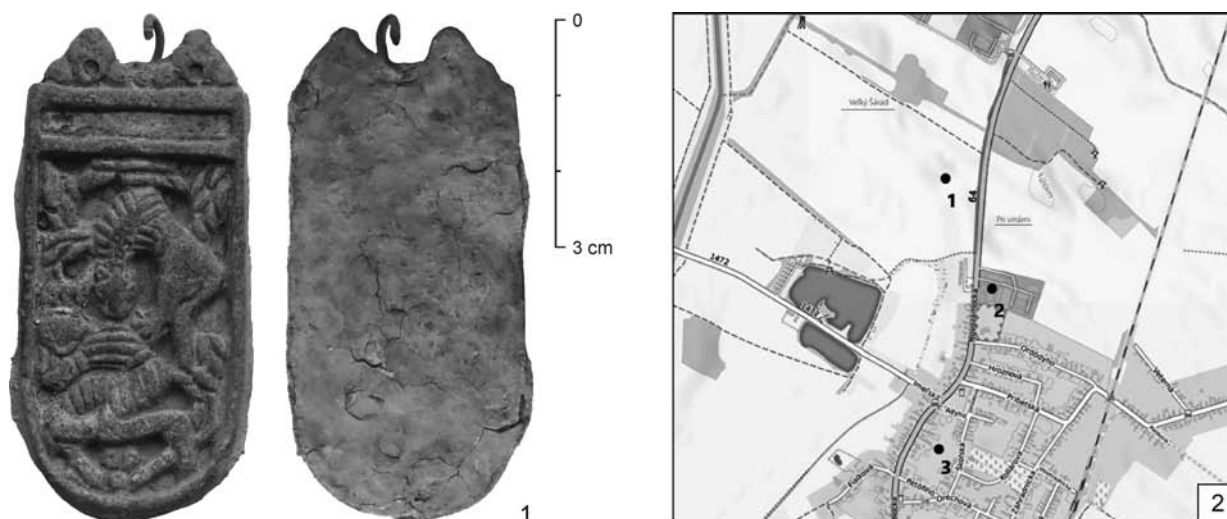

Obr. 21. Sered' (Prúdy). Preskúmané objekty. 1 – objekty 11 (A, B) a 12 (A – C), doba laténska, novovek; 2 – objekt 18C, doba laténska; 3 – objekt 47, stredovek/novovek(?); 4 – objekt 12C, novovek; 5 – objekt 16, novovek (foto P. Bobek). (Bobek, 47).

Fig. 21. Sered' (Prúdy). Excavated features. 1 – features 11 (A, B) and 12 (A – C), La Tène period, Modern period; 2 – feature 18C, La Tène period; 3 – feature 47, Medieval/Modern period(?); 4 – feature 12C, Modern period; 5 – feature 16, Modern period (photo P. Bobek). (Bobek, 47).

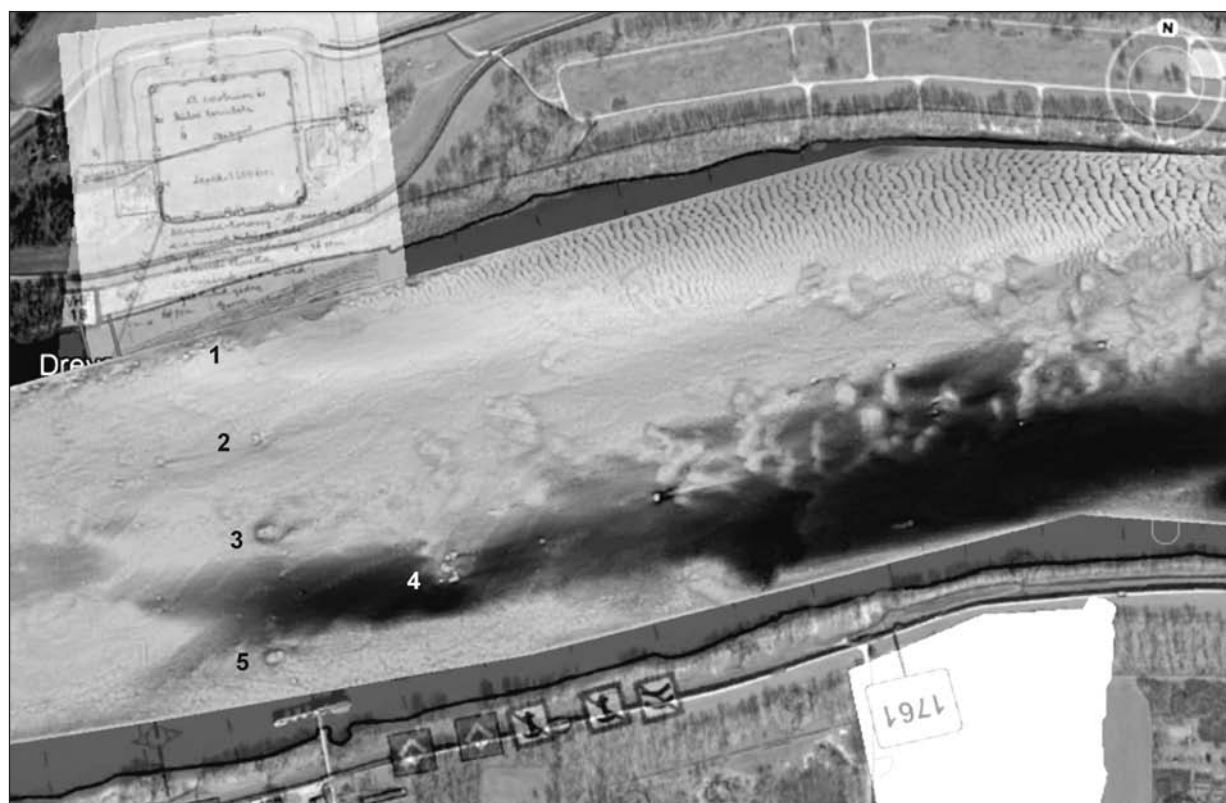

Obr. 22. Mojmírovce (intravilán). 1 – miesto výskumu; 2 – plán domu VI s identifikovanými objektmi; 3, 4 – objekt 126, mladšia doba bronzová; 5–8 – fragmenty keramiky z mladšej doby bronzovej (zdroj podkladovej mapy: ÚGKK SR). (Bobek/Mitáš, 50).
 Fig. 22. Mojmírovce (urban area). 1 – excavation site; 2 – plan of house VI with identified features; 3, 4 – feature 126, Late Bronze Age; 5–8 – pottery fragments from the Late Bronze Age (map source: ÚGKK SR). (Bobek/Mitáš, 50).

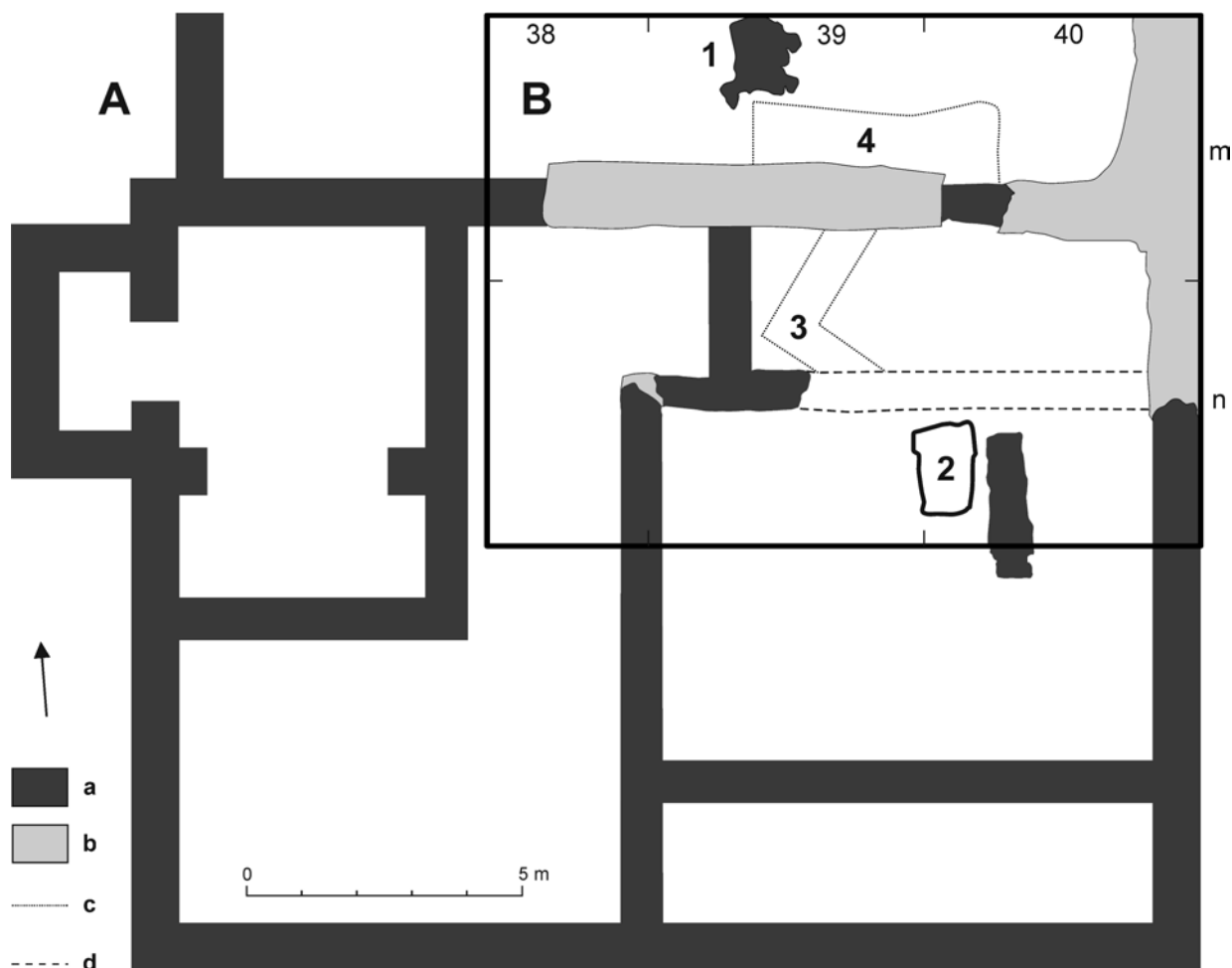
Obr. 23. Hurbanovo-Bohatá (Novozámocká). 1 – nákončie s cirkusovým motívom; 2 – archeologické lokality z včasného stredoveku v Hurbanove-Bohatej (legenda: 1 – poloha Medzi dvoma cestami [1972]; 2 – poloha Kenzel [2016]; 3 – poloha Pri Kostole sv. Anny [2021]). (Csuthy/Paterka, 51).

Fig. 23. Hurbanovo-Bohatá (Novozámocká). 1 – strap end with a circus motif; 2 – archaeological sites from the Early Middle Ages in Hurbanovo-Bohatá (legend: 1 – Medzi dvoma cestami site [1972]; 2 – Kenzel site [2016]; 3 – by the Church of St. Anne site [2021]). (Csuthy/Paterka, 51).

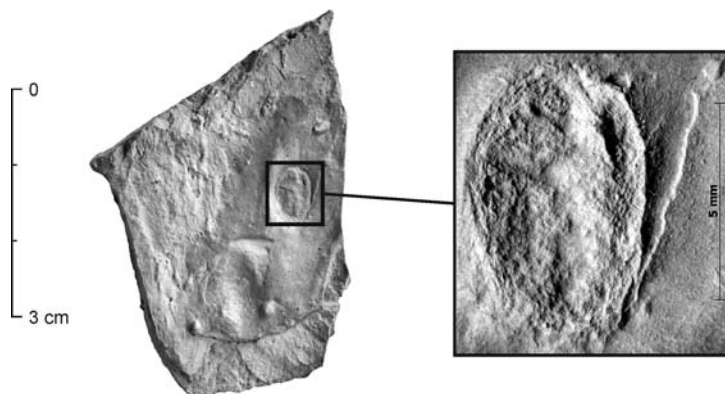
Obr. 24. Iža (Leányvár-koryto Dunaja). Batymetrický plán dna rieky Dunaj s vyznačenými štruktúrami – piliermi 1–5 (autor HELICOP, s. r. o.). (Daňová/Daňová/Rajtár, 52).

Fig. 24. Iža (Leányvár-Danube's riverbed). Bathymetric plan of the Danube river bottom with indicated structures – pillars 1–5 (author HELICOP Ltd.). (Daňová/Daňová/Rajtár, 52).

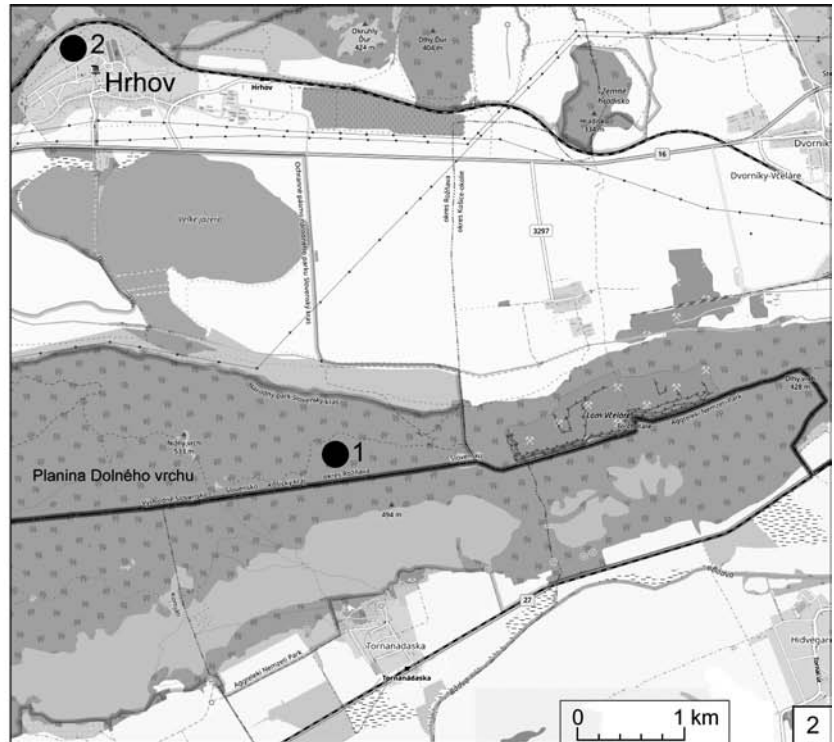
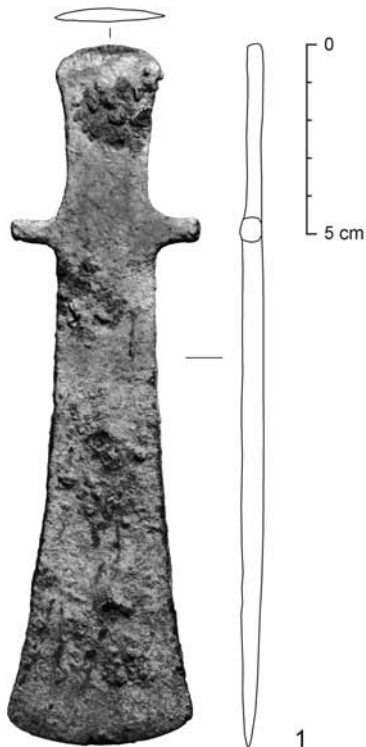
Obr. 25. Iža (Leányvár-Rímsky kastel). A – schematický plán preskúmanej južnej časti objektu kúpeľov; B – vyznačenie skúmanej plochy (legenda: a – kamenné múry; b – línie zásypov po vylámaní múrov; c – obrysy vojenského zákopu; d – obrysy recentného zásahu; 1 – torzo murovaných základov podlahy; 2 – základ novodobej kanalizačnej šachty; 3 – línia vojenského zákopu; 4 – recentný zásah, výkop J. Tótha-Kurucz[?]). (Daňová/Rajtár, 53).

Fig. 25. Iža (Leányvár-Roman castellum). A – schematic plan of the examined southern part of spa; B – indicated examined area (legend: stone walls; b – lines of backfill after breaking through the walls; c – outlines of a military trench; d – outlines of a recent intervention; 1 – torso of the brick foundations of the floor; 2 – foundation of a modern sewer shaft; 3 – line of a military trench; 4 – recent intervention, excavation by J. Tóth-Kurucz[?]). (Daňová/Rajtár, 53).

Obr. 26. Iža (Leányvár-Rímsky kastel). Fragment teguly s odtlačkom gemy s vyobrazením stojacej postavy. (Daňová/Rajtár, 53).

Fig. 26. Iža (Leányvár-Roman castellum). Fragment of a tegula with an imprint of a gem depicting a standing figure. (Daňová/Rajtár, 53).

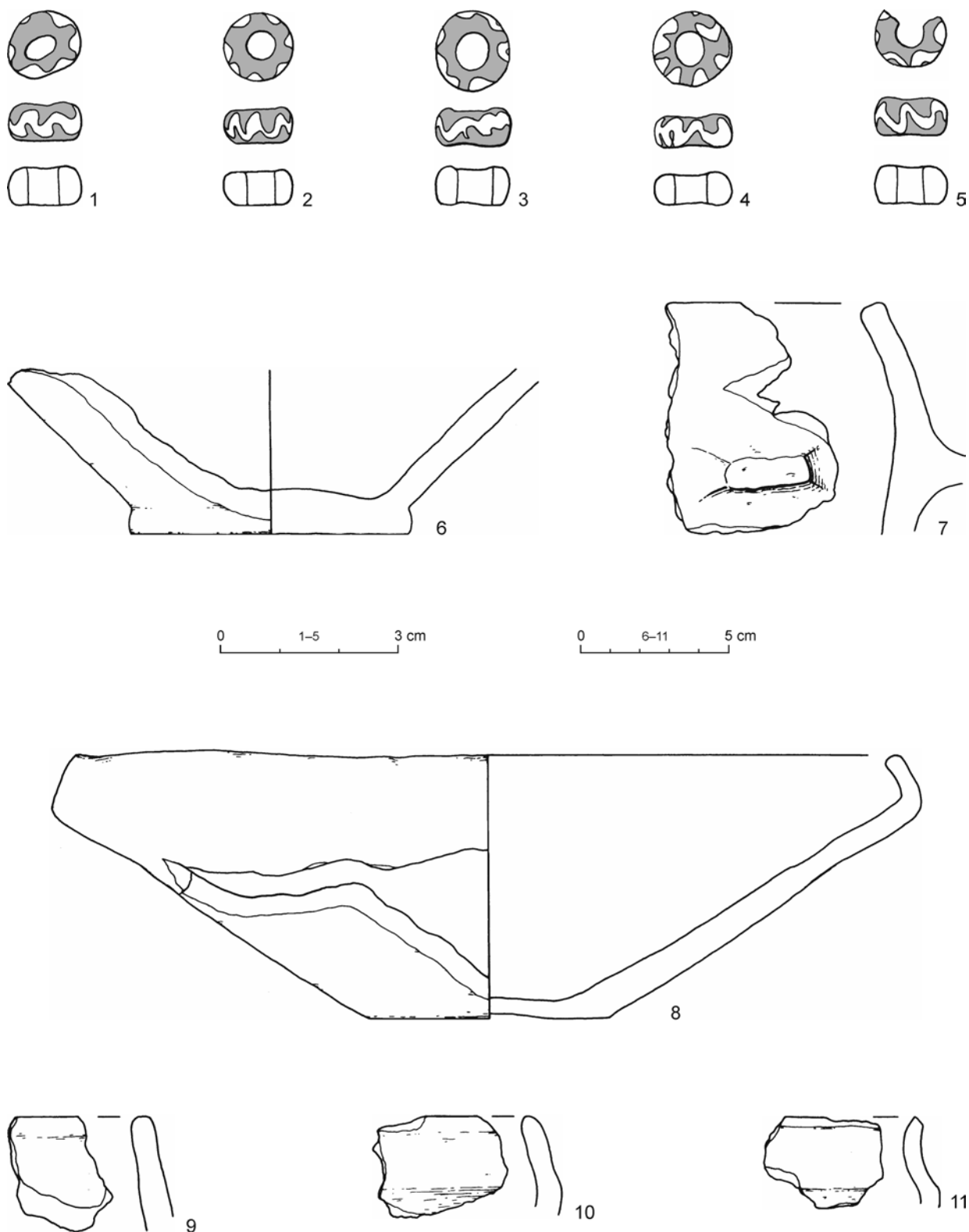
Obr. 27. Hrhov (Dolný vrch). 1 – železná sekera s ramienkami; 2 – topografia nálezísk (legenda: 1 – poloha nálezu sekery, 2 – sídlisko z doby železnej). (Ďurišová/Miroššayová, 55).

Fig. 27. Hrhov (Dolný vrch). 1 – iron trunion axe; 2 – topography of sites (legend: 1 – location of discovery of the axe; 2 – settlement from the Hallstatt period). (Ďurišová/Miroššayová, 55).

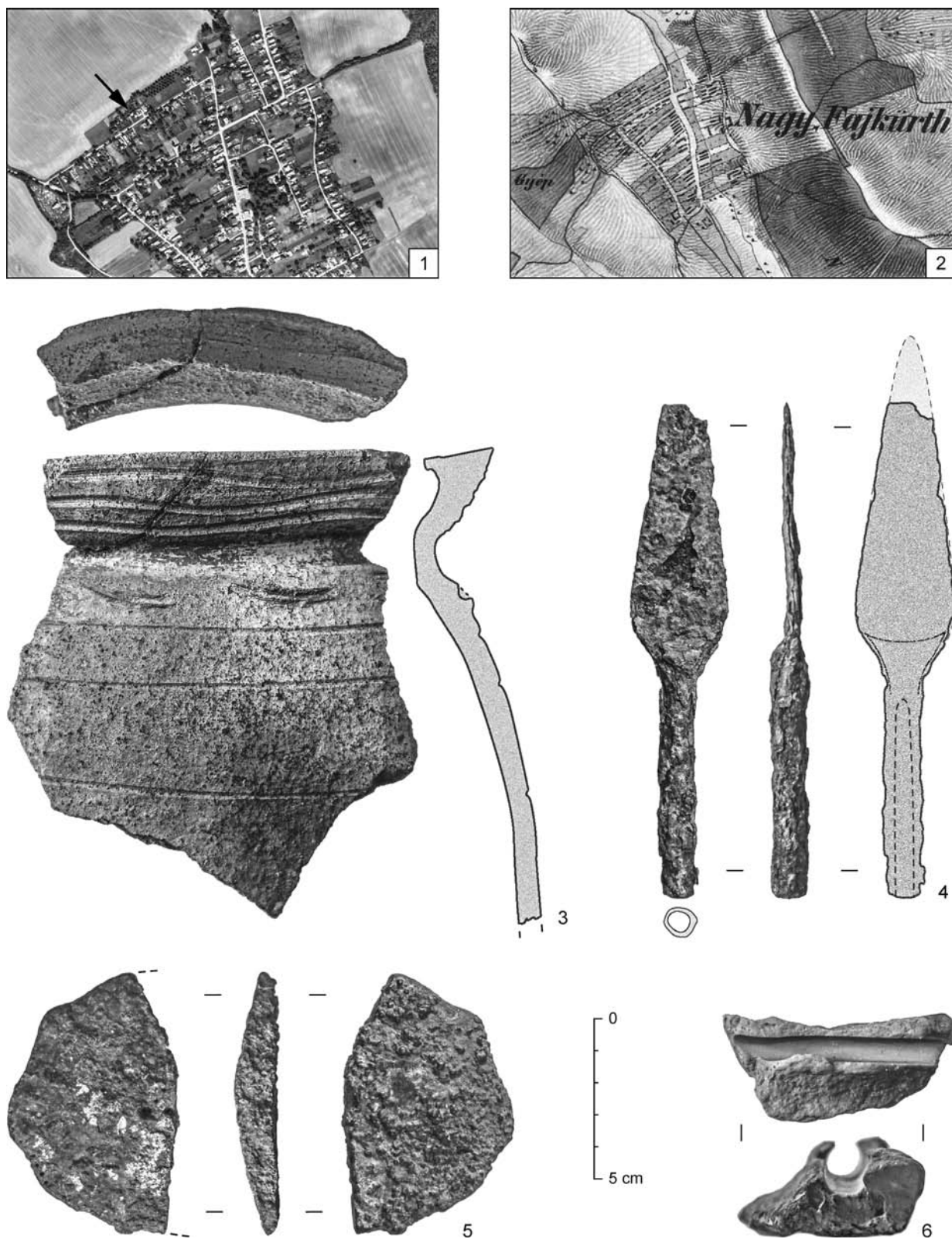

Obr. 28. Brezovička (Kostol sv. Martina). Hrob 1 odkrytý v sonde 1 (foto M. Hudák). (Hudák et al., 72).

Fig. 28. Brezovička (St. Martin Church). Burial 1 uncovered in trench 1 (photo M. Hudák). (Hudák et al., 72).

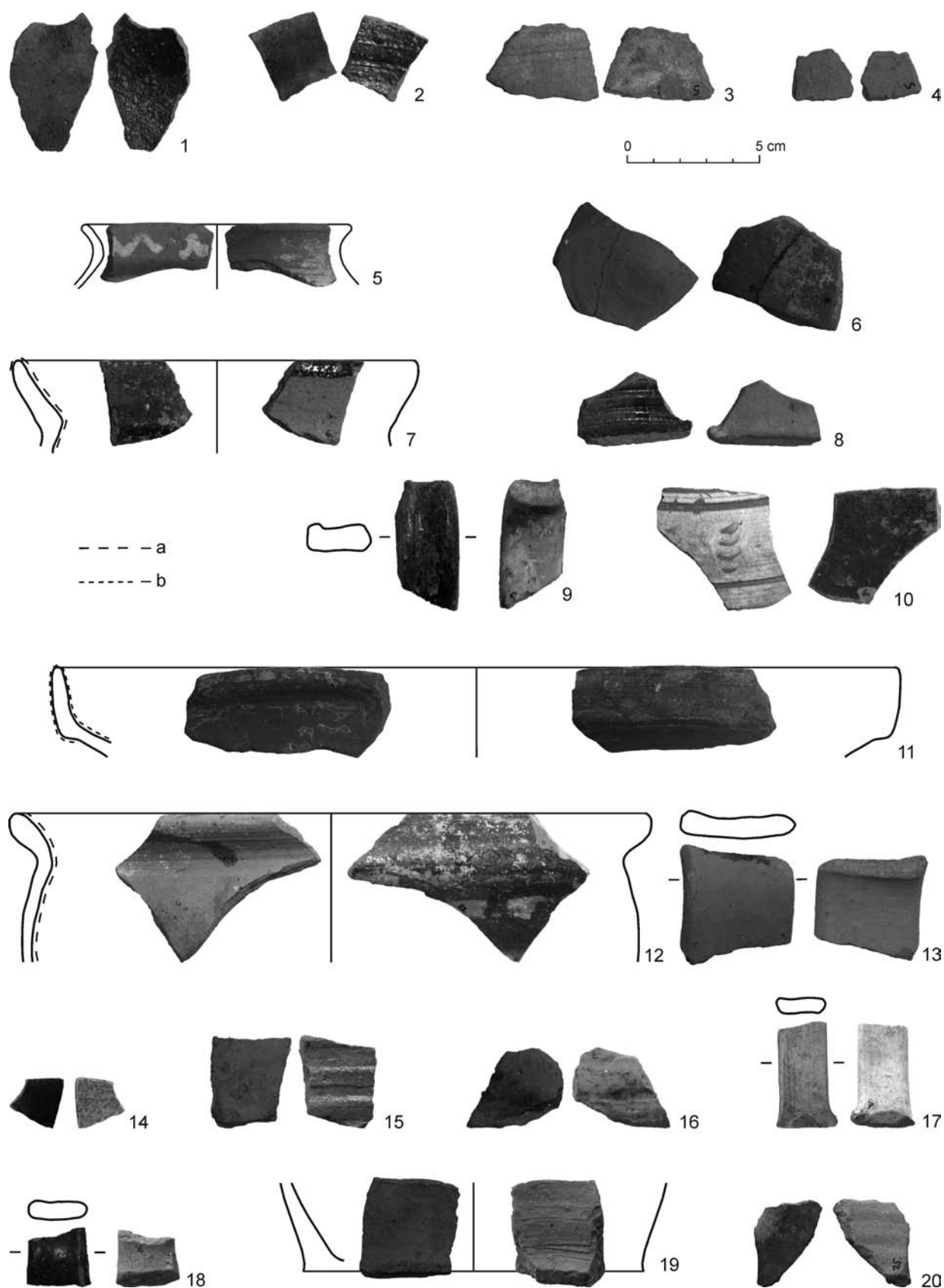

Obr. 29. Rišňovce (Piesky). 1-8 – nálezy z porušeného hrobu; 9-11 – nálezy zo zberu. Mierka: a – 1-5; b – 6-11. (Fusek/Javor, 68).
 Fig. 29. Rišňovce (Piesky). 1-8 – finds from the disturbed grave; 9-11 – surface collection. Scale: a – 1-5; b – 6-11. (Fusek/Javor, 68).

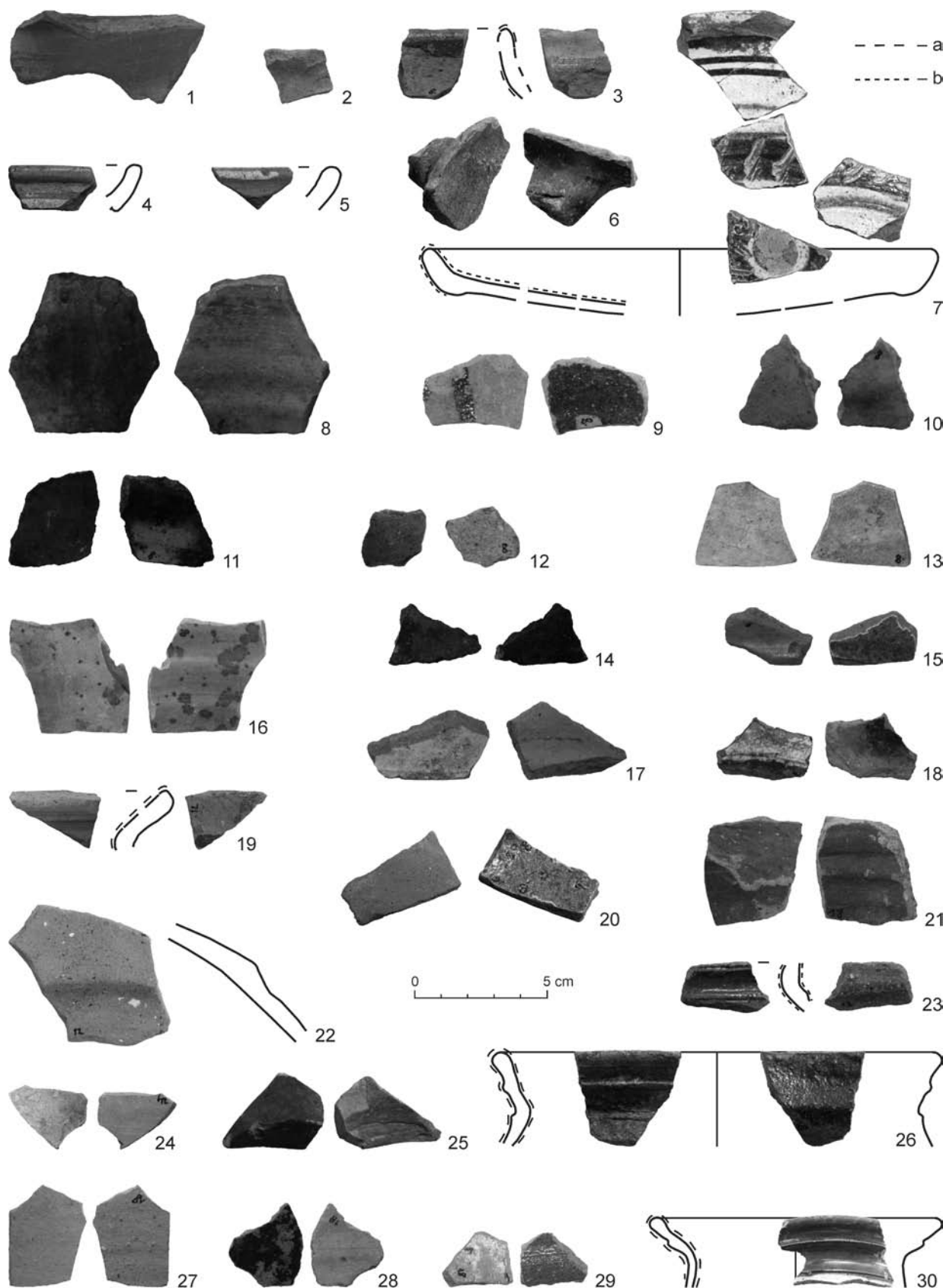
Obr. 30. Dedinka (parc. č. 133/1). 1 – satelitná snímka obce s vyznačeným miestom nálezu na severozápadnom okraji intravilánu (zdroj podkladovej mapy: Google Earth); 2 – výsek listu II. vojenského mapovania (1819–1842) s vyobrazením osady Nagy Fajkurt (zdroj podkladovej mapy: www.mapire.eu); 3–6 – predmety náhodne objavené pri výkopových prácach v blízkosti domu č. 166 (autor J. Godiš). (Godiš, 71).

Fig. 30. Dedinka (plot no. 133/1). 1 – satellite image of the village and marking the place of the find's discovery of its northwestern periphery (map source: Google Earth); 2 – II. Military Survey (1819–1842) map sheet section depicting the Nagy Fajkurt settlement (map source: www.mapire.eu); 3–6 – stray finds discovered near the house no. 166 (author J. Godiš). (Godiš, 71).

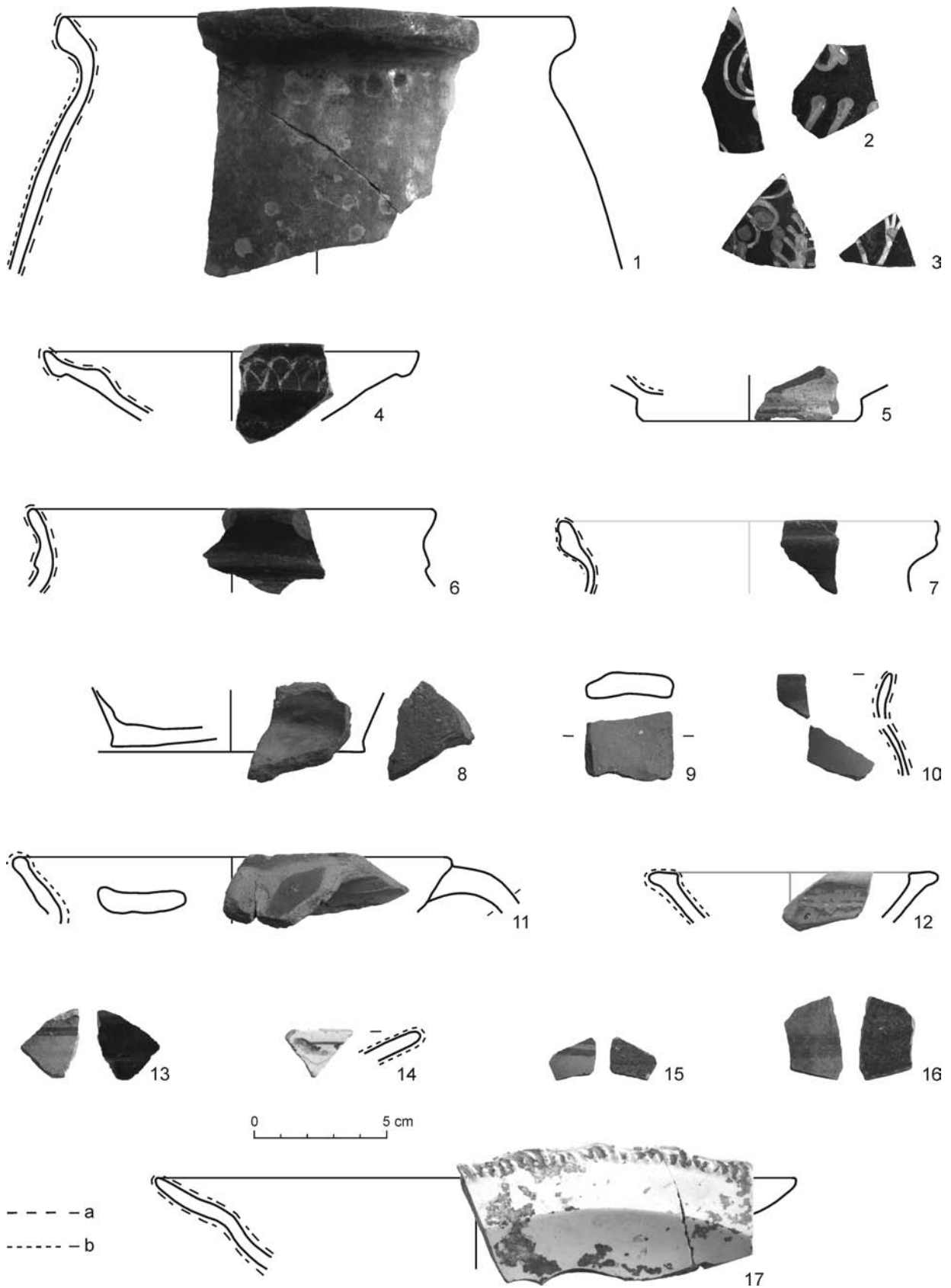

Obr. 31. Brezovička (Kostol sv. Martina). Výber keramických nálezov. 1–14 – stratigrafická jednotka 102; 15–20 – stratigrafická jednotka 105 (legenda: a – zelená glazúra; b – žltá glazúra; foto a kresba M. Čurný). (Hudák et al., 72).

Fig. 31. Brezovička (St. Martin Church). Selected pottery finds. 1–14 – stratigraphic unit 102; 15–20 – stratigraphic unit 105 (legend: a – green glaze; b – yellow glaze; photo and drawing M. Čurný). (Hudák et al., 72).

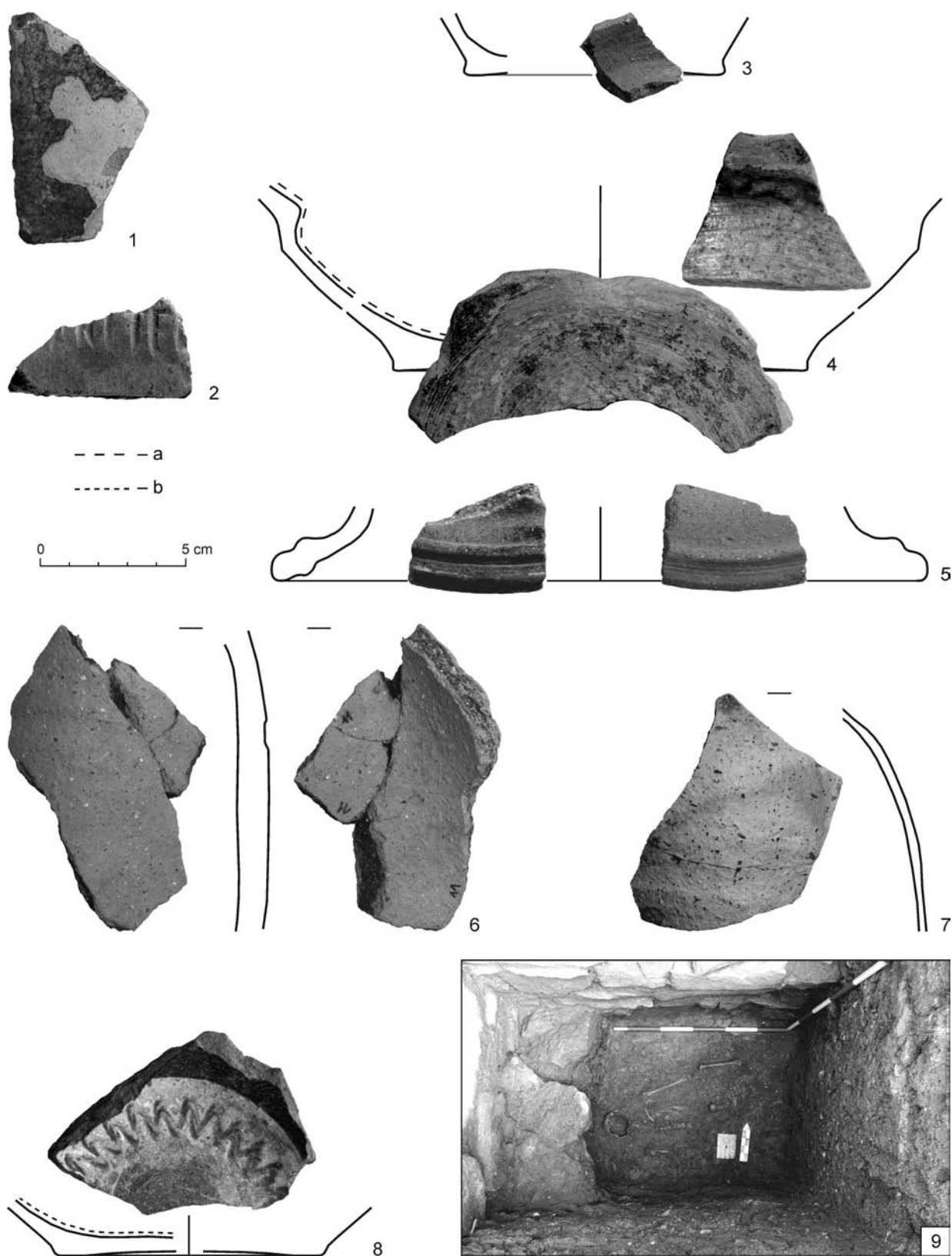

Obr. 32. Brezovička (Kostol sv. Martina). Výber keramických nálezov, 1–18 – stratigrafická jednotka 105; 19–29 – stratigrafická jednotka 106; 30 – stratigrafická jednotka 107 (legenda: a – zelená glazúra; b – žltá glazúra; foto a kresba M. Čurný). (Hudák et al., 72).
 Fig. 32. Brezovička (St. Martin Church). Selected pottery finds. 1–18 – stratigraphic unit 105; 19–29 – stratigraphic unit 106; 30 – stratigraphic unit 107 (legend: a – green glaze; b – yellow glaze; photo and drawing M. Čurný). (Hudák et al., 72).

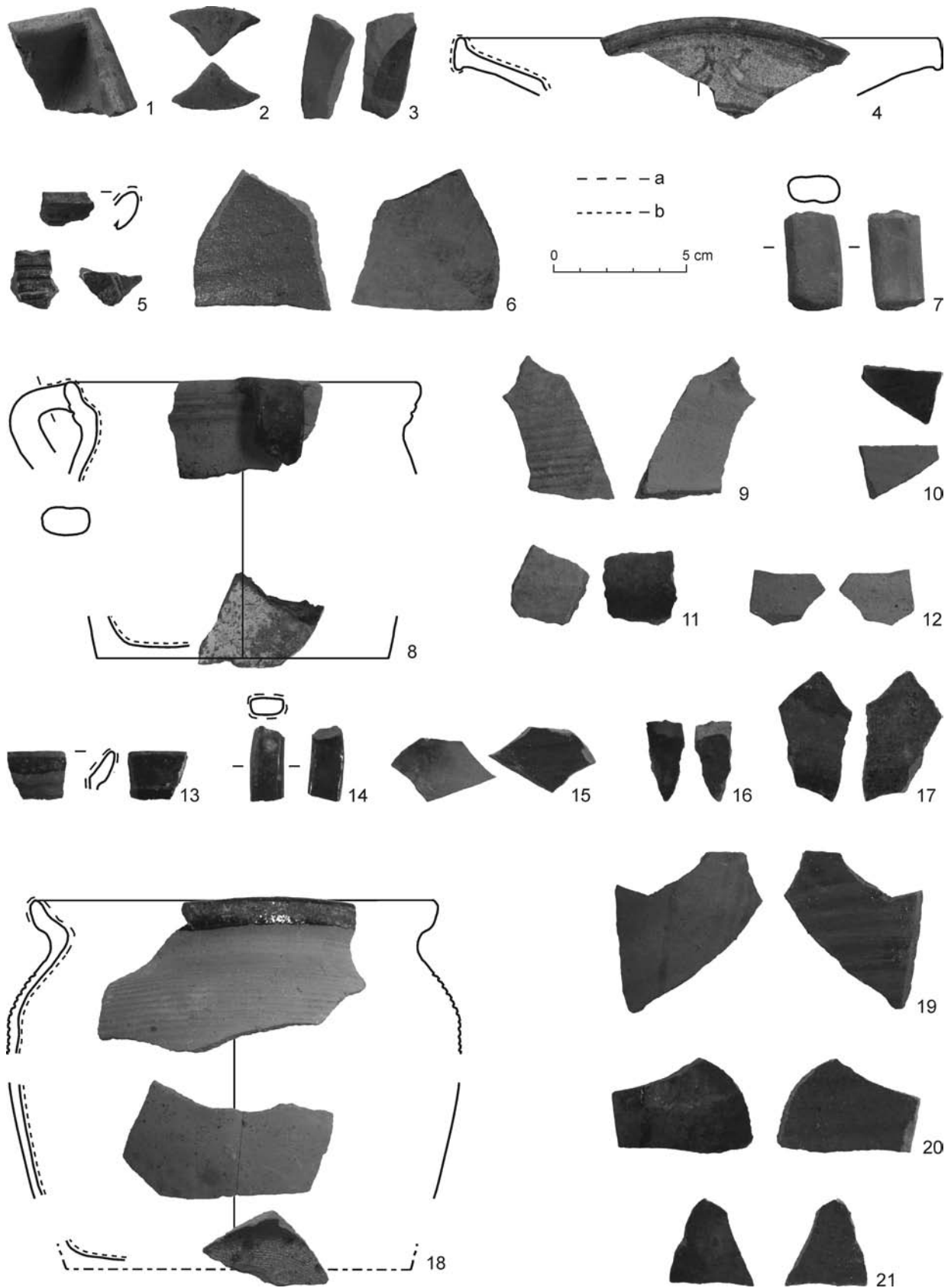
Obr. 33. Švábovce (Kostol Krista Kráľa). Výber keramických nálezov zo stratigrafickej jednotky 104 (legenda: a – zelená glazúra; b – žltá glazúra; foto a kresby M. Čurný). (Hudák et al., 73).

Fig. 33. Švábovce (Church of Christ the King). Selected pottery finds from stratigraphic unit 104 (legend: a – green glaze; b – yellow glaze; photo and drawing M. Čurný). (Hudák et al., 73).

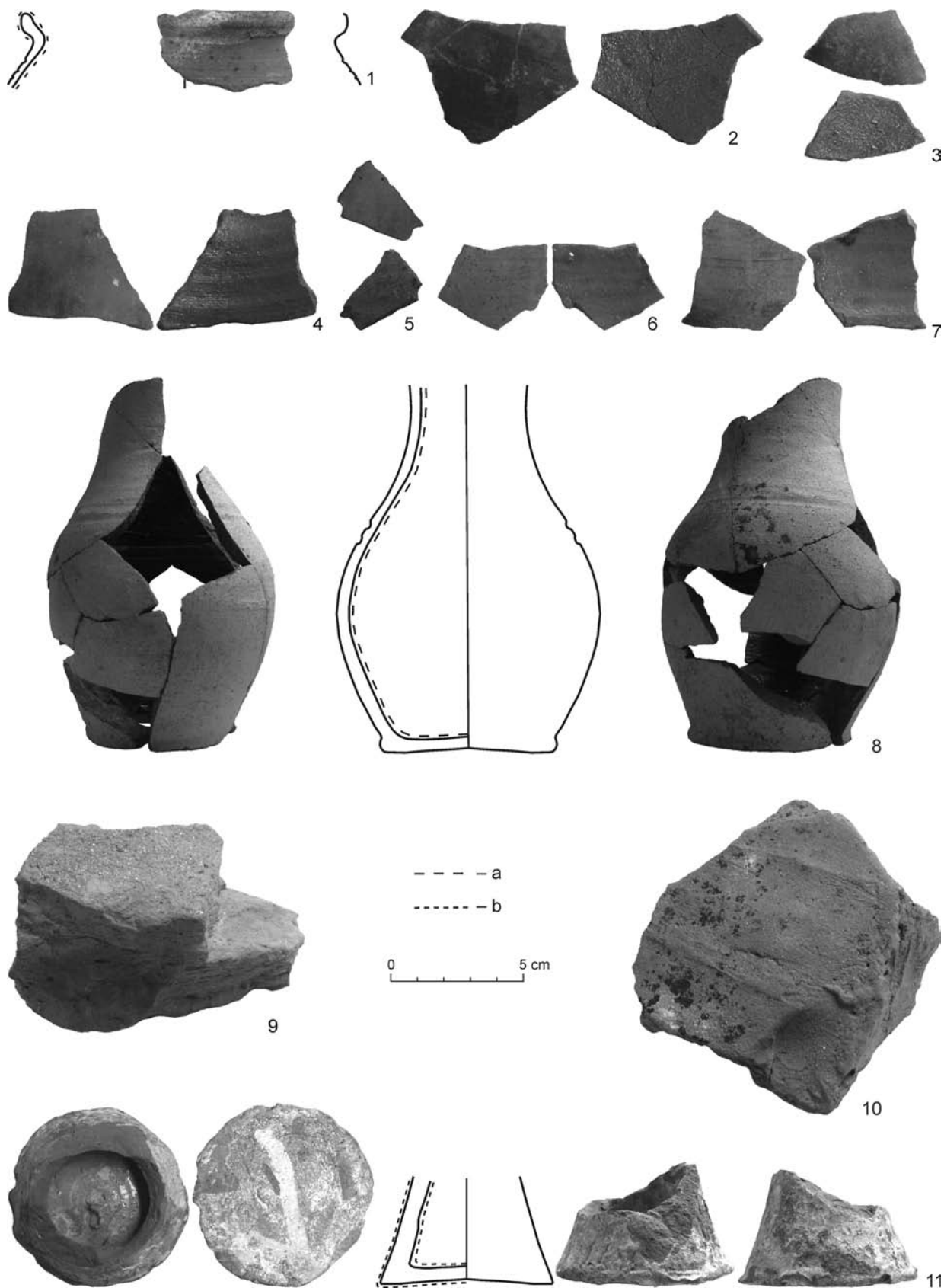
Obr. 34. Švábovce (Kostol Krista Kráľa). Výber keramických nálezov. 1 – stratigrafická jednotka 101; 2 – stratigrafická jednotka 103; 3–5 – stratigrafická jednotka 105; 6–8 – stratigrafická jednotka 106 (legenda: a – zelená glazúra; b – žltá glazúra; foto a kresba M. Čurný); 9 – hrob 1 odkrytý v sonde 1, stratigrafická jednotka 105 (foto M. Hudák). (Hudák et al., 73).

Fig. 34. Švábovce (St. Martin Church). Selected pottery finds. 1 – stratigraphic unit 101; 2 – stratigraphic unit 103; 3–5 – stratigraphic unit 105; 6–8 – stratigraphic unit 106 (legend: a – green glaze; b – yellow glaze; photo and drawing M. Čurný); grave 1 excavated in trench 1, stratigraphic unit 105 (photo M. Hudák). (Hudák et al., 73).

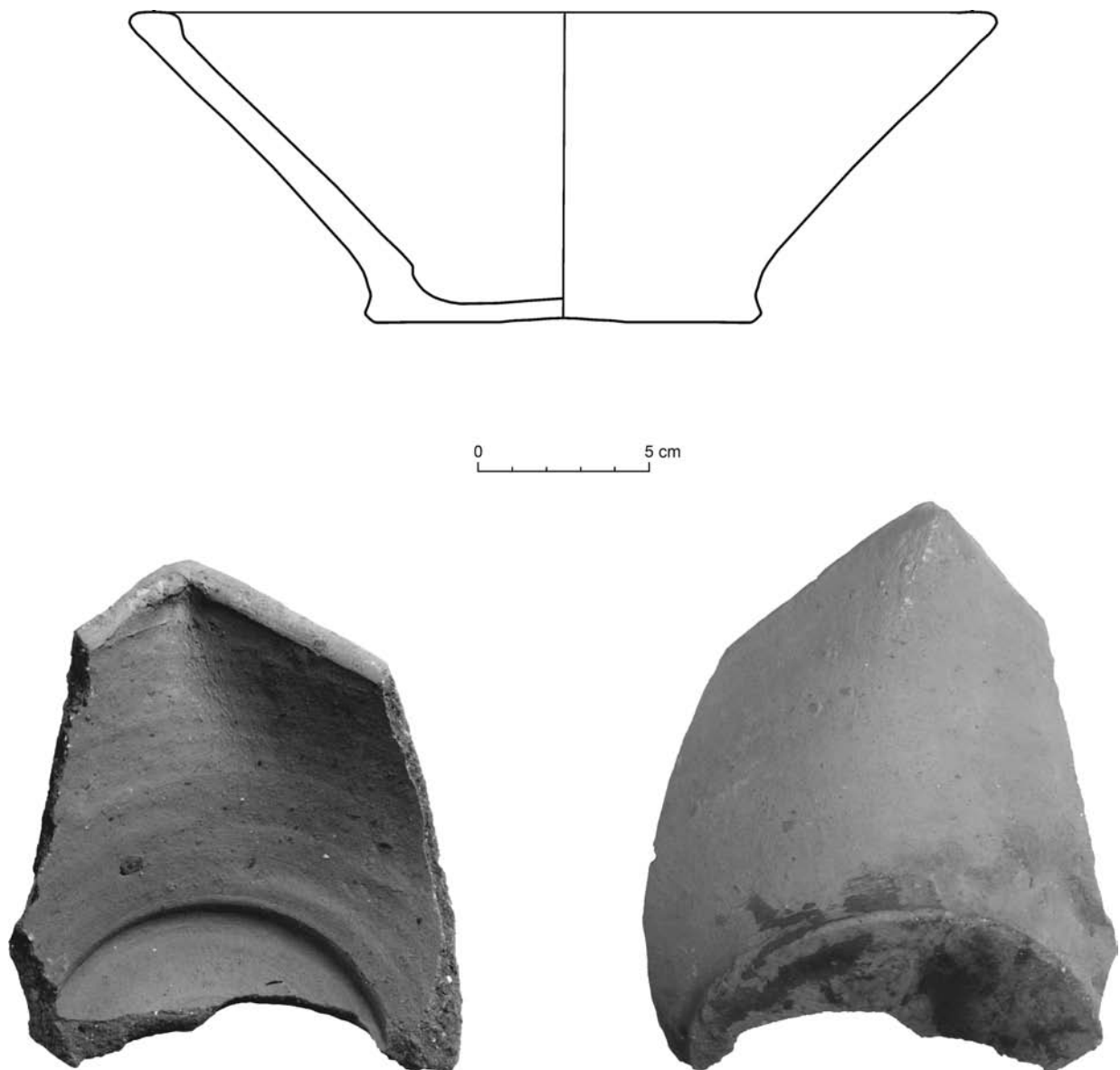
Obr. 35. Bardejov (Veterná ulica). Výber keramických nálezov zo stratigrafickej jednotky 103 (legenda: a – zelená glazúra; b – žltá glazúra; foto a kresba M. Čurný). (Hudák et al., 74).

Fig. 35. Bardejov (Veterná ulica street). Selected pottery finds from stratigraphic unit 103 (legend: a – green glaze; b – yellow glaze; photo and drawing M. Čurný). (Hudák et al., 74).

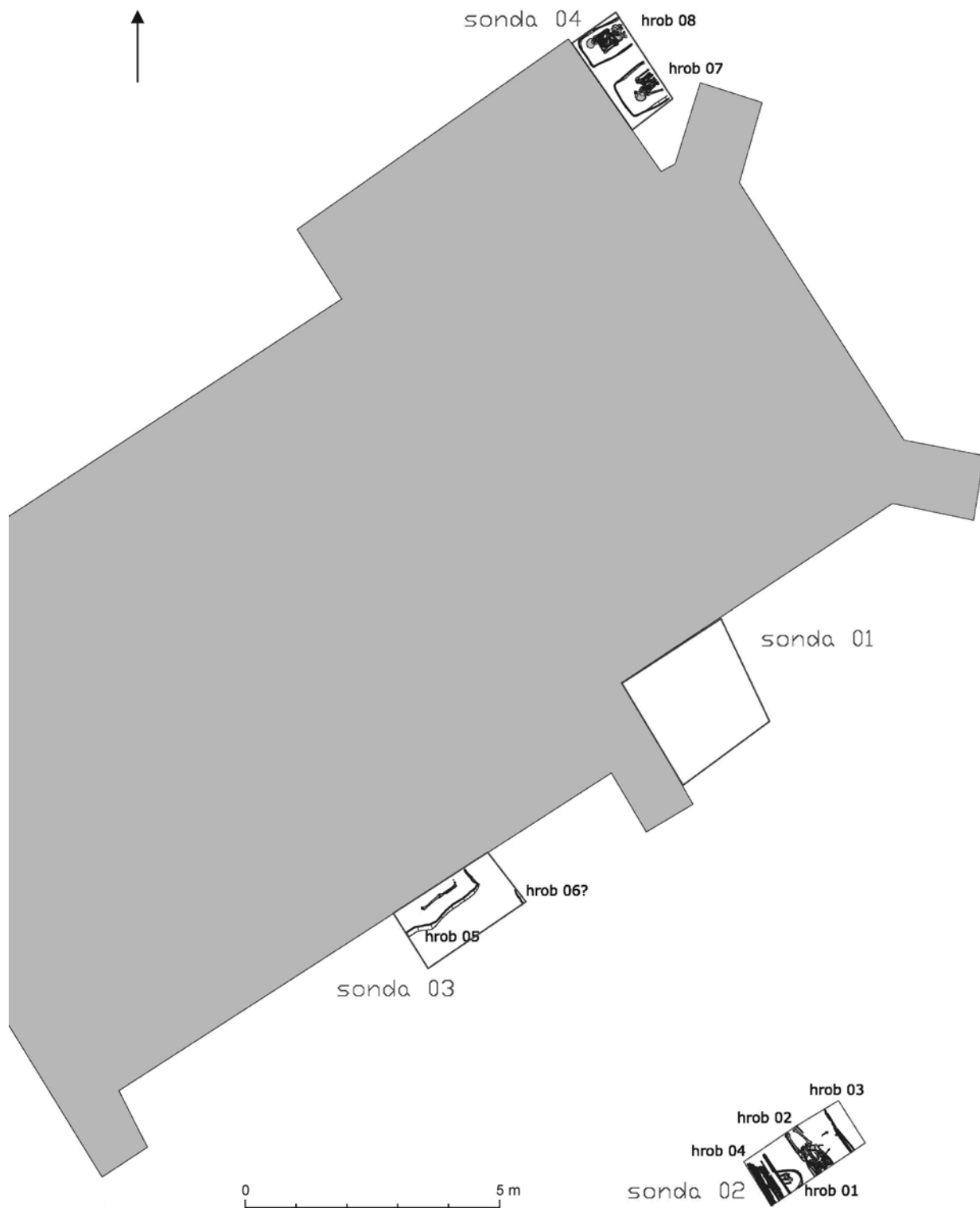
Obr. 36. Bardejov (Veterná ulica). Výber keramických nálezov. 1–9 – stratigrafická jednotka 103; 10, 11 – stratigrafická jednotka 105 (legenda: a – zelená glazúra; b – žltá glazúra; foto a kresba M. Čurný). (Hudák et al., 74).

Fig. 36. Bardejov (Veterná ulica street). Selected pottery finds. 1–9 – stratigraphic unit 103; 10, 11 – stratigraphic unit 105 (legend: a – green glaze; b – yellow glaze; photo and drawing M. Čurný). (Hudák et al., 74).

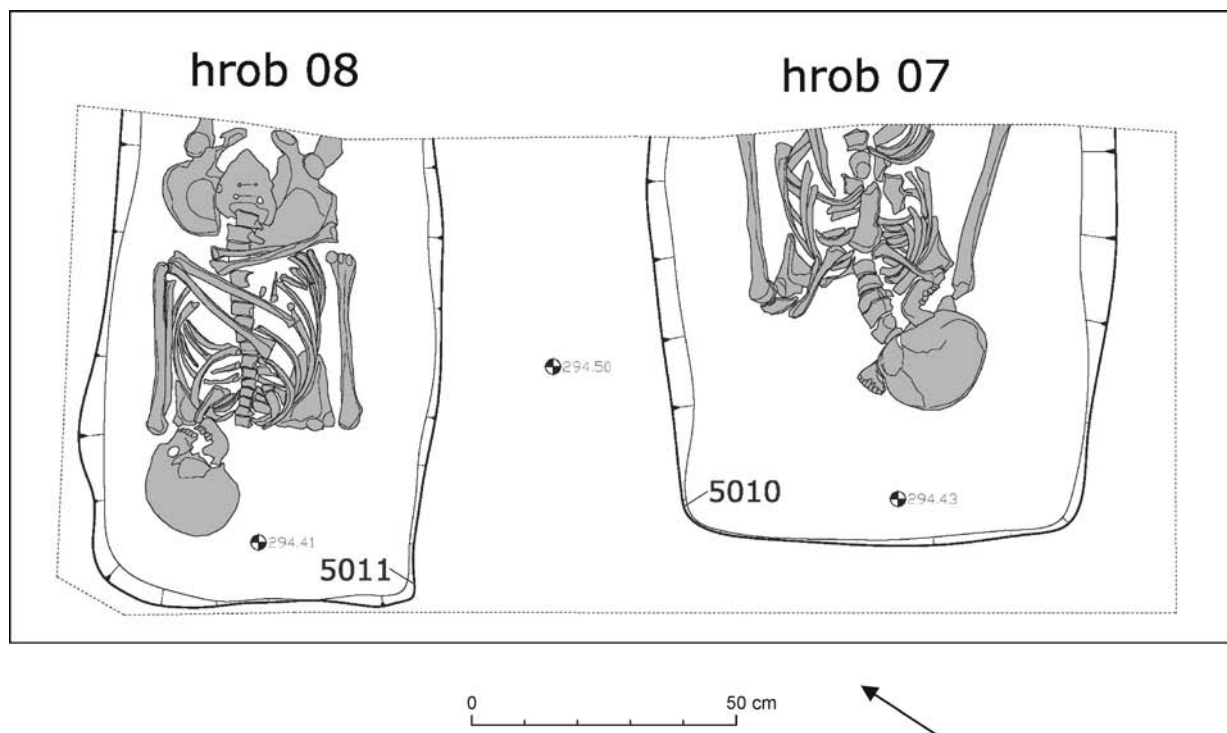

Obr. 37. Bardejov (Veterná ulica). Zlomok miskovitej kachlice zo stratigrafickej jednotky 105 (foto a kresba M. Čurný). (Hudák et al., 74).

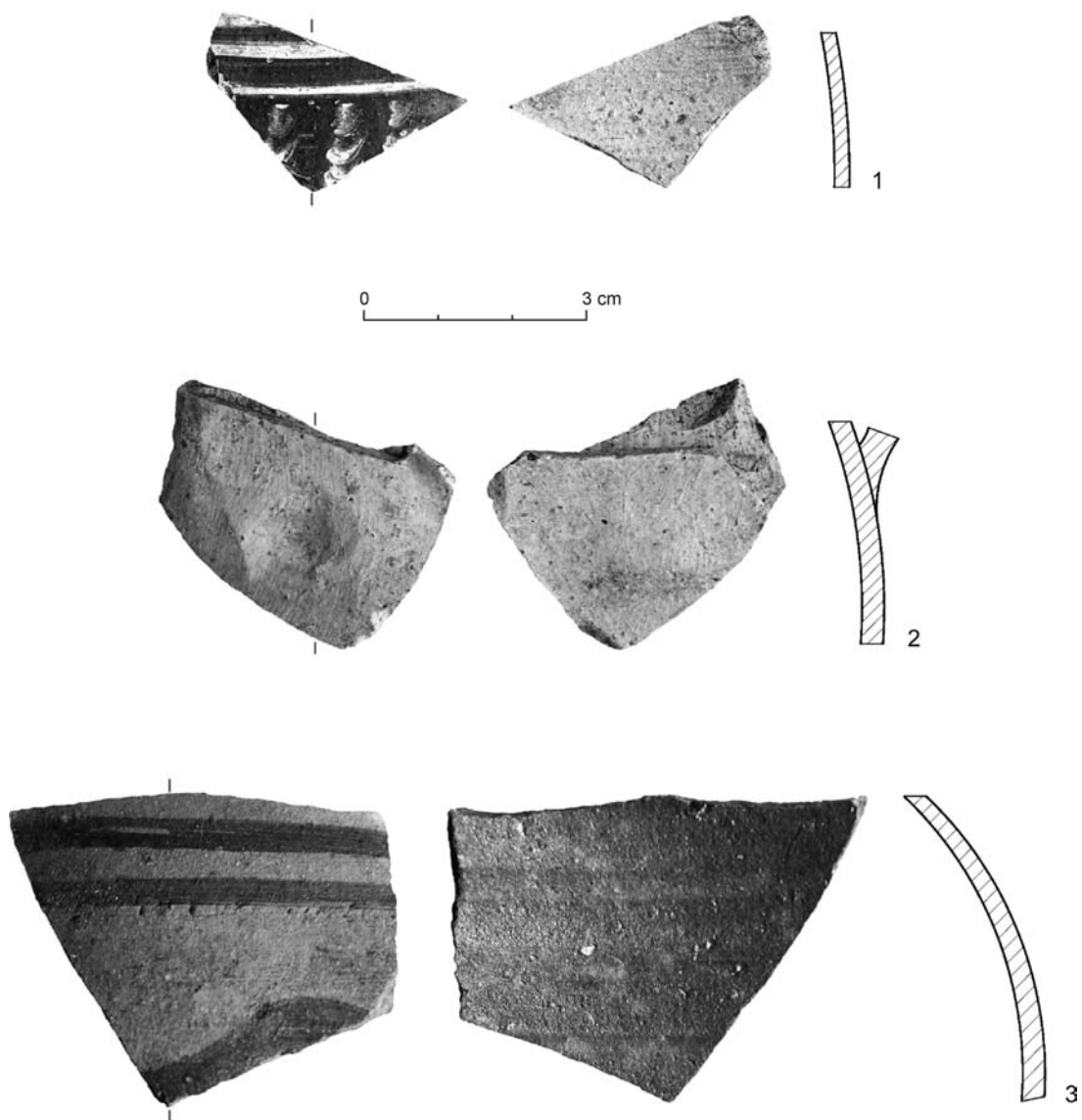
Fig. 37. Bardejov (Veterná ulica street). Fragment of a bowl-shaped stove tile from stratigraphic unit 105 (photo and drawing M. Čurný). (Hudák et al., 74).

Obr. 38. Radatice (Kostol sv. Imricha). Topológia sond a hrobov v okolí kostola. (Chajbullin Košťial, 76).
 Fig. 38. Radatice (Church of St. Imrich). Topology of trenches and graves around the church. (Chajbullin Košťial, 76).

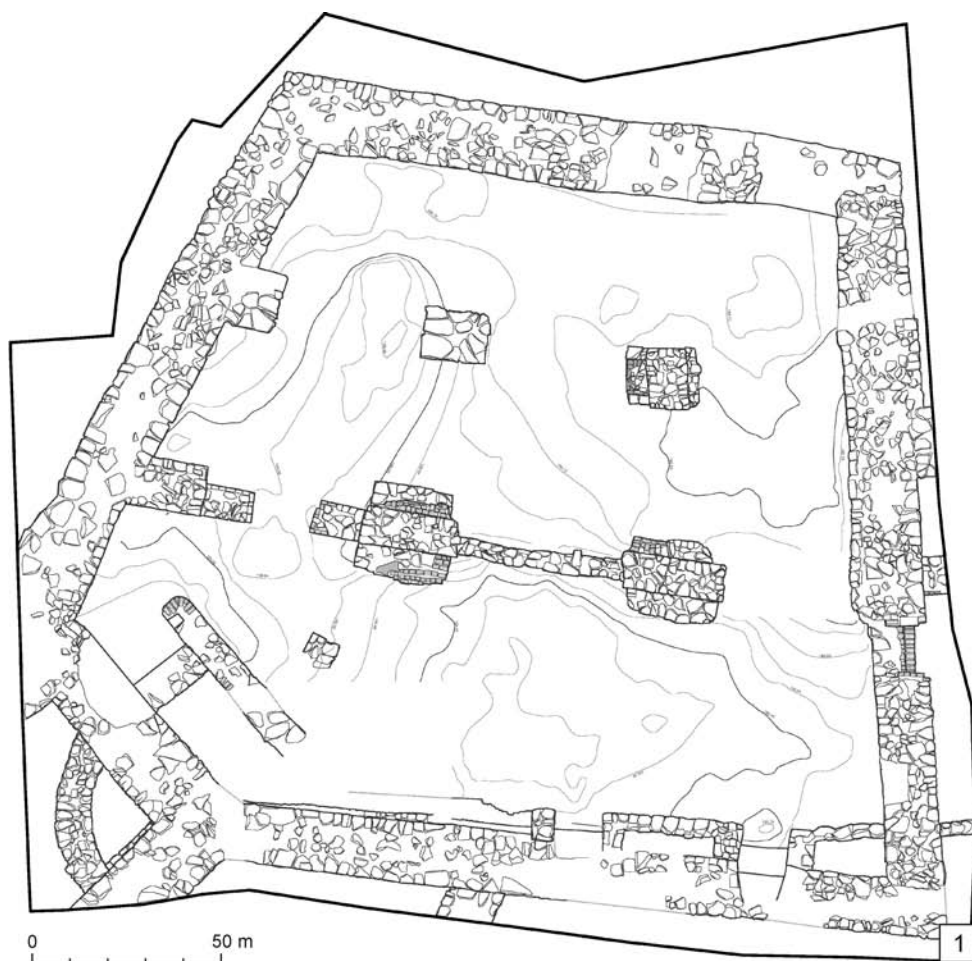

Obr. 39. Radatice (Kostol sv. Imricha). Fotogram 24 a interpretačný výkres v sonde 04. (Chajbullin Košťial, 76).
 Fig. 39. Radatice (Church of St. Imrich). Photogram 24 and interpretation drawing in trench 04. (Chajbullin Košťial, 76).

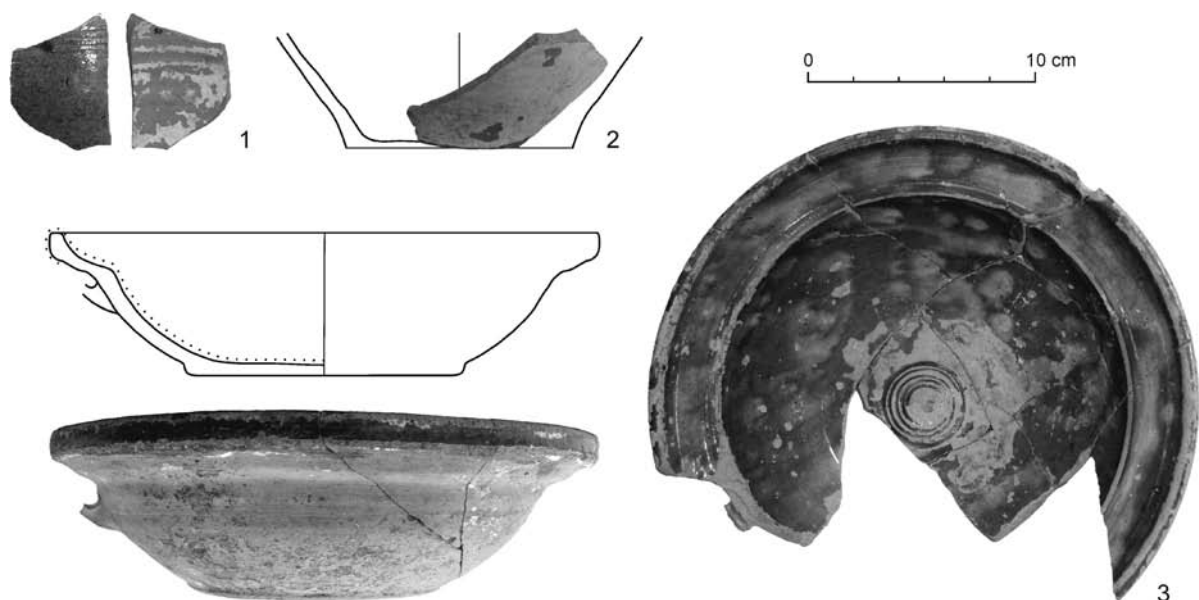
Obr. 40. Radatice (Kostol sv. Imricha). Výber novovekej keramiky. 1 – maľovaný črep, SJ 1008; 2 – keramika s vnútornou glazúrou, SJ 1028; 3 – maľovaný črep, SJ 1038. (Chajbullin Košťál, 76).

Fig. 40. Radatice (Church of St. Imrich). Selection of Modern ceramics. 1 – painted sherd, SJ 1008; 2 – ceramics with internal glaze, SJ 1028; 3 – painted sherd, SJ 1038. (Chajbullin Košťál, 76).

Obr. 41. Stropkov (Námestie SNP). 1 – pôdorys objektu severozápadného bastiónu na úrovni architektonických štruktúr; 2 – šikmý letecký záber na murované štruktúry objektu bastiónu, z juhovýchodu. (Chajbullin Košťál, 77).

Fig. 41. Stropkov (Námestie SNP square). 1 – floor plan of the northwestern bastion building at the level of architectural structures; 2 – oblique aerial shot of the masonry structures of the bastion building, from southeast. (Chajbullin Košťál, 77).

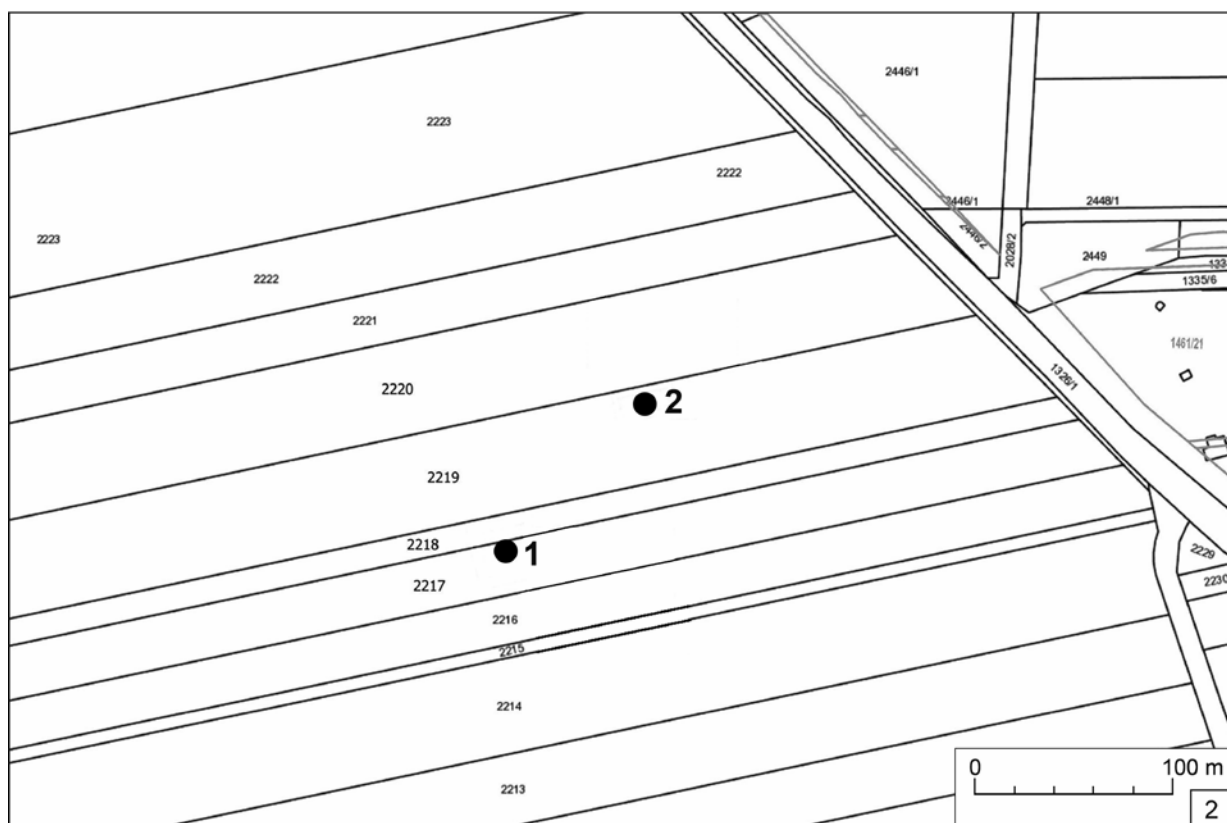
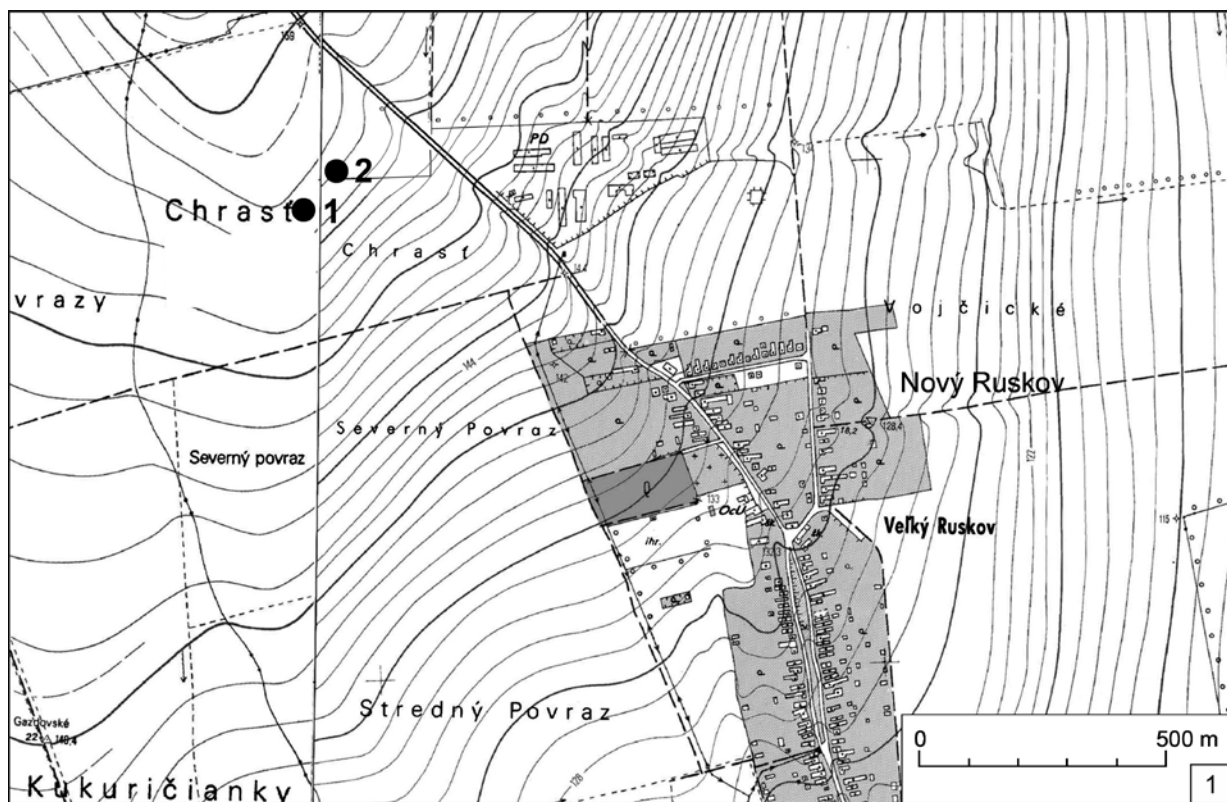
Obr. 42. Stropkov (Námestie SNP). Výber novovekého keramického inventára. 1 – KJ0306, fragment jemne plavenej točenej keramiky s vonkajšou glazúrou; 2 – KJ0305, dno a spodná časť nádoby s vonkajšou žltou glazúrou; 3 – KJ0307, takmer celozachovaný tanier/ misa s vnútornou zelenou glazúrou. (Chajbullin Košťál, 77).

Fig. 42. Stropkov (Námestie SNP square). Selection of Modern ceramic inventory. 1 – KJ0306, fragment of finely floated turned pottery with an external green glaze; 2 – KJ0305, bottom and lower part of the vessel with an outer yellow glaze; 3 – KJ0307, bottom and lower part of the vessel with an outer yellow glaze. (Chajbullin Košťál, 77).

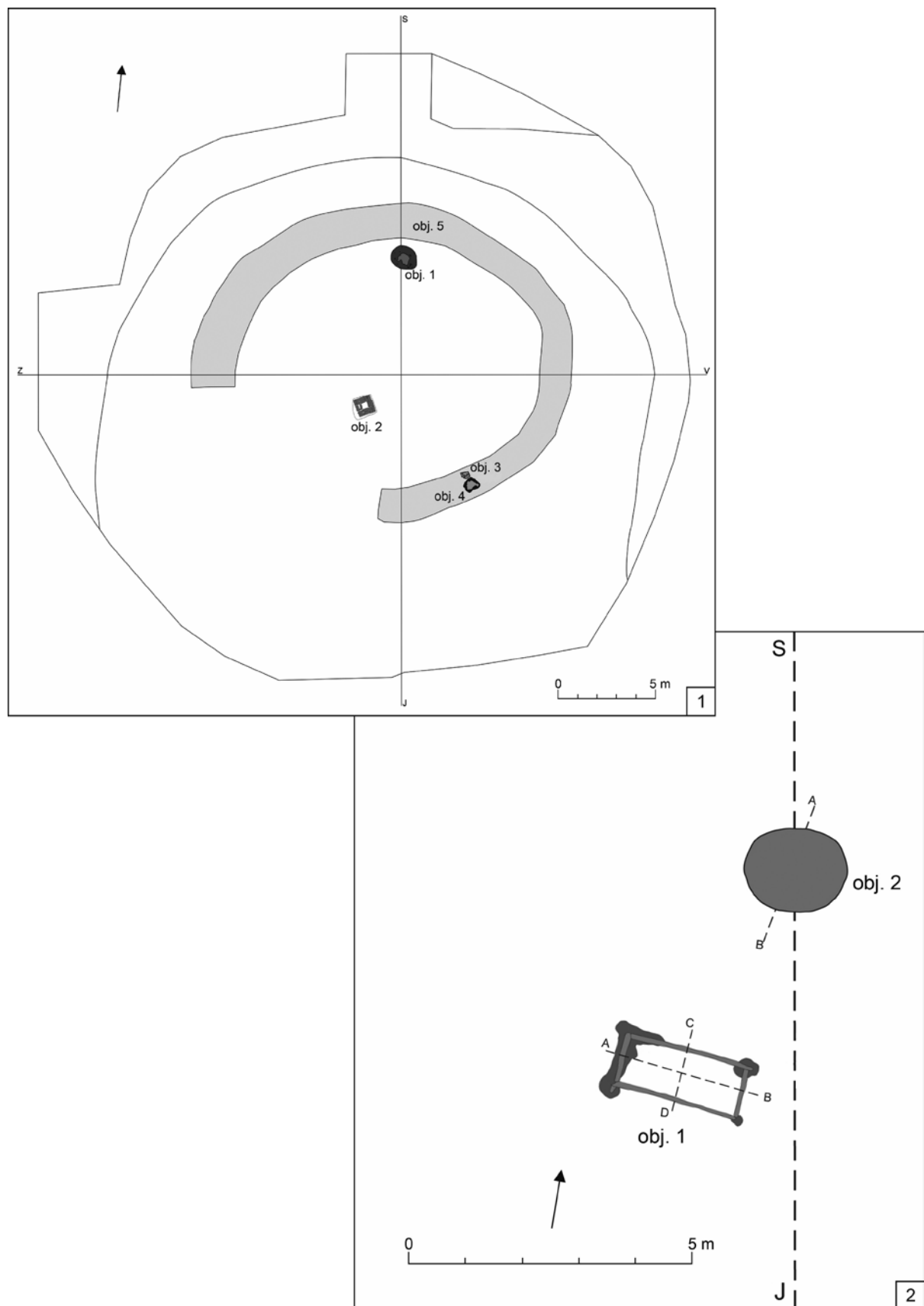

Obr. 43. Stropkov (Námestie SNP). Nálezy mincí. 1 – František II. Rákoczi, 1707, značka mincovne: CM (Košice), depozit SJ 1035; 2 – 1 koruna, Slovenský štát, 1941, minca opotrebená, na viacerých miestach obrúsený nikel na medené jadro, depozit SJ 1008; 3 – František II. Rákoczi, 1707, značka mincovne: CM (Košice), značne opotrebená, čierna patina, depozit SJ 1035; 4 – 1 cent, USA, 1946, minca značne abradovaná, znak mincovne nerozlišiteľný, depozit SJ 1001; 5 – 1 grajciar (Kreuzer), 1851, František Jozef I., razba B, depozit SJ 1036; 6 – minca silne abradovaná, čierna patina, neidentifikovaná, depozit SJ 1012. (Chajbullin Košťál, 77).

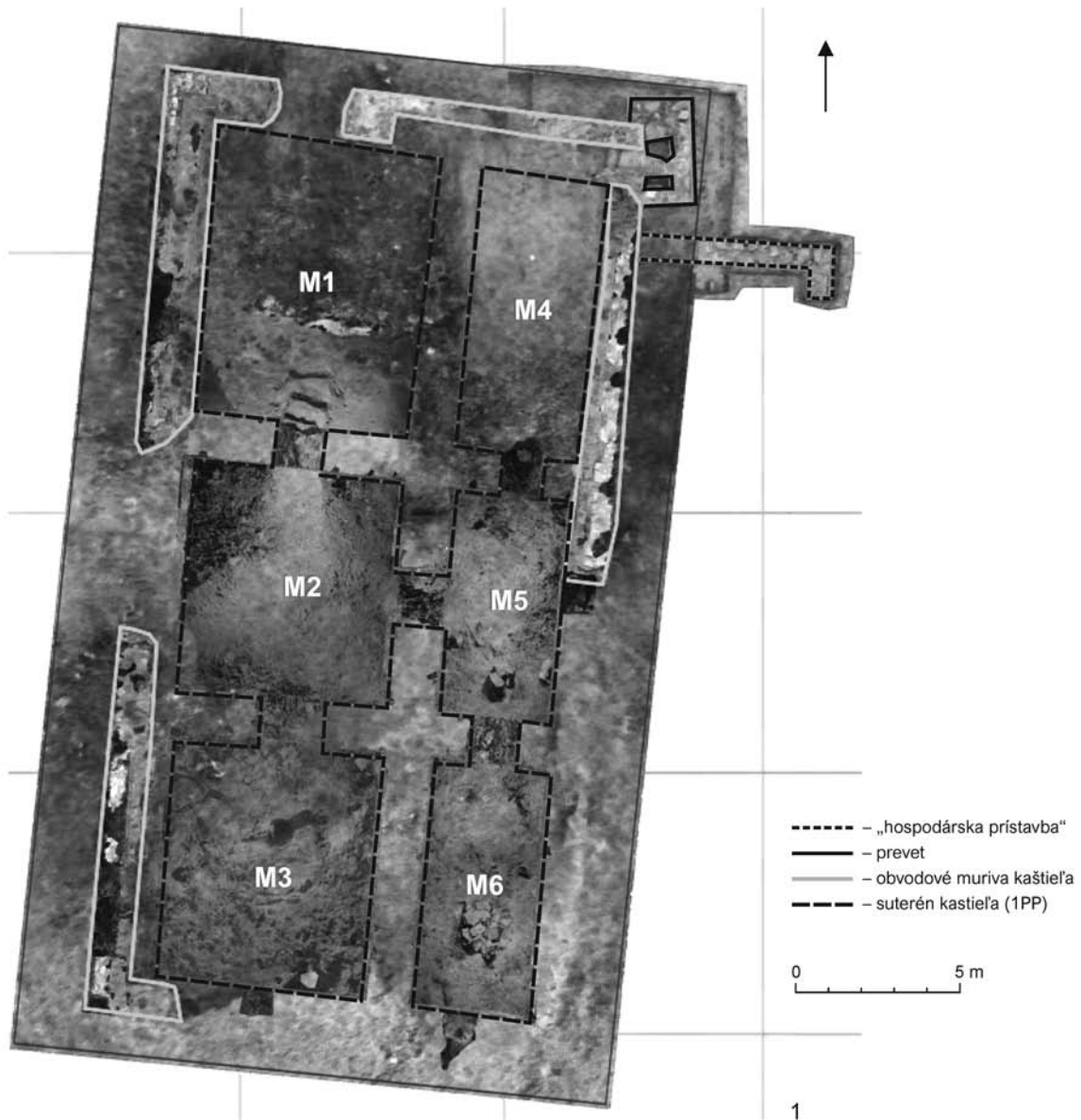
Fig. 43. Stropkov (Námestie SNP square). Finds of coins. 1 – Francis II Rákóczi, 1707, mint mark: CM (Košice), deposit SJ 1035; 2 – 1 crown, Slovak State, 1941, coin worn, in several places abraded nickel on copper core, deposit SJ 1008; 3 – Francis II Rákóczi, 1707, mint mark: CM (Košice), considerably worn, black patina, deposit SJ 1035; 4 – 1 cent, USA, 1946, coin heavily abraded, mint mark indistinguishable, deposit SJ 1001; 5 – one-kreuzer, 1851, František Jozef I., mintage B, deposit SJ 1036; 6 – coin heavily abraded, black patina, unidentified, deposit SJ 1012. (Chajbullin Košťál, 77).

Obr. 44. Nový Ruskov (Chrast'). Lokalizovanie mohylových násypov 1 a 2 na kartografických podkladoch. (Jarosz/Horváthová, 82).
 Fig. 44. Nový Ruskov (Chrast'). Localization of tumulus 1 and 2 on cartographic material. (Jarosz/Horváthová, 82).

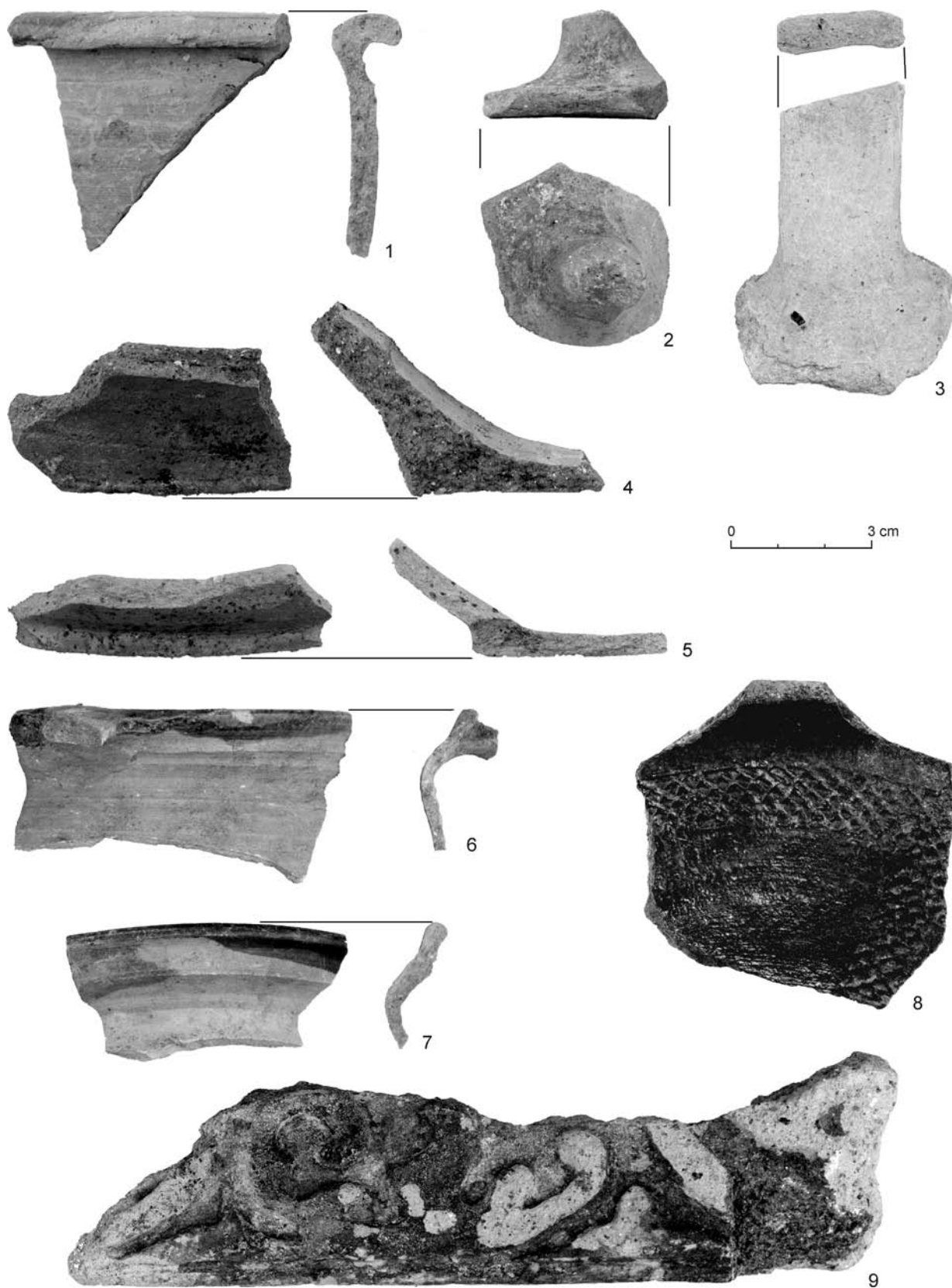

Obr. 45. Nový Ruskov (Chrást). 1 – situačný plán výskumu mohyly 1; 2 – situačný plán výskumu mohyly 2. (Jarosz/Horváthová, 82).
 Obr. 45. Nový Ruskov (Chrást). 1 – situation plan of excavation of tumulus 1; 2 – situation plan of excavation of tumulus 2. (Jarosz/
 Horváthová, 82).

Obr. 46. Holumnica (hrad/kaštieľ). 1 – pôdorysný pohľad na murivá a suterény pod kaštieľom (autor Z. Kasenčáková, P. Ďurica); 2 – detail na preskúmanú žumpu s valenou klenbou (autor Z. Kasenčáková); 3 – kamenné stupne z nadzemného podlažia vedúce k prevetu a dochovaná interiérová omietka (autor Z. Kasenčáková). (Kasenčáková/Ďurica, 84).

Fig. 46. Holumnica (castle/manor house). 1 – ground plan view of masonries and basements under the manor house (author Z. Kasenčáková, P. Ďurica); 2 – detail of the examined septic tank with a vault (author Z. Kasenčáková); 3 – stone steps from the above-ground floor leading to the garderobe and preserved interior plaster (author Z. Kasenčáková). (Kasenčáková/Ďurica, 84).

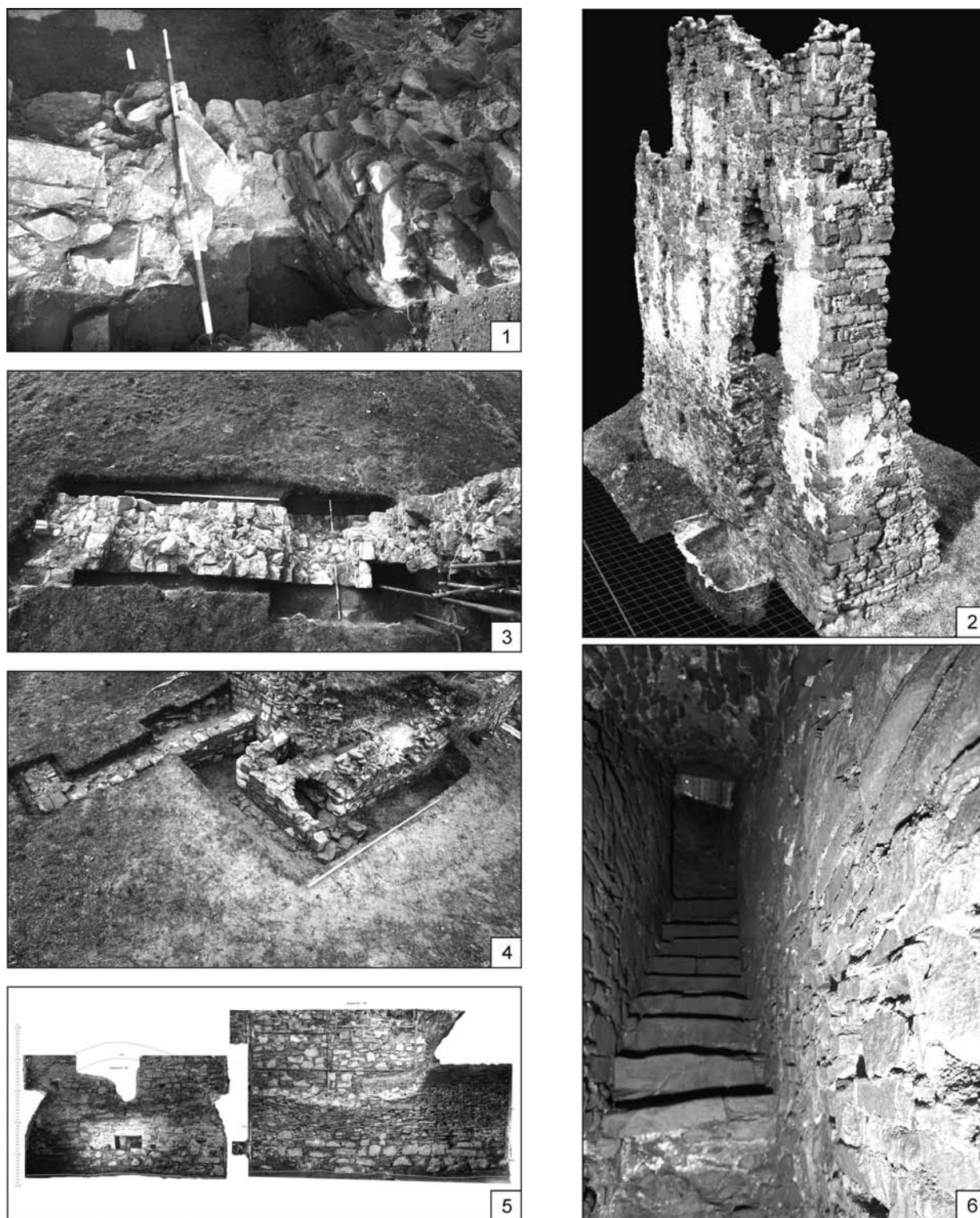
Obr. 47. Holumnica (hrad/kaštieľ). Výber úžitkovej keramiky nachádzajúcej sa v žumpe prévetu (autor Z. Kasenčáková). (Kasenčáková/Ďurica, 84).

Fig. 47. Holumnica (castle/manor house). Selected utility pottery found in the septic tank of the garderobe (author Z. Kasenčáková). (Kasenčáková/Ďurica, 84).

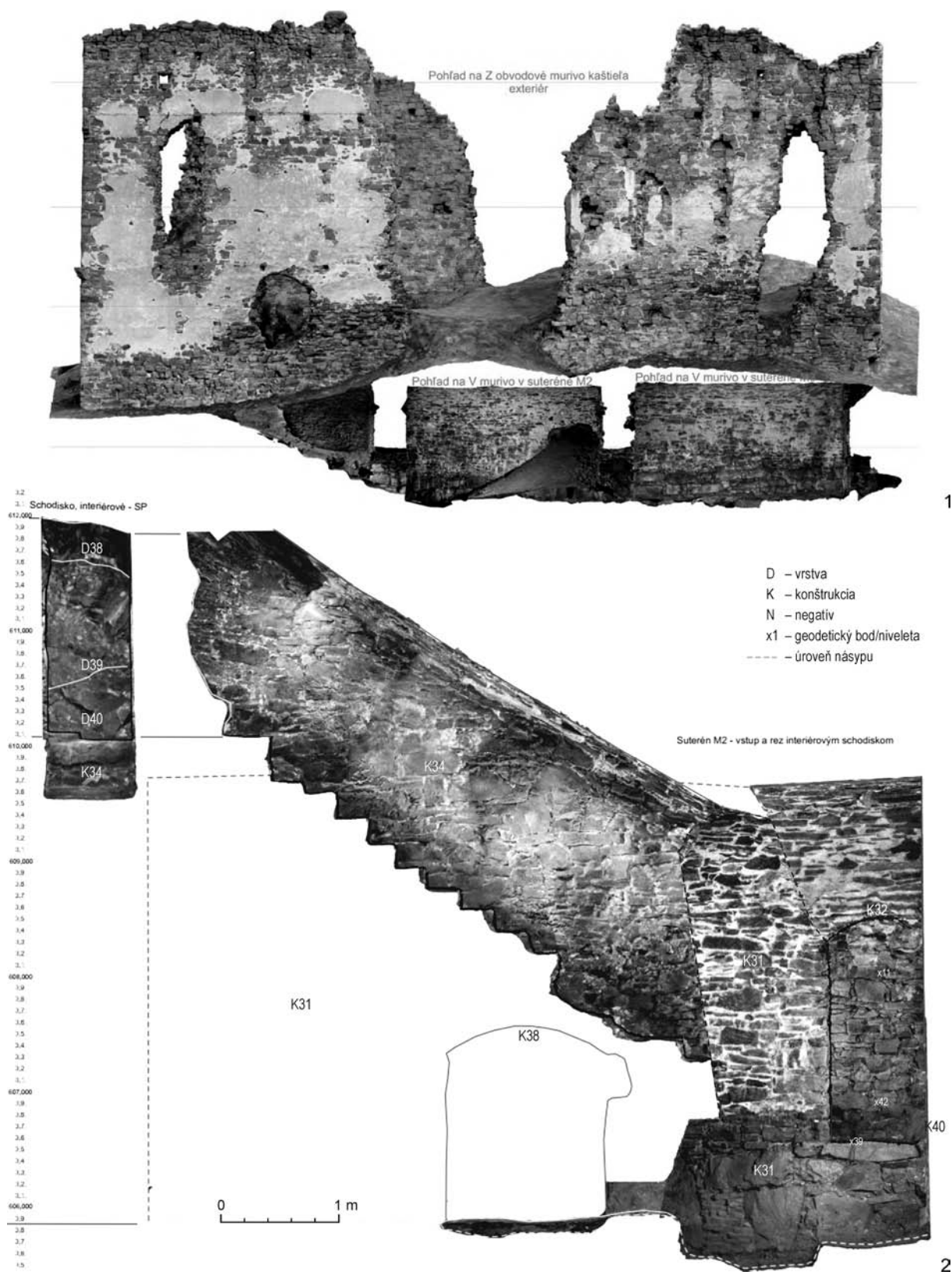
Obr. 48. Holumnica (hrad/kaštieľ). Výber fragmentov kachlíc nachádzajúcich sa v žumpě prévetu (autor Z. Kasenčáková). (Kasenčáková/Ďurica, 84).

Fig. 48. Holumnica (castle/manor house). Selected fragments of stove tiles found in the septic tank of the garderobe (autor Z. Kasenčáková). (Kasenčáková/Ďurica, 84).

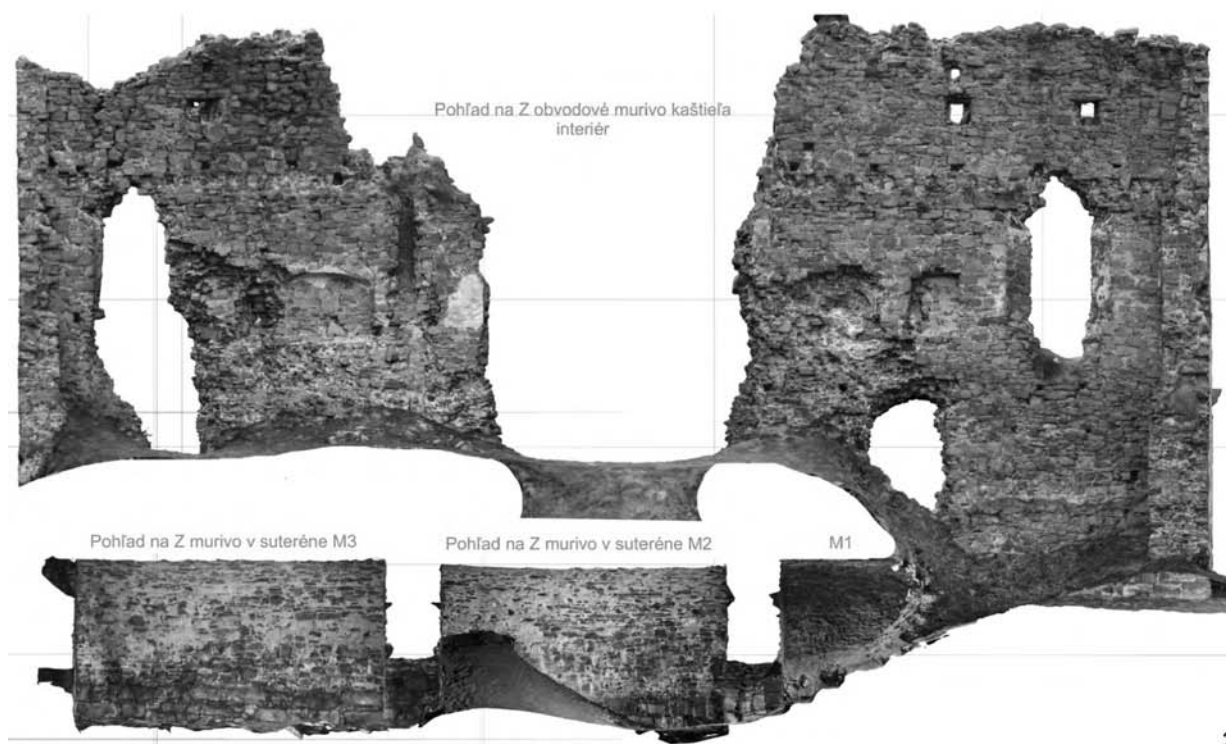
Obr. 49. Holumnica (hrad/kaštieľ). 1 – detail na prieduch v severnom obvodovom murive, sonda S2; 2 – situačný pohľad na juhozápadné nárožie kaštieľa a sondu S3; 3 – pohľad na preskúmanú časť južného obvodového muriva; 4 – pohľad na severovýchodné nárožie kaštieľa, žumpu a hospodársku prístavbu; 5 – fotogrametrický pohľad na odťažný a preskúmaný suterén M1 s odkrytými nábehmi padnutej klenby; 6 – detail na vyčistené interiérové schodisko (foto Z. Kasenčáková, P. Ďurica). (Kasenčáková/Ďurica, 84).

Fig. 49. Holumnica (castle/manor house). 1 – detail of the vent in the northern perimeter wall, trench S2 (author Z. Kasenčáková); 2 – situation view of the southwestern corner of the manor house and trench S3 (author Z. Kasenčáková, P. Ďurica); 3 – view of the examined part of the southern perimeter wall (author Z. Kasenčáková); 4 – view of the northeastern corner of the manor house, septic tank and the outbuilding (author Z. Kasenčáková); 5 – photogrammetric view of the excavated and examined basement of M1 with exposed slopes of the collapsed vault (author Z. Kasenčáková, P. Ďurica); 6 – detail of cleared interior staircase (author Z. Kasenčáková, P. Ďurica). (Kasenčáková/Ďurica, 84).

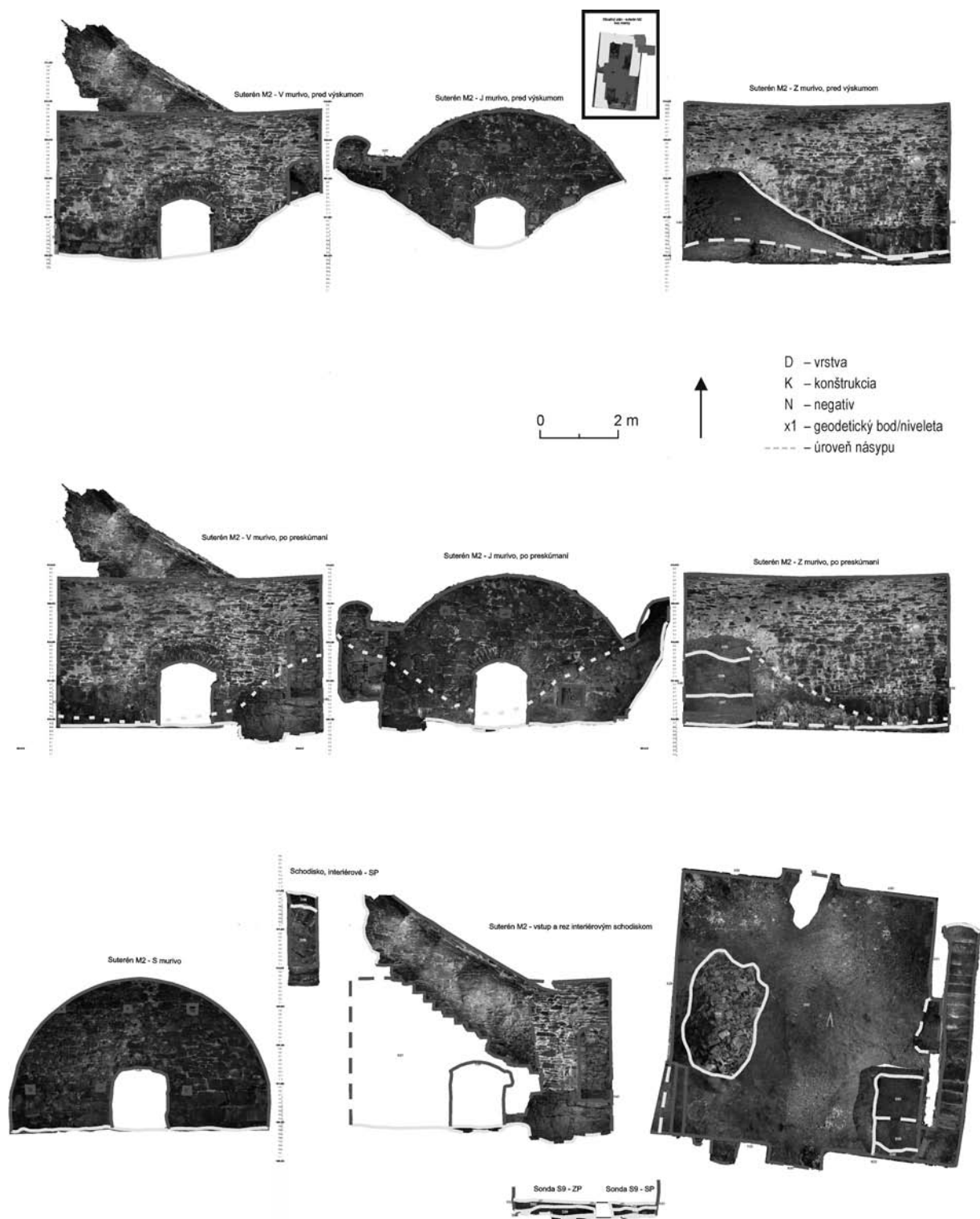
Obr. 50. Holumnica (hrad/kaštieľ). 1 – fotogrammetrický pohľad na západné exteriérové obvodové murivo kaštieľa a na východné murivá suterénov M2 (zasýpané interiérové schodisko) a M3; 2 – fotogrammetrický rez interiérovým schodiskom (autor Z. Kasenčáková, P. Ďurica). (Kasenčáková/Ďurica, 84).

Fig. 50. Holumnica (castle/manor house). 1 – photogrammetric view of the western exterior perimeter masonry of the manor house and the eastern masonry of basements M2 (filled-in interior staircase) and M3; 2 – photogrammetric section of the interior staircase (author Z. Kasenčáková, P. Ďurica). (Kasenčáková/Ďurica, 84).

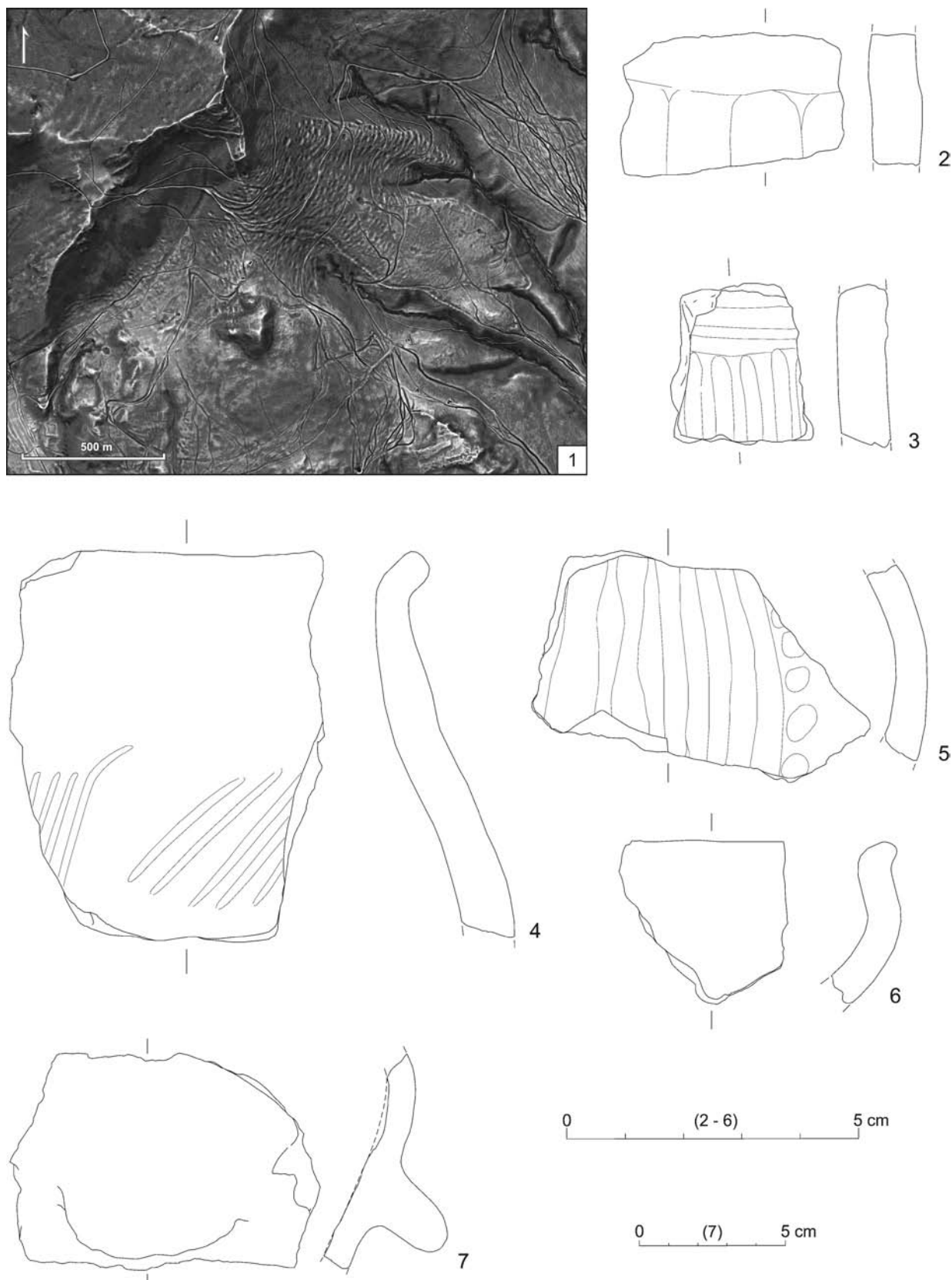
Obr. 51. Holumnica (hrad/kaštieľ). 1 – detail na zasypané exteriérové schodisko s odhalenými dvoma kamennými stupňami (foto Z. Kasenčáková); 2 – fotogrametrický pohľad na západné interiérové obvodové murivo kaštieľa a na západné murivá suterénov M2 (zasypané exteriérové schodisko) a M3 (autor Z. Kasenčáková, P. Ďurica). (Kasenčáková/Ďurica, 84).

Fig. 51. Holumnica (castle/manor house). 1 – detail of the filled-in exterior staircase with two exposed stone steps (author Z. Kasenčáková); 2 – photogrammetric view of the western interior perimeter masonry of the manor house and the western masonry of basements M2 (filled-in exterior staircase) and M3 (author Z. Kasenčáková, P. Ďurica). (Kasenčáková/Ďurica, 84).

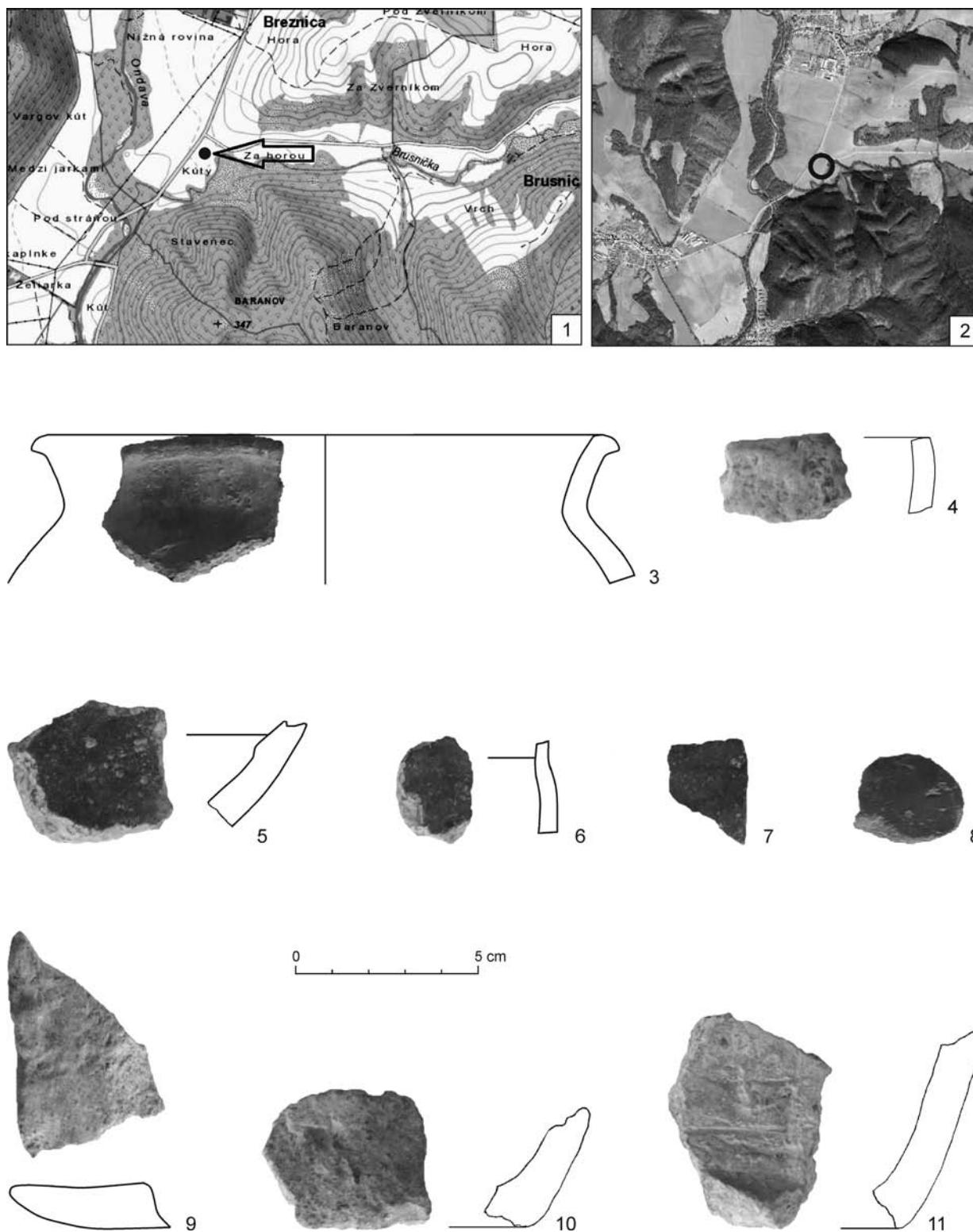
Obr. 52. Holumnica (hrad/kaštieľ). Fotogrametrické pohľady do zasýpaného a preskúmaného suterénu M2 (autor Z. Kasenčáková, P. Ďurica). (Kasenčáková/Ďurica, 84).

Fig. 52. Holumnica (castle/manor house). Photogrammetric views of the filled-in and examined basement M2 (author Z. Kasenčáková, P. Ďurica). (Kasenčáková/Ďurica, 84).

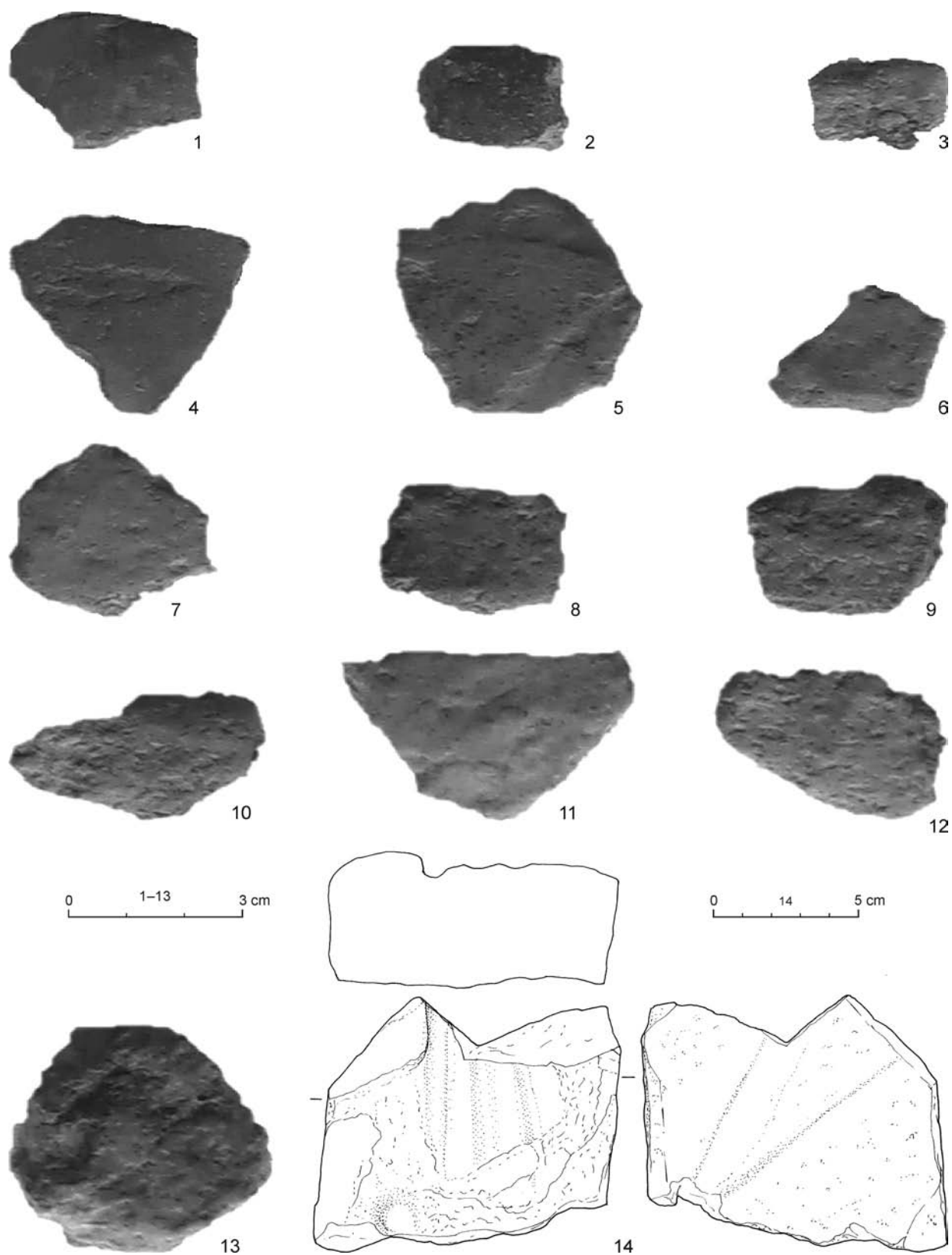

Obr. 53. Hubina, Nitrianska Blatnica, Vozokany (Marhát). 1 – vizualizácia dát leteckého laserového skenovania priestoru s lokalitou (mapa: zdroj produktov LLS: ÚGKK SR; vizualizácia T. Lieskovský); 2–7 – výber keramických črepov z povrchového zberu. (Kmeťová/Lieskovský, 86).

Fig. 53. Hubina, Nitrianska Blatnica, Vozokany (Marhát). 1 – visualisation of airborne laser scanning data (map: ALS data source: ÚGKK SR; visualisation T. Lieskovský); 2–7 – selected collected finds of pottery fragments. (Kmeťová/Lieskovský, 86).

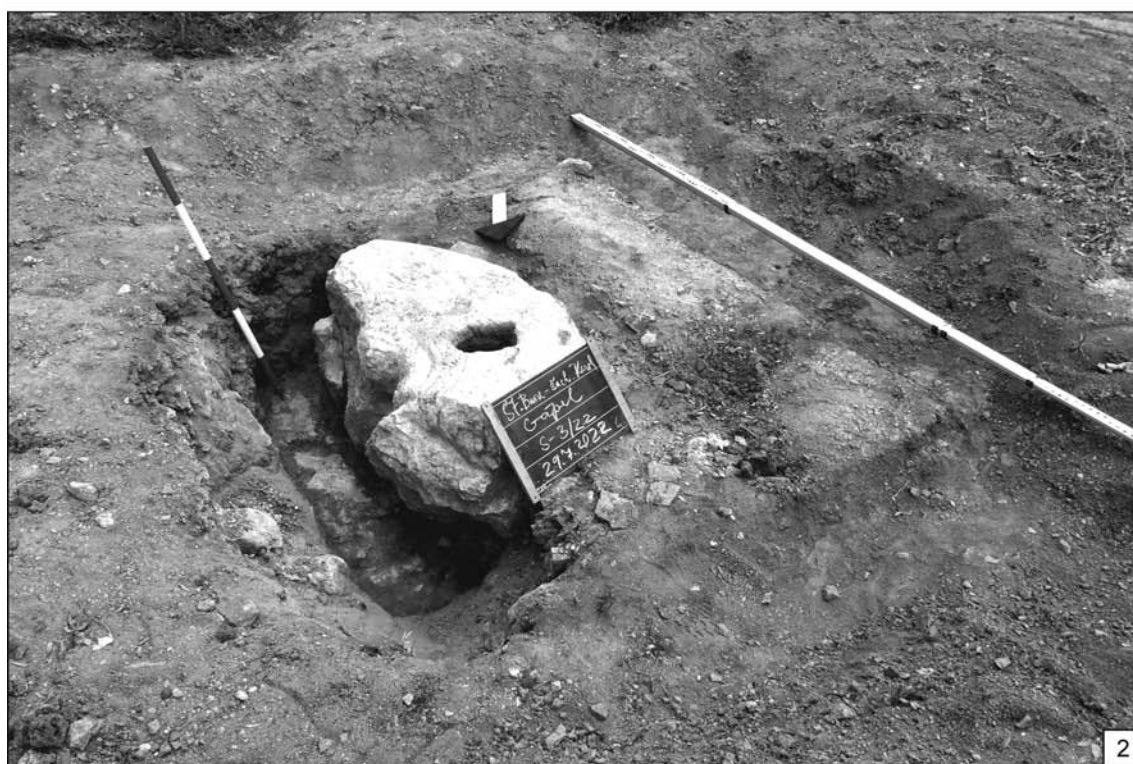

Obr. 54. Breznica (Kúty). 1 – poloha Kúty na katastrálnej mape (zdroj podkladovej mapy: ÚGKK SR); 2 – poloha Kúty označená krúžkom (zdroj podkladovej mapy: Google Earth); 3–11 – výber keramiky (foto a kresba M. Kotorová-Jenčová). (Kotorová-Jenčová, 88).
 Fig. 54. Breznica (Kúty). 1 – Kúty site on the cadastral map (map source: ÚGKK SR); 2 – Kúty site indicated with the circle (map source: Google Earth); 3-11 – selected pottery (photo and drawing M. Kotorová-Jenčová). (Kotorová-Jenčová, 88).

Obr. 55. Breznica (Kúty). 1–13 – výber keramiky (foto M. Kotorová Jenčová); 14 – zlomok kadlubu (kresba Z. Nagyová). (Kotorová-Jenčová, 88).

Fig. 55. Breznica (Kúty). 1–13 – selection of the pottery (photo M. Kotorová Jenčová); 14 – mould fragment (drawing Z. Nagyová). (Kotorová-Jenčová, 88).

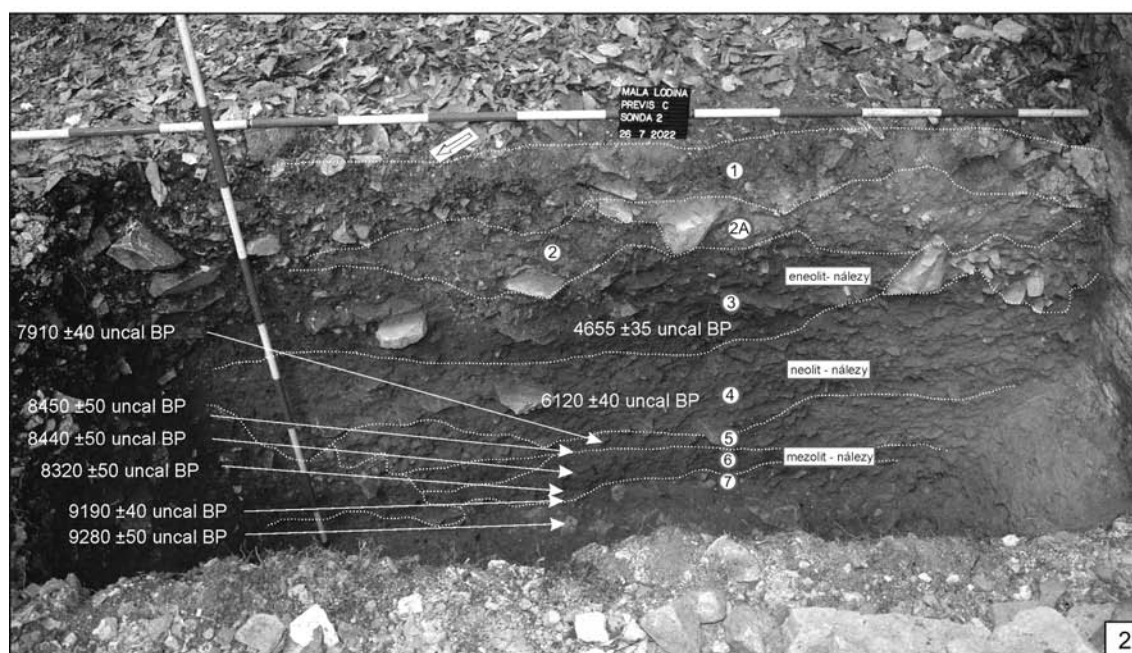
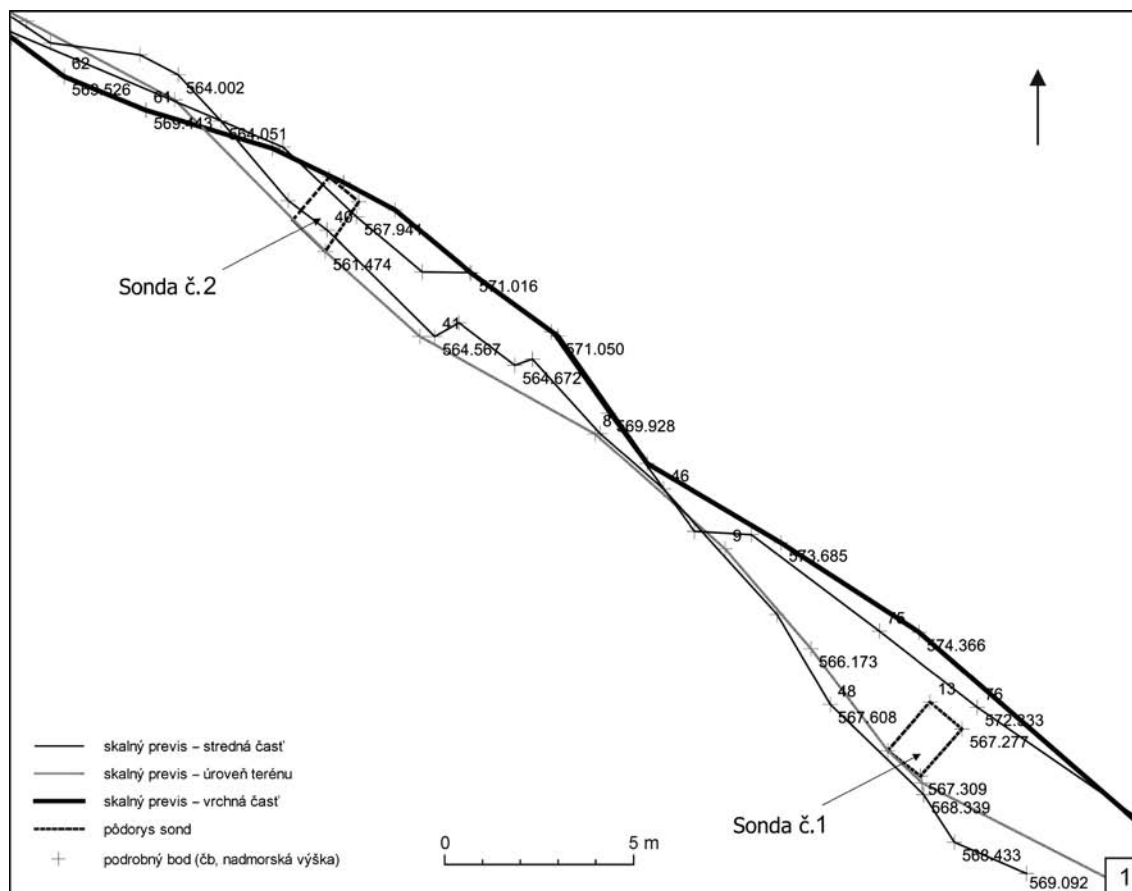

Obr. 56. Štiavnické Bane (areál šachty Karol). 1 – situovanie sond 1–3/21 v pôvodnom priestore gápla; 2 – sonda 3/22 (foto J. Labuda). (Labuda, 94).

Fig. 56. Štiavnické Bane (area of the Karol shaft). 1 – location of trenches 1–3/21 in the original area of the horse mill; 2 – trench 3/22 (photo J. Labuda). (Labuda, 94).

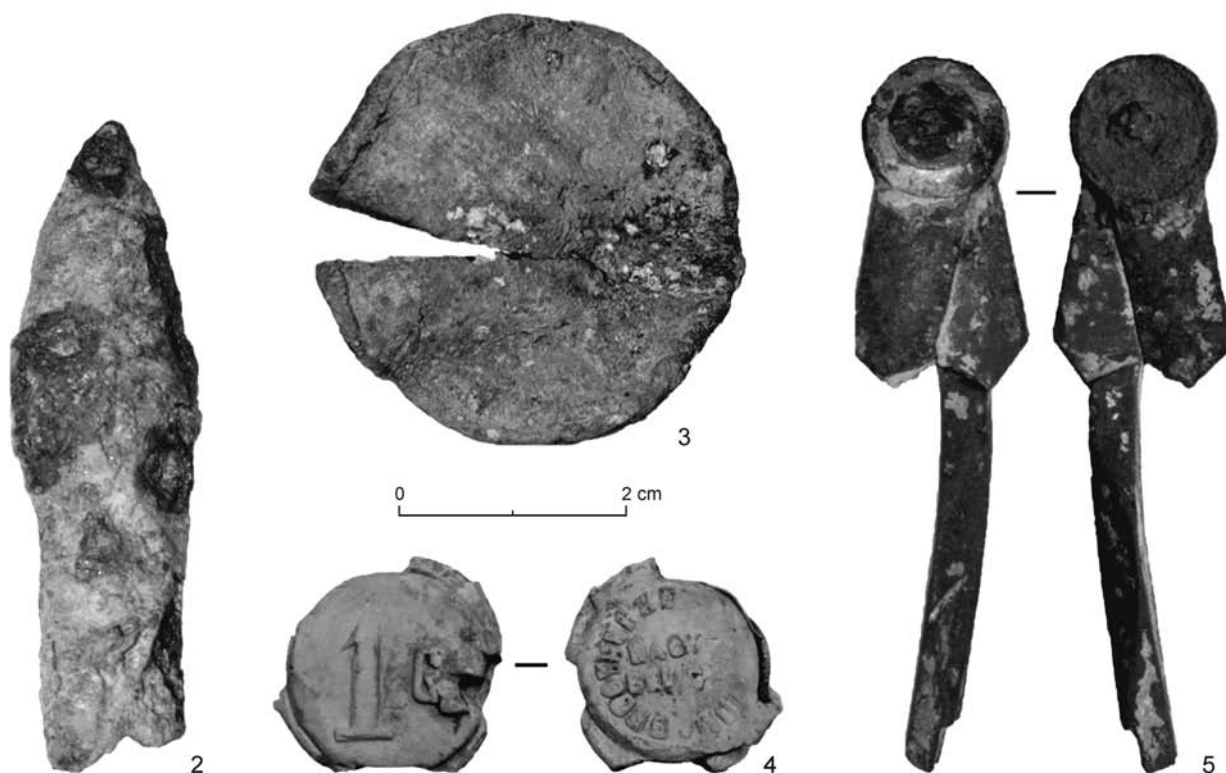

Obr. 57. Banská Štiavnica (Glanzenberg). 1 – letecký pohľad na hrad Glanzenberg so zakreslením skúmanej terasy D (foto J. Beljak);
 2 – strieborný denár Belu IV. (1235–1270), sonda 2/22, inv. č. A 1166 (foto T. Babiaková, T. Macko). (Labuda, 95).
 Fig. 56. Banská Štiavnica (Glanzenberg). 1 – aerial view of Glanzenberg castle with documentation of the excavated terrace D (photo J. Beljak); 2 – silver denarius Béla IV, (1235–1270), trench 2/22, inv. no. A 1166 (photo B. Babiaková, T. Macko). (Labuda, 95).

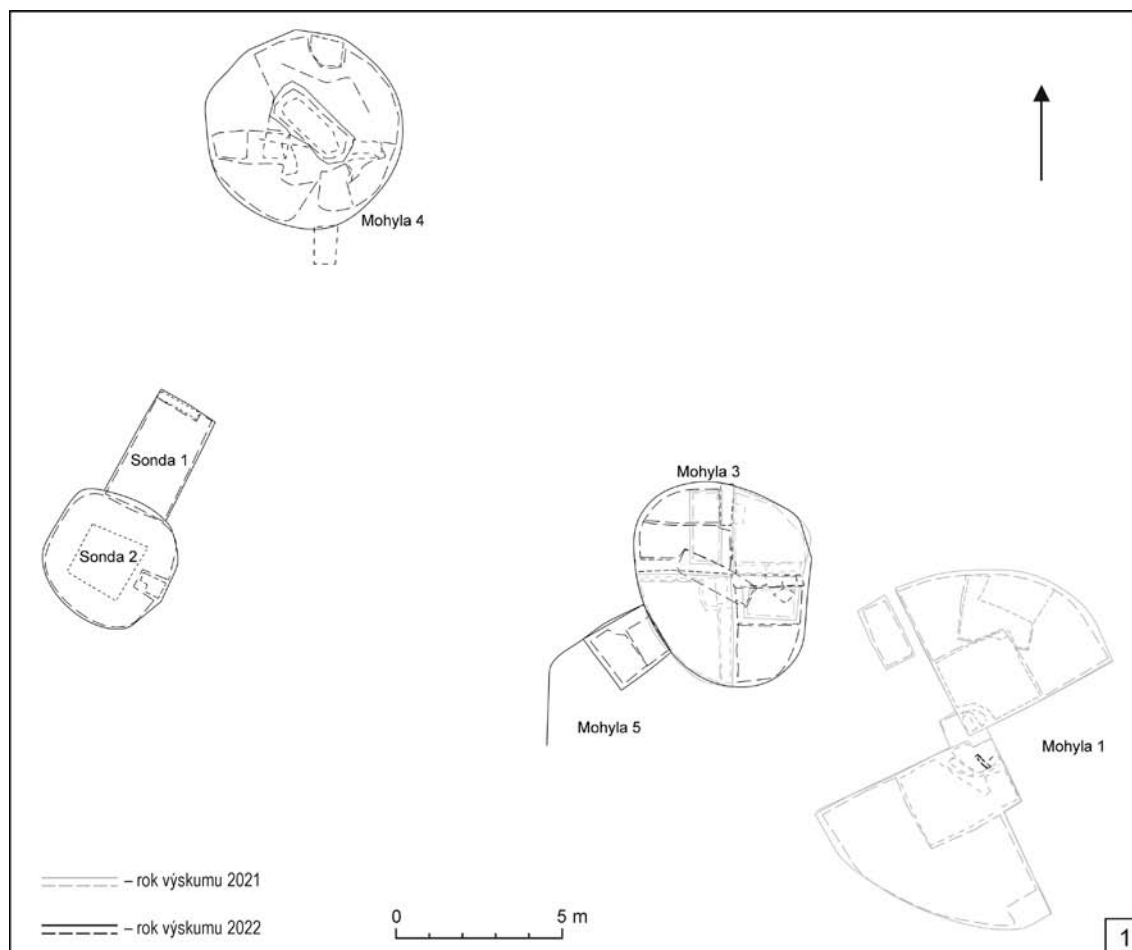
Obr. 58. Malá Lodina (Za Spáleným vrchom, previs Miriama). 1 – situovanie sond (autor P. Sopko); 2 – juhovýchodný profil sondy 2 s vyznačením priebehu jednotlivých vrstiev a ich absolútneho datovanie (autor A. Nemergut). (Nemergut et al., 101).

Fig. 58. Malá Lodina (Za Spálený vrchom, Miriama rockshelter). 1 – positioning of trenches (author P. Sopko); 2 – southeastern profile of trench 2 with the course of individual layers and their absolute radiocarbon dating (author A. Nemergut). (Nemergut et al., 101).

Obr. 59. Topolčany (Pod Palandou). 1 – rozsiahly opevnený areál na vizualizácii dát leteckého laserového skenovania (zdroj produktov LLS: ÚGKK SR; vizualizácia T. Lieskovský); 2 – výber archeologických nálezov z prieskumu (foto M. Neumann). (Neumann/Bisták/Lieskovský, 103).

Fig. 59. Topolčany (Pod Palandou). 1 – large fortified area on visualisation of data from airborne laser scanning (source of ALS products: ÚGKK SR; visualisation T. Lieskovský); 2 – selected archaeological finds from the survey. (photo M. Neumann). (Neumann/Bisták/Lieskovský, 103).

Obr. 60. 1 – Bojná VI (Železná dolina), zameranie sond; 2 – Bojná I (Heľkova dolina), pohľad na južný svah s depotom 32, od severo-východu (foto K. Pieta). (Pieta et al., 106).

Fig. 60. 1 – Bojná VI (Železná dolina), identification of trenches; 2 – Bojná I (Heľkova dolina), view on the southern slope with hoard 32, from northeast (photo K. Pieta). (Pieta et al., 106).

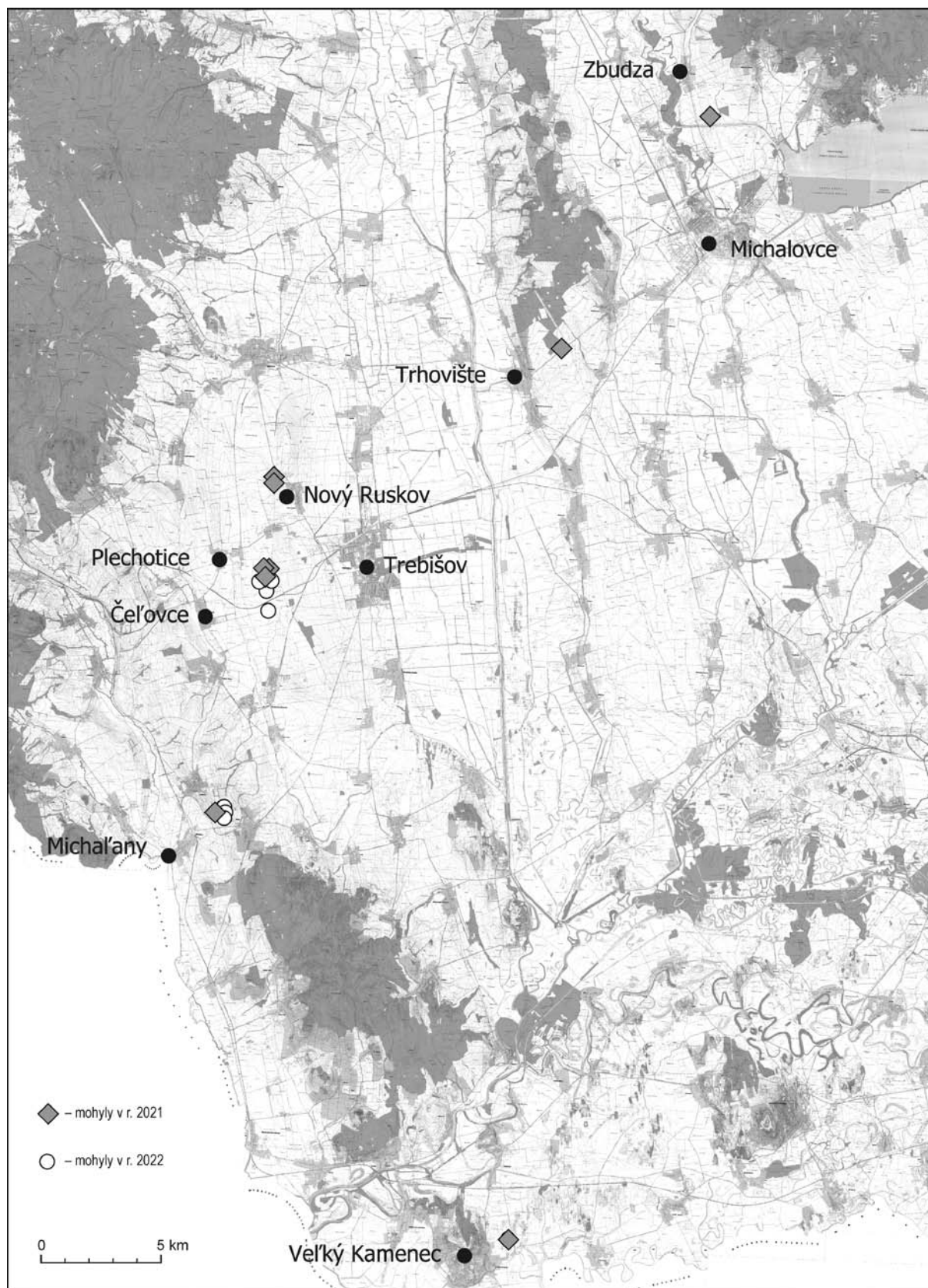
Obr. 61. Bojná VI (Železná dolina). 1 – pohľad na mohylu 3, práce počas výskumu; 2 – mohyla 3, hrob; 3 – mohyla 3, hrob, detail; 4 – mohyla 4, hrob; 5 – mohyla 4, hrob, detail nádoby; 6 – sonda 2, koncentrácia keramiky (foto K. Pieta, M. Jakubčinová, J. Wojcik). (Pieta et al., 106).

Fig. 61. Bojná VI (Železná dolina). 1 – view on tumulus 3, works during the excavation; 2 – tumulus 3, grave; 3 – tumulus 3, grave, detail; 4 – tumulus 4, grave; 5 – tumulus 4, grave, vessel detail; 6 – trench 2, concentration of ceramics (photo K. Pieta, M. Jakubčinová, J. Wojcik). (Pieta et al., 106).

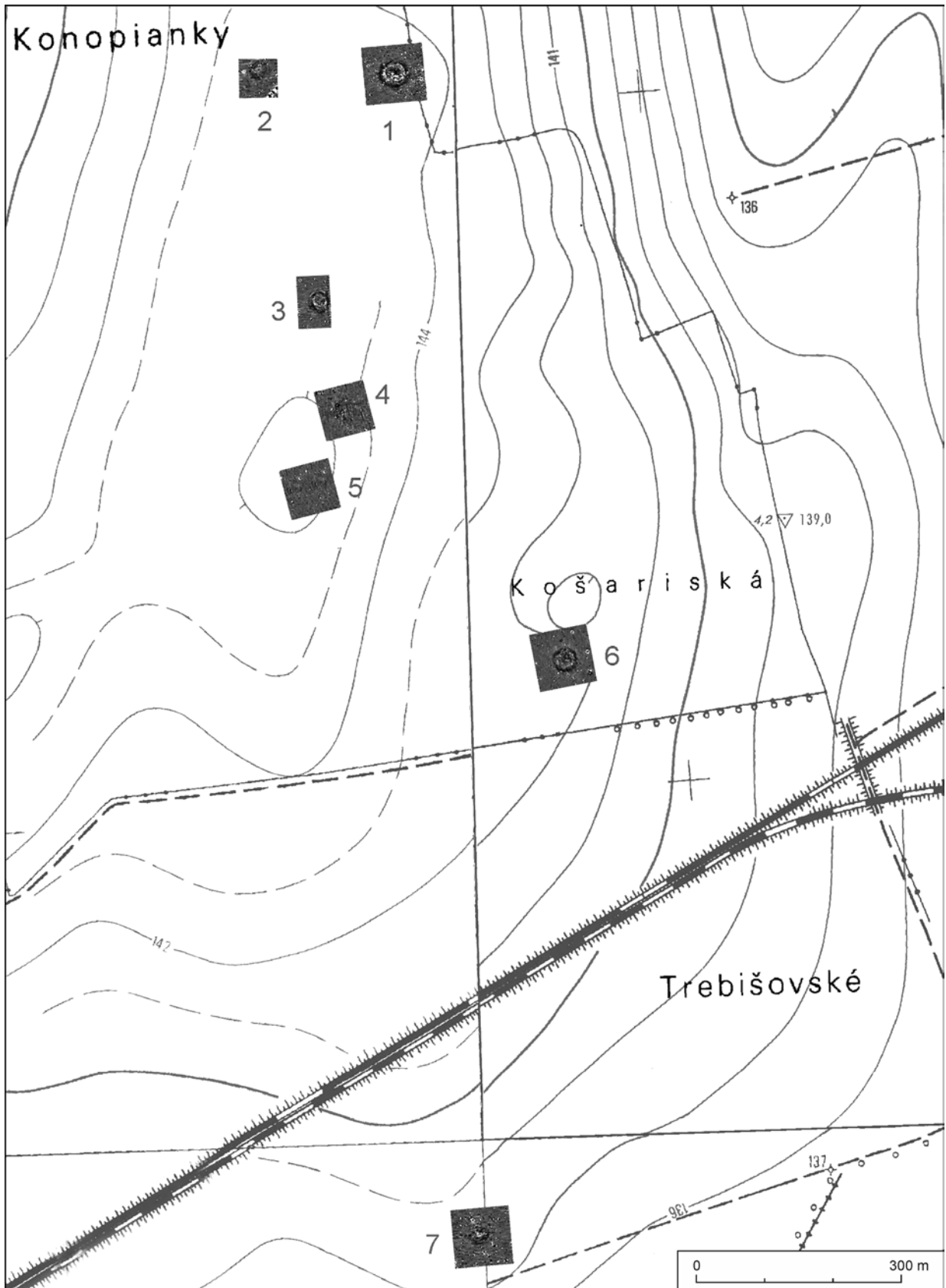
Obr. 62. Bojná VI (Železná dolina). Výber z nálezov. 1–3 – mohyla 4; 4 – mohyla 4, hrob; 5 – sonda 2; 6 – mohyla 5 (kresba Z. Nagyová). (Pieta et al., 106).

Fig. 62. Bojná VI (Železná dolina). Finds selection. 1–3 – tumulus 4; 4 – tumulus 4, grave; 5 – trench 2; 6 – tumulus 5 (drawing Z. Nagyová). (Pieta et al., 106).

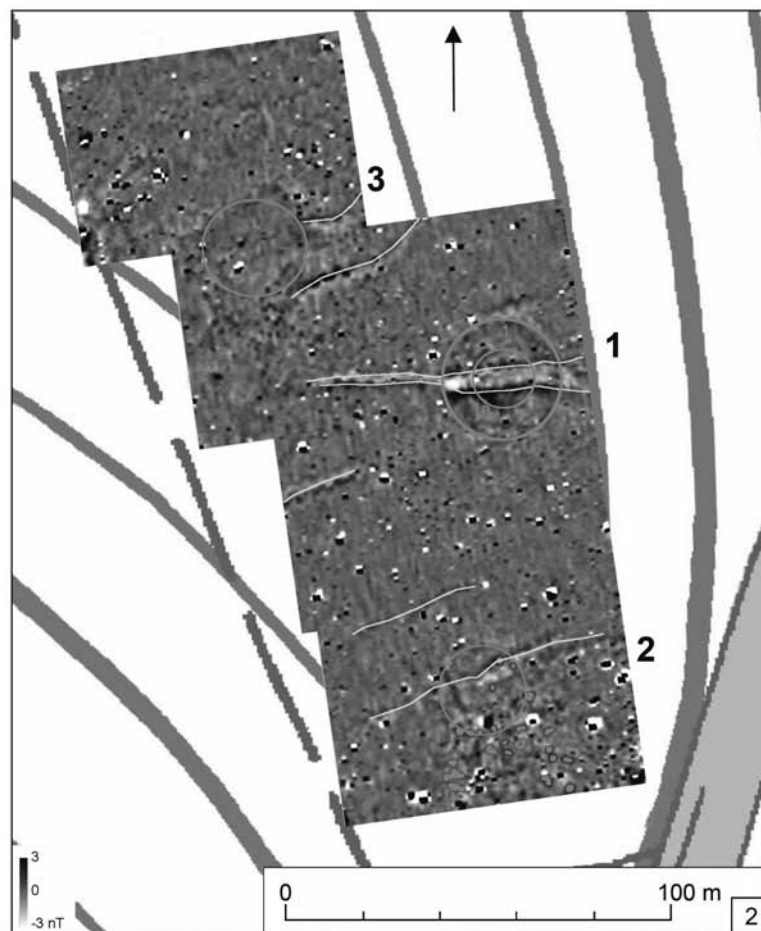
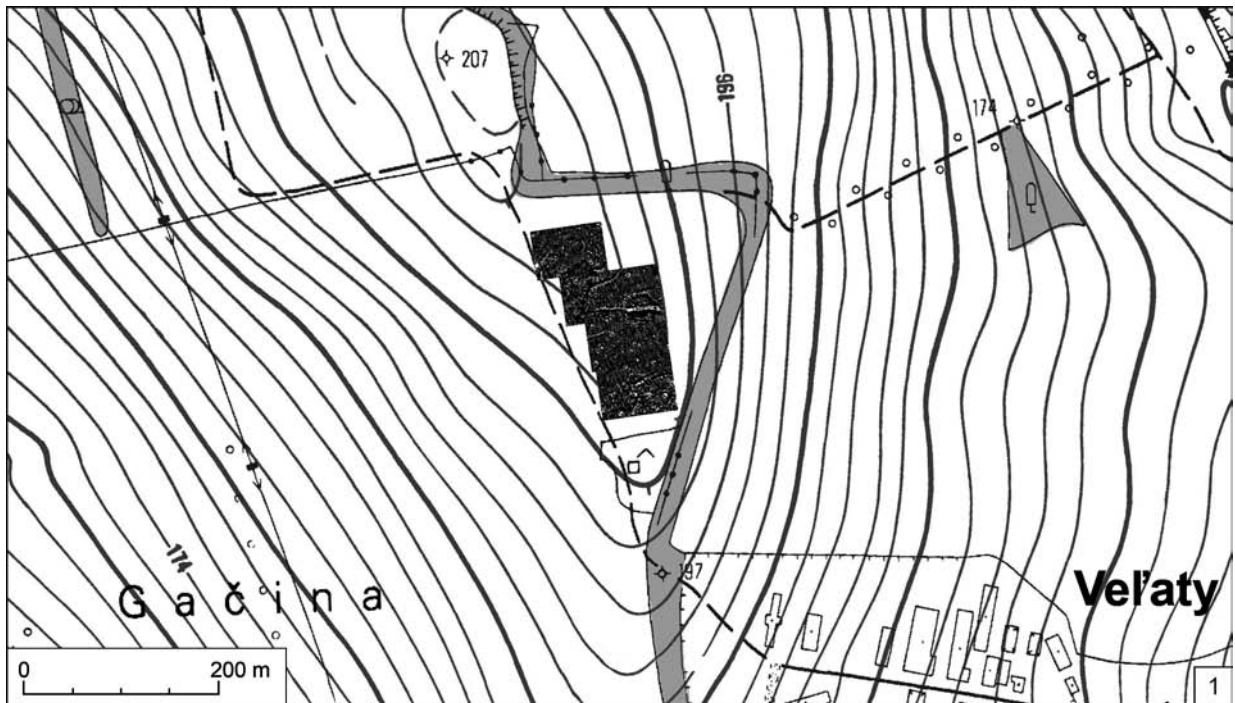
Obr. 63. Mapový podklad s lokalizovaním geofyzikálne preskúmaných mohýl v katastroch obcí Zbudza, Trhovište, Nový Ruskov, Plechotice, Čel'ovce, Michal'any a Veľký Kamenec. (Przybyła/Jaros/Horváthová, 108).

Fig. 63. Map with localization of geophysically surveyed tumuli in the cadastral areas of the villages of Zbudza, Trhovište, Nový Ruskov, Plechotice, Čel'ovce, Michal'any a Veľký Kamenec. (Przybyła/Jaros/Horváthová, 108).

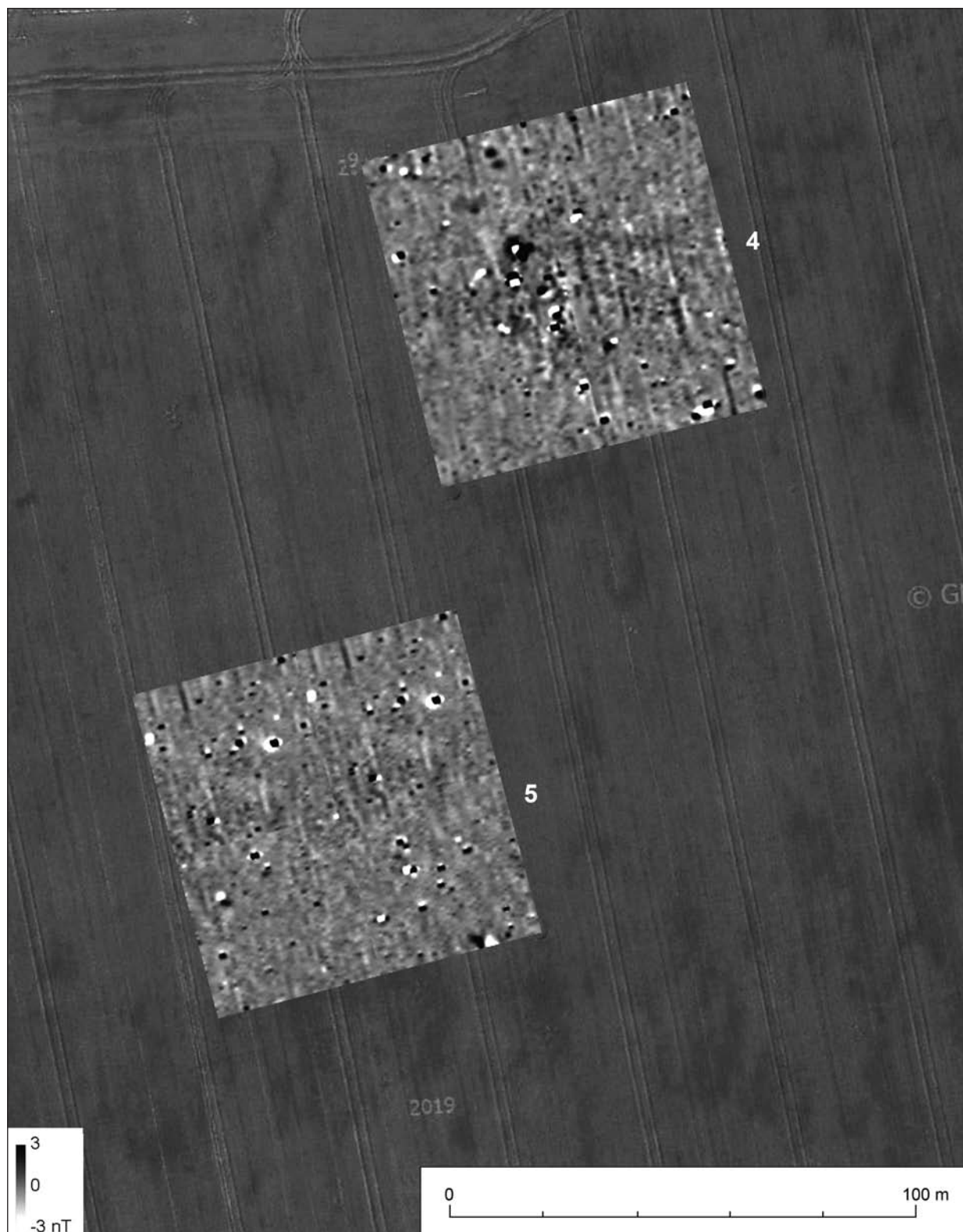
Obr. 64. Mapový podklad s lokalizovaním geofyzikálne preskúmaných mohýl. 1–6 – Plechotice (Košariská); 1–3 – výskum v roku 2021; 4–6 – výskum v roku 2022; 7 – Čelovce (Trebišovské), výskum v roku 2022. (Przybyła/Jaros/Horváthová, 108).

Fig. 64. Map with localization of geophysically surveyed tumuli. 1–6 – Plechotice (Košariská); 1–3 – excavation season 2021; 4–6 – excavation season 2022; 7 – Čelovce (Trebišovské), excavation season 2022. (Przybyła/Jaros/Horváthová, 108).

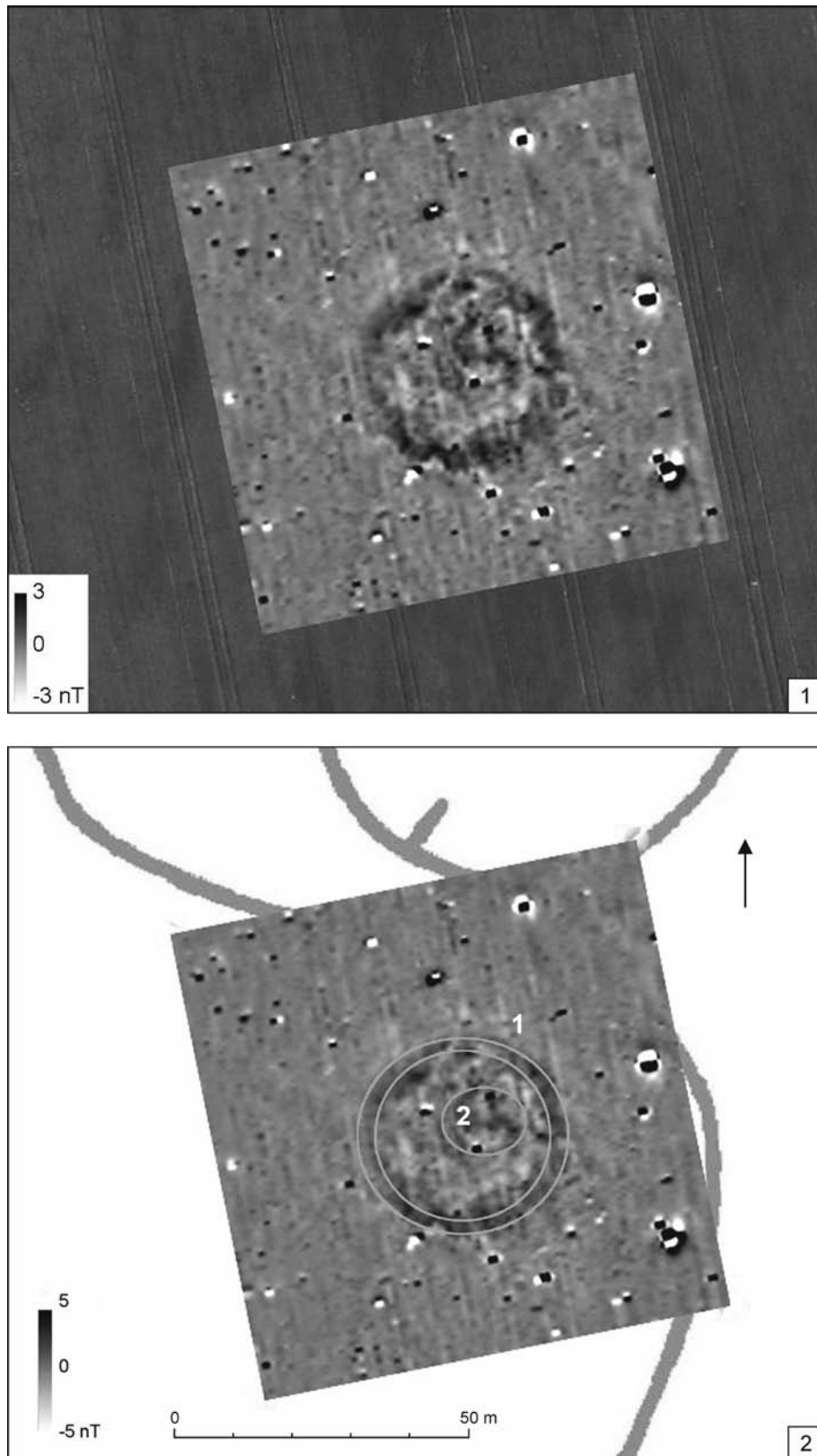

Obr.65. Michalany (Gačina). 1 – mapový podklad s lokalizovaním geofyzikálne preskúmanej plochy; 2 – detail na výsledky magnetometrie (legenda: 1 – mohyla 1; 2 – mohyla 2; 3 – mohyla 3). (Przybyła/Jaros/Horváthová, 108).

Fig. 65. Michalany (Gačina). 1 – map with localization of geophysically surveyed area; 2 – magnetometry results in detail (legend: 1 – tumulus 1; 2 – tumulus 2; 3 – tumulus 3). (Przybyła/Jaros/Horváthová, 108).

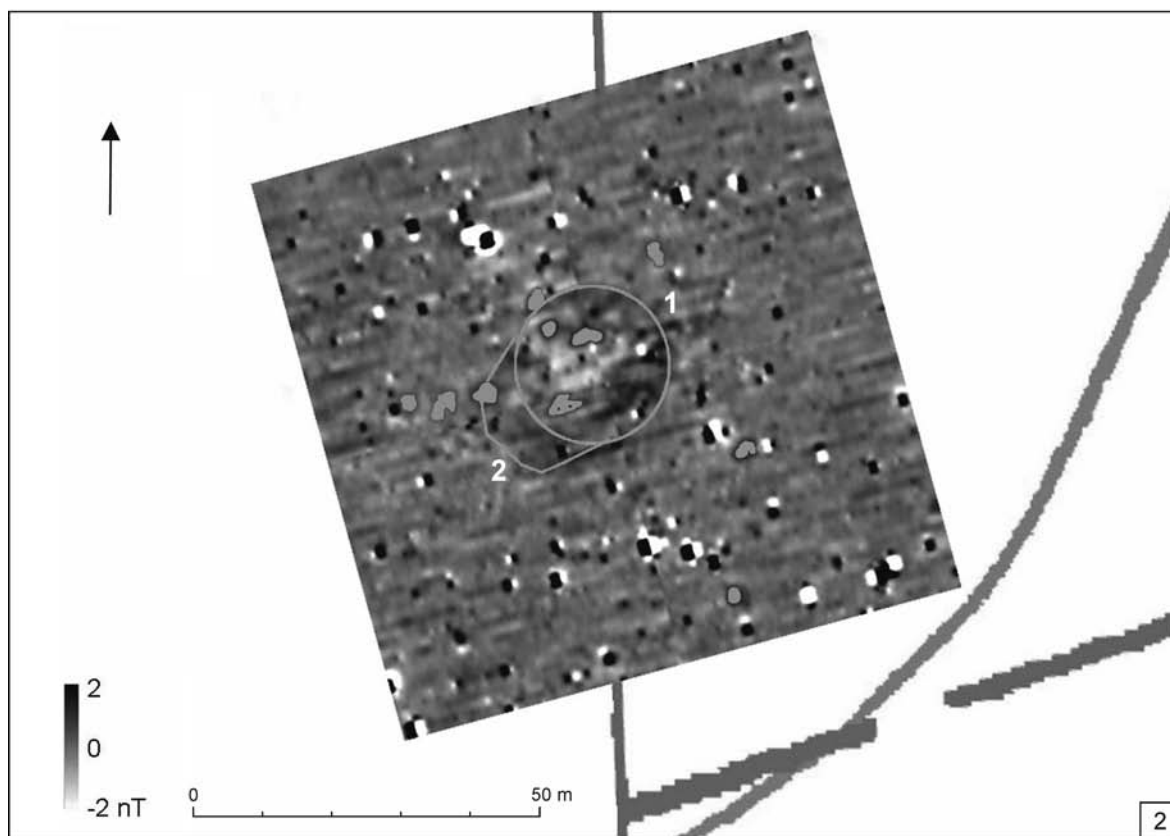

Obr. 66. Plechotice (Konopianky). Výsledky magnetometrie mohýl 4 a 5 vsazené do ortofotomapy. (Przybyła/Jaros/Horváthová, 108).
 Fig. 66. Plechotice (Konopianky). Results of magnetometry of tumuli 4 and 5 indicated on the orthophoto map. (Przybyła/Jaros/Horváthová, 108).

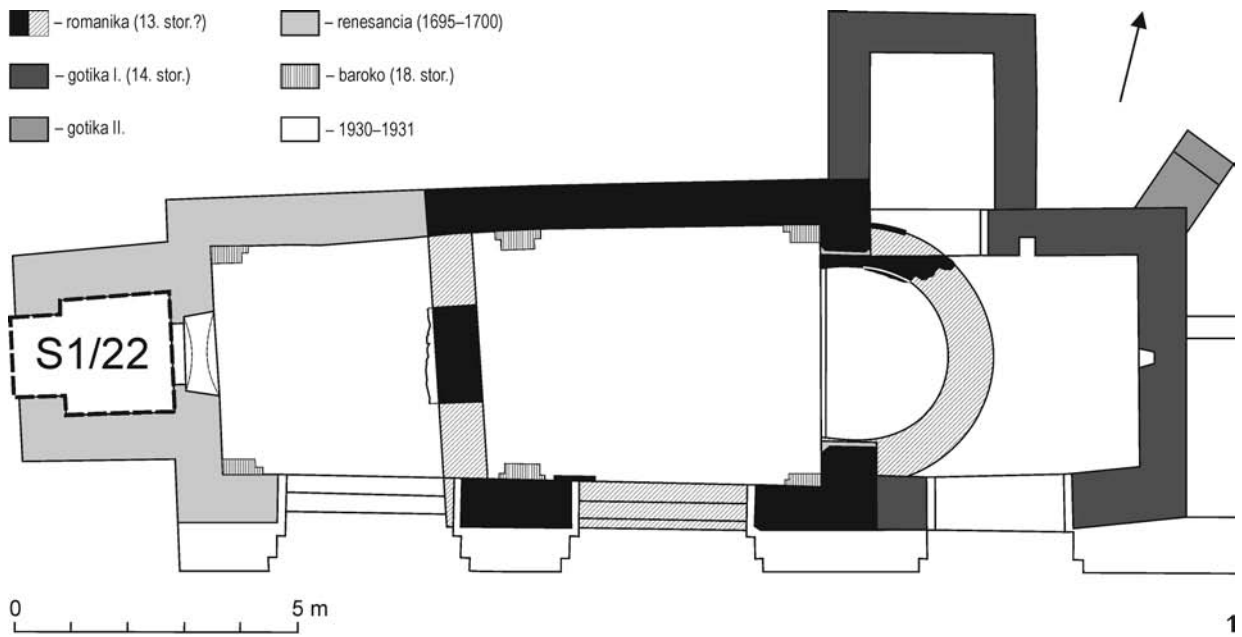

Obr. 67. Plechotice (Konopianky). Výsledky magnetometrie mohyly 6. 1 – zobrazenie na ortofotomape; 2 – zobrazenie na kartografickom podklade (legenda: 1 – žlab ohraničujúci násyp mohyly; 2 – centrálna časť so zvýšenou magnetickou susceptibilitou). (Przybyła/Jaros/ Horváthová, 108).

Fig. 67. Plechotice (Konopianky). Magnetometry results of tumulus 6. 1 – indication on orthophoto map; 2 – indication on cartographic material (legend: 1 – ditch enclosing the tumulus mound; 2 – central part with enhanced magnetic susceptibility). (Przybyła/Jaros/ Horváthová, 108).

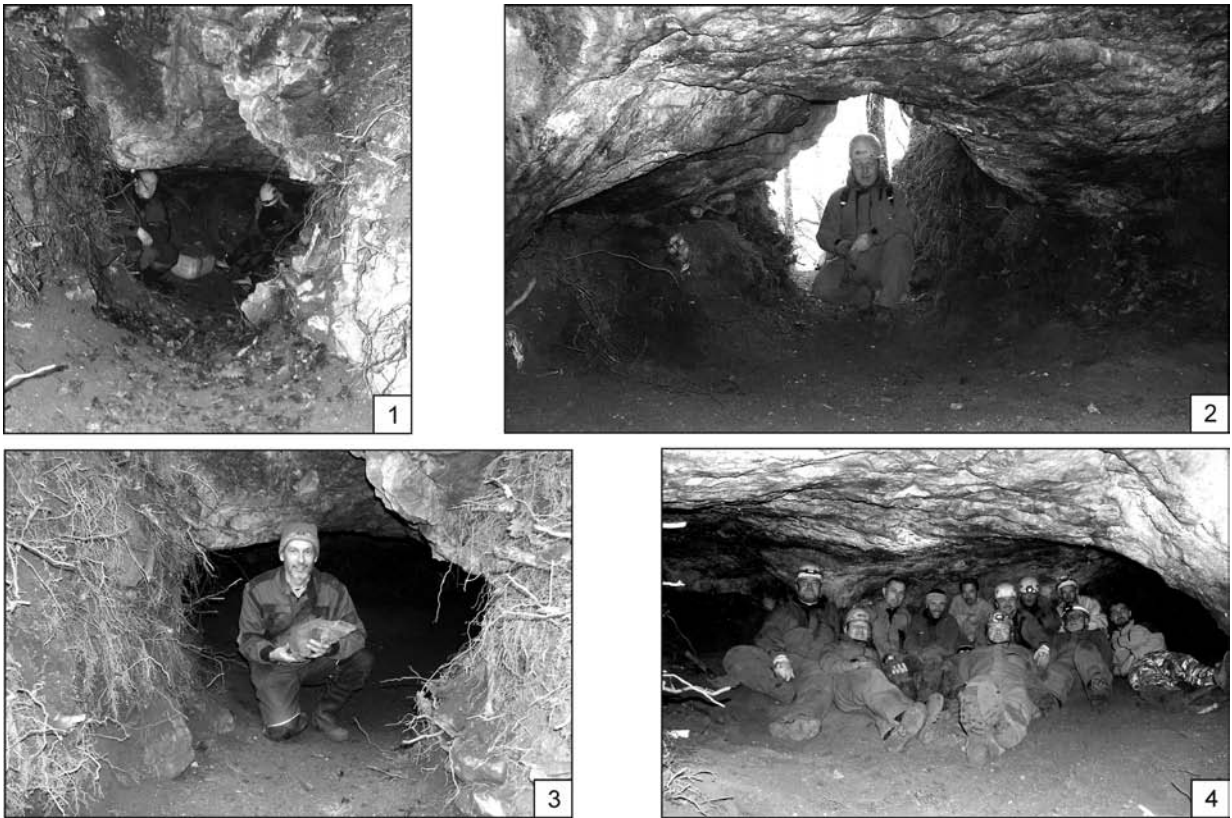

Obr. 68. Čelovce (Trebišovské). Výsledky magnetometrie mohily 7. 1 – zobrazenie na ortofotomape; 2 – zobrazenie na kartografickom podklade (legenda: 1 – anomália kruhového tvaru; 2 – anomália nepravidelného tvaru). (Przybyła/Jaros/Horváthová, 108).
 Fig. 68. Čelovce (Trebišovské). Magnetometry results of tumulus 7. 1 – indication on orthophoto map; 2 – indication on cartographic material (legend: 1 – circular anomaly; 2 – irregular anomaly). (Przybyła/Jaros/Horváthová, 108).

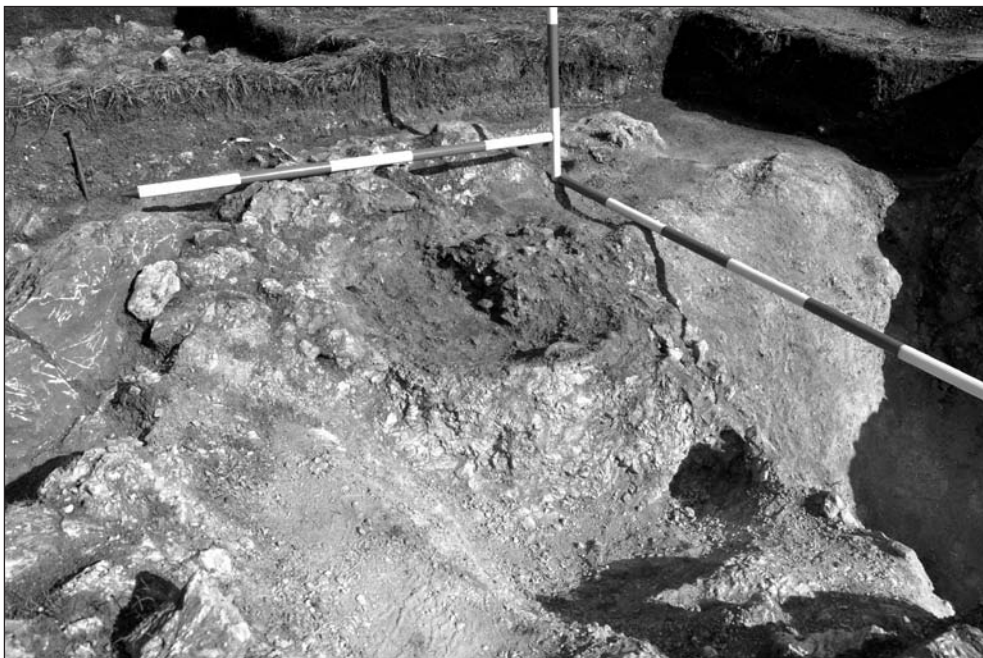

Obr. 69. Banka (Kostol sv. Martina). 1 – pôdorys kostola s vyznačením hlavných stavebných fáz a situovaním sondy; 2 – pohľad do interiéru podvežia po ukončení výskumu (legenda: a – odkryté steny podvežia; b – dlažba z obliakov; c – porušená časť dlažby; d – kamenná platňa prahu; e – kamenný prah portálu lode; f – zámurovka portálu). (Samuel, 110).

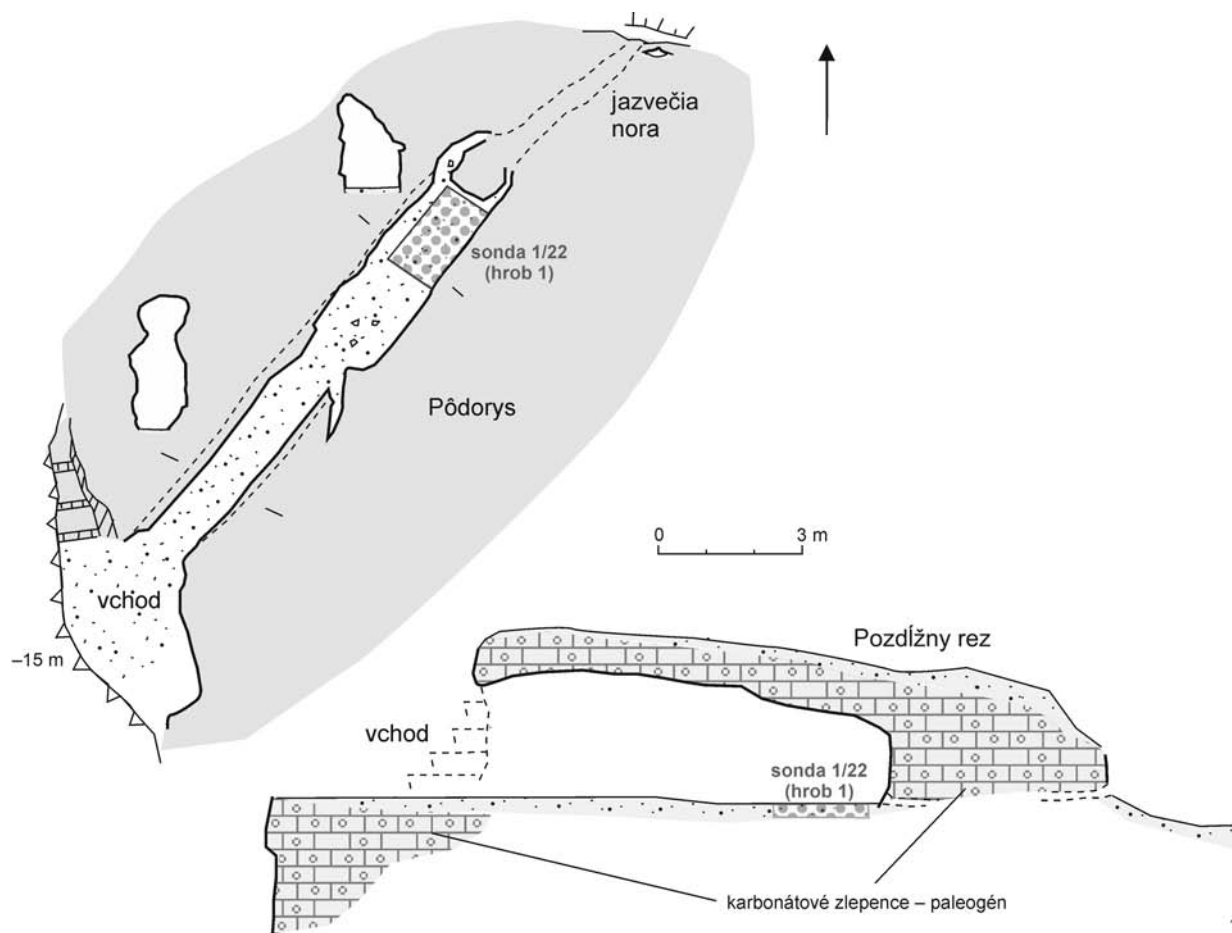
Fig. 69. Banka (Church of St. Martin). 1 – church ground plan with indicated main construction stages and location of the trench; 2 – view of the interior of the space under the tower after the excavation (legend: a – uncovered walls of the space under the tower; b – pebble pavement; c – disturbed part of the pavement; d – stone plate of the threshold; e – stone threshold of the nave portal; f – bricked-up portal). (Samuel, 110).

Obr. 70. Rybník nad Turcom (Kresadlova jaskyňa). 1 – prístupný vstupný portál č. 1, pohľad zvonku; 2 – vstupný portál zvnútra; 3 – M. Soják s recentnou lebkou medveďa hnedého; 4 – kolektív speleológov pracujúcich na prehĺbovaní jaskyne. (Soják, 112).
 Fig. 70. Rybník nad Turcom (Kresadlova jaskyňa cave). 1 – newly accessible entrance portal 1, view from the outside; 2 – entrance portal from the inside; 3 – M. Soják with a recent skull of brown bear; 4 – team of speleologists working on the deepening of the cave. (Soják, 112).

Obr. 71. Horná Mičina (Hájny diel). Pohľad na odkrytý objekt 2/2021 (hutnícka jama) v sonde 1/2022 (foto T. Zachar). (Zachar/Bartík/Struhár, 130).
 Fig. 71. Horná Mičina (Hájny diel). View of the uncovered feature 2/2021 (smelting pit) in trench 1/2022 (photo T. Zachar). (Zachar/Bartík/Struhár, 130).

1

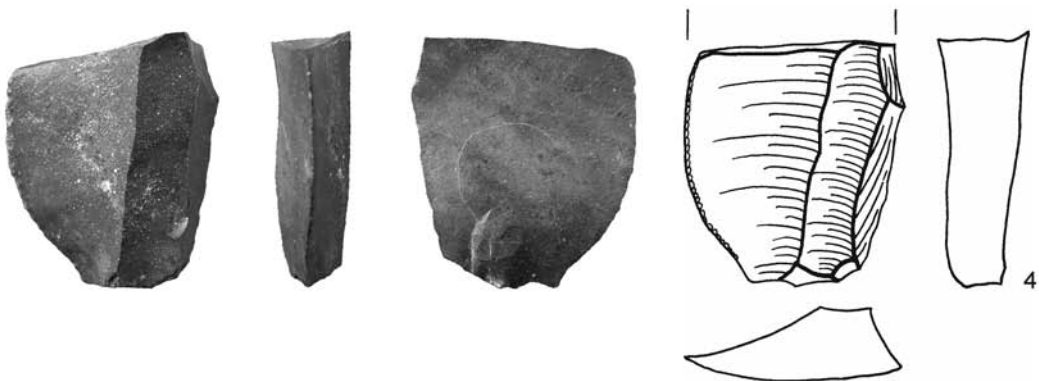
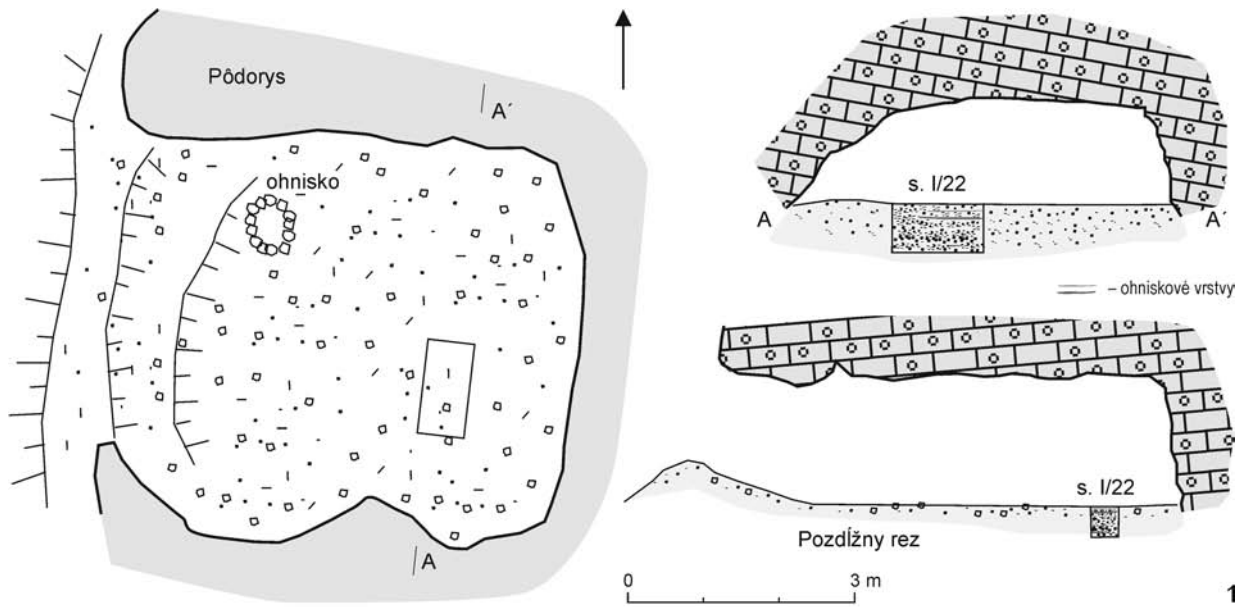
2

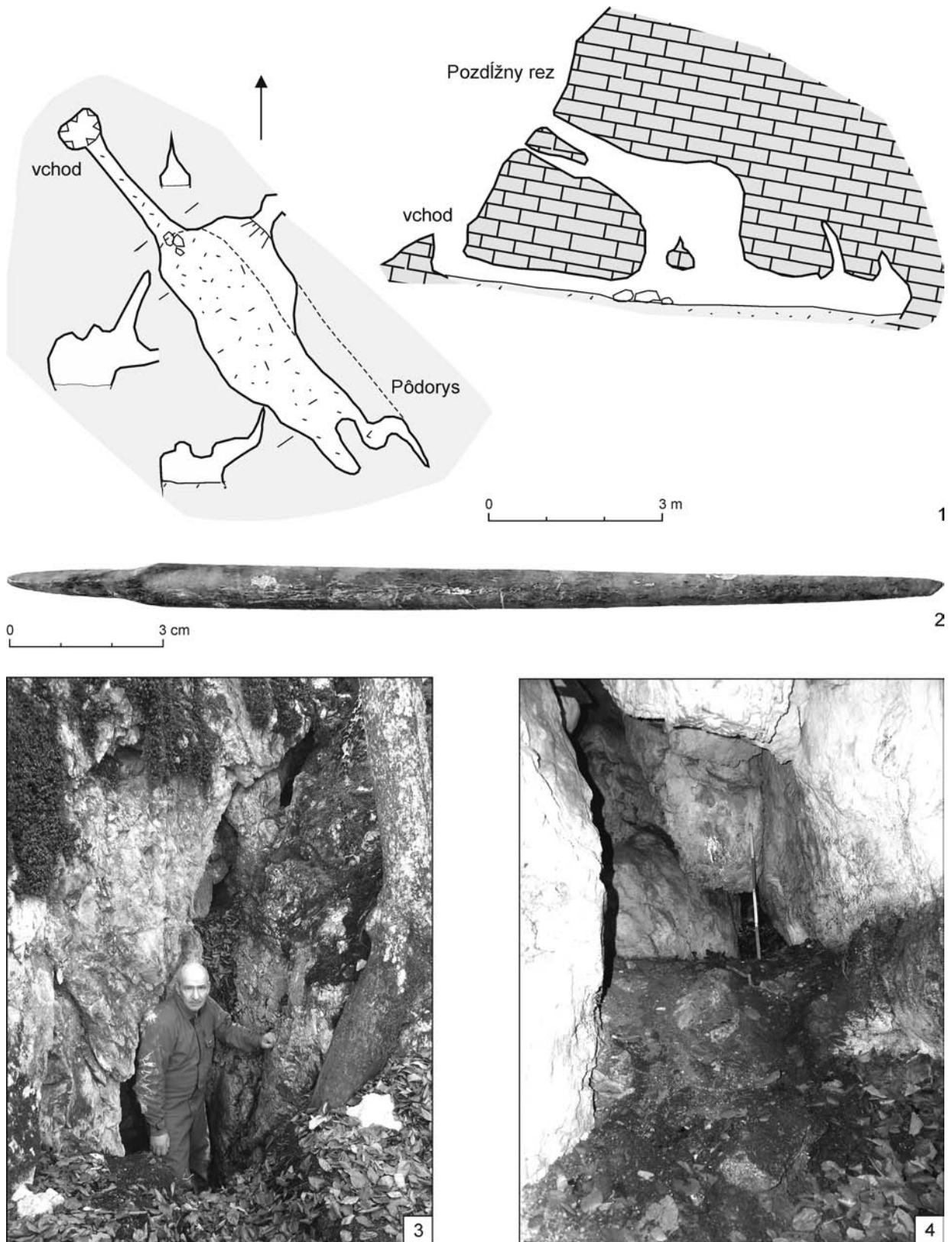
3

Obr. 72. Spišské Tomášovce (Diera jazvecov/Michalova diera). 1 – pôdorys a rez jaskyne s naznačeným miestom preskúmaného hrobu (autor F. Mihál', M. Soják); 2 – štrbinový vchod; 3 – kostra muža pohodeného v jaskyni do plytkej jamy, druhá polovica 18. stor. (Soják, 112).

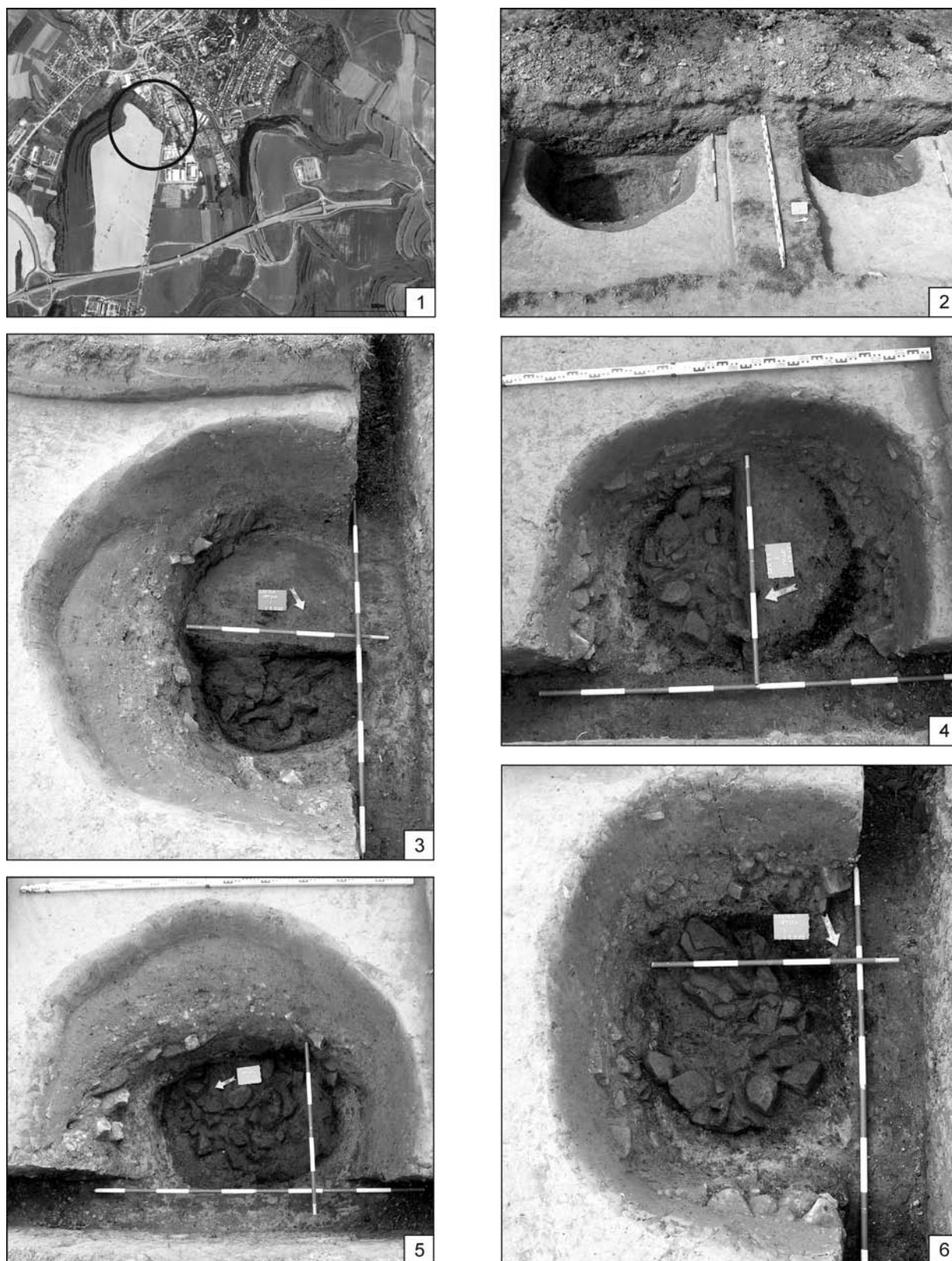
Fig. 72. Spišské Tomášovce (Diera jazvecov/Michalova diera cave). 1 – ground plan and cross-section of the cave with indicated location of the investigated burial (author F. Mihál', M. Soják); 2 – slot entrance; 3 – male skeleton thrown in a shallow pit in the cave, 2nd half of the 18th century. (Soják, 112).

Obr. 73. Stará Lubovňa (Čandiková diera). 1 – pôdorys a rezy jaskyne s miestom sondy I/22 (autor F. Mihál, M. Soják); 2 – vchodový portál; 3 – interiér previsovej jaskyne s miestom amatérskeho výkopu; 4 – fragment rádiolaritovej čepele, mladý paleolit(?). (Soják, 114).
 Fig. 73. Stará Lubovňa (Čandiková diera cave). 1 – ground plan and sections of the cave with the location of trench I/22 (author F. Mihál, M. Soják); 2 – entrance portal; 3 – interior of the overhanging cave with the location of the amateur excavation; 4 – fragment of a radiolarite blade, Upper Paleolithic(?). (Soják, 114).

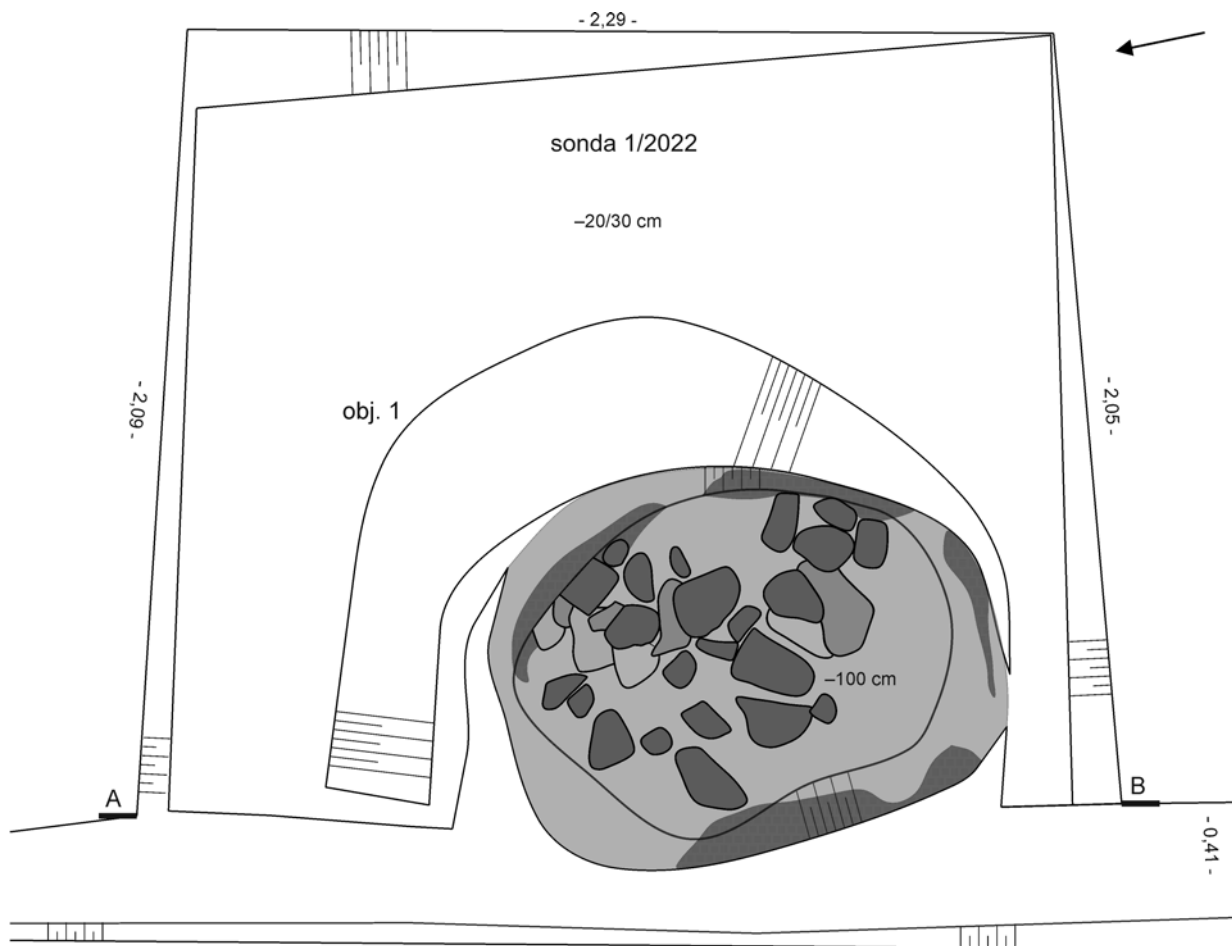

Obr. 74. Tisovec (Kaderníkova jaskyňa 1). 1 – pôdorys a rezy (autor D. Hutka, digitalizácia F. Mihál'); 2 – kostený (parohový?) hrot oštepú s dvojitou dlávkovitou bázou; 3 – D. Hutka pri vchode; 4 – interiér úzkej chodby s vchodom; 4 . (Soják, 114).
 Fig. 74. Tisovec (Kaderníkova jaskyňa 1 cave). 1 – ground plan and sections (author D. Hutka, digitalisation F. Mihál'); 2 – bone (antler?) spearhead with a double chisel-shaped base; 3 – D. Hutka at the entrance; 4 – interior of the narrow corridor with the entrance. (Soják, 114).

Obr. 75. Levoča (severovýchodné úpätie Mestského vrchu, Stadtberg). 1 – poloha líniovej stavby južne od mesta; 2 – objekty 1 a 2 (pražiacie jamy?), po preskúmaní; 3 – objekt 1 v priebehu výskumu; 4 – objekt 2 počas výskumu; 5 – objekt 1 s prepálenou vrstvou a kamennou deštrukciou; 6 – objekt 2 s prepálenou vrstvou a kamennou deštrukciou. (Soják, 115).

Fig. 75. Levoča (northwestern foot of Mestský vrch, Stadtberg hill). 1 – location of the linear structure south of the town; 2 – features 1 and 2 (roasting pits?) after survey; 3 – feature 1 in the course of the excavation; 4 – feature 2 in the course of the excavation; 5 – feature 1 with a burnt layer and stone destroyed remains; 6 – feature 2 with a burnt layer and stone destroyed remains. (Soják, 115).

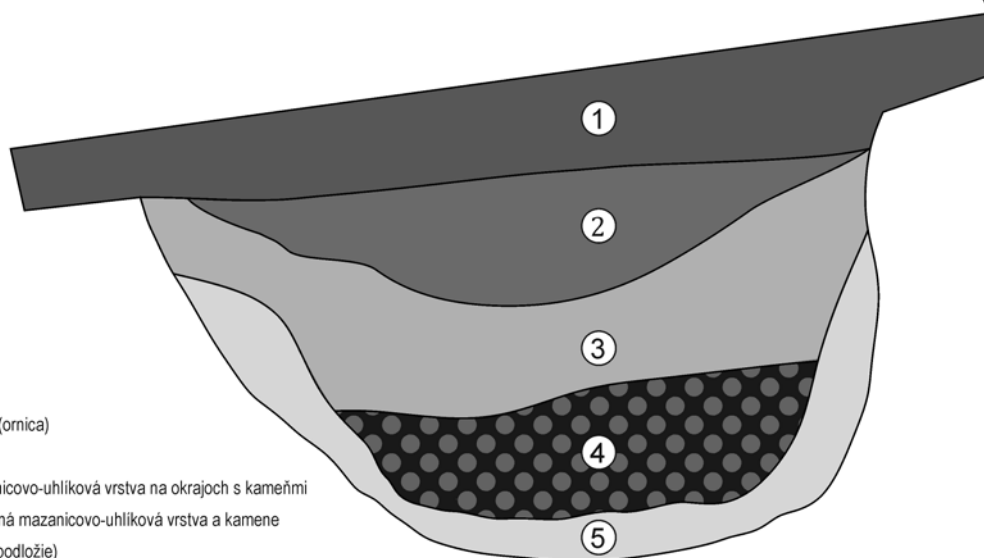

- mazanica vrstva
- intenzívne prepálená uhliková vrstva
- kamene v hĺbke 100 cm

0 50 cm

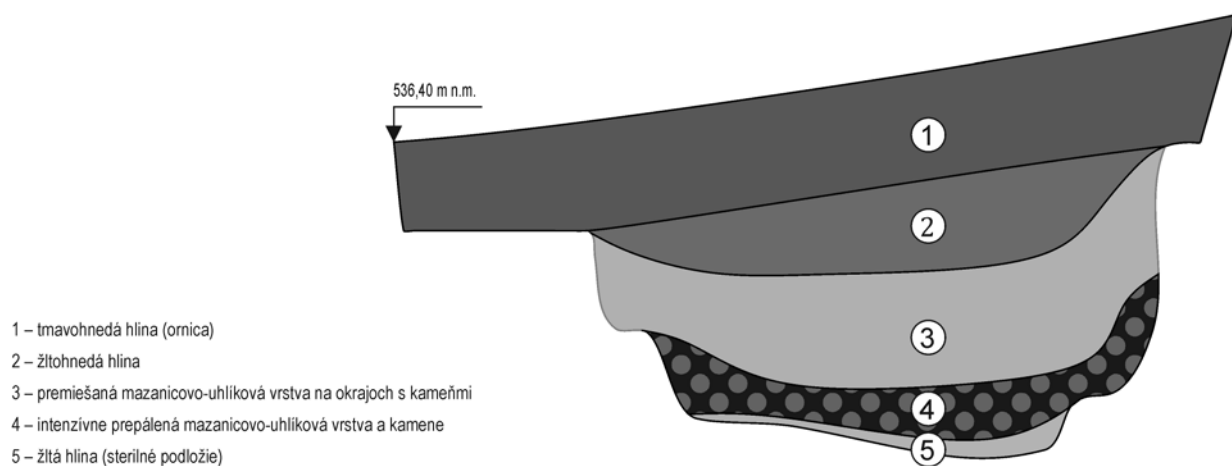
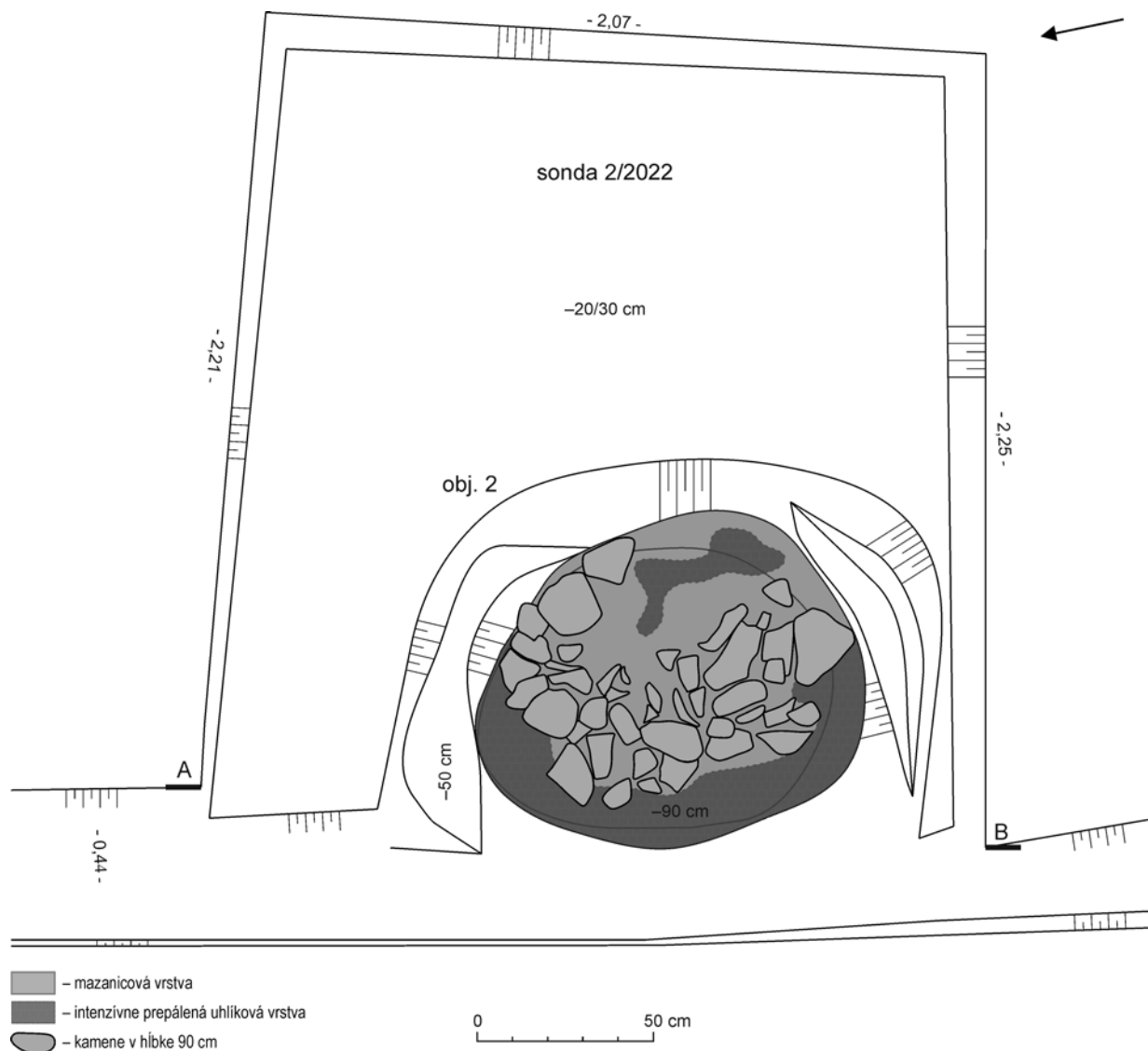
537.07 m n.m.

- 1 – tmavohnedá hlina (ornica)
- 2 – žltá hlina
- 3 – premiešaná mazanica-uhliková vrstva na okrajoch s kameňmi
- 4 – intenzívne prepálená mazanica-uhliková vrstva a kamene
- 5 – žltá hlina (sterilné podložie)

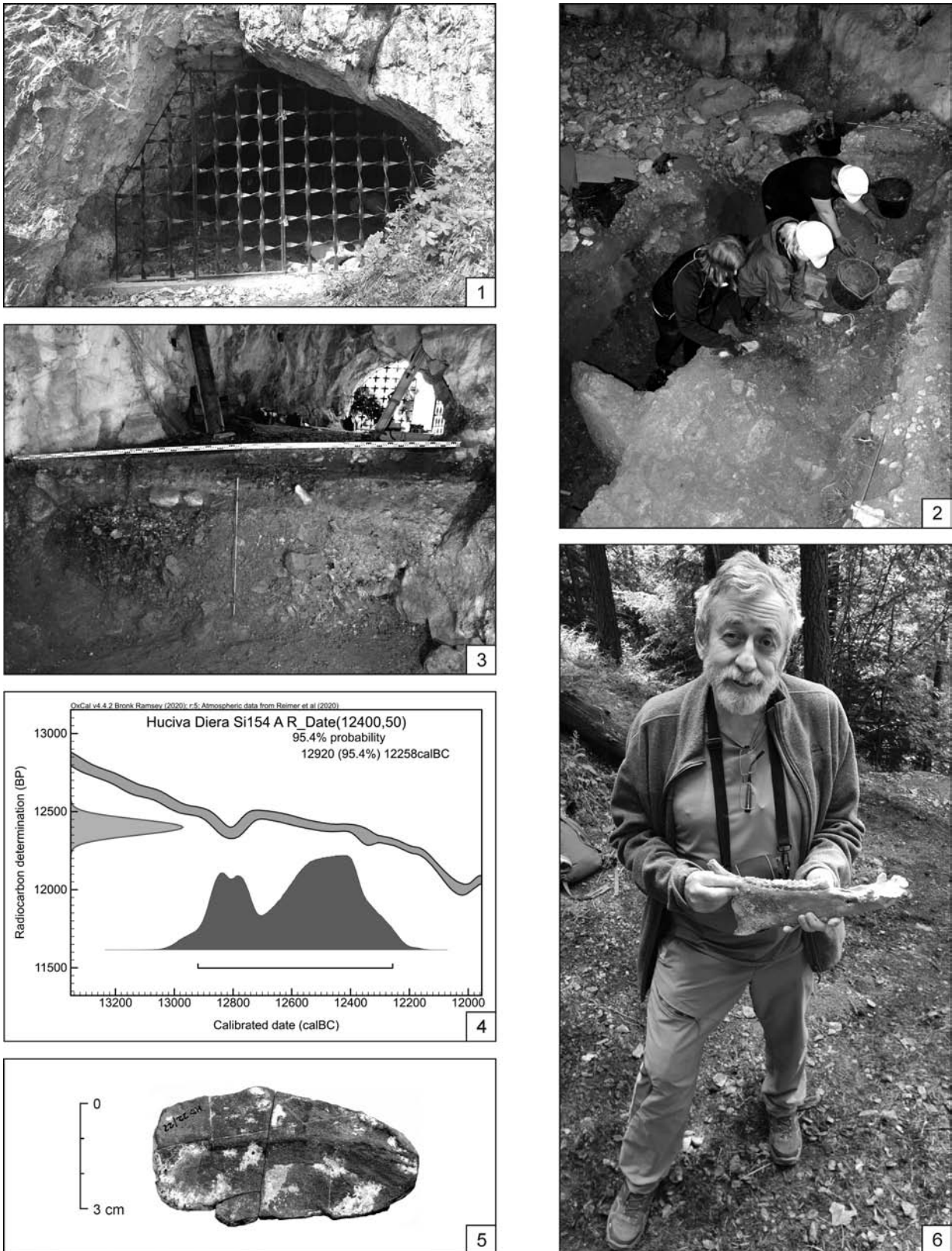
Obr. 76. Levoča (severovýchodné úpätie Mestského vrchu, Stadtberg). Kresbová dokumentácia objektu 1 z neskej doby rímskej. (Soják, 115).

Fig. 76. Levoča (northeastern foot of Mestský vrch, Stadtberg hill). Drawn documentation of feature 1 dated to the Late Roman period. (Soják, 115).

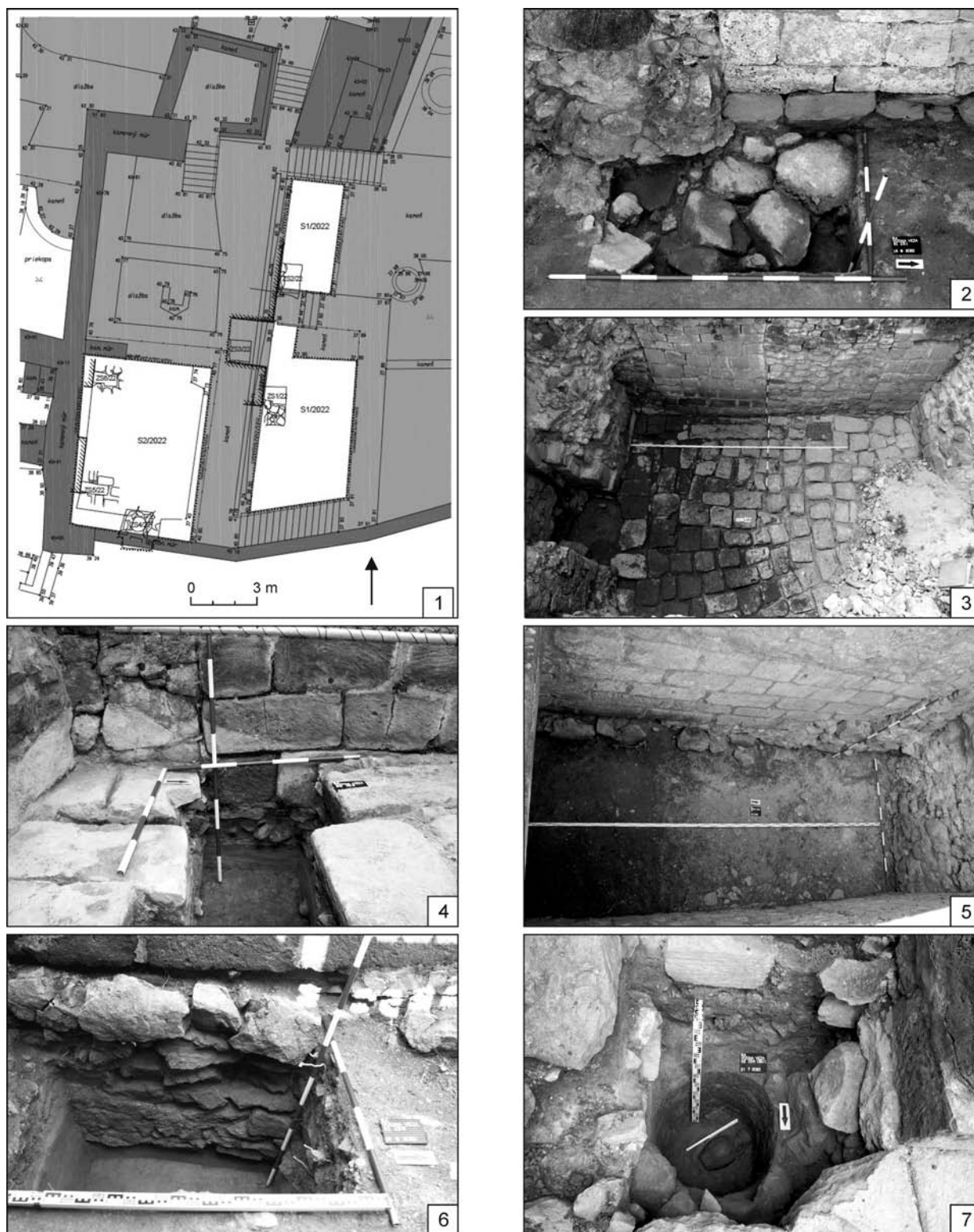
Obr. 77. Levoča (severovýchodné úpätie Mestského vrchu, Stadtberg). Kresbová dokumentácia objektu 2 z neskej doby rímskej. (Soják, 115).

Fig. 77. Levoča (northeastern foot of Mestský vrch, Stadtberg hill). Drawn documentation of feature 2 dated to the Late Roman period. (Soják, 115).

Obr. 78. Vysoké Tatry-Tatranská Lomnica (Hučivá diera). 1 – zamrežovaný vchod; 2 – výskum sektorov B/2 až B/4; 3 – profil s dvomi priehlbinami po výskume; 4 – absolútny vek konskej čeluste; 5 – fragment pieskovcovej lampy; 6 – A. Nadachowski s konskou čelustou zo západnej bočnej chodby. (Soják/Valde-Nowak, 117).

Fig. 78. Vysoké Tatry-Tatranská Lomnica (Hučivá diera cave). 1 – barred entrance; 2 – excavation in sectors B/2–B/4; 3 – profile with two depressions after the excavation; 4 – absolute age of the horse mandible; 5 – fragment of a sandstone lamp; 6 – A. Nadachowski with the horse mandible from the western side corridor. (Soják/Valde-Nowak, 117).

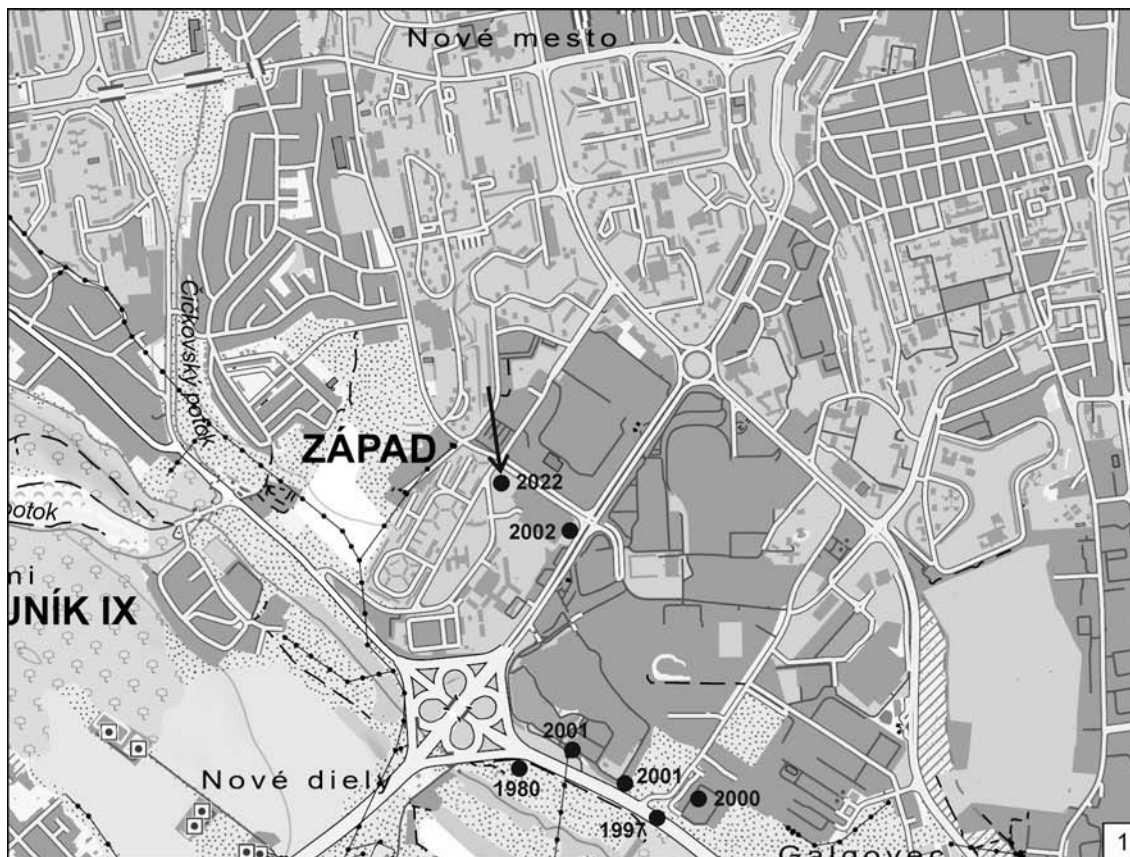
Obr. 79. Bratislava-Staré Mesto (Vodná veža). 1 – celková situácia a rozmiestnenie sond (autor I. Klas); 2 – sonda S1/22, ZS1/22, kamenná dlažba; 3 – sonda S2/22, kamenná dlažba v kontexte s piliermi z kvádrového muriva; 4 – základ piliera v ZS5/22; 5 – kompaktný úsek kvádrového muriva postavený na staršom základe v sonde S1/22; 6 – základ muriva v ZS2/22; 7 – ZS4/22, objekt 1/22 (foto S. Nováčiková, V. Husenica, P. Šimončíčová-Koššová). (Šimončíčová Koššová, 121).

Fig. 79. Bratislava-Staré Mesto (Vodná veža). 1 – general situation and distribution of trenches (author I. Klas); 2 – trench S1/22, ZS1/22, stone pavement; 3 – trench S2/22, stone pavement in context with pillars from block masonry built on an older foundation in trench S1/22; 4 – foundation of a pillar in ZS5/22; 5 – compact section of block masonry built on an older foundation in trench S1/22; 6 – masonry foundation in ZS2/22; 7 – ZS4/22, feature 1/22 (photo S. Nováčiková, V. Husenica, P. Šimončíčová-Koššová). (Šimončíčová Koššová, 121).

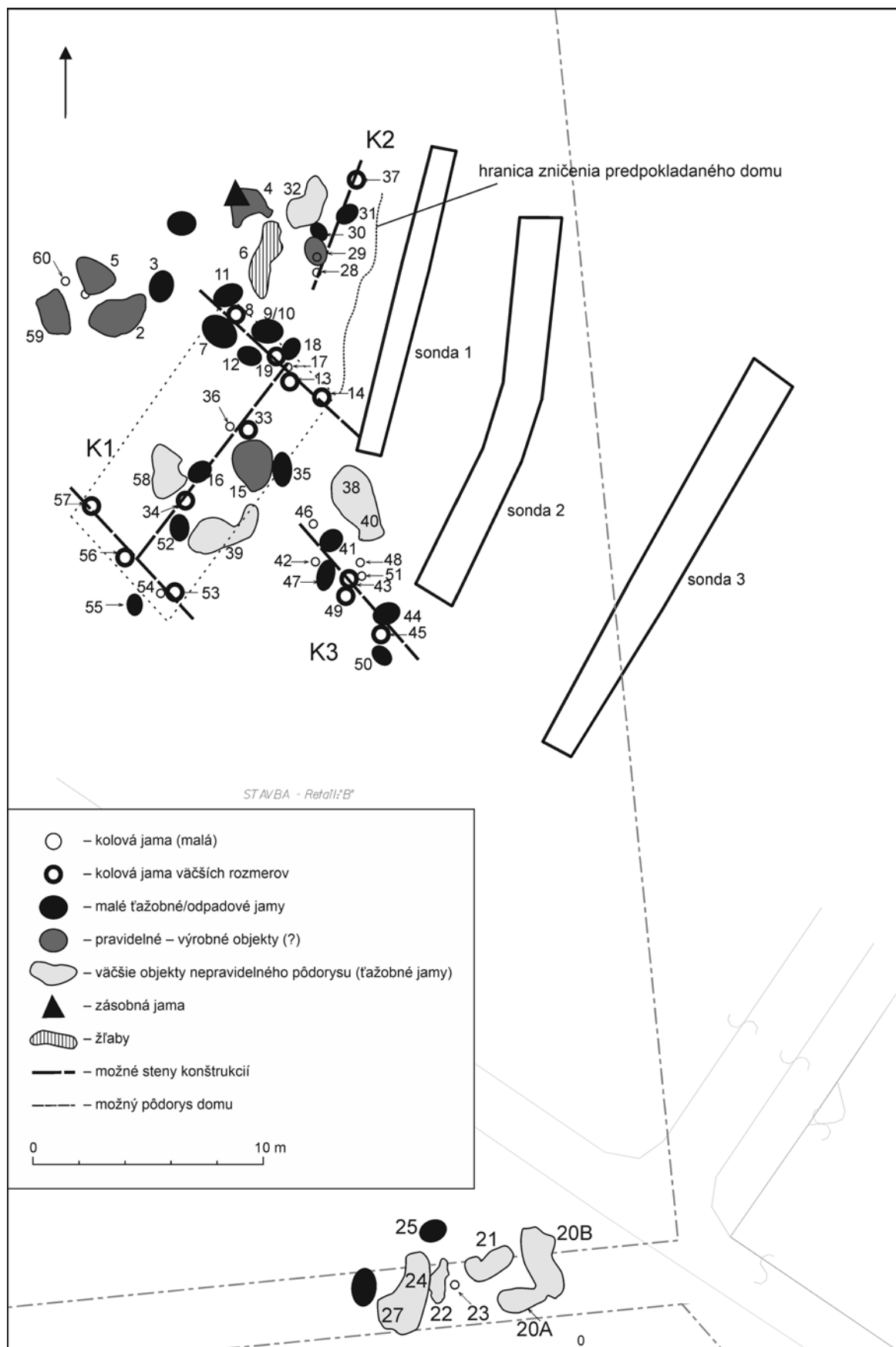
Obr. 80. Bratislava-Staré Mesto (Vodná veža). 1 – S1/22, pilier z kvádrového muriva; 2 – základ piliera v ZS1/22; 3 – základ piliera v ZS3/22; 4 – lokalizácia ZS4/22 v južnej bránke; 5 – základ piliera v ZS6/22 (foto V. Husenica, P. Šimončičová Koošová). (Šimončičová Koošová, 121).

Fig. 80. Bratislava-Staré Mesto (Vodná veža). 1 – pillar from block masonry, S1/22; 2 – pillar foundation in ZS1/22; 3 – pillar foundation in ZS3/22; 4 – localization of ZS4/22 in the southern gate; 5 – pillar foundation in ZS6/22 (photo V. Husenica, P. Šimončičová Koošová). (Šimončičová Koošová, 121).

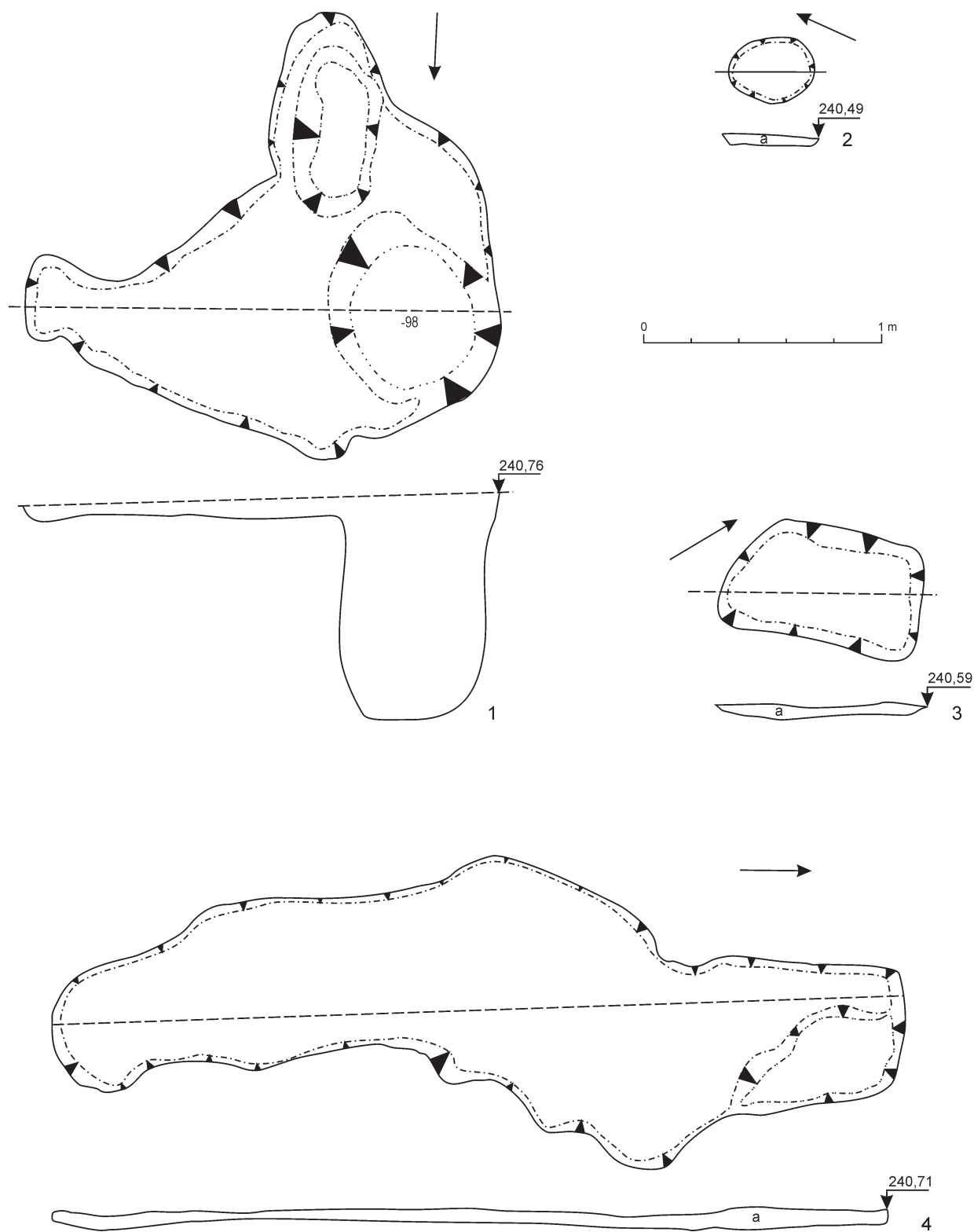

Obr. 81. Košice (Popradská ulica). 1 – lokalizácia plochy výskumu v kontexte neolitického osídlenia širšieho priestoru (podľa Kaminská 2020); 2 – pohľad na plochu pred začiatkom výskumu. (Švaňa, 123).

Fig. 81. Košice (Popradská ulica street). 1 – excavation area in the context of the Neolithic sites in the extended area (after Kaminská 2020); 2 – view of the area before the excavation. (Švaňa, 123).

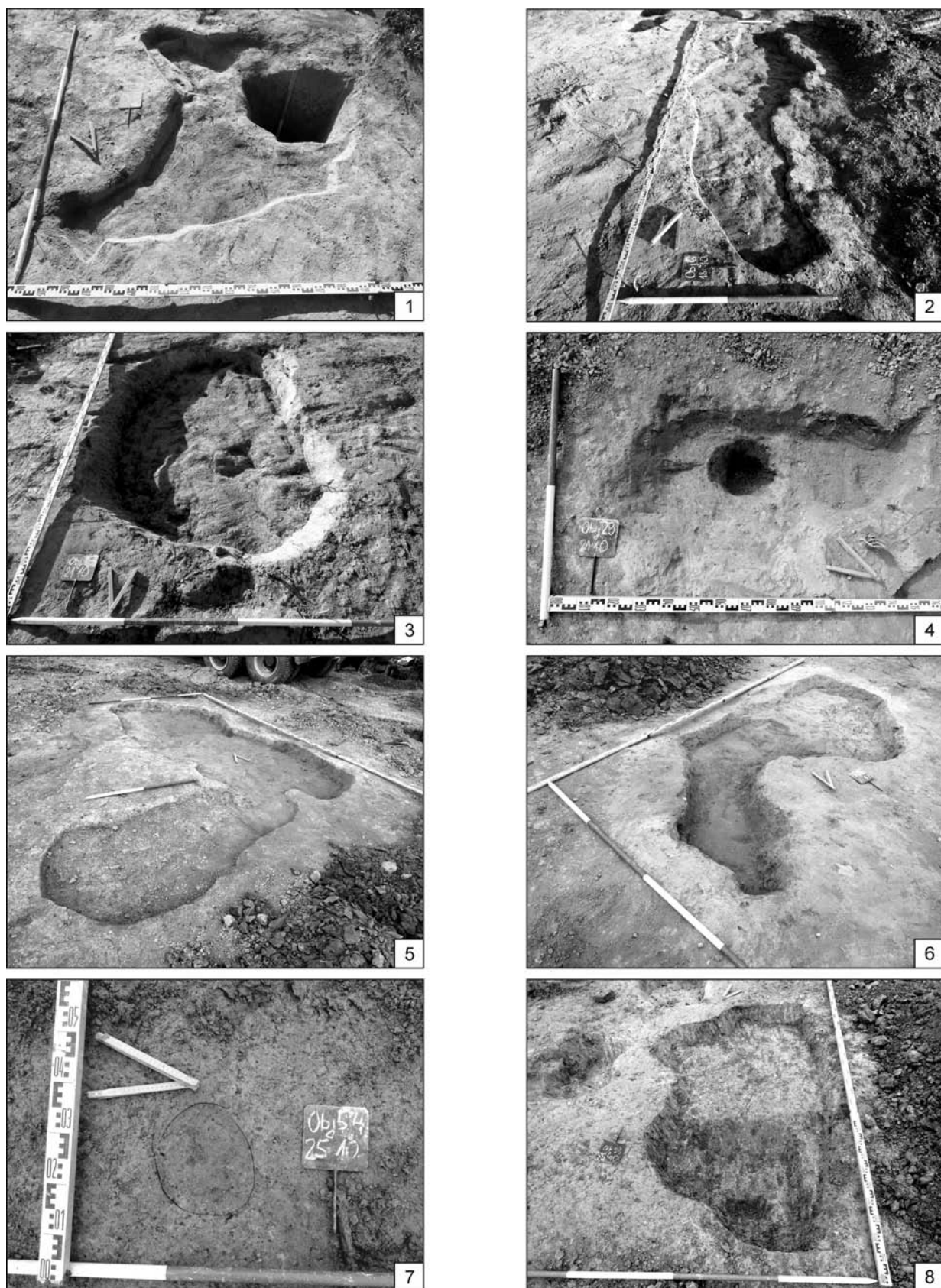

Obr. 82. Košice (Popradská ulica). Interpretácia výsledkov výskumu. (Švaňa, 123).
 Fig. 82. Košice (Popradská ulica street). Interpretation of excavation results. (Švaňa, 123).

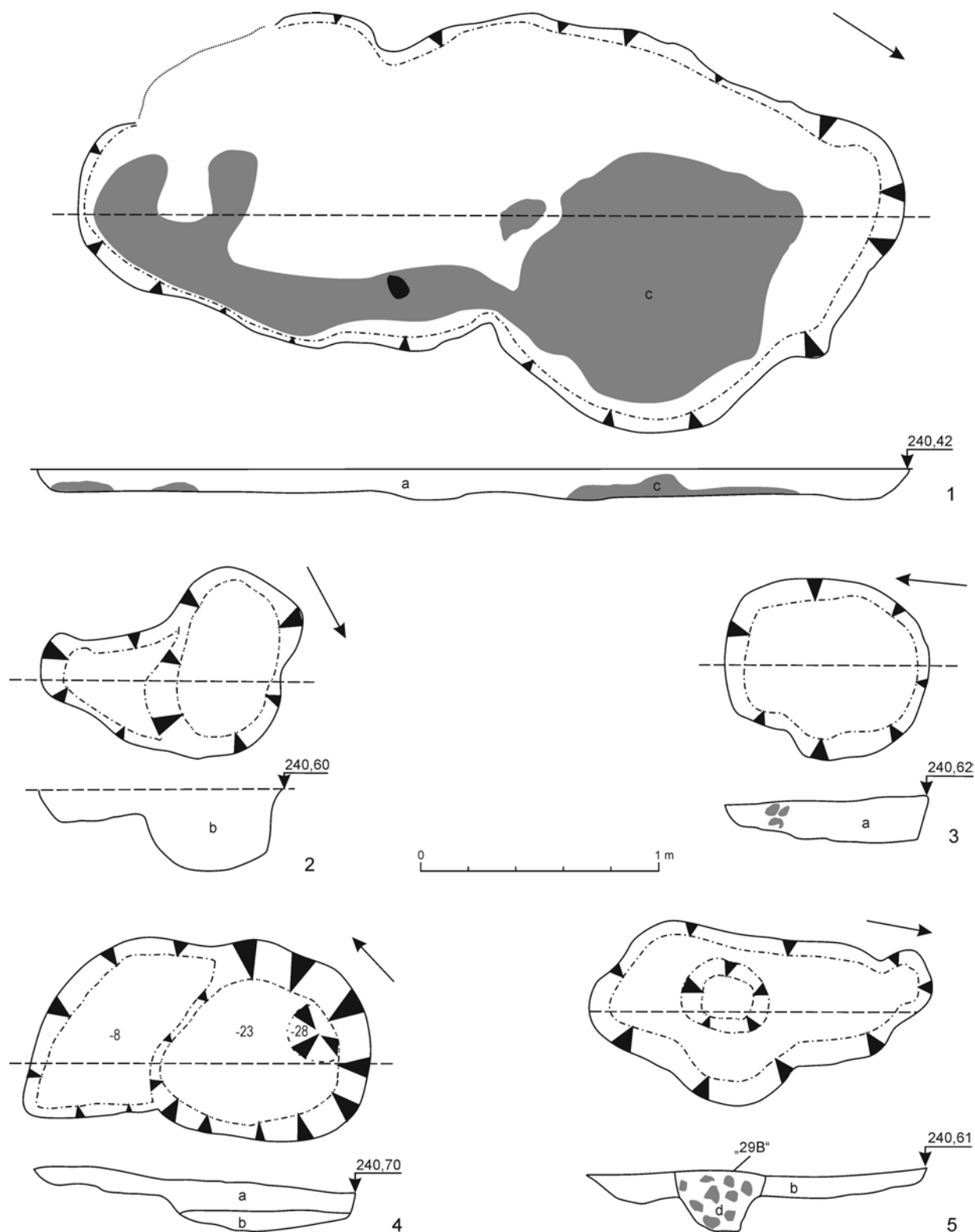
Obr. 83. Košice (Popradská ulica). Pôdorys a rezy objektov. 1 – objekt 4; 2 – objekt 46; 3 – objekt 18; 4 – objekt 6 (legenda: vrstva a – hnedožltá, prevažne ílovitá s prímiesou hliny a mazanice). (Švaňa, 123).

Fig. 83. Košice (Popradská ulica street). Ground plan and sections of features. 1 – feature 4; 2 – feature 46; 3 – feature 18; 4 – feature 6 (legend: layer a – brown-yellow, mostly clay with admixture of loam and daub). (Švaňa, 123).

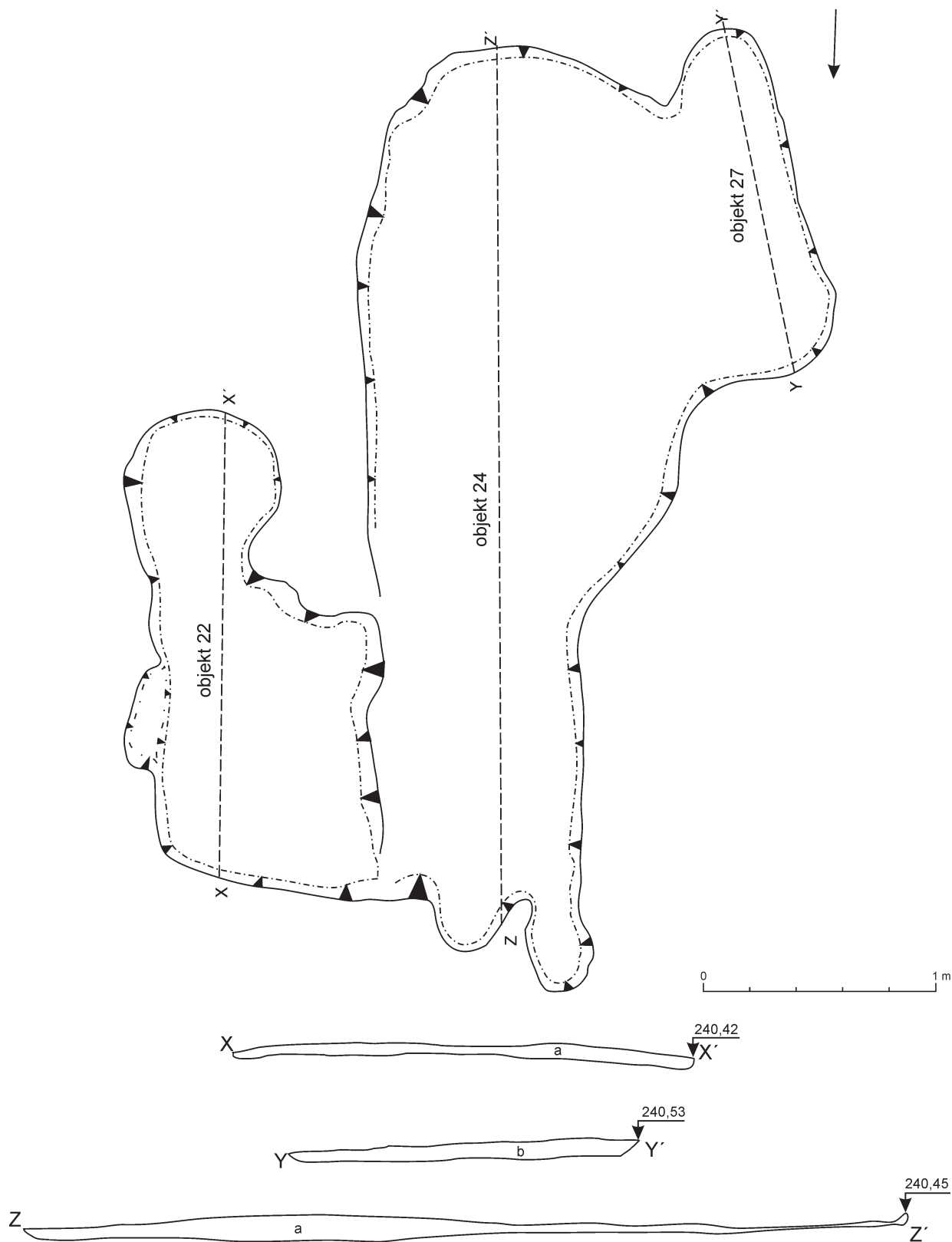

Obr. 84. Košice (Popradská ulica). Fotografická dokumentácia vybraných objektov. 1 – objekt 4; 2 – objekt 6; 3 – objekt 15; 4 – objekt 29; 5 – objekt 20A/20B; 6 – objekt 39; 7 – objekt 54; 8 – objekt 58. (Švaňa, 123).

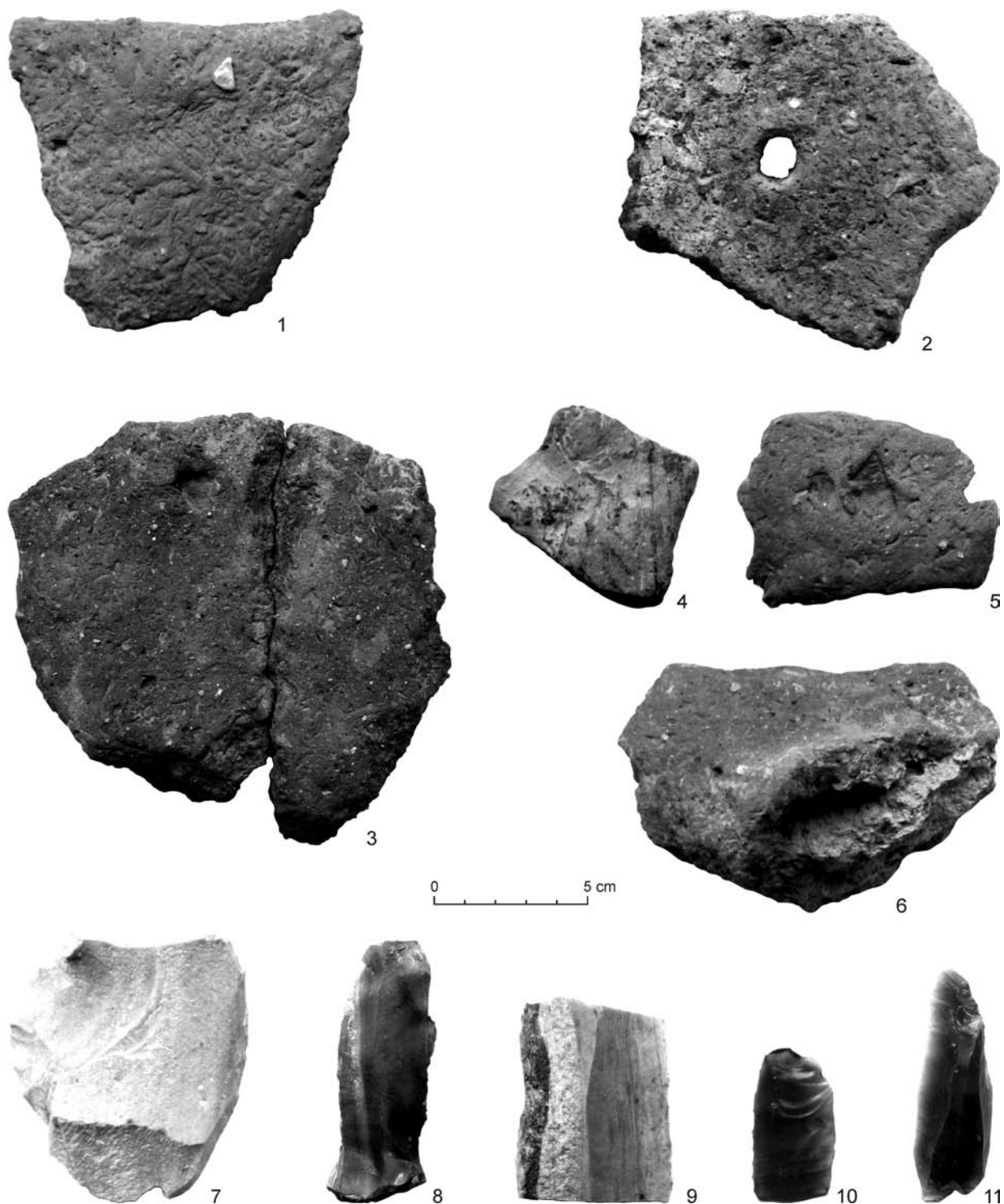
Fig. 84. Košice (Popradská ulica street). Selected features in photographs. 1 – feature 4; 2 – feature 6; 3 – feature 15; 4 – feature 29; 5 – feature 20A/20B; 6 – feature 39; 7 – feature 54; 8 – feature 58. (Švaňa, 123).

Obr. 85. Košice (Popradská ulica). Pôdorys a rezy objektov. 1 – objekt 20B; 2 – objekt 16; 3 – objekt 34; 4 – objekt 7; 5 – objekt 29/29B (legenda: a – vrstva hnedožltá, prevažne ílovitá s prímiesou hliny a mazanice; b – vrstva žltobredá prevažne hlinitá s prímiesou ílu a mazanice, sivou mazanice; c – vrstva mazanice; d – hlinitá s výrazným podielom mazanice, sivou mazanice, čiernou kameň). (Švaňa, 123).
 Fig. 85. Košice (Popradská ulica street). Ground plan and sections of features. 1 – feature 20B; 2 – feature 16; 3 – feature 34; 4 – feature 7; 5 – feature 29/29B (legend: a – brown-yellow layer, clay with admixture of loam and daub; b – yellow-brown layer, mostly loam with admixture of clay and daub, grey – daub; c – daub layer; d – loam with high proportion of daub, in grey colour daub, in black colour stone). (Švaňa, 123).

Obr. 86. Košice (Popradská ulica). Pôdorys a rezy sústavou jám – objektov 22, 24 a 27 (legenda: a – vrstva hnedožltá, prevažne ílovitá s prímiesou hliny a mazanice; b – vrstva žltohnedá prevažne hlinitá s prímiesou ílu a mazanice, sivou mazanicou). (Švaňa, 123).
 Fig. 86. Košice (Popradská ulica street). Ground plan and sections of the system of pits – features 22, 24 and 27 (legend: a – brown-yellow layer, mostly clay with admixture of loam and daub; b – yellow-brown layer, mostly loam with admixture of clay and daub, in grey colour daub). (Švaňa, 123).

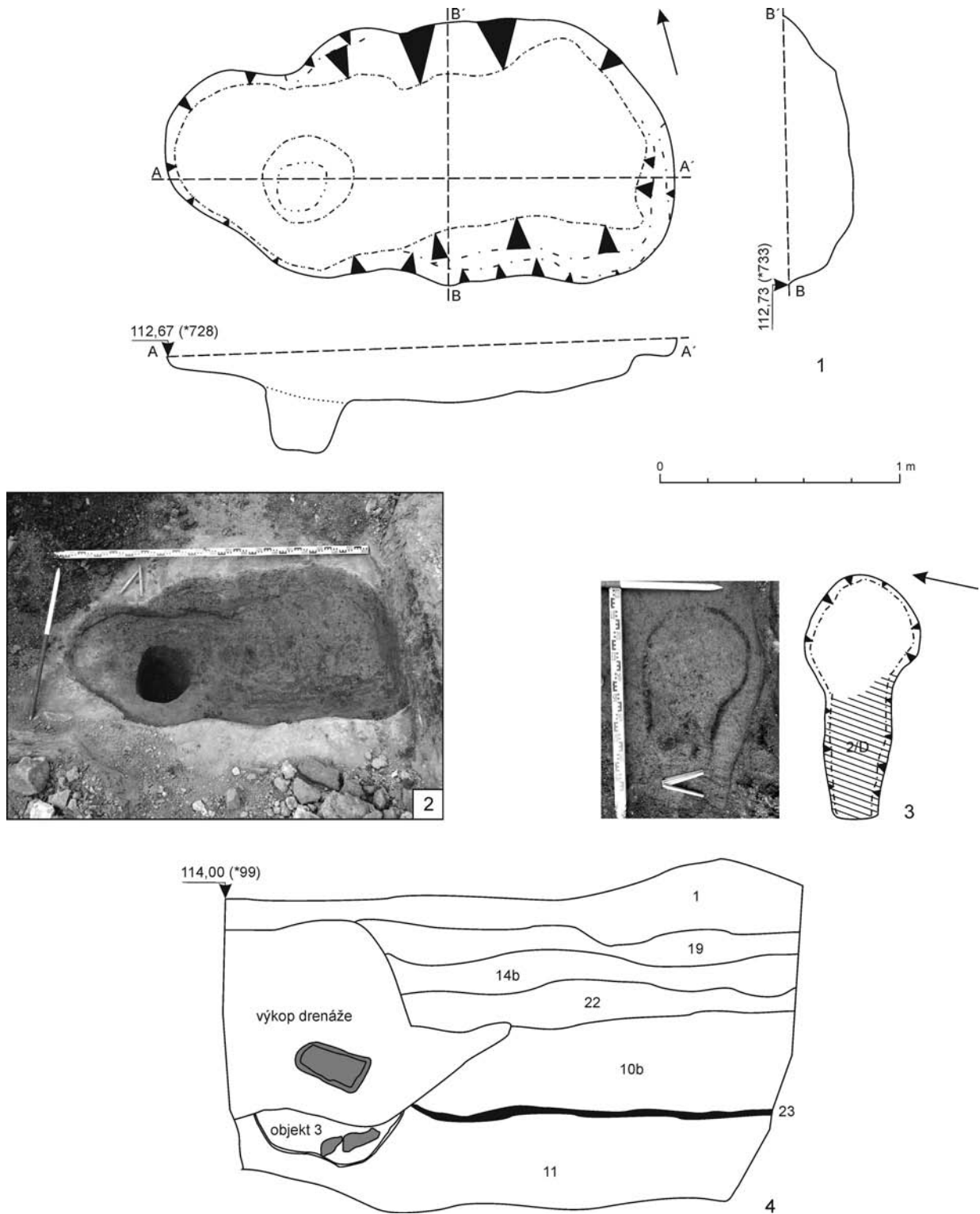
Obr. 87. Košice (Popradská ulica). Výber fotografickej dokumentácie nálezového materiálu. 1, 6 – objekt 32; 2, 7, 9, 10 – zber z plochy; 3, 4 – objekt 20B; 5 – objekt 6; 8 – objekt 7; 11 – objekt 5 (materiál: 1–6 – keramika; 7–11 – kameň). (Švaňa, 123).

Fig. 87. Košice (Popradská ulica street). Selected photo documentation of finds. 1, 6 – feature 32; 2, 7, 9, 10 – collected from the area; 3, 4 – feature 20B; 5 – feature 6; 8 – feature 7; 11 – feature 5 (material: 1–6 – pottery; 7–11 – stone). (Švaňa, 123).

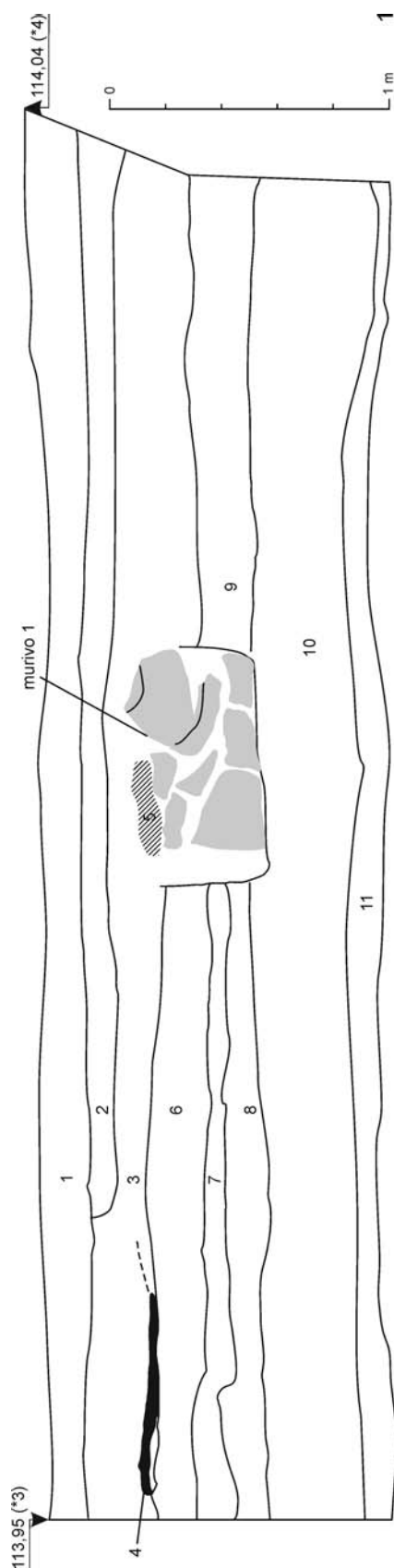
Obr. 88. Michalovce (centrum mesta). Sútláč ortofotomapy, katastrálnej mapy, ortopriemetov a geodetického zamerania výskumu (zdroj podkladovej mapy: ÚGKK SR, GKÚ Bratislava; autor J. Timura). (Švaňa/Čurný/Timura, 125).

Fig. 88. Michalovce (city center). Integration of the orthophoto map, cadastral map, ortho-projections, and the geodetic survey of the excavation area (map source: ÚGKK SR, GKÚ Bratislava; author J. Timura). (Švaňa/Čurný/Timura, 125).

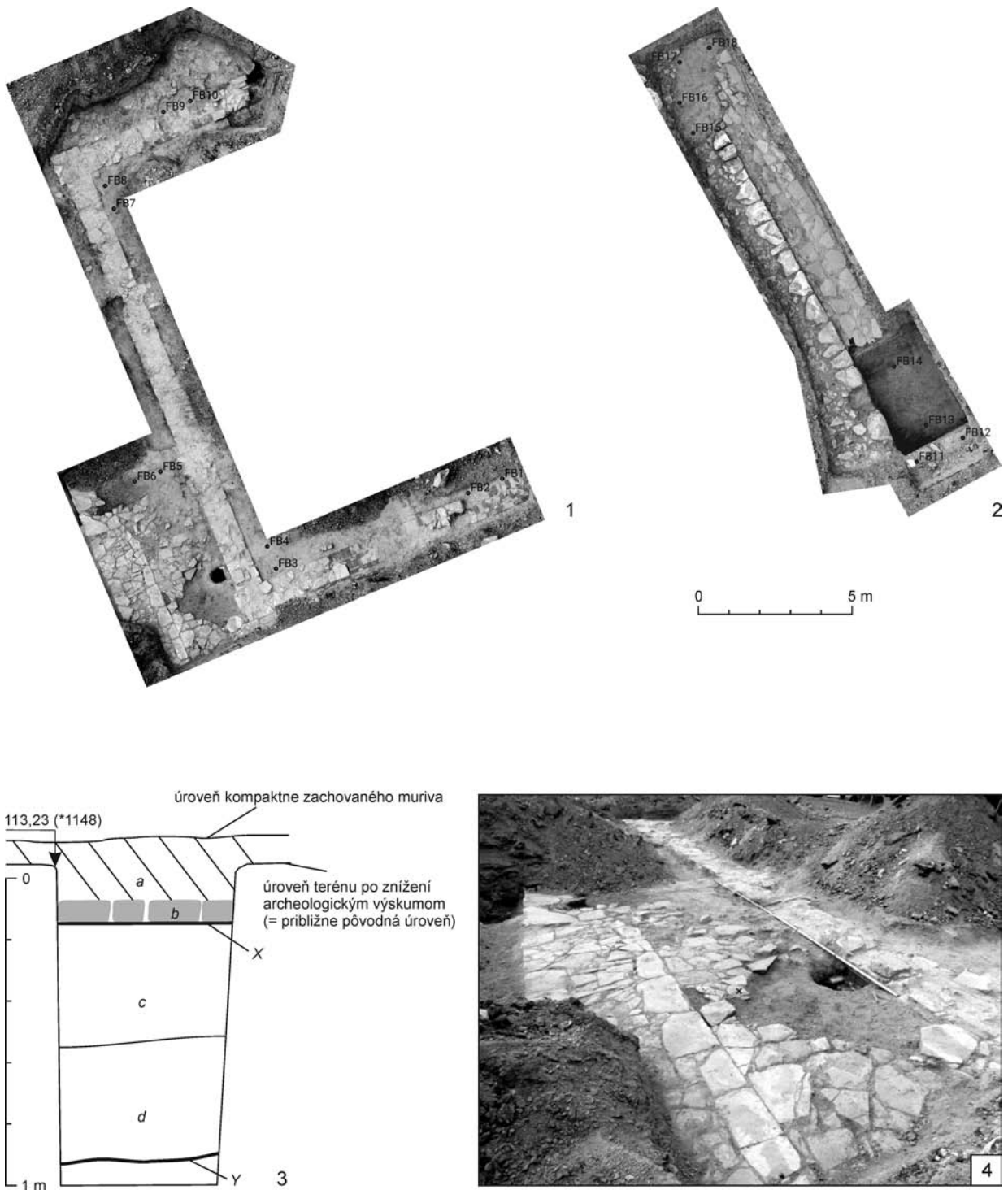
Obr. 89. Michalovce (centrum mesta). 1 – pôdorys a rezy objektom 6; 2 – fotografická dokumentácia objektu 6 po vybratí; 3 – objekt 2 na úrovni zachytenia (legenda: 2/D – koncentrácia prepálenej hliny a uhlíkov); 4 – južný profil sondy 9 (legenda: 1 – vrchná štrková navážka; 19 – hnedá hlinitá vrstva s podielom kamenia; 14b – žltá ílovitá s kamením; 22 – vrstva tehál a škvary; 10b – hlinitá vrstva premiešaná s kamením; 23 – vrstva popola a uhlíkov, deštrukcia hornej časti objektu 3; objekt 3 – v hlinitej výplni s kusmi tehál, steny prepálené; 11 – kvartér, naplaveniny). (Švaňa/Čurný/Timura, 125).

Fig. 89. Michalovce (city center). 1 – ground plan and section of feature 6; 2 – photo documentation of feature 6 after removal; 3 – feature 2 on the level of detection (legend: 2/D – concentration of burned loam and charcoals); 4 – southern profile of trench 9 (legend: 1 – upper gravel fill; 19 – brown loam layer with a content of stones; 14b – yellow clay with stones; 22 – layer of bricks and slag; 10b – loam layer mixed with stones; 23 – layer of ashes and charcoals, destroyed remains of the upper part of feature 3; feature 3 – in loamy fill with pieces of bricks, burned walls; 11 – Quaternary, alluvial deposits). (Švaňa/Čurný/Timura, 125).

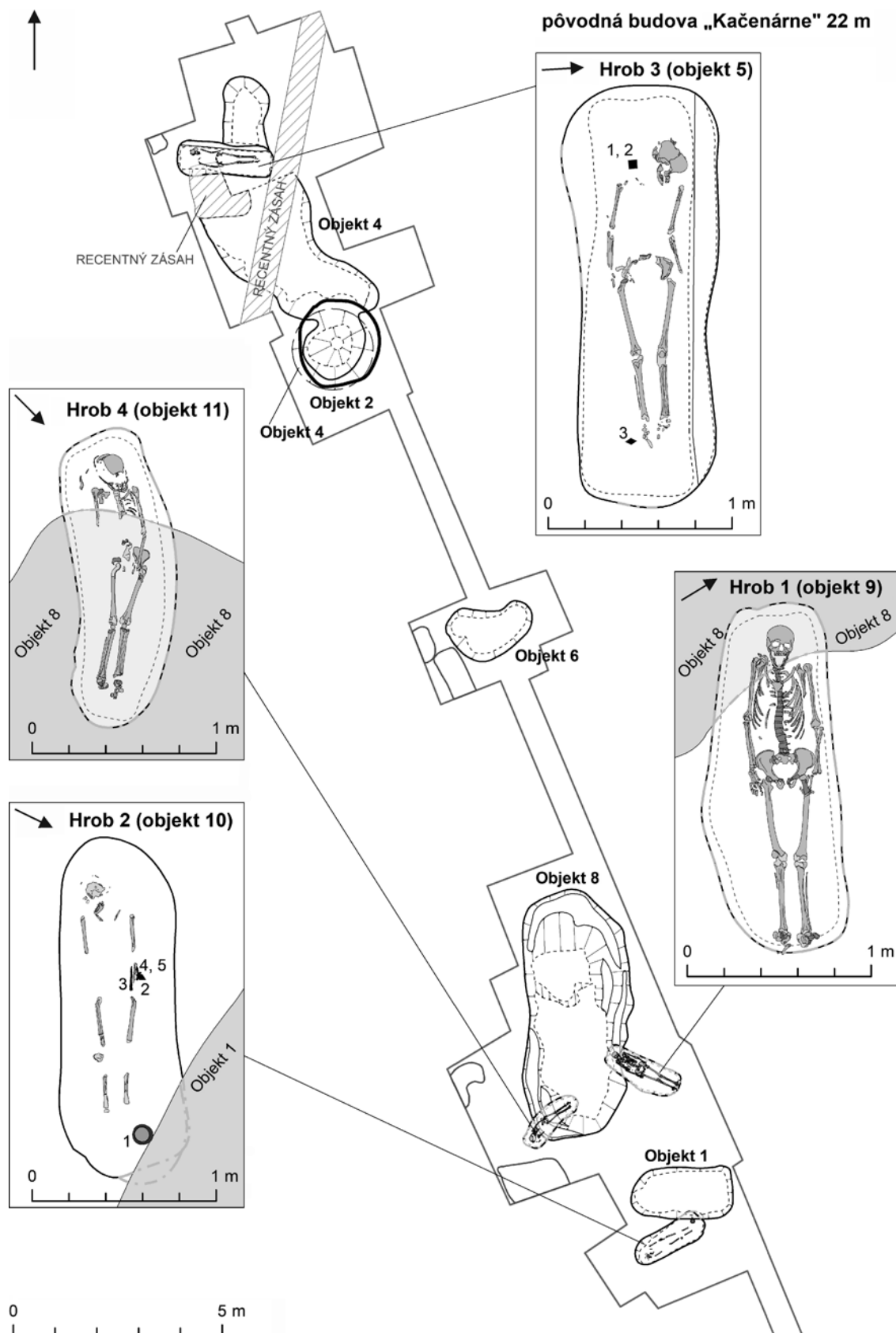
Obr. 90. Michalovce (centrum mesta). 1 – západný profil sondy 1 (legenda: 1 – recentná štrková navážka; 2 – navážka kameňov a stavebného odpadu; 3 – hlinité s uhlíkmi a štrkom, vyplňajúca aj výkop pre založenie muriva 1; 4 – prevrstvenie tvorené uhlíkmi; 5 – koncentrácia tehloviny; 6 – hnedožltá hlinito-piesčitá (ilovitá); 7 – jemná hlinité hnedej farby; 8 – žltá piesčitá bez prímiesi, 9 – premiešaná tvorená pieskom, hlinou, uhlíkmi a tehlovinou, 10 – hnedá hlinité vrstva v spodnej časti s rastúcou prímiesou piesku, 11 – kvartér, naplaveniny, murivo 1 – základové murivo z lomového kameňa kladené na suchu); 2 – objekt 1 po vybraní; 3 – murivo 2. (Soňaľ/Čurný/Timura, 125).

Fig. 90. Michalovce (city center). 1 – western profile of trench 1 (legend: 1 – recent gravel fill; 2 – fill of stones and construction waste; 3 – loamy with charcoals and gravel, filling also the excavation for masonry 1 foundation; 4 – layering composed of charcoals; 5 – concentration of brick; 6 – brown-yellow loam-sandy (clayey); 7 – fine loamy brown; 8 – yellow sandy without admixtures; 9 – mixed from sand, loam, charcoal and brick; 10 – brown loamy layer in the bottom part with increasing admixture of sand; 11 – Quaternary, alluvial sediments, masonry 1 – foundation masonry made of quarry stone, dry-laid; 2 – feature 1 after removal; 3 – masonry 2. (Soňaľ/Čurný/Timura, 125).

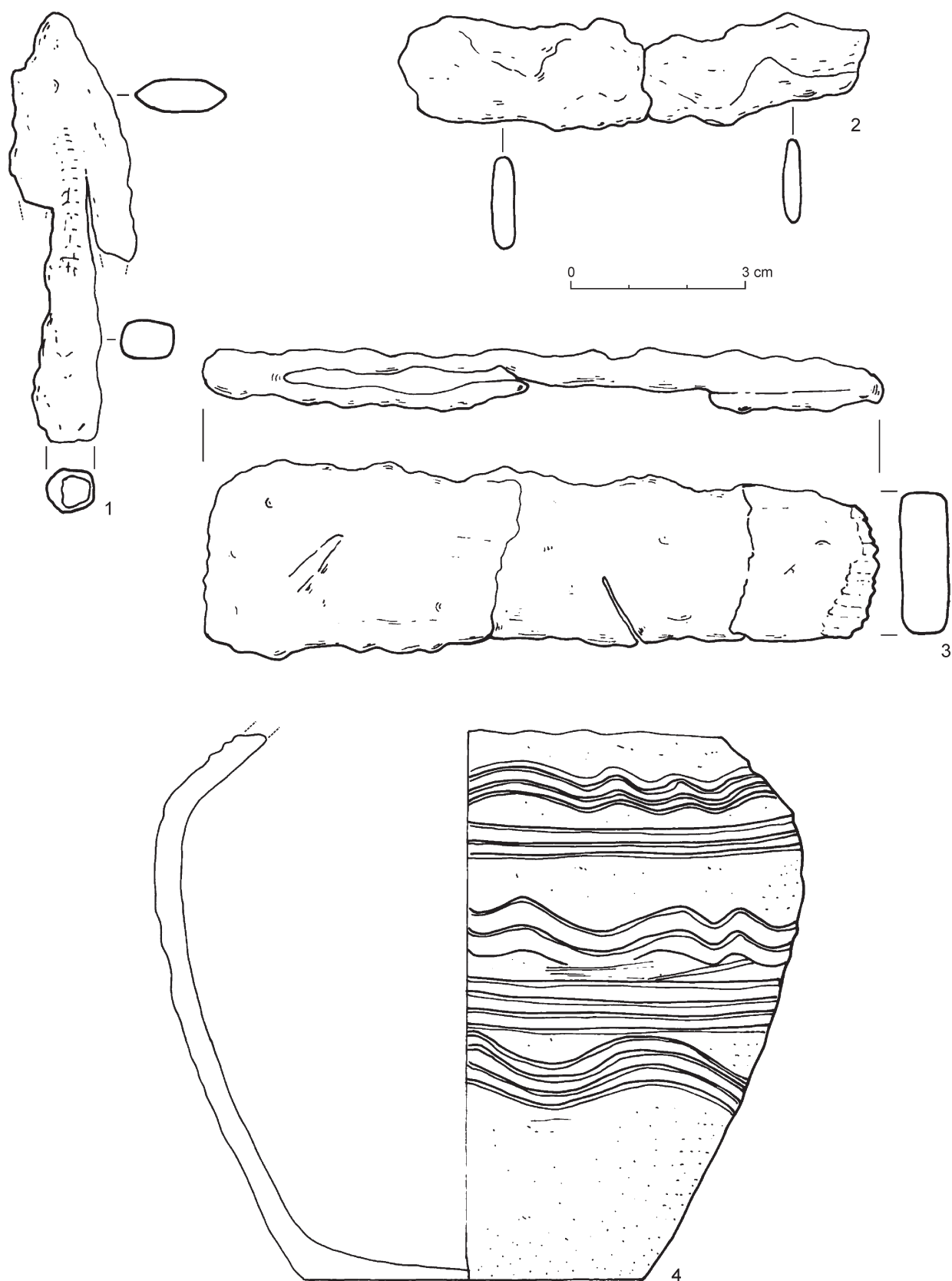
Obr. 91. Michalovce (centrum mesta). 1 – fotogrametrická dokumentácia stavby 2 (synagógy); 2 – fotogrametrická dokumentácia stavby 3; 3 – rez popri murive stavby 2 (legenda: a – základové murivo z lomového kameňa kladené na sucho; b – vrstva tehál; c – základové kamené murivo spájané vápennou maltou; d – spodná časť základového muriva, nerovnomerne kladená; X – rozšírenie muriva o cca 30 cm; Y – úroveň založenia do kvartéru); 4 – juhozápadná časť stavby 2 so zachovanou dlažbou. (Švaňal/Čurný/Timura, 125).

Fig. 91. Michalovce (city center). 1 – photogrammetric documentation of structure 2 (synagogue); 2 – photogrammetric documentation of structure 3; 3 – section along the structure 2 masonry (legend: a – foundation masonry from dry-laid quarry stone; b – brick layer; c – stone foundation masonry joint by lime mortar; d – lower part of foundation masonry, unevenly laid; x – extension of masonry by ca 30 cm; y – foundation level until the Quaternary); 4 – southwestern part of structure 2 with preserved floor. (Švaňal/Čurný/Timura, 125).

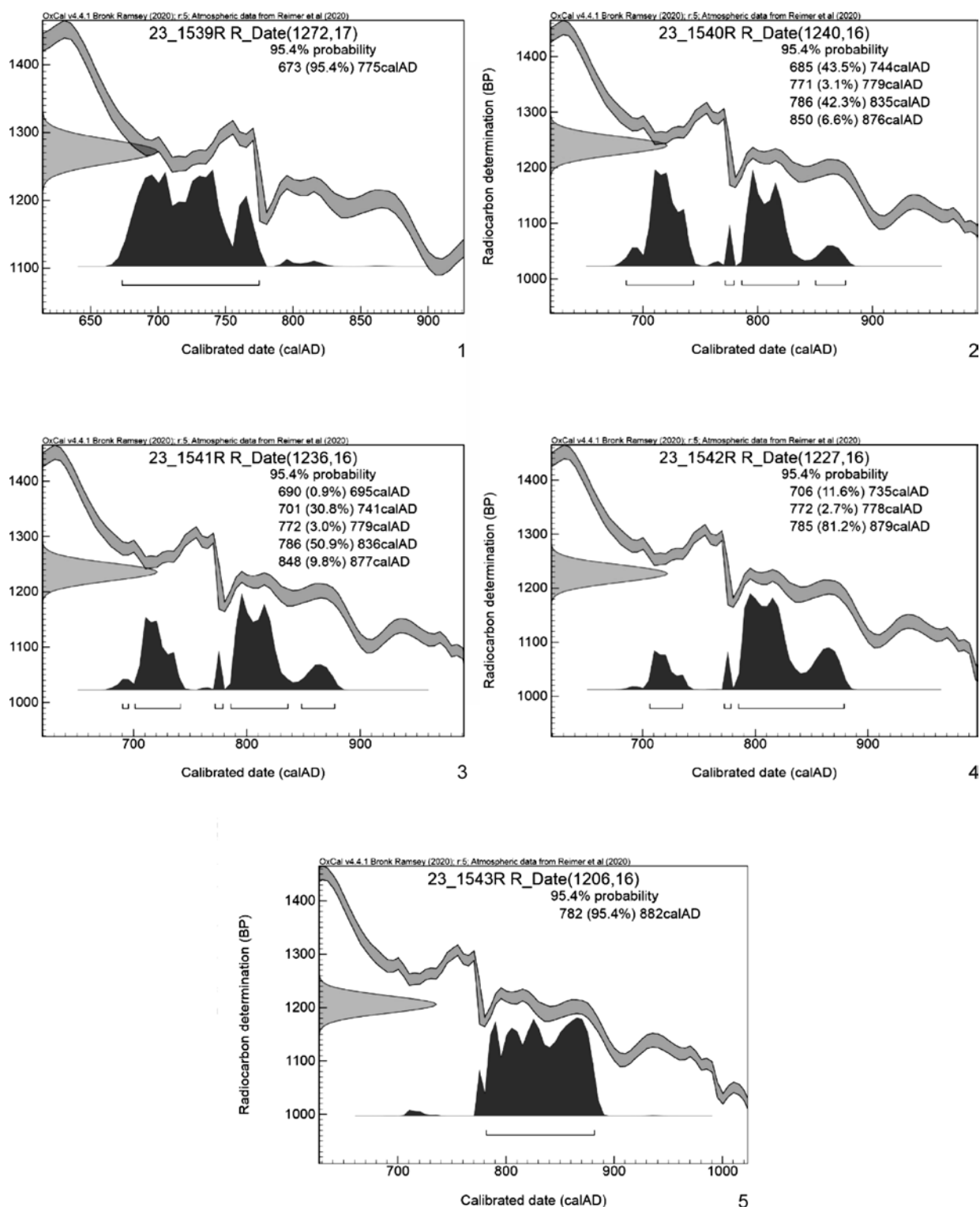
Obr. 92. Kopčany (Kačenárne). Plán výskumu – detail plochy s archeologickými objektmi. Čísla nálezov v hroboch korešpondujú s textom (autor J. Tamaškovič). (Tamaškovič et al., 127).

Fig. 92. Kopčany (Kačenárne). Excavation plan – detail of the area with archaeological features. Numbers of finds in burials correspond to the text (author J. Tamaškovič). (Tamaškovič et al., 127).

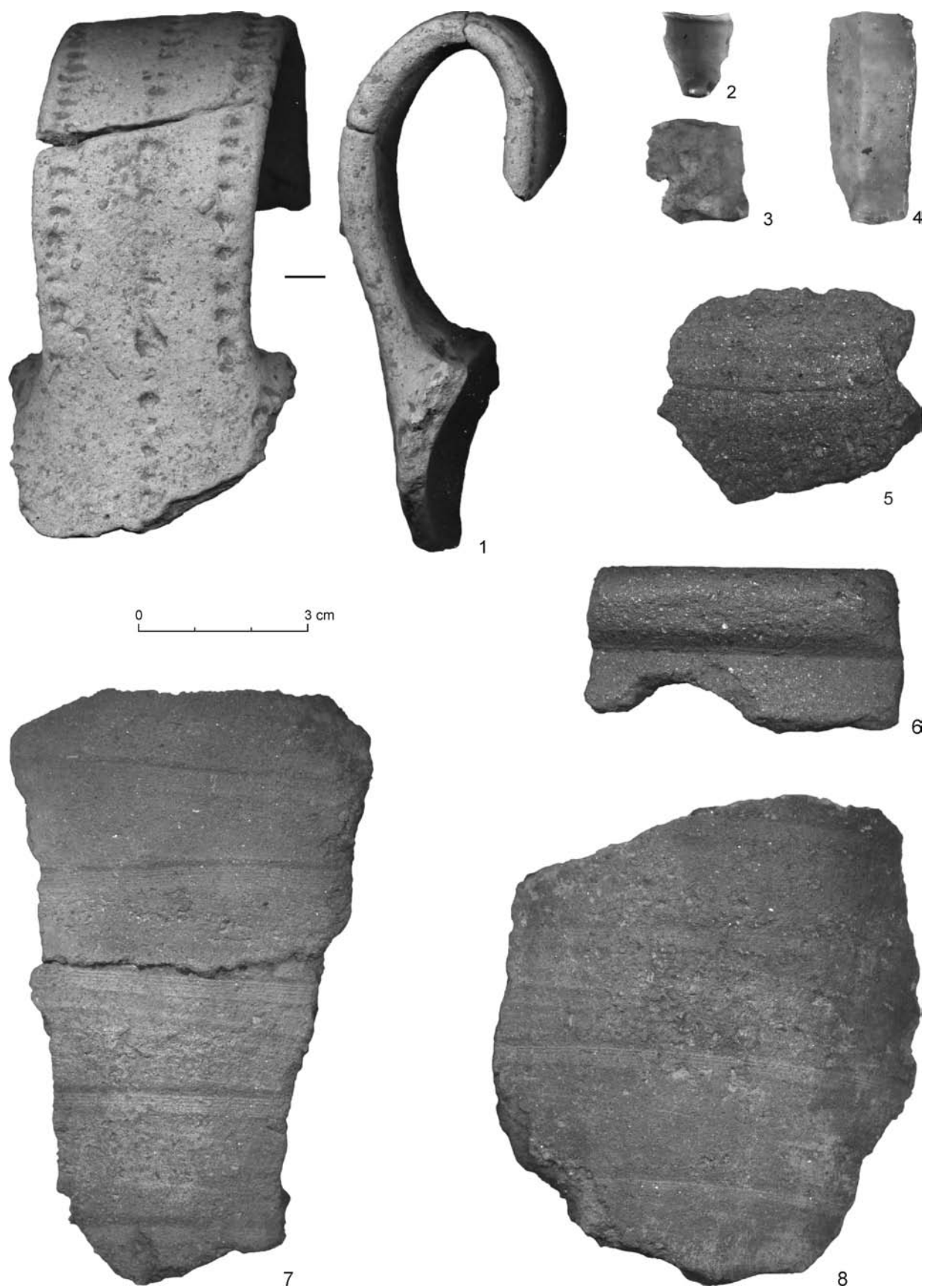
Obr. 93. Kopčany (Kačenáreň). Výber nálezov z hrobu 2. 1 – hrot šípu (železo); 2 – nožovitá čepeľ britvy (železo); 3 – puzdro čepele britvy (železo); 4 – keramická nádoba (kresba E. Šebestová). (Tamaškovič et al., 127).

Fig. 93. Kopčany (Kačenáreň). Selected finds from burial 2. 1 – arrowhead (iron); 2 – knife-shaped razor blade (iron); 3 – razor blade sheath (iron); 4 – pottery vessel (drawing E. Šebestová). (Tamaškovič et al., 127).

Obr. 94. Kopčany (Kačenáreň). Výsledky rádiouhlíkového datovania kostrových pozostatkov pochovaných v hroboch 1–4. 1 – hrob 1; 2 – hrob 2; 3 – hrob 3; 4, 5 – hrob 4 (spracovanie dát I. Světlík). (Tamaškovič et al., 127).

Fig. 94. Kopčany (Kačenáreň). Results of radiocarbon dating of skeletal remains buried in burials 1–4. 1 – burial 1; 2 – burial 2; 3 – burial 3; 4, 5 – burial 4 (data processing I. Světlík). (Tamaškovič et al., 127).

Obr. 95. Beladice (Pod beladickou cestou). Výber nálezov. (Žaár et al., 131).
 Fig. 95. Beladice (Pod beladickou cestou). Finds section. (Žaár et al., 131).

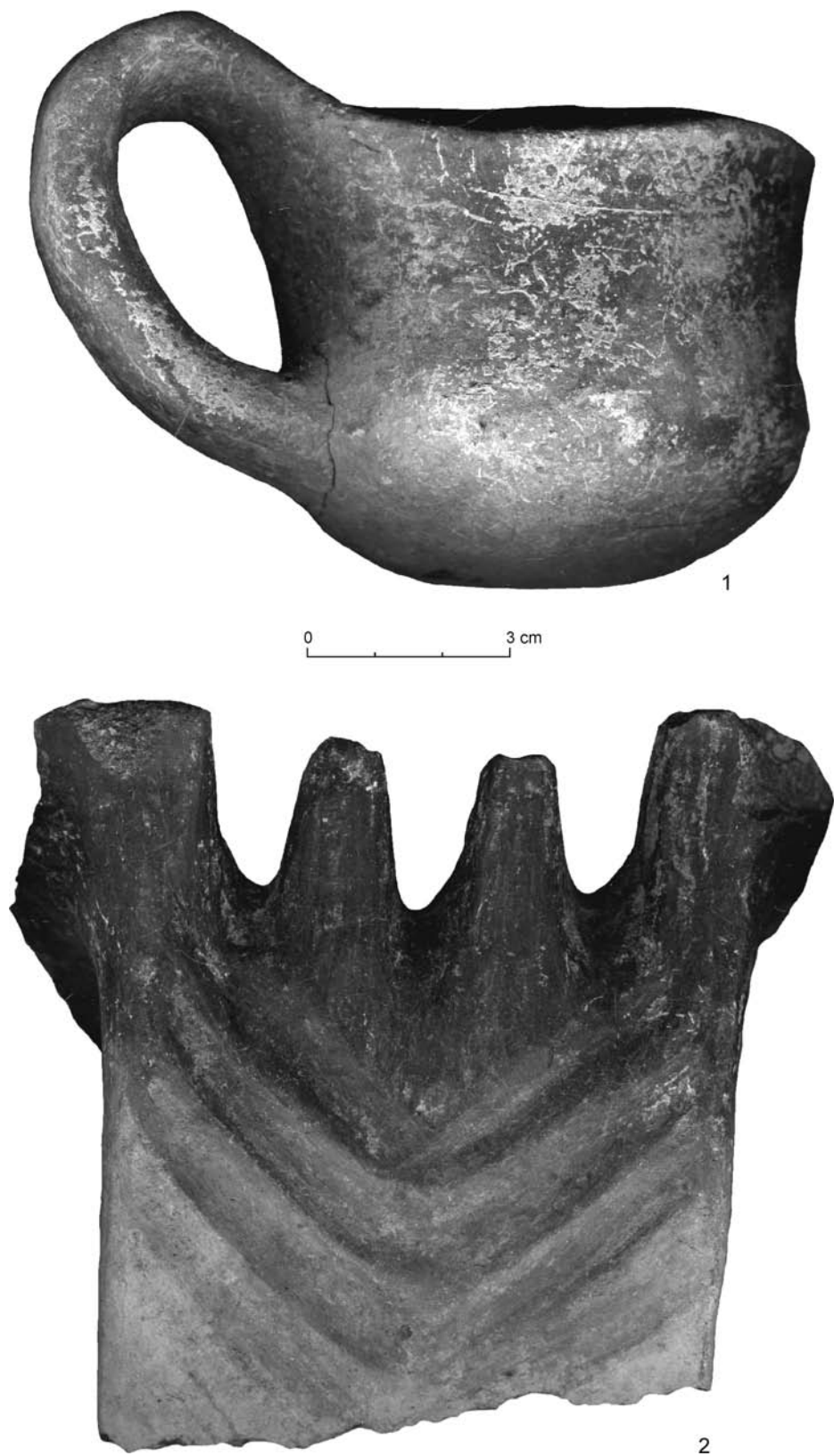

Obr. 96. Levice (Koháryho ulica). 1 – plán výskumu; 2 – skúmaná plocha počas výskumu, pohľad na sever. (Žaár et al., 133).
 Fig. 96. Levice (Koháryho ulica). 1 – excavation plan; 2 – investigated area during the excavation, view to the north. (Žaár et al., 133).

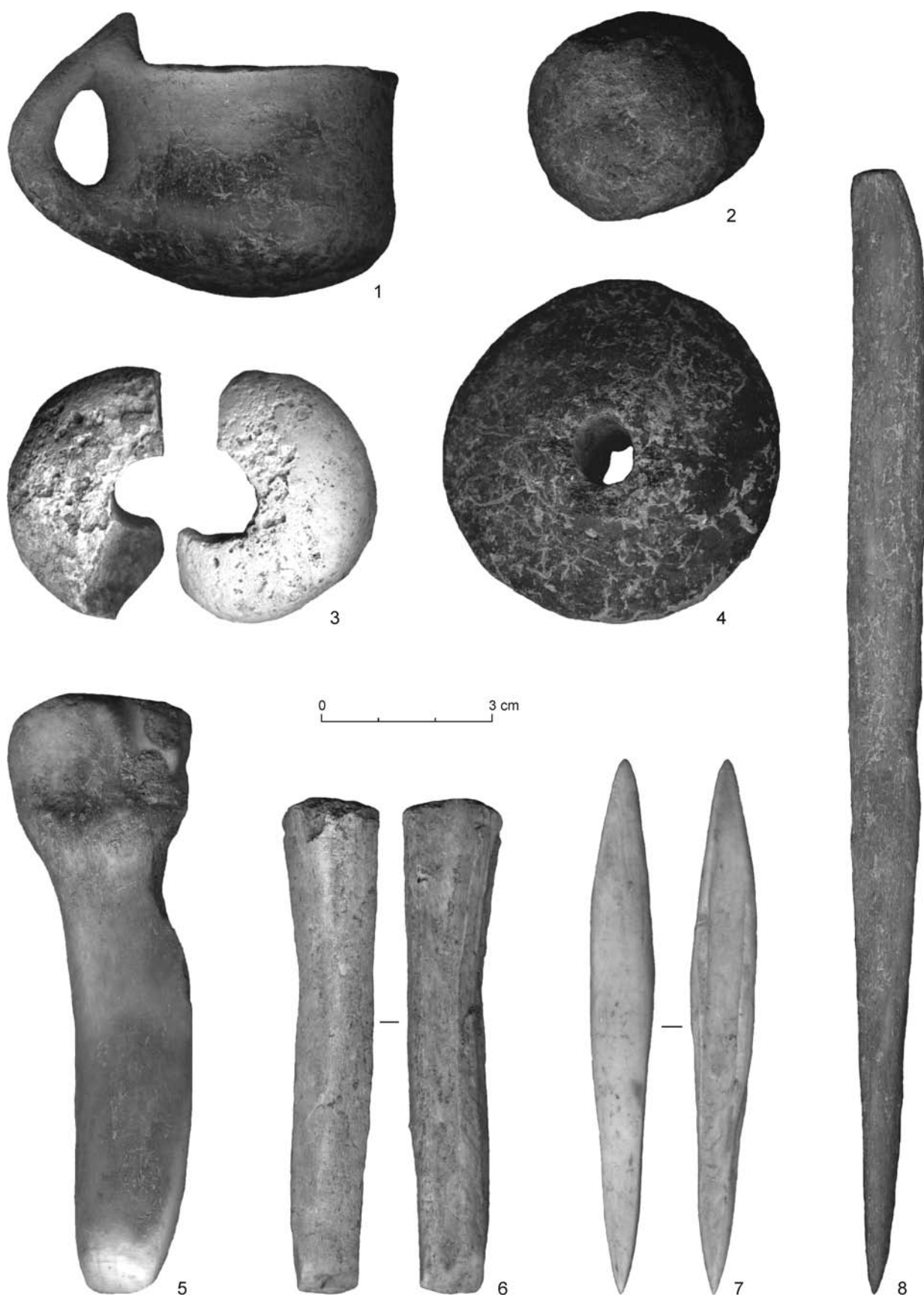

Obr. 97. Levice (Koháryho ulica). Výber nálezov z výskumu. Nádobky kultúry s mladou lineárnou keramikou a badenskej kultúry. (Žaár et al., 133).

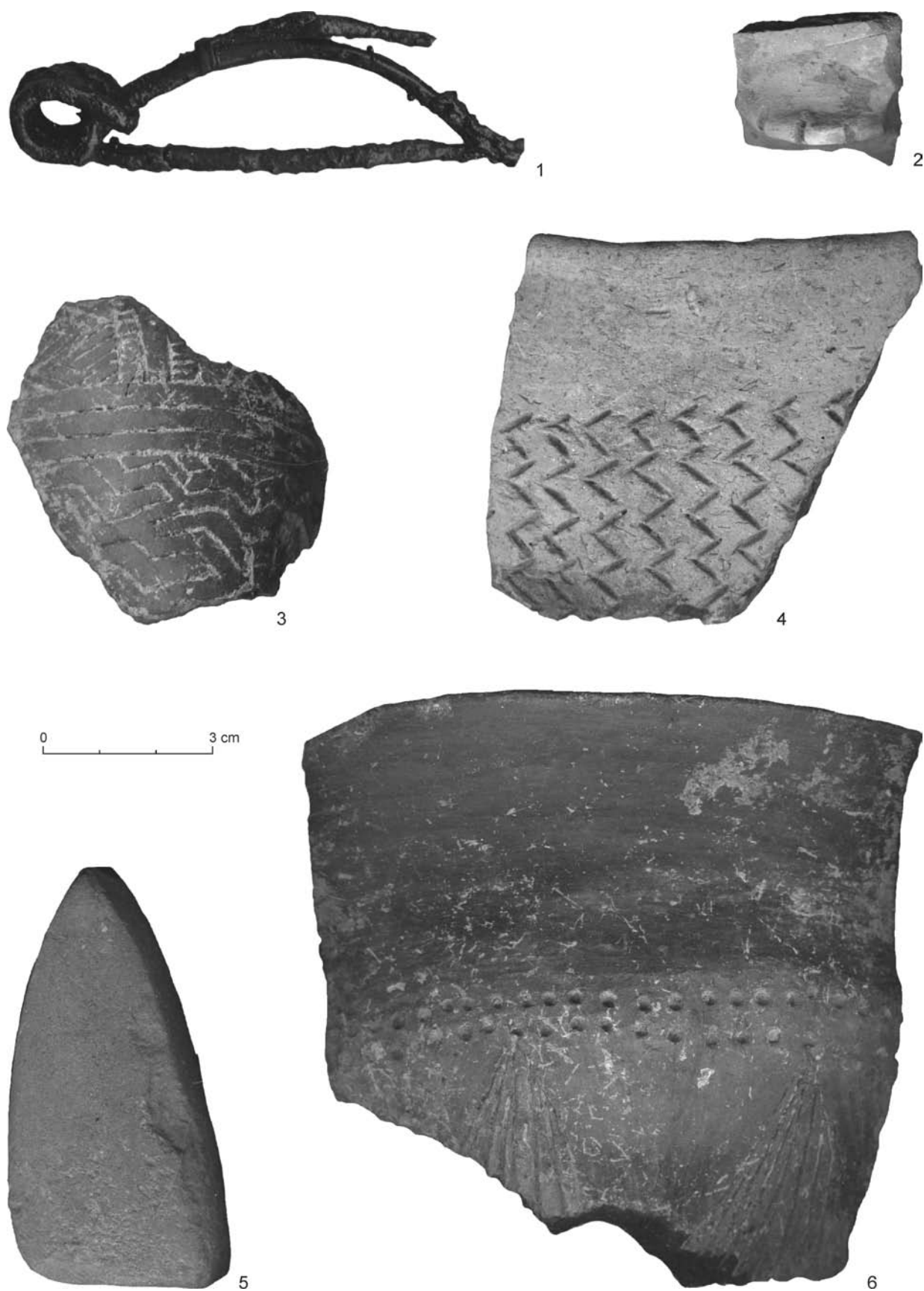
Fig. 97. Levice (Koháryho ulica). Selected finds from the excavation. Small vessels of the Late Linear Pottery and Baden cultures. (Žaár et al., 133).

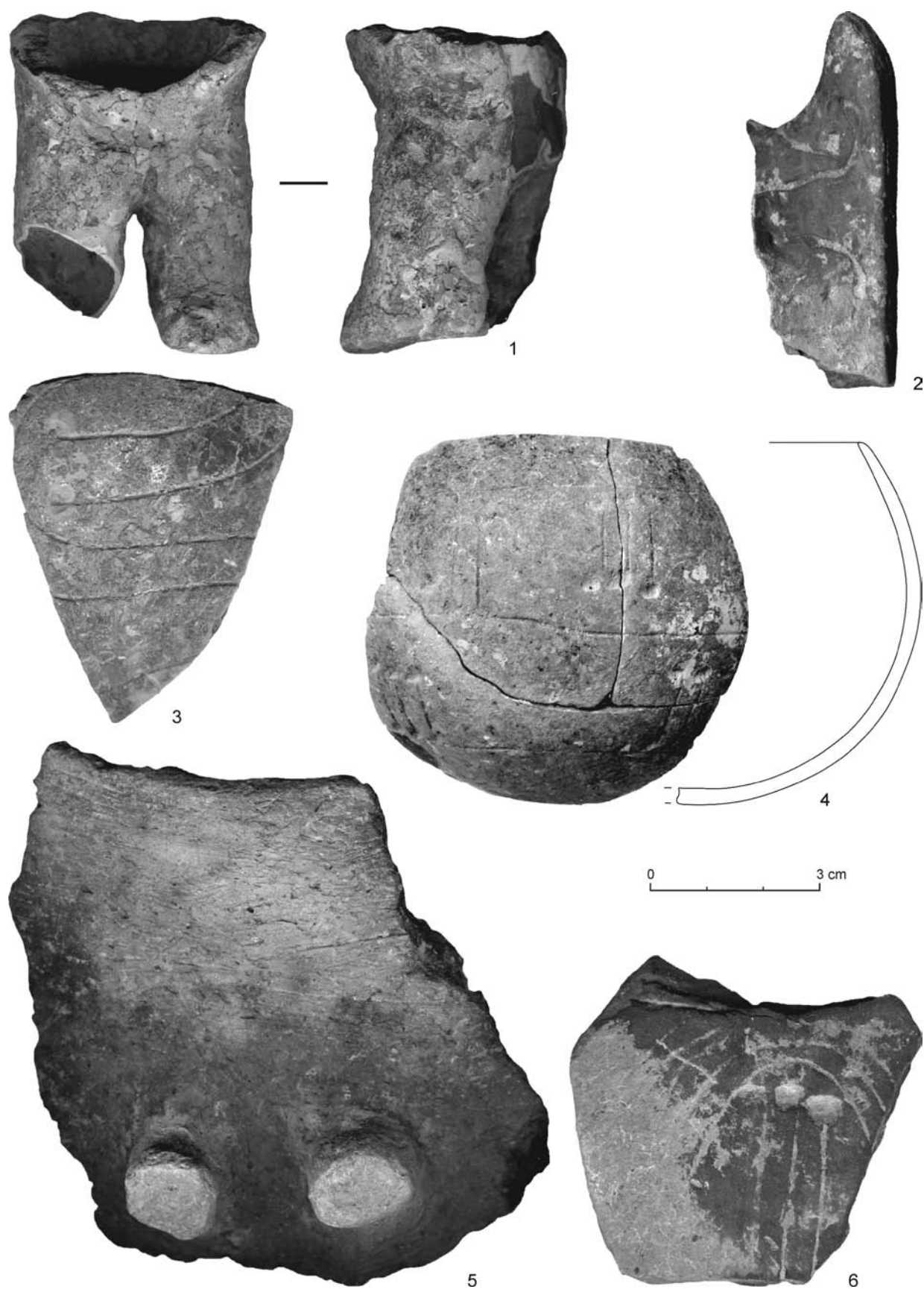
Obr. 98. Levice (Koháryho ulica). Výber nálezov z výskumu. Nádobka a fragment ucha z nádoby badenskej kultúry. (Žaár et al., 133).
 Fig. 98. Levice (Koháryho ulica). Selected finds from the excavation. Miniature vessel and a fragment from a Baden vessel handle. (Žaár et al., 133).

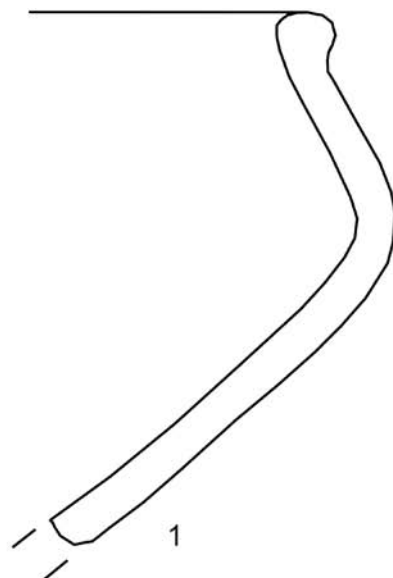
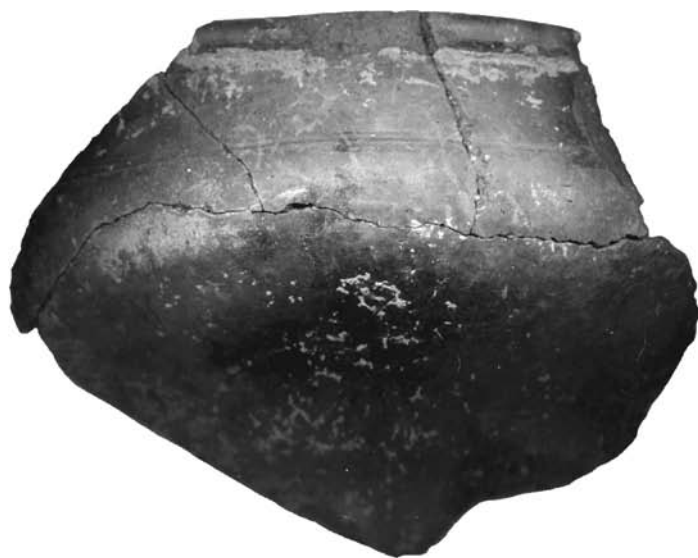
Obr. 99. Levice (Koháryho ulica). Výber nálezov. (Žaár et al., 133).
 Fig. 99. Levice (Koháryho ulica). Finds section. (Žaár et al., 133).

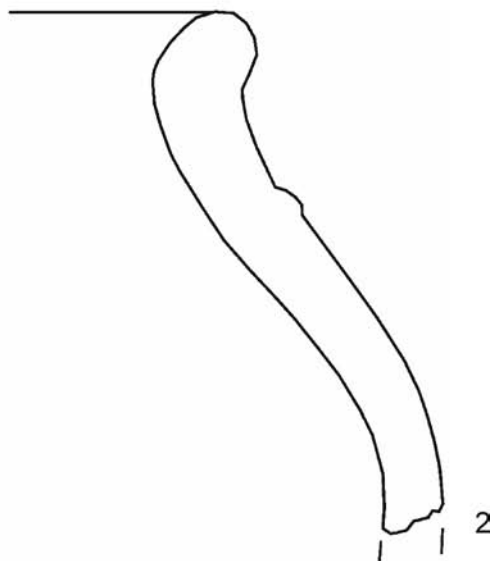
Obr. 100. Levice (Koháryho ulica). Výber nálezov. (Žaár et al., 133).
 Fig. 100. Levice (Koháryho ulica). Finds section. (Žaár et al., 133).

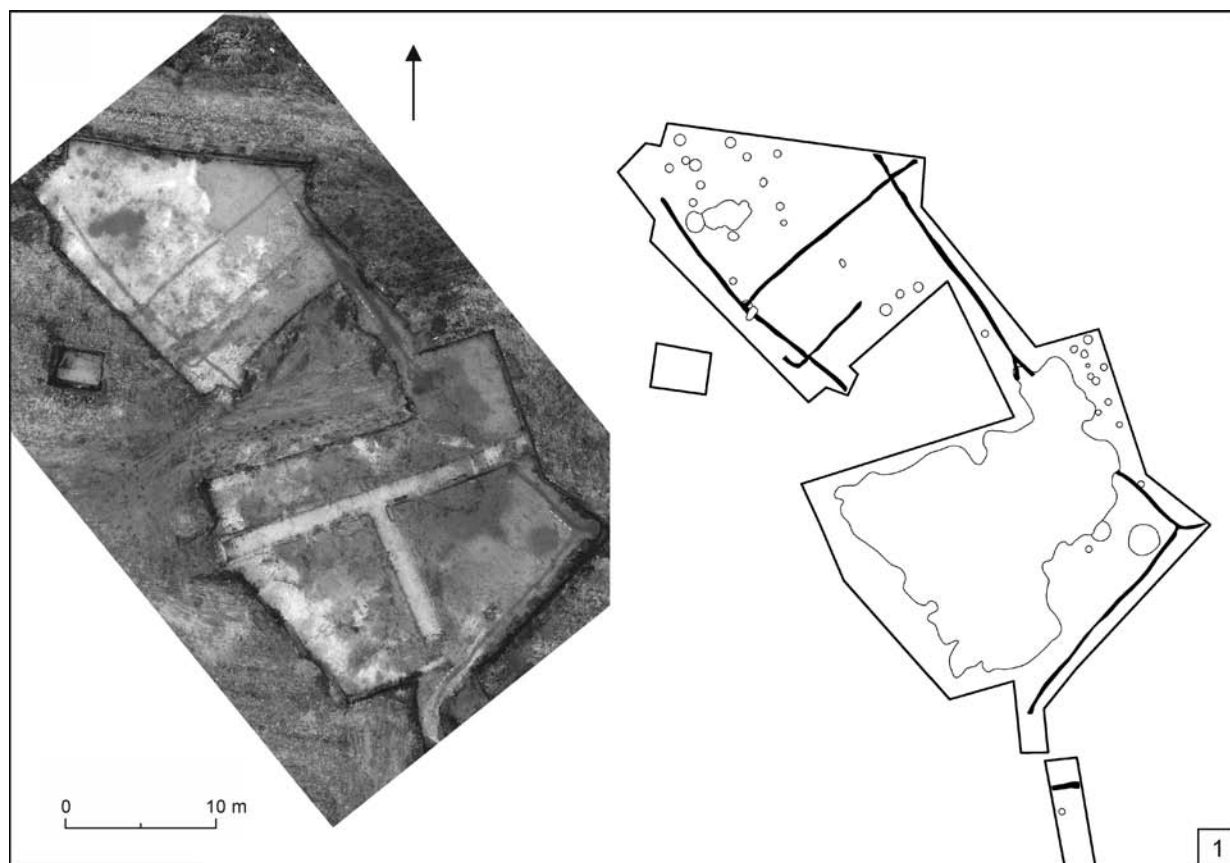
Obr. 101. Veľké Kostolany (Záhumentská ulica). Výber nálezov z výskumu, kultúra s mladou lineárnou keramikou. (Žaár et al., 136).
 Fig. 101. Veľké Kostolany (Záhumentská ulica). Selected finds tom the excavation, Late Linear Pottery culture. (Žaár et al., 136).

0 3 cm

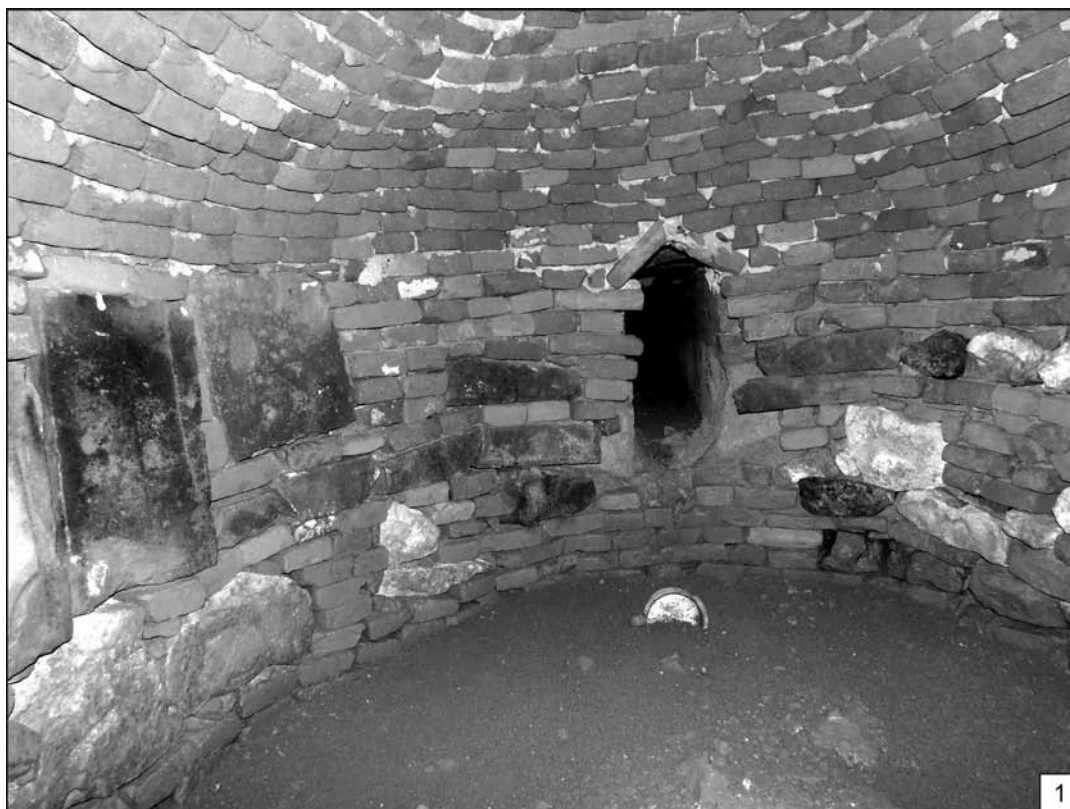

Obr. 102. Veľké Kostolany (Záhumsená ulica). Výber nálezov z výskumu, doba rímska. (Žaár et al., 136).
 Fig. 102. Veľké Kostolany (Záhumsená ulica). Selected finds from the excavation, Roman period. (Žaár et al., 136).

Obr. 103. Zohor (Sorkáy). 1 – objekt 61/81, sústava žľabov (vyznačená hrubou čiernou líniou); 2 – výber keramiky z objektu 42. (Žák Matyasowszky et al., 139).

Fig. 103. Zohor (Sorkáy). 1 – feature 61/81, system of furrows (indicated with the thick black line); 2 – selected pottery from feature 42. (Žák Matyasowszky et al., 139).

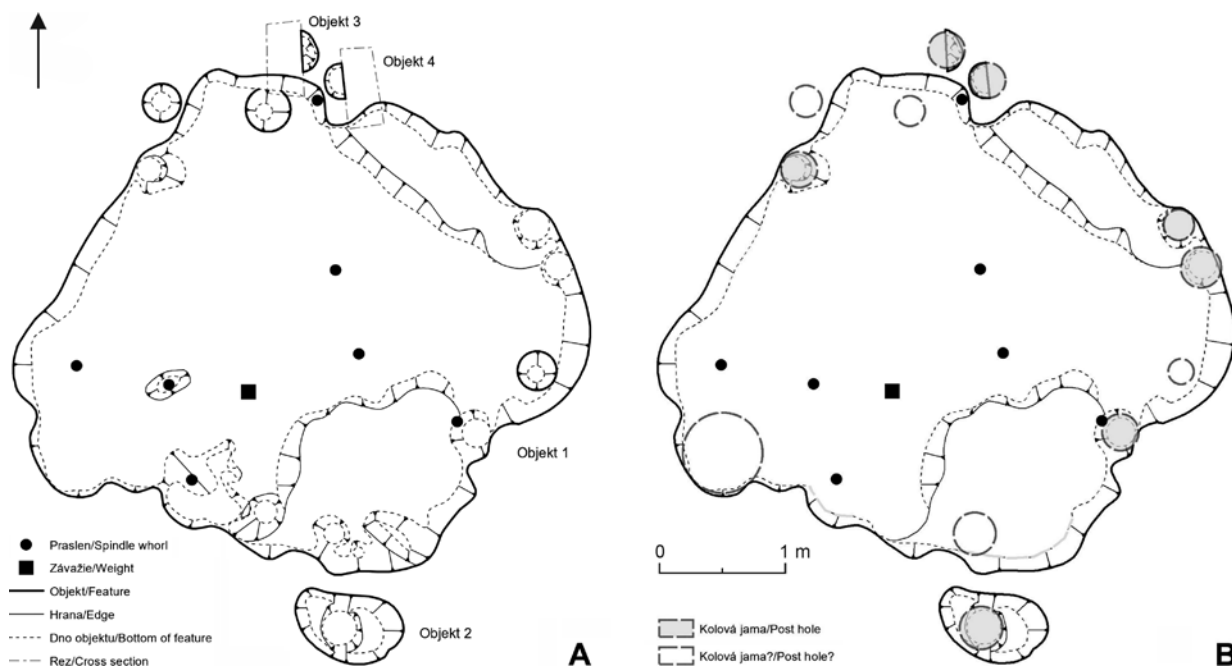

Obr. 104. Kalná nad Hronom-Kalnica (ulica Kpt. Nálepku). Objekt 1. 1 – interiér kanalizačného systému; 2 – detail tehly so značkou „BM“. (Žák Matyasowszky et al., 149).

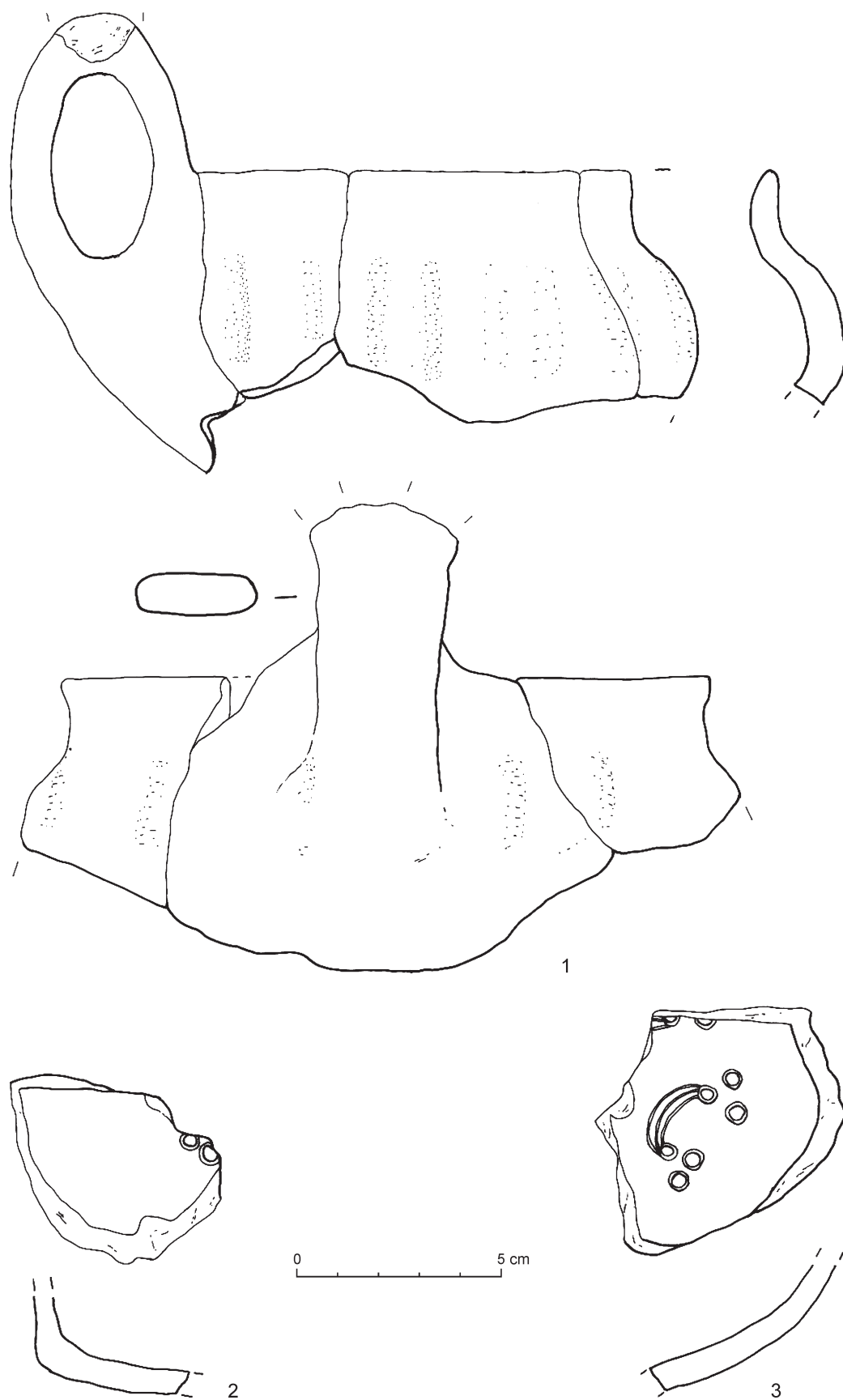
Fig. 104. Kalná nad Hronom-Kalnica (Kpt. Nálepku street). Feature 1. 1 – interior of the sewerage system; 2 – detail of the brick with „BM“ stamp. (Žák Matyasowszky et al., 149).

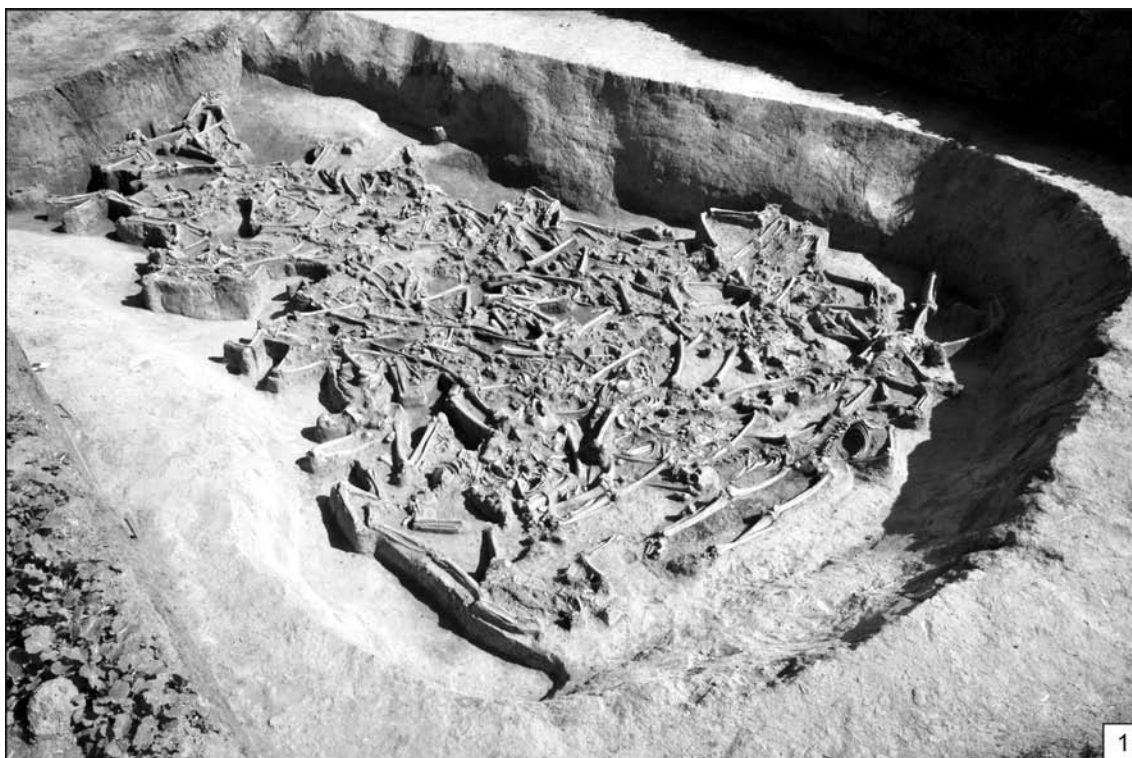
Obr. 105. Levoča (Radnica). Novoveké nádoby z priestoru pivnice. (Žák Matyasowszky et al., 150).
 Fig. 105. Levoča (Town Hall). Postmedieval vessels from the cellar. (Žák Matyasowszky et al., 150).

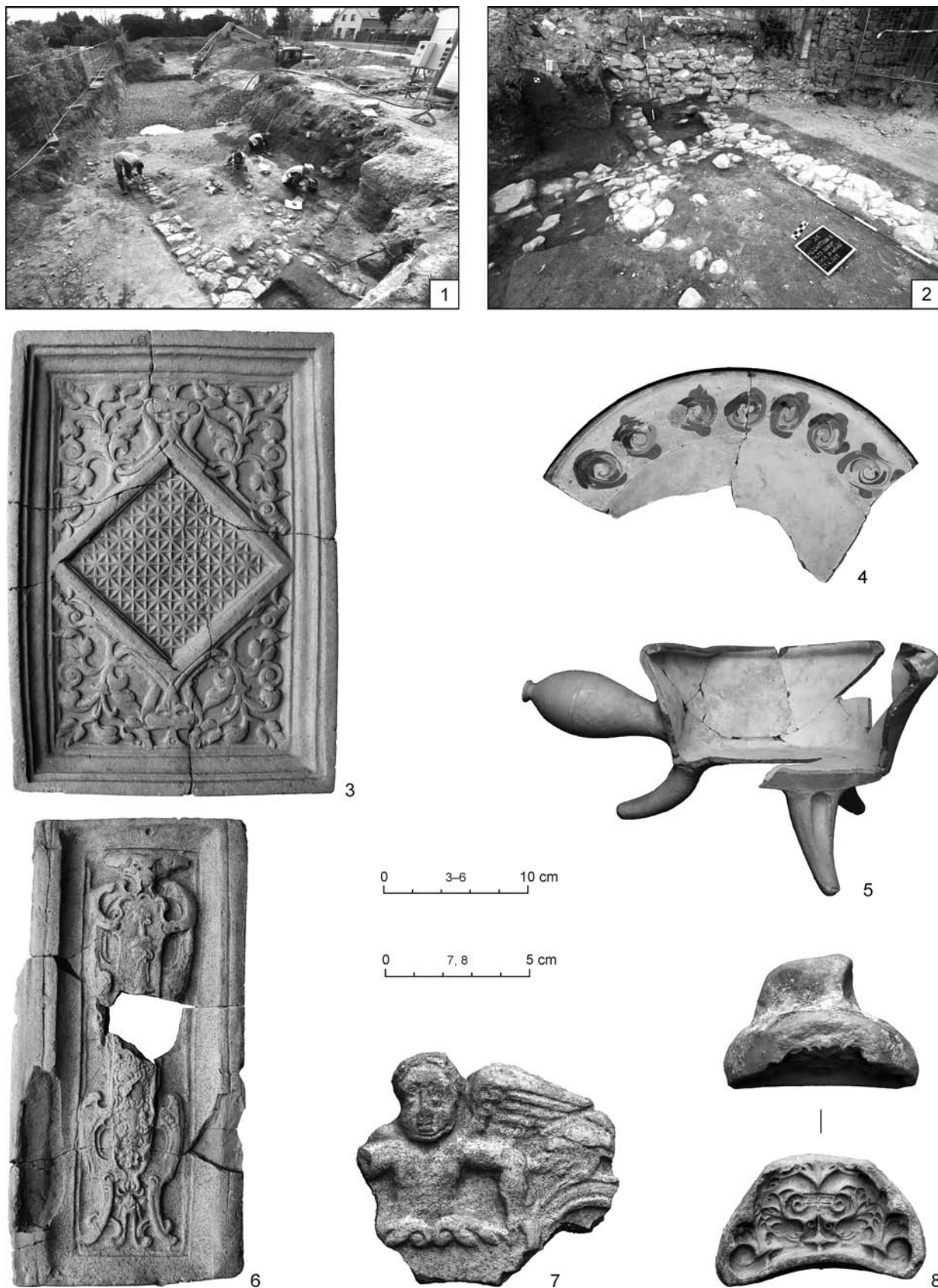
Obr. 106. Trnava (Pri sušianskej ceste). Porovnanie nálezovej situácie objektu 1 (A) a jej interpretácia (B; autor J. Tamaškovič). (Žák Matyasowszky et al., 151).
 Fig. 106. Trnava (Pri sušianskej ceste). Comparison of the find context in feature 1 (A) and its interpretation (B; author J. Tamaškovič). (Žák Matyasowszky et al., 151).

Obr. 107. Trnava (Pri sušianskej ceste). Výber nálezov z objektu 1 (autor E. Šebestová). (Žák Matyasowszky et al., 151).
 Fig. 107. Trnava (Pri sušianskej ceste). Finds section from featutre 1 (author E. Šebestová). (Žák Matyasowszky et al., 151).

Obr. 108. Vráble (Veľké Lehemby). 1 – masový depot ľudských skeletov uložených na dne západného ukončenia vonkajšej priekopy 1 vchodu 2 do sídliskového areálu; 2 – pôdorysná situácia vchodu 5 do priekopami ohradeného sídliskového areálu. (Cheben et al., 78).
 Fig 108. Vráble (Veľké Lehemby). 1 – mass deposit of human skeletons placed at the bottom of the western end of the outer ditch 1 at entrance 2 to the settlement area; 2 – ground-plan layout of entrance 5 to the enclosed settlement area. (Cheben et al., 78).

Obr. 109. Svätý Jur (Hergottova ulica). 1 – skúmaná plocha (foto P. Berec); 2 – pozostatky novovekej murovanej architektúry (objekt 3) a plotu (objekt 2); 3–8 – výber keramických nálezov z novovekej odpadovej jamy (objekt 1; foto V. Husenica). (Choma Soročinová, 80).
 Fig. 109. Svätý Jur (Hergottova ulica street). 1 – the excavated area (photo P. Berec); 2 – remains of a Postmedieval brickwork architecture (feature 3) and a fence (feature 2); 3–8 – selected pottery finds from a Postmedieval refuse pit (feature 1; photo V. Husenica). (Choma Soročinová, 80).

ABECEDNÝ ZOZNAM AUTOROV / LIST OF AUTHORS IN ALPHABETICAL ORDER

- Babura Tomáš (Podtatranské múzeum v Poprade)
 Bartík Juraj (SNM – Archeologické múzeum, Bratislava)
 Bátora Jozef (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bednár Peter (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Beljak Ján (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Beljak Pažinová Noémi (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
 Beňuš Radoslav (Univerzita Komenského v Bratislave)
 Bielich Mário (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bielichová Zora (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bisták Peter (Pamiatkový úrad SR, Bratislava)
 Bistáková Alena (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bobek Pavol (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bordáč Miloš (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Budaj Marek (SNM – Historické múzeum, Bratislava)
 Csuthy András (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Čierny Miloš (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Čurný Marián (Support 42, s. r. o., Košice)
 Daňová Klaudia (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Daňová Miroslava (Trnavská univerzita v Trnave)
 Ďurica Peter (Obecný úrad, Letanovce)
 Ďurišová Marta (Krajský pamiatkový úrad Košice)
 Debnár Peter (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Dragonidesová Petra (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Felcan Michal (ArcheoPro s. r. o., Veľká Mača)
 Fuchs Katharina (Christian-Albrechts-Universität, Kiel)
 Furholt Martin (Christian-Albrechts-Universität, Kiel)
 Fusek Gabriel (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Godiš Jakub (Múzeum Jána Thaina v Nových Zámkoch)
 Grznár Peter (Krajský pamiatkový úrad Trnava)
 Hajnalová Mária (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
 Hložek Martin (České vysoké učení technické v Praze)
 Horváthová Eva (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Hudák Matúš (Archeológia Spiš s. r. o., Hozelec)
 Hudáková Mária (Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi)
 Hukeľová Zuzana (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Chajbullin Košťál Jozef (ArcheoConsult, spol. s r. o., Nižná)
 Cheben Ivan (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Choma Soročinová Lenka (Malokarpatské múzeum v Pezinku)
 Iván Róbert (PAMARCH, s. r. o., Nitra)
 Jakubčinová Miriam (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Jarosz Paweł (Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Kraków)
 Javor Juraj (Rišňovce)
 Javorek Daniel (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Kasenčáková Zuzana (ARCHEO s. r. o., Šarišské Bohdanovce)
 Kmeťová Petra (Pamiatkový úrad SR, Bratislava)
 Kostolňáková Eva (ARCHEOVÝSKUM s. r. o., Liptovský Mikuláš)
 Kotorová-Jenčová Mária (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Krajčiová Daniela (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Kvietok Martin (Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica)
 Kvietková Veronika (Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica)
 Labuda Jozef (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Lieskovský Tibor (Slovenská technická univerzita, Bratislava)
 Lisá Lenka (Geologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha)
 M. Przybyła Marcin (Dolmen S.C., Kraków)
 Malec Juraj (Trenčianske múzeum, Trenčín)
 Mandák Peter (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Miroššayová Elena (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Mitáš Vladimír (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Molota Tomáš (Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica)
 Nemergut Adrián (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Neumann Martin (Historický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Ŏlvecký Róbert (PAMARCH, s. r. o., Nitra)
 Ontko Michal (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Oravkinová Dominika (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Paterka Pavel (Podunajské múzeum v Komárne)
 Pieta Karol (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Pinter Richard (Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica)
 Putško Mária (Ústav súdneho lekárstva a medicínskych expertíz Jesseniovej lekárskej fakulty UK, Martin)
 R. Együdová Dominika (Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica)
 Rajtár Ján (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Sabov Andrej (Západoslovenské múzeum, Trnava)
 Samuel Marián (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Sládok Matúš (Krajský pamiatkový úrad Trnava)
 Smigielska M. Ursula (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Soják Marián (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Struhár Víťazoslav (ArcheológiaSK s. r. o., Ružomberok)
 Styk Matej (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
 Šebesta Bohuslav (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Šebestová Eva (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Šimkovic Michal (Mgr. Michal Šimkovic s. r. o. Zvolen)
 Šimončíková Koášová Petra (Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave)
 Šimunková Katarína (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
 Šútor Marek (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Švaňa Kamil (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice)
 Tamaškovič Jakub (Archeologický ústav AV, v. v. i., Brno)
 Timura Juraj (Support 42, s. r. o., Košice)
 Votroubeková Tatiana (Východoslovenské múzeum v Košiciach)
 Valde-Nowak Paweł (Jagellonian University, Krakov)
 Vrablec Miroslav (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Wójcik Jaroslav (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Wunderlich Maria (Christian-Albrechts-Universität, Kiel)
 Zabavin Viačeslav Olehovič (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Zachar Tomáš (Landesamt für Archäologie Sachsen, Dresden)

Záhorec Ľuboslav (ARCHEOVÝSKUM s. r. o., Liptovský Mikuláš)

Zetochová Zuzana (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.,
Bratislava)

Žaár Ondrej (PAMARCH, s. r. o., Nitra)

Žaárová Ľubica (PAMARCH, s. r. o., Nitra)

Žák Matyasowszky František (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA
s. r. o., Bratislava)